(2)
18Q.AA1

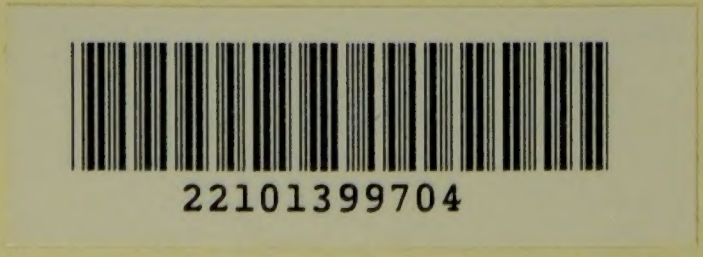

13E

H. Stadler u. T. M. Auracher.
Dioscorides Longobardus

ROMANISCHE FORSCHUNGEN

ORGAN

FÜR ROMANISCHE SPRACHEN UND MITTELLATEIN

HERAUSGEGEBEN

VON

KARL VOLLMÖLLER

1. Band 1. Heft

Inhalt:

	Seite
Dietrich, O., Über die Wiederholungen in den altfranzösischen Chansons de geste	1
Hofmann, K. — Auracher, T. M., Der Longobardische Dioskorides des Marcellus Virgilius	51
Baist, G., Die hochdeutsche Lautverschiebung im Spanischen	106
Hofmann, K. — Baist, G., Zum provenzalischen Fierabras	117
Baist, G., Etymologisches	130
Hofmann, K., Ein provenzalisches Ineditum	135
— —, Zur Erklärung und Chronologie des Girart de Rossilho	137
— —, Die Etymologie von tos	138
Vollmöller, K., Zum Joufrois	138
Baist, G., Berichtigungen	142

ERLANGEN

Verlag von Andreas Deichert

1882

313859
VERGILIUS, Marcellus [fl. early 16 cent.]
MATERIA MEDICA Vegetable ancient

Romanische Forschungen.

Die Romanischen Forschungen werden Untersuchungen aus dem Gesammtgebiet der romanischen Philologie einschliesslich des Mittellateins, Mitteilungen aus Handschriften, Nachkollationen und wichtige altromanische und mittellateinische Texte zur Veröffentlichung bringen. So dürfte das neue Organ als Repertorium für Mittellatein und für romanische Sprach- und Literaturgeschichte von dauerndem Wert sein.

Die zwanglos erscheinenden Hefte sind einzeln käuflich. Etwa 30 Bogen bilden einen Band, der beiläufig mit 15 Mark berechnet wird.

(2)
1DQ.AA1

Heft 2 (unter der Presse) wird enthalten:

Ph. Rossmann, Französisches oi.
W. Rolfs, Über die Adgarlegenden.
F. Settegast, Romanische Etymologien.
K. Hofmann, Zur Chronologie des Rolandsliedes.
„ Zur Dialektfrage.
„ Emendationen zum Joufroi.
„ Zum lateinischen Tundalus in Versen.
„ Noch einmal tos.
„ Altfranzösische Miscellen.

In den späteren Heften werden u. a. folgende grössere Publikationen zum Abdruck kommen:

Dioskorides Longobardus (Fortsetzung).
Crónica rimada.
Laberinto amoroso, 1618.
Cancionero general, erste Ausgabe, der sogen. Cancionero de Constantina.
Zwei ungedruckte Bearbeitungen von Gottfrieds von Monmouth Historia Regum Britanniae, Brit. Mus. Harl. 1605 und Roy. 13 A XXI.
Die Adgarlegenden, nach der Hs. Eg. 612 und einem bisher unbekannten Fragment zum erstenmal herausgegeben.

u. s. w.

Manuskripte sind zu senden an den Herausgeber Professor **Vollmöller** in Göttingen.

Der Longobardische Dioskorides des Marcellus Virgilius.

Sprengel erwähnt in der Vorrede zu seiner bekannten Ausgabe des Dioskorides S. 818:

„*Codices quibus usus est Marcellus Vergilius in interpretatione doctissima acutissimaque, duo fuerunt: graecus alter vetustus, in bibliotheca Medicea, quae Florentiae est, servatus, alter antiquissimus, longobardicis literis scriptus, in quo elegantioris quidem ornatus parum, tanto plus vero fidei veritatisque esse asserit*".

Die auf diese Handschrift bezügliche Stelle in der Vorrede des Marcellus Virgilius zu seiner 1518 bei Juntas Erben in Florenz erschienenen Uebersetzung lautet:

„*Habuisse nos tamen eius antiquissimum codicem Longobardis literis scriptum antiquitatis egregium, et ob id saltem multi faciendum monumentum: quod quantus quondam Dios. fuerit, inculte quidem: sed multa fide ostendit.*"

Der Codex latinus 337 der Münchener Hof- und Staatsbibliothek, eine Uebersetzung des Dioscorides enthaltend, ist in dem officiellen Kataloge folgendermassen charakterisirt:

337 membranaceus 4° saeculi VIII. 157 fol. cum picturis literis longobardicis scriptus ex bibliotheca Widmestadii. In tegumento adnotavit Widmestadius: f° 64 & 102 *indubie collige hunc codicem fuisse Marcelli Virgilii (Dioscoridis interpretis) quem R^mus Cardinalis Capuanus a Salnuccio Sangeminianense dono acceptum mihi in testamento reliquit.*

Der Katalog lässt den folgenden Satz weg: Item fol. 32 *ubi cum hoc libro confer commentaria Marcelli.* Eine andere Hand setzt dazu: *Haec I. A. Widmestadius.* und fährt dann fort: *Et ego Joannes Rhebauer pharmacopola Landishutensis hunc praesentem Dioscoridem a orbatae prolis Wistmanstadianae curatoribus dono accepi: 25. Novembris 1557.*

Eine Vergleichung der genannten Blätter mit der Ausgabe des Marcellus Virgilius, deren man sich in der Tat durch die Autorität eines Widmenstadt überhoben erachten könnte, ergibt, dass nicht dem Codex, sondern nur dem Kommentar des gelehrten Florentiner Staatssekretärs der unzweifelhafte Beweis für die Tatsächlichkeit des früheren Besitzes zu entnehmen ist.

Fol. 64 enthält u. a. folgendes Kapitel: *De Hydropipere: hydropiperis nascitur locis humidis. Cui virga est nodosa. In quibus nodis nascuntur folja quae nodo inter se velut gradus habent. quae folja mentastro similja sunt: Gustu uiscido sicuT piperis. sed non tale hab& odore. cuIus semen In ipsis uirgis minuϑu exit. spissu uelut botrui. semen ejus cum folja cataplasmis adibitu duriϑjas & tumores temporales sparg&. ljbores ljmpidat. sicCu & trjtu pro piper misceri potest. Iuscelljs miscetur. & cum salibus misceri poϑest. radix ejus Inutjljs est.*

Virgilius bemerkt in seinem Kommentar zu diesem Kapitel f° 142: *Vidimus tamen in antiquissimo latino Dios: & qui longobardis litteris scriptus sexcentorum annorum uetustatem refert hydropiperis appositam imaginem diligenti, ut erant ea tempora, pictura effigiatam. In qua descriptioni huius scriptoris omnia conueniunt: caulis: geniculi: alarum concauitates: folia foliorumque color. Vnum in fructu discrimen tamen est. Quod enim hic ait in ramulis secundum folia nasci & acinosum esse in ea pictura in summis ramulis est uasculi potius quam folliculi aut siliquae figura: indicatque in ea claudi semen quod hic cum fructu miscet fructum uasculum: & in eo semen simul appellans.*

In der Tat ist auf der zu diesem Kapitel gehörigen Abbildung an der Spitze der Aeste eine vasenartige Bildung von der Art, welche die botanische Terminologie glockenförmig nennt, zu sehen.

Fol. 102 enthält das Kapitel:

De leucoyon. Omnibus noϑus est sed In flores distanϑia hab& quia mellinum & album & purpureum florem ostendit. ṣed mellinum colorem medicine necessarjus est qui sicCu uel eljxatu fuerjt &c.

Der Kommentar des Virgilius sagt:

Detulit candori multum in hoc flore antiquitas: Nec leuem splendoris sui gratiam illi habuit una ab eo facta appellatione tres colores indicans: quia in toto hoc uiolarum genere a scriptore hoc numerantur et in uno excepto a cunctis passim quotannis uidentur. Leucoiorum enim nomine in graecis omnes iudicantur uiolae hae quae primae flores suos proferunt ubi mitior & tepidior aer fuerit ab hyeme potius: Vbi asperior & frigidior postea ubique aut per uer primae noui anni aduentum nunciantes pluresque non uno ramulo tantum sed uno pediculo florentes. quae

causa fuit ut a quibusdam polypherae inter alias appellationes dicerentur id enim ea uox significat. florent hae passim triplici colore candido luteo et purpureo. Qui quartus deinde ab hoc numeratur caeruleus in uiolarum genere hoc quod sciam in Italia nullibi uidetur. Ex eo oborta nobis suspitio est posse in graecis abundare eam uocem: & si in cunctis pariter legatur: is ēt quem nos habemus egregiae antiquitatis & fidei latinum Dios. longobardis litteris scriptum tres tamen colores illos notos omnibus numerat: quartus hic caeruleus nullus in eo est. Nec nos tamen illi deferimus ut unum uelimus pro cunctis aliis nobis esse: sed accedunt rei naturaeque et suspitioni huic nostrae hoc ueluti teste qualiscumque ille est &c.

Dioscorides zählt in der Tat in ῥχή (nach Sprengel) die Farben folgendermassen auf: *ἢ γὰρ λευκόν ἐστιν ἢ μήλινον ἢ κυανοῦν ἢ πορφυροῦν εὑρίσκεται.*

Der longobardische Dioskorides der Münchener Staatsbibliothek stimmt also in zwei wesentlichen materiellen Unterscheidungspunkten mit dem alten Codex des Marcellus Virgilius überein. Es fehlt nur noch, dass Virgilius ihn auch citiert.

Das Kapitel *ΡΚΑ' de cerasia i. e. siliqua graeca* auf fol. 32 lautet:

Siljqua greca id est Ceratja uirjdes caCostomaca sunt. uentrem soluunt. siCce eustomace Inueniuntur. & diuretjCe. strjngunt uentrem. maxime que ex foljis componuntur. guma ex arbore earum collectum cum uino accepto tussim tolljt. fastjdium prohib&. uessiCe cauculos strjngjt.

Auf f° 69 der Uebersetzung des Virgilius steht im Kommentar:

Quod uetustissimus qui apud nos est longobardis litteris scriptus latinus Dios. indicat: in quo legitur: maxime quae ex foljis componuntur.

Der Weg, den der berühmte und merkwürdige Codex von Florenz über Wien und Landshut nach München genommen hat, ist in den angeführten Aufzeichnungen seiner einstigen Besitzer klar angegeben.

Interessant ist der longobardische Dioskorides auch durch seine sprachlichen Eigentümlichkeiten als seltenes Denkmal des Vulgärlateins.

Exempel, die in formellem Sinne hervorragendes Interesse erwecken, sind: *cauculos* für *calculos* f° 5c, *nauxia* für *nauseu* 6c, *extate* für *aestate* 7d, *elisxatura* 4c neben *elissatura* 10c, *auxentio* für *absynthio* 10a, *extiptica* 10c — wenn nicht vielleicht & *stiptica* zu lesen ist — daneben *estipticum* 14c als Beispiel von Vokalvorschlag vor sibilans cum muta, dazu ferner *isspargis* 6d, *esspecies* 7d, *istagnato* 15d, *isquinu* 10f.

Als Anfänge von Verwischung der Consonanzen sind *decoptum* für *decoctum* 7a, *stictico* für *styptico* 9a zu betrachten, als Besonderheit der Deklination *acra* und *acrum* 27a—32b mit *oleum uetere* 14d zu vergleichen.

Als neue beziehungsweise nicht ciceronianische Wortbildungen sind *frigdores* 11c, 14c, *acrorem* 35c, *zanzalae* — venezianisch *zanzare* 20a, *pluriora* 13b, *prode est* 14c, 15cd, als Wörter in neuer Bedeutung *foco* = Feuer 7d, *cortibus* 11a, in Folge einer Verwechslung von *αὐλῶνα* mit *αὐλή* angewendet, *prae manu* in dem Sinne von vorhanden interessant.

Es ist jedoch nicht bloss unmöglich, sondern unnötig, mehr derartige Beispiele aufzuzählen, denn dem Leser des ersten Buches, welches hier abgedruckt wird und dem die andern in den nächsten Heften folgen sollen, werden sich dergleichen Fälle genug bemerkbar machen. Ausserdem ist bei irriger Schreibung griechischer Wörter wie *ephilenticis* für *epilepticis* 11d u. s. w. *Insquiroscia* für in *Sicyonia* 12a, *amicgbalinum* für *amygdalinum* 16b *cindino* für *cnidino* 16d *cynycino* für *cicino* 15d *Iosmiami* für *hyoscyami* 16c, ferner orthographischen Permutationen wie *ciuis* für *cibis* 14b und offenbaren lapsus calami wie *mulieri* für *muliebri* 13c, *pensariis* für *pessariis* 16d, *displinam* für *disciplinam* 15b, *uenenis* für *uenenatis* 11d *peridiodicis* 19d, nicht durch eine eigene Anmerkung, wie überhaupt bei etymologischen und orthographischen Specialitäten der Handschrift höchstens einmal auf den Irrtum hingewiesen. Aus dem Griechischen entlehnte Wörter sind nur da erklärt, wo sie im griechischen Dioskorides nach Sprengels Ausgabe nicht vorkommen.

Das erste Blatt der Handschrift fehlt, in dem ersten erhaltenen, Fol. 2 ist ein keilförmiger Riss, welcher durch den zeilengetreuen Abdruck der ersten vier Kolumnen ersichtlich werden wird; — — — bedeutet eine fehlende ganze, — — einen fehlenden Teil einer Zeile. Ausserdem sind bei verwischten und daher unlesbaren Wörtern so viel Punkte gesetzt als etwa Züge Platz hatten; ist ein grösserer Teil einer Zeile verwischt, so ist ... — ... gesetzt. Das Rubrum ist durch fette, Buchstaben, die zur Auflösung von Kompendien eingesetzt wurden, durch Cursivschrift gegeben; ϑ und j sind teilweise wegen der Aehnlichkeit mit den im Texte angewendeten Ligaturen gebraucht. Die Buchstaben a und d haben in der Handschrift gewöhnlich Aehnlichkeit mit den Zeichen der griechischen Kurrentschrift, weshalb diejenige Form, welche genau der lateinischen Druckschrift entspricht, als die seltener gebrauchte mit gothischer Schrift wiedergegeben wird. Als Zeichen für uncia ist ζ, für sonstige Zeichen ist das zunächst ähnliche angewendet.

Konrad Hofmann,
T. M. Auracher.

f° 2a

Pϛ' De filljra.
PZ' De hedera.
ΓH' De hebeno.
PΘ' De rosa.
PI De ljciu.
PΛI' De aCacia.
PBI' De amurgja.
PIΓ' De agnu.
id *est* ljgos.
PIΔ' De agrjelea.
PIE' De dagrjdiu jd. lacrimu ethi opicu.
PIS' De ydryos.
PIZ' De cecidos
id *est* galla.
PIH' De palma & sem*en* ejus. q; Inegipto nascitur.
PIΘ' — — —
ΓK' De flores. — —
Id *est* balaustj. — —
PKΛ' De cerasia id
siljqua greca.
PKB' De meleas. jd. mela.
PKΓ' De mela quidonia.
PKΔ' De meljmela mela epirotjca
PKE' De p*er*sica. q*uo*ð *est* pruna.
PKϛ' De pira.
PKZ' De pira silbatjca.
PKH' De agrjfolio id *est* loto.
PKΘ' De mespila.

f° 2b

PΛ' De uba.
PΛΛ' De cranea.
PΛB' De coquimela.
PΛΓ De comarus.
PΛΔ' De amigdala amara.
PΛE' De amigdala dulce.
PΛϛ' De pistacia.
PΛZ' De carea uasiljca. jd. nuCes alexandrjnas.
PΛΠ' De sycamina jd. celsa.
PΛΘ' De sycomora.
PM' De ficu.
ΓMΛ' De opu jd. ficu agresti.
PMB' De ljntru.
PMΓ De cinere f
PMΔ De pers

2c

INCIPITEPISTOLA DIOSCHORIDES:

ultj nob . . . — runt auC tores an tjqui de uirtutjb; herbarum. & co*n*positiones oleorum. &. quam plurjmi Iuniores sco-
. . . — . . .ljs arie fr*ater*
. . . — . . . pr*o*bare tjbi
— — . . . a mea
— — . . . nec
— — —
— — —
— — —
— — —
— — —
— — —
— — —
— — l
— — lutj
— — ren
— — . cer —
— octrina*m*. preter
— tentes herbaru*m* uirtutes
dimittentes etja*m* metalljCas & haromatjCas species. Cra thebas uero prudentissimus & andres[1]) mediCus radicib; diuersar*um* herbaru*m* concisas po testates & uirtutes pigmen toru*m* colligere potuerunt
. . . . auCtorib; . . . — . . .
. . . — . . . quibus &
mult . . . . . ϑes & nomina herbaru*m* potestates pre
. . . — . . . erunt. Ceterj hulus
. . . — . . . patres pr*o*pemodu*m*
. . . — . . . uidentur
quoru*m* ipsa nomina Innotjϑja omn*ium* s*unt* modo Jd est basjljus
— — &
— — . . . edio
— — as asclepiadii
fuerunt uoluerunt uirtutes specierum pr*o*batjonesq; leuiter demonstrare. q*uin* ex casuum pr*o*baϑjone potuerunt tradere. sed calore . . . bentur. his rap tjs uerbositate*m* magis qua*m* plena*m* sunt Instructionem consecu ti quoru*m* ex his unus certjor euforbiu*m* boluit sucu*m* esse ca mele herb*ae*. qu*ae* maxime Initalja nascitur et andro

1) Nur die zwei letzten Buchstaben sind deutlich.

3a semon. similare uoluit hi
pericho. aloen eϑiam caupsi
ten dixit InIudea nasci
Ceteraquae si . . . . . mendaCio
conscripsit pecCauit etjam
Inconstjtuendis. uel demons
trantjs uirtutib. & . . . omnib;
pigmentorum. Nos autem[1]) ex prj
ma etate . . . — . . . piditate.
etjam hulus I . . . . . ates mul
tarum regjonum terram conuimus.
Maxime . . . — . . .
militare exerc . . . — . . . culus
miliϑj & ausa . . . — . . . nCias
. rtudo addid . . . . & post ex
. . . . stjpϑj . . . . . miljϑjae
. . — . . . studiosae
. . . diljge . . . — . . . laborem
. . . — . . . ljbros de her-
barum . . . . . statibus & uirtu . . .
& confecϑjones oleorum ostenderem.
atquae ab aljis pretermissa sunt
scribendo monstrarem a me
Carjssime frater quare peto te
ut cum hos quinque libros legere
fueris dignatus. non ad mea
uerba tantum sed ad uirtu-
tes pigmentorum uel herbarum
attendas. hac enim qua conscripsi
hac tjbi tradidi non exopinite.
aut fama cognoui. sed ex
lecϑjone & experimento addidici.
Nam & multarum prouinciarum
situ'
non Ignarus adtendens. ma-
nifestissime Instruo secundum
cljmma & genus. & omnia
conscrjpsimus. quarum uirtuϑes
medicinae sunt necessarja.
& conposiϑjones. & InuiCtas
uirtutes. qui cum confjcere aljquoδ
medicamen uoluerjs. Inspicies.
merjtum uirtutjs pigmentorum
& ex . . . . — . . . am faCis
confe . . . — . . . TunC poterjs
Causae jsu . . . . . rcere. preterea
eϑjam hoc Conuenit nosse ex
quibus
locis colligende sunt herbae. In
quibus eϑjam reponantur temporjs
eϑjam oportunitas requirenda est
ut non usque differas. quae pro
tempore colljgas. ne aut.
arjda nimis. aut InmaϑuraA
decerpas. In his enim colljgendis
nsi tempus aduerterjs potesta-
tum suarum. & uirtutum possi-
biljtates omittunt. Mag-
na res est enim In scire tempus
herbarum colljgendarum. an
sicCo. an humido. an frjgjdo.
an Caljdo tempore colljgas. ||
an ex altis & montuosis locis an 3c
ex ualljb; & campis. an ex locis
humidis aut sicCiorjb; fortjores
enim sunt herbe que In campis
humidis nascuntur. maxime umbra-
culo quolib& a sole fensatjs. nam
hae sunt herbe eljgende que non
ex ueterj radiCe gjgnuntur. etjam
hoc latere prudentiam tuam non
deb& quoδ aljquante terre regjo-
num[1]) secundo fetant herbas quas
aut cultura nasci precipiat aut na-

1) Da nur der erste Zug des *N* noch deutlich ist, so bleibt *Nos autem* fast ganz Konjektur.

1) Das einzige *g* ist unlesbar, jedoch eine Spur davon vorhanden; die übrigen Buchstaben deutlich.

tura locorum Inmaturo euom& tempore. Nam multas herbas nouimus hiemis tempore & flores & folja uirjdia habentes multe etjam Inanno secundo fetant flores. nam qui huIus modi uult habere notitjam diljgenter deb& scire quo tempore semina quo flores. quo radices. uel Ipsas herbas colligat. uti scias quae nature sunt. quae utjles atq; Inutjles. uel que habent Inpostura ut facile probes atque cognoscas. signa etjam herbarum
3d quae In plurimis || foljis quae In rarjs sint demonstro. multos enim error decipit nescientes. Nam harum rerum plurjmi scriptores qui ocCultate fide haec scire non potuerunt. errauerunt diCentes aliquid [1]) non habere nec flores nec radices. nec semen. sicut est ag- . . . . . gramen. aut ueciu. aut pentafillu. hae nullo tempore flores gaudent. oport& etjam hoc medicum scire. quae herbe. quanto tempore durent. elleborj ambo albus & niger anno uno durare possunt. alja enim trjennio durant quorum nomina subt; subleci. maxime quae In durjϑja uel In creta nascuntur. Id est stjcados. Camedrjon. poljon. broton. seriphon. absenthion. ysopu. & similja suprascrjptjs. Jste herbe pleno semine colljgende sunt. quarum flores antequam cadunt legj oportet. semen uero earum non siccum exsucandum est. eo Ipse herbe deInde cum florjb; exsucande sunt. lacrjmus herbarum de uirjdiorjb; || herbis f° colljgendi sunt. radices & comas radicum. ut superjus diximus. maturjb; herbis tollende sunt quarum radicum corja si exsucare uoluerjs. illo tempore oport& fierj. cum Iam ceperjnt deponere folja. tempore adactae. maxime qui uolerjt herbarum radiCes colljgere. & mundas locis siccis easdem deb& ponere. & si non fuerjnt munde [2]). id *est* terrae plene labande sunt & sic reponende. flores herbarum & semina earum arcelljs uel locu- lis ljgnejs redigende *sunt.* aut In cartjs aut In foljis suis. haec enim semina seruarj solent. quod si sucos seruare uoluerjs. propter humida medicamina. oport& In uitrejs aut argentejs. aut cornejs uasis reponi. Quodsi ad oculorum medicamina sucos seruare uoluerjs. quae recipient In confectjone sua. picem ljquidam uel acetum. aut cedrjam In uasis henejs aut stagnejs facis¿

EXPLICIT. EPL'A DIOSCHORIDES.

JNCIP. UIRTUTES PIGMENTORUM CETERAQUAE AD HUIUS MODI PERTINENT RATIONEM.

icon.

A' De yrjs illjrjca.

Hyrjs illjrjca folja hab& silfjo similja. sed maIora & uastjora & pinguiora. flores etjam hab&

1) Die Buchstaben *id* spurlos unlesbar.

2) *mun* fast unlesbar.

superiorem diuersis colorjb; id est alba aut meljna aut purpurea. aut beneta. radices hab& sub terra durjores & Incurbas. odore bono plenas Hae radices colligende. & ljno Inferende. & sic pendentes[1]) siccandae sunt. Meljores autem quae machedonica hyrjs aut hilljrjca fuerjt. maxime durjor & breuior & colorj rufo & odore bono eljgendae sunt. Gustatv caljdior quae cuntunditur sternutamenta producit || ljuica etjam albidior est. & gustu amarjor. Haec Inuirtuϑe ponitur loco. haec cum uenefuerjnt[2]) utreque Cabernas habent. Tunc meljus olent seduirtutem Inferjus habent Haec Caljde sunt nature. & leptjntjCen faciunt adtussim. uulnera curant. sane asinteran eorum facile. produCit. & purgat colera. etjam cum mulsa. ζ uij. date purgant. somnium Inuitant tormina cum aceto paraϑe[3]) sedant uestjarum uenenis. ocCurrjt splenetjcis. & contractis. & frjgore capitjs cumuino date medentur. menstrua prouocant. elisxatura earum addurjtjas matrjcis fomento prosunt. & remolljunt. sciatjcos clistere curant fistulas etjam & Inpen[t]digjnes[4]) tunse & ex melle colluria[3]) facta purgant. replent. & cicatrjcem Inducent. Haec colljrja facta & pessarji) more Inlecta. secundas muljerum educunt adquiradas eϑjam & duritjas uteres. cocta ut cataplasma Inponuntur. puluer eϑjam earum herbarum cum melle uulnerjb; & ubi ossa nuda fuerjnt. inpositum replent. Dolorem capitjs. cum oleo roseo & aCeto Cataplasma capitj Inposita lebat. lentjgines & papulas. quae Infacie nascuntur cum elleboro albo duplomisso exmelle. Cataplasmam colljgjs Inp . . es & purgat pessarjis & malaCmatib; & acopis miscentur & Inomnib; calastjcis utjljs est¿

icon.

B' **Deahco- ru.**

Acoru folja hab& hyrjdi similja. sed angusta. & radices dissimiles. sed obtortas & non rectas. Sed geniculatas & nodosas. || & subalbas. habent morsu uiscidas. odore suaues. sed. meljor est albus. & duru. sed non ueterj. sed fortis. utjljs est maxime galatjcus. & calcedonicus. hic apud galatas aspejon appellatur. Radix ejus hab& uirtutem caljdam. aqua uero Inqua decoquitur. diuretjca est. utjlis etjam pleuretjcis. & toracis. & epatjcis & torminosis. & corrupteljs. splenetjcis utjljor est. stranguirjcis qui cum dolore urjnam faciunt. & ad morsum serpentum efficax ad muljerum menstrua perfumentum

5 4d

f° 5a

1) Von hier bis zum Ende der Columne sind in jeder Zeile ganze Wörter oder Silben mit stärkerer Tinte nachgefahren.

2) *nefue* mit stärkerer Tinte nachgefahren.

3) Punkte sind unter das Wort gesetzt.

4) Unter nd sind Punkte.

3) Punkte sind unter das Wort gesetzt.

**

utjlis. sucus eϑjam radicis ejus oculorum purgat caljgines miscetur eϑjam antjdotjs. & tyriacis¿

icon.

Γ De meu atamanljcu.

Meu quod quod appellatur ata-
5b man || tjcu nascitur Inmacedonia & Inspania. similjs *est* aneto. Infoljis & Inramis. ascendens deterra usq; ad cubitos duos. radicib; sparsis & tenerjs. curbis & longjs. & odore suabi. gustu caljdo lingua morδens. iste trjϑe eljxat Inaqua dantur In poϑjone utjliter adrenum dolorem. & adbessice causam dum urjnas prouocat. stomachi eϑjam inflaϑjones & tormina Interaneorum mitjgat. & isterjcas. hoc est dolorem matrjcis curat. attrjsin[1]) mitjgat. toracis reumatjsma cum melle [m]ore electarj daϑum prodest menstrua eϑjam perfomentum prouocat. stranguirjas Infanϑjum cataplasma Inposita super pectjne resolb& ex quo si plus bibitum fuerjt. capitis dolorem commob&¿

icon.

Δ De quiperu indicu.

5c Quiperu multj erjsCeptron uocant. caljique et aspalaϑum sed falsum est. hic autem folja hab& similja porro. sed oblonga & ten^{u}e^{io}ra. & dura ascendens deterra cubito uno. semis. hasta angulosa simile Iunco. asta Incapite semen generat: radices sub terra habentes rotundas. ut oljbas nigras. Multe & conIunCte nascuntur colore nigro. odorj suabi. gustu subamaro. nascitur locis aquosis. & Inpratjs. his nobiljor. qui grabior & durjor. & grossior. & fragjljor. & asperjor fuerjt odore plenior uisciϑudine odorjs habentem. talja signa qui habuerjt ciljciensis aut syrjatjca aut de [i]soljs. quicladibus est nam uirtutem hab& caljdam. & diuretjcam. cauculos[1]) pelljt. orjs uulnera curat. additur & malagmatjb; caljdis. & confecϑjonib; oleorum. diciϑur eϑjam & India quiperu. nardi simile zinziberj. quoδ cum mastjcauerjs. croceo colore efficitur. quoδ cum capilljs tralectum fuerjt caduntˀ

icon.

E De cardamomu.

Cardamomu meljor est dearmenia. & decommagenis. & debosporu. ueniente. nascitur eϑjam Inindia. & arabia. sed eljgendum *est* fragjle & plenum semine. & clusum. & odore suabe. & gustu uiscidu. & amaru. qui alius[1]) est utjljor omnium. uirtus eϑiam est illj caljda. qui si bibitus[3]) fuerjt cum

1) Punkte sind unter das Wort gesetzt.

1) Ein häufig vorkommender Romanismus. Siehe Einleitung.

2) Kann ebensogut gelesen werden: *quia hiis.*

3) Sehr häufige Konjugationsform.

aqua epelentjcis prodest. tussim mitjgat sciatjcos[2]) curat. paraljtjcos sanat. serpentum morsib; occurr&. tormina ad sanitaϑem perducit. potus animalja uentrjs excludit. cumuino nefretjcis & diuretjcjs. opitulaϑur. || hictus scorpionum. 6a uel omnium serpentum salubrjter curat datur cum radices aut cum corja radicum laurj. obulo uno datus. ζ. j. lapides de bessica frjat[4]). menstrua fumigando deponit. cum aceto trjtus scabiolas hominum sanat. miscеϑur eϑjam & confecϑjones oleorum¿

icon.

ς′ De nardu indicu.

Nardi genera duo sunt unum Indicum. aljum syrjatjcum. seὸ non quia Insyrja Inuenitur jdeo nomen acCepit. sed quia monte ubi nascitur. pars ejus montjs Inindia porrjgitur. aljqua autem pars In syrja notatur. sed narὸum quoὸ Inbentum fuerjt. Inea parte montjs quae syrjam respicit. hjs est qui & lebis est. & rufus. || & multos capillos Inljgaϑur. habens odore suabi equiperj[1]) habens saporem. spicam breuem. & cum miseris eam Inore hab& suabitate cum amarjtudine. Si diuϑjus Inore teneaϑur. departe Indie qui fuerjt angîtis appellatur. ex fluminis nomine nunCupatur. siue ex nomine montjs. In quo nascitur sine uirtuϑe. debjlis est enim aquosus generans spicam oblongam. & multum spissam. & ex una radiCe multos ramos generans Incircuitu. & non utjles Inodore. Incacumine uero ejusdem montis. quoὸ aquam non Infestetur utjljor nascitur. odorem late distenὸens similjs quipero. & prope syrjaco similjs. alia uero appellatur apud syros. samfjrjga. ex nomen loci proximi uoCabulum sumens. Spicam habens oblonga subalbidam. frutjce habens maIorem. odore non ualὸe suabi. quam multj Infusam Inaquam distrahent. ut colorem nimis album || careant. & fallant hae 6c mentes. haec ita agnoscitur quia abalba *est* aut si Infusa coloremutabit fragjljor Inuenitur & longjor. haec adulteratur sic. Inhumo terjtur stjbium & exinde irrjgatur. & pondus super ponitur¿ Tunc adulterata Intellegjs quia grauior & nigrjor appar&. nam & terra & lutum propter confjrmandam Inposturam radicib; ejus Inponunt.' ut non Credatur Infusa. sed cum signa supra scripta uiderjs. aut corruptam aut Incorruptam cognoscis¿ Haec omnes caljdam habent uirtuϑem sicCam & diuretjCam. unde & bibitu uentrem constrjngunt fluxu matrjcis abstjnent nauxia cum frjgjda aqua pote Inhibeat. Inflaϑjones eϑiam stomachi patrant & resoluunt. epatjcis & hiCϑerjcis & neufretjcis In qua elxata fuerjt

2) *ἰσχιαδικοὺς* wie 4 c, 7 b; vgl. *stericos* für *istericos* 18c und die Anmerk. 2 zu 26 B b.

4) Spezifische Wortbildung.

1) für quiqerj = *κυπείρου*. Ein analoger Fall ist auch equitina = *κύτινος* f° 32 c und d.

aqua matrjcis durjϑjas p*er* fom*en*-ϑu*m* dissolu&. cade*m* aqua oculoru*m* prurjgjnes aufert. & submorϑent eϑja*m* palpebra. antjdotjs eϑja*m* necessarje adIungjt*ur*. qu*a*e trjt*a*e Inuino & In bitreo[1]) baso seposite ex eo collirji intrjϑura admiscitur.

6d *icon.*

Z' **De fasca id *est* ces galljceltica.**

Celtjca uero id *est* spica CeltjCa nascit*ur* hilljrjco nomen habens apudeos aut n'ec & Insirja nascitur. frutjCes habens sup*er* terra*m* breues & spissos. legjtur aciuib; cu*m* radicib; suis. fasces facientes. q*uo*ϑ plena manu tenerj possit. Iϑeo abaljis fasces galljCi appellat*ur*. H*a*ec hab& folja oblonga & n*on* lata & rufa flore melljno oϑore circa radice*m* suabe c*on*tjnens. sed q*ui*a Inter ipsa alje herbe similes odore nascunt*ur*. & cu*m* isde*m* colljgitur ex quib; cu*m* medicamina confjcere uoluerjs. passi[2]) nolj contundere. sed purgas siC. carta sparges In loco humido & sup*er* fasces supradictos Inpones & isspargjs. & desup*er* aqua roras ut om*nes* sudent, & dimissa una die alja die cu*m* purgaueris Inuenies Intra eosϑe*m* fasces folja alja & n*on* nimis longa radices habentes similjs
f° 7a celtjce || h*a*ec separas & exbona ipsa folja contundes & teres In uno. crosiscos[1]) colljgjs & seruas in uaso fjctjlj diljgent*er* clauso. utjljs *est* recenϑjor odore suabior. & radicib; plenior esse deb&. uel spissior & non fragjljs. qu*a*e si taljs fuerit similjs In uirtute poterit esse. sirjaCena. est diuretjca p*ro*dest Iecorosis tumorib; &. hictericis. u*e*l morbo regjo Inflaϑiones stomachi cu*m* aqua decopϑu*m* In aqua auxenϑiu*m* discuϑ&. splene medet*ur*. uessice & renib; utjljs. sed morsib; uenenatjs cu*m* uino data opitulat*ur*. malagmatjb; eϑia*m* caljdis & unctjonib; miscetur¿ Est & analardu[2]) celtjca montuosa qu*a*e a plurjmis tylatjcis aut perjtjs abirjtjs appelat*ur* h*a*ec nascitur In ciljcia similjtudine*m* habens Infoljis & inramis Hiringjo. h*a*ec spicas breuiores hab&. & spinos*a*s radices mittens Induab; aut trib; odore || suabi. nigriore*m* colore*m*. asfodillj 7b
raϑicib; similes h*a*ec nec flore*m* nec sem*en* hab&. sed uirtus est illj similjs celtice¿

icon.

H' **De asaro.**

Asaru que*m* multj spica*m* agreste*m* uocant folia hab& hedere similja. tenuiora. flore*m* habens Inter folja Iuxta radices foljoru*m* purpureo colore. Insimiljtudine yosq*ui*ami sem*en*. simile hubaru*m*

1) Von hier bis znm Schlusse der Kolumne kleinere Schrift.

2) Unter das Wort sind Punkte gesetzt.

1) Lies *trociscos* (τροχίσκους). Vgl. Anmerk. 1 zu 13 d.

2) Lies *alia nardu..*

habentes radicib; plurjmis. & nodosis & tenerjs. similes agrostis[1]) jdest gramen. suabi odore. uirtutjs caljdae & gustu mordaces. est eϑjam diuretjCa ydropicis & sciatjcis prodest. menstrua eϑjam depon&. si ex ea ζ uij. cum mulsa
7c dederjs || uentrem purgat sic ut elleborum album. miscetur etjam diuersjs olejs odoratjs. nascitur etjam locis umbrosis. & montuosis. In frjgia uel In ponto & In italja¿

icon.

Θ' **De fuu.**

Fu multj narδum agrestem appellant. nascitur Inponto. folia helleborj similja. uel ypposeljnu. & crescens de terra cubito uno. aut ampljus. astam leuem & mollem habens subpurpurea nodosa. flores narcisso similes factura. colore uelutj purpureo. In robore digjtj minorjs. radices similes Iunci. uel elleborj nigrj. colore rufo. odore grato seudonarcissi. uirtute caljda· etjam diuretjca culus elixatura ad laterjs dolorem facit. menstrua In-
7d citat. antjdotis miscetur. qui adulteratur radicib; oximyrsinis. sed ut scias utrosq; discernere fu enim fragilior est. & odorj magno. oximirsini uero durjor & sine odore est.

icon.

I' **De malabatru. id *est* folju.**

Malabatru multj putauerunt narδu Indicu. sed est folju sed In odore sunt falsi. nam multa esspecies similj odore spiCaenardi habent. sed est genus folji. super terra extensis. prope sine radice. hanc herbam idest folju dum Indii collegerjnt Inserunt Inuno & siccant extate. aliqui eϑjam Ipsos ramos colljgunt. & sic seruant & terra cum omnib; herbis extate uim caroris[1]) arescit. & nisi foco herbe arjde fuerjnt peruste. aljo anno nullam generant herbam. est enim utjljus. ut betus non sit[2]) || &colorjs subalbido nigello mixtum. quoδ cum Inmanu tenuerjs fragjljor non est foljo Integro Cum suauitate. odorjstjco. odorj diuturno. & gustu nardino. & non salso. uirtutem hab& spicenardi. simile est diuretjcum. tumorjb; oculorum elixas Inuino. fomento adibetur puluer ejus Inaqua frjgjtum oculjs superunges. quoδ cum mastjcauerjs diuϑjus odorem ten& quoδ In uestjmentjs cumpositum fuerjt. tjneolas non permittjt. & uestjb; odorem gratum prestat¿

fº 8a

icon.

AI' **De cassie diuersitates.**

Cassia Inarabia nascitur. ubi multa aromata & diuersa nascitur. hab& asta grossa cum corjo suo. & folja similja piperjs. eljgenda *est* illa que fuerjt rufo colore. subru || teo
8b similjs corallo. uel oblonga & lene. & fistuljs plenior. gustu submordax cum nescio qua calefactjone. odore aromatjco plena. & Inore missa

1) Durch Rasur aus *agrestis*.

1) = caloris.

2) Unter die letzten vier Worte sind Punkte gesetzt.

uini subtraat saporem. taljs a Ciuib; appellatur. absalji illam uoCant daflintjs. abalexanðrjnis negotjatores cassia nunCupatur¿ Est etjam altera subnigella. colore purpureo. plena odore minime. suauj maxime necessarja est artj medicine¿ SeCunda enim *est* huiC SS"a¿ Est tertja Cassia que appellatur blatos. suabi odore. & quamuis multe & alje sint casie' tamen Inanes. & InraϑjonabilesHabentur. Ista enim melena flagjljor *est* & breuior. unde & nomine prouinCie Cedal appellatur¿ Est etjam seudoCassia lappatjo similjs. quae aprobaϑjone faciljs *est* & nec Ingustu suauis¿ Alja platja sirence Inuenitur. lata & mollj & lebis. colore subalbido. & scabiosa. & uirtus est ej Caljda.
8c diuretjCa || sicCatorja gustu submordax. est utjljs adcaljgjnes oculorum malagmatib; necess[ar]ia. maculas de uultu cum melle trjta emendat. menstrua prouoCat. Cum aqua pota. morsib; uenenatjs occurrjt. tumore enteraneorum bibita sedat. renum dolore fomento conpescit subfumigatjone addescensu. matrjcis deponit. dupljci pondere procinnamomum In antjdotjs Intrat. *est* uero utjljs In omnib;

icon.

BI' De cjnna momi diuersita tes

Cinnamomi etjam genera multa sunt. que a ciuib; appellatur mossilostć. meljor est omnib; que similjs est cassie. mossiljtj que recens fuerjt & nigro colore. & missa In uino solu& se. uirguljs tenerjs & lenis. nodis plena. odore || plena 8d rutae. haec est enim probaϑjo cinnamomi. si cardamomo similjs sit. que In ore missu uiscidum & mord&. & redd& saporem. & subsalsum cum quodam calore. culus asta cum fregeris. puluere emittit. quas astas cum eterra euulserjs raðiCes ejusdem secuntur. est etjam Ista probatjo cinnamomi¿

Est etjam alterum genus cinnamomi montanum. tactu asperjor. statu breui. & grossior. subrufo colore¿

Terϑjum uero cinnamomum similjs est cassie mossilentjce. subnigello colore. tactu lenis. & non multos nodos habens¿ Quartum genus *est* cinnamomi. colore albo. tactu mollj Inrobore grossior & fragjljs. & radicib; maIor¿ Est etjam quintum gen; odore similjs cassie. colore subrufo. & corjo similjs cassie. asta In se habens fortjore radicib; grossior. similjs ljbanotjdi & multas hastas retjnens || murte similes & cassie sed non fº 9 tantum odore plenum. sed eljgendum est aū cinnamomum. tale colore subalbo. scabiosum & semen habentem. simile piperjs. & lene ljgnum habentem. culus raðix Inutjljs est. nam est eϑjam alterum genus cinnamomi qui appellatur. lotos. & moto. sed nec uirtute nec odorem hab&. est eϑjam alterum genus. quod agrecis appellatur. xylo Cinnamomu. Id est ljgnum cinnamomi. radicem habens maIo-

rem. cum astjs nod[os]is. simile Cinnamomi. & Inodore non suabi. quem dicunt aljqui meljorem esse cinnamomo. uirtus est autem omnis cinnamomo. caljda. & diuretjCa. malaCtjCa. leptjntjca[1]) digestj[bi]ljs. pota cum aqua secundas muljerum excludit. & menstrua prouoCat. meljus his rebus supradictjs opitulatur si murre fuerjt mixta. benenatjs morsib; || oCCurrit. uel beneno poto contraIt. calljgjnes oCulorum extergjt. cum melle trita. maCulas uel lentjgjnes uultjbus purgat. tussim sedat. catarron mitjgat. Idropicis medetur. neufretjcis. & dysuretjcis utjliter datur. miscetur etjam confecϑjonibus. odoratjs. & In omnib; utjljor Inuenitur. quam si uoluerjs seruare. siC seruabis. teres pulber[2]) uino mixto & colljgjs eum. & siCca In umbra. est eϑjam alterum gen; cinnamomi. quem aljqui seudo cinnamomum uoCant. uisu bono. hastas habens grossiores. odore & uirtute Inferjor¿

icon.

IΓ **Deamo mu** ||

9c Amomu frutex est similis botruo. Incircultu culusljb& arborjs nascitur. flores habens. simile leucoIo. Id est.' Infoljis brjoniae similjs¿ Eljgendum est autem siC. eum qui colore galbanej hab&. & ljgnum purpereum. odore suabi nascente Inarmentja. & Inmedia prouinCia. his loCis optjmum nascitur. quia Campestrja & humida loca sunt¿ **Ma**lorem habent & uirjdem & tactum molljs saporem. & odorem orjgani habens¿ **P**ontjcum uero rufum est & non longum. & fragjle est. & botruis & semine plenum odorj stjCtjco hiC eljgendum est. siC recens & albus. uirgas purpureas habentem & spansum[1]) & semine plenum¿ **B**otruis similem. & ponderosum & Inodore suabis. sine aljquo situ. quod mastjcatu ljngua conmord&. uno Colore habens nonuarjo. uirtus ejus caljda & siCca est tjttjCa prestat somnum. tumores eϑjam cataplasmis admistum sedat. 9d ICtjbus scorpionum cum ocimo tritum. & ut cataplasma Inpositum oCcurrjt¿ **E**x aqua. ejus oCulj tumentes foti relebantur. tumorjb, uiscerum ubae passe conmistum. & ut cataplasma Inpositum sedat¿ **M**uljebrja feminarum fumento conpescit. huIus calda pota nefretjci. bel aepatjcis. sed & podagrjcis prodest. diuersis ammiscetur antjdotis. & mirjs & uarjis odorjb; grate miscetur¿ haec adulteratur siC¿ **M**ultj colligent herba quae appellatur amomis. similjs Inflorjb; amomi sine semine. & si odore est habens simile orjgano. eljgendum est autem tales qui de una radice plurjmos hab& ramos¿

icon. ||

IΔ **De costu**

Costum utjlem arabiCum eljgendum est album & lebe & odore f° 10a

1) Augenscheinlich in der Absicht eingesetzt, das im griechischen Texte später folgende λεπτύνει wiederzugeben.

2) Vgl. *puluer* 4d, 8a, 10c.

1) = expansum.

plurjmo secundus est Indicus. q*ui* grossior est & niger. & leuior ut ferula. tertj*um* syrjatjcu*m* pondere grauior. color euulseo [1]). odore stjptjco utjljs est e∂jam recens aluus & plenior. & ex toto durus & siCcus sine aljqua p*er*tusura. stjptjco & mordaCe sapore Inuenitur. uirtus est ej caljda & diuretjca. menstrua p*rou*ocat. & sarjis [2]) adIunCtus Id est dolore matrjcis mitjgat. morsib; benenatis uibitus ζii. opitulatur. cum uino & auxen∂jo dolore*m* stomaChi & Infla∂jones. & toraCis uitja conpescit uentre*m* stjmulat uino datus lumbrjCes latas deponit. cu*m* aqua potus. oleo co*m*mixtus frjca∂joni ad hibitus torpentes frjgore calefaCit¿ Eade*m* unCtjone & paraly || tjcos Curat. melle mixtus maCulas InfaCie natas detergjt. malagmatjb; & antjdotjs necessarje miscetur. hiC adulterj [3]) potest *a*elenio admisto. sed faCiljs nob*is* est Intellectus hiC nam elenium nec odore costj hab&. nisi exeo sumpserit nec sapore mordaCe. & tenuiores radices hab&¿

icon.

IE' De jsq*ui*nu. id *est* iuncu.

Squinu nascitur e∂ja*m* Inpartjb; ljbie & Inarabia & In[n]abatea & Inbabilonia. sedljbie nuga est. nam arabicu*m* & babilonicum eljgendu*m* est. maxime rufu*m* & non uetus. cuIus spica partjb; separata est. roseu*m* habens odore*m* qua cu*m* confrjcuerjs manib; la∂jus Iac& odore. quod cu*m* mastjcauerjs mordax & caljdus || sentjtur. uirtus ej caljda & diuretjca extjptjca & leptjnica [1]). & digestjbiljs menstrua p*rou*oCat. uentositate co*n*mou&. caput grauat. puluer floris Istjus. EmoptoiCis [2]) p*rod*est dolorem stomaChi & pulmonis & Iecoris & renu*m* subuenit antjdotjs miscetur. huIus radix stjptjca *est* unde stomaCho reuma Infestato datur. huIus eljssatura matrjcjs dolorjb; fomento subuenit¿

icon.

Iς' De calamu aromaticu.

Calamus aromatjcus nascitur Inndia utjljs est aute*m* colore rufo nodis spissis fragjljs aranea plenus. ascendens cubitu*m* unu*m* aut ampljus subalbida. stjCtjCo sapore || sentjtur & uiscido. uirtus est ej diuretjCa Cui si miscuerjs semen graminis & semen appii. simul decoxerjs p*er* potu datus cum aqua Caljda¿ AdIutorjum ydropiCis & nefretjcis & diuretjCis prestat. menstrua p*rou*oCat. tussis fumo ej*us* compescitur admixta resina terbentjna. quod fumo p*er* Infidu-

1) Lies *colore uusseo* = *buxeo*.

2) Σάρι plur. σάρια eine Nilpflanze.

3) Vereinzelt stehende Konjugationsform.

1) = λεπτυντική; über *extiptica* s. die Einleitung.

2) = αἱμοπτυικοῖς; später kommt auch die Schreibung *emptoicus* nicht selten vor.

blu[1]) adhos[2]) * colljgjtur. aqua de eljxatura Ipsius muljerjbus fomento subbenit¿ Miscetur eϑjam & malagmatjbus & omnib; odorib; bonis¿ *icon.*

IZ' De balsamu.

Balsamu arbor est similjs ljcii & Ineodem statu aut piraCantes. folja hab& rute similjs & subalba. ||
11a flores non caducos nascitur InIudea solummodo cortjb[3]); uel loCis humidis est enim tenera & asprjor & oblonga. haec est Inomnib; utjlis que faCiljus secarj potest¿ *icon.*

IH' De opobalsamu.

Opobalsamu quod appellatur laCrimus estqui laCrjmus dieb; caniculajb; colligjtur. ungulis ferrejs de scissura arborjs suprascrjpte quod tam paruis loCis nascitur ut uix urceos sex aut septem per annum colljgatur. quo In loCo pretjo hab& In ljbra una argentj ljbras duas¿ Qui lacrjmus recens non uetus est eljgendus odore forϑjore. non subaCido. gustu suauis.' & mordax. & stjptjCus. qui diuerse adulteratur sic. miscetur ej oleum therebin-
11b thinu. & oleo || lentjscinu. & quiprjnu aut balaninu. aut metapiu aut mel. aut Cerotarju * myrs inu[1]) aut Ciprjnu ljquidu probaϑjo ejus taljs est panno laneo exinde stjllas¿ Quem pannum cum laberjs facilljme exi& nullam faciens maCula. nam si adulteratus fuerjt haec probaϑjo minime Inuenirj potest¿ Item alja probaϑjo aquae cum stjllatus fuerjt miscetur Ita ut non pareat. sed adulteratus spargjtur super aquas. uelut olej guttas. & si Infinito tempore seruatus fuerjt exterminatur¿ Multj eϑjam errant dicendo ut aquae stjllatum dicant perjre. aut surʳsum ascendere & spargere¿ *icon.*

IΘ' De carpobalsamu. & xylobalsamu ||

Xilobalsamum utjljs est recens & tenerus colore subpurpureo. plenum odorj bono. simile opobalsami odorem. cum eum fregerjs reddet. & ejus semen si fregerjs talem mittjt odorem. sed eljgendum est qui uirgam habuerjt longam & rufam & plenam & grauem. In gustu mordens ljnguam. & calorem orj prestans. semen ejus ab aljquib; adulteratur siC. ammiscunt[2]) ej semen hyperiCi. quod (quod) Intellegas siC quod hypericum est malus & baCuum & sine aljqua 11c

1) Punkte sind unter das Wort gesetzt, offenbar von der gleichen Hand wie das * am Rande.

2) Lies *ad os.*

3) S. die Einleitung.

1) Punkte sind unter das Wort gesetzt und ein Buchstabe zwischen *s* und *i* radiert.

2) Vgl. Anmerk 1 zu 34c.

uirtute. & gustu simile piperj¿ Nam opobalsamu uirtus caljdissima est. hydroCollurja *am*mixta Caljgjnes oCulor*um* purgat. frjgdores matrjCis mitjgat. cerothis rosejs mixta secundas muljerum deponit. & abortu*m* p*ro*uocat unCtjoni additus. frigora mitjgat. uulnera sordida purgat est eni*m* cum uibitus fuerjt. ||
11 d diuretjcu*m*. & peptjcu*m*. aneljtu*m* sedat uiuentjb*us* *a*Conitu*m* cu*m* laCte datus medetur¿ Morsib; uenenis subuenit¿ malaumatjb[1]; & anthidotjs utjljter miscetur. maxima uirtus est ej. secunda In semine. tertja uero In ljgno. utjljs est etja*m* semen ejus¿ Potus pleuretjcis. & peripleumonicis. ephilentjcis. & s[co]tomaticis & tortomnicis[2]. & tormi-nib; & dysure. & morsib; benenatjs. & ad muljebrja om*nia* p*er* fumigatjone p*ro*de est¿ Et eljxatura ej*us* fomento causas matrjCis mitjgat. uirtus est au*tem* xilobalsamo minus a semine balsami. cuIus eljxatura uiuita digestjones & tormina & morsis benenatjs oCcurrjt¿ Urina*m* p*ro*uoCat uulnera Capitjs mixtu*m* cu*m* myrj*m*. & puluere*m* faCtum curat & fraCmenta ossis excutjt. miscetur etja*m* confecϑjonibus oleoru*m*¿ ||

f° 12 a *icon.*

---

1) Wichtiges Beispiel für die Permutation von *u* und *g*.

2) = *orthopnoïcis;* andere und teilweise richtigere Schreibungen 14 b und 33 a.

K' **De aspalatru**

Asphalatrum multj aerjs sceptron[1]) aut spagnu*m* uoCaberunt. syrj etja*m* diaxylon uocauerunt. frutex est eni*m* ljgni. spinosi nascitur au*tem* Insquiroscla. & aput rodos. que*m* cu*m* emerjnt pimentarj miscent confecϑjones oleorum¿ Est au*tem* ljgno breui. qui cu*m* conbustus fuerjt. purpureu*m* aut coCCineu*m* reddet colore*m*. suabi plenus odore durus gustu amarissimus¿ Est alteru*m* genus asphal[a]tj colore albo sine odore. nullam habens uirtute*m*. nullj necessarjum. uirtus est au*tem* superjor. caljda. stjptjca. quod cum uino fuerjt eljxatu*m*. uulnerjb; oris medetur. || & adputredines nature 12 b cura. & fomento uulnerjb; p*ro*dest. pensarjiis additu*m* muljebrja deponit. cuIus eljxatura uentre*m* constrjngjt. aqua ej*us* uiuita Inflaϑjones & durjtjas conpescit¿

icon.

KA' **De brjon.**

Brjon multj splaCnon uoCauerunt. utjlis au*tem* Inuenitur In arbore cedrja. ut populj. aut ardini[2]). his meljor est de montjb; cnidis¿ Secundus est au*tem* ljcius. eljgendus est au*tem* aluus. & odorj bono plenus. niger uero Inutjljs Inuenitur. aluo uirtus est stjptjca. cuIus elixatura fomento causas matrjCis opitulatur. miscetur con-

---

1) f° 5 c *crisCeptron;* in beiden Fällen hat Dioskorides ἐρυσίσκηπτ(ρ)ον.

2) Lies *druini* — δρυΐνων.

fecϑjonibus oleorum. & caljdis
12c unCϑjonib; || auguetur aCopis. & tjmiamatjbus¿

icon.

5 *KB'* **De agalacu**

Agalacon ljgnu est In india uel arabi*ae* similjs ϑjnepero. odorj suaui & stjptjco plenus. gustu amaru. corju*m* habens simile corjo colore uarjo cuIus eljxatura fetore odorjs conpescit¿ Odore In fumigatjone*m*. aurjs habens ex radicib; ejus ζ j. pota stoma hi. laxitudine*m* reparat. laterjs dolore*m* & epatjcis conpescit. disinterjcis et torminosis uiuita p*ro* dest¿

icon. ||

12d *KΓ'* **De caſtu.**

Cafton. multj naCafton uoCant. his etja*m* de India uenit. corju*m* simile sycamini. fumigaϑjonib; odoratjs. & diuersis odorjb; miscetur¿ Aqua eju*s* fomento adiuita. constriCϑjone*m* matrjCis resoluit. fotus eϑjam eju*s* deorsu*m* supositus. ut superjus medetur¿

icon.

KΔ' **De cancamo.**

CanCamu etja*m*. lacrjmus est aruorjs arabi*ae* murr*ae* similis. gusto bromoso. hoC maxime tjmiematjb; ammiscetur. murra & storaCi ammixtures [1]) graϑjus fumigat. uirtus est ej leptjntjCa. cuIus fumigaϑjo pingues homines siCciores faCit. uiuitum eϑja*m* pondere obulor*um* trju*m* cum aqua auoxi || mellj [1]). similjter causae ssē. [2]) 5 f° 13a

p*ro*dest splenetjcis. & asmatjcis id est anelosis. & ephilentjcis utjle est. menstrua p*ro*uocat. caljgines oCulor*um* purgat. & cicatrjces uinu elixatu putredini gjngjbarum & dolorj denϑju*m* quod utjljus nichil sit¿

icon.

KE' **De q*uii*ſi.**

Quiſi confecϑjones aromatjs donu*m* dei. hunC Inusu*m* habent egjptjoru*m* saCerdotes. miscetur eϑja*m* antjdotjs¿ Datur eϑja*m* asmaticis In poϑjone*m*. cuIus confecϑjones diuerse sunt. unde illu*m* optjmum esse scias. qui ciperu*m* aCcipit uncia una. & arceutidis uncia una. & ube passe ljb'. iij. resine ljb'. uiij. calamu || aromatjcu. 13b ljb'. ij. squinuanthus ljb'. ij. aspalatu ljb'. ij. myrre aroCljte ζ x.ij. uinu bonu § viiij. melljs boni ljb'. iij. que sunt tundenda. tundes. & que terenda. cu*m* uino teres. & massa Ipsa dimitte digerere die una. & mel coce spissu & admisces masse. & repones uaso fiCtjlj¿

icon.

Kς' **De croco**

CRocus etja*m* utjljs est nedicine usu. corjcio sed recens & colore utjljs. modice subalbus & ob-

1) Lies *mixtura*. Uebrigens ist am Schlusse des Wortes eine Rasur.

1) Nach diesem Worte eine Rasur.
2) = suprascriptae, sonst auch SS"e.

longus non fragjljs & plenus. culus taCtus Infic& man; & non habens situ odore uiscidu. q*ui* si Ista non habuerjt signa.' ueterjs est. aut Infusus¿ Secundu*m* est croCu*m* ex monte oljmpo ljcie & ex ea Ciuitate‖ 13c ex quirjnea & ex Centorjnu locu*m* siciljae. I omnes preter corjciu*m* lasse uirtutes sunt sed sucu abundante. sed maxime Infecture necessarji In italja aljqui Inficient ex Ipsis quod multo pretjo uendant. faCient & aδ leuia medicamina¿ Corjcius au*tem* aδulteratur siC. tusa crocomagma aut spuma argentj. aut moljpdaena. & p*ro* pondere & adulteraϑjone coCta miscentur. p*rou*aϑjo ej*us* taljs est. ponderatus & puluere plenus est sapore dulcorato[1]). uirtus est croCo digestjuiljs. & malaCtjca & stjptjca & diuretjca & refrjgerjosa. qui cu*m* dulcore uiuitus digestjone*m* prestat¿ Reuma oCulor*um* superjI[2]) unCtus compescit. lacte muljerj mixtus¿ Miscetur etjam poϑjonib; Interaniorum cataplasmatjbus necessarje miscetur. matrjci & ano utjljs. uenere*m* stjmulat. tumores hiCni sacrj. sup*er* InunCtus sedat.‖ 13d dol^o^rem aureu*m* mitjgat. dicunt eum uiuitu ζ iij. benenosu*m* esse ut faCiljus teratur deb& Insole Imponi. & cu*m* siCcauerjt remobas Inu*m*bra. & uino addito teres. & si sol p*ro*tempore non est.' In testo eu*m* calefaCis¿ Radix ejus bibita diuretjca sentjtur¿

icon.

KZ' **De cro comagma**

Crocomagma fit species decrocinu. miru expresse & confecte aromatjb; utjljs exi&. & trocisci[1]) fiunt latj. est etja*m* Ipsius utjljs odor. p*ro*pemodu*m* murr*ae* similis. & grauis & niger color est ej. sine ljgnu cu*m* quib; ljquatus fuerjt. lenis[2]) & subamarjdiat & croceus exit. & orj appljcitus dentes Inficit. & ljngua*m* diutjus¿ Sed ille est utjljor qui de sirja uenerjt. uirtus est ej stjptjcus. purgans caljgines oculorum. est eϑja*m* ‖ diure- f° 14 tjca. caljda & peptjca & p*ro*pe simile*m* habens uirtute*m* croci. & quia maxime uirtute croci hab&. confecϑjo Ipsa maximam partem croci¿

icon.

KH' **De heleniu. id *est* inmula**

Helenium multj sInfitum[3]) uocant. aljqui p*er*sicum. & medicu*m* & orestjni. & nectarjani. cljeoniu*m* dicunt. alji uero uatu aut flo*m*mu*m* uocant. folja habens flommo angusto similja & mollja. & oblonga. non crescens In alto se sup*er* terram late distenditur. radix ej Ingens & odorabiljs est. & rufa. & uiscida gustu non suabi¿ Frutex ej similjs ljljo montuosis & um-

1) Unter *l* ein Punkt gesetzt.

2) Nach *I* eine Rasur, vielleicht ist *superinunctus* (wie unten) zu lesen.

1) Vgl. f° 7a und Anm. [4] zu f° 36a.

2) Lies *leuis*.

3) Das *s* ist an *multj* angehängt.

brosis nascitur locis[1]). . umidis. radix ejus estate uersa[2]) siccatur.
14b aque *a*eljxa || ture Ipsius. urjna*m* pro-voCat. menstruis Imperat solutjone. radix ejus contusa mellj addito. ut h*a*eclectarjum tussim sedat. et ortopnicos curat morsibus benenatjs medetur. uirtus est ej caljda. folja uero ejus tusa. Cataplasmatjbus addita. sciatjcos sanat. multj uero eade*m* folja siCca. sale addito. & dulcore ciuis p*ro*curant p*ro* stomachi salubritate. qu*a*e quiđe*m* cu*m* sale siCcanda sit. ut ex cappare ciui fierj solent. Crateas etja*m* perjb& *a*egyptu*m* habere alteru*m* helenium herba est. habens uirga*m* unum cubitu*m* habentes longjtudinem. sed terra eporeptas[3]). herpilj similes. folja ut lentjcula. sed plurjora & longjora. circa easde*m* uirgultas radices minores. & uirjdiores Insoljditatem digjtj minorjs. quaru*m* superjor pars grossior est adImu*m* deducta Intenuitate & corio nigro || que marjtjmis & siCciorjbus locis nascitur. morsib; uenenatis radix ej*us* uiuita medetur¿

icon.

KΘ' Deconfec tjones olcaminu*m*.

Oleu*m* uarjis confec*ϑ*jonib; & medicin*a*e que*m* maxime gremiale*m* necessarjum est. & nouum & oδoratu*m*. his etja*m* & mero[1]) miscetur. & stomaCho utjlis. q*uia* maxima estjptjcu*m* est. Inhore retentum reuma gjngjbaru*m* & den*ϑ*ju*m* conpescit. & sudore*m* egrotis unguendo retjn&. pinguior[2]) & uetere confec*ϑ*jonibus calastjcis miscetur¿ Est au*tem* omnem oleum caljdu*m* & malaCtjcum. & a frjgdore corpora seruat. uentre*m* molljt mixtus confec || *ϑ*jonib; uiscidis. uirtutes earu*m* extjnguit. datur etjam p*er* potu*m* congraui ueneni relaCtandu*m*[3]). frequenter a*m*mixtus suCu tysane cotula nna uentre*m* molljt poto datus torminib; p*ro*de[4]) est. cu*m* ruta decoCtus lumbrjces extjnguit. quod peganinu*m* oleu*m* cljsterj additu*m* hileos[5]) curat. oleum au*tem* uetere uirtute*m* hab& caljda*m* & diaphoretjca. Caljgjnes oculoru*m* oleu*m* InunCtas purgantur. si oleum uetus premanu non fuerjt.' qualemcu*n*que habuerjs coCes quamdiu Inmelljs crassitudine redigatur¿ Ha*e*c coCtus uirtus ej taljs est¿ Oleu oleastrjon Id est de agrja elea. stjptjca uirtus *est* utjljs doloris capiljs & cum non fuerjt oleu*m* roseum uterjs oleastrjno. sudore*m* egrjs abstjn&. capilljs cadentjb; satjatu suCcurrjt. tjniosis & ulcerosis medetur. quod
14c 14d

1) Auf dieses Wort folgt eine zwischen zwei Punkten stehende Rasur.

2) Die ersten drei Buchstaben stehen über einer Rasur.

3) Lies *terrae porrectas* (oder *proreptas* für *prorepentes*).

1) *εἰς τὴν τῶν μύρων κατασκευήν* Sprengel I S. 43.

2) Am Ende des Wortes eine Rasur.

3) Lies *cum graui ueneno reiactandum* (*vomendum*).

4) S. Einleitung.

5) *ἑλεὸς* Darmgicht.

si assidue hoC quis utatur tarde canescit¿

A' **De oleo al bando.**

icon. ||

f° 15a Albatur eϑjam oleum subaluo Colore. non ampljus abannuale quoὸ mittendus est uaso fiCtjlj ore patulo Cotjlas centum. & ponendus est In sole. & frequenter agjtandum deferula[1]). cotjdie moues & refundendum est de alto.' ut agjtandi frequenϑja leuet spuma. oCtauo uero die Infundes fenugreci. ζij. In aqua Caljda. & cum molljerjt.' addes oleum suprascriptum. admisces etjam dede[2]) pituine pinguiore minutjs partjbus conCisa ζij. & sic dimittjs aljis oCto diebus & sic Iterum mouendus est. & si aluato fuerjt.' mitt& uaso fiCtjlj uino lotum ueterj. sub quo uaso melljlotum sternendum est. ζxij. similjter substernenda. est ei hirjs illyrica. equo pondere etjam ad sole reuoCandus[3]) est oC totjens faCit. quamdiu exaluatus fuerjt¿ Est altera composiϑjo similjs suprascrjpto. Inuaso aeneo stagnato ore patulo mittendum est oleum gremialem similem suprascrjpto ljbras || centum. & aque ljb'. IS. coque leuiter & agjtandum est. & cum uulljerjt uic[4]) deponendum est. & Infrjgandum & ferulla agjtandum cui iterum admisces aquam. & Iterum uulljat. & secundum displjnam SSa' conficis oleum¿

icon.

AA' **De siquioniu**

Sycyonium conficitur sic In ciuitate sycyonia. cuIus uirtus est caljda. febrjb; eϑjam utjlis. contraCtos neruos relaxat utljtum muljerjb; InfaCie traiectus[1]) ljmpidam faCit¿

icon.

AB' **De glju**

Sorditjas Inualneo collecte. Id est gljo uirtu || tem caljdam gerjt. & malaCtjca & diaforetjca utjljs fjcibus & ragadiis ani. unguendo taljs etjam uirtus sordib; cerote cui additum cinere condilomata digjtorum dissolu& sciadicis utjljs. si caljda[2]) ut malagma Inposita fuerjt. parjetum ualnearum sorditjes uel statuarum durjtjas calefaCiendo resoluent. & uulnerjb; seniorum prode est[3]). 15c

icon.

---

1) Zwischen *u* und *l* ein *l* radiert.

2) Lies *taedae.*

3) In der gleichen Bedeutung kommt *reuocare* auch f° 30c zweimal vor.

4) Zwischen *i* und *c* ein Buchstabe radiert; vielleicht ist *uis* = *bis* (ϑις) zu lesen, da unter dem *c* auch ein *s* gestanden zu haben scheint.

1) Zwischen *a* und *i* ein Buchstabe radiert.

2) Rasur eines Buchstaben.

3) S. die Einleitung.

AΓ' De oleo melj.

Oleumelj de palmirja sirjae[1] nascitur ex aruore que oleum facit. In saporem similem mellj. unde duo quiatj dum fuerjnt aCceptj uentrjs colera subducunt. & cum calefaCϑjone dissoluunt quod oleomelj conficitur. & de pinguedine oleorum que confecϑjo meljor est pinguior & spissior cuIus uirtus est caljda caljgjni oculorum. & dolorjb; neruo || rum prode est¿

icon.

AΔ' De cynicynu.

Oleo cycynu conficis siC. herbam crotonam quoδ appellatur aCcipies maturam qualj fuerjt. & siCcas In sole quamdiu corjum dimiserjt. & mundum quod remanserit In gjrba tundes & mittjs uaso Istagnato cum aqua quod suffecerjs & coques. quamdiu omnem uirtutem per humorem dimiserjt & deposito de foco oleum quoδ supernatauerjt colljgjs & reponis¿ *a*Egyptj uero qui eum maxime utuntur. aljo more eundem conficiuntur aCceptas cronas purgant. & Inmola missa molent & Insporta missas pondere abdito[2] premunt. sed illo tempore meljus conficitur. dum crotones maturj fuerjnt. quas Intelljgjs cum ex ramis uotrui Ipsi || ceciderjnt. oleum enim memoratum faCit ad achoras & ad scauias. & ad tumores eδrae. quod uulgus tale diCitur ciCatrjces nigras ljmpidat. dolores aureum mitjgat. uel diuersis medicaminib; utjljter miscetur. bibitum uentrem molljt lumbrjces extjngu&¿

icon.

AE' De amigdaljnu.

Amigdalinu quod multj metópium dicunt conficitur siC. aCcipes amigdala amara Inmodium unum. Id est sextarja alexandrina decem & oCto & siCcas In sole & tundes tamdiu. ut quamdiu massa lenius tusa fuerjnt Infundes In aqua sextarjos centum. & dimittes donec Iterum spiss&¿ Et denuo contundes & exprjmes per sportam palmiciam. & oleum quod eIecerjt colljgis. || & terϑjo massam Infundes In aqua. & moues & quod superauerjt pinnis colljges. hoC est oleum amiCgbaljnum. faCit autem ad dolorem matrjcis pessarjo additum. & suffocaϑjones IsterjaCas prodest. & necessariae omnib; pessarjis miscetur. & dolores capitjs conpescit. & aurjum dolores mitjgat. tjnnitum conpescit? Neufretjcis & diuretjcis uiuitum prodest. cauCulosis & asmatjcis medetur. maculas ex faCie toll&. mellj admixtum. cicatrjces uulnerum purgat. cui si radices lilji[1] admiscuerjt & cerotum ex oleo roseo fe-

1) Der letzte Buchstabe ist & mit dem Häkchen, welches dem *e* die Bedeutung von *ae* gibt.

2) = addito.

1) Der letzte Buchstabe steht über einer Rasur.

cerjs. rugas extendit. & didas[1]) pendentes colljgit. caljgjnes oculorum extergjt. uino mixto tjniolas & furfures emundat¿

icon.

Λξ' **De glandinu. id *est* balaninu.** ||

16c Balaninu conficitur siC. similjter ut amigdaljnum. uirtus *est* & catartjca. lentjgjne uultjb; tolljt. nigras maCulas emundat. ore Acceptum uert& stomachum. tjnnitum aurjum conpescit. & dolores sedat si adipes anserjnos mixtos aCceperjt¿

icon.

ΛZ' **De sesaminu & nucinu**

Sesaminum oleum & carenum conficitur siC similjter ut supra uirtus est illj ut ualanino¿

icon.

ΛH' **De iosquiaminu & cacuniu.**

Iosquiaminum oleum confjcitur sic. losmiami semen album colljgjs recentem siCcas & tundes & 16d massas faCis. & aqua || caljda fermentas. ut amigdaljni confecϑjo est. similjter & cacunium. confjcis. tusum uero semen siCcas In sole. quamdiu niger color iilj fuerjt faCtus & putrjdus. & siC per colum exprjmes & repones¿ Dolores aurjum sedat pensarjis malaCtjcis miscetur¿

icon.

ΛΘ' **De cin dino**

Cindinu similjs est confecϑjo SSõ aCcipies semen gnidii coCci cuius uirtus est catartjca uentrem molljt. simile*m* cicyno oleo ab& confecϑjone*m*, cui uirtus est similjs superjorj sed paulo forϑjor¿

icon.

M' **De radicinu.**

Rafaninum oleu confjcitur siC. semen rafani || ljmpidum sumis fº 15
etjam & haec confecϑjo superjorjb; cui uirtus *est* caljda. facit illjs qui exegrjtudine pediculos colljgunt. & asprjtudines defacie tolljt. hoC maxime habent Inusu egjptji. quod & ciuis[1]) admiscunt. hoc est ad manducandum. nam ut superjus dixi peduclosis prodest¿

icon.

MA' **De melantjnu**

Melantjnu confecϑjo similis *est* SS'a uirtus *est* ej similjs oleo rafanino.

icon.

MB' **De sanapinu.**

Sinape accipes & Infundes In aqua caljda & trjblas[2]) forϑjus

1) Vielleicht *τιτθούς* Weiberbrüste? Die Stelle fehlt im griechischen Texte. Uebrigens kommt dasselbe Wort auch fº 33a vor in der Verbindung *tumores didarum*, womit *μαστοὺς φλεγμαίνοντας* Sprengel S. 148 übersetzt ist.

1) Von jüngerer Hand mit sehr blasser Tinte *cibis* darübergesetzt.

2) Vielleicht war *crjblas* zu schreiben. Vgl. *cribellata* fº 20a.

& misces oleum & exprjmes & repones.facit aȯ causas tempore tractas¿

icon.

MΓ **De myrsinu.** ||

17b Oleum mirsinum confjcies sic. accipes folja murte agrestis. jd *est* murte nigre. tusa exprimis & equali pondere oleum misces & leuiter coques carbonib; quamdiu se miscuerjt & quoȯ supernataberit. pinna colljges¿ Item confecϑjo faciljor multj accipiunt folja myrte. & mittunt In oleum & ponunt ad solem. aljqui eϑjam stiptjcum eundem facere uolunt. Sic confjciunt. accipiunt sidia. & semen cupressi & quiperum. & isquinu antos. jd *est* flos Iunci. & mittunt folja murte. & sic coquunt dupljci uaso eligendum *est* enim oleum mirtjnum colore uirjdi. & odore plenum. gustu amarum & ljmpidum. cui uirtus *est* tiptiCa & siCCa facit ad scabiam. mediCaminib; necessarje[1]) miscetur. exantematjb; prodest adtrj(ttj)ϑjonib; utjljs. condilomatas solu&. Incongruos sudores egrjs conpescit. est enim stjptjcum & pignotjcum¿

icon.

MA **De laurjnu.** ||

17c Oleum laurinum confjcitur siC. maturas uaCas[2]) colljgjs laurj. et disciplina SSã. crotonum sequerjs. mittjs In aqua & coques. & dimissa pinguedinem In aqua pinna[1]) colljgjs. alja uero[2]) confjCitur sic. oleo gremialj Infundunt quiperu. & squinantos & calamu aromaticu. & sic folja laurj admiscentes coquent. multj uero admiscunt & baCa laurj. quo possit odorabiljs exire. aliqui & storaCe.' & murtamino utjljs[3]) est uero laurum menta folja habens lata. sed utjljssimum *est* oleum laurjnum quoȯ fuerjt recens. colore uirjdi. & subamarum & uiscidum uirtus *est* ej caljda. & malaptjca. anastjmatiCa laborem itinerum corporjb; solu&. neruorum Indignatjonem conpescit. In frjgore necessarjum. aurjum dolore mitjgat. catarron sedat dolorem capitis tolljt & odorj graui plenum est¿

icon.

ME' **De scjninu.** ||

Scininum confjcis sic. semen scini 17d
eljges maturum & ut laurjnum confjces. de quo & scabies animalium sanarj potest. uel Canum.

1) Vor dem letzten Buchstaben eine Rasur, vermutlich nur um *ae* in *e* zu ändern.

2) *b* über *u* gesetzt, vermutlich von zweiter Hand.

1) *e* auf *i* gesetzt, offenbar von jüngerer Hand.

2) Zuerst stand *alji;* dem *i* ist ein Zug beigefügt, so dass jetzt *alja* (Adverb) gelesen werden kann. Von zweiter Hand sind über *a u* die Buchstaben *as v* gesetzt. Dass dem Schreiber von *alji conficiunt* statt *conficitur* vorschwebte, beweist das folgende *infundunt.*

3) Die ersten zwei Buchstaben, *ut,* stehen auf einer Rasur.

pessarjis necessarje miscet*ur*. acopis Iungjt*ur*. ulcera capitis sanat¿

icon.

MG' **De terebentjno.**

Oleu*m* terebentjnu*m* co*n*fjcis. discipljna SS"a. uirtus *est* ej oleo similjs roseo. est eni*m* frjgjδus & stjptjcus¿

icon.

MZ' **De mastjcinu.**

Mastjcinu*m* co*n*fjCit*ur* sic. Id *est* ex mastjce. cui uirt; *est* similjs mastjci. facit ad causas sterjcas [1]). leuiter calefaciens. & submorδens. stomachi durjϑjas solu&. Ceratjs miscet*ur*. disinterjcis & soluϑjonib; uentrjs utile est maculas tollendo facie ljmpidat. quoδ oleu*m* In isola ciu. co*n*fjcit*ur*. utjljor. mirjs uel odoratjs co*n*fecϑjonib; oportune || miscet*ur*. uel uarjis mediCaminib; necessarju*m*. fuit aut*em* hul*us* confecϑjone*m* scrjbere. sed qui*a* *est* similjs amaracino. & crocino. & teljno. & multjs aljis confectjonib; SS'a¿

f° 18a

icon.

MH' **De roseu.**

Ooleo roseo co*n*fjcis sic. acCipis squ*i*nantos. Li"B. U. ζ Uiij. & olej lj"B. iij. ζ. Uiij. Item aljo morj.' acCipis olej Li"B. ij. & ϑusa pigm*en*ta SS'a quoques In aqua & liquas. & aqua ipsa cu*m* oleo Cui admisces rosas mille diljgent*er* tusas. & melle manus untas. & rosas In oleo submittes. & manu agjtabi*s*. & omn*ia* misCeantur. & dimissa una noCte liquas ipsu*m* oleu*m* & his est prjm; Secundu*m* au*tem* si Ite*m* Ipsi rose oleu*m* addas & serues. Tertjum si uoluerjs faCere similjt*er* ut superjus faCis. na*m* & quoϑjens uoluerjs facere faCis.' si tantu*m* modo rose recente mittas. forϑjor eni*m* fjt. si assidu*ae* ros*ae* recente acCipiaT. quoδ sepϑjes si uoluerjs confjcis. || si ut dixi rosa recente aCCipiat. esse eni*m* deb& diligenϑja In separando oleu*m* a rosa. na*m* & aljqu*i* p*ro* colore miscunt anCusa. & sale addunt uirtus *est* ej stiptjCa. & frjgjda. Cataplasmatjb; utjljs & ad ImbroCe dolore capitjs. uentre*m* bibitu*m* solu&. stomacho fome*n*tu*m* additu*r*. arδore*m* sitjs extingu&. & feruore*m* stomachi co*n*pescit. alta uulnera repl&. sordes uulnerum tergjt. co*n*bustjs medet*ur*. dolore*m* denϑju*m* tolljt. ore diutjssime detento. durjϑjas palpebrjs solu&t. ad plurjgines sterjCe & ad Intestjnu. p*er* cljstere adhibetur¿

f° 18b

icon.

MΘ' **De clatjnu.**

Eclatjnu*m* co*n*fjcis siC. tolles unu*m* palmite*m* de palma. & contusu*m* In oleo misso agjtas. quoδ oleum maxime gremiale sit. agjtandu*m* *est* eni*m* p*er* trjduu*m*. quarta uero die exprjmes & p*er* sporta liquas.

1) Vgl. Anmerk. 2 zu 26 B b.

sit etj*am* memoratu*m* lignu*m* palme parj pondere cu*m* oleo. & reponis diljgent*er* & uterjs. uirtus *est* similjs olej rosej. sed his uentre*m* non molljt¿ ||

18c *icon.*

N' **De meljnu**

Meljnu*m* confjcis siC. mittjs olej gremialjs. sextarjos sex semis. & aqu*ae* sextarjos dece*m*. & mixto admisCes palm*ae* hasta contusa. iij. & squ*i*nu. j. & dimisso uno die coques. & cu*m* p*er*coCtu*m* fuerjt. refundes In uaso ore patulo habente*m*. In quo uaso crate*m* modiCa*m* ex astuljs Canne facis sup*er*natare. & sup*er* mala *qui*doniaru*m* oleo misceat*ur*. multj e9ja*m* mela Ipsa pannis mundis Inuoluunt. ne uim odorjs sui admittant. & sic memorate confec9joni miscet*ur*. & post coCtura olej refundes mala Ipsa In uaso Ipso. uiduo. & noCtes duas. & post expressa mala p*roi*cis & oleu*m* In uas fictile ponis. Cui uirtus *est* frjgjda & stjptjCa. scabie*m* curat. uulnerjb; om*ni*b; & aranejs medet*ur*. clisterj additu*m* sterjcos[1]) dolores tolljt. diu ore retentu*m* reuma gjngjbaru*m* co*n*pescit. Inp*ro*bos sudores egrjs abstjn& bibitis cantarjdiis ||

18d aut bufis poto additu*m* suCCurrjt. & pitjocam*p*is bibitjs subuenit. illa *est* au*tem* p*ro*ba9jo ej*us* *quo*d odor *est* illj male q*ui*donie.

icon.

1) Vgl. die Anmerk. 2 zu fol. 26 B col. b.

NA' **De enantjnu.**

Enantjno oleo co*n*fjcit*ur* sic. aCCipis uuas uitjs agrestjs. easde*m* p*er* uiduu*m* sicCas In u*m*bra. quam*diu* requ*ie*berjnt. & mittjs In oleo gremialj & agjtas *quo*d sub*ter* sup*er*. & dimittjs uiduo exprjmis & reponis. uirtus *est* ej stjptjCa. similjs oleo roseo. sine uentrjs malaxa9jone. eljgendu*m* *est* tale *quo*d odore habeat enantj¿

icon.

NB' **De fenigrecinu.**

Oleo teljno co*n*fjcis siC. acCipis fenigreci LiB". Uiiij. olej gremialjs ljB". U. Calamu aromatjCu. ljB". j. qu*i*peru. lj*B*. ij. omn*i*a tusa In oleo miscentur.' dieb; septe*m*. ter In die agjtab*is*. & exprjmis omn*i*a & reponis In uaso. || multj enim p*ro* calamo aromatjCo cardamomu*m* mittunt. & p*ro* qu*i*peru.' xilobalsamu*m* mittunt. & Infundunt. & odore*m* ante faciunt oleo. & siC ej addunt fenugrecu. & expressu p*roi*Ciunt. & sic reponunt. uirtus *est* ej malaptjCa. digestjbiljs. apostematjb; utjljs. Causas matrjcis sedat. durj9ja spargjt. partu laborantjb; p*ro* pessarjo adhibitu. subuenit. Cu*m* maxime siCCata fuerjt matrix antumore*m* tolljt. p*er*unCtu*m* constrjc9jone*m* uentrjs & Infla9jones p*er* clistere adhibitu*m* curat. scabie*m* capitjs sanat. & aCoras *quo*d est gen; tjnie. unCtu utjljter acCipitur. conbustu medet*ur*. Cere mixtu*m* p*er*nionib; necessarje adhibit*ur*. maCulas tolljt.

f° 19a

recens tam*en est* con*fec*ϑjo eljgenda. & odore*m* habens feni greci. & gustu sit amarjor. qu*ae* confecϑjo cu*m* manib; frjCata fuerjt' odorjs suabi sentit*ur*¿

icon.

NΓ' **De samsucinu.** ||

19b Sa*m*sucinu*m* oleu*m* con*f*jcit*ur* siC. aCcipis serpillu. & Cassia. & abrotonu. & flores sisi*m*brj. & murta. & sa*m*suCu. equalj pondere. & simul om*ni*a tundes. & Infundes. In oleo gremiale. Ita ut om*ni*a con-tegant*ur*. & uirtute*m* no*n* per*d*ant. & dimittes dieb; quatϑuor. & post hoC exprjmis & pro*i*Cis quoϑ In tusa *sunt*. & denuo noua pigme*n*ta Infundes. Id *est* SS"E. & pondere taljs dieb; quatϑuor Infusa mane-bunt. & sicut. SS". expressa pro*i*-cies. eljgendu*m est* au*tem* recenϑjor & nigrj colorjs. plurjmu*m* sa*m*suci habente*m* odore*m*. huiC uirtus *est* Caljda. & leptjntjCa. & uiscida. facit ad con*s*trjcturam matrjcis. uel si se subtorserjt. menstrua prouo-Cat. secundas expelljt offoCaϑjones sterjcas solu&. dolore*m* Inguinu*m* uel coxaru*m* con*p*escit. meljus fjt si mellj misceat*ur*. uis ejusde*m* te*m*perat*ur* labore*m* Itjnerjs tolljt. pe*r*unCtu*m* Cataplasmatjb; opisto-tonicis miscet*ur* utjljus. con*t*raCtj eϑja*m* utjljte*r* ungentur¿

icon. ||

19c *NΔ'* **De ocim'nu.**

Oleu*m* ociminu*m* con*f*jCit*ur* siC. aCCipies olej qu*i*perj LiB". xx. j. & oCimi ljB". x. j. & ℈ [1]) viij. Cul*us* folja purgas & oleo sup*er* scrjpto. Infundes & dimittes die. & posttea ljquas & pro*i*Cis herba*m*. cui herbe si secundo oleu*m* addi-derjs secundu*m* oleu*m* facis. terϑjo uero si uoluerjs facere ter aut quater herbas Infundes. & si uoluerjs non ex ciprjno. oleo. sed ex gremialj con*f*ici potest. qu*i* uirtute*m* simile*m* hab& SS"i.

icon.

NE' **De aprotjnu.**

Oleu*m* aprotoninu*m* con*f*jCis siC. acCipies olej qu*i*prjni ljB". viiij. & unC*ias* v. Infundes aprotani folja die & noCte & expressa pro*i*Cis. & si uoluerjs meljore*m* faCere ter. aut quater folja addes cui uirtus *est* Caljda & digestjbiljs. facit ad suffoCaϑjones sterjCas & durjϑjas menstruis Imperat. secundas ex-cludit.

icon. ||

NS' **De anetjnu.** 19d

Oleu*m* anetjnu*m* con*f*jcis siC. su-mes olej gremialjs ljB". x. j. ℈ viiij. & flores anetj ljB'. xj. ℈ viij. Infundes In oleo die & noCte. & posttea exprjmis. & pro*i*Cis herba*m*. & si uis [uis] aut ter facere meljus facis. cui uirtus *est* anastjmotjca matrjcis & malaptjca. & perj(di)o-

1) Das Zeichen, welches auch als Abkürzung für *est* dient, wird, wo es nur ein pharmaceutisches Gewicht bedeuten kann, durch liegendes *s*, also ℈, wiedergegeben.

diCis frjgorjb; utjljs labore Itjnerjs tolljt dolores artjculorum conpescit sine ullo dubio¿

icon.

NZ' **De sucinu.**

Olej susini taljs est confecθjo. quoδ multj myrsinum uoCant. acCipies olej lj"B. Uiiij. ϖ v. Calamu aromatjCu lj"B. v. ϖ. x. myrra ϖ v. tusa uino odorato miscebis. & massa Ipsa expressa mittjs In oleo & coques. & carδamomu θusu & Infusu ljB'. iij. & meδiam. eθjam Ipso oleo memorato Infundes. & ljquas. & admisces ej ljlja mille purgata. quoδ oleum recondes In uaso. ore patulo habentj. ||
o 20a & manu melle unCta agjtas. & requiescit die & noCte. alja uero die per colum traicies. & In aljo uaso mittes. ljlja uero si manserjnt dieb; plurjmis. putrescunt & uiθjant odorem olej. quoδ si meljus odoratum confjCere ueljs. assidue de uas In aljo refundere debes. quo[d] uas a melle de Intus perungendum *est* hoC assidue facis. quib; uasis oleo cum sale trjto latera perunges. quoδ si pigmenta. SS"a. que proicienda dixim; & ljlja SS'a. discipljna miserjs addito Carδamomo secundum oleum facis. Item ordine super scrjpto poterjs & terθjum faCere. prjmo oleo supra scrjpto. si addiderjs pigmenta quae subtus subIeci poterjs mirum optimum faCere. Similjter & de aljis poterjs mira sequenθja faCere. mittes autem murrae bonae ϖ x. ζ. croco. ζ. x. Carδamomu. ζ. x. haec omnia tusa & crjbellata [1]) Infundes In aqua. & oleo conmisces. aqua prolecta. multj uero susinum simpljCem faciunt ex oleo balanino ljljis admixtjs. || meljor *est* haec confecθjo quae In feniCe & In aegjpto Confjcitur. eligendum *est* autem bonum quoδ ljlji plenum sit odore. cui uirtus *est* caljda. malactjca. & anastomatjCa. Id *est* durjθjas matrjcis soluens. pessarjis addito. tumores corporjs solu&. quamaxime In omnib; calastjcis utjlis. maxime In mulje[b]rjb; causis. lentjgjnes & pustulas In facie omni uirtute detergjt. nigras ciCatrjces ungendo detergjt. *est* autem mirum nobilem odoratum. colera conpescit potus. urjnam prouocat. *est* autem contrarjum stomacho. uomitum prouoCandum¿ 20b

icon.

NH' **De narcissinu.**

Oleum narcissinum confjCis siC. acCipis olej lotj [2]) ljB". j. ζ xx. ϖ. U. aspalatj ljB". i. ζ xx. ϖ jj. tundes aspalatu. Infundes In aqua & coques cum terθja parte olej SS"i tamdiu donec aqua consumatur¿

icon.

NΘ'

De cro cinu. ||

Oleo gremialj pigmenta SS"a. Infundes. & coques modo. SS"v. 20c

1) Gesiebt, span. *criblar.*

2) = *πεπλυμένου* vgl. *loti* 20 d.

& cum omni[a]discipljna memorata conpleuerjs. ex oleo mittes ljB'. iij. & croci. ζ. j.[1]) & diutjssime misces hoC per dies quinq; facere oportet. sexta uero die liquas & quae resederjnt.' proicis. Cui item si crocum addiderjs.' meljus facis. & Iterum aljis decem dieb; commisces. & cum ljquauerjs addes murrae trjtae & crjbellate. ζ. x2.[2]) misces In uaso & reponis. multj uero hoC oleum In Confecϑjonem olej ciprjni admiscent & Capient. & postea ljquato. murrae & croCu SS"u. addunt & reposito utuntur. hoC utjle eljgendum quoð colore & odore croci habent. facit autem ad multas Causas medicine neufretjcis utile fumento adhibitum. uel narib; odore apliCito. apostemas maϑurans. preparat secϑjoni. sordes eϑjam uulnerum tollit. durjϑjas matrjcis molljt. pessarjo adibitum. quoð pensarjum habeat crocum. & medulla. & oleum duplum a. SS". loca siCCa matrjcjs humidat & malaxat leuComata || unCtjone detergjt. huIus uirtus similjs *est* onicio. & coracino. Ita ut nomen ab his discrep&. cum uirtus & confecϑjo his una sit¿

icon.

1) Das Zeichen für uncia, ζ, ist hier etwas ungewöhnlich geschrieben; das unmittelbar darauf folgende, welches bei 2) durch 2 wieder gegeben ist, hat hier etwas mehr Aehnlichkeit mit einem j. In beiden Fällen liegt offenbar die Bedeutung von I vor.

2) Vgl. Anm. 1.

Ξ' De quiprjnu.

Oleo quiprjno confjcis siC. olej gremialj lotj partem unam. & aq; Caljde mediam partem oleo misCes. & [a]spalatj ljbras. viiij. Calamu aromatjCu ljbras. vj. murrae. ζ. j. carðamomu ljbras. iij. ℈ viiij. & olej ljbras. xx. & ℈ v. aspalaϑu tusu aq; misces & cum oleo Coques. quamdiu uulljerjt. & murra & calamu aromatjCu tundes. & uino odorato fermentas. & oleum quoð uulljre ceperit ut supra dixi ljquas & admisCes ej massa quo uino consparsa *est* & siC Iterum uulljat. & p; quam uulljerjt. ljquas & addes ej carðamomu atq; fermentaϑum & agjtatum. ljquas & addes ej olej ljbras. xxviij. quiqrj flores ljbras xlvj. ℈ viij. quae florem Infusum dimittjs una die & nocte. & postea cum ljquauerjs proicis. || & si secundo addere uelljs. f° 21a tantum flores addes quantum. SS'O. & tantum uirtutj confecϑjoni addes quantum mutare florem consueuerjs. eljgendum *est* uero odoratum & stjptjCum. hoC *est* utjle Causis matrjcis. durjϑjas solb& neruorum. pleuretjcjs fest orem[1]). fraCturjs Cerotj admixtum' singulare presidium. malagmatjb; necessarje adhibetur. opistotoniCis & sinantjCis congrue subuenit. tumores Inguinum proib&. acopis mirabiljter misCetur¿

icon.

1) Lies *fert opem.*

ΞA' De yrjnum.

Oleum hyrjnum confjcis siC. oleo gremialj L xi. uini Cot"j. iiij. ml'. Cot"j. j. ammiscis elatj. mn"a. j. Calamu. mn"a. j. ruϑe folja. mn"a. j. squinu. mn"a. j. Cera. ljb. j. panaCis mn"a j.[1]) hyrju. mn"a. j. oleum & uinum. Cera ljquas In foco. & SS"a. species tusas admiscis. ϑerϑj'. die agjtas. colas & reponis. putredines uulnerum curat. Causis matrjcis opitulatur. tumores sterjcos & fuCatjones uulue conpescit. abortum facit. emorroidas ueteres aperjt. tjnnitus aurjum tolljt. aCetum mixtum & ruta & amigdalas
21b amaras. Catarrum diutjssimum || tolljt. narjb; unctum fetorem ammittjt. uentrem molljt. Cyato uno aCCepto. torminib; uentrjs prodest. tjnCto In eo digjto & In ore misso nausiam prouoCat. sinantjcis In gargarjsmo. qui chonium uel uenenum. aut fungos malos sumpserit potui dato subuenit.

icon.

ΞB' De glaucinu.

Oleo glaucino. confjcis siC. acCipis oleum unfacinum cui addesquinantos. & Calamo aromatico & spiCa Celtjca & hasta una palmae. & aspalatu. & melljlotu. & glaucia siue costu. haec omnia tusa oleo & uino commiscis. & mittjs In uas. quos pampanoco[1]) operjs. & agjtabis bis In die. per dies trjgjnta. & postea ljquas & reponis. frjgora excludit. & omnes neruorum Causas necessarje adhibetur. hiCterjcis optjme prodest hoc multj pro acopu utuntur¿

icon. ||

ΞΓ' 21c

De amaracinu. & diuersibates ejus.

Oleo amaracino Confecϑjo taljs est. aCCipis oleum.' umfaCinum & admisces xilobalsamum. Calamu aromatjCu. squinantos. amaraCu. Costu. narδu. amomu. Cassia. Carpobalsamu. & murra. aljqui Cinnamomum admisCunt. sed noueris ante quae confecϑjone sunt aCCeptura. melle & uino prjus sunt perungenda. & oleo admixta Coquantur. memorata discipljna. SS"a. faCit autem ad fjstulas. putredinem uulnerum tolljt. hydropiCis post secϑuram mediCatur. morsib; uenenatjs suCCurrjt. durjϑjis utjljter adhibetur. ano unCtjone adhibitus emorroidas ueteres prouoCat. menstruis Imperat. additum pessarjis durjϑjas & tumores ystere conpescit. ad perCussuram neruorum & musculorum Cum lanis Inpositum prestolatur[2])¿

icon.

---

1) Das durch *j* wieder gegebene Zeichen hat hier zum dritten Male Aehnlichkeit mit *S*.

1) Wohl *pampinato* oder sonst eine Ableitung von *pampinus*.

2) Sollte die Bedeutung „abwarten" wie im Deutschen in die von „Hilfe leisten" übergegangen sein? wenn nicht, könnte man *opitulatur* vermuten; aber es wiederholt sich.

Ξd'

De (y)dicrou q*ui* menpiu appellaϑur.

Oleu dicrou co*n*fjCis siC. aCCipis oleu*m* u*n*facinu*m*. & carƀamomu
21d 5 & cc". || & sq*ui*nantos. & calamu aromatjCu. murra. & carpobalsamu. & galbanu. & resina terebintjna. h*a*ec om*n*i*a* ϑusa oleo SS"o. miscentu*r*. sed plus hoC odoratu*m* *est*. 10 sed eljgendu*m* *est* oleu*m* pingue. odore plenu*m* humores detrait. uulnera purgat. InCisis neruis & musCulis maximu*m* p*r*estat effecϑu*m*. ydroCeljcis mediCatu*r*. malagmatis 15 & ceratjs utjljte*r* miscetu*r*. qu*a*e Cerotarja ad frjgora & opistotoniCis. & co*n*tractjs fjerj sol&. sudores p*r*ouoCat. anastomatjcis prestolatu*r*. matrjcis durjϑjas mirjfjCe sol-20 u&¿

icon.

ΞE' **De mendesiu.**

Oleo mendesio co*n*fjcis Ita aCCipis oleo balanino & murra & 25 cassia & resina terebintjna. & disciplina. SS"a sequerjs. na*m* uirtus est illj similjs metopio. sed leuiter In odore¿

icon.

ΞS' **De stagtem. ||**

f° 22a 30 Stacten multj uocant expressionem recentjs murr*a*e quam murram aq; admiscunt. & In folja ysopi Inuoluunt. & sic exprjmunt. est eϑja*m* miro utjle odoratu*m*. 35 gendu*m* *est* au*tem* sine olej Inpostura. qu*i*a no*n* multu*m* nascitu*r*. huiC uirtus *est* Caljda. simile murr*a*e¿

icon.

ΞZ' **De cinnamominu.**

Oleo Cinnamomino facies sic. aCCipis oleu*m* balaninu*m* & xilobalsamu*m*. Calamu aromatjCu. squinantos. pro odore cinnamomu*m*. & balsamu*m*. & sem*en* murr*a*e quoƀ sem*en* a Cinnamomi quadruplu*m* mittendu*m* *est*. & tusa om*n*i*a* melie ferm*en*tas. & massa Ipsa In oleo mittjs SS"o. co*n*fjci^{s} ƀisciplina. SS"a. eljgendu*m* cinnamominu*m* odore suaui. & no*n* uiscidu plenu*m* odore murr*a*e. & spisse co*n*fecϑjonis. gustu amaro. & murr*a*e habeat spissitudine*m*. tumore*m* spargit. sanias detrait. || causis matrjcis subuenit. dupljCi oleo admixto. & cere dupljcemodu*m*. & medulla. his admixtjs uiscitudine*m* Car& & fjt melaptjcu. na*m* solu*m* uiscidu*m* est. durjϑjas molljt. ydroCeljcis & uulnerjb; sorƀidis singulare prestat effecϑu*m*. Cancrjs cardamomo admixto mediCatu*r*. frjgora perjodiCa. & tremores. & morsib; uenenatjs oCCurrjt. bibitus aut p*er*unCtus cu*m* fjcis acerb*is*. iCtjb; scorpionu*m* & serpenϑu*m* oCCurrjt¿ 22l

icon.

ΞH' **De naʳdinu.**

Oleo narƀino diuerse co*n*fjcitu*r*. cu*m* foljo malabatrj. & sine isto miscetu*r*. aCCipis oleo balanino aut u*n*facino. Cui admisces species tales. squinantos. ad adluminan-

dum [1]) oleum. & ad odoremittes costu. amomu. spiCa narδi. murra. & balsamu. Confjcis discipljna SS"a. confecδjonum *est* etjam utjle simplex. non odore uiscido. sed suaui & pleno odore spicenarδi.' aut
22c amomi. || sed si non fuerjt resine mixtum. haec confecδjo non spissa sed ljquida erjt. confjcitur eδjam simplex oleo unfacino. & squinantos. & Calamu aromatjCu. & costu. & spiCa IndiCa¿

icon.

ΞΘ' De malabatrjnu.

Oleumalabatrjnu. illas acCipit species quas & nardinu. mittj dixim; sed istud plus murra hab&. nam & ideo plus termantjCum. est similjs In uirtute oleo maracino¿

O' De corjo ljbani [2]).

Corjum ljbani eljgendum est grossum [3]) & pingue. & odore plenum. & recente & lene qui adulδeratur corjo pini.' aut cupressi. sed his In foco missus late laCtat odorem. & flamma leuat maIore quoδ illj. SS'i. non possunt. his uero ut tus comburjtur; similjs est ljbanoto & forδjor *est* unde emptoicis opitulatur. proflubium sanguinis medendo Intercludit. conbustum & In Cinere redactum. prurjgjnes ocu-

lorum more sicci traIectus conpescit¿ ||

icon. 22d

OA' De storaCe.

Storax eljgendus *est* rufus & pinguis resine similjs. frusta subaluida & odore plena. qui In malaxaδjone umectaδe dimittat. simile melljs *est* enim uiscidus naδuraljs. & odoratus. faCit ad δussim. catarron.' conpescit. rauCedinem fauCib; detergjt. aurjum tjnnitus proib&. istericis offoCaδjonib; & durjδjis ejus bibitus aut pessarjis additus preu& effectum. menstruis Imperat. uentrem molljt. gluttjtus mixt; resine tereuentj. malagmatjb; diaforetjcis. & acopis necessarje. miscetur fumigaδjonem similem laurj habent tantum ubiq; prodest. quanδum & masCula tura;

icon.

BO' De ebidella. id *est* bdelljum.

Bidella illa *est* utjljor quae gustu amarjor fuerjt & ljmpida similjs *est* tauroCellae [1]). pinguis & faciljs ad malaxaδjonem. & sine ljgno & sorδib; In fumigaδjone similjs unCelljs. *est* niger || & fustjs f° 23a Ingentjb; & odore aspaltj hab&. tumores resolu&. durjδjas spargjt hydroCeljCis mediCatur. anastomatjCa est saljbe soluta Indigestjones conpescit. matrjcis fumigando

1) Lies *adglutinandum* oder *adglomerandum* = *spissandum* — *πρὸς τὴν στύψιν.*

2) *icon in margine.*

3) Kommt u. a. von f° 5—14 circa achtmal vor.

1) Jedenfalls ist *taurocollo* zu lesen — *ταυροκολλῶδες.*

suCcurrjt. abhortum subposita facit. umores excitat. uessiCe CauCulos frangjt. diuresin prohib&. tussim mitjgat. morsib; uenenatjs oCCurrjt. dolorjb; laterjs fer& auxiljum. Inflaϑjonesstomachibibita curat. malaCmatjb; neCessarje miscetur. neruorum Indignaϑjonem [1]) mixto uino aut aque depelljt¿

icon.

OΓ' De ture.

Tus utjljs *est* masculus *qui* & alb; est. quem cum fregerjs pinguis Inuenitur. & In fumigaϑjone ciϑjus exarȅescit. & reljqua corporjs uulnera cum lacte & piCe & aCeto Conmixtus tzernas [2]) & araneas Curat. conbusti[s] & pregnonib; || cum absungja [3]) porcina medetur. panarjcia cum melle ad sanitatem perduCit. conquassaϑjonib; cum piCe subuenit. dolores aurjum uino mixtus curat. dolores mammarum cum cimolja & oleo roseo singulare presidium *est*. miscetur nouilis & aromatjCis confecϑjonib. tumorem enteraneorum & emptoiCis bibitum singulare presidium *est* quem si sani biberjnt maniam paϑjuntur. nam si ampljus cum uino bibitum fuerjt facile hominem oCCid&¿

icon.

OΔ' De manna turjs.

Manna turjs eljgenda *est* alba & munda. & frusta minuta habens. cui uirtus *est* similjs ljbanotjdi & paulo forϑjus. tumores oCulorum & ad reuma oCulorum sedat. hoc *est* suspendit uulnera oCulorum medendo ljmpidat. & repl& similj modo. facis de fumo murre & storacis *quia* & similjs *est* illjs. nam & uirtus una *est*¿ ||

icon. 23 c

OE'

De cu presso & corjo & semen ejus

Colja ejus Cum dulCore bibita & murre modicum uessice reumatismum conpescit. durjϑjis medetur. hulus semen uirjde uel pila ejus bibita emptoiCis medetur. disinterjCis & quiljatjCis maxime prodest. tussim & ortopn°iCis prestolatur [1]). ejus elixatura tantum prodest quanϑum & semen ejus carjcis admixtjs durjϑjas solb&. poljpum narjb; emendat haec aqua Id est eljxatura ejus leprosos ljmpidat semen ejus aCeto CoCtum id faCere nouit. cum puluere lupini admixtum. enterocelljcos siC-

---

1) Lies *indurationem* — *σκληρίας*. Bemerkenswert ist, dass dieselben Worte 17 c als Uebersetzung für *τοῖς περὶ τὰ νεῦρα πάθεσιν* gebraucht sind, wodurch vermutlich die prägnante Bedeutung des Begriffes Pathos wiedergegeben werden wollte.

2) S. die Anmerk. 1 zu 30 d.

3) = axungia. Man vergleiche als Gegenstück dazu *auxenϑium* für *absynthium* f° 7 a.

1) Wie fol. 21 c.

23 b

Cat. ut Cataplasma adpositum folja ejus similem habent uirtutem. ram; ejus cum semine domo positus. conopes uel zanzalas fugat. hulus folja ut Cataplasma adhibita recenϑja uulnera Curat. aCeto cocta Infusa aCeto Capillos InfjC& pulente trite admixtu igne acru[1])
23 d conpescit. uulnerjb; medetur. || CarbunCuljs opiϑulatur. tumores oCulorum deprjmit. cerotjs nouiljs miscetur. confjrmat stomachum¿

icon.

OS' De pino gal ljcu

Aruor pini corjum hab& stjptjcum attrjϑjonib; medetur Cataplasmatjb; siCCus tusus recte misCetur uulnerjb; corporjs & conbusϑurjs. cum spuma argentj & manna turjs. cerotjs rosejs mixtus ciCatrjces ducit. nam si molljb; & deljcatjs carnib; fuerjnt ciCatrjCes duCende. myrtjnjs Cerotarjis admiscendus *est* pascenϑja uulnera Calcantu mixϑum non admittjt. ultra progredi fumigaϑjone sua.' abhortum faCit & secundas excludit bibitum uentrem constrjngjt. hulus folja tusa Cataplasmatjb; adhibita tumores spargjt. trjta & aCeto CoCta dolorj denϑjum oCCurrjt bibita ζ. j. Cum mulsa. epa-
f° 24 a tjcis prodest. || Cum ljgnu mejus sililjs corjo *est* quoð ljgnum & aCopis & pessarjis necessarje miscetur. fumum ejus atramento scrjptorj recente colljgjtur. plurjgjnes[1]) palpebrorum conpescit lacrjmu oCuljs siCCando suspendit. semen arborjs. SS". poϑuidas[2]). appellatur. similjter & peuCes. uirtus ej stjptjCa & leuiter caljda. tussim mitjgat. causas toraCi melle addito ad sanitaϑem perduCit. id est cum dulCore. aut carjCis faCere nouit. strouilj[3]) uero ejus *qui* manduCantur cum dulCore & semen cuCumerjs. diuretjcis prodest. uessiCe & renum causas conpescit. dolores stomachi Cum suCo andragne[4]) bibitum subbenit. lassitudinem corporjs & reuma conpescunt. strouilj uirjdes coCtj In dulCore tussim ueterem & tysiCis mediCatur. cyatjs trjb; acCeptjs¿

icon.

OZ' De len tjscu. ||

Hulus semen & folja corjum & 24 b
rami una habent uirtutem Cum radiCe. Id *est* stiptjca. de culus corjo suCus fjt. folja & radix cum Corjo coCta In aqua diutjus. & cum frjguerjt ljquas & tamdiu aqua Ipsa coCes' quamdiu spiss&. est enim stjptjca. res emptoicis. disinϑerjcis. & soluϑjone uentrjs singularum[5])

1) Vgl. die Anmerkung 5 zu 24 b.

1) Lies *prurigines* wie f° 6 c, 22 c, 25 a, b, 36 c, c, vgl. auch 29 c.

2) περὶ πιτυΐδων ist ein eigenes Kapitel.

3) Desgleichen περὶ στροβίλων.

4) ἀνδράχνης. f° 57 b steht das Kapitel PH' *De andracla id est portulaca.*

5) Vgl. die Deklination von *acer* 23 c, 27 ac, 29 b, 32 b.

presidium *est*. fluxu matrjcis constrjngjt. Causas sterjcas curat. & p*ro*pendenϑja *non*[1]) subuenit. eljxatura foljarum ej*us* diuretjca *est* & suCus eorum motos dentes confjrmat. similjb; causis p*ro*dest. ligno ej*us* uirjdi' denϑes frjgjtj Incandidant. hul*us* resina mastjcem uoCant. emptoiCis uetustj prestolat*ur*. & tussim conpesciT. & stomachi. & ruptaϑjonib; p*ro*dest. dentjfrjciis utjljter adhibet*ur*. candidum uultum facit. capillos ciljis reljgat. fetjdum odorem orjs longjus arc&. gjngjuas confjrmaT¿

icon.

OH' **De terre bento.** ||

24c Terebentj folja semen & corjum stjptjcum *est* similj diljgenϑja colljgjt*ur* sicut squinu. semen ejus Cacostomachum *est*. *est* enim caljdum & diuretjcum. benerem stjmulat uino mixtum. morsus spalangjonis oCCurrjt. ej*us* resina[2]) eligenda *est* alba ljmpida. uitrej habens colorem. odorem terebentj retjnens. utjljor *est* omnib; resinis. secunda scini *est* tussi & tjsicis mediCat*ur* oblectarjo[3]) more aCCepta melle addito toraCis uiϑja conponit. *est* enim diuretjCa & peptjCa. uentrem molljt. oCulorum capillos reljgat. erugjne campano aerjs usto & calCanto uel nitro adIunctum lepras corporjs purgat. dolorem laϑerjs proib&. puraturjum mellj & oleo mixto detergjt.' prurjgjne nature non admittjt. malagmatjb; & mediCaminib; necessarje miscetur[1]).

OΘ'

De resina molle id *est* bicamine & aljis resinis.

Resina molle id est pituina & pescidina[2]). & colofonia quae ex loco nomen aCCepit. haec magis ad tussim eam ut oblectarjo data medet*ur* omnes resine non uno colore sunt. nam aut albe aut melljs habent colorem. fj& enim resina ljqujda de cupresso durjores uero resine sunt strouiljne & pescidine. || 24d & pituine. & elatjna. eligenda *est* quae fuerjt odorata & ljmpida & non ljquida ualde sed ut Cera sit & non ualde fragjle. meljor *est* omnib; pituina. & elatjna. hae enim odorate sunt. & turjs habent odorem. pescidina & strouiljna & quiparjssina minime In se hab& uirϑutem. nam si scinina similjs *est* terebentjne. omne enim resina Comburjt*ur* aCCipes unum coae. & aq; Caelestjs duos coaes. & mittes In uaso aeneo & super Carbones pones. & frequenϑjus agjtabis quamdiu odorem suum aCCipiat. & non comburat*ur*. ne nimium fragjljs fjat. quam si frjcuerjs fragjljor Inueni-tur quae Cum refrjgdauerjt uaso fjcjtlj est reponenda. fjt eϑjam alba

1) Lies *propendenti ano* — *προπτώσεις δακτυλίου*.

2) *icon in margine.*

3) Lies *electuarii* — eines der vielgestaltigsten Wörter.

1) *icon in margine.*

2) Vielleicht aus *pefcidina* für *pevcidina*.

bene. omnes autem resine liquide sunt comburjtur autem sine aqua super carbones posite prjmo leuiter focu adhibes. delnde cum se resoluere ceperjt & Ispissare. addes igni carbones. & CoCes per trjduum. Ita & noctes. quamdiu colorem suum recipiat. & reponenda sit ut super SS"a. uaso fjctjlj. duras autem resinas suffjcit unius diej coCtura. & reponis diljgenter. combuste autem resine faf° 25a ciunt || odoratjs malagmatjb; acopis & miroaCopis nouile miscentur. ejus resine fum; excipiendus *est* ut odorem turjs aCCipi sol&. istjuiis necessarjum. prurjgjnes oCulorum conpescit. lacrjmum extjngjt. nam & ex eo ut de atramento scrjbi potest¿

icon.

II' De pice ljquida.

Colljgjtur ex ljgnis pinguib; sed illa meljor *est* lucida. lenis [1]) & munda bibita benenis oCCurrjt. tussientjb; & tysicis prestolatur. emptoicis & asmatjcis fert opem. toracis pingedines more eglectarjo [2]) aCCepta Cyato uno dissolu& umorem fauCium. sed ad uuae. & sinantjCis pinna tralecta mediCatur. oleo roseo mixta sanias aurjum purgat. morsib; uenenatjs cum sale trjto & cera Inposita opitulatur. Tzernas [3]) & ungues. uulneratos emundat. durjϑjasterjcas & uulnera ani. mixta polljni ordej. & loϑjo Infantulj. ut Cataplasma conposita medetur scrofas gutturjs. sulphurj mixta || & corjopitjnux. & furfures trjtjci ad sanitatem perduCit. sordida uulnera mundat. manna turjs.' & Cera mixta. sinuosa uulnera repl&. ragadia pedum uel ani. InunCta percuraT. mellj & uuae passae mixta caruunCuljs medendo oCCurrjt. putredines uulnerum tolljt. mediCaminib; stjptjcis necessarjae misCetur. 5 **25b** 10

icon.

IIA' De oleo picino.

Oleo picis uelut aqua separant hi qui confjciunt. qua aqua In coCtura picis supernatat. & lanula mollj eandem colljgunt alopiCias capitjs ljmpidat. Cataplasmatjb; cum polljnes ordej necessarje miscetur. scauie & uulnera animaljum tolljt. fum; etjam picis liquide eljgendus *est* ut turjs. sed medium coperculum pertundendum *est* & sic colljgendum non eo cui fumo uirtus *est* uiscida. & stjptjca. hoc stjbum plurjgjnes oCuljs amputat. palpebra ciljis crescere facit. uulnerjb; oCulorum mediCatur¿ ||

icon. **25c**

IIB'

De pice dura & apocjma. id *est* rasura nabis.

PiCe dura meljor *est* si ljmpa & pinguior & odorj bono fuerjt & subrufo colore. similjs *est* resine.

1) Lies *leuis*.
2) Vgl. 24c Anm. 3.
3) Vgl. 30d Anm. 1.

taljs ljCia & brjtja. cul*us* natura similjs *est* resine. uulnerjb; sanias mob&. papilljs medet*ur*. alta uulnera repl&. mediCaminib; utjlj*ter* adhibet*ur*. nam & alj*ae* [1]) piC*ae* aljq*ui* dicunt quae de naui radit*ur*. mixta Cera & resina. quam medici apoCima uoCant. est ej uirtus diaquetjCa. q*ui*a marj siCCat*ur*. nam alji illam resinam uoCant¿

icon.

ΠΓ'

Debi ϑumen iudajcum & diuersitates ejus & babilonosia.

Fit bitumen In Iudea. In laCu q*ui* dicit*ur* aspaltjχen [2]) Coagolaϑjo super aquas. nauϑae uadunt cum scala siC eum colljgunt & sicCant & uendunt. aljo genu *est* que neq; ferrum neq; aqua rumpent' nisi Inquinamentum muljerum. & exinde nauis Inpetrant.

icon.

ΠΔ'

De aljo biϑumen. id *est* asfaltu.

Asfaltu IudaiCu *est* prjmu q*ui* 25 d ϑundi || potest. ut cetera pigmenta uirtus *est* ej malaptjca. & diaforetjCa tumores uisu deprjment. offoCaϑjonib; sterjcis non uiljs oCCurr&. Cadentes matrjces subleuat fumigando. epelentjcos fum; ejus probat cum Castoreo [3]). menstruis Imperat. tussim sedat. asmatjcos & dispnoicos ad sanitaϑem perduCit.

1) Kommt im zweiten Buche mehr als einmal vor.

2) Das χ gleicht mehr einem π.

3) Cap. *IΔ'* des zweitenBuches f° 40.

morsib; uenenatjs oCcurrjt. sciadiCis prestolat*ur*. q*ui*ljacis datus In modum catapoϑjae maxmum [1]) prestat effectum. quagulatum sanguinem cum aCeto resoluit. desinϑerjcos cum suco tysanae subpositus curat. catarron fumigando conpescit. denϑjum dolore adpositus mitjgat Capillos oCuljs ljgat podagrjcis. & adartretjCis. cum nitro & cera ut malagma Inpositus curat¿

icon. ||

ΠΔ' [2]) f° 26 A a

De Dearceutjdos. id *est* ziniperu.

Ziniperu quem multj arCeutjdem dicunt. fumigaϑjones serpenϑum curaT. semen ejus si orj detineat*ur* odoraϑum *est*. & eustomachum. utjljs toraci. tussim sedat. InflaϑjonesTolljt. tortjonib; bibitus subuenit. contra uenena prestat auxiljum. *est* illj uirt; diuretjCa. ut expamatib; & reumatjb; uniCe prosit. offoCaϑjones sterjCas tolljt¿

icon.

ΠE' **De brathios.**

Bratjos braton multj dicunt. quorum folja similja sunt.' q*ui*parjssi. habens spinas odorj grauior. rubitundo [3]). & malores & lata & spansos [4]) frutjCes.' habens. quam multj pro tjmiama utunt*ur*. Est al-

1) sic!

2) Das Zahlzeichen wirklich wiederholt.

3) sic.

4) = expansos wie Anm. 1 zu 9c.

terum genus t(r)amarjcio similjs amborum folja. Cataplasmatjb; mixta pascenϑja uulnera Curat. tumorem molljt mellj abdito [1]) ni-
26Ab gra uulnera || ad sanitatem perducit. bibita per urjnas anguem [2]) excludit. abortum non coagulatum ejci&. matrjci appositus caljdis mediCaminib; necessarje misCetur.
icon.

IIς'

De cedru & cedrja.

Cedrum *est* fjt. unde pis cedrja illa *est* utjlis sa *est* ljmpida. quae spis- & In odore fortjor. In qua Cum digjtum tjnxerjs pingedine suo radius deflu&. uirtus *est* ej taljs. ut si In ea uiba nam alja. pice mittas [3]). putrefjant. & mortuorum corpora ex eo condita.' a taba defendit. unde & uita mortuorum uoCatur. quae nimiae etate calorjs sui pelljb; traIecta ur&. & siCCat. caljgjnes oCulorum detergjt. glaucomatas & ciCatrjCes InunCta ljm-
26Ac pidat. cum aceto missa || & Infusa uermes aurjum oCCid&. ysopi suco mixta sonos aurjum non admitt&. dentjb; dolorc Inmissa Crepare eos facit. diu ore retenta dolore denϑjum non admittjt. & ex haC si ad coitum uenies ueretrum ungeas genitalja strjngjt. tantum ut fjljos faCere non possit. sinancicorum causas curat. fauCes si de Intus InunCxerjs tumores tolljt. peduculos & lendes InunCta perneCat. morsib; serpentum Cum sale & dulcore bibita ocCurrjt. perCussum leporjs marjni ad sanitatem perducit. strumatjcis unCta medetur. uulnera pulmonis bibita optjme curat. uermes & [a]scaridas cljsterj addita ocCid&. embrja exclud&. multj uero oleum ex cedrja colljgunt de pinna cum cocitur sicut oleum piCis tantum potest quanϑum & cedrja. scabiis & peduCuljs animaljum prodest uulnerjb; utljlter adhibetur. hulus fumum tantum potest. quantum & piCis durae¿

icon.

IIZ' **De semen cedrje.**

Cedrjdes diCitur semen arborjs cedrj. tussim sedat. spasmata prohib&. reumatjcos strjngjt. stranguirjs medetur. menstruis Imperat cum piper || bibita Cum adipe cer- 26Ad
uino mixta. omnes uestias arc&. antjdotjs necessarje miscetur¿

icon.

IIH' **De laura.**

Laurj clixatura caljda si scafjo. missa his qui curatur supersedeat. uessiCe & matrjcis dolorem conpescit. hulus folja uirjdis stjptjCa sunt. tusa & cataplasmatj adhibita. apium percussum prohib&.

1) = *addito.*

2) Lies *per urinam sanguem.*

3) Lies *uiua animalia mittas.* Beweis, dass das Buch kein Original ist. *pice* ist von späterer Hand über die Zeile gesetzt.

omnes tumores sparg&. si pani aut pulente misCeatur. uirjdis bibita nauxiam prouocat. stomaChum vert&. hulus uaCa Caljda a foljis. hab& uirtutem. tuse eglectarjo more melle collecte. tussim & tysis ad sanitatem perducit. hortopniCis. & toracis reumatjsmu. sanitatj restjtu&. Cum uino bibita iCtjb; scorpionum oCcurrjt. maculas nigras corporjs detergjt. sucus earum aurjum surditate manere non sinit. & Incongruos sonos cum uino & oleo roseo || adhibita conpescit. acopis & unϑjonib; caljdis nouiljs misCetur. uirtutjb; diaforetjcis necessarje miscetur. corjum ejusdem arborjs trjtum & bibitum cauCulos frangjt. abortum exCludit. epatjcis uiuita obolos tres cum uino prestat effectum¿

fº 26Ba

icon.

IIΘ' **De pla tanu.**

Platani folja mollja eljxa cum uino. & Cataplasma adhibita reuma oCulorum suspendit. & tumorem reprjmit corjum ejus uino eljxum dolorj denϑjum medetur. semen ejus uirjde Cum uino bibitum morsib; uenenatjs oCCurrjt. mixta absungja conbustjonib; medetur. hulus flore si In faciem sederjt maculam facit. aut si Casu aurj merserit surditaϑem facit¿

icon. ||

Q' **De arbore malo**

26Bb Folje hulus sucus uino bibitus aut Cataplasmis adhibitus morsib; uenenatjs oCCurrjt. corjum conbustum & aq; mixtum lepras mundat. & corpore [1]) ejus scobe bibitum morj ciϑjus hominem faCiT¿

icon.

QA'

De leuci id *est* populus.

Populu quem aljqui leuci diCunt. corjum ejus bibiϑum. ζj. sciadicis [2]) medetur. stranguirjis subuenit. hanC multj asseuerant quod bibita Cum uenere burdonis [3]) generare non permittjt. folja ejus bibita post purgaϑjonem menstruorum. similj modo. minime conCeptum admittjt. nam & sucus foljorum ejus dolorjb; aurjum subuenit. seminis ejus suCum mellj mixtum caljgjnes oculorum detergjt. perhibent eϑjam aliqui corjum ejus minutjs partjb; InCisum & agerjcorjo mixtum || & agro spargatur. 26Bc optjmos fungos facere posse¿

icon.

QB' **De machir.**

Corjum *est* ljgni uenientjs de barQuarjco. colorj rufo. rouore soljdo. cui uirtus *est* stjptjCa. quam maxime adgustu tusa & bibita

---

1) Lies *tornate.*

2) = *ischiadicis:* der umgekehrte Vorgang zur Bildung des vokalischen Vorschlags vor sibilans cum muta wie *steris* für *isteris* 29 d u. s. f. ebenso *stericus;* vgl. *sterling* für *esterling* d. h. Oesterling.

3) Lies *rene; burdo,* Maulesel, deutsch *pruz.*

emptoiCis & disinterjCis & quijacis singulare prestat effectu¿

icon.

QΓ' **De egeru.**

Egjrj folja cum aCeto ut Cataplasma adibita podagrjcis medetur. ejus uero resina malagmatjbus miscetur. semen ejus cum aCeto bibitum epelentjcos curat. aljqui eϑjam perjbent ejus arborjs lacrjmum rodano [1]) destjllatum & coagulatum sucinum facere. quod suCinum trjtum & bibitum soluϑjonem uentrjs constrjngjt. & stomachum refjcit¿

icon.

QΔ'

De ptele as. id *est* ulmu.

Ulmi folja stjptjCa est. ||
26 B d tusa & catasplasmis adibita leprosos & uulnera Curat. ejus corjum uulnerjb; ut ljgatura adhibitum fer& auxiljum. grossiorem corjum ejus tusum uino mixtum bibiϑum flegma deponit ejus corji elixaϑura & fomento adiuita. fraCϑura confjrmat. humor qui In ejus flore Inuenitur maculas uultjb; tolljt. ex qua aqua cum siCCata fuerjt conopes nascuntur. folja ejus mollj eljxa manduCantur. puluer de tjneolis ulmi uulnera purgat. & ad ciCatrjcem perducit. aneso conmixtum pascenϑja uulnera sanitate confjrmat¿

icon.

QE' **De canna.**

Canne sunt species due unum nastos [1]) appellatur. ex qua sagitte fjunt. alterum autem femina diCitur. unde fjunt ljgule ad calamos. terϑjum genus est nomine syrjngjas. robore soljdo & duro. & nodis spissis. quoὸ scrjptores utuntur. est uero || quartum gen; f° 27 a Calami quoὸ Carax appellatur. quam plurjmi Ciprjon uocant quoὸ gen; maxime rjguis locis nascitur. & fructjcosis. culus radix Cataplasma adhibita cum bulbis Infjxa corpori ejciunt. aCeto mixta dolores isciadicos mitjgat. ejus folja uirjdia cataplasmis adhibita Ignem acrum conpescit. & durjϑjas omnes dissolb&. corjum ejus conbustum & Cum aCeto trjtum.' alopiCias capitjs emendat. flores autem canne si aurj mersum fuerjt auditum tolljt. tantum potest & ciprja Canna¿

icon.

QS' **De bapuru.**

Bapuru un de carta elexandrj na fjt. utjljs *est.* Cineres ejus uulnera sorὸida orjs & toϑjus corporjs ljm-

1) Höchst wichtige Stelle wegen des Bernsteins und der Verwechslung des keltischen Tannenflusses Padus Eridanus mit dem Rudon an der Ostsee im Bernsteinbezirk.

1) Gr. *ναστός* = fest.

* *

pidat. hoC est[1]) carta conbusta faCere nouit¿

icon.

QZ'

De tamarj cju id *est* mirjce ||

27b 5 Corjum ejus eljssum & Ipsa eljxatura bibita Cum uino.' splenis ϑumorem conpescit. dolorj denϑjum subuenit. ejus eljxatura pessarjis adhibitam humores matrjCis prohibendo constrjngjt. peduCulos & lendes pernecat. ejus ciniCinus[2]) similjter menstrua strjngjt. confjCitur ex ljgno ejus Caljces In quib; splenetjci utjljter bibant¿ *icon.*

QH' **De semen & flore jljcjs.**

Semen & flore hiljcis cataplasmis adibitum morsus uenenatos conpescit¿ *icon.*

QΘ' **De semen mirjcis.**

Semen mirjcis hab& culus semnis eljxatura colljrjis utjljter misCetur. qui Calljgjnes oCulorum detergere norunt.

icon.

P' **De ra mnos.**

Frutex *est* quae circa horϑua[3]) nascitur. hulus uirge longe & spinose sunt. ζura folja hab& pinguissima & longa. & lenia. Etjam altera ramnos colore hab& subalba & subrufa. & uirguljs oblongis *est* 27c Cubitjs quinque uel plus. || spinose sunt & minima[m] habent uirtutem. ejus semen latum *est* & ϑenue & in folle reclusus sicut sfondilu: faciunt omnium. folja CaTaplasmis adibita Igne aCrum corporjs prohib&.

icon.

PA' **De aljmu.**

Aljmus frutex *est* circa hortos sicut ramnos sine spinis. folja habens oljbe & paulo latjora. nascitur marjtjmis loCis. & Circa hortos. Culus folja eljxa manduCantur raδiCes ejus unC".j. cum mulsa spasmis restjtu& sanitaϑem. reuma. & tormina prohibet laCtem[1]) muljeribus prouoCat.

icon.

PB'

De palju ru id *est* zura.

Paljurj semen uiuitum ϑussim conpescit. lapides uessiCe frangjT. || morsibus uenenatjs oCCurrjt. uir- 27d tus *est* foljis & radiCibus ejus stjptjca. hulus eljxatura bibita uentrem strjngjt. urjnam prouocaT. uenenis aCCeptis oCCurrjt. apostemata recenϑja. ejus folja Cataplasma aCCeptjs oCCurrjT¿

icon.

PΓ' **De oxia canta.**

Oxiacantu. jd *est* damamen alji uero pianϑem uoCauerunt. aut pirena. semen hab&

1) Lies *et.*

2) Lies *ligni cinis.*

2) Wohl nur = *hortos* — eingezäunte Orte, wie im folg. Kapitel auch *hortos* für *sepes* steht.

1) Der Accusativ *lac* kommt f° 30a, *communem lac* 36d vor.

murtae. & colore subrufo. & de Intus ut zuCCar[1]). radices ejus late diffuse sunt. & in altjϑudine euntes. hulus semen uentrjs soluϑjone strjngjt. menstrua detjn&. conbustus & bibitus. radix uero ejus cataplasmis adhibita sagjtta Infjxa exCludiT bibita abortum excludere prohib&¿

icon.

PΔ' De cy nobatu. ||

f° 28 a Cynosuatu. jd *est* saccupa[2]) multj CoxiaCanta appellant. culus semen cum maturauerjt obrubescit. & de Intus lana asperrjma hab&. semen ejus siCCu sine lana Ipsa uentrem strjngjt¿

icon.

PE' De qui pro

Cyprj folja' mastjcaϑa' tumorem orjs conpescit. & tumores Caljdos Cataplasmis adhibit; tolljt. eljxatura ejus conbustjs fomento medetur. unde si adsidue Caput fomentes Capillos infjc&. si Cum suco strotj[3]) mixta fuerjt. florem ejus cum aCeto Cataplasmis adibitus dolores capitis solu&.

icon.

1) = Zucker?

2) ἀχτὴ (sambucus) kommt bei Dioskorides in einer hier nicht übersetzten Stelle des nächsten Kapitels vor.

3) = *struthii.*

PS' De sjlljra. ||

Filljre folja stjptjCa sunt. simi- 28 b
lja oleastrj. stjptjcis rebus necessarje miscetur. maxime orj uulnera ljmpidat. & mastjCatus id faCere nouit. folje ejus eljxatura gargarjϑjata similem prestat effectum. elixatura. SS". bibitam urjnam prouocat¿

icon.

PZ' De hedera[1]).

Cissea. jd *est* hedera. quam multj cistero uocant. flores ejus cum uino bibiϑum abstero[2]). dysinterje medetur. si bis In die fuerjt aCceptum. adibiϑum Cataplasmatjbus pascenϑja uulnera sanitatj confjrmat. Cerotjs admixtum conbustjonibus mediCatur. uulnerjbus antjquis utjljter adibetur. nascitur circa radiCes ejus. hypoquistjs. quam multj uoCant torbiton. uel qujtinitos. similjs roes ydre. culus pars rufa est. & altera alba. hiC tunditur exprjmitur. similiter et aCacia. multj uero eandem siCCant. & Infusa coqunt. & exprjmunt ea || aqva Ipsa Iterum cocunt quam diu 28 c
spissitudinem melljs habeat. & ea utuntur. uirtute habente aCaCie. sed paulo plus stjptjCa ad soluϑjonem uentrjs & disinterja neCessarje adhibetur spuentjbus sanguine subueniT. menstrua abstjn&. Est alterum genus hedere quam multj

1) χίστου mit χισσοῦ verwechselt.

2) austero.

antjon uoCant. frutex *est* SS". sed ista longjora folja hab&. & nigra. & nescio qua pinguedine hab& super folja uirtus *est* In foljis stjptjCa. similjs superjorj. ex ea colljgjtur ladanu. huIus hedere folja'. hirci Caprarum ljbenter manduCant. quam Cum depasCere ceperjnt. pinguedo illa quae foljis super erat baruis & humerjs hircorum.' adher&. & a diligentjbus ex ipsis hircis collectu. & In se redaCϑum ladanum faCiunt. alji uero super ramos Ipsos funes traunt. estensurj In terre & si quid ex Ipsa pinguedine funi adheserjt.' colljgunt & utuntur hanC discipljna ut' manibus de frjto unCtas malaxent. & pastj illos ex Ipso ladano faCi-
28 d ant. || est autem utjljs & odore plenum. & uiridem. & faciljs ad malaxandum. & pinguis. & non habent arena Conmixta. & minime fragjljs. similjs resine. est uirtus ladani Caljda. malaptjCa & anastomatjCa Capillos fluentjbus oCCurrjt. mixto uino murra & oleo myrtjno CiCatrjCes nigras In tergo redd& Colorj. oleo rose mixto dolores au-
* ad secundas mulierum excludendas. rjum tolljt. fumus ejus secundas exCludit. durjϑjas matrjcis dissolu&. malaCmatjbus miscetur. tussientjbus mediCatur. uino mixtum uentrem strjngjt. *est* illj uirtus diuretjCa;

icon.

PH' De hebeno.

Euenu quoὸ de ethiopia ueniT. colorju non habens. dupljCamina. & taCtu leniorj. & durjor. & gustu stjptjCo & morὸax. cum carbonibus Inpositum fuerjt. citjus inserpit Ignem. quem In cutjCula cum con || frjguerjs rufum ostendit f° 29a colorem. Est alter de India uarjo colore. sed super .SS". meljor *est* multj ljgna ansamina & aCantjna uendunt quia similja sunt eueno. sed Inde agnoscitur quia molljs & non grauis *est* & cum fraCte fuerjnt astule Ipse subrufo colore apparebunt. nec odore nec gustu tale habent. uirtus *est* ej purgatorja. unde caljgjnes oCulorum & reumatjsmum detergjt. ac prohib&. uulnerjbus medetur. multj CutjCulas medicinales ex eo faciunt. aljqui uero rasura uel ljmatura ej Infundunt In uiro chio. die (h)aC noCte. & terunt ut colljrja. aljqui uero post trjtura ljquant & siC faciunt. alji pro aqua uinum mittunt. conburitur eϑjam In caCCabo Crudo bene munito. & In foCo mittunt. quamdiu cinerem faciant. & labatur ut moljbo. quoὸ puluer facit ad sicCu oCulorum¿

icon.

PΘ' De ro sa ||

Rosa sucus tultjs [1]) unguiCuljs ejus colljgendus *est* confectjonibus colljrjorum necessarjus. huIus folja sole siCCata ut uino eljxa dolorem capitjs tolljt. cicatrjcibus oCulorum utjljs. ragadiis utjljor omnibus Causis matrjcis. pessarjo adhibita mediCatur. Idem facit si 29b

1) = *sublatis.*

Cataplasmatib*us* tusa misceat*ur*. maxime tumorjb*us* ypoCondrjoru[m] uel stomacho p*ro*dest. Igne agru*m* [1]) co*n*pescit. siCCa tusa diuersis pulberjbus orjs necessarjo admisceta*ur*. co*n*burjt*ur* puluis ej*us*.' & siCCu oCuljs facit. flos ej*us* puluere faCto gjngjbe medet*ur*. uentrjs cursu*m* co*n*strjngjt. & sanguinis fluuiu*m* Includit¿

icon.

PI' **De ljciu.**

Ljciu eljgjs rufo colore In∂us. & de forjs nigro diuisu*m* bromu' no*n* habente*m*. & stjptjCu*m* *est* & colore rufo. & croceo appar&. gus∂u amaro sicut *est* IndiCu. q*ui* & meljor *est* caljgjne*m* oCuljs detergjt. || scabie & plurjginem [2]) oCu- 29c loru*m* & reuma co*m*pescit. antjquas saneas aurju*m* purgat. fauciu*m* tumore. & ad gjngjb*am* uulneratjs subuenit. ragadia & attrj∂jones Itjnerjs curat. disinterjcis & q*ui*ljacis potus & cljsterj datus mediCat*ur*. tussi*m* curat. e*m*ptoicis cu*m* aqua aCCeptus singulare p*rae*sidiu*m* *est* morsib*us* rabiosi canis In modu*m* catapo∂je datus medebit*ur*. capillos Infjc& panarjCia unCtus sanat. pascen∂ju*m* uulneru*m* putredines solu&. p*ro*flubiu*m* muljeru*m* extrjngjt [3]). ljciu Indicu uirge *sunt* grosse. robur habentes fraCte de Intus rufu*m* colore*m* habent. folja similja oljue. que folja In aCeto CoCta & bibita splenis tumore*m* dissolu&. Jsteras purgat muljeru*m*. crudus & bibitus id p*rae*stat. ej*us* seme*n* coclearja duo bibitus uentre*m* solu&. datjs uenenis ocCurrjt¿

icon. ||

PAI' **De acacja.** **29d**

ACaCia eljgenda *est* rufa & odorj plena. ej*us* suCus colljrjis miscet*ur*. Igre acru*m* extjngu& pe*r*niones sanat. terrjgja oCuljs tergjt. uulnerjb*us* & tumorjb*us* oCulorum p*ro*dest. p*ro*fluuiu*m* muljeru*m* extrjngjt [1]). cadentjb*us* sterjs [2]) subuenit. fluxu*m* uentrjs bibita & subposita p*ro*hib&. Capillos InfjC&. oCulorum co*n*fec∂jonib*us* miscet*ur*¿

icon.

PBI' **De a murgja.**

Amurca olej cyprjno uaso CoCta usq*ue* ad spissi∂udine*m* melljs similjs ljcio *est* dolore*m* den∂ju*m* tolljt. uulnerjb*us* uino aut aCeto mixta mediCat*ur*. mediCaminib*us* & colljrjis qu*ae* betustate meljorant*ur*. recte miscet*ur* uulnerjb*us* na-

---

1) Lies *acrum* wie 27a, c. Vergl. auch *acra* 32b.

2) Vgl. die Anmerk. 1 zu 24a.

3) Entweder muss *exstingit* — wie 29d *exstinguet* — oder *estringit* gelesen werden; in letzterem Falle wäre ein vokalischer Vorschlag vor sibilans cum muta (s. Einleitung) anzunehmen; *stringit* kommt in derselben Verbindung 31b vor, was den Fall entscheidet.

1) Vgl. 29c Aumerk. 3.

2) Vgl. Anmerk. 2 zu 26Bb.

ture con*fer*& sanita*ϑem*. & matrjcis putredines exclud&. cu*m* oleo anfacino[1]) mixta. & coCta. & per-
f° 30a unC || ta scabi*ae* animaljb*us* tolljT. cu*m* aqua In qua lupini coquunt*ur*. & camelenta. & recens n*on* coCta podagrjcis & adtrjticis mediCat*ur*. Caljda fom*enta*ϑjone hydropiCis tumore*m* tolljt¿

icon.

PIΓ'

De agnu. id *est* ljgos.

De agnu qu*ia* ljgos appellat*ur*. sem*en* ej*us* bibitu'. hydropicis & splenetjcis medicat*ur*. morsib*us* uenenatjs ocCurrjt. lac muljerjb*us* p*ro*uocat. m*en*struis Imperat. bibitus. ζ.[2]) j. cu*m* uino. benere*m* stjmulat. dolore*m* capitjs co*m*mob&. adhibens. so*m*nu*m*. eljxaϑura seminis & folja ej*us* tumores sterjcos[3]) fom*en*to dispargjt. pulelo mixtu aut bibiϑu aut fomentaϑjone adhibiϑu*m* m*en*strua p*ro*uocat. dolore*m*
30b capitjs tolljt. cataplas || matjb*us* mixtu*m* oleo & aCeto IunCto letargjcis. & frenetjcis p*rae*stolat*ur*. utjle fom*enta*ϑjone capitj p*rae*stat. sub lecto positus serpentes longjus arc&. & fumigaϑjone sua id p*rae*stare nouit. morsib*us* uenenatjs oCCurrjt. durjϑjas testju*m* solu&. co*n*busta & pa*m*pino ragidia ani(s) sem*en* ej*us* cataplasmis. recϑe miscet*ur*. folja ej*us* papellas corporjs ljmat. CoCtura Itjnerjs sanat. Inde hoC no*men* nunCupatu*m* *est* quoð sacerðotes strato sibi substernunt. ljgos au*tem* dicit*ur*.' Ideo *quia* uirge Ipse forϑjores s*unt*. nascit*ur* humidis & sicCis locis folja similja oljuae & flore albo. & sem*en* simile piperjs¿

icon.

PIΔ'

De agrjelca. id *est* oleastru.

Quem multj cothinon dicunt. alji uero oljua || ethiopiCa. folja ej*us*
30c stjptjca s*unt*. cataplasmis miscet*ur*. uulnera pascenϑja Curat. Caruun-Culjs ad sanitaϑem p*er*duCit. panarjCia unguib*us* tolljt. sorðib*us* uulneru*m* addito mellj consumendo detergjt. exantemata ljmpidat. & CuϑeM capitjs interrupta & ossa reparata restjtu&. dolore*m* orjs mastjCata' co*n*pescit. suCus ejus & decoctura hec om*n*ia faCere possunt. p*ro*fluuiu*m* muljeru*m*. & omnem inco*n*gruu*m* cursu*m* sanguinis sucus ej*us* adpositus p*ro*hib&. stafjlomata oCulor*um* & uulnera uultjb*us* tolljt. reumas suspendit. sucus ej*us* colljrjis nouiljs misCet*ur*. folja uino aut aqua Infusa & expressa om*n*ia .SS". faCere nouit. suCu*m* collectu*m* ad seruandu*m* utjljs de aqua fjt. ad sanias aurju*m* facit. folja ej*us* cu*m* flore co*n*busta in caccabo crudo bene munito & co*n*busto. Ipsa uino IstjnCta Jteru*m* reuoCas ad CacCabu*m*. & munitu*m* reuoCas foco. &

1) Lies *omfacino*. Vgl. 31c Anm. 1.

2) Das Zeichen für uncia ist hier ebenso geschrieben wie f° 20c s. dort Anm. 1.

3) Vgl. 29d Anm. 2.

Iterum coCtum lauas ut cerussa. uirtus *est* huiC *con*fecϑjoni spodii. ||
30 d quem colljrjis mittere nouimus ljgnum oljuae foco Inpositum humorem quem ex eo exit.' necessarjum *est* sernis [1]) uulnerjbus & scabiis InunCtum. semen ejus Cataplasmis adibenda pasCenϑja uulnera & furfures capitjs & corporis purgat gemellum ossi ejus absungje porcine mixtum & farjne scauiosos unges amputat. oljuas columbares cataplasmis adibita' locis *con*bustjs pustulas sebulljre [2]) non sinit. sordida uulnera purgat. aqua In qua oljua ipsa *con*diuntur gjngjbe *pro*dest. dentes conmotos *con*fjrmat. rufa oljba abstjn& uentrem. & cacostomacho *est* nigra uessat stomachum. & bona diaforesin facit. oCuljs *con*trarja *est* capitj dolorj aduersatur. assa & cataplasmis adhibita pascenϑja uulnera purgaT. & caruunCuljs medicatur¿

icon. ||

o 31 a *PIE'*

De dagrjdiu id *est* lacrjmu ethiopicu.

Dagrjdiu ethiopicu. lacrjmum ethiopis similjs *est* lacrjmo oljue. similjs *est* scammonie guttjs subrufjs. plenus submorδax. quamquam non satjs simile scammonie. sed cummi hab& malorj & leni & Inutjljs. tale lacrjmum profert. & oljua nostra & oleastro. ad caljgjnes oCulorum & cicatrjces adhibetur. glaucomata detergjt. urjnam prouocat. menstruis Imperat. dolorem denϑjum InIecta cauerna proib&. non coagolatos Infantes excludit. embrja deponit. sernas & lepras dicitur purgare. ethiopiCa oljua oleastro nostro. In uirtute conparanδa est¿

icon.

PIϛ' **De (y)drjos.**

Drisbero [1]) arbor est maxime stjptjCa. quae Inter ljgnu & corju In- ||
uenitur. similjter quoδ circa Ipsum 31 b
semen Inuenirj sol&. ejus coCtura quiljacis & disinterjcis prestet effectum. fluxum sanguinis muljerum strjngjt [2]). semen hulus *est* diuretjCum. comestum capitj dolorem conmob&. InflaϑjonibUs medetur. uenenis oCCurrjt. eljxatura ejus & corjum cum laCϑe bubulo *con*tra uenena adibitur cruda cataplasmis mixta tumores dissolu&. Cum absungja [3]) porcina sal conmixta. uulnera sorδida & mansueta ad sanitatem perducit. forϑjores sunt drjofjgo [4]). & prjnos species sunt. de drjo. & similja sunt radiCes prjni decoCte. Cataplasmis adibita noCte plena Capillos Infjc&. si ante ex cimolja lauerjt caput. omnia folja tusa membra laxa *con*fjrmat.

---

1) *serna* (gallisch) Räude, auch *tzerna* 25 a und *zerna* 34 b c, 35 a geschrieben.

2) *ebullire* = ausbrechen.

1) = δρῦς vero.

2) Vgl. 29 c Anm. 3.

3) Vgl. 23 b Anm. 3.

4) δρυὸς φῆγοι.

sarḋiane eϑja*m* balani. quas & Castaneas. aut lepomata dicunt. aut lob*i* ualanu uoCant stjptjCa *sunt* om*nia*. & simile*m* habent potestate*m*. maxime q*uae* Inter corju*m* & carne*m* Inuenit*ur*. eϑja*m* caro Ipsaru*m* uenenis oCCurrjt¿ ||

31c *icon.*

PIZ'

De cecidos. id *est* galla.

Gallas seme*n* *est* de drjos cul*us* uno genu omfacitjs[1]) dicit*ur* *est* rotunda grauis & nodosa. & sine p*er*tusura. alja lenis[2]) & p*er*tusa. eljgenda *est* au*tem* om*facitjs*. quae & uirtute forϑjor *est* am*be* stjptjCe *sunt*. & CatastaltjCe. pascenϑja uulnera Curat. gjngjuaru*m* reuma suspendit. p*ro*penḋentjbe[3]) & faucib*us* medicat*ur*. medium earu*m* foraminib*us* denϑju*m* Inlectu*m* dolore*m* tolljt. co*n*busta ex aCeto tjncte aut aCeto & sale. aut uino tjncte p*ro*fluuiu*m* sanguinis uulnerjb*us* siCcat. eljxatura earu*m* p*ro*cadentj histere fome*n*to bene adhibet*ur*. reumatjsmu*m* obstrjngunt. capillos Infjciunt. aCeto aut aqu*ae* Infusa In puluere redacta. & In uino daϑe dysinterjcis p*ro*dest qu*i*ljacis eoru*m* escis admixta siljte*r* p*ro*dest eljxaqu*e* mediCamine IunCte p*ro*dest. maxime ubi || stjptjca aut siCca adIutorja adibenda *sunt*¿ 31d

icon.

PIH'

De pal ma et seme*n* ejus. q*ue* in egjpto nascjt*ur*.

Seme*n* ej*us* mi robalano *est* similis. que tomata appellant egjptj. colorj illj uirjdis *est* similjs q*ui*donia. odore. sed cu*m* dimissus maturauerjt fj& fenicobalanus. q*ui* si uino austero uiuitus fuerjt. corruϑela & fluxu*m* sanguinis muljeru*m* co*n*pescit. Cataplasmis adibita uulnerj reCentj paracollesin faciT. mirobalanus a sicCis palmaljs stjpϑjor *est* multu*m*. si comesta fuerjnt dolore capitjs ebrju*m* facit. sicci daptulj[1]) e*m*ptoicis & dysinterjcis & stomatjcis medicat*ur*. si cu*m* cidonio & Cera Cataplasmis adibite fuerjnt. uessiCe dolore*m* co*n*pescit. daCtulj Carjote comestj aspretudine alterjaru*m*[2]) dislenit eljxatura de daCtjlos || tjbaicos cu*m* melle ex uino aCceptos simile*m* habent uirtuϑe*m*. fjt uinu*m* ex ipsis uirtuϑe hab& dactulj eljxatura eoru*m* potui dato aut gargarjsma aḋiuita stjptjCa *est* & staltjCa. ossa earu*m* In caCCabo CoCta. & uino IntjnCta & lota Intrat p*ro* his speciebus. spodiacis stjuiis & siCca oculjs. uir- f° 32a

1) Vgl. 29d Anm. 1 auf S. 94.

2) Lies *leuis*.

3) Es muss heissen *praependenti uvae* — dem herabhängenden Zäpfchen; die mit deutscher Schrift gegebenen Buchstaben sind von späterer Hand, vielleicht Widmenstadts (?) am Rande zugesetzt, auch *pro* in *per* geändert.

1) = *dactyli* (Datteln), also war die Aussprache *datt*uli; ein paar Zeilen weiter unten steht richtig *dactuli* und *dactilos*. Für *palmalis* lies *palmulis*.

2) Lies *arteriarum*.

tute habens stjptjCa. & paraplasmatjCa. ustjone*m* oCuljs tolljt. stafjlomata & ramis staltjCe s*unt*. crescen*ϑ*ja uulnera ciCatrjCib*us* du-
5 cit. bona s*unt* ossa qu*ae* ex egjpto uenerjnt. de camezelu.' q*ui* diCun*tur* dactulj. quos multj elaten uoCant. aut spaCu. *est* eni*m* coop*er*torju*m* dactjloru*m* du*m* adhuc In
10 flore s*unt*. pim*en*tarji utunt*ur* ad c*on*fec*ϑ*jone*m*. *est* au*tem* meljor qu*ae* fuerjt odoratus. & stjptjcus. & clusus. & pinguis. om*ne*s daCtulj. uirtute*m* habent stjptjca*m*.
15 pascen*ϑ*ja uulnera dirjmit. artjCulos laxatos c*on*strjngjt. cataplasmis adibitus ypoc*on*drjs & stomatjcis medet*ur*. stomachi lassitudine*m*
32 b c*on*fjrmat. epatjcoru*m* ‖ causas Cata-
20 plasmata curat. eljxatura ej*us* capillos Infjci&. aqua Ipsoru*m* frequent*er* bibita neufretjcos & uessiCe dolore*m* c*on*pescit. reumatjsmu*m* sterjCu*m* & uentrjs abstjn&
25 cu*m* resina. & daCtuljs mixtj dieb*us* .xx. scabie*m* curat. sem*en* ej*us* q*uo*ð circa arbore est. que*m* aljq*ui* elaten(u) uoCant aut uarasson. & steq*ue* stjptjcu*m* *est*. hec om*ni*a
30 .SS". facit c*on*fec*ϑ*jonib*us* mirj miscet*ur*. albu*m* nescio q*ui*d. quoð In medio palme mascit*ur*. & manducarj potest q*ui*a coCtus id faCere nouit q*uo*ð & dactulj¿
35 *icon*.

PIΘ' De mala granata.

Om*ne* sucu eustomachu*m* hab&. & escylu[1]). & atrofu. de istjs duo genera s*unt* dulcis & acra[1]). dulcis eustomachotera *est*. & ex parte calefacit stomachu*m*. sed Infla*ϑ*jone*m* facit. unde & febrjci ‖ tan- 32 c
tjb*us* Inutjljs *est* arðore*m* stomachi
5 c*on*pescit. *est* e*ϑ*ja*m* diuretjca. & stjptjCa. & anastomatjCa. uinosa media uirtute hab&. duru*m* q*uo*ð *est* granis granate. acid*ae* sole sicCatu*m* & puluere factu*m*. & In ci-
10 uis missu*m* reuma stomachi & uentrjs c*on*pescit. Jnfusum In aqua & potui datu*m*. e*m*ptoicis & dysinterjcis mediCat*ur* fo*me*nto adibitu*m* suCu earum. exp*re*ssus & coCtus
15 melle admixto uulnera orjs & natur*ae* p*er*curat. terrjgja & pascen*ϑ*ja uulnera & recen*ϑ*ja sanitatj confjrmat. dolores aurjum fetore*m* tolljt. flore earu*m* &q*ui*tjna[2]) di-
20 Cit*ur*. & Ipsu*m* stjptjcu*m* *est* & sucu*m* & catastaltjcum & paraCole^c^tjcu*m* uulneru*m*. tantu*m* potest quantu*m* & mala granata. decoCtu*m* gjngjbaru*m* & den*ϑ*ju*m* reuma c*on*-
25 pescit. Cataplasmatjb*us* mixta enteroCeljcos dicit*ur* curare. corja male granate tanta habent uirtute

1) Lies *efcylu*, d. h. *evchylu* = *euchymu*. Hauptbeweis, dass der Archetypus, dessen Existenz nach f° 26 A *col. b* Anm. 2 angenommen werden muss, oder auch die vorliegende Kopie einer Diktation nachgeschrieben wurde — akustische Kopie.

1) Femininum von *acer*. Vgl. *acrum* 27 a, c, 29 b.

2) Vgl. die nächste und die Anmerkung zu *equiperu* 6 b. Man könnte auf die Vermutung kommen, es habe auch vor *q* ein Vokalvorschlag sich zu bilden begonnen.

quantum *aequi*tjna[1]). eljxatura radicis arborjs ejus bibita lumbrjcos latos ocCid&¿ ||

icon.

32d 5 *PK'*

De flores ammo niaci id *est* bala ustjo.

Ammoniaci species multe *sunt.* *est* album *uel* purpureum. & rose similjum. similjs *est* quitjno. exueatur sicut ipoquistjs. uirtus *est* ej taljs. stjptjCa potest quoȣ hipoquis e[1]) quitjna¿

icon.

PKA'

De cera sia id *est* siliqua. greca.

Siljqua greca Id *est* Ceratja uirjdes caCostomaca *sunt.* uentrem soluunt. siCce eustomace Inueniuntur. & diuretjCe. strjngunt uentrem. maxime qui ex foljis conponuntur[2]) guma ex arbore earum collectum cum uino accepto tussim tolljt. fastjdium prohib&. uessiCe cauCulos frangjt¿

icon.

PKB'

De meleas. id *est* mela.

Mala id est mala maȣjana semen earum cum adhuC Inmaȣurum *est*||
fº 33a stjptjcum *est.* quoȣ cum maturauerjt perd& uirtutem. uerno si manduCetur colera nutrjt. Inflaȣjonem facit. & neruis contrarjum est¿

icon.

PKΓ' **De mela quidonia.**

Assas meljor illjs Inest uirtus. quiljacis & disinterjcis maxime prosunt. emptoicis & colerjcis Iubat. si cruda fuerjt comesta. elixatura earum stomacho & uentrj data poȣui medetur. reuma prohibendo suCus earum crudus aCceptus. hortobnicis[1]) subuenit. elixatura earum fomento adibita.' ani uiȣja curat. histerj procadentj subuenit. minus tamen abstjn& uentrem. cruda stomatjcis cataplasmatjbus adibetur. uentrem abstjnent. arȣorestjngunt. tumores didarum[2]) & durjȣjasplenis dissoluit. condiloma ad sanita||
tem perȣucit. fjt eȣjam ex ipsis 33b
uinum expressis addito melle. In sextarjis .x. sextarjo uno utjljter dandus omnibus . SS". uncȣjo ex Ipsis confjcitur. quae dicitur meljnon. hoc oleum necessarjum est rebus stjptjcis. sed eljgenda sunt quidonia breuia rotunda. quae dicuntur strutja boni odorjs. malores uero non sunt talja. florem earum uirjde & siCcum cataplasmis stjptjcum est. tumores oCulorum & sanguinem tollunt. lactantes Iubant.

1) Vgl. die vorhergehende Anmerkung.

2) S. die Einleitung.

1) Von späterer Hand in *hortobnoicis* geändert. Vgl. auch die Anmerk. 2 zu 11d.

2) Vgl. die Anmerk. 1 [a] zu 16b.

quiljacis medentur. fluxum matrjcis cum uino bibitum mediCatur¿

icon.

PKΔ'

De melj mela. id *est* mela epirotjca quod est apruna.

Apruma id *est* meljmela uentrem solu& cacostomaCa sunt. ardorem conmobent epirotjCa eϑjam quae latjne orbiclam [1]) dicitur. eustomaCa *est* uentrem abstjnent. gjngjuis tumores prouocat. uirtute minus a [2]) quidoniis habent. sunt & agrestja similja .SS". quae uero‖ nascuntur stjptjce sunt. maxime omnia pro Inmatura.

33c

icon.

PKE' De persi ca.

Eustomaca sunt uentrem molljunt. si maϑure sint. Inmatura abstinent uentrem. maxime si siccauerint eljxatura Ipsarum reuma stomachi & uentrjs conpescit. microtera id *est* minor que fuerjt quae latjne precocia dicitur. ista stomatjca est. fastjdium tolljt meljus .SS".

icon.

PKS' De pira

Pira multe sunt species. omnes stjptjce. unde ad reumatjcas Causas cataplasmis adibita. reuma conpescit. quarum elixatura omnia potest. quae & Ipsa pira possunt. Crude sumpte abstinent uentrem.'‖ si IeIunis comeste fuerjnt¿

33d

icon.

PKZ'

De pira silba tjca.

Pira siluatjCa aCida species *est* que tarde maϑurescere norunt. plus stjptjce sunt. quam pira. unde similjbus causis prosunt. perjbent aljqui fungos uenena amittere si cum pira fuerjnt coctj

icon. [1])

PKH'

De agrj folja id *est* loto.

Arbor *est* Ingens CuIus semen simile *est* piperjs. dulCis saporis. abtu ad edendum. stomacu *est*. fastjdium tolljt. uentrem abstjn&. scobe ejus ljgni decoctu bibitu & ano subpositu disinterjCis mediCatur. fluxu muljerum strjngjt. Capilljs cadentjbus occurrjt. rufum colorem capilljs facit¿‖

f° 34a

icon.

PKΘ' De mes pila.

Mespila semen hab& rotundum. & minutum. maϑjane simile. trja ossa habens. unde & tricoCCu

1) Lies *orbiclata* = *orbiculata* — ὁμαϊστὶ δὲ ὀρβικουλάτα.

2) Auch im zweiten Buche findet sich einigemal *a* als Comparativpartikel.

1) Die Zeichnung stimmt mit dem Kapitel περὶ Μεσπίλων, der Inhalt mit dem Kapitel περὶ Λωτοῦ, das folgende Kapitel *de mespila* jedoch mit dem Inhalte von περὶ ἑτέρου Μεσπίλου Sprengel S. 152.

dicit*ur*. stjptjCu*m est* & eustomacu*m*. uentre*m* abstjn&. Est & alja qu*ae* In spania[1]) nascit*ur*. quam multj epimeljda*m* uoCant. aut sepanion[2]). sem*en* rutundu*m* habens. hoC aptu*m* ad edendu*m*. fundu*m*[3]) habens laϑjore*m* & hoc stjptjCu*m est*. & tarde maturescit¿

icon.

PA' **De uba.**

Uba n*on* matura collecTa & sole sicCata uentre*m* abstjn&. & Ita tusa & crjbellata p*ro* polenta q*ui*ljacis dat*ur*. eljxatura ej*us* bibita omnib*us* SS". medet*ur*¿

icon. ||

34b *PAA'* **De cranea.**

Cranea sem*en* hab& oljb*ae* simile*m* oblongu*m* & uirjde*m* cum maturauerjt obrufo colore *est* cere simile*m*. bonu*m* In se habens sapore*m*. & stjptjcu*m*. soluϑjone*m* uentrjs & disinterjcos curat.' si In dulcore*m* co*n*positu*m* fuerjt. & manduCarj potest. quomodo oljb*ae* sale co*n*diunt*ur*. hul*us* folja cu*m* foco fuerjnt missa.' humore*m* quem miserint zernis aptjssimu*m est*¿

icon.

PAB' **De coqui mela.**

Coq*ui*mela nota s*unt* omnib*us* cu*m* arbore suo. cul*us* sem*en* caCostomacu*m est*. uentre*m* molljt. sed syriaCa. & damascu q*ue* nascunt*ur*. siCCus si fuerjt eustomacus *est*. uentre*m* abstjn& si uino eljxata fuerjnt & gargarjdiata. uba & gjngjbas & fauCes reumatjzatas curat. hec omn*ia* potest & agrestjs coq*ui*mela siCCa dulCore coCta custo‖maCa s*unt*. & plus uentre*m* abstj- 34c nunt[1]) arborjs ej*us* cu*m*mi paraplasmatjCu*m est* & pingue. bibitus lapides uessiCe frangjt cu*m* uino. aCeto solutu*m* zernas Infantjb*us* tolljt¿

icon.

PAT' **De comarus.**

Comarus arbor *est* similjs q*ui*donie sed folja minuta habens. sem*en* simile*m* coq*ui*melj. est sine ossis. que*m* multj memescula diCunt. cui maturjtas rufu*m* faciT colore*m*. sed editu*m*[2]). ut furfure Inbenit*ur*. & quantoCius saϑje*m*[3]) facit. *est* cacostomacu*m*. & dolores capitjs conmob&.

icon.

PAA' **De amigdala amara.**

Radix amig dale amare. eljxa‖& trjta maCulas uulϑui ljmpidat. 34d & amigdala Ipsa cataplasmatjb*us* adibiTa id prestat. supposita men-

1) Lies *Italia*.
2) Lies *setanion*.
3) = *umbilicum*.

1) Vgl. *ammiscunt* 11c, *adhibitur* 31b ff., *admiscitur* 35d, *unguitur* 36a.
2) Vgl. Anmerk. 1 zu f° 35a.
3) = *satietatem* — spezifische Wortbildung.

strua prouocat. frontj Inljta dolorem capitjs tolljt. si cum oleo roseo aut aCeto adibitur. uino mixto maculas corporjs ljmpidat. putredines & pascenϑja uulnera mellj mixta conpescit. morsum canis si cum melle manduCata fuerjt. dolorem non admittjt. uentrem molljt. somnum prouocat. sanguinis cum amilo & ediosmon [1]) medetur. nefretjcis & perjpleumonicis cum aqua bibiTa aut more eglectarji [2]) aCcepta cum resina terebentjna utljlter faciunt. durjϑjis & cauculosis cum dulCore medetur. epatjcis & tussientjbus & colj InflaϑjoneCum melle & lacte more elaCtuarji [3]) aCCepta In modum nuCis opitulatur IeIuniis quinque si sumpte fuerjnt. Inebrjati homines dicitur non faCere. guma
f° 35 a ejus stjptjcum est. || emptoicis bibitum prodest. Cum aCeto mixta & per unCta zernas [4]) ljmpidat. Cum uino aCCepta temporalj tussim subuenit. Cum dulcore Cauculosis utljlter datur ¿

icon.

PAE'

De amigd ala dulce.

Amigdala dulCe mihab& uirtutem. quam amaram quem manduCata diuretjca *est* & leptjntjca. uirjdis cum corjo edita [1]) fastjdium tolljt ¿

icon.

PAϚ'

De pista cja.

PistaCia quae In syrja nascitur. quae similja strouilj sunt. sumpte customaca sunt. cum uino bibite morsibus uenenatjs occurrjt ¿

icon. ||

PAZ' 35 b

De carea basilisca. id *est* nuces. alexandrjnas.

Carea uasiljca quam multj persicam dicunt si manducata fuerjt caCostomaca & Indigestjuilja sunt. & colera nutrjunt. dolorem capitjs conmou& tussientjbus contrarjt [2]). IeIunis comesta nausia prouocat. uenenis contrarjae si comesta fuerjt. cum carjcis sumpta latos [3]) excludit. cataplasmis adibita tumores mammarum conpescit. luxaϑjonibus cum melle & ruta uene adiuitur. cum Copula & melle & sale canum & hominum morsus ad sanitatem perduCiT. tusa cum corjo. & In inuiljco [4]) posita torminibus

1) *de ediosmu* ist der Inhalt von Kap. *Aϛ'* des dritten Buches. (Diosk. *λϛ' περὶ ἡδυόσμου*), s. Sprengels kritische Anmerkungen lit. 63.

2) Vgl. Anmerk. 3 zu 24 c.

3) Uebergangsstufe zu der Wortform *Latwerge.*

4) Vgl. Anmerk. 1 zu 30 d.

1) Spezifische Konjugationsform der longobardischen Handschrift.

2) Vereinzelt stehende Wortbildung, vielleicht auch mit *contrait* 9 b zusammen zu halten.

3) Vgl. *lumbricos (es) latos (as)* 32 c, (35 d).

4) Lies *umbilico.*

medet*ur*. corju*m* ej*us* co*n*bustu*m* & cu*m* oleo & uino trjtu*m* capillos bonos Infantjb*us* InunCtu*m* redd&. alopecias ljmpidat. u*el* em*en*dat. m*en*strua suspendit. si caro Ipsa co*n*busta cu*m* aqua bibita fuerjt. ueϑeres au*tem* nuces id *est* Carnes earu*m* cataplasmis adibite gangrenas & carbunCulos ||
35c tollunt. & egjlopas ljmpidat. si mastiCata & Inposita fuerjt. fjt ex Ipsis oleum. si tuse & expresse. uirjdes au*tem* minus cacostomaCa s*unt* qu*ia* dulCes s*unt*. qu*ae* si oleo mixto fuerjt. ej*us* acrore*m* te*m*perat. ljuores corporjs tolljt. poljtjca*m* [1]) que*m* multj leptocarja uocant. cacosto*m*aCa s*unt*. bibita si fuerjt tussi*m* uetere*m* tolljt. assata si fuerjt & cu*m* pip*er* bibita. catarron maϑurescere facit. tota co*n*busta absungja emixta [2]). aut adipe ursinu. alopecias em*en*dat. dicunt aljqu*i* corja ej*us* cu*m* oleo trjta oculos cactjneos InunCta InfjCere & capillos ¿

icon.

solutorju*m*. sucus ej*us* expressus id fjt. co*quitur* sucus ipse & In uas ||
eneo & In sole p[o]nit*ur*. stjptjCus 35d
fjt. cui melle cu*m* miscuerjs uulnera orjs curat. pascenϑja ad sanitate*m* p*er*ducit. fauCiu*m* tumore*m* tolljt. forϑjor fjt si admisceat*ur* ej alum*en* scissu. & gallas & qu*i*peru. & murra. aut crocu. & sem*en* mysirjci. terjs & tus. Inmatura eϑja*m* mora siCCa & tusa p*ro* rds syrjaco admiscit*ur*. uentre*m* abstjn&. corju*m* ej*us* radicis coctu*m* Cu*m* aqua & bibitu*m* uentre*m* solu&. & lumbrjCes latas expelljt. & qui aconitu*m* biber*unt* adIuuat. folja ej*us* tusacu*m* oleo & Inposita co*m*bustjoni medet*ur* coCta aq; Celestj. & admixto panpino. & folja nigra fjci capillos Infjc& nigros. siccus folj*ae* ej*us* bibitu*m* morsu spalangju*m* curat. folja ej*us* decocta dolorj denϑju*m* medet*ur*. cul*us* radix si Incisa fuerjt cu*m*ma [1]) exe [2]) profer&. qu*i* faciT ad dolorem denϑjum & pustulas acCeptu*m* uentre*m* molljt.

icon. ||

PAH'

De sicamina. id *est* celsa.

Celsa qua*m* multj siCaminu*m* dicunt. arbor *est* om*n*ib*us* nota. cul*us* sem*en* cacostomaCu*m* *est* &

PAΘ' **De sycomora.** f° 36a

Sycomora aljqu*i* sicaminu*m* dicunt. fjt au*tem* ex ipso sem*en* quoδ In sapore minus sit. arbor *est* Ingens similjs fjco. circa folja plurjm*am* habens pinguedine*m*. sed folja hab& simile celse. sem*en* n*on* tale ter aut quater In anno p*ro*-

1) Aus *ponticam* entstanden. Hauptbeweis, dass die Vervielfältigung dieser Uebersetzung in wenigstens einer Generation durch Abschreiben (optische Kopie) geschehen ist.

2) Natürlich *absungiae mixta* zu trennen.

1) = *gummi*, wie 32d, 34d.

2) Natürlich = *ex se* wie f° 36a.

fer& fruCtum. semen non In Cacumine profer& ut fjcu. sed In Ipsis ramuljs fert. sed dulCem fructum hab& quam fjCu. & minutas grani illjus non hab& ut fjcum. non plurjmum maturescit. sed color est ej Inmaturus nascitur In Carjete[1]) apud rodos. sed non locis caljdis[2]). quem multj pro esca utuntur. quia & plurjmum nascitur. uentrem molljT. & cacostomaCa est. quae arbor si lapide fuerjt perCussa sucum ex se cum Ipso fert[3]). sed In altum perCussa fuerjt. sucum non emittjt. qui sucus si exierjt spongja aut lanula mollj colljgjtur. & faciunt trociscos[4]) & In Catjno sicCantur. uirtus est ej suco malactjco. & paracolle(c)tjca. uulnerum diaforetjCa. bibitur & unguitur con[tra]morsus uenenatus.

36 b tumorem splenis || conpescit. stomachi dolorem tolljt frjgus corporj non admittjt. qui suCus divo seruatus tempore. perjtque arbor. & qui pronascitur. uirum tantum a superjorjbus dissimilem hab&. folja hab& agrestjs similja. tale semen sycamino similem & dulCe est ut coquimella.

icon.

1) Lies *Caria et.*

2) Interessanter Fall: *πολυπύροις* = weizenreich, verstund er als feuerreich — *calidis*, *πῦρ* und *πυρὸς* verwechselnd.

3) Lies *cummi profert* wie 35 d.

4) Uebersetzung von *ἀναπλασθὲν*; vgl. 13 d Anm. 1 [= 4].

PM'

De fjcu.

Fjcu molle catastomacu *est* uentrem molljt. quae si soluerjt uentrem abstjnerj potest. prouoCat sudorem. & exantemata. sitjm conpescit. sicci uero boni sunt & termantjci sitjm Incitant. uentrem molljt. reumatjsmo contrarja stomacho & uentrj. asterjis & gule & uessice & renibus prodest & asmatjcis. & qui ex macronosia colore mutauerunt. exinde bene reſjcitur epilemtjcis & hydropicis succurrjt. cocta cum ysopo & bibita. toracis fert auxiljum. tussientjbus subuenit. circa pleu || monis causas temporales 36 c opiϑulatur. tusa & cum niCu[1]) & nitru modicu uentrem solu&. eljxaϑura earum gargarismo adibita arteriarum & fauciu*m* tumore conpescit. Cataplasmatjbus miscetur. coCta cum fenugrecu & tysana Causis matrjcis fomento adibetur. rute mixte torminibus posita prosunt. cataplasma facta & Inposita diaforetjCa *est* durjtjs parotjdas & furunculos maturat. maxime cum yrin aut nitru. aut calCe cruda. & tusa. mixta . SS". haec faciunt si die mixta terrjgj[a] purgat. CalCanto IunCta uulnera tjuiis. uis mala uel reumaϑjca siccando Curat. uino CoCTa & absenϑjo mixta & ordeacia farjna cataplasma est. hydropicis conbusta & cerotjs mixta pernionibus mediCatur trjta sinapi

1) Lies *ruta.*

admixta Capitj Inposita tjnnitus aurjum & plurjgjne[1]) tolljt¿

icon. ‖

36d *PMA'* De opu.

Opus uero agreste fjcu & communem laC[2]) coagulat. sicut quagulum agni faCere sol&. si plus missum fuerjt solu& quagulatum. sicut aCetum uulnerat Cutem. ut caustjCum anastomatjCum *est*. uentrem molljt histerjCa reuoCat. Cum amilo bibita menstruis Imperat. & suppositus pessarjo more Cum obo & cera admixta & aCeto poðagrjcis In cataplasma *prodest* lepras emundat sernas tolljt alfus. & scauiam curam ljmpidat. ad perCussum scorpionis posita opitulatur. morsibus uenenatjs & canis ocCurrjt. dolore denϑjum sedat. si foramini cum lanula adponatur. mirmicias Cataplasmis adibita uicinis loCis posita salutare *est* & sucus feljae fjci agrestjs id faCere nouit. sed Cum florjre ceperjt Ipso flore expresso meljus colljgjtur suCus. qui suCus In umbra siCcatus miscetur. uirtutibus mediCaminum qui aperϑjonibus confjciuntur. uubulas carnes admixtas Celerjus

f° 37a madesc&. si lac soluϑjone uentrjs‖ procurare ueljs. ex artjculjs ipsis diutjssime agjtabis¿

icon.

PMB' De ljn tru.

Oljntrj qui a multj[s] emi[1]) diCuntur ab alexandrjnis. scopi nominatur. coctj & Cataplasmis adibitj omnem durjϑjam & scrofas malaxat. crudi mirmicias & tjmus Cum nitro & farjna Inposita tolljt. haec faciunt. & folja ejus cum aCeto & sale Cataplasmis adibita pytjrjas capitjs & tjneas Inposita curat. asprjora folja Ipsorum tracomata confrjCata tolljt. leuCas carnis cataplasmatjbus folja Ipsa mixta & posita curant. maxime si conantur. summitates eorum morsibus Caninis mixto mele salutare prestat effectu. oljntj Ipsi si cataplasmis admixtjs foljis miConi agrestjs ossa carni fjxa euoCant. furunCulos cerotjs mixtj & Inpositj soluunt. erbo & uino admixto. cataplasmis adibita morsibus mustelae & sorjcum facit. & scolopendrja¿

icon.

PMI' De cinere fjci. 37b

Cinere fjt ex fjco astjs Ipsis combustjs. tantum ejdem crescit effectus. quantum ej ueϑusta[1]) aCcesserjt. uetus enim Causis mediCaminibus bene miscetur. gangrenas. Id *est* canCros curat. adpositum putredinibus carnis depascitur. spongja tjnCta. & adposita. multj uero per cljstere uulnerjbus corðis

1) Vgl. 24a Anmerk. 1.

2) Vgl. Anmerk. 1 zu 27c.

1) Lies *crinei*.

2) Vereinzelt stehende Form des Nominativus.

adibent. purgare & se replere uulnera potest. recentj uulnere Inpositu paracollesin facit. sanguinis Inundaϑjone fer& auxiljum. alto Cadentjbus subuenit. apostematjbus Cum aqua Caelestj coCta fomento adibetur. quilja(tj)cis & disinterjcis Iubat. datur cyato uno. neruorum contraCϑjones solu&. oleo admixto sudores prouocat qui Ipsum biberjnt. spalangjonis morsu bibita opitulatur. reljqui cineres arborum simile hab& effjcacia. maxime drjanum sunt omnes stjptjci¿

icon.

37c *PMΔ'* **De persea.**

Persea arbor *est* que nascitur In egjptu. culus semen facile manducare potest. eustomacum *est* ibi Inueniuntur phalangja. qui dicuntur craniocolla. maxime In tjbaida Inueniunt. uirtus *est* ej In foljis epispartjCa[1]). siCca & In puluere redaCta Inpositu sanguem abstjn&. hanc arborem In persida multj homicidiale dixerunt. & quia multj eam In alexandrja persida translata posuerunt. semen Comeditur¿

EXPL" DIOSCHO RIDES LIB" PRIM;

1) Der Ausdruck *epispastica* findet sich lib. II cap. *ΞH'* (50b).

Die hochdeutsche Lautverschiebung im Spanischen.

Diez nimmt mehrfaches Erscheinen der hochdeutschen Lautstufe auch im Spanischen an und zwar in folgenden meist gemeinromanischen Fällen[1]).

Z. Gr. I, 312 E. W. I, *Pizza* etc. — pfetzen. Rückübertritt eines germanisirten romanischen Worts in das Rom. kann aus bestimmtem historischem Anlass z. B. in der Technik einmal stattgefunden haben: ein gutes Beispiel ist mir nicht erinnerlich, auch nicht notwendig. Bei dem vorliegenden Wort ist das nach Bedeutung, Verbreitung und Ueberlieferung unannehmbar. Es unterliegt keinem Zweifel, dass das späte, unkräftige hd. *petzen*, *pfetzen*, nd. *pitsen*, engl. *pinch* weder aus mlat. *petia* noch von *pitar* gebildet ist, sondern aus dem ächt rom., ungewönlich fruchtbaren *pizzare*, *pincer*. Das gr. *πιέζω πλεξις, πιάζω, ἐπίαξα* ist zu vergleichen.

Gr. I, 68, 312 E. W. I, 297 *Orza-lurts*. Ist kein *z* aus *t*. Lenwort der Seemannsprache. S. unten.

Gr. 69, 312 E. W. I, 277. *Milza* etc. sp. *melsa* — ahd. *milzi*. *melsa* ist nicht spanisch, sondern catalanisch und allenfalls aragonesisch. D. h. provenzalisch.

Gr. I, 312 E. W. I, 120. *Cazza* etc. sp. *cazo*[2]) — ahd. *chezi*. *chezzi* aus *chezzîn* ist selbst lat. *catînum*, und wir hätten also Rückübertragung eines allerdings schon zur Zeit der Völkerwanderung recipirten lat. Wortes (goth. *catils*), und zwar der wenigst verbreiteten (alemannischen) Form verbunden mit einer nicht unerheblichen Wandlung der Bedeutung. Denn wärend die Bed. des deutschen Wortes der des lat. entspricht, bezeichnet rom. *cazza* etc. zunächst eine Schöpfkelle, in zweiter Linie, nicht auf allen Gebieten, und teilweise in abgeleiteter Form (cat. *cassó*) eine Pfanne mit Stiel, auf einigen Gebieten und nur in abgeleiteter Form eine Bratpfanne one Stiel; alle drei Bedeutungen

---

1) Worte, über welche sich Diez nicht bestimmt oder dem ahd. Wort ungünstig ausspricht, wie *Gafa*, *Rozza*, lasse ich hier weg. — Die Schlussbemerkung gilt natürlich auch für sie.

2) Hierher auch *recazo* u. *cazudo?*

ROMANISCHE FORSCHUNGEN

ORGAN

FÜR ROMANISCHE SPRACHEN UND MITTELLATEIN

HERAUSGEGEBEN

VON

KARL VOLLMÖLLER

X. BAND 2. Heft.

Inhalt:

	Seite
Stadler, Hermann, Dioscorides Longobardus. (Cod. Lat. Monacensis 337.) Aus T. M. Aurachers Nachlass herausgegeben und ergänzt	181
Gehrt, Paul. Zwei altfranzösische Bruchstücke des Floovant	248
Vollmöller, Karl, Bibliographie der „Romanischen Forschungen", zugleich drittes Verzeichnis der für den „Kritischen Jahresbericht über die Fortschritte der Romanischen Philologie" eingelieferten Rezensionsexemplare	272

(Ausgegeben im Januar 1897.)

ERLANGEN

Verlag von Fr. Junge.

1897.

Im Verlag von Fr. Junge, Erlangen, ist erschienen:

Über Plan und Einrichtung
des
Romanischen Jahresberichtes
von
Karl Vollmöller.
1896. 107 S. gr. 8°. Mk. 3.—.

Einige Urteile der Presse über vorstehende Schrift:

Literarisches Centralblatt Nr. 49 vom 5. Dezember 1896:

„Von dem durch den Verf. des vorliegenden Heftes ins Leben gerufenen und herausgegebenen kritischen Jahresbericht über die Fortschritte der romanischen Philologie ist der erste Band, der den Jahrgang 1890 umfasst, vollständig erschienen, und vom zweiten Bande, der die erste Hälfte der Jahrgänge 1891—1894, in vier Heften zur Darstellung bringen soll, die beiden ersten Hefte. Die Umstände die das Erscheinen des ersten Bandes in so unliebsamer Weise verzögert und den hartnäckig an seinem Ziele festhaltenden Hrsgbr. gezwungen haben, den Stoff der vier folgenden Jahrgänge zusammenzufassen und auf zwei Bände zu verteilen, sind noch in Aller Gedächtnis. Die durch nichts irre zu machende Zähigkeit und Ausdauer des Hrsgbrs., die alle Widerwärtigkeiten und Hemmnisse überwand und die Mitarbeit von über hundert hervorragenden Fachgelehrten zu leiten und zu vereinigen versteht, verdient nicht nur die Anerkennung und den Dank aller Romanisten, sondern auch aller Philologen, die ein irgendwie mit dem romanischen in Beziehung stehendes Sprachgebiet bearbeiten, und sie giebt uns zugleich die Gewähr, dass das schwierige Unternehmen glücklich weitergeführt werden wird. Dafür bürgt auch das vorliegende Heft, das uns den Verf. trotz des uneingeschränkten Lobes, das der erste Band überall geerntet, unermüdlich bei der Arbeit zeigt, seinen Plan zu verbessern und zu vervollständigen. Nach Ausfüllung der durch den Prozess mit dem ersten Verleger entstandenen Lücke durch die beiden Bände für 1891—1894, von denen auch der zweite (= Band III des Jahresberichtes) schon im Drucke ist, wird der Jahresbericht wieder alle Jahre und zwar in möglichst engem Abstande vom jeweiligen Berichtsjahr erscheinen. Deshalb wird künftig der Stoff in vier Abteilungen zerlegt sein, die jede besonders paginiert werden soll. Die erste Abteilung umfasst die Sprachwissenschaft, und zwar nicht nur lateinische und romanische, sondern auch allgemeine indogermanische Sprachwissenschaft und -Forschung, Altitalisch, Keltisch, Germanisch, Iberisch und Baskisch, Arabisch, Slavisch, Griechisch, soweit diese Sprachen eben fürs Romanische in Betracht kommen, allgemeine Phonetik etc. Die zweite Abteilung soll die Litteraturwissenschaft in derselben Ausdehnung, die dritte allerhand Grenzwissenschaften, wie Geschichte, Kulturgeschichte, Kunstgeschichte, Kirchengeschichte, Rechtsgeschichte, Geschichte der Philosophie, Paläographie und Diplomatik etc. behandeln. Die vierte Abteilung endlich ist für den Unterricht in den romanischen Sprachen und seine Methoden reserviert. So wird denn dieses Unternehmen den weitestgehenden Anforderungen genügen, und gewiss wird jeder mit Freuden die Aussicht begrüssen, über die Fortschritte auf einem so ausgedehnten Gebiete alljährlich in einem fortlaufenden Texte mit vollständigen Quellenangaben in den Anmerkungen (letztere geben eben die genauen bibliographischen Angaben über die im Text vorgeführten und charakterisierten Veröffentlichungen des Berichtjahres) unterrichtet zu werden. Möge es dem verdienten Hrsgbr. und seinen zahlreichen Mitarbeitern gelingen, das Erscheinen dieses so ungemein nützlichen und gut angelegten Jahresberichtes derart zu fördern, dass er spätestens zwei Jahre nach Ablauf des jeweiligen Berichtjahres gedruckt vorliege. Dem vorliegenden Hefte sind noch zwei reichhaltige Verzeichnisse der für den romanischen Jahresbericht eingelieferten Rezensionsexemplare beigegeben, ferner ein Verzeichnis der bisherigen Mitarbeiter und ein Verzeichnis der Abkürzungen (für Zeitschriften, Sammelwerke etc.), welche im romanischen Jahresbericht zur Anwendung kommen."

(Fortsetzung auf der 3. Seite des Umschlags.)

Dioscorides Longobardus.

(Cod. Lat. Monacensis 337.)

Aus T. M. Aurachers Nachlass herausgegeben und ergänzt

von

Hermann Stadler.

Einleitung.

Von der lateinischen Dioskoridesübersetzung des 6. Jahrhunderts, die uns in genannter Handschrift erhalten ist, haben 1882 im ersten Jahrgang dieser Zeitschrift Konrad Hofmann und T. M. Auracher das erste Buch abgedruckt und nähere Angaben über Geschichte und Bedeutung des Kodex gegeben. Dann geriet die Veröffentlichung ins Stocken, die Herausgeber starben, es fand sich kein Fortsetzer. Zufällig erfuhr ich von der Sache, und auf eine Anfrage hin gestattete mir Aurachers Witwe in zuvorkommendster Weise, den Nachlass ihres Gatten zu veröffentlichen, wofür ihr der Dank aller Interessenten gebührt. Aurachers Abschrift reisst im vierten Buche ab, den Schluss desselben sowie das fünfte habe ich von der Handschrift abgenommen. Der Druck selbst ist von mir sehr vereinfacht worden, wobei ich den Weisungen Sittls (Bursians Jahresbericht Bd. 43 p. 90) um so lieber folgte, als ich eine Wiedergabe all der Kompendien und verschiedenartigen Buchstabenformen, die fast in jeder Handschrift jenes Zeitalters ebenso zu finden sind, für bedeutungslos halte. Ich habe sie daher ohne weiteres gelöst und bezeichne nur verwischte und von mir ergänzte Buchstaben und Wörter durch Kursivschrift. Zusätze, die ich des Sinnes halber gemacht habe, stehen in $< >$. Ein für allemal sei auch bemerkt, dass über jedem Artikel ein Bild des geschilderten Gegenstandes steht; auf Ausnahmen werde ich eigens hinweisen. Da-

gegen habe ich den Druck von Colle herangezogen (1478; Hain rep. bibl. *6258) sowie den Lyoner von 1512 (Choulant, Bücherk. 3 p. 79). Letzterer scheint nur ein Abdruck von ersterem zu sein, doch sind viele Ligaturen gelöst, verschiedene Druckfehler verbessert, die Noten des Petrus de Abano teils verkürzt teils erweitert (einmal wird Matthaeus Silvaticus citiert). Varianten desselben stehen in den Noten in runden Klammern.

Trotz der meist wortwörtlichen Übereinstimmung mit unserer Handschrift hat doch der Druck ein besseres Latein als diese, richtigere Genera, Wortformen, Deklinations- und Konjugationsendungen, korrektere Kongruenz und Kasusrektion und einen glatteren Satzbau, wenngleich auch er von Klassizität weit entfernt ist. Das dürfte aber gar oft nicht so sehr auf bessere Überlieferung zurückzuführen, als vielmehr auf Rechnung späterer Bearbeiter zu setzen sein. Vieles ist wohl schon bei der Umarbeitung in die alphabetische Form verändert und verschoben worden. Auch gewisse kleine Zusätze und Erweiterungen, wie z. B. das reklamhafte Herausstreichen der Heilwirkung mit mirifice curat, maximum prestat effectum, maximum remedium est, cito prodest u. s. w., wo sich der griechische Text und die Handschrift mit einem einfachen Ausdrucke begnügt, sind wohl Eigentum des Umarbeiters. Dafür hat die Handschrift in sehr vielen Fällen bessere Lesarten; während der Druck nur hie und da zu wirklicher Verbesserung herangezogen werden kann, obendrein auch noch durch falsche Lösung von Kompendien und sonstige Missverständnisse sowie durch Druckfehler entstellt ist. Da wir indes von dieser alphabetischen Umarbeitung auch noch Handschriften besitzen, so werde ich vom dritten Buche an, woselbst auch Lücken der Münchner Handschrift aus anderen Textesquellen auszufüllen sind, deren heranziehen, soviel ich bekommen kann. Für dieses Buch bin ich daran leider durch Mangel an Zeit verhindert.

Einweilen habe ich die Varianten des Druckes so vollständig als möglich gegeben und nur -it statt -et in Verbalendungen, Plur. statt Sing., -em statt -es und umgek., um und am statt u und a in Reihen und sich regelmässig wiederholende Differenzen, wie axungia statt absungia, oximelle statt obsimellin, malactica statt malaptica u. s. w. nicht mehr vermerkt. Kapitel, die ich im Drucke nicht zu finden vermochte, kennzeichnet ein *; ist das Lemma zwar vorhanden, der Text aber verschieden, so weist darauf (*) hin.

Auch die Interpunktion der Handschrift, die oft ohne Rücksicht auf den Sinn nur die Sprechpausen eines Diktierenden wiederzugeben scheint, habe ich beseitigt und durch möglichst einfache Zeichen ersetzt.

Die Berner Fragmente zum Index unseres Buches (aus Cod. Bern. 363) stehen unter demselben: die zum ersten Buche habe ich an anderer Stelle[1]) zum Abdrucke gebracht; die Göttinger beginnen erst beim dritten Buche und sollen seiner Zeit herangezogen werden. Erstere hat Auracher noch abgenommen.

Was nun das Verhältnis von Handschrift und Druck betrifft, so scheint sich dasselbe nach dem bisher Ermittelten also zu gestalten: Etwa im 6. Jahrhundert wurde Dioscorides nach einer guten Majuskelhandschrift übersetzt. Von diesem Archetypus wurde weiterhin eine Anzahl von Abschriften gefertigt, die wiederum teils durch Abschreiben teils durch Diktieren kopiert wurden. Eine solche Kopie, mindestens dritten Grades, ist der Codex Monacensis.

Nach einer solchen Kopie, und zwar nach einer etwas älteren, ist auch jene alphabetische Umarbeitung gefertigt worden, die verschiedenartig verändert jenen Handschriften und zuletzt dem Drucke zu grunde liegt. Es erübrigt also noch diese Handschriften auf ihren Wert und ihr Alter, ihr Verhältnis zu einander, zum Cod. Mon., sowie zum Drucke zu untersuchen, um eine dem Original möglichst nahekommende Textgestaltung des lateinischen Dioscorides zu erzielen.

Das ist aber hier, wo es sich zunächst um Wiedergabe des für die Romanisten besonders wichtigen Wortlautes der hiesigen Handschrift handelt, vorläufig nicht beabsichtigt. Ebendeshalb kann ich auch auf Verbesserungen, wie sie John Mayor in seiner Besprechung des ersten Buches gegenüber Auracher vorgeschlagen hat (schoenus statt isquinu, coeliacis statt quiliacis, prurigo st. plurigo u. a. m.), nicht eingehen. Sach- und sprachkundigen Lesern wäre damit kein Dienst geleistet, die Eigenart der Handschrift aber verwischt.

1) Wölfflins Archiv f. lat. Lexicogr. 1896. X. 1. p. 117 ff.

Incipit Liber Secundus.

[37 d]

A De ecino.
B De ecino terreno. id est nassaione.
Γ De hippocampo.
Δ De purpura marina.
E De cionidas.
ς De coperculis purpure.
Z De coclea terrena.
H De cancros fluminis.
Θ De scorpione terrestre.
I De tunica colobri.
AI De lepore terreno.
BI De sepia.
IΓ De trigla.
IΔ De castoreo.
IE De rana.
Iς De tunno salso.
IZ De cimicibus.
IH De porcellionibus qui in stercore inueñ.
IΘ De grilis.
K De pulmonibus.
KA De ungulis asini.
KB De ficato caprino.
KΓ De ficato hircino.
KΔ De cane rabido.
KE De coriis ueteribus.
Kς De caponibus.
KZ De uentre caponis.
KH De iuscello caponis.
KΘ De obo molli.
Λ De cicada.
[38a] *ΛA* De ururiis.
ΛB De ossifrago.
ΛΓ De cori. id est pugione.
ΛΔ De mergulo.
ΛE De irundinibus [1]).
Λς De hebore.
ΛZ De talu porcinu.
ΛH De cornu ceruinu.
ΛΘ De uermibus holerum.
M De cantaridis.
MA De pitiocampas.
MB De salamandra.
MΓ De araneis parietum.
MΔ De alio genere aranei.

---

1) Aus *urundinibus* geändert.

BAs f° 195 r°: Dioscoridis de arboribus 7 de herbis 7 de oleis confectis de uino diuersis confectienibus composito 7 de metallis 7 scoreis et de lapidibus medicinalibus INcip.' Capi.' Libri. secundi Z. 1: i De 2 ii de — id' nassaio 4 iii de ippocampo 5 iiii de purpura [marina fehlt] 6 v de . . 7 vi de cooperculis 8 vii de . . 9 viii de cancris fluuialibus 10 ix de scorpio terrestri. Darauf folgt ohne Ziffer de tunno salso; die Ordnung der übrigen ergiebt sich durch die römischen Ziffern. 11 XV de 12 ohne Ziffer 13 xvi de 14 xvii de mullo 15 xviiii de.. 16 xxi de.. 18 x de.. 19 xi de.. 21 fehlt 22 xii de.. 23 xiii de — asini. Darauf folgt xiiii de ungulis 24 xxii de.. 25 xxiii de — hirci 26 xxiiii de.. 27 xxv de — uet'is 28 xxvi de.. 30 xxviii de.. 31 xxviiii de ouo 32 xxx de.. 33 xxxi De ururis 34 xxxii de.. 35 xxxiii de.. cori'do id tupucione 36 xxxiiii d'e 37 xxxv de erundinibus 38 xxxvi de ebore 39 xxx xii de.. 40 xxxviii de.. 41 xxxviiii de.. 42 xl de.. 43 xli de pytiocampas 44 xlii de [f° 195 v° col. 1]: ohne Ziffer 45 xliii de 46 xlv — gen'aranee

ME De saura.
Mς De gesentera id est uermis longa.
MZ De omne lacte.
MH De caseo uiride.
MΘ De botyro.
N De lanis sucidis.
NΔ De suco lane.
NB De coagulo leporis.
NΓ De coagulo aequae.
NΔ De coagulo bitulino.
NE De coagulo foce maritime.
Nς De absungiis [1]).
NZ De absungia porcina.
NH De medullis.
NΘ De omne felle.
Ξ De omne sanguine.
[38 b] *ΞΔ* De stercore bubulo.
ΞB De fimo uerbecino.
ΞΓ De fimo caponis.
ΞΔ De lotium humanum.
ΞE De melle.
Ξς De cera.
ΞZ De propoli.
ΞH De tridicu.
ΞΘ De ordeu.
O De furta.
OΔ De zia.
OB De critmo.
OΓ De olira.
OΔ De atera.
OE De tragu.
Oς De bromo.
OZ De oridia.
OH De condro.
OΘ De milio.
Π De panicio.
ΠΔ De helimo.
ΠB De sesamu.
ΠΓ De lolio.
ΠΔ De amilu.
ΠE De farina feni greci.
Πς De semen lini.
ΠZ De cicer.
ΠH De faba.
ΠΘ De faba egiptiaca.
Q De lenticula.
[38 c] *QΔ* De heruo.
QB De lupino.
QΓ De rapa.
QΔ De rapa agreste.
QE De buniada. id est napaciu.

---

1) Schon vom ersten Buche an regelmässige Schreibung für *axungia*, daher von hier an nicht mehr eigens erwähnt.

BAs Z. 1: xvli de.. 2 gessent'a id'um 4 xlvii de om'i.. 5 xlviii de.. 6 xlviiii de.. 7 L de.. 8 lii de.. 9 liiii de coagulo agnino 10 Lv de.. 14 lvii de.. 15 lviii de.. 16 lviiii de om'i.. 17 lx de om'i.. 18 lxi de — bobullo 19 lxxii de.. 20 lxiii de.. 21 lxiiii de lotio humano 22 lxv de.. 23 lxvii de.. 25 lxviiii de critico 26 lxviii de ordeo 27 lxx de.. 28 lxxi de.. 29 lxxii de.. 30 lxxiii de olyra 31 [lxxiv] de athera 32 lxxv de.. 33 [lxxvi] de.. 34 lxxvii de orizia 35 lxxviii de.. 36 lxxviiii de.. **col. 2**: 37 lxxx de panico 38 lxxxi de elimo 39 lxxxii de.. 40 lxxxiii de.. 41 lxxxiiii de amylo 42 ohne Ziffer folgt de far; na feni g'ç. 43 lxxxv de sem; ne.. 44 lxxxvii de.. 45 lxxxxiii de.. 46 lxxxviiii de.. 47 xc de.. 48 xci de eruo 49 xcii de.. 50 xciii de.. Darauf folgt: INcip.' olera 51 xciiii — ag'sti. 52 xcv de..

QS De rafano.
QZ De sisaro.
QH De lapatio.
QΘ De ippolapato.
P De lapsana.
PA De blito.
PB De malba.
PΓ De andrafaxin. id est catone.
PΔ De coliculo hortino.
PE De coliculo agreste.
PS De coliculo maritimo.
PZ De beta.
PH De andracla. id est portulaca.
PΘ De sparagu.
PI De plantagine.
PAI De sion. id'. niddicu.
PBI De culules. id est sisimbriu.
PIΓ De critimu.
PIΔ De coronopodo.
PIE De soncu.
PIS De seris. id est intubo.
PIZ De condrilen.
PIH De coloquintidas.
PIΘ De cucumere bono.

[38 d]

PK De pepone.
PKA De lactuca.
PKB De gingiziu.
PKΓ De scandice.
PKΔ De cauculis [1]).
PKE De <e> uzumo. id est <e> ruca.
PKS De eruca agreste.
PKZ De ocimo.
PKH De orouaccae.
PKΘ De tragopo <go> ne.
PΔ De horninos galla.
ΣΔA De tubera.
PΔB De hismilax[2]). id est suriaca.
PΔΓ De medica. id est sulla.
PΔΔ De face.
PΔE De porru.
PΔS De anpeloprasson.
PΔZ De cepula.
PΔH De hiscordon[2]). id est aleu.
PΔΘ De iscordoprasso[2]).
PM De sinape.
PMA De cardamo.
PMB De tlaspiu.
PMΓ De brio. id est alga.

---

1) Lies *caucalis*,
2) Beispiele von Vokalvorschlag vor sibilans cum liquida bezw. muta.

BAs Z. 1: xcvi de . . 2 xcvii de . . 3 xcviii de lapatio 4 xcviiii de ipolapato 5 c de . . 6 ci de . . 7 cii de . . 8 ciii de . . 9 ciiii de . . 10 cv de . . 11 cvi de . . 12 ccii de . . 13 cviiii de andrafaxis [ohne Zusatz] 14 cviiii de . . 15 cx de . . 16 cxi . . 17 cxi de sion id'cniddico: darauf folgt cxii de sion durchstrichen. 18 cxii de sisimbrio id' culules. col. 3: 18 cxiii de critmo 19 cxiiii de . . . . 20 cxv de . . 21 cxvi de seris [Zusatz fehlt] 22 cxvii de . . 23 cxviii de . . 25 [ohne Ziffer; die Ziffern sind nicht gleichzeitig mit den Titeln geschrieben, daher die einen gegen die andern verschoben] de pepone 26 cxxi de . . 27 cxxii de gingidio 28 [cxxiiii] de . . 29 [cxxiv] de caucalis 30 cxxv de cyzomo id' eruca 31 [cxxvi] de . . 32 [cxxvii] de . . 33 [cxxviii] de orobacce 34 [cxxviiii] de tragopone 35 [cxxx] de ornitos galla 36 [cxxxi] de . . 37 [cxxxii] de smilax id' . . 38 cxxxiiii de . . 39 [cxxxiiii] de . . . 40 cxxxv de porris 41 [cxxxvi] de . . 42 [cxxxvii] de . . 43 [cxxxviii] de scordon 44 [cxxxviiii de scordopason 45 [cxl] de . . 46 [cxli] de . . 47 [cxlli] de tlapsio 48 [cxliii] de . .

PMΔ De erisimo. id est eruca goracina.
PME De piper.
PMς De zinziber.
PMZ De ydropiperi.
PMH De diptarmicer.
PMΘ De strutiu.
PN De ciclaminu.
[39a] *PNΔ* De alio ciclamino.
PNB De dracontea.
PNΓ De aron.
PNΔ De asaru.
PNE De asfodillu.
PNς De bulbu.
PNZ De squilla.
PNH De pancratiu.
PNΘ De cappare.
PΞ De lepidiu.
PΞΔ De uotraciu.
PΞB De anemone.
PΞΓ De argemone.
PΞΔ De anagallida.
PΞE De cissos. id est edera.
PΞς De celidonia.
PΞZ De celidonia minore.
PΞH De otonia.
PΞΘ De meosota.
PO De isatis. id est herba uitrea.
POΔ De telefio.

effigies Arei. ||

[39b] In primo libro, carissime arie, de speciebus ordinationem tradidimus tibi de aromatibus et olei confectionibus et miri et arborum; et de his quae inde nascuntur lacrimis et seminibus ipsorum omnia ordinata sunt. in secundo libro quae necessaria sunt dicamus de animalibus omnibus, mellis et lactis et de absungiis et de frumentis et olerum. ostendendum et uirtutes uiscidos herbarum reliqum pro qualitate naturae, sicut scordam[1]) et cepula et sinapis, ut non uideamur dissimulare a dibersitatibus naturae herbarum.

A' De ecino marino. Ecin[in]u maritimu saporem in se retinet, eustomachum est, uentrem mollit, diureticum est. cuius coriu crudu miscetur medicaminibus aut scabiis. conbustu sordida uulnera limpidat, crescentia uulnera residere facit.

1) Lies *scordon.*

BAs Z. 1: [cxliiii] de erismo . . 3 [cxlv] de . . 4 [cxlvi] de zingiber. 6 [cxlvii] de diptarm; cen **col. 4**: 7 cxlviiii de strutio 8 cl de cyclam; no [195v°] 9 cli de alt'o . . 10 [clii] de . . 11 de aru. 12 [cliiii] de . . 13 [clv] de . . 14 clvi de . . 15 [clvii] de scilla 16 [clviii] de pancratio 17 [clviiii] de capare 18 [clx] de . . 19 [clxi] de botracio 20 [clxii] de . . 21 [clxiii] de . . 22 [clxiiii] de . . 23 [clxv] de . . 24 [clxvi] de . . 25 [clxvii] de . . 26 [clxviii] de otania 27 [clxviiii] de . . 28 [clxx] de . . 29 clxxi de . . 42 (De echino). Echinus marinus sapor quem in se 43 eustomac(h)us et diureticus corium crudum 44 miscetur utiliter combustum.

B' De ecino terreno. Ecini terreni corium conbustum || [39 c] pici liquide mixtum alopiciis medetur. carnes eius curate et cum obsimellin[1]) bibite neufreticis iubat, hypsarcidiis hydropicis et contractis et strumaticis et cacecticis; siccat enteraneorum reuma. eius iccor siccatum testose ruenti in sole et repositum exunctum omnia suprascripta facit mirifice.

**Γ'* De ypocanpo. Hippocampos animal est maritimus minor. huius conbustio collecta et pice liquida mixta aut absungia aut miro amaricino uncta alopicis medetur.

(*)*Δ'* De purpura marina. Purpura maritima conbusta uirtus est sicca et smictica dentium. pluri carni id est uulneri incongrua creberit carnem purgat, cicatricem facit. < facit > hoc et cortices conbusti, sed quia naturaliter caustici sunt. sed si sale inpleti fuerint et in caccabo conburantur, triti eruginem dentibus tollent, || [39 d] conbustionibus medicatur. sed quia inpositum uulneri siccate teret[2]), et nisi cicatricem fecerit, non ex eo cadit. fit et calce ex ipsis, sicuti superius dicta est descriptio calci.

**E'* De cionidas. Cionides dicuntur qui intra cerices et purpuras mediana, quae circa ipsam carnem inuenitur proxima testo. conburitur etiam ipsa, uirtutem habet. <. . . . .>

Ϛ' De coperculis purpuree. Unguicule coperculum est conchilii. melior est albo colore et pinguis. et niger et minor est. ambe cum fumigate fuerint, odorem habent castorei. qui fumigatione sua ab stericis[3]) offocationibus[4]) laborantes liberat, epilenticos curat. bibitum uentrem commobet. ipsum conchilium conbustum omnia facere nouit. ||

---

1) *bs* = *x* wie in *absungia*. Da *b* = *u*, also *bs* = *us* und ausserdem *u* = *l* z. B. in *cauculus* für *calculus* (41 b), so ist durch diese Schreibung die Brücke von *ls* auf *x* gefunden.

2) Lies *siccat et eret.*

3) Regelmässig für *istericus* = *hystericus.*

4) Häufig und offenbar regelmässig für *suffocationes* gebraucht (auch in der Oribasiusübersetzung).

1 Ohne Überschrift. echini tereni et pice liquida 3 oximelle nefreticum singulare presidium est. yposarcidis et ydropicis 4 et catheci; interaneorum 5 iecur testa et in feruenti sole (also hier: testo feruenti) et fehlt et exunctum 6 supra mirifice facit 21 steht unter purpura marina in der zweiten Hälfte des Kapitels. ungule eedem et cooperculum conchilii album cum fumigata fuerit 24 que ab fehlt. liberant epilepticos curant 25 bibita u. mouent 26 omnia supra is (superius)

[40a] *Z'* De coclea terrena. Coclea terrena ebstomaca est, commouet uentrem.

H' De cancros fluminis. Conbustus ex his coclearis gentiane uno cocleario bibito cum uino tribus diebus lissodectis medetur. cum melle coctu ragadiis afferet sanitatem et pedum zernas curat et cancris occurrit. triti etiam crudi cum lacte asinino bibiti morsibus uenenatis prestolatur et spalangionis morsu uim ferre non admittit. scorpionis[1]) ictum non prohibet. cocti cum ius et manducati tisicis occurrit. cum oquimo triti scorpioni adpliciti repentinam inferunt mortem. possunt haec omnia et maritimi, sed minorem habent uirtutem.

Θ' De scorpione terrestre. Scorpius crudus tritus et inpositus percussurae sue || [40b] suorumque contrarius est, nam et assus huic contrarius est. maritimi colera deponent, suffusiones oculorum detergit, caligines et claucomas[2]) tollit.

I' De tunica colobri. Tunica colobri in uino cocta dolorem dentium tollit, adiutorium est oculorum, maxime tunica de uiperu.

ΛI' De lepore terreno. Cerebellum leporis comestum tremorem corporis tollit, subtritu comestu dentes infantis confirmat. caput eius conbustum cum sibu ursinu ut cataplasma adibitu alopicias emendat. quagulum[3]) eius bibitu post partu facit non generare mulieres. menstrua abstinet, fluxum uentris extringet[4]), epilempticis medicatur. uenenis bibitum subuenit cum aceto. lac coagulatum mammis mulierum dissoluit. bibitus morsum uipere nocere non sinit. sanguinem eius calidum || [40c] perunctum maculas et efelidas emendat.

---

1) Unter zwölf Fällen finden sich in diesem Buche sieben Casusbildungen vom Stamme *scorpion*, einmal *scorpius* und viermal der Genitiv *scorpii*.

2) Die richtige Form *glaucomata* findet sich 40c, ausserdem *laucomata* 53b und *glaucomatas* 26 *A* b sowie 66c.

3) 45a und b findet sich *quoagulum* neben *coagulum*.

4) *estringit* zu sprechen und das *e* als Vokalvorschlag zu betrachten.

1 eustomaca 2 uentrem commouet 3 mit dem vorigen Kapitel verschmolzen. ex hac combusta duo coclearia et unum gentiane bibita 4 lasso denti(!)et cauculosis 5 cocta affert 6 trite crude bibite 7 amittunt 8 non fehlt prohibent cocte cum iure 9 ptisicis cum ozimo trite succurrunt applicate 10 coclee facere sed 13 percussure contrarius est huic 14 coleram deponunt suffocationes 15 detergunt glaucomata tollunt 16 colubri dolori d. medetur 17 uipera 18 steht unter cerebellum 19 tritum 20 seuo ursino adhibitum alopitias 21 coagulum partum < IIII. non generare sinit 22 stringit 24 bibitum uipre 25 sanguis calidus perunctus 26 effelidas

BI' De sepia. Cum atramento suo cocta cacostomaca est, uentrem mollit. ossus uero eius, quod molle est, colliriis tracomaticis necessarie miscetur. tusa ossa ipsa eruginem dentibus tollunt, maculas carnis in tergo restituet colori. glaucomata hominum uel animalium in oculis subflando aspersa detergunt. terrigia tenuando maxime cum sale ad sanitatem perducit.

**IΓ'* De trigla. Frequenter comesti caligines oculis mobent. crudus diuisus et inpositus arene tollit.

IΔ' De castoreo. Castoreum sternutamenta prouocat. bibitu cum pulcio ‖ [**40**d] ζ .ii. menstruis imperat, abortum facit, secundas excludit. cum aceto bibitus inflationes tollit, tortionibus et subglut<ti>tionibus medetur, potiones uenenatas non sinit nocere. letargiis singulare presidium est. cum aceto et oleo roseo capiti inunctus cataforu prestat. hoc naribus traiectus et fumigatione facit. tremori et contractionibus et omnibus causis neruorum uiuitus et unctus medicatur. uirtus est ei termanticam. eligendi sunt, qui sibi sunt iuncti ex una radice, odori graui, et de intus similes cerae. sint plene bromo et uiscido, fragiles, qui citius separent se ex ipsis folliculis. debent enim purgari et medium ipsum medicaminibus misceri.

IE'* De rana. Rana, si plato neruio aut scapulis apostemata fuerit, cocta cum oleo et sale medicatur. ‖ [41**a] totam conbustam et puluere facta fluxum sanguinis extringit. alopicias pice liquida admixta emendat. sanguis ranarum uiridiarum capillos palpebris renasci non permittit. cocta cum aceto et aqua ore tenta dolorem dentium tollit.

IS' De tunno salso. Si comestus plurimum fuerit, et post éum quis uibat et reiciat, morsus uipere mitigat. cataplasmis adibitus morsibus caninis recte adibetur. omnis piscis aspratilis iuscello

---

2 ossis uero eius molle est 3 ossa tunsa rubiginem 4 integro restituent glaucomati 5 sufflando aspersa — tenuando fehlt. 8 l. aranee 9 sternutamen 10 pulegii 11 cum uino bibitum inflationem subglutionibus 12 potio 13 litargicis oleo rosaceo 14 cataforeticis congruit 15 bibitum et unctum quia u. termantica et recorperatiua. 16 unde eligendi sunt illi qui iuncti sunt odori graui et fehlt hier. 18 bromo pleni et uiscidi et 19 seperant 21 Das Kapitel hat viele fremde Zusätze, mit dem griechischen Texte stimmt etwa noch überein: falso uero opinantur a. q. persecutione hominum sibimet auferat testes non enim eos ualet attingere. Und: quos quidam adulterantes uescitis inmittunt ammoniaci guttam siue gummi conspersum sanguine supradicti animalis. Dazwischen stehen Stücke aus Oribas. VI. 450; Gal. ad Pat. u. a. m. 27 et post — reiciat fehlt. 28 cataplasmatibus adhibetur 29 uiscello

suo uentrem mollit cum uino. et solus id facit, si sale et oleum et anetum fuerint conditi.

IZ' De cimicibus. Si cimices missi fuerint in foraminibus fabarum et gluttiantur, quartane medentur. offocationibus uteris, si odori applicetur, ferent auxilium. disurie autem, si in caberna naturae fuerint || [41b] fricita[1]), singulare prestat effectum.

IH' De porcellionibus, qui in stercore inbeniuntur. Cum uino bibiti[s] stranguiria curant. morbo regio laborantem liberat. cum melle triti ut elactuarium[2]) synanticis medicatur. in oleo roseo calefacti dolores aurium tollunt, maxime attriti. cum oleo roseo in corio mali granati id facere possunt.

**IΘ'* De grilis. Interenea eorum trita cum oleo auribus tollit dolorem.

K' De pulmonibus. Pulmones porcini et agnini in cataplasma adibiti nocitura calciamentarum[3]) non admittunt. de pulmonibus uulpis. siccus et potus asmaticis subuenit. adipes eius collectum et absolutum dolores aurium curat. ||

[41c] **KA'* De ungulis asini. Conbuste et trite cum aceto alopicias emendat.

KB' De ficato caprino. Carbonibus positus aqua sudoris eius collecta et oculo infusa nictoalopas sanitati restituet; et dum elixatum fuerit, ab his suprascriptis diu intendatur, aut si ab eis comestum fuerit, similiter prestat effectum.

KΓ' De ficato hyrcino. Morsibus uenenatis occurrit siccu tritu et cum uino bibitu.

---

1) Diese Bildung des Supinstammes kommt auch 57a einmal und 62b zweimal vor.

2) Schon im ersten Buche Anm. 3 zu 34d als Übergangsstufe zu der Wortform Latwerge hervorgehoben; dieselbe Schreibung 47c *elactarium* 64a.

3) Vermengung der Deklinationen wie in *palpebrorum* 47b, 49a, 63b und *palmorum* 61a, 63c.

1 oleo et aneto fuerit conditus 3 cimices si misse 4 glutinantur quartanis uteri 5 applicentur dissurie cauerna 6 fracte et misse 7 porcelliones qui in stercore inueniuntur 8 bibiti stranguriam liberant 9 electuarium sinanticis medicantur 14 1. Absatz fehlt. Der Druck hat dafür: pulmo leporis mit ähnlichem Inhalt. 15 de pulmonibus uulpis sollte Überschrift sein. 16 siccus potatus [cum uino nigro] collecti et soluti 17 mirifice curat 20 impositus sudorem quasi aquam emittit quae collecta et oculis 21 nectilopas sed dum 22 ab hiis qui superiori passioni tenentur diu intendatur. idem quando coctus fuerit in oculis fumum accipiant. si uero ab . . 23 similem 24 Ficatus yrci siccatus tritus 25 bibitus m. u. o.

*KΛ' Decane rabido. Colomellu eius collo suspensus inpetum canis rabidi non admittit.

KE' De coriis beteribus. Conbusta et trita cataplasmis adhibita conbustionibus et attritionibus calciamentorum medicatur.

Kϛ' Ce caponibus. Uiui aperti et inpositi morsibus et puntionibus uenenatis || [41 d] occurrunt, melius si adsidue inmutentur. cerebrum eius cum uino acceptum fluxum sanguinis abstinet.

KZ' De bentre caponis. Pelle uentriculi eius sicca tusa et bibita ebstomaca est, maxime si cum uino bibita fuerit.

KH' De iuscello caponis. Juscellum minoris estigationes[1]) stomachi mitescit simpliciter conpositus. iuscellum maioris uentrem mollit. sed maiorum sic fieri debet. tolluntur enteranea eorum et consuitur et sic coquitur, et mittes aqua cotilas uiginti. coquent quamdiu remaneant ad sex semis, et liquatum dabis bibere. aliqui et coliculu agreste mittunt, aut herba mercuriale aut enicu semen cardi aut polipodiu. hoc iuscellum deponit humores crudos, id est nigra colera. utilis temporalibus febribus et tipicis egritudinibus, tremoribus et inflationibus stomachi, || [42a] asmaticis et attriticis singulare presidium est.

KΘ' De obo molli. Obu molle plus est eustomacu quam soruile. crudum etiam obum, uitellum eius assu ad dolorem oculorum mixto ceroto et oleo roseo medetur. medicaminibus miscetur ad dolores uel condilomata ani ad sanitatem perducit. frixus cum galla aut cum ros syriacum abstinet uentrem, et si solum frequenter recte adibetur. albore obi oculorum dolores conpescit

---

1) Da dieses Wort, wie andere Stellen sicher ergeben, Entzündung bedeutet, ist es wohl als eine Ableitung von *aestus*, d. h. als jüngere Gestalt von *aestuatio* zu betrachten. Dasselbe bedarf von hier an keiner Erwähnung mehr.

3 Corium uetus conbustum et tritum et adhibitum 4 et tortionibus facit 5 et aperti potionibus 6 occurrit si assidue mittentur melius etiam 7 cum 8 pellis, die Überschriften fehlen. 9 tunsa cum uino eustomaca est. in terranea 10 iuscellum eius maxime estuationis 13 consumitur compositum mittuntur in aque cotille 13 et coquuntur usque dum 14 sex et media et cum liquata fuerit datur ad bibendum 15 aliqui miscunt simul cauliculum agreste aut gnicum aut p. aut herbam mercurialem aut semen cardi. 16 uiscellum 17 idem nigram coleram utilis est etiam 18 stomaticis arteticis 20 ouum eustomacum quam sorbile 21 ouum et vitellus assus facit ad 22 ex oleo r. medicam. recte miscetur 23 dolorem frixum 24 rore siriaco solum et frequenter si fuerit adhibitum eadem facere potest. 25 albumen etiam oui

et tumores. conbustionibus medicatur, bessice uullire non admittendo faciet traiectus. solem sentire non sinit anaconiema in fronte inpositus cum ture mixtus. reuma occulorum stringit et tumores proibet admixto oleo roseo et melle et uino. crudum ‖ [42b] acceptum morsibus uenenatis occurrit, tepidus acceptus morsus uessice et renum curat, aspredine[1]) arterjarum mitigat et fluxum sanguinis intercludit. toracis reuma suspendit et catarron longius arcet.

*Α' De cicada. Asse comesta aut bibita dolores bessice prohibent. locusta etiam fumigata disurias mulierum mire iubat.

*ΑΑ' De ururis. Sicca cum uino bibita morsu scorpionis nocere non sinit. asse et comeste colicis medicatur.

*ΑΒ' De ossifrago[2]). Uenter eius bibitus cauculos uessice frangit. assus et comestus colicis prodest.

*ΑΓ' De cori id est pugione. ‖ [42c] Simili modo assus et comestus colicis medicatur.

*ΑΔ' De mergulo. Epar eius siccus in potione datus cum ydromelli coclearia duo cauculos bessice excludit.

ΑΕ' De irundinibus. Pullu de fetu primaru[3]) luna prima aperis et inuenis in eum lapides duos, unum formonsum et alium male factum. ita, ut terra non tangat, ligas in pelle uituli aut cerui et in collo aut in brachio ligas sinistro. epilenticos curas, si hoc assidue feceris. comeste ut ficetule habent uisum. maiores urundines conbuste puluer earum melli mixto inuncta caligines oculorum detergit. hoc et sinanticis prodest et ube faucium tumorem

---

1) Diese Substantivbildung von dem in der Flexion meistens synkopierten Stamme *asper* ist die gebräuchliche. Der Comparativ *asperior* findet sich im ersten Buche 5c, 8d und im dritten 82d ferner aspritudo 17a, aspretudo 31d.

2) Eine Etymologie dieses Namens ist aus Odos von Cerington Fabel „de ave quae dicitur frangens fremos“ zu entnehmen, die übrigens das Wort ossifragus gar nicht enthält: ..... quia ossa frangit et pinguedinem comedit; quando prae duritie os non potest frangere portat in altum et super rupem permittit cadere et sic os confringitur.

3) Lies *fetura prima — ra*, war überschrieben, vgl. indes *libris primaris* 71b.

1 et tumores fehlt bessice — sinit fehlt. 2 anacollima [fracta etiam] imposita 3 thure reuma 4 amixto 4 et uino fehlt. 5 tepidum acceptum dolores 6 mirifice curat aspredinem 7 thoracis catharron a. l. 19 Pullum yrundinis de fetu primo p. l. aperiens inuenies unum benefactum 21 cum uero aperueris eum caue ne terram tangat et liga eum ceruina 22 aut sinistro brachio patientis liga curat 23 fiat si comesti fuerint ficetulle gustum uero yrundines 24 puluis earum si mixtus fuerit et inunctus 25 et fautium

conpescit. maxime et ipsi pulli conbusti ζ .i. bibiti sinanticis medetur.

*ΛΣ' De hebore. Hebori uirtus est stiptica.

*ΛΖ' De talo porcinu. Talu porcinu conbustu tam diu, quam diu ex nigro faciat album, tritus et bibitus inflationes coli et tortiones uessice curat. ||

[42d] ΛΗ' De cornu cerbinu. Conbustum et lotum et bibitum duo coclearia emptoicis et disintericis remedium est, quiliacis et ictericis similiter. uessice dolorem cum tracantu conpescit, fluxu mulieris abstinet. conburitur sic. confringes eum partibus minutis et mitte in caccabo nouo et coopertum munis argilla et mittes in caminum, quam diu album faciat colorem. labas ut cammian. sic et enim colliriis miscendus est. quae colliria reuma suspendere norunt et uulneribus oculorum prosunt. dentes ut dentifricium inpositum limpidat. fumigio crudus serpentes longius arcet. cum aceto elixus et ori retentus dolores dentium mitigat.

*ΛΘ' De bermibus holerum. Trite et peruncte cum oleo uim serpentum non admittunt.

Μ' De cantarides. || [43a] Bone sunt ad repositionem quae de tridico colliguntur; quae misse in uaso fictili et desuper inligas patino et inponis super caccabum, ubi acetu bulliat, et bapore aceto bullientis easdem inclusas necet, et postea lino inseres. meliores sunt uarie, grosse et longiores.

ΜΑ' De pitiocampas. Super testu posite et conbuste uirtus est illi stiptica, calida, uulneranda. unde miscetur medicaminibus, qui cancris et leprosis siue sernosis non bonis remedium est. pessariis adibite et menstruis imperat.

ΜΒ' De salamandria. Salamandria uirtus est ei stiptica et uulneraticia et calida. miscetur medicaminibus stipticis sicut

---

1 et maxime si sinanticis <II. hic proprie medicatur 7 Anfang aus Gal. ad Pat. 8 emoptoicis dissintericis etiam ciliacis et yctericis maximum remedium est 9 dragaganto datum fluxum mulieris sanguinis 10 uero sic. confrice ipsum 11 cohoperi eum a. et mitte et tamdiu coque 12 et laua ut cathinian <cadmian> 13 miscendum 14 et dentifriciis impositum l. dentes 15 crudum si sūmū fuerit (fumum fecerit) 16 elixum ore retentum 19 in triticea segete 20 uase ligato panno imponuntur 21 ut uapore aceti 22 eedem incluse necentur que inseruntur 23 sunt autem longiores qui super, es schliesst gleich das nächste Kapitel an. 24 testam uirtutem habet stipticam u. s. w. 25 admiscentur m. facientibus carcerosis (cancreius) 26 zerniosis singulare r. 27 adhibite et fehlt imperant 28 salamandre ei fehlt 29 vulneratica recte misc.

cantaride. inprobos capillos palpebris amputat. seruatur sic. ex[t]enteras eas, tolles caput et pedes earum et mittes in melle, et cum uolueris uteris. ||

[43 b] *MΓ'* De araneis parictum. Tritae et inpositae in pagella et fronti aut timporibus tritaicas passiones proibent. textum ipsarum inpositum fluxum sanguinis abstinet, sine tumore uulnera seruat.

MΔ' De alio genere aranei. Qui album opus intexent, ita corio ligata et collo suspensa quartanis remedio est. cum oleo roseo cocta dolores aurium tollit.

**ME'* De saura. Saura bibitur ζ .i. cum uino uenerem stimulat. ignis eius nulla res[1]) stingui potest, nisi semen laptucae[2]) uiuitus cum aqua fuerit et melle cum lenticula coctum. antidotis miscetur. <*περὶ σκίγκου* II. 71. Spr.>

**MS'* De gisentera id est uermis longa. Quae in stercore inuenitur, trita et inposita neruorum concisiones coagulat. cocta cum adipibus anserinis et liquata dolores aurium mitigat. cum oleo cocta, si dens partis dextre doluerit, sinistre auri[s] infundes. simili modo || [43 c] et sinistre medeberis. cum dulcore bibita urinam prouocat.

MZ' De omne lacte. Simplice bonum est, solutorium uentris et bonos nutriens humores, sed inflationes facit stomochi, in intenis facit mollitiam melius uernale quam estiuale. est etiam lac uonum nibeum et pinguem. caprinum non tantum subducit uentrem, quia escas stipticas tollit, terebentum et alia, unde et eustomachum potest esse. obillum asprum et dulcem et pinguem et non tantum eustomacum est. asininum et bubulum et equinum uentrem mollit, hominem turbat. omne lac coctum uentrem stringit, maxime si lapides fluminales in illo fuerint cocti. facile lac si<c> coctus uulneribus intestinorum feret auxilium, si pleumonis

---

1) Lies *nulla re restingui.*

2) Beispiel von undeutlicher Aussprache der Consonantenverbindungen.

1 siue cantaridis qui in autem sic 2 exentera eam et t. ei et quod remanet mitte 3 utere 4 Anfang überarbeitet. aranea trita et imposita plagella et fehlt uel 6 textum — abstinet fehlt. (Doch oben: sanguinem defluentem retinet). 8 mit dem Vorigen verschmolzen. album opus aranee et alba tela corio ligatum 9 tollit quartanas cataplasmati adhibita 20 Lac simplex 21 stomaco et interioribus (hier intestinis) 22 melius est 23 autem bonum niueum et pingue 24 sed etiam uentum! hiezu bemerkt Petrus de Abano: *uacat in alio dy*(asc) *et in ag*(gregatore d. i. Serapion) et fehlt. 25 omnium lac! asperum dulce pingue 22 est fehlt. lac bubalum 28 fluuiales enim lac coctum 29 fert et si pulmonis

fuerit causa aut intestinarum renum aut uessice causas aut pluriginem omnem carnis. lac cum melle temperatum cum aque partem omnibus causis suprascripti<s> adiutorium est. huic et mini‖[43 d]mum salis adhibendum est. sal enim inflari uentrem non sinit. omne lac habet amurca, quae accepta plus uentrem mollit. tunc melius dabis, si plurigo non fuerit, melancolicis et epilenticis et leprosis et elefantiacis, corpore uulneratis. coquitur lac sic. mittes in olla noba et mobes de ramo fici, et cum uullierit bis aut ter, in singulas cotilas lactis singulos cyatos obsimellin mittes. sic separatur amurca ipsa. sed lac ipsum in coctura non ebulliat, eius labia spongia contingere debes et in medio uaso urciolum argenteum cum frigida mittis. sic amurca separari potest. quam quisquis biberit exambulare debet. lac recens contrarium est uenenis acceptis et morsum intestinarum et calorem habentibus et bibentibus cantaridis, ut dixi, contrarium est, salamandra et buprestin aut iosquiamo bibentibus aut aconitu, istis omnibus bubulis prodest. uulnera oris ore retentus ‖ [44a] ad sanitatem perducit. asininus ore retentus gingibas et dentes confirmat. uulnerationes uentris et reumatismum curat, pondere autem bubula aut obillu uel caprinu coctu cum lapidibus de iossu iniectus mirifice prodest. mixtus sane suco tisane morsu intestinarum coniectus conpescit. uulnerationes matricis pessario adibitus curat. mulieris lac dulce et spissum est. quae cum suxeris, dolorem stomachi mitigat, tysicis medicatur, percussum oculi tollet mixtus turi et oculo infusus, podagricis cum meconio et cera iubat. contrarium est lac spleneticis et epaticis et neruis omnibus et febrientibus quem ut dixi et doloribus capitis et stomaticis et epilenticis. quem si dederis purgatorium,

---

1 intestinorum vesice aut prurigo 2 omnis carnis aut *cacochimia* causa 3 et parte aque hiis omn. maximum 4 sal 5 amurcam 6 si a. fuerit melius dabitur quando maxime 7 elefantiacis corp. uulneratis fehlt. coquitur autem 8 mitte lac ollam et agita cum 10 oximellis mitte et si ipsa fehlt. sed ut lac 11 labia uasis 12 medio etiam uase mitte et sic 13 quisquis ex hoc lacte 14 morsum intestinarum fehlt hier, dagegen cantarides et morsibus intestinorum 15 ut — est fehlt 16 salamandriam bubestini iusquiamum 17 aconitum istis lac bubulum 18 lac asininum retentum 20 in pondere bubalinum aut omnium coctum 21 et inferius iniectum mixtum ptisane 22 morsum iniectum 23 adhibitum quod cum quis sugerit 24 stomachi fehlt ptisicis 25 tollit mixtum thuri infusum 26 maximum prestat auxilium et — et fehlt 27 quem ut dixi fehlt 28 quod si ueluti p.

non ledit, sicut dictum est, decocto. lac primi partus canis capillos oculis amputat, in utero infantem excludit.

MH' De caseo biride. || [44b] Caseu uiride sine sale eustomacum est, pinguem hominem facit, carnes replet, uentrem mollit. elixus et assus uentrem stringit, tumoribus oculorum medetur, liuores tollit. caseus alitu non tantum carnes replet, maciem pinguibus facere nouit. cacostomacu est, uentrem mollit. ueterem caseum uentrem stringit. aqua casei canes inpinguat.

MΘ' De botyro. Uirtus est ei malaptica, uentrem mollit. amplius bibitus uenenis contrarius est, si oleum non fuerit. melli mixtus dentibus infantum subuenit. cataplasmatibus miscetur, tumentia uulnera reprimit. potui datus pluriginem capitis tollit, plurigines et ulcerationes stericas curat. si tamen uetus aut non boni odoris fuerit, disintericis et lientericis et ad coli uulnerationes ano subpositus prestat effectu. uulneribus sanandis fert auxilium, neruorum dolorem tollit. ori et uessice || [44c] utilissimus uulnera sordida purgat et replet et superflue carnes increscere uulneribus non sinit. morsu serpentum longius arcet et cocturis pro oleo miscetur et dulciaminibus pro sibo adiungi potest. fumum eius conficis sic. mittis uutirum in lucerna pro oleo et sic collegis fumum, quomodo turis colligi diximus. cui uirtus est siccatoria oculis, stiptica, et reuma oculis siccat, uulnera conplet et cicatrices oculorum ad sanitatem perducit.

N' De lane sucide. Lane sucide bone sunt de collo molles, sunt et femorum utiles. uulneribus et fracturis uel liuoribus adibentur. quae infusae aceto et oleo aut uino plus malaptice sunt, dolorem capitis tollunt uel stomachi et diuersos morbos expellunt. conbuste uirtutem habent termantica et scarotica[1]) et stiptica et staltica. crescentem carnem uulneribus tollit, cicatrices inducit. conburitur sic. lanas mundas et carminatas in caccabo mundo

1) ἐσχαρωτικὴν schorfbildend; interessant wegen der Analogie mit *stericus* und *sciadicus* für *istericus* und *isciadicus*.

1 ledis decoctum 2 oculorum infantes 3 caseus uiridis eustomacus 4 pingues f. h. uero et 5 oculorum fehlt 6 caseus sallitus sed — facit, folgt ein grösserer Zusatz 8 uetus stringit. 9 überarbeitet (Orib. VI. 444) et quia uirtus 10 uentri contrarium ibi non melli — subuenit steht verändert weiter oben. 11 necessario miscetur et 13 non mali 17 utilimum est est superfluas 18 morsus serpentium 19 in cocturis seuo 20 confice mitte eius fehlt. 21 collige oculis stiptica fehlt. 23 oculorum uulnera conplet fehlt. corum 25 et utiles et femorum similiter necessarie adh. 26 et in a. in o. 27 et stomacum ad sanitatem perducunt 28 comb. autem termanticam 29 crescentes 30 lanam

mittis || [44d] et igni conbures subposito. sic quoque et tomentum et purpura conburi potest. multi uero melli tincta conburunt. alii oleo et carticula teste inponunt posita et astulas minutas tede igni subiciunt, ut conbustio lane odori tede mixtus conligatur, et collectum reponunt, idem pinguedinem tede. lana conbusta lota incocta si quid resederit colliriis miscunt.

NΔ' De suco lane. Suco lanae uirtus est calida, plerotica uulnerum, malaptica causas ani et stericis utilis cum melle et buturu subpositus. cum lanis menstruis imperat, secundas excludit. sibo anserino abdito dolorem aurium et beretri curat, plurigines ciliis tollit, aspredinem et scauiam palpebris elimpidat, capillis fluentibus occurrit. sucu ipse conburitur sic. testo nobo sucu suprascriptu refundis et foco[1]) lento inponis, quamdiu pinguedo ipsa igni finiatur, et puluer ipsu colliriis miscetur. ||

[45a] *NB'* De coagolo leporis. Triobolo uno cum uino accepto morsibus uenenatis occurrit, quiliacis et disintericis medetur, fluxum mulierum stringit, sanguinem coagulatum soluet, toracis uulnera purgat. post purgationem pessarius adibitus mixto buturo matrici subpositus generare non sinit, post partum bibitus fecundam facit mulierem.

**NΓ'* De coagolo eque. Quoagulo equae quiliacis et disintericis prodest.

NΔ' De coagolo uitulino. Uitulino et caprino unam habent uirtutem. cum uenena bibiti excludunt, uino bibiti stomacho lac coagulatum soluet.

NE' De coagolo foce maritime. Quoagulum foce similis castoreo habet uirtutem. epelenticis prodest, stericis mulierum prodest bibitus. probatur uero sic, ut noberis, si foce est ||

---

1) Auch hier bedeutet *focus* nicht Herd, sondern Feuer.

1 mitte iuncta 2 alii uero oleum 3 lies craticulam positis ibi frustulis tedi minutis 4 et sic mixta 5 que cum collecta fuerit reponitur cum illa pinguedine lana uero 6 lauatur in concha residit miscetur 7 suci 8 causis 9 est suppositus cum melle et butiro et lanis 10 sebo addito 11 ciliciis scabiem limpidat 12 beginnt mit ciliacis et dissintericis . . der 2. Satz des nächsten Kapitels. 15 acceptus 16 ciliacis Das Kapitel steht unvollständig unter: lane, vollständig aber schlechter unter: coagulus. a. fluxum sanguinis 18 uero pessariis mixtus butiro et et si post; b. mire prodest. medetur fluxui abstringit sanguinem et coag. et mixto autem bib. 23 agninus uitulinus et caprinus omnes 24 cum uino bibiti uenenum im zweiten Glied sollte cum aceto stehen. marine similem 28 bibitus, mulierum st. id. e. prefocationibus maxime prodest sic si uero de f. coagulus est

[45 b] coagulum. accipis coagulum agni et in aqua soluis et dimittes una hora, ut digerat, et ipsa aqua perfundes quoagulum foce. si se aqua ipsa accepta soluerit, uerum non est. tunc uerum inuenis, si se non soluerit accepta. tunc colligis ex ip <s> is coagulum, dum adhuc breuitatem naturae non possunt. maxime omne coagulum tanta habet uirtutem, ut constricta relaxent et laxa constringant.

Nς' De absungiis. Omne absungia utilis est matrici, maxime recens anserinu et gallinaciu sine sale conditus. nam salita contraria est matrici, sic et uetus absungia matrici, ut dixi, contraria est. colligenda est omnem absungiam sic. demta pecoribus uel animalibus uel uolatilibus tunica, in qua continentur, sibum tollis et in olla noba conponis, ita ut plenam facias, et ponis in sole, quamdiu calore solis soluat, et soluta uitreo uaso reponas. multi olla, in qua absungia re‖[45 c]ponunt, superponunt aliae[1]) olle calide bullientis, ut calore aque calido soluatur, et soluta ut dixi uitreo uaso reponunt et sic resoluunt suprascripta absungiam. est altera eius confectio talis. absungia cum tunica expoliauerit adipe ipsum quippiam salis diligenter manibus confricas et malaxata bene absungia traicis per colum aut linteolum, traiecta reponis. haec enim confectio apta est medicaminibus. cetera confectio, quae sine sale ex, pessariis miscetur.

NZ' De absungia porcina. Absungia porcina et agnina[2]) conficitur sic. accipis absungia recente et pinguissima, illa quae circa renibus fuerit, haec est melior, mittis in aqua caeleste frigida et decorias absungia ipsa, et manibus diutissime malaxas

1) Da *aliae* auch anderweitig als *Sing. gen. fem.* vorkommt, ist es weder hier, noch 48a auffallend.

2) Der Übersetzer hatte also die Lesart *ἀρνεία*. Dass Marcellus Virgilius zwar f° 106 für *ἀρνεία* plaidiert aber doch *agnina* schreibt, ist einer von den Beweisen dafür, dass CLM, 337 in seiner Hand war.

1 accipe et solue et dimitte 2 ut se postea uero in 3 et si ipsa aqua accepta se soluerit quia uerus accepta aqua non se soluit 4 autem collige non possunt pascere. Es ist wohl zu lesen: dum adhuc breui natae natare non possunt. 5 omnis coagulus relaxet 7 axungia omnis 8 ancerina 9 statt sic — est steht et uetus. 10 uero omnis a. tam de pecoribus quam de. 11 sic. tunicam 12 tolle 13 soluatur in u. uase 14 uero olle Im Folgenden stehen viele Zusätze, die mit dem griechischen Texte stimmen. Ob diese aus einer vollständigeren Redaktion stammen, oder späteren Ursprunges sind, wage ich vorläufig nicht zu entscheiden. Die Sprache deutet auf letzteres. desuper p. aliam o. 15 calido fehlt et solutam 16 in uase uitrea reponunt et — est fehlt 17 alia exspoliaveris 18 adipem ipsum addito malaxatam 19 traice et traiectam 20 confectionibus medicaminum 21 qui sine sale est. 22 ursina 23 accipe 24 que circa renes f. ipsa enim et mitte in aquam 25 et plurimam dec. man. seperaus membranulas

et fundes aqua ipsa et iterum mittas. et manibus iterum malaxas et postea mittes in caccabo nouo. inmittes in eo aqua et reponis in focu et agitas frequenter et liquas aqua et colas absungia ipsa. colatu || [**45** d] in aqua frigida mittis et liquas et mittis in caccabo ipso cum aqua et coques, dum resederit, liquas in mortario quod superfuerit. absungia hyrcina et ueruecina conficis sic. accipis absungia suprascripta et lota expurgas disciplina suprascripta et in mortario pani latini cum aqua mittis et teris et manibus tamdiu agitas, quam diu niueum habeat colorem. coces et liquas et lauabis numerum disciplina suprascripta et terito sine aqua, coques et repones. uubula absungia cum aqua maritima sparsa tundes in giru et in caccabo nouo cum aqua suprascripta mittis et coques, donec sapore inmutet. postea addes in libra absungie mittis cerae tyrennaice lib' iiii. et cocta liquas, ut reseditura remaneat, et in alio caccabo mittis, pones in sole, donec albus illi color sit. taurina absungia conficis sic. tolles absungia suprascripta, lauas in flumine et lota mittis in caccabo et coces, donec || [**46** a] uulliat, et refundis primo aqua et postea ipsa mittis in mortario cum aqua limpida, et manibus agitando lauas et fundes aqua et secundo idem facis et tertio et iterum in caccabo cum aqua reuocas in foco et coces, ut quae fuerint sordes residant, et liquata in caccabo uino loto mittis sola et coces, quousque suum perdat saporem, et sic cocta reponis. simili modo conficis absungia leonina leopardina aprina caballina camellina et reliqua odoratas absungias. taurina, baccina, ceruina et medulla ceruina accipis et lotas caccabo in uino mittis et cocebis

---

1 manibus et muta 2 aquam et mitte in carbonibus 3 et sic delinque in 4 illam et colatam et frigescere sine et postea m. in eodem cacabo 5 ipso cum aqua noua et coque sensim ut resolvatur et tracto ab igne dum recederit linquas in mortario et frigido loco repone 7 laua et purga membranulas 8 in mortario cum aqua p a u l a t i m 9 nihil sanguineum nihilque sordidum habens. postea mitte in cacabum axungiam superfusa aqua et impone prunis mouendo et cum defluxerit per cooperculum tenue liqua in aqua frigida et 10 laua i t e r u m dis. sup. et tertio 12 giru membranulis ante seperatis et proiectis et tum tunditur superfunditur sepius aqua marina et postquam fuerit resoluta. 15 donec albescat et odore tetro careat. 17 ante membranulis seperatis 18 prima ipsa fehlt. 21 ad focum et recoque 23 alii cum tante quantitatis uino bono et ordorato coquunt hoc facientes semel et iterum donec omnino mutetur colore et pedore caret. soluitur sine sale sed non ita albescit 24 axungie conficiuntur sicut taurina et uaccina. quidam aromatizantes uitulinum taurinum ceruinum adipem a membranulis seperantes cum uino coquunt odorato et tunc detrahentes pernatare sinunt et alio die uino tanto supermisso resoluit refuso desuper uino et iterum mittunt in alium cacabum. (In diesen Kapiteln können nicht mehr alle Var. gegeben werden.)

numero suprascripto non in uino peregrino cocenda esse suprascripta et ter cum uino mittis alio caccabo omnia liquata et sinis ibi esse die ac nocte et postea ut superius coces in nobe cotilas absungie mittis isquinu arabicu olcas septe. adoratum si plus uoluerit facere, mittis isquini olcas .xi. dactilos || [46b] et calamu aromaticu aequali pondere, addes aspalati et xiloualsami olcas singulas, et cum omnia miscueris, addes casia et nardu et cinnamomu singulas olcas et tusa omnia misces cum uino et cum absungia mittis et coces et liquas. hoc per ter facis, donec odorem bonum accipiant. sic omnes absungias odoratas facis. alia odorata confectio mittis in uino absungia et coces ut supra diximus et adde serpillum[1]) et murta et cupressu et aspaltu et tusa omnia admiscis et uulliat bis aut ter et per colum liquas et reponis. alii si ‹c› conficiunt. quacunque absungia in caccabo mittunt cum uino ita, ut habundans uinum cooperiat absungia, et liquato cocta, hoc ter facis et tolles de ipsa absungia minas duas et uini cotilas .iiii. et semen palme minas .iiii. tam diu lento igne cocis, quam diu odorem suum absungia perdat et post liquata frigescat. cui admisces aspalati tusi mina .i. et[t]amarici || [46c] lib' .i. minas .iiii. uinu uetere infermentant et dimittunt una die. alio uero die admisces fermentum cum absungia in caccabo nouo cum uino et super carbones cocunt, quamdiu pimentorum habeant odorem, et liquas et repones. nam si plus odorata facere uelis, addes murrae L. uiii. et repones. gallinacium et anserinum confices[2]) odoratum sic. accipes[2]) adipes quos uolueris cotilas .iiii. et mittes in olla noua et addes tusu aeris sceptru[3]) et xilobalsamu et semen palme et calamu aromaticu omnium pimentorum suprascriptorum duodenas .ζ. haec omnia oleo sabino et uino commixto facis fermentum et mittes in caccabo ubi adipes misisti

1) Im Texte von Kap. *M'* des dritteu Buches *de serpillo* ist viermal *herpillum* und niemals *serpillum* geschrieben, weshalb hier *addes erpillum* zu trennen ist.

2) Die *J*-Konjugation vernachlässigt.

3) Kommt im ersten Buche zweimal, nämlich 5a als Nebenname für *quiperu*, 12a für *aspalatru* vor. Der Schreiber glaubte *erys isceptron* getrennt zu hören, hielt das *i* für Vokalvorschlag vor *sibilans cum muta* und liess es weg.

2 post hec om. sinunt inesse 3 nouem 5 uolueris 6 olcas — addes fehlt. et cum memorata axungia et pone in prunis coque 9 dum cocte fuerint et hoc tibi fac 10 fatiat 12 et mirtam 13 buliens alii uero sic conf. 14 et liquatam coquunt ter et post hoc tollunt coquentes sinunt 18 frigere et amarici 25 erisceptronis 24 ut supra aut quales 26 pimentorum fehlt

et carbonibus pones et facis, ut uulliat, et post quod friguerit[1]), uaso argenteo aliquantum reponas. item exinde liquas in uaso fictili et reponis. hoc autem ieme faciendum est. haec disciplina seruanda est omnibus absungiis. absungia gallinacia et anserina et uiperina si uolueris sic seruas. is demtam corporibus lauas, siccas in umbra et linteolo exprimis, lino inseres et suspendis paucis diebus, et postea || [46 d] in carta munda ligas, et in aura suspendis et seruas. multi uero et in mella seruant absungia. uirtus est omnibus adipibus calida. taurinu stipticum est sicut et bubulum siue uitulinum. leoninu simile est istis nam aliqui dicunt suprascriptum leoninum uenenis esse contrarium. ceruino homo perunctus uestias omnes expellet. caprinum stipticum est, unde et disintericis medetur, unde si cum pulenta et furfure coctu clisteri adhibetur et tisane suco huic cause additur. iuscellum eius tisicis opitulatur, bibentibus cantaridiis subuenit. hyrcinum sibum solutorium est, cum sanguine obillo solutum et lanis sucidis podagricis opitulatur, si acceperit crocum. ueruecino simile porcinum habet uirtutem, stericas et ani causas curat, conbustis fert opem. porcinum uero salitum uetere calidum et malapticum est. uino si fuerit lotum, pleureticis utile est. mixto cum cinere aut cum calce tumores tollit, uulnera ad sanitatem perducit. asininum dicitur cicatrices nigras || [47 a] ex albore. anserinum et gallinacium mulierum causis adibetur. rimas labiorum curat et tot<i>us uultus frigore factas rimas optime sanat. ursinu dicitur capillis prestare crementum, alopicias emendare, perniones curat. uulpinum dolorem aurium tollit. pisci[n]um fluminalium melle mixto et in sole positum caligines oculorum detergit. uiperinum suffusiones et caligines oculorum mixta cedria et melle attico et oleo ueteri curat, alarum pilo inunctum nasci non sinit.

H' De medullis. De omnibus medullis ceruinum est melior, post haec uitulina, tertio taurina, deinc caprina, quinta est uerbecina.

---

1) spezifische Konjugationsform; offenbar zu *frigesco* gehörige Neubildung.

1 postquam 2 liquatum 5 seruare sic serua. Laua et sicca 9 et malactica 10 Leon. dicitur steht weiter unten. 13 unde dissintericis clisteribus miscetur cum polenta. et furfure coctus iu succo ptisane et sic huic cause additur pro clistere. 15 cantarides 16 (qui quidem) si cum s. ouino ... fuerit ... positum 20 [et matrici et ignis ustionibus] 22 colorare (hier exalbare) 24 sanat et aurium dolorem 25 incrementum 27 in s. solutus 28 suffocationes o. et optusiones 31 melior e. ceruina 32 secundo .. quarto .. quinto.

sed autumno colligende sunt, quia reliquis temporibus mixte sunt sanguini, et ipsa ossa tempore ipso fragilia sunt. tunc demum medulle credere debes, cum tu ipse osso fracto exemeris. multi enim in istis fiunt inposituro. uirtus est omnibus medullis calida et malaptica et laxatoria et plerotice uulnerum. medulla ceruina perunctus || [47b] omnia uestiarum expellit. sicut ex seuo conficis et reponis similiter suprascriptis adipibus.

NΘ De omne felle. Fel omne sic reponendum est. acceptum ligas collu ipsius et summittis in calda uulliente et sinis ibi esse hora una. postea leuas et siccas non in loco umido. oculis necessarium est felle sic colligis. accipis fel recente et ligatum in doliolo cum melle summittis. uirtus est omnibus fellibus termantica et uiscida, sed aliquibus plus aut minus est uirtus. magna tamen uirtus est maritimi scorpii et calionimi piscis e[s]t golalae maritime et ueluino et perdicum et pauonis et caponis alui et caprioli. omnia ista in se unam habent uirtutem, faciunt ad oculorum suffusionem et ad caliginem. aspredinem palpebrorum dislenit. ueruecinum et hyrcinum et porcinum et ursinum ista omnia secunda habent uirtutem, post taurinum orum omnium uirtutes. lanis adibiti et in uillico inpositi infantum uentrem soluunt, maxime si ano inponatur. tauri[47c]num mixto melle sinanticos curat, uulnera ani ad cicatrices perducet. mixto lacte dolores aurium mitigat, et si plus miserint, id est lacte mulierum aut caprinum adibendum est. cum suco porri fistulis bene adibitur. medicaminibus traumaticis, id est uulnerum, utiliter iungitur et sine tumore uulnera seruat. antidotis tiriacis admiscitur, uulnera mala curat. melle iuncto dolore testium et ueretri suspendit. leprosis et pituriacis, id est qui furfures habet, nitro admixto optime curat. uerbecinum et ursinum id facere potest. ursinu elactuarium datum epelenticis medetur, cum lacte uero sinanticis et uulneris[1]) sordidis infantum singulare presidium est. in aure infusum epelenticis fert opem. capriae[2]) nictolopes inuncta tollit. hyrcinum uero inunctum grossetudinem[3]) palpebrarum strumaticis tollit.

1) Vgl. *frigoris* für *frigoribus* 64b.

2) Lies *capreae* oder besser *capre agriae* — *αἰγὸς ἀγρίας*.

3) Gewöhnlich *grossitudinen* geschrieben, so 51d, 58d, 61a; *grossus* kommt im ersten Buche nicht selten vor.

3 multe 6 bestiarum uenena 9 liga illud per collum i. e. submitte in caldaria 11 est fehlt 15 galee <*χελώνης*> belluum <*ὑαίνης*> 19 horum ... tales u. sunt 20 cum umbilico 23 plus misso lacte mulierum 25 uulnera sanantibus 28 habent in capite 29 conuenit 30 epilenticis colagie uero, a. R. aggreg. testudinis cf. 15.

Ξ′ De omne sanguine. Sanguine porcinu et dolorem et uulnera aurium curat, hae omnibus uulneribus medetur. anserinum et agninum et anatum || [47 d] antidotis miscetur. turdi turturis et palumbi et perdicis recentem sanguinem percussura facere non permittit, nyctalopas et emalopas et fluxum sanguinis uulnerum capitis curat. hyrci et capre et ceru <i> et leporis sanguis calidus et perunctus araneis et non bona uulnera conpescit. et caninus sanguis bibitus morsum canis rabidi curat, uenenum bibentibus salutare est. golale[1]) amnice bibit[2]) dicitur epilenticis esse prode[3]), maritime uero sanguis cum uino bibitus et coagulo leporino et cum uino morsibus uenenatis accurrit et his prodest, qui ranas brebissimas biberint. taurinus sanguis diaforeticus est et malapticum, duritias soluet. cum polenta cataplasmis adibitus his omnibus suprascriptis medetur. admissariorum sanguis, id est equorum, medicaminibus cauacis miscetur. bolae sanguis perunctus capillos amputat, maxime ciliorum; melius id facere potest sanguis ranarum uiridiarum[4]). sanguis fluens || [48 a] menstruis mulierum aliae mulieri corpus perunctum generare non sinit. maxime, si ubi fusum fuerit, supertransierit mulier, non generat. dolores podagricos inunctus conpescit et igne acru ad sanitatem perducit.

ΞΑ′ De stercore bubulo. Stercus uubuli pascenti [recenti] recentem inpositum tumorem uulnerum tollit. quem fimum ponis in folia et calefacta carbonibus uulneribus suprascriptis ponis. simili disciplina sciadicis[5]) prodest. cum aceto ut cataplasma inpositum duritias et scrofas purgat, pustulas soluet. maximum beneficium prestat bobis masculi fimus fumigatus stericis mulierum propendentibus. fumus ipse zanzalas[6]) fumigat et excludit. caprearum cum uini cyatum unum bibitus hictericos curat, cum folio et spica nardi bibitum menstruis imperat. siccu tritu cum

1) = *χελώνης* wie 47 b.
2) Lies *bibit*; d. h. *bibitus*.
3) Vgl. *prode sunt* (Anm. 1 zu 67 c).
4) kommt auch 41 a vor.
5) Gewöhnliche Schreibung. Ausnahmsweise *isciadicus* 27 a, 63 d.
6) = *zanzaras* — Schnaken, wie im ersten Buche f° 23 c Kap. *OE′* „de cupresso". (*zinzalas* bd. Dr.)

1 Sanguis porcinus. (Das steht im gr. Texte noch am Schlusse des vorigen Kapitels.) 2 hic 3 anatinus 4 percussuras feruorem facere 5 emalopas fehlt 7 araneas 9 gulage amnice 10 et cum cimino 11 salutare pres. est et 15 causticis boie <*χαμαιλέοντος*> 17 de mul. u. 21 fimus bubali pascentis recens Das Nächstfolgende ist im Druck verschoben. 28 fugat et 29 fimus caprarum siluestrium uino bib. ciato uno [tribus diebus] yct.

ture masculo in linteolo inligatum et subpositum menstrua deponit, reliquos fluxus sanguinis cum aceto in‖[48b]positus abstinet. conbustu et tritu cum aceto aut oximellin alopicias emendat. absungie mixtum podagricis medetur. cum uino aut aceto coctum morsibus uenenatis occurrit. sciadicis iubat, si sicco adurantur uelut cautere, quem sic curabis. facto ex eodem stercore cautere, si dextra pars doleuit[1]), in dextra scapula ponis cautere, si sinistra, in sinistra ponis et tamdiu scapula aduris cautere, quamdiu in coxas sentiat effectum, dum uris scapula, quae conbustio appellatur arabica.

ΞΒ′ De fimo berbecino. Fimu beruecinu cum aceto ut cataplasma adibitum maculas nigras emendat, nascentes clabos corporis tollit, ani inpositum curat. cum cera et oleo mixtum conbustionibus medetur. apri fimus siccu tusu et bibitu cum uino et aqua reicientibus sanguinem singulare presidium. dolorem lateris solita[2]) curat cum aceto. contusiones et fracta ossa confirmat. laxationibus prodest, maxime si cum oleo roseo et cera misceatur.‖[48c] asininu et caballinu crudu et conbustu sanguinem abstinet profluentem uulneribus addito aceto. asininum fimus qui pascuntur percussuris scorpionum subuenit. stercus palumbinum calidum est et causticum. tritum cum aceto et inpositum scrofas curat, caruuncula inpositus rumpit. melle mixto et semen lini et oleo ut cataplasma adibitum conbustionibus medicatur.

ΞΓ′ De fimo caponis. Omnia utiliter curat, maxime bibitus colicos curat. bibentibus miscetis idest fungos uenena*tos*[3]) maximum presidium est, id est melius facit bibitus cum uino et aceto. fimum ciconinum bibitum epelenticos curat. uulturis fimus fumigio secundas exponit. soricis fimus tritus cum aceto alopicias emendat, cum rosmarinu tusu uino addito et bibitum cauculos excludit,

---

1) Jedenfalls als Futurum zu betrachten.
2) Lies *solitum* — *χρόνιον ἄλγημα.*
3) Von jüngerer Hand am Rande beigesetzte Buchstaben.

3 sanat 4 coctus 5 ulceribus quae greci herpetas uocant et parotidis conuenit. singulare presidium est si sicco fimo adurantur 6 quos 7 parte 8 dimitte 13 ignem sacrum inp. 15 est. 16 solitos et ueteres concussiones 17 luxat. 18 asini ex armento herba nutriti aridus uel siccus cum uino potui datus 20 fimus 22 carbunculos 24 mit dem Vorigen verschmolzen. Lemma fehlt. 25 micetas 26 bibentes micetas et fungos. Dagegen hat die Randnote des Petrus d. A. fast genau obigen Text. wohl: idem 27 fimus pellergie auis quam latini ciconiam dicunt cum aqua potui datus 29 c. roremarino

tritum et in uilico[1]) inpositum infantibus uentrem exponit. fimum caninu diebus canicularibus collectu siccu et bibitu uentrem abstinet. humanum fimum si uulneribus in‖[48d]ponatur, tumorem non admittet, paracolesin facit. siccum uero melle addito sinanticos curat. corcodrilli terreni fimus collectus et siccus ut afonitrum facit adibitus gratu multum et nibeum facit, maxime si aluum et leuem sicut amulum fuerit, ut missis in aqua citius se soluat. multi uero adulterant illum sic. terent oridia et conponent sicut fimum suprascriptum. alii uero cimolia et amulu in se miscunt et colorizant illum de hancusa et super tabula ut uermiclos faciunt et sic uendunt.

ΞΔ' De lotium humanum. Lotium suum quisquis biberit, percussum uipere sanat, uenenis bibitis prodest, hydropes in initi <o> curat, punctionibus aecini et scorpionibus maritimis, similiter et draconis maritimis punctum curat. caninam urinam cum nitro addito et medicamen factum lepras et plurigines tollet. urina humana uetere furfures capitis et acoras et scauias et pascentia uulnera curat. ‖ [49a] putredines ueretri et pustellas aurium et uermes auribus excludit et curat, si[c] cum[2]) corio malae granatae fuerit decoctum. pueri inuestis urina bibita ortopnoicos curat. cum melle in aereo uaso coctu peruncta uulnera et gingibas conpescit, caligines oculorum tollet. in eramine missa et cocta aurum coagulare facit; quod in uas urine recederit, igne acrum conpescit. cyprino uaso coctum lanis additi <s> pessario adibitum dolores stericos curat. uulneribus oculorum tollit, plurigines palpebrorum conpescit. urina taurina murra addita dolores aurium mitigat. aprina urina haec omnia facit, uiuita uero cauculos frangit et excludit. leporinu lotiu bibitu spica nardi et aquae cyatos duos hydropes curat. infantibus urinam prouocat, uentrem mollit, dolores aurium conpescit. lincei urinam, quem multi

---

1) Lies *umbilico.*

2) Vgl. *si conficiunt* 46b.

3) Es muss *resederit* — wie 20c u. im Druck — geschrieben werden.

1 infantium positus [uel in podice] 2 et sicus b. a. cum uino 3 fimus humanus 4 sucus cum melle s. 5 crocodilli 6 uultum 9 cimoleam et amilum de hinc <ἀγχούσῃ> siehe die Note Sprengels (II 98.) 11 uermiculos 14 echini et scorpionis 16 Lotium humanum uetus. Dieser Satz bildet den Anfang des Kapitels. 17 achoras 18 medicando curat pustulas a. sanat 20 inberbis <inueruis> 42 Lotium caprinum (l) in uase coctum 26 mirta 27 L. caprinum 28 cum sp. 30 lincis

ligurum uocant, mox meiauerit[1]), lapis fiet, quem multi electorum[2]) uocant. dolores stomachi conpescet, uentrem abstinet || [49 b] reumatismum. asininum uero lotium bibitum neufreticos curat.

ΞΕ′ De melle. Mel bonum est atticum et limeticu[3]) qui appellatur, et de isolis ciciadibus[4]), et siculum et qui appellatur hibleon. est bonum dulce et uiscidu et odoratu et rufu et non ualde liquidu et fortiore[5]) et, cum miseris digitu, citius ascendit. uirtus est ei stiptica et anastomatica. humores deducit, uulneribus sordidis prodest et alta replet. cocta et inposita paracolesim uulneribus facit. cocta cum alumen liquidu et superinunctu serna tollit, inunctu peduculos et lendes emendat. coctu cum salibus erictonis sonos et dolores aurium tollet. uerpis cucutium crescere facit .xiiii. dierum peruncta, caligines oculorum detergit, gargarismo adibitus uulnera faucium et sinance curat. urinam prouocat, uentrem mollit, tussientibus prodest, morsibus uenenatis occurrit, meconium bibentibus subuenit, si cum aqua calida || [49 c] et oleo roseo bibitum fuerit. et qui micetas biberint, hoc est fungos, adiutat. morsus rabidi canis saluberrime curat. simili modo prestat bibitum aut comestum. aridum comestum inflationes prestat et uentrem mollit, unde antidotis dispumatum mittendum est. mel uerni et estatis melior est, hiemale spissum est et minus utile. mel sardonicu amarum est, quia apes ipse absentio pascuntur; quod utile est ad uulnera et liuores. multus nascitur in aera et pontu, quia illic boni flores nascuntur. quod cum quis comederit, freneticus fiet et sudoribus uincitur, *qui[a] adiutari possunt, si ruta et salsu comederint et uomerint. uirtus est ei uiscida, sternutamenta prouocat naribus aplicitum. uulnera minuta corporis curat, maxime suco isto admixto. sale addito liuores tollit. nascitur alterum genus qui dicitur saccaros. species est mellis spissi, qui in india et arauia hoc inuenitur in cannas.

---

1) Diomedes erwähnt, ohne jedoch seine Behauptung zu belegen, dass *mejo* auch nach der ersten Konjugation flektiert vorkommt. (Forcellini.)

2) Lies *electrum* — *ἤλεκτρον*.

3) = hymeticu. im Dr. elimaticum.

4) Vgl. *de* [*i*]*solis quicladibus* 5 c, *in isola c*[*h*]*iu* 17 d, auch *isolis* 68 b.

5) Vgl. *oleum vetere* 14 d.

1 mox ubi manauerit 2 uentris 4 Anfang aus Galen ad Pat. Orib. VI 488 u. a. 7 citius fehlt 10 zernas 11 pediculos 12 <*ὀρυκτοῖς*> 13 dierum spatio 16 subuenit. adhibitum morsibus 20 desp. 22 absinthio 24 yera <*Ἡρακλεία*> 28 inuncta lies: costi (o) 30 iudea hoc gehört wohl in die nächste Zeile: hoc fragile est

fragile est, || [49d] quem cum miseris in ore, salsum est ut sale. est uero solutorium uentris et eustomachum, solutum bibitum dolore uessice et neufreticis medetur.

ΞΖ′ De cera. Cera utilis est rufa et pinguis et odorata, odorem habens mellis, et pontica et munda et cretica. alba cera et pinguis secunda habet uirtutem. exalbare sic cera debes. cera alba incides minutis partibus, et mittis in caccabo nouo, et missa aqua maritima inpones in foco. et cum se soluerit, sparges nitru tritu, et cum bis aut ter bullierit, depones; et cum spissauerit, lebas de caccabo et purgas sorditiem si fuerit, et secundo id facis, et cum uullit, mittis fundum caccaui fracti aut aliud sic rotundum aqua sparsum, et desuper cera quod fuerit uel quod eserit, ponis in sole aqua perfusum et lino insertum, album colorem facit. plus albam ceram, quisquis salsam aquam plus miserit, facit et uerno super herbam || [50a] positum. uirtus est omni cere termantica et plerotica. sucis miscetur disintericis. in modum pisi triargana accepta coagulatum mammis soluet.

ΞΖ′ De propoli. Cera propoli utilis est rufa et odorata sicut storax et molle non ualde, quem manibus, si uolueris, ut storace ducis. uirtus est ei calida et <e>pispastica[1]), id est adductoria, infixa corpori eiciet. fumigatione ori aperto tussibus ueteribus medetur, sernas emendat. haec in uasis apium inuenitur, ubi apes corpora fricant.

ΞΗ′ De tridicu. Tridicu utile est ad humanitatem recens et rufus, id est aurosus, et quod dicitur trimineu, id est de tribus mensibus, a multis sitaniu dicitur. crudum comestum lumbrices creat, crudu masticatu et inpositu morsu canis curat. de simla factus panis plus corpori addet succum, quam illum qui ibi omnia fiet, similiter || [50b] et de sitanium qui fiet. farina ejus addito suco iusquiami et inposita ut cataplasma neruorum reuma conpescit. mixta obsimellin inflationes tollit, lentigines emendat. furfure eius cum aceto coctum lepras tollet, inpositum tumorem omnem conpescit. cum ruta coctu tumores mammarum sparget, morsibus

1) Die irrige Schreibung *epispartica* steht 37c, die richtige 50b.

3 Vom * an steht das Folgende nur in den Noten des Peter de Abano am Rande des Druckes. Derselbe besass also auch eine Handschrift des vollständigen lat. Dioskorides. 5 et munda sicut pontica et 7 incide 8 desuper nit. 11 in fund. 13 adheserit nam lino 15 ponitur 17 (tria grana) coag. lac. 24 triticum lies: sanitatem rufum 27 simila 28 quia in eo omnia sunt also ebenfalls verdorben. <τοῦ συγκομιστοῦ> 29 maximum presidium est. 32 spergit

uenenatis medicatur, tortionibus calefaciendo subuenit. fermentum eius uirtutem habet epispastica et calida, tumores plantarum sparget, pustulas minutas corpori emendat, addito sale ordiolis opitulatur. farina sitania cum aceto aut uino cocta ut gluten et manducatum emtoicis emendat. tussientibus iubat, cum menta et uuturu[1]) cocta aspretudines[2]) arteriarum conponet. pollines ejus cum melle concocti tumores spargit, crudus infusus in aqua et expressus et mixtus sucis frigidis rebus calidis medetur. panis uero siccus et comestus aut additus rebus constrictis uentrem stringit, in aqua || [**50**c] salsa infusus sernas limpidat. polines cocti cum suco plantaginis et tepidus acceptus emptoicis prodest.

ΞΘ′ De ordeu. Ordeu bonum est nibeu et mundu, sed non tantum corpori addet quantum tridicu potest. sed pulenta ex ipso facta et suco ex ipso factum melior cibus est. aspredines arteriarum curat, humores uiscidos et absteros[3]) temperat. sucus uero triticeus utilis est corpori et diureticus, lacte mulieribus prouocat coctus cum semine feniculi. tisane sucus inflationes prestat, sed digestiuilis est, papellas euullientes corpori bibitus temperat. farina ordei cocta cum caricis et mulsa inposita omnes tumores et duritias sparget. resina et pice addita et fimum colombinum omnibus duritiis prodest. melilotu et papauer imposita dolores lateris tollet. simili modo et inflationibus prodest, maxime || [**50**d] si coctum fuerit cum semen lini et ruta et fenugrecu. pice addita liquida et cera et lotio infantis posita scrofas ad sanitatem perducit. spargendo cum oleo myrsino et uino et sidia et sentice[4]) reumatismum uentris conpescit. inposita cum cidonia et aceto cocta et inposita podagre tumores spargit. cum aceto uiscido cocta et inposita leprosis opitulatur. farina ipsa infusa in aqua et cocta cum pice liquida et oleu apostemata maturescere facit. aceto infusa et cum pice duru cocta articulorum reuma abstinet. pulenta eius accepta cruda cum aceto abstinet uentrem, inposita tumores spargit.

---

1) = *butyro.*

2) Sonst gewöhnlich *aspredo.* Vgl. Anm. 1 zu 42b.

3) = *austeros*; vgl. Anm. 2 zu 28b.

4) Der Nominativ *sinctes* kommt 68a vor; an beiden Stellen steht *βάτος* im Texte. *Rubus* ist also durch *sentis* ausgedrückt.

1 occurrit 4 sicania i. munda glutinata 5 m. pres. e. 7 cruda 9 constrictiuis 13 potest sed fehlt 14 optimus 15 uiscosos 18 papulas 21 cum mel. 24 infantuli et oleo post coctionem imposita 26 psidia <*αιδίοις*> medicando conp. et inp. — inpos. fehlt 31 farina eius cruda und 32 abst. u. fehlt.

O' De furta. Furta fiet de ordeo, que est diuretica, plus meningis uentrem inflat, humores uiscidos nutrit. ex ipsa fiet helefas. quae dicitur ordeo infuso, quem aliqui || [51a] camum uocant, quem pro uino multi utuntur, dolorem capitis commobet, cacocymu est, neruis contrarius. de tridico uero non faciuntur[1]) suci tales, maxime in iueria et in brittania.

**OΔ'* De zia. Zie due genere sunt. unum monococcum est, qui unum granum habet, secundus duo grana habet siui coniuncta. apta est uero escis; unde pane factus minore ab[2]) ordeo habeat uirtutem et a tridico.

OB' De crimno. Criticos e tias[3]) et tridici conficitur, unde pultes fieri solent. uirtus est ei eustomachi. corpori addet sucum, digestibile est, uentrem abstinent, maxime si assi conficiantur.

**OΓ'* De olira. Olira inde nascitur, unde et zia, sed non tantum prodest, quantum zia. sicut pane fermentatu manducatur. ||

[51b] **OΔ'* De atera. Athera polline est zie. cum aqua coquitur, ut sucus accipitur. infantes inde bene ciuantur, cataplasmatibus adibetur. fit exinde pulenta unde id est de zia molta[4]) uolibre una. addes gipsu combustu quod sufficit, et misso in girba tunditur leuiter. per crib<r>u tenue traicitur. omnes sordes et gipsu exeat. et sic conficitur leuiter. tundendum est ut gipsum. non erat infundum pile.

OE' De tragu. Tragos simile est condro, sed non sic implet stomachum sicut zia. uentrem mollit, diureticum est.

OS' De bromo. Bromos canna est sicuti tridicu ascendens et folia similia tridici, semen habens desuper duo iuncti sibi, ubi maxime semen habet. semen ejus ut cataplasma adibitus sicut ordei. pul-

---

1) Vereinzelt stehendes Passivum.

2) *ab* als Komparativpartikel wie im I. B. 11d, 33b, im II. 61c, 62a, 63b etc.

3) Lies: *e zias — e* mit griechischem Genitiv wie *de dyros* 31a, c u. ö. Beweis, dass die bekannte Ligatur ꝗ zunächst das Zeichen für das wie *z* ausgesprochene *t* vor *i* ist, während als Gegensatz dazu die öfters vorkommenden Schreibungen *conbustio, testium* und *digestio*, auch *tortio*, gelten können.

4) Spezifische Bildung des Supinstammes wie 53d.

1 furca fit que est diuretica sed neruis contraria et plus minigis. 3 ordeum etiam quo 4 succi tales maxime finut in ybernia et britanica. Hieran schliesst mit den Worten: conficitur etiam de tritico der Inhalt von *OB'* de crimno. eustomaca 18 Etwas — allerdings nur annähernd — Ähnliches steht im Griech. am Ende von Kap. 118 (aus Geopon III. 7). 23 est semen simile c. 25 steht unter Canna 26 tritico habens semina sunt sibi ubi — habet fehlt. 27 lies: adibitur.

tes inde facte uentrem stringunt. || [51c] sucus factus et bibitus tussientibus medicatur.

*OZ' De oridia. Orizia[1]) species est frumenti. locis aquosis nascitur et campis humidis. eustomaca est, uentrem abstinens.

OH' De condro. Condro fit de gemina zia. eustomacus est et inplens carnes, uentrem abstinens. cataplasmis[2]) adibitus cum aceto aut cum uino lepras et ungues leprosos tollet et egilopia inposita in initio curat. sucus eius suppositus dolores disintericos curat.

*OΘ' De milio. De milio panis factus inutilis ciuo est. uentrem abstinet, urinam prouocat. miliu assu et[i] in sacello[3]) missu et inpositu tortiones et dolores uentris conpescet. ||

[51d] Π' De panicio. Paniciu in esca omnibus inutilis est. unde panis factus et comestu abstinet uentrem, urinam prouocat. assu uero caccabo nouo et inpositum in sacellum ut milium prodest.

*ΠA' De helimo. Elimu, quem multi melinen appellant, species est frumenti similis milio. unde panis factus et comestus omnia suprascripta facere potest, sed minus abstinet uentrem.

ΠB' De sesamu. Sesamu cacostomacu est. comestus fetorem ori facit, cataplasma adibitum neruorum duritias et grossitudines[4]) conponit. parotidibus inpositum prodest, conbustionibus medetur. tumorem lanis sumpta conpescit. oleo roseo trita et mixta dolores capitis ab estus defendit. id potest et herba ipsius in uino elixa. quam maxime dolores et tumores oculorum medicando || [52a] conpescit. fit etiam ex ipso oleum, quem maxime aegipti habent in usum.

ΠΓ' De loliu. Loliu, qui in tridicu inuenitur, cataplasmis adibitum uirtus est ei, ut putredines uulnerum detergere possit. pascentia uulnera comedendo conpescit, cancros tollit. mixtus rafanis et salibus et inpositus sernas agrestes et lepras emendat. mixtus sulfur uibo additus semen lini et stercore colombino et uino coctus inpositus scrofas spargit, duritias apostomis rumpet.

---

1) *gargaritiata* 28b, *gargaridiata* 34b.
2) Wechselt mit *cataplasmatibus*; s. 51b.
3) = *saccello* wie im nächsten Kapitel.
4) S. Anm. 3 zu 47c.

1 succus eius b. 5 cundros geminantia eustomaticus 6 qui cataplasmati 7 lepras et fehlt 8 impositus 13 aus dem vorhergehenden und nachfolgenden zusammengeflicktes Kapitel. panicerium utile 19 sisamum 22 tumores lienis sumptum 23 defendere potest b. 24 quam max. und medic. fehlt quo 26 uescuntur 27 adhibetur nam talis ut 31 et addito semine 32 apostematis

cum mulsa coctus et inpositus sciadicos curat dolores. pulente aut turi et croco mixtus fumigationi suppositus citius mulieres generare facit.

ΠΔ' De amilu. Amilu appellatum est ab eo, quod mylos mola greci dicunt, id est sine mola fit. est etiam utilis qui ex tridico sitanio fiet || [52b] et cretico aut egiptio. accipis tridicu et lauas et in aqua bona infundes et mutas ei aqua limpida quinquies in die, ut diligentius facias et nocte ei mutabis aqua. et quando mollifieri uellis, melius facis, liquas et manibus confricas, addes aqua, et post quam fricaueris[1]) liquas et ponis ad solem caloratus; sed non multum habeat aqua, cum liquas, ne acescat. facit ad abstinenda reuma oculorum. alta uulnera replet oculis, aspredines oculorum tollit. reicientibus sanguinem bibitus iubat. aspredines arteriarum dislenit, iuscellis et lactis miscetur. conficitur et de farina zie infusa et similiter facta suprascripta una uel secunda die manibus expressum sicut absungia et inpositus in sole siccatur. huic quoque amilu rebus medicinalibus inutilis est, sed reliquis omnibus facit.

ΠΕ' De farina feni greci. Farina feni greci, quem multi buceron aut egoceras aut || [52c] carfos aut loto aut ceratedion appellaverunt, uirtus est ei malaptica. cataplasmis adibitus cum mulsa tumores enteraneorum et foris positos spargendo conpescit. nitro et aceto addito et inposito splene tenuescere facit. sucus eius tumores et constrictiones matricis fomento adibitus curat. capillos capitis ab inmunditiis limpidos seruat. sucus eius sibo anserino addito pessario addito duritias malaxando loco sterica relaxat.

ΠϚ' De semen lini. Semen lini similem uirtutem habet fenigreci. duritias malaxat ut fenu grecu mixto oleo et mulsa. crudus appositus cum nitro et cinere fici[2]) papellas uultibus ebullire prohibet, parotidis adibetur, duritias omnes spargere potest. cum uino inpositus araneas tollit. cardamomu et melle mixto ungues

1) Spezifische Bildung des Perfektstammes.

2) *De cinere fici* Kap. *PMA'* des ersten Buches 36d.

1 coctum 2 et cr. fehlt. 4 milos molam uoc. 5 est quod fiat 6 egiptiaco sic. accipe 8 fiat et 9 molle fit uellis — liquas fehlt. 10 et postqu. liquaueris pone colatum 11 ne ac. fehlt, dafür Zusatz. 13 sing. presidium est. 14 [et profluvia uentris sistit ualde. Potest autem leuiter stringere propterea quod colliriis lacrimas leuiter stringentibus miscetur] 15 f. eius ut supra disciplina. 16 absungia 17 hoc quoque 19 fenugreci farinam m. 20 carfos fehlt. aut lobon app. 23 et inposito fehlt. 26 pess. suppositus duritias fehlt. 27 fenugreco 28 cum f. 29 papulas ebullire fehlt. 30 util. adh. 31 positum cardamo

leprosos excludit. melle addito ut electuarium pinguedines toracis, id est pituitas, emundat, tussientibus || [52 d] medetur. cum melle et piper uenerem stimulat, si multum acceptum fuerit. sucus eius suppositus dolores intestinarum et morsus ystericos curat, uentrem mollit. sucus eius sicut fenigreci fomento adibitus matricis dolores prohibet.

ΠΖ' De cicer. Cicer comestus urinam prouocat, uentrem mollit, inflationes prestat. colorem bonum facit, menstrua et embria et lacte mulieris comestu deponit. cataplasma adibita ex cicere peregrinos tumores testium et formicas et sernas et acoras et cancros et scauias malignas melle mixto curat. aliud genus, quod crios dicitur, similem habet uirtutem superiori. quorum elixatura cum liuanotido accepto ydropicis et ictericis medicatur. uessice uulnerate contrarii sunt, renibus inutiles. clabeliones et formicas habendis omnibus || [53 a] ex cicer tacti tolluntur et, ex quo cicer tacti fuerint, ligatos linteolo post dorso iactantur. est alterum genus ciceris agrestis foliis simili suprascripta, odori uiscido, semen non simile, tanta efficacia habens, quanta et suprascripta.

ΠΗ' De faba. Faua nostra sumpta inflationes prestat, indigestiuilis est, somnia nuga facit, tussi medetur, sucum corpori addet. cum aceto integra cocta accepta disintericis et solutione uentris utile est, uomitibus utilis. cui si aqua in coctura inmutatata fuerit, inflationem stomachi non facit. uiridis comesta uentrem inflat et cacastoma est. farina fabe cataplasma adibita cum polenta tumoribus percussurae occurrit, id est sola faba facere nouit et tumorem mammarum simili modo curat. lacte mammis nimis profluente inpositum ut cataplasma stringit. melle mixto et farina feni greci parotidibus prodest, liuores corpori detergit. cum rosa et ture || [53 b] masculo et aluore obi dolores oculorum et lauco-

---

1 acceptum pingu. 2 pituitates emendat 3 pipere uentrem 4 intestinorum stericos 5 si cum fenugreci adhibetur 7 Cicer comestum 9 cplasmis adhibitum 10 cernas 11 scabias melle addito saluberrime 13 libanotido accepti, libanotide accepto Matth. Silv. 14 contraria et r. inutilia clauellones et formice calendis 15 ex cicere tacte 16 cicer fehlt tacte cicer ligatum in l. dorsum iactatur Zusatz, cf. Gal. XI 876 17 et alterum folia habens similiter ut supra, similia superioribus MS. odoris 18 semine dissimile sed est illi et supra, superioribus MS. 20 Faba 21 sompnia nigra succus 22 cocta et solutioni u. singulare presid. est 23 est util. mutata 24 stomaco 25 cacostomaca (-matica MS.) 26 l. idem 27 lac mamillis MS. 28 profluens imposita 29 fenugreci corporis 30 oui mixta

mata curat. uino mixto suffusiones et percussuras oculorum et uino mixto <tu> mores medendo conpescit. dentibus conquassata et fronti inposita reuma oculis suspendit, tumores testium cum uino positum spargit. infantibus si inposueris, testes propendere non sinit. corium eius coctum et cataplasmis inpositum maculas albas emendat. in ualneis fricatione adibita capillos tenuescere facit. pulente et stipterias ciste et oleo uentri mixta et inposita ut cataplasma adibita scrofis opitulatur, lana si <c> inficet. fluxum sanguinis uulnerum stringit puluere ipso solo sparso.

*ΠΘ′ De faba egiptiaca. Faba egiptia, quam multi poleticon appellant, in aegipto multum nascitur, in asia et in cilicia in stagnis nascitur, folia habens altitudinem, florem ferens roseum, quae si multum || [53c] floruerit, perditis foliis florum in medio ipsius, ubi est rotunditas quaedam, ibi silique ipse nascuntur. flores ipsi ciuorio dicuntur ea ratione, quod sfera uolos dicatur, quia haec illis consuetudo. ex argilla faciant sferas et ibi includant semen ipsum et sic ponunt, ut nascantur. radix plus grossior est cannae, quae et cocta et arunda manducatur, quae et colocasea appellatur. semen eius comeditur siccu et uiride, colori nigro est, maior est nostrae. uirtus est ei stiptica, eustomaca. disintericis farina ipsius medetur et quiliacis potioni admixta. et pultes exinde fiunt his omnibus necessarie, et corium ipsius in uino et in melle coctu cyatos tres haec omnia facit. dolores aurium tritum cum oleo roseo infusum prodest maxime in medium quod est amarum.

Q′ De lenticula. Lenticula frequenter comesta caligines oculis facit, indigestiuilis est || [53d] et cacostomaca et uentrem inflat, intestinas ledet. cum corio cocta uentrem mollit. molta et comesta uentrem stringit. uirtus est illi stiptica. molta cum coxeris, mutabis aqua in coctura, tunc demum potest uentrem mollire. elixatura eius uentrem mollit. nimium comesta uisiones

---

1 glaucomata das zweite et uino etc. ist ohnehin nur irrtümlich wiederholt. 3 reumam c. u. posita tumorem t. 4 i. si inposita fuerit 6 balneis 7 stiptera sistit, lies: stipteria scista ueteri 8 adibita fehlt. lanam sic infitiet. 9 asperso. Zusatz aus Oribas. VI. 460 La. 10 MS. Faba eg. 11 multum fehlt. sicilia et in 12 alt. et latitudinem habentia, magn. SJ. fl. f. croceum. 13 perduntur, -it SJ. folia. flos est in medio 14 ubi 15 cinoria qua sferauolos dicunt 16 est illis 17 nascatur 18 et cruda manducatur 20 color niger est et maior quam nostra faba. 26 Lenticula 27 est cac. uen. 28 intestina mollita 29 mollitiua 30 ei aquam et tunc exinde

somni superflua facit, pulmoni et capiti contraria est. cui admixta herba seris aut cicorium aut plantaginem aut andragne aut beta nigra aut murta uel sidia aut quidonia aut piras aut dactulos aut gallas, quas coctas proicere debes, quaeque uolueris singula, sic quoque offerre debes secundum stomachum, quia sunt alii qui in hanc confectionem cacostomaca. purgata et triginta lenticulas et ingluttita similiter uentrem abstinunt. cum pulenta in cataplasma inposita podagricis medetur, sinus uulnerum cum melle cocta et inposita curat. uulnera || [54a] purgat, pascentia uulnera comedendo seruat. cum aceto cocta et inposita duritias et scrofas resoluet. cum melliloto et quidonia cocta tumores oculorum curat. oleo roseo mixta et inposita ani tumores conpescit ad tumores et sinus maiores cum sidia et rosa sicca et melle admixto et inposita curat. putredines uulnerum et gangrenas mixta aqua marina curat. igne acru et erpetis et papulis occurrendo medicatur. pernionibus et mammis tumentibus in aqua maritima cocta maximum presidium est.

QA' De herbo. Herbu est unde fiunt pollines, qui accepti caput grauant, uentrem turbat, sanguen per urinam prouocat. elixus et datus uobes pinguescere facit. farina ejus sic facis. eliges album herbum et maiorem infundes in aqua una die, et cum exemeris || [54b] totas in coctorio, donec corium exe dimittunt. tunc demum eundem moles, ut farinam facias, et cretam farinam repones, quae accepta uentrem mollit, urinam prouocat, colorem bonum facit. si nimie comesta fuerit aut bibita, cum tortione[s] sanguen deponit. uentris similiter et uessice uulnera cum melle curat. lentigines uultibus tollit, liuores et maculas detergit. pascentia uulnera curat, cancros et duritias mammarum † ad mamillas †

---

1 superfluas cui si admixta fuerit 2 herba et tuba l. intuba a. R. i. endiuia alia translatio seris. plantago aut dragne 3 mirta uel psidia cidonia a. pira 4 a. dattili aut galla aquam coctam et ex hiis que uolueris singulis offerre debes secundum stomacum quia sunt alia de hiis cacostomaca 6 triginta lenticule purgate et inglutite 7 abstinet 8 — mate sin. uuln. fehlt — 9 curat — inposita fehlt. 11 durities cidonio cocta et imposita 13 ad fehlt. 13 psidia 14 admixto et fehlt. in uulneribus 15 marina purgat igni acri et herpetis Schluss aus Gal. ad Pat. 18 Herbum siue ut alii orobum Zusatz aus Gal. ad Pat., der hier, wie auch im vorigen Kapitel, sich mit unserer Übersetzung ziemlich deckt 19 elixum 20 fit autem farina ex eo sic: elige maius et infunde 21 die et alia die tantum 22 coque donec corium suum (l. hier: ex se) dimittat. f. totas lies: torreas 23 et tunc d. idem molle 24 quam cretam a. R. al. cribratam repone hec farina acc. 25 nimium tortiones cum sanguine 28 durities ad mamillas steht zwischen den 2 Spalten des Cod. Mon.

ad sanitatem perducit. maligna uulnera et caruunculos inposita curat, tumores rumpere facit. mixto uino caninis morsibus et benenosis opitulatur. cum aceto coctus super pectine inpositus tortionibus et stranguiriis et ponderibus medetur. elixatura ejus fomento adibita perniones et plurigines totius corporis tollit.

[54c] *QB'* De lupino. Lupinus nostratus omnibus notus est. cuius farina cum melle comesta aut cum aceto bibita lumbrices excludit. lupinu elixu et amaru comestu id prestat. similiter et aqua ejus bibita facere potest. ruta admixta et piper aqua ipsa bibita spleneticos curat. fomento adibita cancros et morsibus uenenatis et scabiis iubat. maculas malas et liuores et papulas corpori ebullire inpositus non admittit. farina eius melle mixto et murra subposita menstruis imperat, abortum facit. pulente mixta et aceto et aqua inposita tumores sparget, scrofas et papulas fricata curat. cum aceto et cataplasma adibita scrofas maturescere facit, caruunculis prodest. cum aqua caelesti elixus uultum limpidos facit, cum cameleonta nigra coctus scauiem obibus curat. radix lupini diuretica est, dulcati lupini cum aceto bibiti || [54d] stomachi putredines tollit, indigestis medetur. est etiam et agrestis similis nostro, amarissimus satis. tanta habet efficacia, quantum noster.

QΓ' De rapa. Radix rape bona est, sed uentrem inflat, sucum corpori addet, uentrem stimulat. elixatura ejus fomentum podagricis et pernionibus prodest, et ipsa trita et inposita id omnia facere nouit. excauata et oleu roseu et cera missa et calefacta pernionibus opitulatur. semen eius elixa et comesta diuretica est. semen eius antidotis tyriacis miscetur, uenenosis potionibus occurrit, bibitum uenerem stimulat. incisas partibus et in aqua salsa et aceto conposita et comesta digestionem et orexin faciunt.

---

2 tumorem 3 cocta et s. pectinem inpsta. Es folgt Gal. ad Pat. Gal. XII. 91. Orib. VI. 494. 6 Lupinus om. 7 lumbricos 8 lupinus amarus c. et fehlt 9 aqua ipsa adm. rut. et pipere et aqua 10 cancris 11 singulare presidium est. nigros et malas 12 corporis cum m. mixta et mirta 13 polenta 14 et fehlt vor ac. 15 a. cataplasmati 17 limpidum cameleunta 18 ouium diur. est. Zusatz a. Gal. ad Pat. 19 stomaco tollunt indigestioni Zusatz aus Gal. ad Pat. Orib. VI 509. sunt et syluatici lup. similes nostris sed am. 20 et tantam 21 quantam et nostri, cf. Spr. II 132 Note 98. 22 Radix rape 23 lies: uenerem fomento 24 presidium est hec omn. 25 oleo roseo mixta et c. in cineribus calidis 26 cima eius 28 [cum uino datum uel mulsa] bibitum uentrem radix incisa 29 imposita dig. et orexim facit. Es folgt Garg. Mart. 35.

[55a] *QΛ'* De rapa agresti. Rapra agrestis nascitur locis siccis fruticem collectum faciens; cubiti habens longitudinem, habens multas uirgellas, folia lenior et grossa in modum digiti et satis lata. semen eius in folliculis conclusum est, nigru et fragile est, qui fractus album de intus habet colorem. miscetur albamentis faciei uel totius corporis aptum, ad fricamentus uultus farine lupine et fabae et ciceris admiscatur.

**QE'* De buniada id est napicium. Bunias napicium est rape. radix eius elixa comeditur, inflans uentrem, carnes replet. semen ejus uenenis acceptus occurrit, antidotis miscetur. radix eius conditur ut rapa condiri diximus. ||

[55b] *QS'* De rafano. Rafanus commesta uentrem inflat, eustomaca est, ruptationem facit, diuretica est. uirtus est ei calida, uentrem mollit. post cibos sumpta digestionem facit. cocta et edita tussientibus et pituitis stomachi medetur. corium eius in obsimelli infusis *bomitum* prestat. cataplasmis adibitus cum melle pascentia uulnera curat. liuores inposita tollit, uenenatis morsibus medetur, alopicias emendat, lentigines purgat. micetas bibentibus occurrit bibita, menstruis imperat. semen eius bibitum diureticum est, uomitum prouocat, bibitum splenem tenerescere facit, maxime cum aceto. adibitus aceto ut cataplasma cancris prodest. elixum cum oximelli gargarismo sinanticis opitulatur. ad cerasti punctum acceptu statim medetur. est alius genus rafani, quod multi, id est latini, emoracium dicunt, folia similia nostrae habens, similitudinem habens lapsane. radix eius longa est || [55c] et tenera, uirtus est stiptica. folia eius comesta elixa eustomaca est et diuretica et calida.

---

1 Im selben Kapitel: Rapa agrestis 2 fictionem, fructicem SJ. 3 uirgas SJ. leuiora 4 fragile 5 quod fractum 6 est ad fricamentum farina 7 amixta 8 SJ. Bumas Ste. est lertum agreste et est rapa agrestis sed puto quod uoluit dicere bubas: ut supra quod est napo. 12 Rafanum greci . . . Eingang aus Isidor. Orig. XVII. 10. 10; Gal. ad Pat.; Garg. Mart. 1; a. R. hic incip. alius dy. uentr. infl. fehlt. 13 ruptationem — mollit fehlt; dafür nach digest. prestat: eructationem facit. 14 cocta et comesta 15 pituicibus 16 infusum <bomitum klein über der Zeile> sanitatem prestat 17 reprimit liuorem 20 uomit. — bibit. fehlt. tenuescere f. 21 cum aceto adh. ori cancris MS. adiutorium est. 22 ad fehlt. 23 statim fehlt. concauo denti inmissa uel gingiuis fricita eius dolorem mire sedat. multi armoratiam d. 24 nostro h. s. lapsarie Es folgt Garg. Mart. 32. 26 folia eius elixa comesta eustomaca sunt. uirtus est ei uiscida et diur. et cal. Es f. Garg. Mart. 32.

QZ' De sisaro. Sisar omnibus notus est, comestus eustomacu est. cuius radix elixa et comesta diuretica est, eustomaca et fastidium tollet.

QH' De lappatio. Lapati duo sunt genera, unum qui manducatur et alterum qui dicitur oxilapatium. locis humidis nascitur et duris. in summitate foliorum acuti et duri sunt. melior est qui in hortis nascitur. tertius uero est agrestis et bonus minor, similis plantagini super terra sparsus et mollis est. quartu genus lapati, quem multi zandam dicunt, aut anasaridan, aut lapatunē uocant, folia simili<a> lapatio agresti ha|[**55**d|bens, uirgellas minorem, semen habens acutu et rufu, habens uiscidum super uirgas et semen. omnium uirtus una est. uentrem mollit. crudus tusus cataplasmis adibitus cum oleo roseo duritias spargit. semen lapati agrestis aut oxilapati cum uino aut aqua bibitum disintericis et quiliacis stomacho et percussuras scorpii prodest. quod semen ante bibitum ad percussuras scorpii non admittit. radix eorum cocta et cruda cataplasmis adibita leprosis et sernis medicatur et unguibus leprosis similiter prodest. ante maxime nitru et acetu loca ipsa fricare debes. elixatura eius fomento adibita aut in balneis fricata pluriginem corporis tollit, dolores aurium mitigat. uino elixa dolorem dentium gargarismo conpescit. uino elixe et cataplasmis adibite posita in scrofas spargit. cum aceto cocta et inposita splenem adtenuat. simili modo radices eius ligata et in collo suspensa scrofas nasci non admittit. fluxum sanguinis *mulierum* abstinunt, trite cum uino elixa et bibita icterico|| [**56** a] curant, cauculos uessice frangunt, percussum scorpii mitigat.

**QΘ'* De yppolappato. Ippolapazu genus est lapati maioris nascens in aqua. uirtus est ei similis omnibus et ea omnia facere potest.

---

1 Sisarum est notum 2 eustomaca fehlt. 4 Lapatii quatuor s. g. u. quod 6 folia acuta et dura uerum melius est quod 7 Tertium agreste et bonum minus simile 8 terram sparsum et molle est lapatii quod m. caudam 9 SJ. zadam dicunt folia 10 et uirgellam semen est ei 11 et uiscidum uirgam habens semen 12 crudum tunsum et 14 disintericos et ciliacos et ad percussuram scorpionis maximum presidium est das Folgende fehlt. Es ist oben wohl zu lesen: et ad percussuras sc. prodest. quod semen ante bib. perc. sc. non admittit. 17 ctplmati 18 prodest ut zernis sed maxime nitro 19 locis ante fricatis 21 in uino elixata dolorem — elixe et fehlt. 22 ut cataplasma adhibita scrofas 23 simili modo fehlt. radix eius 24 sinit sanguinis abstinet mul. 25 trite fehlt. 26 sanat frangit percussum u. s. w. fehlt. Schluss Gal. ad Pat. Garg. M. 8.

*P' De lapsana. Lapsana genus omnibus non bonum et eustomacu, melior est lapadio. cocta, elixa et manducata digestionem prestat.

PA' De blito. Blitu elixatu et comestu uentrem mollit. eustomacu est et digestibilis et humidus. corpori, sed medicaminibus non facit.

PB' De malba. ‖ [56b] Malba melior est hortina quam agreste. cacostomaca est, uentrem mollit, maxime ipse uirgule; intestinis et uessice medetur. folia eius cruda cataplasmis adibita cum modico sale egilopis medetur. facit ad percussuras apium, si suco eius crudo perunxeris corpus. si admiscas ei oleum cum lotio elixa et cataplasmis adibita acoras et furfures capitis tollit. folia eius cocta et inposita cum oleo modico conbustionibus et igni acro opitulatur. elixatura eius malaptica est, ad duritias matricis fomento adibitur, ad morsum <in>testinarum et matricis et ani necessarie supponitur. cum radicibus cocta malba in iuscello potionibus uenenosis subuenit, si frequenter biberit. morsum spalangonis retemperat, lacte mulieribus prouocat. semen malbe agrestis cum uino bibitum dolorem uessice mitigat.

PΓ' De andrafraxin id est catone. Andrafraxin olus est genere duplici, hortinu et agreste. ‖ [56c] elixi si comedantur, uentrem molliunt. cataplasmis adibitus crudus et coctus papellis inpositus medetur. semen eius in mulsa bibitus ictericos curat.

PΔ' De coliculo ortino. Coliculu hortinu elixu non ualde percoctum uentrem mollit, nam si fortius elixatur, abstinet uentrem, si maxime in cinere calido <coctus> fuerit, cacostomacus est et uiscidu. qui in egipto nascuntur, amari sunt. et si comesti fuerint, caligines oculorum detergunt, typicis prosunt, crudi comesti ebrietatem in conuiuio non admittunt. cema eius eusto-

---

1 SJ. Dy. Lapsane n. bonum eustomachum Es ist wohl zu lesen: L. est olus omnibus notum, bonum est, eust. 2 melius lapatio. 4 Blitus Orib. IV. 444 La. eustomachus 5 humidi corporis medic. n. conuenit. Es folgt Garg. Mart. 8. 7 Malua utilior ortina agrestis sed 8 virgule ipsius 9 medentur cruda et 10 faciunt etiam ad apum 11 cum lotio elixa et oleo admixta 12 achoras tollunt 16 etiam necessarie sup. 17 iusculo bibatur. 18 spalangionis temperat lac 20 Andrafaxis holus (Adr.) 21 ortinu elixa 22 cataplasmati adhibita cruda papulis imposita 23 semen eorum bibitum yctericos. Das Folgende: Andrafaxis uirtus est leptintica u. s. w. ist das andracla-Kapitel der Handschrift, dann folgt Oribas. VI. 439; Garg. Mart. 7; ebenso MS. 24 Brassica. Anfang aus Orib. VI. 458. cauliculi ortini et non perualde cocti 25 nam [caulis tyrsus] elixetur 26 et maxime si coquitur 28 tipicis 29 cima

maca est et diuretica, uentrem mollit, cum uino bibitus morsibus uenenatis occurrit, cum feni greci polline et aceto [polline] podagricis et arteticis prodest, uulneribus sordidis opitulatur. sucus eius naribus additus caput purgat. cum polines irin mixtus et adpositus menstrua deponit. folia eius cruda et cum pulenta cocta in cataplasma adibita igne acru conpescit et leprosis || [56 d] similiter prodest, cum sale mixta carbunculis medicatur, fluentibus capillis occurrit. cruda cum aceto comesta spleneticis prodest, masticata et sucus eius gluttitus uoce inpedita purgat. elixatura eius bibita uentrem mollit, menstrua deponet. flore eius tritu et inpositu post partum generare non admittit. semen coliculi egipti bibitum lumbrices excludet, antidotis quiliacis miscetur, uultus limpidat, lentigines tollet. uirge coliculorum conbuste et cinere facte absungia porcina uetere adibita dolores lateris ueteres tollit.

PE' De coliculo agreste. Nascitur in locis maritimis et desertis, albidior et longior et amarus. uirtus est ei paracolletica, uulnera sordida purgat et diaforicat humoris et inposita papellas mitigat.

Pϛ' De coliculo maritimo. || [57 a] Maritimu coliculu qui dicitur dissimilis est nostro, folia habens longa et rotunda, similia aristolocis, uirgas habens robustas et rufas ut aedera, sucum habens album, quem cum miseris in rostrum, salbum est et amarum. ipsa herba elixa et data uentrem soluet, urinam prouocat, pinguibus carnibus miscetur cocturae.

PZ' De beta. Ueta duplex est, alba et nigra. nigra elixa data abstinet uentrem, si cocta fuerit cum lenticula. alba mollit uentrem. sed ambe cacostomace sunt, humores nutriunt malos. sucus eius naribus infusus cum melle purgat caput, et infusus in auriculas mitigat dolores. cum radicibus suis elixa lendes mundat,

---

2 fenu et aceto fehlt 3 art. e. pod. 4 poline yreos 6 cataplasmis compescunt 7 prosunt et si c. s. m. fuerint presidio sunt 9 et suco e. glutito uocem purgant. 10 bibita fehlt. flos 11 egiptii 12 ciliacorum 13 uirgelle in cinerem redacte 14 et cum ueteri adhibite 15 soluunt. 16 Im selben Kapitel: Cauliculus a. n. in marinis locis 17 a. est et paracolectica 18 et dyaforesin humores facit impositus papulas 20 Im näml. Kap. Maritimus cauliculus 21 est a 22 aristologie et et ruffus, obruffas SJ. edere SJ. et sucum a. quem cum miscueris et amarum: SJ. wie oben, doch richtig: salsus est. 25 in coctura. Es folgt: Garg. Mart. 30. 26 Bete due sunt que elixe 27 abstinent maxime si cocte fuerint etiam molliunt 28 ambe fehlt. 29 earum cum melle fehlt. 30 dolorem elixe mundant

fomento cernis prodest. cruda folia cataplasmis adibita maculas ante nitro fricitas emendat. alopiciis antecedente scarifatura inposita capillos restituet, || [57 b] pascentia uulnera conpescet. folia eius cruda in cataplasma cicatrices nigras reddet colori, tusa et inposita igne acru extinguet.

(*)*PH'* De andracla id est portulaca. Andracla uirtutem habet leptintica. cum polenta cataplasmis adibita et inposita dolorem capitis tollet, estigatione stomachi inposita tollet. semen eius nefreticis medetur, et folia contusa et inposita igne acru conpescit. comesta folia dolores uessice amputat, similiter et reuma stomachi amputat, uentrem proibet, febres acutas comestus extinguet, lumbrices rotundas extinguet, sanguem reicientibus prodest, disintericis comestus auxiliatur. cataplasmis oculorum utiliter adibetur, reumatismus intestinarum adibito conpescitur, dolores matricis suppositus mitigat. ||

[57 c] *PΘ'* De sparagu. Sparagus aspratalis, quem multi racanto aut mion appellant. sparagi cocti et bibiti uentrem molliunt, urinam prouocant. radices ipsius in duplice cocte et bibite di<s>uris medicantur, sciadicis subueniunt, hictericis prosunt, percussum spalangionis conpescit in uino elixi. ore diu retenti dolores dentium mitigat. diligitur semen ejus ad haec omnia facere. perhibetur, quod elixatura eius a canibus bibita moriatur. alii uero dicunt cornu hircinu, si contusu spargatur, sparagos nasci facit.

PI' De plantagine. Plantaginis duo sunt genera, unum dicitur ennebro aut platipleuron aut polipleuron, || [57 d] est etiam et

---

1 prosunt 2 si ante intro fricite fuerint emundant scarifactione a. R.: al. scarificatiua 3 restituunt compescunt Item f. cr. 4 cataplasmate cycatricibus n. reddunt colorem tunsa 5 acrem 6 Andragne siue ut alii portulaca u. s. w. ist aus Gal. ad Pat. u. Orib. VI. 434. Unter Andrafaxis (s. oben *ογ'*): Andrafaxis uirtus est -matibus 8 Tumoribus oculorum necessarie adhibetur et fatigationem 9 ignem sacrum conpescunt 10 folia eius comesta amputant 11 stomachum et uentrem, stomachi et uentris MS. prohibent com. f. 12 lumbricos wie immer sanguinem 14 intestinorum adhibitus 15 mat. dol. 16 Asparagus aspratalis miacanton SJ. 17 inyon (myon) ymon. SJ. Es folgt: Orib. IV. 438. 18 radices ipsius in duplici uase dococte 19 yctericis 20 elixe et retente Es folgt: Pseudoap. 84 (nur z. Teil in den Hdschr.) Gal. ad Pat. Garg. Mart. 31. Auch das zweifelhafte: Si quis maleuolus denotaverit findet sich am Ende des Kapitels. 21 wohl dicitur dicitur quod 22 si a bibita fuerit moriantur 23 facit fehlt. 24 Aruoglossos siue eptapleuros nomen sumpsit ad similitudinem agnine lingue nam Greci u. s. w. Das steht auch Pseudoap. 2, aber nicht in d. Hdschr. eius genera sunt duo unum dicitur polipleuron, platipleuron SJ. Im Cod. Mon. u undeutlich et est aliud sed.

minus. minor uero habet minuta folia et angusta et leuia. uirga eius multos habet angulos et inclinata ad terram, flore uiride habens, semen super uirga ipsa habens. alterum genus folia habet lata, hoc genus plantaginis hor*ti*[ni]num[1]) est, huius uirge angulose sunt et rufe, habens longitudine unius cubiti, et a media uirga usque susu semen est plenum, radices multas et teneras habens et aspras et albas, digiti unius habens grossitudine. locis aquosis nascitur et in hortis, melior tamen est maior. uirtus est ei in foliis sicca et stiptica. cataplasmis adibita sordida uulnera purgat et reumatica siccat, profluenti[s] sanguine occurrit, maculas nigras et epynictidas curat et cicatrices uulnerum facile ducit, cyronis uulneribus medicatur, sinibus inposita paracollesin facit. ustionibus prodest, morsibus caninis similiter, et tumoribus scrofis id prestat, maxime si cum sale inponatur. cocta || [58a] uero folia ipsa cum sale et aceto disintericis et quiliacis opitulatur. maxime cum lenticula melius adibetur. hydropicis cocta succurrit, epilenticis et asmaticis prodest accepta. sucus eius uulnera sordida oris gargarismo purgat; cum cymolia et absentio mixtus sucus igne acru extinguet, fistulis clistere adibitus medetur, dolori aurium infusus ita prestat, dolores oculorum inunctus tollit; colliriis sucus ipse admiscetur. gingibis sanguinem abstinet, sanguinem reicientibus et tysicis adibetur, disintericis clisteri adibitus prodest. offocationes stericas cum lana adibitus soluet, matricis reumatismum similiter suspendit. semen eius cum uino bibitum solutionem uentris stringit et reicientibus sanguinem prodest. aqua elixature eius radicis omnia suprascripta facere potest. cruda commasticata dolorem dentibus tollit, dolorem uessice et renum mitigat. dicitur radices tres

1) *ti* von jüngerer Hand zugesetzt.

1 minus uero lenia 2 florem 3 ipsam uirgulam nascitur (uero) in cardiariis locis. alterum uero genus plantaginis folia habet lata et ornatiora et neruosa habentes 6 sursum semine 7 habet in grossitudine, et cr. SJ. 8 et in uallibus in hortis et pratis est fehlt 9 ei fehlt cataplasmati 10 reumata profluentibus sanguinem 11 epininctidas Zusatz: Psap. 2, 6. 12 chironis 13 singulare presidium est canis auxilium prestat 14 et scrofis id prestat fehlt. 15 ipsa fehlt. 16 ciliacis si cum lenticula adhibeantur. 18 oris fehlt. 19 cimola cimolea MS. absinthio succus mixtus f. a. pro cl. 20 necessarie miscetur 22 ptisicis et sanguinem 23 necess. a. pro clistere maximum presidium est. effocationes 24 cum lanis soluit et ad. soluet MS. matricis fehlt. 25 semen uero mire prodest [herba ipsa etc. Pseudoap. 2, 9.] 26 aqua fehlt. elixatura rad. eius renum dolorem et uesice 28 dicunt alii quod

eius in uino cyatos tres elisse et aque tres et comeste || [58 b] et bibita tertianas emendare. simili modo et quatuor radices quartanis mederi peribetur. multi radicem eius collo suspensa scrofas non admittere dicunt.

*ΡΛΓ De sion id est niddicu. Sion nascitur in aqua, fruticem habens pingue et ramulos longos, folia habens hyposellini, minuta, et cum masticata fuerit, odorem suauissimum reddet. cruda comesta cauculos excludit, urinam prouocat, menstruis imperat, disintericis comesta prodest. cratebas sapiens huic perhibet testimonium dicens: frutex est pauca folia habens, rotunda et nigra, similia mente aut erucae.

ΡΒΓ De culules id est sisimbriu. || [58 c] Sisimbriu, quem multi cardamine aut sion appellant, *que erba est humida sicut sion, nam id cardamum nuncupatur, quod cardami habet folia similia cardomomo, cum folia rotunda nascatur, quae cum creuerit, finditur sic*ut herucae. uirtus est *ei calida* et diuretica. crudus et *coct*us potest. lentigines uulti*bus* tollit, maculas em<en>dat una nocte inposita, ut alia die loca abluas aqua.

ΡΓΓ De critimu. Critimon frutex est erbae, duos ramos habens in unius cubiti longitudinem. nascitur locis saxosis et maritimis, folia habens alba et pinguia similia andragni, sed latiora || [58 d] et oblonga, gustu salmacido, florem habens album, semen habens liuanotidis, simile male, rotundum et odoratum, qui cum siccauerit, ut tridicus sep<er>atur, radices tres aut quatuor habens digiti grossitudine, odori suauissimo plene folia et semen eius et radices cum uino cocta et bibita urinam prouocat, ictericis

---

1 in uini ciatis tribus et aqua ciat. trib. et comesta et bibite 2 curant radices eius 3 mederi. multi dicunt 4 nasci non dimittere. Das Folgende: minoris uero pl. s. u. s. w. stimmt meist mit Pseudoap. 2. 5 SJ. Sion in uero Dyas. nascitur 6 habet pinguem habet yposelino similia que cum 7 fuerint suauem reddent cf. auch: Sion liber antiquus historiacus est quod a latinis labes appellatur etc. 12 2. Hälfte des Kap., die erste folgt im dritten Buch. Sisimbricum quod alii caulules uocant aut syon 14 quia herba quia cardamo f. h. similia 15 cum f. eius 16 findunt se erucha SJ. aut sion nam ion cartami nuncupantur cardamo nascitur creuerint In d. Handschrift sind fünf und eine halbe Zeile unleserlich und hier aus den Resten mit Hilfe des Druckes ergänzt. 16 crudum et coctum lentigines uultibus tollit 18 si una impositum fuerit et alia die locus abluatur MS. 19 Critonion wohl similis zu ergänzen -entis ramulos SJ. 21 cum foliis andragne -i SJ. latioribus 22 gustu salm. fehlt hier. habet et s. libanotido s. 23 quod siccatur ut 24 habet in cum — seperat se SJ. 25 odoris suauissimi plenas 26 prouocant

medicatur, menstruis imperat. crudus et elixus comedi potest, et in sale compositus manducatur.

*PIJ' De coronepodo. Coronopos erba est minor, spansa super terram cum ramulis suis, folia habens conposita. olus ipsu coctu cum radice actum est escis, quiliacis medetur edita.

PIE' De soncu. Sonci species sunt due, una agreste est et spinosa, altera apta est ad comedendum, ramulos angulosos || [59a] habens et rufos et inanes intus, folia rada habens et iscissa. uirtus est ei stiptica non multum, unde stomaci estigationem et tumorem conpescit cataplasma adibita. sucus eius gluttitus morsu stomachi tollet, lacte mulieribus[1]) prouocat, tumores ani et matricis spargit. folia eius et radix cataplasmis adibita percussum mitigat scorpii.

PIς' De seris id est intubo. Seridis due sunt species, una est agrestis et alia bona. agrestis uero picris aut cicorion appellant, quae et lata folia habet. alterum uero, id est ortinu, due sunt species, unum lactuce similis est, et folia lata, altera uero amara est, et folia angusta. omnium uirtus est [ei] stiptica et eustomaca, uentrem abstinet cocte cum aceto. maxime agrestis uexatu stomachum confirmat et estigationes stomachi mitigat. cum pu||[59b]lenta inposita et sola cardiacis blanditur, tumores oculorum subuenit. folia eius inposita ut cataplasma percussum scorpii mitigat, pulentis addita et inposita igne acrum conpescit. cum aceto maxime mixta et cerussa omnibus rebus calidis opitulatur.

*PIZ' De condrilen. Condrilem folia et ramu et flore simile cycorion[a] habet, unde multi specie seridis illa dixerunt esse, folia tenue habens. in summum ramulorum uelut mastice inuenitur, rotundu ut faba. murrae admissa et in linteolo posita, in modum oliuae matrici supposita menstruis imperat. folia et

---

1) Zwischen *u* und *l* eine Rasur.

2 manducantur. folia eius in gustu salmacida sunt. 3 SJ. Coronopos D. herba sparsa 5 lies: aptum 6 Soncis, Soncos SJ. Soricis MS. agrestis 8 abintus et rara et scissa 9 estuationem 10 morsum 11 lac 12 cataplasmati percussuram stomachi m. 14 Sericis Seridis SJ. am Rande: vel seridis et intube endiuie. 15 alia ortina a. uero pinguis anciconon, pigris aut cicoria SJ. appellatur 16 et fehlt altera ut l. vel ortina duas habet 17 una habet folia lata similia l. 18 folia habet 20 estuationes 21 sola cum polenta in tumore 23 scorpionis 24 mixta cum aceto 26 SJ. Condrue Dy. f. e. ramos et flores similia cicorianis 27 speciem s. illam 28 tenuia mastix

radix eius trita cum melle et ut trocisci facti nitro addito maculas corpori emendat. cummi uero eius palbebris inprobos capillos religat. radix eius recens acu puncta similiter palpebris prodest, uenenis || [59c] omnibus succurrit, uino elixa uentrem abstinet, sucus eius crudus facere potest. est altera species condriles. folia habet punctibus pertusis plena et oblonga et super terra spansa. cuius ramus plenus est cummi. radix est ei tenuis ad finem rotunda. uirtus est ei peptica. sucus eius similiter suprascripta palbebris prodest. locis humidis et cultis nascitur.

PIH' De coloquintida. Cucuruita cruda trita et cataplasmis adibita papellas corporis amputat, apostematicis prodest. rasura eius cerebro inposita estigatione infantum mitigat, tumoribus oculorum opitulatur, podagricis iuuat. sucus rasure eius dolores aurium tollit cum oleo roseo mixtus. elixa et expressa melle et nitro addito bibita uentrem mollit. cruda uero excauata et uino si impleatur et maneat ibi die et nocte, || [59d] bibitus similiter uentrem mollit.

P[I]Θ' De cucumere bono. Cucumere comestu frigidu et eustomacu est, uessice utilis, malefationes relebat. odori applicitus. semen eius diureticum est, cum lacte mulieris mixtus et bibitus uulnera uessice curat. folia ipsius cum uino adibita cataplasma canino <s> morsus inposita curat, melli addito epynictidas tollit.

PK' De pepone. Carne peponis comesta diuretica est. cataplasmis adibita tumores oculorum tollit. corium uero eius cereuello inpositus infantes defendet ab estu. in fronte inpositu reuma oculorum suspendit. mediu et semen eius addita farina et sole siccata et adibita uultus limpidos feminis reddet. radix eius cum mulsa || [60a] cocta ζ.i. bibita nausia prouocat ieiunis; et post cena id facere potest, et duo oboli dari potest. cum melle inposita duritias uentris spargit.

---

10 Cucurbita 11 papulas apostemati calido MS. maximum presidium est. sucus rasure 12 estuationes p. maximum presid. est. 14 mitigat 15 et bibita cruda et 16 impleta si sic manserit una die et postea bibatur Das Weitere ist aus Garg. Mart. 6. 18 Cucumeris natura u. s. w. Garg. Mart. 16. gegen Schluss: comestum frigidum eustomaticum est et 19 utile malfactiones odori applicatus 20 mixtum 21 folia — curat fehlt. 22 folia melle addito et uino epimotidas tollunt cataplasmata. 23 Peponis usus u. s. w. Garg. Mart. 15. Zweite Hälfte des Kapitels. Caro peponis est et 24 dolores contrarium uero eius cerebela 25 infantium a. e. d. 26 carnes et semen ad solem 27 addita feminis fehlt. 28 et mulsa creta et ieiunio 29 cenam possunt etiam dari potest fehlt. 30 uentris durities.

PKΔ' De lactuca. Lactuca comesta uirtute habet frigida et eustomaca, somnum prestat, uentrem mollit, lac mulieribus prouocat. elixa et comesta plus eustomaca est. non lata comesta stomaticis medetur. semen eius bibitum superflua somnia proibet, uentrem abstinet. ipsa uero frequenter comesta caligines oculis inferet. sucus talli eius similem uirtutem habet agrestis lactucae. sucus enim agrestis lactucae similis est meconicu. posca obulo si <c> bibitus uentrem purgat, maculas uultibus tollit, conbustionibus cum lacte optimo prodest, somnium inducit [inducit], dolores capitis fronti inlinitus mitigat. bibitus || [60 b] menstruis imperat, percussum scorpionis conpescit, sfalantionis morsu mitigat. semen eius bibitus omnibus prodest, quibus et hortina. sucus eius expressus et in sole positus ut opium seruari potest.

**PKB'* De gingiziu. Gingitium in cilicia nascitur et syria. erba est minor similis pastinace. tenuis est et amarus. radix est illi subalba et amara. cruda et elixa manducari potest, et sale composita manducari potest. uirtus est ei diuretica et eustomaca.

(*)*PKΓ'* De scandice id est fecla. Scandes olus est agreste, quod facile comedi potest. uirtus est ei stiptica et uiscida et subamara. et haec cruda et elixa manducari potest, est etiam eustomaca || [60 c] et diuretica, uentrem mollit. elixatura eius bibita uessicae et neufreticis et epaticis medicatur.

**PKΔ'* De cauculis. Cauculis, quam multi dauca appellant, agreste erba. est enim minor tallu habens, cuius folia similia sunt feniculo, tacta asprior. folia ipsa fixa[1]) sunt, quem cruda et cocta comedi potest. uirtus ei similis supra scripte.

PKE' De euzumo id est eruca. Eruca multum comesta uenerem stimulat. semen eius omnia ista facere potest et diureticum est et pepticum. cuius semen facillime coquuntur, condituris additus

---

1) Lies: *fissa sunt que.*

1 Lactuca [et humidam Orib.] 2 Nach prouocat folgt Orib. VI. 510. 3 non lota et 5 oculis fehlt. 6 lactucis agrestibus 7 enim fehlt. meconio cum pusca obolo 8 si fehlt. 9 optime somnum 10 illinitus 11 occurrendo compescit stanlagionis, lies: sfalangionis morsum 12 bibitum suprascriptis maxime prodest 13 ponitur Das Lactucakapitel fol. 65 b der Lyoner Ausgabe ist aus Garg. Mart. 11. 18 cancalis herba est quam romani calicariam uocant u. s. w. caucalis in uero Dya. cancalian scrib. Dya. SJ. Das ist aber die *καυκαλία* IV. 121 Spr., als cancolia IV *ρνη'* unserer Handschr. 27 Eruca uentrem 28 nam di. [et calefactorium Gal. ad Pat.] 29 quod semen facillime coqui facit si addatur

carnes seruare a putredine potest. lacti aut [aut] aceto mixtus et trociscis factis seruari potest. ||

[60d] *PKξ'* De eruca agreste. Erucae agrestis semen multi pro sinape utuntur. uirtus est ei diuretica et uiscidior ortino.

PKZ' De ocimo. Ocimum multum comestum caligine oculorum inferet, uentrem mollit, inflationes uentris commobet, diureticus est, lacte mulierum prouocat. cum pulenta et oleo roseo ut cataplasma adibita cum aceto modico tumorem tollet, percussum scorpii maritimi et draconis mitigat. cum uino bibitus dolorem oculorum tollit. sucus eius inunctus caligines oculis detergit, reuma proibet. semen eius bibitum melancolicis prodest, dissurie medicatur, inflationibus prodest, naribus applicito sternutamenta prouocat; et erba ipsa id facere potest. multi uero eum uitant manducare, quia commasticatu et in sole positus uermes dicitur nutrire. perhibent afri, quod die, qua quisquis a scor[61a]pione fuerit hic percussus *et* comederit ocimum, statim moritur.

**PKH'* De orobacce. Orouaccae, quem multi cinomirion dicunt, aut leonta, quipri autem tirsinum uocant, status est illi palmorum duorum, colori rubeo, folia aspera et pinguia habens et mollia, florem album aut mellinu, radix uero eius digiti habens grossitudinem. radix eius in summo in duas partes finditur. haec erba inter legumina nasci solet et legumina ipsa prefocare. id ut patina oleris manducari potest; legumina addita haec celerius coci possit facit.

**PKΘ'* De tragopo<go>ne. Tracopone, quem multi comin appellant, erba est habens uirga in medium, folia similis croco. radix est illi longa et dulcis. in qua uirgula proferet semen nigrum; haec enim a multis comeditur. ||

[61b] **PΛ'* De ornithos galla. Ornithos galla herba est in medio habens uirgella alba et molle, longa duobus palmis, quem summo

---

1 mixtum tro. 3 Eruce a. semine 4 sinapi ortino fehlt. [utraque tamen mouet uenereos actus]. 5 Ocinum Es folgt die Beschreibung des ὠκιμοειδὲς IV. 28 Spr., dann Garg. Mart. 22. Gegen Schluss des Kapitels: ocimum uero oculis 6 et uentrem 7 lac prouocat mulieribus temperatum et ut cat. impositum tumoribus prodest. 9 maritimi et drac. fehlt. dolores 10 oculorum 11 maxime prodest dissuriis 12 inflationibus prodest fehlt. applicatum 13 uero dubitant eam manducare propter supradictas causas. 17 SJ. Oriba Dy. quam cinomorion cipri autem tisinum dicunt 19 colore 20 et florem habet 21 que in scinditur 25 SJ. Tragopone D. comi 26 uirgam medio et f. similia 27 profert 28 hec a 29 SJ.... Dy. ornitos galla 30 uirgellam albam longam duabus que a summo

separatur partibus tribus, cuius flores albi sunt et foliis diuisis sicut caori. mu'ti semen ipsum mittunt in pane sicut melantiu. caput floris eius crudus facile comeditur, similiter et radix eius comeditur.

*ΡΛΑ' De tubera. Tubera radix est sub terra, sine folia, rotunda, ex qua alia radix oblonga nascitur. uerni tempore uene colligitur.

*ΡΛΒ' De hismilax. Erba est, quae in orto nascitur. cuius semen lobia dicunt, alii uero sparagu. folia habet cisso similia, sed mollia. uirtus est illi diuretica, || [61c] uentrem mollit, somnia non bona prouocat.

ΡΛΓ' De medica id est sulla. Medica similis est trifolio, qui inter fenu nascitur. folia habet angusta, uirgula habens similis trifolio. in qua uirgella semen est illi ut lenticula. istud semen miscetur pani pro odore, et salibus elixu et fomento adibitu calidu est. qua erba et asini comedunt.

*ΡΛΔ' De face. Faces frutex est minor, locis humidis nascens, similis lenticulae, folia tenera et oblonga, et folliculos seminis eius similis sunt lenticule, in uno folliculo duo aut trex grana habens nigre minor a lenticula. uirtus est semini eius stiptica, reuma uentris et stomaci conpescit. cocta et accepta ut lenticula haec omnia facit. ||

[61d] ΡΛΕ' De porru. Porru comestu inflationem prestat et humores uiscidos nutrit. uirtus ei diuretica, uentrem mollit, somnia nuga facit et leptintica habet uirtutem. comestus satis caliginem oculis infert, menstruis imperat, contrarius est uessice et renibus uulneratis. radices eius cuntisana coctas humorem pituitarum sputibus prouocat. radices ipse aqua maritima cocte et fomento adibite stericas offocationes et duritias soluet. porru elixu uix numero inflationes *ita*[1]) non facit. folia eius uiscida et stiptica sunt. sucus earum expressus et inpositus abstinet sanguem. cum aceto mixtus profluentibus naribus abstinet sanguem, maxime si

1) Von jüngerer Hand.

2 cancri lies cacri <κάχρυ> 12 quod inter 13 et uirgulam similem 14 est ei 15 elixum 16 hanc herbam asini SJ. aus Serapion 17 SJ. Face Dya. 18 folliculi 19 similes tria grana 20 nigra minora l. 23 Porrus. Orib. VI. 498 Garg. Mart. 21. Gegen Schluss des Kap.: porrus comestus 24 est ei uentrem mollit fehlt. nigra facit 25 caligines 26 imperat. uesice et 27 cum ptisana cocte humores 29 durities soluunt porru elixu — facit fehlt. 31 expressus cum aceto mixtus et inpositus maxime si thus masculinum 32 sanguinem abstinet

addas tus masculu. plurimum porri comesti uentrem stimulant. tritus et melli mixtus humorem toracis exaurit, tisicis medetur, arterias purgat. || [62a] cacostomacus est. uenenatis morsibus sucus eius melli mixtus utiliter adibetur. folia eius cataplasma adibita id facere potest. sucus eius aceto mixtus et libanoto aut lacte aut olei rosei dolores aurium mitigat. tusa folia eius et inposita cum ros syriacu maculas corporis tollet, epinoctidas, uulnera sordida limpidat, si cum sale fuerint inpositi. seminis eius .ζ.ii. cum murta tusa et bibita reicientibus mirifice prodest.

PΛς' De ampeloprason. Comestum cacostomacum est, sed calidior a porru, et diureticu est, menstruis imperat, morsibus uenenatis occurrit.

PΛZ' De cepulla. Cepula uirtute habet uiscida. plus oblongior est stiptica quam rotunda, || [62b] et quae colore rufo habet quam illa habet, sicca uiscidior est quam uiride et cruda uiscida est quam cocta. uirtus est ei leptintica et uiscida. inflationes facit, fastidium tollet, sitim prouocat et fetorem oris tollet, uentrem mollit, anastomatica est, emorroidas inpositu prohibet. purgata et in oleo missa supposita uentrem mollit. sucus eius melle mixto caligines oculorum detergit *p*terrigia oculis tenui suffusiones oculorum limpidat, synanticis iuuat, menstruis imperat. sucus eius naribus missus caput purgat, morsibus caninis occurrit, melle et ruta et sale addito id facere potest. aceto misso et trita maculas tollet, cinere adibito scauias oculis curat. cum siuo gallino dolores aurium et superfluos sonos conpescit et uulnerationes aurium prodest. cruda uero fricita alopicias emendat, cum alpionio fricite crementa capillis prestat. plus comeste dolorem capitis || [62c] commouet, bibita letargicos opitulatur, cocta comesta diuretica est.

---

1 plurimum porri — 6 tusa folia eius fehlt. 7 que tunsa et impos. cum rore tollunt. 8 uulnera maxime si fuerunt imposita semina 9 cum mirta et tunsa 10 prosunt 11 Ampelopresson est fehlt. 12 calidius est porro morsibus occurrit u. [aborsum facit] 14 Cepe uirtutem h. uiscidam oblongior plus est 15 et que colorem ruffum illud quod album. 16 sicce uiscidiores sunt quam uiridiores et crude plus uiscide sunt 17 cocte est cepulle comesta infl. prestat 19 anastomatica — sucus eius fehlt. 20 melli mixtus 21 tenues 22 sinantis 23 in naribus missa 25 scabies seuo gallinaceo 26 et ad 27 similiter prodest. frictá alcionio <ἁλκυονίου> 28 incrementa comeste dolore 29 litargicis comesta cocta Es folgt Garg. Mart. 27.

PAH' De iscordon id est aleum. Ale uero duo sunt genera, hortinu et alium, qui in aegipto nascitur, sed non satis dissimiles sunt; est tres genus agrestis. uirtus est ei uiscida et inflatilis, calida, uentrem turbat, stomachum siccat, sitim commobet, corpora uulnerat. comestus lumbrices latas excludet, urinam prouocat, morsibus uenenatis mirifice prodest. fluxum sanguinis abstinet, si cum uino fuerit bibitus. rabidi canis morsu nocere non permittit comestus, melius si cum uino bibitus fuerit. aqua incognita non grauat hominem, si ante aleum manducauerit. arterias limpidat, tussim temporali subuenit coctu et crudu comestu. peduculos et lendes occidet. cum origani elixatura bibitus omnia suprascripta facere potest. conbustus et cum melle tritus ‖ [62 d] et inpositus liuores et alopicias detergit. cum oleo nardo mixtus et sale papellas corporis tollet, lentigines emendat, sernas purgat, acoras et furfures discutit. mixtus lumbrices leprosos curat, cum teda et liuanoto cocta in ore tentus dolori dentium mitigat. mygalis morsu cum folia fici agrestis et cuminu medetur. folia eius elixa et fomento adibita menstruis imperat, secundas excludit. et fumigatio eius ista omnia facere nouit. multi aleu et oliua conterunt et manducant; urinam sic prouocat et anostomatica est, hydropicis prodest.

**PAΘ'* De iscordoprasso. Nascitur maiore sicut porru, habens folia odore alei habens. uirtute habet commune porri et alei; comeditur sicut olus.

PM' De sinape. Sinape eligendus est non siccu ualde, qui confricatus abintus uiridis pateat, sucum dimittens uelut uiride. uirtus est ei calida, leptintica, epispastica, apofleumatismis utilis. sucus eius mulse mixtus tumorem faucium mitigat, scrofas sparget, aspredines arteriarum dislenit; gargarismo adibetur. tritus naribus

---

1 Allei uero fehlt. 2 ortinum et aliud quod 3 sunt fehlt. est — agrestis fehlt. et stiptica et calida 5 lumbricos latos 7 bibitum morsum 8 melius tamen bibitum est cum aqua. aqua in. 9 manducabitur 10 tussi coctum 11 pediculos 12 omnia ut supra combustum 13 liuores tollit nardino 14 papulas cernas 15 mixtum cum lumbricis 16 libano et in ore retentum dolorem migali 17 foliis cimino 18 secundinas excludunt 19 aleum et oliuam 20 et ur. prouocant Es folgt: Pseudoapul. 70. mehr nach d. Handschr. alleum anastomaticum est ydropicos prodere quia etc. Orib. VI. 506 u. ? 22 SJ. Scordoprasium Dy. n. maius allio sicut porrus odorem alii habentia 25 Sinape eligendum quod cum fricatur 26 hintu (habitu) uiride apparet sucum — uirtus fehlt. 27 lepteritica apoflegmatismis utile est 28 cum mulsa 29 utiliter adhibetur tritum et

aplicitus sternutamenta prouocat. fumus eius epilenticis et offocationibus medetur, letargicis auxiliatur, si raso capite tritus fuerit inpositus. mixtus caricis non potest tantam habere efficacia cause suprascripte, sciadicis et spleneticis medicatur. omnibus causis temporalibus ex alto non reuersurum humorem auri reualet, alopicias emendat, maculas uultibus limpidat cum uulneratione, sed melli aut absungiae mixtus ulnera suprascripta cerotalis[1]) utiliter miscetur. cum aceto mixtus leprosis et sernosis subuenit. tritus et siccus bibitus periodicas febres curat. || [63 b] sicut pulenta emplastris *epis*paticis utiliter additur, scauiem curat. incongruos sonos aurium cum fico tritum et inpositum tollit. sucus eius caligines oculis detergit ed ad palpebrorum aspredines bene adibetur. semen eius adhuc uiridis exprimi potest, positus in sole siccat sicut omnes succi.

PMA' De cardamo. Cardamu dicitur utilior esse babylonisium, ab omnibus semen eius calidissimum est, uiscidum et cacostomacu, uentrem turbat, lumbrices expellet, splenem adtenuat et abortum facit non coagulatum[2]) (?), uenerem stimulat, similis est sinapi et erucae. inpositus lepras et sernas emendat. melle addito duritias splenis conpescit, sordida uulnera purgat <...> si sucis adibeatur. morsibus uenenatis bibitus occurrit. sumigatio serpentes fugari facit, profluentibus capillis occurrit || [63 c] *carbun*clos rumpere facit, cum pulenta et aceto coctus sciadicis auxiliatur, tumores et duritias spargere nouit, ordiola matura <t> cum sale inpositus aqua. eius erbae id omnia facere nouit, sed paulo minus efficacia habet.

---

1) <σὺν μέλιτι ἢ στέατι ἢ κηρωτῇ.>
2) <ἔμμηνα κινοῦν.>

2 maximum presidium est. litargicis tritum imponatur. 4 sciaticis [cum melle adhibitum] in omnibus 5 <h>aurire ualet 7 cum melle et axungia mixtum uulnerationes curat. propter uulnera supra 8 sic utiliter m. mixtum 9 tritum singulariter curat. et si cum poleuta 10 Ausriss im Pergament mixtum utiliter adhibetur 11 ficu 12 oculorum et palpebrarum bene lenit. 13 uiride quod positum siccatur Es folgt Gal. ad Pat. Ein 2. Kapitel Sinapi fol. 104 b der Lyoner Ausg. ist aus Garg. Mart. 29. 15 Cardamus utilior esse dicitur babilonicus omnibus 17 excludit attenuat [cum aceto] 19 zernas wie immer. 21 succus 22 fumigatio eius fugere succus eius linitus occurrit. 23 cf. 10 sciaticis utilime et polenta positus auxiliatur 24 spergit. remouet ordiola 25 cum salsa aqua impositus. Dann folgt Garg. Mart. 13; Orib. VI. 449; aber am Schlusse: herba eius hec omnia efficatiam.

PMB' De tlaspiu. Tlaspiu erba est minuta, folia habens angusta, duobus digitis longa, quae in summo diuisa sunt et pinguia, uirga in medio proferens duorum palmorum, paucos ramulos habens, in quibus ramulis fert semen latum, simile cardamo, obrotundo, est enim ueluti conquassatum, unde et ipsum nomen accipere meruit, album florem habens. inuicem super tegulas facile nascitur. uirtus est semini eius termantica, colera susu et iusu excludens in[b]oxifabu bibitus. sciadicis medetur clisteri adibitus, bibitus || [**63** d] menstruis imperat. apostemata enteraneorum bibitus rumpit, abortum[1]) facit. cratebas sapiens perhibet esse alterum genus tlaspi, quem multi sinape persicum dicunt, folia lata habens et radices maiores. etiam haec erba non paruam uirtutem circa isciadicos habet.

PMΓ' De brio id est alga. Brio erba est duorum cubitorum longa, uirgas multas et tenues habens, in quibus foliis eius nascuntur sicut lepidiu, mollia uero et alba, in summo uirgaru profert semen et florem album habens. haec eni<m> cu<m> suco tisane cocta a capadocis comeditur. semen eius sicut piper utuntur, miscente cocturis et reliquis escis. ||

[**64** a] <*PM*>*Δ'* De erisimo id est eruca goracina. Erisimon nascitur intra ciuitates et muros et hortos, folia habens eruce agrestis similia, uirga ipsius similis est eruce, florem mellinum habens, in summo ferens semen simile cardamo. uirtus est ei

---

1) Der Schriftgebrauch des Codex gestattet nur *aborsum* zu lesen; übrigens sind die beiden Buchstaben *rt* in dem Worte *profert* des nächsten Kapitels ganz ebenso geschrieben.

1 Thlaspium siue ut alii sinapi agrion siue ut latini scandalanum a. R.: al. scandalum, scandalion SJ. i. <pes> gallinatius nasc. s. u. et angusta 2 et in sunt fehlt. 3 uirgam cum paucis ramulis fehlt 5 obrotundum et ueluti et nomen sumpsit. 6 florem a. h. im Anfang: nascitur in tumulis et in uiis et super tegulas. 7 termantica [atque acra Orib. VI. 510.] potui datum in acetabuli quantitatem superiorum atque inferiorum purgationem facit uehementer. Cf. Gal. ad Pat. 8 sciaticis wie immer pro clistere a. m. 9 collectiones in alto quas uomicas diuinus (!), lies: dicimus bibitum rumpit 10 cathebras quod 11 multi fehlt. 12 etiam — habet fehlt. 14 Brion herba est. 15 longas folia n. 16 lepido similia moll. et a. et. SJ. et in 17 et fehlt. ptisane wie immer 18 capadotiis semine cum pipere 19 miscentes in Schluss aus ? 20 Erisimon quam alii erucam goratinam, gorgonam SJ. dicunt 21 inter et in muris et in ortis 22 et uirga 23 in summitate florem nigellum SJ. w. o. habens cum laminis in longitudine porectis in quibus fert igneum gustu Die Ordnung des stark überarbeiteten Kapitels ist sehr gestört und vielfach durch fremde Zusätze unterbrochen.

calida, reuma toracis conpescit, empyicis et tussim medetur, hictericis et sciadicis prodest, bibitus uenenis contrarius est. cataplasmis cum mulsa adibita cancros optime curat, duritiis et parotidiis adibetur, tumorem mammarum et testium curat. uirtus eius leptintica et termantica, elactariis uiscidis miscetur, omnes causas toracis medendo curat.

PMÆ' De piper. Piperis arbor est in india nascens, cuius semen oblongum est, unde piper longum dictum est, qui cum fractus fuerit, inbenies infra illum in modum sinapis, || [64b] et post quam piper ipsu longu ceciderit, aliud feturat piper arbor ipsa, qui nobis in usum uenit, et post quam ipse ceciderit, nascitur alter in modum botrui, qui piper albus nominatur, qui non maturus est, crudus colligitur. iste ad colliriacas uirtutes intrat, teriacis antidotis miscetur inmaturus qui colligitur. nigru piper uiscidior est albo, eligendus est integru, graue et plenu et non satis marcidu. omne piper uirtute habet calida, leptintica et diuretica, epispastica et diaforetica et ismittica, caligines oculorum limpidat, frigoris periodicis bibitum et comestum medetur, morsibus uenenosis occurret, assidue comestus prestu iter genitale, si post coitum inpositum fuerit. tussi et omnes causas toracis curat, haeclectariis et potionibus miscetur utiliter, synanticis prodest. melli mixto tortiones bibitus conpescit, melius si cum baca lauri aut folia eius bibitus fuerit, apofleumatismo cum stafis agria bene adibetur, fastidium tollet, digestionem celebrat, oxiporiis et oxigariis || [64c] miscetur. pici duri admixtus scrofas faucium spargit, nitro addito maculas limpidat. assatur sic. nobum testum carbonibus ponis et misso piper agitas semper, et assu confectionibus, que in dinamidiis sunt, mittis. multi uero radicem

---

1 empicis et tussientibus yctericis 2 bibitum 3 adhibitum duritiis — curat fehlt. 5 u. est ei weiter oben: quod electuariis atque antidotis. 7 Piper arbor est in yndia n. Isidor XVII. 8. 8. Gal. ad Pat. 8 quod cum fractum fuerit 9 infra illum grana in modum sinapis inueniuntnr et post ipsum piper longum immaturum arbor ipsa aliud fert piper quo nos utimur quod piper nigrum dicitur postquam ipsum deciderit. nascitur i. m. botri quod p. a. dicitur quod non coctum sed hoc maxime colliriis et tiriacis miscetur. Zusatz a. Gal. ad Pat. 14 nigrum uero uiscidius. 15 Eligendum uero est piper album int. 16 satis fehlt. lepteriticam d. 17 et episp. diaf. exmicticam 18 frigoribus 19 uenenatis prestruit iter 20 maxime si comestum fuerit. tussim 21 cllectuariis sciriaticis melle mixtum 23 bachis lauri aut foliis apoflegmatismo 24 staphisagria 25 pice dura admixtum scrophas fautium 26 uero sic 27 testam in pone et ubi est assum 28 misce multi uero perhibent

piperis zingiber esse, sed falsu est, nam radix eius costu similis est. cui radix uirtus est termantica, humores prouocans, cataplasmis cum aceto addita splenem tenuescere facit, et bibita id facere potest. cum stafisagria masticata flegma deponit.

PMς' De zinziber. Zingiber arbor est nascens in arabia plurimum, cuius coma frequenter utuntur incole, sicut nos ruta; maxime ad<b>ibere et ad manducare adibetur. sunt uero radices minute sicut quiperi, subalbido colore habentes, sicut piper gustu, odori suabi. eligendus est uero non pertusu ‖ [64c] et graue, quem multi condiunt pro putredines, hic mittunt in uasis, cui addunt melle coctu et reponunt et italis transmittunt, quem maxime ipsi eum assidue uti solent tritu cum salso. uirtus est ei termantica, malaptica uentris, eustomaca. caligines oculorum detergit, antidotis miscetur. quam maxime uirtus est illi piperis.

PMZ' De ydropiperi. Hydropiperis nascitur locis humidis. cui uirga est nodosa, in quibus nodis nascuntur folia, quae nodo<s> inter se uelut gradus habent, quae folia mentastro similia sunt, sed maiora et meliora et albidiora sunt. Gustu uiscido sicut piperis, sed non tale habet odore. cuius semen in ipsis uirgis minutu exit, spissu uelut botrui. semen eius cum folia cataplasmis adibitu duritias et tumores temporales sparget, liuores limpidat, siccu et tritu ‖ [65a] pro piper misceri potest, iuscellis miscetur et cum salibus misceri potest.

PMH' De diptarmicer. Diptarmicen herba est habens frutice minore, multas hastas habens tenues et rotundas, similes aurotonon. in quas uirgas sunt folia oblonga similia oliuae et multa

---

1 costo est s. 2 cuius radix uirtutem habet termanticam humores prouocans. cataplasmati 3 adhibita et fehlt. 5 Zinziber 6 ruta in bibendo et manducando. Im Druck freier, genauer bei SJ. 7 maxime ad manducare 8 ciperi sicut piperis gustum odore 9 eligendum 10 quod multi putredine et mittunt 11 mel coctum; has — comedunt uel condiunt uas mel et sic et ytalis, a. R.: alias ytalicis, mittunt 12 quia ipsi assidue eis s. u. cum sale. uirtus autem 13 uentris eustomaca fehlt. Kleiner Zusatz a. Gal. ad Pat. Singiber a. m. 14 quam maxime fehlt. 15 Ydropiper [quod latine piperastrum dicitur] cuius 17 talis gradus que nodos intra se et g. MS., huius SJ., MS. huic folia 18 molliora sunt fehlt. gustu acerrima 19 talis odoris 20 existit SJ. et spissum sicut botrus foliis 21 — matibus durities spargit MS. 22 siccum pro pipere uiscellis 23 miscetur etiam cum sale. radix eius utile est. inutilis est MS. Es folgt Orib. VI. 513. 24 Diptarmicen fruticem 25 abrotano 26 in quibus uirgis virge SJ.

sicut an<the>midos. in quo cacumine est uiscido odore caput, unde si odori fuerit applicitus, sternutamenta prouocat; unde et nomen ipsum a grecis accepit, quod sternutatio ptarmos dicatur. cuius semen et folia cataplasma adibita libores corporis tollet. montuosis et siccis locis nascitur.

PMΘ' De strutiu. Strutiu duo sunt genera, unum lotores lane utuntur ad fumigio, quo[d] fumigio limpidant lana. || [**65**b] radices sunt rotunde et oblonge, quae si bibite fuerint, diuretice sunt et calidae, epaticis medetur, tussientibus et optornicis prosunt, morbo regio utiliter adibetur. cum mellis cocliare unu uentrem mollit. cum panace et capparis radice acceptum et bibitum cauculos uessice frangit et excludit, scirosis splenis spargit, matrici adpositus menstruis imperat, abortum facit. cum pulenta et aceto positus lepras tollet, pustulas cum farina ordei inposita limpidat, colliriis mixtus caligines oculorum detergit, medicaminibus miscetur. tritus sternutamenta prouocat, cum melle tritus et naribus missus caput purgat.

PN' De ciclaminu. Ciclaminu folia habet similia cisso, sed uario colore picta, inter qua sunt alba folia. || [**65**c] hasta eius palmu habent soliditate sine foliis, habens in summum flores sicut rosa et uelut [pur]purpura. cuius radix nigra est et grossa sicut rapa et lata, quae radix cum aqua bibita fleuma et tumores per uentrem deponit, menstruis imperat inpositu et bibitu. dicitur super radice eius mulier pregnans, si transierit, abortum facit. diu parturientibus sub femore posita citius generare facit. cum uino bibita uenenis contraria est, quam maxime his prodest bibentibus lepore marinu. bibentibus eam a bestiis inlesi manent. cataplasmis adibita morsus uenenatis optime curat. uino mixta et bibita

---

1 ammides amidos SJ. in eius cuius SJ. est caput u. o. 2 applicatum 3 eo quod tarmos SJ. 4 et fehlt cataplasmatis 5 nasc. loc. 6 Strutio lanarii utuntur ad fumigande lane quod fumigium limpidat lanam. SJ. uno lotores 7 ad fumigium quo f. lanam. — 8 sunt illi 9 epaticis tuss. et orthomicis medetur. 10 [cum lacte naribus infuse] cum melle cocleari uno accepte molliunt 11 panatio accepte 12 frangunt sclirosin 13 Strutium m. appositum 14 inpositum 15 necessarie m. 16 tritum Schluss aus ? 18 Ciclaminus uario colis (colore) 19 que sunt et alba puncta SJ. tirsus est ei nudus sine foliis unius palme habens in summo flores roseos uel purpureos cf. Gal. ad Pat. 21 est fehlt. grossa et lata rapa que 22 flegma et humores VB. 23 imposita et bibita imperare dicitur et si super radices 26 his prodest fehlt. 27 nam bibentibus eam illesi 28 uenenatos saluberrime

cum passo aut cum mulsa hictericos purgat, si loco calido et cooperti fuerint tantum, ut sudari possint, quo sudore inuenias colera rufa. sucus eius melli mixtus et naribus missus caput purgat, tusa ano subposita humores deponit, tritus umbilico positus et super pectine uentrem mollit, abortum facit, suffusiones et caligines || [**65** d] inunctus detergit. puluer eius sparsu anu propendente reuocat. id facere potest et sucus eius cum aceto traiectus tusu et expressu <. . . .> pustulas curat, uulneribus cum aceto medicatur. sola radix et cum melle haec omnia facere potest. cataplasmis adibita tumentem adtenuat splenem, alopicias emendat, maculas sordidas limpidat, podagricis subuenit, uulneribus sordidis adibetur, uulnera capitis sanat. elixatura eius fomento adibita pernionibus salutare est, si cocta cum oleo fuerit et peruncta. radix ipsa collecta et siccata seruatur. dicitur bibita amore inferre, trita cum aqua ut trocisci colligatur. locis umbrosis nascitur, quam maxime sub arboribus.

PNA' De alio ciclamino. Est alium genus ciclaminis, quem multi ciclantamu appellant, folia habens cisso similia || [**66** b] et minora, hasta habens grossa et nodosa, quae hastae, si arbore proxima habuerint, coerent illi, florem album et odoratum habens, semen eius sicut uotruos habet uelut cissus et mollis et uiscidus gustu, muccellagine habens. huius radix inutilis est. locis aridis et asperis nascens. semen eius .ζ.i. cum uini albi cyatos duos bibitus per dies quadraginta per urinam et uentrem tumentem adtenuat splenem, hortopn<o>icos similiter curat.

---

1 mulsa aquata in modum <III yctericos 2 cooperto fuerunt ut sudare possit. 3 inuenies colleram rubeam deponere 4 tunsa et trita et in 5 pectinem facit. sucus 6 cal. oculorum detergit maxime si melli fuerit additus. medicaminibus recte additur ad abortum preparatis. Puluis 7 s. eius. Qui tunsus et expressus necessarie seruatur, quo leuiores inuncti purgantur. Das ist spätere Ausfüllung einer alten Lücke. 10 splenem attenuat 11 subuenit et permonibus et ueretro et efelicis necessarie adhibetur nach sanat folgt: sed oportet eius decoctionem fomento prius adhibere et sic oleo in quo (antiquo?) predecocta illinire. circumciditur enim interius donec concauetur et sic oleo impleta cineri imponitur calido donec oleum scatere temptet. mittitur aliquando etiam cere parum et ita illinitur. 13 maxime si cum 15 trita est nach colligitur: Gal. ad Pat Orib. VI. 462. 16 nascitur in u. l. et m. 17 Est etiam aliud quod appellatur ciclantonio, ciclantemon SJ. 18 sed minora et astam 19 que asta arborem 20 coheret florem habet 21 semen uero botruosum et similem uuis (et uelut cisus SJ.) Gustum habet mucillaginosum [et uelut sciscum] et mollem et uiscidum sed inutilis est. 23 nascitur. <II. uini ciatis II 24 et fehlt. attenuat lienosos et orptonoicos

PNB' De dracontea. Dracontea folia habet cisso similia, sed maiora et uaria, uelut uirga duobus cubitis longa et ipsa uaria simile serpenti, liuores id est maculas purpureas habens solidas ut digitus; in qua[s] semen est uotruo simile, primo colore uiride, maturu colore croci facit, gustu mordaci, radix eius uulbi habens rotunditatem, similis || [66b] aro, corium tenue habens, nascitur umbrosis locis et in hortis. semen eius expressus uirtus est illi suco, qui addito oleo dolores aurium conpescit, lanae inunctus et naribus additus poliposis prodest, cancros curat. seminis eius triginta grana cum posca bibita caligines oculorum emendat. flores eius, cum ceperint marcescere, si a[d]mulieri pregnanti fuerit odoratu, abortum facit. uirtus est radici eius calida, unde ortopnoicis medicatur, tussientibus et catarron habentibus prestat effectum, umores toracis aurit non reuersuros, maxime si assa aut cocta apcepta fuerit. sicca et tusa sicut puluer melli addito omnia suprascripta facere potest et diuretica est. uentrem stimulat cum uino bibita, uulnera sordida et fagedenica cum brionia alba et melle posita purgat et cicatrices curare facit. ex qua et colliria fistulis necessarie fiunt, abortum inposita facit. dicitur quod si ex ea radice quisquis se uncxerit tutus ab incursu || [66c] serpentum seruatur. aceto mixta maculas limpidat. folia eius recentibus uulneribus adibetur. elixatura eius adibita pernionibus medetur. ex qua folia, si caseo inuoluas totum, a putredine seruas. sucus radici eius caligines et glaucomatas et terrigia detergit. radix ipsa collecta cocta et comesta prodest. in isolis aliquibus orientis melli addito comeditur. quae radix reponitur sic. lauas et rotundatim concides et lino inseres et suspensas siccas in umbra.

PNΓ' De aron. Aron, quod suri cantatita, folia habet draconteae similis, sed minore et non uaria, uirga habens duorum palmorum

---

1 Dragontea siue ut alii asclepias siue ut latini colubrina uel viperina cuius uirga uel hasta 2 est longa 3 similis 5 post maturitatem uero color ei similis croci et ex gustu est gustu SJ. bulbi habet 6 similem asaro cum corio tenui 7 in fehlt. uirtutem habet ut succus nam, in succo VB. MS. 8 sibi oleo 9 polipis maxime prodest optime curat 10 pusca 11 maturescere a muliere 12 odorate faciunt 13 more electuarii accepta medicatur maximum prestat 14 tumores reuersuros curat 15 sicca uero in puluerem melle et fehlt. 16 für uenerem wie öfter. 18 posita fehlt. 19 ad pustulas necessarie 20 si quis ex ea 22 necessarie adhibentur 23 maximum presidium est. 24 radicis 25 ipsius comesta cocta insulis (isola auch 49b und 68b;) 26 melle quae radix — umbra fehlt. Zusatz aus? Schluss Orib. VI. 465. 29 Aaron quam siri canticam uocant 30 similia

et colore purpureo, cuius semen colore croceo habet. radix alba similis dracontea et cruda et cocta manducari potest, quia non est ualde uiscida. et folia eius conposita in sale manducantur. uirtus est in semen radice et folia simile draconteae. fimo uubulo mixta cataplasmis || [66 d] adibita pod[r]agricis medetur. radix eius similiter collecta reponitur sicut dracontea et ciclaminu.

PNΔ' De asaru. Asaru[1]) herba est minor, radicem habens sicut oliua, uiridior est aro. cataplasmis adibita pascentia uulnera curat, colliriis siringiacis miscetur. radix eius inposita omnibus animalibus natura eorum siccat.

PNE' De affodillu. Affodillu herba est omnibus nota, folia habens sicut porru, uirga lene habens, quem multi albucium dicunt, supra qua uirga semen habet, quod semen antericon dicunt, radices habens oblongas et rotundas ualano similes. cui radici uirtus est calida et uiscida, urinam prouocat, menstruis || [67 a] imperat, dolorem lateris tollit et conquassationes. tussientibus medicatur bibita .ζ.i. cum uino. partem radicis quisquis comederit, leta die ducit. morsibus uenenatis .ζ.iii. accepta occurrit. id facere potest folia et radix eius cataplasmis adibita, et flore eius similiter cum uino medetur. pascentia uulnera curat, tumorem testium et mammarum inposita[s] spargit, pustulas et ordiola adibita stinguet, maxime si cum feces uini cocta et inposita fuerit. sucus uero radices eius addito uino et dulcore et murra et crocu et coctu simul oculis prestat effectum. dolores aurium et sanias uino addito et libanoto et melle et murra detergit. auribus tepidus infusus sucus eius, si dextre parti dens doluerit, sinistri auri in-

---

1) Schon im ersten Buche fol. 76 findet sich Kap. *H' de asaro*; hier ist es mit *arisarum* verwechselt.

1 colorem atque semen croci coloris habet radicem 2 draconteae quae cr. 4 uirtus in semine foliis similis m. f. bubalino et Es folgt Orib. VI. 437. 6 similiter fehlt. ciclamen 7 Asarus minimam radicem 8 uiridis est sicut oliua zu lesen ist: uiscidor est aro que catapl. 9 ducit ad sanitatem conpesceudo sirungiacis 10 uulnera corum! 11 Affodillus porrus uirgam lenem <leuem> 12 quam albutium idest aleta dicunt. 13 quam uirgam [rotundum et nigrum] quod semen anrius (antericum) dicunt 14 habet et balano cuius radici 16 tussi medetur 16 letam diem ducit <*εὐεμεστέρους* von *ἡμέρα* abgeleitet, also stand wohl *εὐημεστέρους* im Original> 18 uenenatis cataplasmis adhibita occurrit. 19 flos eius id — eius fehlt. 20 et sordida saluberrime curat 21 ordiolas stringit ad. 22 fece uero eius 23 et mirra et cere 24 maximum prestat sanies 25 libano mirra 26 partis sinistre

fusus medetur. cinerem radicis eius alopicias emendat. radix eius excauata et cum oleo calefacta pernionibus et doloribus aurium medetur. radix eius maculas albas in sole fricitas emendat. semen eius et flores serpentibus contrarium est, si cum uino fuerit bibitus. radix eius bibita cum aqua uentrem mollit.

PNς' De bulbu[1]). Bulbu qui manducatur, rufus bonus est, ex terra pingue collecti eustomaci sunt. est et alterum genus uulbi, plus iste eustomacoteri[2]) sunt. omnes uero uulbi calidi et uiscidi sunt, comesti erigunt uenerem, lingua et faucium exasperant, sucu corpori addunt, stomacu inflant. cataplasmis adibiti luxationibus et doloribus, iuncturis et podagricis prestant effectum, corpori infixe uocant; soli et melle addito id facere norunt. tumores hydropicis inpositi spargunt, caninis morsibus subueniunt, addito melle stomaci dolorem conpescunt, furfures et acoras nitro addito purgant, liuores et maculas tollent. medio obi addito et aceto et melle lentigines corporis emendat, conquassationibus auri et unguium cum pulenta bene adibetur. cocti in cinere calido pulenta addita et capita menirarum piscium nigris cicatricibus reddet colorem. aceto et alquionio mixto [n]efelin tollent. cocti et co||[67c]mesti dolorem lateris conpescunt et illis prode sunt[3]), qui ruina sua doluerit latus. sed non multum comedendi sunt, quia neruis contrarii sunt.

PNZ' De squilla. Squillae uirtus est calida et caustica. assa multis rebus medetur. assatur uero sic. accepta argilla includis

---

1) Neben dem Bild steht der grosse Asteriskus.

2) Die griechische Komparativbildung — vgl. *microtera* 33c — hier obendrein durch *plus* verstärkt.

3) Vgl. *esse prode* 47d (Anm. 3).

1 cuius (cinis) r. eius emendat [et albas maculas in solle illinit (illinitus)] 2 et oleo repleta calefiat donec oleum scatere incipiat quod pernionibus doloribus aurium singulare presidium est 3 fricatas [quamuis minus acrioris sint uirtutis] in decoctione uini potui dati medentur scorpione aut scolopendria uexatos Es folgt ein Stück vorläufig unbekannten Ursprungs, dann Orib. VI. 439. 6 Anfang erweitert durch Hereinziehung des im Griech. folgenden Kapitels *περὶ βουλβοῦ ἐμετικοῦ* II 201 Spr. m. qui etiam ematicus dicitur folia habet longiora et nisa (nitea) et longiora Eius spetics sunt duc. una que habet ruffum bulbum qui bonus e. t. pingui collectus et est eustomacus. Alia uero speties bulbi plus isto eustomachotera est. 9 linguam et fauces 11 iuncturarum maximum pr. 12 infixa euocant 13 ydropicos 16 emundant 17 aurium et polenta 18 capitibus minorum piscium *<μαινάδων κεφαλῶν>* 19 colorem [item maculis nigris prestant.] alcionio nefelin tollit 21 qui ob ruinam doluerint l. 23 Scille maxime assa 24 accipe argillam et include

aut absungia et mittis in fornu aut in cinere calido, quamdiu ipsa argilla cocta fuerit, aut absungia finita, et si minime cocta fuerit, bis hoc facis, quia si non bene cocta fuerit, interanea ledit. cocitur iterum sic. mittis ea in caccabo nouo et cooperis et sic in forno mittis et cum cocta fuerit, omnia folia proicies, quae de foris sunt, et mollia, quae de intus fuerint, colligis. item cocitur sic. mittis eam in cacabo partibus incisa, cui addes aqua et coces mutando aqua, quamdiu dulce ipsius || [67 d] sensieris aqua, et postea leuas et lino inseres et siccas in umbra. sic siccanda est, ut partes ipse non sibi iungantur. partes grossas, quas de foris habet, in aceto et oleo et uino conficiuntur, unde et nomen acceperunt scilletice confectiones. medium squille pernionibus medetur cum oleo et resina cocta, morsibus uenenatis occurrit. asse squille pars una et salis assi partes octo accepte coclearium unum uel duo uentrem mollit et potionibus et aromatis miscetur, urina hydropicis prouocat, stomacis indigestis utiliter datur, ictericis prodest, tortionibus et tussientibus fert opem, asmaticis et anaforeticis. tres obuli melle addito et coctus omnia suprascripta facere potest. digestionem cele[b]rat, uentrem mollit. cocta scilla et accepta omnibus suprascriptis efficacia prestat, cabendum est tamen, uulneratis interaneis detur. pernionibus et clauis apponitur. semen eius cum caricis aut cum melle acceptus uentrem mollit. integra scilla limini suspensa arcent maleficias. ||

[68 a] *PNH'* De pancratiu. Pancratiu multi scillam dicunt. radix est uulbo maiori similis, purpureum uel coccinum habens colorem, gustu amaru, folia lilio similia, sed oblonga. uirtus est ei similis scille, in omnibus causis talem prestat effectum, et paulo mollior est uirtus eius, unde sucus eius herbo addito et trocisci facti et dati cum mulsa ydropicis et spleneticis salutare est.

---

1 eam ibi aut in et mitte eam furnum aut sub et tamdiu ibi sit ipsa fehlt. 2 non finita fuerit 3 fac auch im F. stets Imperat. 4 coquitur mitte eam cacabum 5 in fimo mitte omnia prohice (projice) 7 incisam 8 mutando tamdiu quamdiu dulcis exeat et postea sic ut non iungantur partes uero grosse 11 unde — confectiones fehlt. 12 permonibus wie öfter. 13 cocta fehlt. 14 asse fehlt. accepto cocleario uno uel duobus 15 p. aromatibus necessarie 16 urinam stomatiticis (stomaticis) 18 III obolis data cum melle cocto 20 est autem ne 21 necessarie app. 22 acceptum 23 in lumine! arcet maleficta (-ficia). Schluss aus? 24 Pancratum (-ium) 25 est ei similis c. purpureum uel crocineum habens 26 amara sed oblonga fehlt. 27 est illi ita ut omnibus sed paulo 28 uirtus eius fehlt. unde et succo eius polline orobi addito trocisci informantur qui cum mulsa dati

PNΘ' De cappare. Cappar, quem multi quinosbaton aut caprion aut gorocamelon aut ofioscordon aut epistasilon aut almion aut pentrean appellauerunt, frutex est spinosus, super terra rotunda, spinosis iunctionis plena, sicut sintes, folia similia mela *qui*-
5 doniae[1]) habens, semen sicut oliba, quod semen apertum florem album in illo inuenitur, || [68b] qui si ceciderit, ut balanus inuenitur oblongus, qui si aperiatur, inuenitur in illo semen sicut male granate purpureum et minutum; radices habens maiores et multe. nascitur locis aridis in isolis et muris. semen eius in
10 sale conponitur, escis aptum, uentrem mollit, comestus cacostomacus est. radix eius et semen eius bibitus cum uino .ζ.ii. diebus triginta splenem adtenuat, urinam prouocat, sanguem deponet. sciadicis et paraliticis bibitus prodest, menstruis imperat, apofleumatismis bene miscetur. semen eius cum aceto coctum
15 et ori retentu dolorem dentium tollit, similiter et corium radicis eius ista omnia facere potest. puluer eius adibitus uulneribus sordidis antiquis et duris opitulatur. cataplasmis adibitus splenetici fert auxilium. dolore dentium conpescit, si radix ipsa mordatur, maculas albas cum aceto inpositas emendat. folia et radix
20 eius trita inposita duritias et scrofas sparget. sucus eius auri infusus uermes occidet. cappar uero liuitus et marcoticus[2]) uentrem inflat, nausia prouocat; debere eritbra[3]) talassa uiscidus est || [68c] et os pustulat, gingiuis putredine infert ita, ut dentes ipsos putredine *nu*dent. unde inutilis est ad edendum.

25 *PΞ'* De lepidiu. Lepidium, quem multi gingion adpellant, herba est omnibus nota; in sale et lacte conponitur. cuius folia uirtute habent uiscida et uulneratica, sciadicis medetur, apii radice

---

1) Die ersten drei Buchstaben dieses Wortes stehen auf einer Rasur.

2) Unter dieses Wort sind Punkte gesetzt und in Currentschrift *marmaricus* an den Rand geschrieben.

3) l. *de uere erithra.*

1 Cappara quam chinosb. aut caprion die folgenden Namen fehlen; dann folgt Orib. VI. 448. 3 spinosa spansa super terram 4 unctione sentex similia cidonie 5 si fuerit intro habet. 7 oblongum quod 8 mali 9 multas et uiscidis et maxime in muris 10 si in sale componatur aptum est cacostomachum 11 semen bibita 12 attenuant sanguinem 13 bibita mirifice prodest. 15 et ore retentum mitigat. 16 maxime puluis corticis a. flegmaticis uulneribus 18 portat auxilium 19 masticetur. imposita 20 trita et spargunt 21 cappar uero — edendum fehlt, <λιβυκή> dafür wieder Orib. VI. 448. 25 Lepidum quam 26 huius uirtutem 27 uiscidam uulneraticam medentur

addita oris quattuor inposita uulnera facit, spleneticis opitulatur, lepras mundat. radix eius collo suspensa dolorem dentium non admittit[1]).

PΞA' De uotraciu. Botraciu, quem multi apiu risu uocant, multe sunt illi[s] species. uirtus est illi uiscida et exuulneranda. folia habet coriandri similia, || [68d] sed latiora et alba et pinguiora; flore habens mellinu, aliquando et purpureu, uirga non longa sed breue, radice habens alba, non amara, fissa sicut elleuori. locis aquosis nascitur. est alterum genus agrestis, uirga longa habens. folia multis locis incisa, qui multum in sardinia nascitur, quem apiu agreste dicunt, cui uirtus est uiscida. et[2]) tertium genus, minora folia habens et odori non bono, flore subalbo habens. est etiam quartum genus, flore lacteo habens. omnes cum folia et radicibus uulneraticia scaroticia, unde cum dolore exuulnerat. inpositi ungues leprosos tollent, acoras expurgant, sticmata tollunt, alopeci<i>s medentur. elixatura eius fomento pernionibus opitulatur. radix eius sternutamenta prouocat; sicca uero adibita dolores dentium tollit; tactus ex ipsa dens dolens uim ipsa comminuitur. ||

[69a] *PΞB'* De anemone. Anemone aut eremion aut crino appellatur. duo sunt genera, agrestis et ortina. ortina flores coccineos habet, altera albos et lactineos aut purpureos habet flores, folia minuta sicut coliandru et diuisa, non magno statu; uirgas tenues

---

1) Bei Spr. folgt hier das unechte Kapitel *περὶ Ἰβηρίδος*. In der Handschrift steht dieses am Ende des 4. Buches in etwas abweichender Fassung als *PΠH'* de cardamu agreste. (Im Druck de cardamo agresti, ebenso.)

2) Lies: *est*.

1 et horis quatuor faciunt 2 dentibus tollit. 4 Botration multi apium risum uocant. huius speties sunt quattuor (Plin. nat. hist. 25, 172) 5 uirtus — folia fehlt. Hier folgt unten, nach ellebori: una que folia coriandro 7 Et florem mellinum uirgam 8 radicem albam folgt ein Zusatz; das Ganze ist überarbeitet. 9 secunda longioris tyrsi et foliis hyrtis (hirtis SJ.) multis locis incisa (is. SJ.) gustu acerrimo. 10 hec multum quam 11 ualde. Tertia speties est folia habens paruissima uel breuissima tetri odoris atque incendiosa cum floribus aurosis. aureis SJ. Zusatz: Quarta speties est florem foliis 14 uulneratici et scariotici sunt exuulnerant 15 stigmata 16 alopitiis 18 sensum auferendo tollit. nam dens d. e. i. t. non aliter eum frangit [quam si cautere adhibitum esset] Schluss aus Gal. ad Pat. Die übrigen Quellen sind mir unbekannt. 20 Animonis ide. papaueris duo sunt genera. 21 Ortina autem florem 22 ut papauer habet habet flores fehlt. 23 coriandrum magis (magni) status

et uirides habet, sicut meconos in medium capitella nigra habens; radix est illi sicut oliua nodosa et curta. agrestis uero in omnibus maior est, et foliis latioribus et capitellu maiore et oblongu habens. flore melino colore profert, radices sunt illi tenues et plures. est alterum genus nigra folia habens et uiscidu est. uirtus est omnibus uiscida, unde sucus radicis eius naribus missus caput purgat, conquassatis dentibus apofleumatismum prestat. cocta in dulcore et inposita tumores tollet oculorum, caligines uisibus detergit, uulnera sordida limpidat. radices eius et folia cocta cum tisana mulieribus menstruis prouocat, cataplasmis adibita lepras || [69 b] expurgat. aliqui, qui discernere nomina ipsarum nesciunt, errant.

(*)*PΞΓ'* De argemone. Argemoniu similis est in omnibus agrestis neconio[1]). folia anemonis et diuisa habet, uirga tenue et colore melinu habens, capitellum simile meconi riadi[2]) habet, sed oblonga et latiora. de susu radix illi rotunda et florem croceum. uirtus est ei uiscida, unde argemas purgat, caligines oculis detergit. folia eius cataplasmis adibita omnes tumores spargit.

PΞΔ' De anagallida. Anagallis, quem multi cicorium dicunt, species sunt due, unde in flore agnoscuntur. unum genus est, qui florem iaquintino profert, qui et femina est; alterum genus florem dactili colorem habentem || [69 c] profert, qui et masculus est. amborum uero frutices sunt minores, super terra spansus, [folia] subquadrata<s> habentes uirgellas, orum <folia> minor est et obrotunde, sunt celsine similes, semen habentem desuper

1) Lies: *meconio — ἀγρίῳ μήκωνι.*
2) *<μήκωνι ῥοιάδι>.*

1 miconus (-ium SJ.) in medio 2 oliue 3 capitella maiora 4 habet et longa florem feniceum et (uel SJ.) mellinum profert genus animonis uiscide nature. uirtus est Zusatz: Orib. VI. 434. 7 conquassatos d. confirmat apofleogmatismum 8 tumores oculorum tollit 9 radix 10 lac mulieribus prouocat subposita menstruis imperat Es folgt Pseudoap. 54; 2, 3, 1. Isidor. XVII. 9, 31? u. a. 13 Agrimone herba omnibus nota et ferraria minor dicitur agresti papaueri uel animoni herbe sed discernitur quod caput superius latius habet inferius florescit et neque ita feniceum facit florem sed croceum. Radix est illi desursum rotunda ex qua dimittit croceum succum acrioris uirtutis qui conuenit nebulis oculorum et argimoni in oculis nominati passioni. Beispiel starker Überarbeitung. Es folgt: Gal. ad Pat. Pseudoapul. 32. (1, 3, 4 fehlen in d. Handschr.) 5—9. Orib. VI. 439. 19 Anagallis quam 20 unde — unum fehlt. una est que 21 iacinctinum que et altera est que 22 dattili que et 23 terram spanse 24 folia fehlt. subquadratas h. uirgulas [uel tirsum cum radice tenui] semen habentes

obrotundum. ambo uulneribus prestant effectum, tumorem non admittunt, infixa corporibus euocant, pascentia uulnera abstinet. sucus eius dolori dentium prohibet, si pro dextro dente in sinistra nare fuerit missus. sucus ipse melle attico adibito omnes causas uel caligines oculorum detergit, morsibus uenenatis bibitus medicatur, neufreticis et hydropicis et epaticis fert auxilium. dicitur femina, quae iacyntino profert colorem, ano tumenti inposita medicari; alia uero, si inposita fuerit, inutilis est.

PΞE' De cissos id est edera. Cissos multe sunt species, sed genera tres. est alba et nigra et elix. alba uero semen affert albu, et nigra nigru || [69d] aut croceu, quem multi dionision uocant, elix uero non habet semen, sed folia habet minuta et angulosa et grossa. omnis hedera uirtute habet uiscida et stiptica, unde nerui est contraria. flore eius tribus digitis tulti et bibiti disintericis medicatur, unde quis duo in die bibere debet. conbustionibus cerotis missa prodest. folia eius cocta cum aceto et inposita splenem attenuat. sucus eius naribus infusus caput purgat, dolores capitis mitigat, cum oleo puro decocta doloribus aurium opitulatur. nigre hedere sucus aut summitate bibitus amentes homines facit, quinque grana seminis cocta cum oleo roseo in corio malae granate et auri dextre infusa sinistro denti medetur. ut cataplasma inposita capillos nigrescit, similiter et uulneribus utilis est. folia cum annoconta conbustionibus medicatur, macula inposita emendat. summitate ipse bibite et subposite menstruis imperat, post purgationem mulierum .ζ.i. bibita generare non sinit. || [70a] cacumina ipsa trita melle addito supposita abortum facit. sucus eius naribus missus putredinem tollit. lacrimus eius inpositus non renascituros capillos euellet.

---

2 abstinent 4 immissus hic succus cum melle attico cocto adhibitus causas et 5 siue uitium eorum quod appellatur argema detergit 6 [et renali passioni defectis] prestat auxilium dicitur — ano fehlt. 8 medicatur i. s. fuerit Es folgt Orib. VI. 433. 9 Cissos 10 g. sunt tria alba nigra 11 album, nigra nigrum quod (quam SJ.) multi dyonisiam 12 folia minuta 13 omnis uero uirtutem nerui citius eam sentiunt contrariam 14 flores eius sublati (cf. f. 29b) 15 si bis in die bibere dantur 16 [folia eius] mixta cum cerotis comb. maxime prosunt. Item folia 17 s. tumentem attenuant 18 et dol. cocta 19 summitas eius si bibatur 20 prestat 21 mali g. aut 22 ut fehlt. cataplasmis nigrescunt 23 utilia sunt eius cum uino cocta 24 maculas summitates ipsius uel s. 25 uero mulierum 26 ipsius trita 27 prestant p. narium tollit 28 lm. eius pediculos occidit <necat> et capillos nudat quibus euulsis impositum non renasci facit. Es folgt: Orib. VI. 454.

peduculos negat sucus radicis eius, cum aceto bibitus morsibus sphalangionis occurrit.

PΞϛ' De celidonia. Celidonia maiore, quem multi otonion appellant, uirga habet unius cubiti longa et amplius, et tenera est. quam uirga in giro folia habet plurima, similia uotracio, sed meliora et aluidiora. florem aurosum profert, sucum croceum habens. uirtus est eius uiscida et mordax et amara et non boni odoris. radix de susu una est, de iusu plures, semen sicut mecum ceratices habet et minutum et maiore paulo. || [70b] sucus eius melle addito et coctum sine rame super carbones caligines oculis detergit. folia et radix et uirga ipsa in estate ad umbra siccantur et sicut trocisci conponuntur. radix eius aneso mixto et uino albo bibita ictericis opitulatur. folia eius cum uino ut cataplasma adibita maculas detergit; masticata dolore dentium prohibet. nam ideo nomen accepit, quod uentu urundinu nascitur et profetione earum definiatur. dicitur etiam caecatis pullis yrundinum parentes ipsorum hanc herbam lectam caecatis, ut dixi, pullis comedere, et recipiunt uisum.

PΞZ' De celidonia minore. Celidonia minor, quem multi taurion aut piron agreste dicunt, herba est minuta, uirgas minutas habens et folia hederae, sed obrotunda || [70c] et minora et pinguia et molliora, radices habens minutas et plures sicut tridico in uno tres aut quattuor. locis aquosis nascitur et in pratis. uirtus est ei uiscida, simile anemoni. inposita uulnerat corpus, scauiis prestat effectu, ungues leprosas excludet. sucus radicis eius melle addito naribus infusus caput purgat.

---

1 radicum eius occurrunt. Dann kommt das Kapitel *PZ'* des ersten Buches (I. 126, 127 u. 128 Spr.), Orib. VI, 453. Pseudoap. 98. 3 Celidonia maior quam m. glaution (-ium SJ.) a. 4 uirgam tenera [et tenuis tamquam fenugrecum] Das stimmt mit Pseudoap. 73, die Beschr. steht aber nicht in den Hdschr. 5 que uirga botrachion SJ. 6 molliora et subalbidiora 7 est ei 8 desursum est una et desubtus sicut miconium <τῆς κεραλίτιδος μήκωνος> 9 habet minutim et paulo maius 10 et coctus in eramine <in eramẽ> 11 folia et radix — opitulatur fehlt. 13 ut cataplasmis 14 optime detergunt. dolorem 15 quod in aduentu yrundinum 16 profecte (profectione) ipsarum diffiniatur 17 herbam 18 collectam dare comedere et recipere uisum 19 C. m. quam m. caution 20 alii philon a. SJ. minuta minutam u. 21 similia edere et et 22 mollia sunt illi minute · et plures longitudine differentes tres aut quattuor in unum sicut triticum. nascitur l. a. [florem habet pallidum paruum et folia adherentia terre] 24 similis animoni. uulnerat cutem. scabiem detrahit 25 e. radicis mellis addito

PΞH' De otonia. Otonia, quem multi sucum celidonie maioris dicunt, aut liciu uocant aut meconis ceratitis aut sucu anagallidis, in egipto aut in arauia nascitur, folia habens eruce similia, sed pertusa et fragilia, et non multa folia habet, florem croceum habens et latum, unde multi speciem dixerunt anemonis esse. sucus eius oculis prestat effectum, caligines detergit. dicunt multi extate[1]) sucu ex ipsa herba fluere, qui collectus in modum trocisci reponitur; simile herbae suae habet uirtutem.

**PΞΘ'* De meosota. Meosota, quem multi meotida dicunt; cui uirge plurime ascendunt rufo colore, folia habens angusta et longa et nigra, quae geminae nascuntur et rare. quae folia in fine acuta sunt et de una uirga plures exeunt, in quibus uirgae flores exeunt colore iacyntino. sed radice ut digitus sunt solide et multas radices in se collectas habens. maxime herba ipsa similis est scolopendro, sed lenis. folia eius cataplasmis adibita fistulas oculorum purgat. multi elsinen sotida[2]) dicunt. ‖

[71a] **PO'* De ysatis id est herba bitrea. Isatis, quem infectores utuntur, folia habet plantaginis similia, sed pinguia et nigriora, uirga amplius cubito longa. folia eius cataplasmis adibita omnes tumores conpescit, uulneribus recentibus inposita paracollesin facit, fluxum sanguinis stringet, maligna et sordida uulnera curat, maculas emendat, igne acrum extinguet. est agrestis, similis suprascripte, folia maiora habens similia lactucae, uirgas multas et diuisas habens et obrufas et in folliculos habens cum semine sicut lingua, florem mellinum habens, tantum efficacie habens, quantum et suprascripta. plus bibita spleneticis prodest et inposita curat. ‖

[71b] **POA'* De telefion. Telefion, quem multi aizoon agreste aut andragne agreste aut brion dicunt; his foliis et uirgis similis est

---

1) Schon in der Einleitung zum ersten Buche erwähnt.

2) *<τινὲς δὲ καὶ τὴν ἑλξίνην μυὸς ὠτίδα καλοῦσιν>*.

1 Othoma (othonia) quem — nascitur fehlt. 3 habent 4 et non m. f. habet fehlt. et fl. 5 animonis dixerunt 6 effectum .i. caliginem multi ex ea sucum fluere 7 in modum trocisci fehlt. 8 similem habet uirt. 9 SJ. Misota dy. quam 11 gemina rara 12 uirgis flores 13 iacintino sed radices sunt solide et 14 habentes 15 scolopendrie 17 SJ. Isatis Dya. quo 19 et uirgam longam 22 est et 24 diuisas et obruffas et follic. 25 sicut linguam 28 SJ. Telefion Dyasc. quod m. aizon ag. aut brion d. hec f. 29 andragni

andragne; et inter ipsa folia et uirga uelut fossa habent, ubi sunt aliae uirgae, et super uirgas ipsas habet folia molli et flores albos. locis cultis et uineis nascitur. folia eius cataplasmis adibita maculas albas emendat sex horis inposita. trita cum aceto et peruncta omnes maculas tollet, si inposita diu steterit ad solem, et post hoc fricata loca perlaues.

EXPL. LIBER .II.

Nachträglich habe ich auch noch Simon Januensis (SJ.) und Matthaeus Silvaticus (MS.) hereingezogen. Näheres über diese, sowie über Vincentius Bellovacensis u. a. bringt die Einleitung zum nächsten Buche. Dafür hoffe ich auch Cod. Lat. Parisin. 9332 (Delisle, Inventaire d. m. L. pg. 28) benützen zu können, der nach den Textproben bei Bastard, Peintures des manuscr. II 39—44 mit dem hiesigen nahezu Wort für Wort übereinstimmt. Über des Pseudoapuleius Verhältnis zum latein. Diosk. werde ich an anderer Stelle ausführlich berichten.

---

1 uirgam uelut fossam habet 2 mollia 3 et humectis.

Zwei altfranzösische Bruchstücke des Floovant.

Von

Paul Gehrt.

Die beiden altfranzösischen Bruchstücke der Floovant-Sage, die hier zur Veröffentlichung kommen, wurden vor einiger Zeit in der Universitätsbibliothek zu Freiburg i. B. von Herrn Dr. F. Pfaff entdeckt und von Herrn Prof. Baist bestimmt. Sie waren auf der Innenseite der Deckel eines Buches geistlichen Inhalts aufgeklebt, das aus dem Kloster Tennenbach[1]) bei Emmendingen stammte und mit der ganzen Bibliothek des Klosters in den Jahren 1806/7 an die Universität Freiburg kam. Nach vielen Mühen und bei grosser Vorsicht gelang es, die Bruchstücke abzulösen, doch war nicht zu vermeiden, dass einzelne Teile verletzt wurden. Infolge starken Beschneidens der Blätter an einer Seite fehlen grossenteils die Anfangs- und Endbuchstaben der Zeilen. Geschrieben ist das Ganze auf Pergament und, der Schrift und den Abkürzungen nach zu urteilen, von ein und derselben Hand des XIV. Jahrhunderts. — Aus den vielen Verbesserungen und Wiederholungen ersieht man, dass der Schreiber nicht allzu sorgfältig gearbeitet hat.

Die Höhe und Breite der Seiten

1 und 2	betragen	$14^3/_4$ cm	auf	$10^3/_4$ cm
7 und 8	„	$14^3/_4$ cm	„	9 cm
3 und 4	„	$14^1/_2$ cm	„	$9^1/_2$ cm
5 und 6	„	$14^1/_4$ cm	„	$10^1/_2$ cm.

Der unserer Abhandlung beigefügte Lichtdruck ist etwas grösser als das Original, welches nun die Hs. 507 der Freiburger Universitätsbibliothek bildet. Die zwei Bruchstücke sind zwei auf einanderfolgende Doppelblätter einer Lage, aus welcher die Mitte — ein oder zwei Doppelblätter — fehlt. In den vielen Büchern der hiesigen

1) Alemannia, Band XX, S. 14 ff.

ROMANISCHE FORSCHUNGEN

ORGAN

FÜR ROMANISCHE SPRACHEN UND MITTELLATEIN

HERAUSGEGEBEN

VON

KARL VOLLMÖLLER

X. BAND 3. Heft.

Inhalt:

	Seite
Vollmöller, Karl, Der Kampf um den Romanischen Jahresbericht. Ein Beitrag zur Klärung des Verhältnisses zwischen Autor und Verleger	301
Stadler, Hermann, Dioscorides Longobardus. (Cod. Lat. Monacensis 337.) Aus T. M. Aurachers Nachlass herausgegeben und ergänzt	373

(Ausgegeben im Mai 1897.)

ERLANGEN

Verlag von Fr. Junge.

1897.

Verlag von **Fr. Junge** in **Erlangen.**

Kritischer Jahresbericht über die Fortschritte
der
Romanischen Philologie
unter Mitwirkung
von über hundert hervorragenden Forschern des In- und Auslandes
herausgegeben von
Univ.-Professor Dr. **Karl Vollmöller.**
Mitredigiert von **G. Baist, Otto E. A. Dickmann, R. Mahrenholtz, C. Salvioni.**
Jährlich 1 Band in 4 Heften, 30 Bogen Gross-8°. Preis 18 Mark.
III. Band (1891—94, 2. Hälfte).
IV. Band (1895—1896).

Neue Besprechungen des Jahresberichtes. (Die früheren sind abgedruckt in: Der Kampf um den Romanischen Jahresbericht. S. 65—70.)

1. Von Gaston Paris, Romania XXV 631 ff.:

Le t. II du *Jahresbericht über die Fortschritte der romanischen Philologie unter Mitwirkung von über hundert Fachgenossen herausgegeben von* KARL VOLLMÖLLER, *mitredigiert von* G. BAIST, OTTO E. A. DICKMANN, R. MAHRENHOLTZ, C. SALVIONI a commencé à paraître: il comprend les années 1891—94. La première livraison (p. 1—128), que nous avons sous les yeux, est extrêmement intéressante. Après des articles sur des sujets un peu éloignés de la philologie romane, mais dont les romanistes font cependant bien de suivre les progrès (*Linguistique générale et indogermanique* par L. Sütterlin, *Phonétique générale* par E. Koschwitz, *Langue latine* par F. Skutsch) viennent les articles suivants: *Latin populaire* (W. Meyer-Lübke), *Latin des juristes* (W. Kalb), *Latin du moyen âge* (L. Traube), *Grammaire romane* (W. Meyer-Lübke), *Langue italienne* (W. Meyer-Lübke), *Dialectes de l'Italie centrale* (C. de Lollis), *Dialectes du sud de l'Italie* (H. Schneegans), *Dialectes sardes* (P. E. Guarnerio), *Rétoroman* (Th. Gartner), *Provençal* (E. Stengel), *Textes provençaux* (E. Levy). — Les noms des rapporteurs sur chacun de ces sujets disent assez qu'il ne s'agit pas de simples énumérations des livres et des articles parus dans la période étudiée, mais que ces livres et ces articles, et par conséquent les points les plus divers de la philologie romane, sont l'objet de critiques compétentes et approfondies, parfois plus importantes qu'eux-mêmes. Nous ne pouvons naturellement rendre à notre tour un compte détaillé de ces comptes rendus. Nous nous bornerons à répéter que le Jahresbericht est indispensable à tous les romanistes, et plus particulièrement peut-être à ceux de notre pays, où on a moins de facilité qu'en Allemagne pour se tenir au courant de la science. Nous nous félicitons donc qu'il soit renè de ses cendres et nous souhaitons bien sincèrement qu'il prospère. On trouve un intéressant exposé du plan et de la portée de l'œuvre dans la brochure intitulée: *Über Plan und Einrichtung des Romanischen Jahresberichtes*, von KARL VOLLMÖLLER (Erlangen, Junge 1896).

Dioscorides Longobardus.

(Cod. Lat. Monacensis 337.)

Aus T. M. Aurachers Nachlass herausgegeben und ergänzt

von

Hermann Stadler.

Einleitung.

Der Druck dieses Buches begann schon vor der Ausgabe des vorigen; somit konnte ich von den Handschriften des alphabetischen Dioskorides nur eine vergleichen, den Codex 41 fol. (s. XIV) der Amploniana zu Erfurt. Näheres darüber bietet H. Schum, Beschreib. Verzeichnis der Amplon. Handschr.-Sammlung zu Erfurt, Berlin 1887, S. 151. Ich habe einen guten Teil desselben durchgearbeitet, konnte mich jedoch nicht entschliessen, mit seinen ganz willkürlichen Änderungen, besonders in der Wortstellung, seinen zahlreichen Auslassungen und Schreibfehlern den Apparat zu belasten. Gute Lesarten habe ich wenige gefunden; der Inkunabeldruck ist offenbar nach viel besseren und älteren Exemplaren hergestellt. Eines habe ich aber doch aus dieser Handschrift, welche der Randnoten des Petrus de Abano entbehrt, ersehen: dass nämlich dieser an dem Texte selbst wenig oder nichts geändert hat, so dass wir in dem Drucke ein getreues Abbild der benützten Handschriften haben. Doch werde ich auch noch die Pariser Exemplare einsehen; denn da der früher erwähnte Cod. Lat. Parisin. 9332 nicht mehr versandt wird, will ich ohnehin in nächster Zeit nach Paris reisen, um ihn dortselbst zu kollationieren. Dann wird es sich auch zeigen, ob es sich noch verlohnt, die Italiener u. s. w. heranzuziehen. — Dagegen habe ich die Göttinger Fragmente, auf welche mich Traube zuerst aufmerksam machte, abgenommen und in

Kapitel *KB'—ΛH'* zum Abdrucke gebracht. Beschrieben sind dieselben im: Verzeichnis der Handschriften im preussischen Staate, von W. Meyer, I, 1 (Göttingen) S. 311. Ich habe nur noch beizufügen, dass unter der zweiten Hand doch da und dort noch die erste zu erkennen ist. Aus diesen Spuren ergibt sich, dass die zweite Hand nach der alphabetischen Bearbeitung „verbesserte".

Die Quellen, welche für die Herstellung der alphabetischen Bearbeitung neben der lat. Übersetzung benützt wurden, hat schon V. Rose (Hermes VIII S. 38 Note 2) angegeben. Ich habe darnach die Stellen bereits zum vorigen Buche vermerkt; statt des mangelhaften Pseudo-Oribasius (Strassburg 1532) zitiere ich aber den 6. Band der Ausgabe von Bussemaker-Daremberg. Die einzelnen Stücke entsprechen meist mehr der Fassung der Lâoner Handschrift als der Pariser, was für die Festlegung der Entstehungszeit der alphabetischen Bearbeitung wichtig ist. Doch darüber, sowie über die ausserdem noch benützten Quellen, werde ich in der Einleitung zum nächsten Buche berichten.

Der Einfluss des lateinischen Dioskorides auf das ganze Mittelalter war weit grösser, als man bis jetzt im allgemeinen weiss. Man glaubt noch vielfach an Plinius, Pseudoapuleius u. a., ja selbst an die Araber, wo doch der latein. Dioskorides zu Grunde liegt. Auch dieser Nachweis erfordert mehr Raum, als mir hier zu Gebote steht, also beschränke ich mich zunächst auf die Namen, welche ich in den Noten erwähnt habe. Von Bartholomäus Anglicus habe ich im vorneherein abgesehen; denn wenn er auch im 17. Buche seines Werkes ‚de proprietatibus rerum' den alphabetischen Dioskorides excerpiert hat, so geschah das in so willkürlicher Weise, dass für die Kritik aus ihm nichts zu gewinnen ist.

Ähnlich steht es mit Vincentius Bellovacensis, der im Speculum naturale (IX—XV) den Dyascorides gar fleissig ausschrieb. Doch hat auch er ausschliesslich die alphab. Fassung benützt und zwar — wenigstens nach dem mir vorliegenden Drucke (Venedig 1494) — in einem Exemplare, das schlechter war als die Vorlage des Inkunabeldruckes. Nimmt man hiezu das schon von Meyer, Geschichte d. Bot. IV 106 beleuchtete Verfahren des Vinzenz mit seinen Quellen, so wird man es erklärlich finden, wenn ich von ihm nur sehr vorsichtig Gebrauch machte.

Wichtiger ist schon Matthäus Silvaticus, der in seinem Liber Pandectarum medicine dem Diascorides fast in jedem Kapitel mehrmals das Wort gibt. Auch er benützt nur die alphabetische Redaktion, aber wie es scheint, in mehreren teilweise recht guten Exemplaren. Da er auch die Heilwirkungen ausschreibt, und überdies genauer und gewissenhafter excerpiert als seine Vorgänger, ist er als ein Hilfsmittel für die Textgestaltung zu betrachten. Nur muss man dann eine echte, d. i. nicht mit Simon Januensis contaminierte Ausgabe benützen: ich habe eine solche in einem Venetianerdruck von 1486 (720 Kapitel).

Weitaus der wichtigste dieser Autoren ist Simon Januensis. Derselbe benützte für seine Clavis sanationis im allgemeinen den alphab. Dyascorides. Wo aber dieser vorsagt, oder wo er Zweifel hegt, zieht er auch den ‚uerus Dyascorides' heran (in uero exemplari u. s. w. vgl. auch Meyer a. a. O. IV 166; Rose, Anecdota II 113).

Das war nun eine Handschrift des in 5 Bücher geteilten, vollständigen Dioskorides, die der hiesigen an Güte nicht nachstand und manchmal sogar bessere Lesarten bot. Obendrein war sie vollständiger als diese jetzt ist, so dass ich besonders für das vierte Buch die Clavis sanationis ausgiebig benützte. Mein Exemplar ist gedruckt zu Venedig 1514.

Im Zitieren ist Simon sehr genau, leider gibt er nur die Pflanzenbeschreibungen, so dass man für den medizinischen Teil wieder auf Matth. Silvaticus zurückgreifen muss.

Um Missverständnisse zu vermeiden, bemerke ich nochmals, dass es mir vor allem um die Erhaltung der Vulgärformen zu thun war. Daher war ich mit Emendationen äusserst zurückhaltend und habe selbst offenkundige Fehler stehen lassen, einesteils aus sprachgeschichtlichen Gründen, und andernteils, weil es oft schwer fallen dürfte festzustellen, wo das Stammeln des Übersetzers aufhört und die Schuld der Abschreiber beginnt. In den Händen eines Lesers, der auch sachlich in den Text eindringen will, ist ohnehin das grichische Original vorauszusetzen. Den nicht gerade glücklich gewählten Titel habe ich beibehalten, weil denn die Publikation einmal unter demselben eingeführt wurde; besser wäre natürlich: Dioscorides Latinus.

Incipit Liber Tertius.

[71b] In duobus libris primaris, amantissime Arie, tradidimus tibi confectiones || [71c] aromatum et oleorum et miri et arborum et seminibus earum et lacrimum et animalium et frumenti et olerum < . . . . . > herbarum sucus et omnium seminum cum foliis et omnium medicaminum fecimus dispositionem.

A De agarico.
B De reu ponticu.
Γ De gentiana.
Δ De aristolocia.
E De cliquiridia.
ς De centauria maiore.
Z De centauria minore.
H De cameleonta alba.
Θ De cameleonta nigra.
I De codilion.
AI De dipsacos unde onofera cluduntur.
BI De acanta alba.
IΓ De acanta harauica.
IΔ De scolimu.
IE De potireon.
Iς De acantion.
IZ De acanto.
IH De anomida.
IΘ De leucacantu.
K De tracantu.
KA De eringo id est nux agrestis.
KB De aloen.
KΓ De ausentio.
[71d] *KΔ* De sandonico.
KE De abrotono.
Kς De ysopo.
KZ De sticados.
KH De origano.
KΘ De onitis.
Λ De origano agresti.
ΛA De trago origano.
ΛB De puleio.
ΛΓ De diptamnio.
ΛΔ De seudodiptamo
ΛE De lelisfaco.
Λς De ediosmu.
ΛH De calamite.
ΛZ De tymo.
ΛΘ De tymbra.
M De herpillo.
MA De samsuco.
MB De meliloto.
MΓ De sysimbro.
MΔ De maratro.
ME De acino.
Mς De baccaria.

BAs. Z. 8 Incip.' cap.' | Libri | t'tii | De | i Agarico 9 ii de reu 10 iii de.. 11 iiii de aristologia 12 v de gliciridi 13 vi de.. 14 vii de.. 15 viii de cameleonte albo 16 ix de cameleonte nigro 17 x de.. 18 xi de dipsa jd' un'eno forā cludunt 20 xii de canta.. 21 xiii de canta arabica 22 de scolymo 22 fehlt 24 xv de.. 25 de *alio* aconto 2 Z. nur teilweise lesbar (26—30) 31 de aloen 32 absentio 33 santonico 34 abrotano 35 isopo 42 dig(c)tāno 43 seododictāno 45 de duosmo 46 calaminte 47 tymmo 48 xxxviiii de tymbra 49 xl de herpillo 52 sisimbrio.

MZ De ruta.
MH De alio genere rute.
MΘ De moli.
N De panace eracleotica.
NΔ De panace asclepio.
NB De panace cironium.
NΓ De lig[i]usticu.
[72a] *NΔ* De stafilinu.
NE De fastinaca ortina.
Nϛ De seli.
NZ De seli ethiopicu.
NH De seli peloponiense.
NΘ De gordilion.
Ξ De synone.
ΞΔ De anesu.
ΞB De careu.
ΞΓ De aneto.
ΞΔ De cumino.
ΞE De cumino agresti.
Ξϛ De ameos.
ΞZ De coriandro.
ΞH De apio.
ΞΘ De apio agreste.
O De oreoselino.
OΔ De petroselino.
OB De iposelino id est olisandro.
OΓ De smirrion.
OΔ De elefouoscos.
OE De maratro.
Oϛ De ippomaratru.
OZ De alio ippomaratro.
OH De daucu creticu.
OΘ De piretro.
Π De liuanotida.
ΠΔ De alio genere liuanotidis.
ΠB De tertio genere suprascripte.
ΠΓ De liuanotida quem romei rosmarinum dicunt.
[72b] *ΠΔ* De spondilio.
ΠE De ferula gallica.
Πϛ De peucedano.
ΠZ De melantio.
ΠH De silpi.
ΠΘ De opofilon.
Q De cydaris.
QΔ De sagapeno.
QB De euforuio.
QΓ De galbano.
QΔ De gutta ammoniaci.
QE De sarcocolla.
Qϛ De glaucia.
QZ De taurocolla.
QH De *cti*ocolla[1]).
QΘ De uisco.
P De aparine.
PΔ De auisso.
PB De asclepiada.
PΓ De atractili.
PΔ De policremo.
PE De clinopodion.
Pϛ De leptopetalon.
PZ De teucrion.
PH De cameropa.
PΘ De leuca.
PI De lygnida.

1) Die Zeichen *cti* sind von zweiter Hand nachgezogen.

BAs. Z. 2 de alt'a ruta. 3 de molide 4 eracleontica 6 cironio 7 de lyginstico 8 -no 11 de seseli -co 12 peloponensi 14 sirione 15 aneso 16 carco 18, 19 cumno 23 agresti 25 und 26 petroselino id' oliastr' 28 smyrnion 29 elafaboscos 31 ipom. 33 dauco -co 34 pyretro 35—40 de libanotida ite' 42 sfondilion 49 sagupeno. 50 euforbio 50 amonica 56 etiocolla 59 alisso 61 atractilis id' multicolor 62 policremon 64 lētopetalon 65 teycrio 68 licnida.

PΛI De lygnida agreste.
PBI De lilio.
PIΓ De bublote id est marrubiu. ||
[72c] *PIΔ* De melissof<o>lio.
PIE De prasiu.
PIϛ De staquin.
PIZ De pirgitis.
PIH De falangio.
PIΘ De trifolio.
PK De polion.
PKΛ De scordion.
PKB De *be*cion.
PKΓ De artemisia.
PKΔ De ambrosia.
PKE De botris.
PKϛ De geranyon.
PKZ De gnafalio.
PKH De tyfe.
PKΘ De circeon.
PΛ De ena<n>tio.
PΛΛ De coniza.
PΛB De <e>merocalles.
PΛΓ De leuc<o>yon.
PΛΔ De crategonon.
PΛE De folio.
PΛϛ De orcis.
PΛZ De orci alteru.
PΛH De satirion.
PΛΘ De satiriu eritracio.

PM De ormino.
PMΛ De pelecino.
PMB De anoma.
PMΓ De nymfea. ||
[72d] *PMΔ* De altera nymf<e>a.
PME De androsaces.
PMϛ De asplenum.
PMZ De <e>mionitis.
PMH De antilios.
PMΘ De antemis.
PN De partenio.
PNΛ De buoptalmon.
PNB De gliciside.
PNΓ De litospermo.
PNΔ De faleris.
PNE De eritrodano.
PNϛ De longitis.
PNZ De altea.
PNH De cannabo.
PNΘ De cannabo agresti.
PΞ De anogyron.
PΞΛ De gepea.
PΞB De almea.
PΞΓ De onobrocis.
PΞΔ De yperico.
PΞE De asquirino.
PΞϛ De a<n>drosemon.
PΞZ De corio que multi ipericum dicunt.
PΞH De camepytis. ||

BAs.: Z. 1 licnida agresti 3 ballote 5 mellisofilio 6 p''ssio 7 stacin 8 -cis 9 falangis 16 botrys 17 geranion 18 gnafolio 21 enantion 22 conyza id' cicuta 23 merocalles 24 leycion 28 alt'a 29 satyrion 30 satirio 32 pelecinos 33 onoma 34 nimfea 35 nimfa 40 antemis id' camemilo 41 partenion 42 bu optalmo 43 glycis id' peonia 44 litos spermo 46 eritrodano id' robia 47 loncitis 51 anocyron 52 cepea 54 onobrogis 56 ascirino 57 androsemeon 58 corio q' yperic' dic*unt* 60 camepitis || clxviiii || finit lib' .iii.

[73a]

A' De agaricu. Agaricu radix est similis silfi, non sic dura, sed mollior. sed agaricu duo sunt genera, est masculus et femina. <femina> de intus habet uenas electas, masculus rotundus est et in se collectus et unus color est ei. ambobus gustus unus est, primo dulces sunt, postea amaricidant. nascitur in arauia et in samaria. multi peribent arboris esse radice, alii uero dicunt, quod putredines arboris in se nascens, sicut et micete. nascuntur in asia in cilicia et in galatia ad arbores cedri, fragiles et molles. uirtus est ei calida et stiptica. tortionibus fert opem, per uentrem tumores crudos deponit, de alto cadentibus utiliter adiuetur. bibendum obulos duos, non febrientibus tamen, febrientibus cum mulsa. epaticis et asmaticis et disurie et neufreticis et hictericis prestat effectum. ystericis offocationibus adibetur, accepta .ζ.i., malum colorem emendat. tysicis accepta medicatur, spleneticis cum oximelli auxiliatur, stomaticis prodest comesta. reicientibus abstinet sanguem, digestionem celebrat obulum || [73b] unum cum aqua accepta. dolore adtriticos et sciadicos conpescet, epilenticis cum pusca datur. menstruis imperat, stericas inflationes prohibet, accepta ante tumentu omnia frigora excludit. uentrem purgat .ζ.i. cum mulsa bibita. acceptis uenenis .ζ.i. cum uino bibita occurrit. morsibus uenenatis tres oboli cum uino accepta subuenit, et omnes causas enteraneorum curat, secundum uirtutem hominis uel etatem datam, quibus cum aqua danda est uel cum uino et cum obsimellin aut cum mulsa.

---

2 Agaricus silfio sed non sed mollior sed fehlt. 3 Agarici g.s.d. est fehlt. 4 de intus — masculus fehlt. 5 collectus et maior ad omnes effectus; femina uero pectini similis est [quo capilli discernuntur radios mittit et albedine clausa (glauca) uidentur]. So auch Matth. Silv. et — ei fehlt. est unus 6 dulcis et amaricidans. Zusatz aus Galen ad Pat. 7 multi — molles fehlt. 10 est eis et dyaforetica unde <I bibita fert 11 humores 12 bibitis obulis duobus cum uino si non febriant si febr. cum calida. 13 dissurie (is MS.) maximum pr. c. 14 ysticis (stericis) necessarie adhibetur 15 ptisicis 16 oximelle stom. prod. fehlt. Agaricus comestus 17 sanguinem abstinet obol' una (obulus unus) 18 acceptus dolorem arteticum et sciaticum 19 uero cum pusca utiliter datus strictas (sterices) 20 accepta cum uino omnia frigida 21 <II c. m. bibitus acceptis — occurrit fehlt. 22 tribus obolis acceptus 23 maxime omnes intraneorum 24 datus nam aliis dandus 25 uel cum uino fehlt. aliis cum oximelle aliis, aliis c. u. MS.

B' De reu ponticu. Reu ponticu nascitur in uosporo et sic ad grecia uenit. *ra*dix nigra, similis centauriae maioris, sed breuior est et rufa, odorem non habens, et mollior et lenis in pondere. est bonum non pertusu, gustu muccillaginosu, submordax modicu, sine colore. bibitus inflationes stomachi tollit, || [73c] laxitudines et dolores stomachi prohibet, spleneticis et epaticis bibitus prodest, conquassationes corporis reficit, de alto cadentibus subuenit, nefreticis et tortionibus medicatur, uessice causis et toracis et ipocondriis salutare est, stericas et sciadicas causas conpescit, sanguinem reicientibus adibetur, asmaticis prodest, subgluttientibus utiliter adibetur. disintericis et quiliacis iuuat, frigoribus tipicis medetur, morsibus uenenatis occurrit. ut agaricu datur omnibus causis. sernas limpidat et libores cum aceto inpositus, et cum aqua tumores omnes curat. uirtus est illi termantica et paulo stiptica.

Γ' De gentiana. Gentiana dicitur inuenta esse ab inperatore illyrico in eadem gente, unde et nomen || [73d] accepit. cuius folia, quae circa radices sunt, nucis odorem habent, sed similia sunt plantaginis, sed paulo subrufa. in media hasta et susu folia habet diuisa, quae hasta lenis est et uacua, digiti habens soliditatem, longior duobus cubitis, nodosa. circa noda ipsa folia nascuntur. semen habens circa folia latu et leue et non utile sicut sfondiliu. radix est illi sicut aristolocia longa, et solida et amara. nascitur locis altis et umbrosis et umectis. uirtus est radici ipsius calida et stiptica. cuius radix .ζ.ii. cum piper et

---

1 Reuponticum boforo 2 radix est [aliquatenus uasta et nigrasta] nigra hasta MS. centauree maiori. Mit et fragilis beginnen Zusätze aus Gal. ad Patern. und Orib. VI. 500 4 sed bona est que non est forata (am Rande al. pertusata) in g. mucilaginosa modicum subm. 5 bibita laxitudinem 6 bibita 8 lumbis et tortionibus et thoraci et ypocondriis salutaris est. tors. MS. 11 utiliter adhib. asm. et subgl. prodest d. maximum prestat effectum in frig. typ. singulare presidium est: similiter ut agaricus in omnibus 13 zernas inposita 15 similiter cum tollit. 16 Gentiana esse fehit. 17 illirico eiusdem gentis <*Γέντιδος*!> 18 radicem et sunt similia 19 plantagini [uel lactuce] subruffiora in summo diuisa [uel incisa in speciem serre] medietatem habens astam in med. SJ. 20 que leuis est 21 similitudinem et nodosa circa quos nodos folia sibi 22 est ei circa inutile a. R. al' utile est sicut 23 affodilli, affodillium SJ. radicem habet aristologia longam, longa SJ. [sed nigriorem atque fragiliorem] 24 et humect. et umbr. f. Zusatz aus Gal. ad Pat., der auch die übrigen lieferte 25 radici eius uirtus est que radix pipere

ruta et uino accepta morsibus uenenatis occurret. suci eius .ζ.i. accepta dolorem lateris et conquassationibus prodest. stomaticis et epaticis cum aqua bibita maxime prodest. sicut colliriu subposita radix ipsa abortum facit. uulneribus inposita medetur sicut liciu. sucus eius inunctus tumores oculorum conpescit. uiscidis miscetur colliriis pro meconio. maculas corporis tollit. radix uero eius infusa in aqua diebus quinque et postea cocta, quam || [74a] uirtutem ex se demiserit, et cum friguerit, liquas, et postea aqua ipsa coces, quamdiu mellis spissitudinem faciat, et reponis in uas fictili et uteris.

J' De aristolocia. Aristolocia dictum est, quae[1]) a grecis feta logos dicitur, et apiston[2]) utile interpretant greci, et quod fetis maxime sit aptum, inde nomen accepit. sed aristolocie duo sunt genera, rotundum et longum. rotundu femina appellatur, folia habens hederae similia, odorata cum uiscitudine, obrotunda et mollia, multas uirgas ex una radice et oblongas, flores albos et rotundos habens, medium floris croceum habens, sed inutile. longa uero aristolocia masculus est, qui et doctilicis dicitur, folia habens oblonga. || [74b] et uirgellas tenues duorum palmarum, sed modice oblongior. florem purpureum proferet non odoratum, <qui cum> marcuerit sicut florem pire paret. radix eius rotunda est, rape simile. ambo tamen colore b*u*xeum[3]) habet, gustu tamen amaro et bromo plena est. tertium genus aristolocie, qui dicitur clematitis, uirgas habens tenues et longas, folia obrotunda, simili<a> oridio minori, flores habens similes rutae, radices oblongas et tenues, corium habentes grossu et

1) Lies *quia*.
2) Lies *ariston*.
3) Zweiter Zug des *u* radiert.

2 dolori (bus MS.) laterum 3 utiliter prodest. bibitus 4 radix eius f. a. 5 sucus e. s. litium tumorem 6 u. idest aeris miconio 7 eius fehlt. 8 quamdiu dimittat confricatur et reponitur in uase fictili ad usum. MS. confricatur et sic deliquatur postea a. i. recoquatur 10 et reponitur wie vor; ebeuso E., doch reponatur et exsicc. [exsiccatur etiam sicut centaurea]. 11 Aristologia dicitur a grecis feralogos, fetal. SJ. et apiston nam quod fetis sit maxime apta inde nomen accipit. 13 sed sunt a. tria genera rotunda longa et clematicis. 14 rotunda a. f. 15 edere m. [et lenia tactu] 16 habens oblongas florem habet in medio crocei fl. 18 sed est inutilis. Zusatz dattilus, dactilis SJ. 20 longitudinem d. palmorum sed m. obl. fehlt. 21 non odoratum — radix fehlt. SJ. longitudine d. p. et cum m. s. f. piri apparet. 23 radix est illi robore digitali et odoris boni. Illa que dicitur clematicis (-tis), (matis SJ.) nigras (uirgas) habet minori 25 et florem s. r. 26 radicem et fehlt. habentem grossum

odoratum. quem pimentari ad confectiones oleorum miscunt; et reliquis medicaminibus miscetur sicut rotundum. morsibus uenenatis et potiouibus uenenatis .ζ.i. cum uino medetur. et inposita id prestat, secundas deponit, abortum facit. bibitus cum piper et murra id facet, et pessario adibitus similem efficaciam habet et rotundus, sed plus asmaticis ipse prodest, et subgluttionibus et frigoribus et pleureticis cum aqua bibitus singulariter || [74c] medetur. infixo corpori inposita euocat, uulneribus sorditiem et putredinem tollit, alta uulnera replet. melle et irin illirica mixta gingiuas et dentes a putredines purgat. et aristolociu clematitis haec omnia facere potest. uirtus est omnibus calida.

E' De cliquiridia. Gliciridia aut pontica radice aut gentiaca aut adipsa aut symfitu dicunt. nascitur in cappadocia aut in pontum. frutex est uirgas habens duorum cubitorum, in qua folia spissa et similia cino sunt, pinguia et uiscata. florem iaquinto similem proferet, semen platani similem et aspru, in quo semine est latities sicut lenticulae, sed rufu et oblongu est. radices sunt illi buxeas et longas sicut gentiane, constricte et dulces, qui exucantur ut liciu. sucus ipse aspredine arteriarum dislenit, sed diu sub lingua retentus gluttire debet. estigationes stomachi tollit, tumorem stomachi et || [74d] epatis conpescit, uessice et renum uulneratione curat. bibita cum dulcore sitim proibet, uulneribus utilis masticata et *u* stomatica est; et elixatura radicis eius omnia ista facere nouit. radix eius in puluere redacta inposita terrigia detergit.

S' De centa<u>ria maiore. Centauria maior, quem multi narcan aut gentiana dicunt, folia habens nucis regalis et oblonga et uiridia

---

1 quam pigmentarii oculorum (oleorum) miscentur 2 medicaminibus sicut rotunda 3 cum uino data <I m. 4 bibita pipere et mirra. 5 pessario adhibita facit eff. sicut 6 rotunda que tamen plus ipse fehlt. 7 bibita 8 infixa et imposita sordiciem 9 mellis et yri 10 putredine Aristologia 11 facere fehlt. Es folgen Stücke aus Orib. VI. 436, Psapuleius. 20 u. a. 12 Gliquiritia (glicoriza) aut squitia 13 nascitur in capadotia aut in punto(o) longas duorum 14 in quibus folia sunt 15 lentisco sed et glutinosa fl. pr. iacinto s. 16 semen quod s. platano et asperum quod semen 17 est latum s. lenticula est fehlt 18 buxei coloris et longe que 19 exsuccantur litium. Zusatz aus Gal. ad Pat. delenit Zusatz aus Orib. VI. 475 20 qui sucus diu lingua glutinari (glutiri) MS. quia estuationem 23 est utilis stematica est (hier eustomatica) et fehlt radicum 24 radix in pulnerem r. et 25 i. terrigia d., pter. MS. 26 Centaurea quam 27 dicunt habundat in litia et archadia, das fehlt dann unten. habet similia nuci regali o.

sicut coliculu, et folia ipsa rotunda diuisa est sicut tres digiti. uirgas similes lapati habens. duorum uel trium cubitorum longus, et radices. multas uirgellas habens, in quibus capita similia meconia habet et oblonga, flore rufo. profert semen cinco simile. in ipsis floribus inpositum. radix est illi grossa et grauis et fortis, sucum habens uiscidum et stipticu et dulce et obrofu, nam et sucus ipse obrufus est. nascitur locis pinguioribus et solanis. in licia uero ‖ [75a] habundat et peloponissu et elida et in arcadia et mesini et ismirnam et liceon. radix eius conquassationibus utilis, pleureticis et difsnoicis prodest, tussim antiquam conpescit, asmaticis et emptoicis prodest. non febrientibus cum uino dabis .ζ.ii. de radice eius, febrientibus cum aqua. tortionibus et causis stericis similiter data prodest, menstruis inperat, abortum facit. in modum colliri[s] supposita sucus eius ista omnia facere nouit, maxime uulneribus cicatrices inducit, paracollesin facit. carnibus incisis et in foco inpositis additus memoratas carnes in se coagulare facit. liciu uero ex<sic>cant illum [spissant illa] et pro liciu uendunt.

Ζ′ De centauria minore. Centauria minore, quem multi lymnesiam dicunt, aquosis locis nascitur, yperico ‖ [75b] aut origano similis est, uirga habens non longa, angulosa, flore purpureo sicut limnis, folia minuta et oblonga sicut ruta, semen sicut tridicu sic oblongu. radix oblonga et inutilis, gustu amara. tusa uiridis et inposita uulnera purgat, paracollesin prestat, cicatrices uulneribus ueteribus ducit. elixatura eius bibita colera et humores pingues deponit, sciaticis ano supposita sanguinem prouocat, dolorem illis mitigat. sucus eius melle addito caligines oculis de-

---

1 cauliculi folia ipsa fehlt. 2 et seratim exterius incisa (cf. Galen ad Pat. et uirgam lapatio habens fehlt. longam. 3 radix est illi uirgulas capita sunt meconio et 4 cum flore hianeo uel purpurastro et rufo gnico, cartamo SJ. fortis acerrime suculenta qui succus st. et acerrimus rubei coloris. cf. Gal. ad Pat. und das pseudogal. Buch de uirtute centaureae. 8 habundat in poloponisso et elyda (s. o.) Zusatz. 9 hec radix 10 u. est. dipsnoicis maxime; das f der Hdschr. kann auch p gelesen werden. 11 emoptoicis singulare presidium est 12 dabis fehlt. eius datur Zusatz aus Orib. 15 omn. ista 16 positis addita memorant quia carnem 17 Licii 18 exsiccant illam et licio [spissant illa offenbar Glosse] 19 Centaurea minor quam m. linesiam d. Zusatz aus Orib. VI. 452 nominatur etiam ab aliis ellebericis elebo. SJ. siue amaracoan (-ceus) amaracus SJ. amaratrum MS. uel febrifug(i)a nascitur l. aqu. 20 ypericon (-i MS.) 21 est fehlt. uirgam h. longam perlong. MS. florem limus (limpnis) <λυχνίδος> 23 s. tr. o. radix enim ei que to(u)nsa 25 [et recentibus] (Orib.) ducit coleram 26 et dolorem illius 27 caliginem.

tergit, menstruis imperat, abortum facit, neruis dolentibus fomento prestat auxilium. tunc melius exucatura flore et semen habuerit: infusa in aqua diebus quinque et postea cocta, quamdiu uirtute dimiserit; et liquas et postea coques, quamdiu mellis faciat spissitudinem. si uolueris uiridem tundere et exucare melius facis; quem sucum mittere debes in uaso fictili et agitare diutius in sole frequenter, et sic spissare potest. nocte cooperiendus est pro aura, quia omnibus sucis contraria est aura. qui ex radice uoluerit sucum facere, || [75c] tundet, cocet et sic spissat sicut gentiana. qui uoluerit ex corio aut folia facere sucu, exucat, ponet in sole et sic spissat sicut mandragora au*d* tabsia aut anfacinu et similia reliquis, sicut dictum est de omnibus.

H' De cameleonta alba[1]). Cameleonta alba, quam multi ixion dixerunt, quia [a]uiscum *i*n inueniri solet maxime in radice eius, quem mulieres pro matrice utuntur. folia similia habet sylimo aut scollimo, aspera et acuta et forti quam nigro, sine uirga. in medio est uelut hasta spinosa, similis ecino maritimo, aut cardo simile. florem purpureum sicut capilli, semen enico simile, radicem in terra pingue et grossa habet, locis montuosis odori graui et aromati similis, tenera et alba, gustu dulci. bibita oxifabu .i. lumbrices latas expellet, maxime cum uino || [75] austero aut cum origani elixatura utiliter datur. ydropicis cum uino medetur adtenuans eos. disurie bibita elixatura eius prodest. uenenis

---

1) Gl. *cardo piu . . . ancho chi nero*; zum folg. Kap. *cardus asini minor.*

1 Exsuccatur autem hoc modo: grauida siue turgens cum flore et semine suo iufusa uirtutem suam aque 4 liquatur per linteolum et rursum coquatur Alii autem herbam uiridem tondentes succum exprimunt et in uasculo fictili non pictato sub sole iugi motu uertunt ligneo mortario et spissant nocte uero co(h)operiendus est succus pro aura cf. Pseudogal. de virtute centaureae, wo Crateuas citiert wird. 9 tondat coquat spisset et sicut gentiana(m) 10 qui uero foliis exsucet et ponat 11 sicut de tapsia aut onfatio 12 similibus r. d. e. de omn. fehlt. 13 Cameleonta alba quam maxime multi yxion 14 quia cum <mi> inueniri solet <hier wohl quia uiscum> (cumin Glosse) (quia cum ea inu. s. gumma) 15 qua pro mastice [circa radicem suam] similia habet selino <hier sylino> 16 aut scolimo et fortiora. uirga enim ei in 17 echino cardo cum flore purpureo [depresso et minuto (denso SJ. u. MS.)] 18 s. simile est ei gnico[lre] radicem habet pinguem albam et grossam et teneram 19 locis montuosis fehlt. 20 odoris grauis et aromaticam gustu dulcem. oxifabo unoet maxime cum uino austero aut cum origano lumbricos l. excludit 22 in his etiam elixatura eius 23 adtenuaus eos fehlt, dafür: [uel cum passo sic et (quae cum passione Galen ad Pat.) urinam mouet] dissuriam b. siccat. eius maxime prodest.

occurret. cum pulenta accepta canes et porcos occidet; sorices necat in aqua et oleo cocta.

Θ' De cameleonta nigra. Cameleonta nigra, quem multi fonanut ixian aut quinomazon aut ocimo dixerunt, et ipsa folii scolimi similis est, sed tenera et rufa, uirga habens digiti unius grossa et unius cubiti longa et obrufa, florem spinosum iaquinto simile et uarium. radix est illi grossa et nigra et spissa et ueluti comesta et diuisa et subrufa, gustu mordaci, serantica. nascitur locis siccis et montuosis et maritimis. radix eius admixto calcanto et cedria et absungia scauiis medetur, sernas purgat, si additum fuerit sulfur et aspaltu. elixa cum aceto et inposita || [76a] id prestat. elixatura eius ore retenta dolore dentium conpescit, cum piper et cera dentes conmotos confirmat. dentes calefacit et cum aceto cocta et ore retenta conbusta carbonibus et dente inposita frangit. maculas emendat, cum sulfure uiuo medicaminibus stipticis adiuetur, sordida uulnera inposita curat. sed dicitur cameleon pro uarietate florum eius, quia aut uiridia aut alba aut iacinto similia aut rufa, sed pro uareetate locorum.

I' De codilion. Codilion similis est cameleonte nigrae. nascitur saciis, radicem longam et grossam habens, odorem uiscidum sicut cardamomum. elixatura eius bibita sanguem naribus profluere facit, accepta spleneticis medetur. ||

[76b] *AI'* De dipsacos unde onofer*a* cluduntur. Dipsacos res est spinosa, uirga longa habens spinis plena, et folia in circuitu similia lactucae, in singulis nodis binas habens et ipsa longa et spinosa, intus et de foris spinis est plena, contracta folia habens, unde plubia et aura in se folia ipsa retinent, unde et ipsum nomen accepit. in quibus uirgis singula surgunt capita spinosa, similia

---

2 cocta sorices necat. nascitur locis montuosis Die Zusätze sind aus Gal. ad Pat. 3 Cameleonta nigra quam multi fon aut yslon aut ocimum (yfon aut yxion) (fixion SJ.) lies: ulofonon aut 4 folia habet scolimo similia 5 tenuiora est d. mensura fl. habet similem iacincto 7 est illi et ueluti comesta fehlt. 8 et serantico <ξηραντική> 10 maxime si 12 dm. dentum 13 pipere conf. et cal. 14 si cum fuerit comb. carb. sanat dentes 16 fagedenica uu. et sordida dic. autem 17 quia uel uirides aut albi 18 aut iaquino s. aut rufi pro uarietate colorum. Schluss aus G. ad P. 19 Codilion <περὶ κροκοδειλίου> 20 locis saxosis habet odorem uiscidam 21 sanguinem 23 BAS. enofora Dipsacos frutex est 24 uirgam h. l. 25 bina et h. oblonga 26 et deforis est fehlt. habet et c. 27 que pluuiam et rorem (Serap. u. SJ.) folia ipsa fehlt. ipsum fehlt. 28 in uirgis suis capita surg. sing.

ecino maritimo, sed oblonga est et tota spinosa, quae sicca album facit colorem. in qua uirga de intus uermes nascuntur. radix eius uino cocta et tusa sicut ceroto inposita ragada et fistulas curat. quod medicamen in buxide enea inponis[1]). clauos corporis mundat et formicas; uermes, quae in capite inueniuntur, [*curad.*][2]) in aluta ligata et collo suspensae aut brachio dicitur quartanos curare. ||

[76c] *BI'* De acanta alba. Acanta alba nascitur in montibus et locis uiscidis. folia cameleonte albe habet, sed angustiora et albidiora, aspra et spinosa. uirga duos cubitos longa et grossitudine maioris digiti habens et albu et inanem, et super ipsu capitellu spinosu habens sicut ecinu maritimu et oblongu. flores habens purpureos, in quibus semen est cnico simile, sed plus rotundu. radix eius bibita emptoicis prodest et sciadicis et stomaticis fert opem. urinam prouocat, humores omnes in cataplasma spargit. elixatura eius dentium conpescit dolorem. semen eius bibitus contractos infantes curat, morsibus uenenatis occurrit, et quis <quis> eum in collo portauerit, incursu serpentum non timet. ||

[76d] *ΓI'* De acanta arabica. Acanta arabica similis est suprascripte, nascitur spinosa et alba. uirtus est illi stiptica, fluxum sanguinis stringit, reicientibus sanguem subuenit et omnibus reumatismis occurrit. radix eius omnia suprascripta facere nouit.

**ΔI'* De scolimu. Scolimu folia habet similia cameleontae albae et acantis et nigriora et grossiora. uirga est ei longa, quae circa folia habet, in qua uirga est caput spinosu, radice nigra et grossa habens. uirtus est illi: uino elixa et bibita urinam prouocat, et fetorem alarum et totius corporis fomento adibita tollet. quae herba, dum uiridis est, a multis elixa comeditur.

---

1) Nach *inponis* eine zwei Züge breite Rasur.
2) *curad*, von zweiter Hand am Ende der Zeile zugesetzt, fehlt im Druck.

1 sed oblongiora que siccata 2 faciunt qua fehlt 3 et sic ragadias 4 pixide 5 seruandum est et uermes qui 6 ligati 7 febrem quartanam penitus c. Zusatz. 8 Acanthis letice <leuce> siue ut latini spina alba atque siluestribus locis et uiscidis. (et uiridia habet f. SJ.) 9 f. habet ut cameleunta albe fehlt. 10 uirgam cubitis in gre. 11 digiti interius inanem habens in summitate 12 florem habet 13 gnico rotundius. 14 emopt. 15 tumores MS. o. cataplasmis 16 dent. d. c. bibitum saluberrime curat qui 18 eam MS. serpentium 19 Acantis (achantis) 21 sanguinem 22 ut supra folgt Orib. VI. 430 u. ? 23 SJ. Scolimon Dya. 24 sed nig. 25 circa quam folia spinosum. radicem

*EI′ De potireon. || [77a] Potireon aut frinion aut emmera aut uacineton uocaberunt plurimi. frutex est maior, uirgellas longas et molles habens et fortes, similes tracanteae, folia minora et obrotunda. sed omnis frutex cooperta est uelut lana et omnis spinosus est, flores habens minutos et uiridiores. semen eius suabe et uiscidu est et minus utile. nascitur in olibetis et humectis locis et salignosis, radices habens in magnitudine unius cubiti aut duorum et fortes. quae radix, si ibi in terra fuerit tacta, de se iterum ali<a> emittit radicem, lacrimum emittens cummo simile. radices ipsae tusae et inposite neruis incisis medicatur, uulneribus omnibus paracollesin facit. elixatura eius omnibus causis neruorum opitulatur.

*IS′ De acantion. Acantion folia habet similia acanteae albe. cuius folia simul collecta opistotonicis medetur. ||

[77b] *IZ′* De acanto. Acanto aut melanfilu au<t>pederota nascitur in paradissis et locis lapidosis et humectis. folia maiora et latiora habet a lactuca et diuisa sicut euzumu, nigra et pinguiora. uirga habens duorum cubitorum, digiti habens grossitudinem. in caput uirge ipsius folia habens minuta, in [a]qua et caput est ut cardus, colore iaquintino. flores illi sunt albi, semen eius colore mellinu. habens radices muccellaginosas et rufas et longas, quae cataplasmis adibitae conbustionibus prestat effectum et nocituris calciamentis medentur. bibita erba ipsa urinam prouocat, uentrem mollit, tysicis opitulatur, lateris dolorem conpescit, conquassationibus maximum presidium est accepta. est alia agrestis, similis <s>colimo, spinosa, sed breuior suprascripta. radix eius similem efficaciam habet primare. ||

[77c] *IH′* De anomida. Onomida, quem multi ononida appellauerunt, uirge sunt duorum pal*mo*rum[1]) et paulo maiores, frutices, quae

1) Das *mo* ist von späterer Hand am Anfang der Zeile vorangesetzt.

1 SJ. Potireton Dya. aut frinon a. emera uirgellas 3 dracontee 4 coopertus 5 saliginosis et fortex 9 alias mitti<t> radices 10 simile gumi 13 Acantos grece mellafillon dicitur n. in parietibus Das Folgende ist überarbeitet: Eius species due sunt Altera spinosa et breuis altera tyrsosa mellafillon dicitur eo quod folia nigra habet et ueluti pinguia et diuisa sicut eruce longiora et latiora lactucis uirgas habet in gre. d. et in capite 17 habet 19 in qua caput 20 coloris iacinti SJ. flos est illi albus et coloris mellini cum radice ma. 21 quod 22 adhibita et fehlt. 23 calciamenti(s) et ipsa h. b. 24 laterum 25 accepta fehlt. alia est 26 colirtio (scolinio) colinio SJ. 27 prime. 28 Onomia quam m. anomiadam onomida SJ. 29 uirgas habet et — sunt fehlt.

uirge nodose sunt. in quibus sunt capita minora, folia minuta sicut lenticule aut rute habens aut loti, qui in fenu nascitur, et subaspriora et pinguia et spissa. hanc multi in sale conponunt et comedunt suauissime. quae uirge spinas acutas habent. cuius uirga alba est et uirtute calida habet. corium radicis eius cum uino bibitum urinam prouocat, lapides uessice excludit, uulneribus sordidis medicatur. aceto cocta et ore retenta dolorem dentium prohibet.

*IΘ' De leucacantu. Leucacantu aut poligonoton aut filon aut sciada dicunt. radix eius similis quipero est, || [77d] amara est ualde. quae masticata dolorem dentium tollit, uino elixa et bibita tres quiatos ieiunus dolorem coli medetur, pleureticis et sciaticis et conquassationibus prestat effectu. et sucus eius his omnibus suprascriptis prodest.

K' De tracantu. Tracantu radix est lata et lignosa, uirgas habens breues et fortes et super terra decliues. in quibus uirgis folias plurimas et minutas habens, et circa se spinae minutae et subcelate sunt, quae spinae albe sunt et fortes. quae radix, cum maturauerit, ferro percussa lacrimum mittit, qui sole coagulatus nobis in usus tracanti ueniet, qui tamen sic elegendus est: albus et tenuis, limpidus et lucidus et dulcis et lenis et mundus. uirtus est illi similis cummi parimplastica. uirtus eius maxime in confectionibus oculorum ualet, tussientibus medetur || [78a] aspredine arteriarum dislenit, uoce reparat lassa, stillanti ube subuenit adibitus cum melle sicut elactuarium dari solet. id prestat sub lingua retentus ex eo .ζ.i. in dulcore infusus. dolores renum acceptus mitigat, uessice morsus similiter proibet, maxime si mixtu fuerit cornu ceruinu conbustu aut ipterica cistes, melius adibetur.

KA' De eringio id est nux agrestis. Iringu aut iringion aut nuce agreste uocant, spinosa est. folia eius in initio comeduntur

---

1 folia sunt illi 2 rute aut auchuse 3 subaspera 4 quae fehlt. uirge predicte acutissimas 5 et albe sunt et in uirtute calide 5 earum 6 lapidem uulnerum sordibus, MS. wie oben. 7 cum aceto 9 SJ. Leucanton Dya. a. poligonocon a. filon a. scidam 15 Tragagantum 16 folia sunt plurima 17 m. que c. spinas 18 habent que spine f. sunt. radix eius 19 semper emittit. in sole coagulatur et tragagantum appellatur. eligendum autem est trag. album et tenue 22 est ei gummi et parempl. est ei 23 oculorum. ualde 24 uocem raucam r. 25 adhibitum electuarium 26 infusa dolorem 27 mit. acc. et m. 28 c. ceruinum aut stiptice scisci quod melius est <στυπτηρίας σχιστῆς> 30 Iringi aut irigion a. nux agrestis. herba est 31 que folia

et in sale conponuntur. folia ipsa lata et aspera sunt, gustu aromatis habens, quae cum creuerint, obrufo colore habent, multas uirgas habens, in quibus uirgis sunt capitella rotunda, spinosa sicuti hasta, in giro habens spinas duras e[s]t quando albas aut uirides aut || [78b] iaquintino colore inueniuntur. radice oblonga et lata habens et nigra de foris et de intus alba, pollicis habens grossitudinem et odorata et aromate plena. locis nascitur canpis et lapidosis. uirtus est illi calida; bibita urinam prouocat, menstruis imperat, inflationes et tortiones stomachi soluet. epaticis utiliter adibetur, morsibus et potionibus uenenatis occurret cum uino bibita. melius dabis, si huic addideris semen fastinace .ζ.i. cataplasma et collo suspensa corpori limpidat.

KB' De aloen. Aloen folia habet simile squillae, sed pinguiora et latiora et obrotundas et cliues. circa quibus foliis habet spinas raras et uirga simile anterico, flore albu et semen asfodilli simile, odore graui, gustu amaro. radicem unam habens || [78c] sicut lignu. in india plurimum nascens, unde et aloe uenit. nascitur et in asia et aliquibus locis maritimis et in isolis, unde et in andro nascitur, sed inutilis, si confectionibus uulnerum miscetur, tritus et inpositus paracollesin facit uulneribus. sed duo sunt genera aloen, uno est fragile, et alter, qui dicitur epatites. sed eligendus est talis: pinguis, sine lapide et rufus et fragilis et citius mittens humore et amarissimu. adulteratur autem sic: addito cummin, unde facilius intelligi potest gustu, odore, et non se partibus minutis soluet, et manibus retentus non coeret. multi *acacia* addita adulterant. uirtus est illi stiptica,

---

1 lata gustum a. habentia 2 obruffum cm. cum multis 3 habens fehlt. 4 hastam habet duram in giro quasi albam aut viridem cum colore iacintino; SJ. wie oben 5 radix est illi 6 lata nigra pollicis — aromate fehlt. 7 n. l. lap. et in canpis. 8 callida [naturaliter et ideo] menstrua educit bibita et 11 et melius id aget si addatur ei pastinace 12 cataplasmata corpus 13 Aloes succus est herbe que (Gal. ad Pat.) folia habet ut squilla 14 et obrotunda circa que folia 15 uirgam habet similem florem ad citrinitatem tendentem SJ. affodillo graui et 16 habet 17 lignum plurimum nascentes nascitur etiam in mar. locis et in asia et in insulis et in aliis locis. sed duo sunt genera aloes. unum flagile (fragile in d. Note) uerum optima iudicatur . . . folgt Galen. ad Pat., aus dem das ganze überarbeitet ist. 22 Mit sine lapide beginnen die Göttinger Fragmente. fol. Ia. 23 amarissimum Ad. G. autem admixto gumi, gummin G., qui facile intelligitur de gustu et od. 24 et quod 25 soluit G. et quod man. retenta 26 coheret G. 26 acatia G. multi — uirtus fehlt. zu illi: suco, Glosse G. stiptica . . . Orib. VI. 431.

exerantica et pignotica, uentrem mollit, stomachum purgat duo coclearia accepta tepidu aut frigidu. sanguinem reicientibus subuenit, ictericis medetur .ζ.i. aloen. resina mixta *in*[1]) modum catapotie data cum melle cocto aut cum aqua omnibus uentrem mollit cum aqua .ζ.iii. accepta uentrem purgat. mixtus catarticis ‖ [78 d] cacostomacis reparat stomacum. siccus inpositus paracollesin facit, cicatrices ducit et catastalticu est. uulneribus nature siccus adibitus curat et uulneribus post sectura opitulatur et condilomata. fluxum sanguinis uulnerum siccat, terrigia finiendo detergit, melle addito omnes liuores tollet, pluriginem oculis amputat, dolore capitis solutus cum aceto et oleo roseo fronti linitus longius arcet. uino addito capillis fluentibus occurrit, faucibus et gingibe et omnibus uulneribus oris adibetur. melle et uino addito colliriis mittendus est. cocitur in testu in carbones inpositu; tam diu agitando cocitur, quamdiu totus unus color fiat; lauatur, quo lapides ei separentur.

ΚΓ' De ausentio. Ausentiu omnibus notus est. melior est ponticu et cappados, nascens in monte ita ‖ [79 a] ut appellatur. uirtus est illi stiptica et calida et purgatoria stomaci, uentrem mollit, colera deponit. est et diureticus et inflationibus utilis. dolorem stomachi et uentris seseli et nardo celtico conpescit,

1) Rasur.

1 exarentica mit Gl. desicativa G. saporifera G. exterantica (exevantica) et pignotica purgat . . Zusatz. Gal. ad Pat. stomacum G. 2 cocl., eius Gl. G. cum vor tepida Gl. G. aqua s. Gl. G. frigida G. subueniunt G. 3 aloes (auch G.) resine pini Gl. G. 4 et cataputie (— podie G.) omnibus — aqua fehlt in G. 5 cum IIII accepte u. purgant. mixta 6 eucostomaca est. succus huius Glosse G. impositus p., uulneribus Gl. G. 7 catastalticus G. 8 uulnera adhibita sicca op. fr. G. secturam G. suturam MS. condilomatibus; curat Gl. G. 9 erigia fundendo 10 addito fol. Ib G. einige Zeilen abgeschnitten 11 dolorem solutus fehlt. fronti G. linita 12 fauces et gingiuas (-uis G.) et omnia 13 saluberrime (auch G.) curat. coquitur in testa (G.) in i. super, Glosse G. carbonibus posita inpositus G. 15 et semper agitatur tam diu coquitur donec G. totus fehlt. fiat et tum 16 ut statt quo G. lapides eius. Schluss: Gal. ad Pat. 17 .XXIII. Absentiu G. Absinthium est notum G. cuius probabilius est 18 cappadocium in m. unde nomen accepit montibus SJ. <*Ταύρῳ*> a terra SJ. 17 melius, erste Hand or. G. ponticum G. 18 capadocium G. .i. montanum G. 19 uirtus est. Zusatz. Pseudoap. 100, doch nicht in den Handschr. stiptice et purgat stomachum 20 coleram G. et fehlt. diureticum G. inflammationibus (inflationibus), utile G. 21 uentris [decoctum singulariter] aut cum siseleo stomachi — seseli abgeschn. seseli fol. Ic G. celtico. Zusatz. conpescit.

fastidia tollit. elixatura eius ictericos curat. infusus in aqua et acceptus quiatos tres menstruis imperat. et suppositus id prestare potest. cum aceto bibitus suffocationibus micetis occurrit, bibentibus coniu aut ixiana aut morsibus megaletis aut draconis maritimi cum uino bibitus prodest. melle et nitro addito diagrisma est sinanticis, epinoctidas tollet, liuores melle addito emendat, caligines oculis detergit, auribus pus mittentibus missus in aures salutare est. dolores oculorum cum dulcore elixus et inpositus prodest. cataplasmatibus miscetur, inpositus hipocondris et stomaco epati prestat auxilium cerotis, admixto nitro et caricis et irin illirica humorem aurit non reuersurum. fit etiam uinu absentiatu aput pontum || [79 b] et tracia, quod uinum omnes ipse prouincie habent in usu cause sanitatis rebus. in arca missus tinea non admittit, cum oleo tritus et faciei traiectus conopes non admittit. sucus absentii expressus seruatur utilis causis. qui sucus potionibus non mittendus est, quia capiti dolorem conmobet. qui sucus adulteratur amurca olei cocta et spissa et admixta. dicunt multi et erefiu absentium <m>aritimum esse. et iste in agro cappadocie nascitur et in egiptu, quem sacerdotes [s]isid[i]is in sacris utuntur. est uero herba semine minuto plena sicut

---

1 fastidium G. uero (G.) eius hict. G. infusum G. 2 acceptis -um G. c[h]iatis tribus (auch G.) suppositum G. 3 bibitum G. fungorum o. uel micetis (ex m. Gl.: .i. fungis G.) 4 conium, Gl.: .i. cicutam G. ixian G. yxianum uel in 5 uel similibus cum bibitum G. m. add. et nitro G. dyaclisma diacr. G. <διάχρισμα> fut. Zusatz. 6 sinanticas et epiglotidas (epinictidas) tollit G. m. a. liuorem e. et caliginem 7 auribus (pus fehlt G.) missum G. 8 salutare est. dolori (bus G.) elixum G. magnum maxim G. prestat effectum cataplasmatis, utiliter G. admixtum impositum ypo. G. dropicis et (auch G) epati admixtum cum 11 yri fol. Id G. haurit Nach reuersur. Zusatz. absinthiacum, uinum absintiacum G. in ponto nitro — humorem abgeschnitten G. 12 traciam G. uinum fehlt. ipse fehlt. 13 prouinciae G. illius regionis h. causa (G.) san. in r. necessariis recens G. si in archiam missum (G.) fuerit tineas (G.) tritum (G.) et in fatie al' corpori Gl. G. traiectum G. (innuctum) canopes (.i. cimices Gl. G.) 15 absintii (G.) in multis causis 16 in potiones n. e. capitis commouet G. 17 hic s. Nach spissa Zusatz. Dann: Est praeterea alium absinthium marinum quod quidam erifion uocant tenui fructu ac semine a supradicto et angustioribus foliis neque similiter amarum sed odoris grauioris Psap. 100, doch nicht in d. Hdschr. atque stomaci uexabile. uirtutis est stiptice cum calore. herba hec (cf. n. h. 27, 45 ff.) .... vel cum orica et melle latos et rotundos et ascaridos (escarides) interficit. Das Folgende fehlt im Druck: dagegen haben d. Gött. Fragm.: erifium absint. istud 19 aegypto que assidui, Gl. assidue

abrotonu minore, amarus et cacostomacus et graui odore plenus, stipticus cum calore. quae erba, si cocta fuerit sola aut cum oridia, lumbrices latos et ascaridas et rotundas lumbrices melle addito occidet, uentrem leuiter mollit. cum lenticula cocta et accepta haec omnia facere potest. haec erba absentiu in cappadocia pecora inpinguat. ‖

[79c] *KΔ'* De sandonico. Est tertia species absentii in galatia nascens, quem ciues sandonicum dicunt, quia locus ipse, in quo primo natus est, sandon dicitur. similis est absentio, sed non semen sic habet spissu, et subamarum est; sed una cum absentio habet uirtute, et simile est erifi.

KE' De aprotano. Abrotonon, quem multi eracliam dicunt aut gliciaconan. est femina, cuius frutex arboris similis est, albus, foliis minutis et diuisus sicut erifio, circa ipsas uirgas flores habens aurosos, in estate nascens, odorata cum aliqua grauedine, gustu amarissimo. talis uero siculus est. est alterum genus, quod masculum dicunt. frutex est sarmentosa et semen habens minutum sicut absentium. multum nascitur in cappadocia et in galatia asia et in iprapoli id est ciuitate ripie[1]). semen eius elixu ‖ [79d] in aqua aut crudus infusus aqua ipsa bibita ortopnicis medetur, conquassationibus et pleureticis et sciadicis et disurie singulare presidium est. item menstruis prestat <...> uenenis, frigora

1) Lies: *Hierapoli* und *Sirie*; in älterer Schrift ähnelte sich *r* u. *s*; *p* u. *r*.

1 abrotonum Nach minore: Gl. semen est am. cac. um. plenum 2 st. um. herba 3 ordeo lumbricos ascarides rotundos (war a) lumbricos (war e) 4 addito fol. IIa. occid. — leviter weggeschnitten. 5 herba absintii capad. soweit G. hanc herbam 6 comedunt et inpinguantur. 7 Mit dem vorigen verschmolzen. Cap. XXIV De sandonico G. absinthii (absintii G.) quod appellatur santonicum in sidonitia (sidonitida) sandonica SJ. regione nascens aput galatarum alpes. subamarum atque non ita semen spissum habet ut supradictum sed tandem unam (G.) cum ea h. uirtutem (G.) e. similem erifio. 8 Über ciues Glosse: .i. incole G. 9 natum G. 10 spissum G. 11 similis est G. Pseudoap. 100, Oribas. VI. 440, Galen. ad Pat. 12 Abrotanum Cap. XXV de abrotono G. eradiam (eracliam) herac. G. 13 glitiatoñ (gliciaconon) In der Note: glicocomon. cum albis (G.) foliis et minutis 14 erifion circa ipsa habens fl. 15 aurosum et in odor. Glosse .i. odorifera G. 16 gustum habet tale tali G. siculum G. est abrotanum. est fehlt. fol. IIb G. abs. m. nasc. abgeschn. habet sarmentosum 18 in capadotia et ceteris regionibus et in ciuitate tipia 19 ripia SJ. persepoli G. rypie G. 20 elixum G. crudum infusum G. in ea G. aqua et b. ipsa aqua ortopnoicis G. 21 pleureticis [et paraliticis cum bertonica data modico] sciaticis G., erste Hand d 22 menstrua prestruit G. uen. occurrit von zweiter Hand prohibet G. cum oleo trita et peruncta frigora

tipica proibet et fumigio serpentes de domibus excludit et bibitus morsibus serpentum medicatur. tumores oculorum elixus cum mela quidonia aut cum pane inpositus curat et uullientes pustulas corpori ut cataplasma adibitus detergit. miscetur et confectioni olei hirini.

Kξ' De ysopo. Isopi herba omnibus nota est. sed duae species sunt, una est montuana, alia hortina. uirtus est illi calida, elixa cum caricis et melle et ruta adibita peripleumonicis prodest, catarro*n*[1]) mitigat, ortopnicis utilis accepta. lumbrices occidet et cum melle sicut electuarium omnia suprascripta facere nouit.‖ [80a] humores uentris deponit, oximellin miscetur, cum caricis uiride comeditur ad uentrem molliendum, maxime miscetur ei cardamomu et yrin illirica et erisimu. colorem uultibus optimum prestat, nitru et caricis adibitum et inpositum spleneticis et ydropicis humore inprobu aurit non reuersurum. cum uino bibitus tumores omnes sparget. elixus et inpositus liuores corporis limpidat, sinanticis gargarismo utilis, maxime cum caricis elixus, et aqua eius dolori dentium medetur. fumigatio adibitus sonus aurium conpescit.

KZ' De sticados. Stycas nascitur in isolis galatiae circa maxilia, quae isolae stycades dicuntur, unde et nomen ypu[2]) accepit. herba est minuta, folia habens et semen, quae folia timo similia sunt, sed oblonga et uiscido gustu et subamarizans ‖ [80b] elixa-

1) *n* radiert.

2) Wohl *ipsum*. <ἐπωνυμίαν>.

1 f. suo de domo bibitum, erste Hand s G. 2 serpentium et uenenis. tumorem . elixatum elixum, erste Hand s G.; ebenso im Folg. 3 malis citoniis quidoniis G. . bulientes, b. von zweiter Hand G. 4 corporis Nach detergit Zusatz aus Gal. ad Pat. in confectione 5 yrini G. erste H.: hirini. 6 Kap. XXVI De hysopo G. Ysopum h. est. Hysopus G. eius von zw. Hand G. due s. sp. montana (G.) et altera ort. elixatura 8 ruta fol. IIc G. et bibita (G.) magnum effectum habet. 9 cataron ortopnoicis (G.) utilis est lumbrices — electuarium fehlt. lumbricos G. electarium G. 11 oximelli (G. n rad.) necessarie (-ae G.) uiridis -ibus G. 12 Max. G. si misceatur 13 yris (G.) erisimus et G. 14 cum nitro (G.) adhibita -us G. war um impositus G. 15 humorem (G.) hauryt G. bibita 16 spergit (G.) elixa 17 syn. G. utilis est elixa. aqua 18 dolore v. 1. H.? et fumigatione (G.) adhibita -us G. sonitus . 19 ori? v. 2. H. 20 Kap. XXVII de sticada G. Sticados in insula galatie que sticados dicitur unde et nomen accepit. Besser SJ. Sticados n. in insula, insulis G., circa masiliam, marsiliam G. fol. IId isol. — dicun abgeschn. G., que insula sticados d. u. nom. accepit. est autem h. tenuis semen min. habens cum foliis similibus thimo sed oblongis et gustu acrior et subamara. (Spätere Überarb.) 22 thymo G.

tura eius causas toracis mitigat sicut ysopu, antidotis utiliter miscetur.

KH' De origano. Origanum eracleoticum aut c[r]onilen dicunt, folia habet similia ysopo. huius uirga decliuis est, super quas uirgas semen non spissum habet, gustu subamaro. uirtus est ei calida. elixatura eius cum uino data morsibus uenenatis occurrit. cum dulcore bibita aconito bibentibus aut conium aut gipsum aut efemeru prestat effectum, conquassationibus et omnibus doloribus et ydropicis maxime cum <cu> cumere comesta medicatur. oxifaui pondus bibita cum mulsa nigra colera per uentrem deponit, menstruis imperat, tussim amputat. sicut electuarium cum melle datus pluriginem corporis et acoras et omne <m> maculam exterget. aqua ipsa ictericis in ualneo || [80c] bibita medetur. sucus eius bibitus uiridis tumores faucium et ubae tollit, uulnera oris curat. cum oleo irino sucus eius naribus missus sanguem prouocat, cum lacte infusus dolores aurium proibet, nausia prouocat; plus si uellis, cepulas et ros siriacu in uas <e> aeneo coces in sole diebus canicularibus, id est per dies quadraginta. strato subposita omnia animalia nociba non permittit.

KΘ' De onitis. Onitis dicitur [ab] aliud genus origani, cuius folia alba sunt et similia ysopi. semen eius in capite collectum est. uirtus est illi similis suprascripte, sed paulo inferius.

Λ' De origano agresti. Origano agreste aut panace aut heraclia aut collena || [80d] uocant, unde et nicandros est et colofonieus,

---

1 thoracis ysopus (G.) Nach miscetur Zusatz, aus Gal. ad Pat., der auch im Vorhergehenden benützt ist. 3 Origanum Kap. XXVIII De origano G. Galen. ad Pat. . . . . prima appellata est eracleotica Pseudoapul. 122, doch nicht in den Handschr. 4 prima uirgam habet decliuam uirge decliues sunt G. super quam s. h. n. sp. 5 subamarum (G.) illi 7 bibitum G. aconitum (G. war o) Zu conium .i. cicuta Gl. G. aut efemeru fehlt -rum G. 8 doloribus prodest et 9 cu- von 2. H. comestum G. oxifabe pondere -bi G. 10 bibitum, war a G. bibita nigram (G.) 11 Nach electuarium fol. III a G. cum — pluriginem weggeschn. ellectuarium 12 datum omnem m. G. 13 aqua ipsius yct. hict. G. balneo (G.) 14 tumorem uuae G. 15 yrino sanguinem (G.) 16 prohibet G. nauseam -iam G. 17 Si cum oleo cepullas et rosiriacum in uase eneo coques 18 id est fehlt. et stratui subponas 19 nociua permittit adesse. p. in domo G. 20 Im selben Kapitel: Altera onithis appellata similis ysopo . . . . . Tertia agrestis appellata . . . . . Die Beschreibungen (frei nach Dioscor.) stehen jetzt alle bei Pseudoapul., aber nicht in d. Hdschr. 20 Kap. XXVIIII De onitis G. dicitur esse G. v. 2. H. a. foliis ys. G. v. 2. Hd. 22 suprascripte G. inferior 23 Kap. XXXDe origano agreste G. Origanum a. panacem a. heracliam a. collen G. 24 nican fol. III b weggeschnitten bis vor habens <*N. ὁ Κολοφώνιος*>

folia similia origani habens, uirgas duorum palmorum habent et tenues, super quas uirgas semen est sicut anetu, florem album et radices tenues habens et inutile. folia eius et flore bibita cum uino morsibus uenenatis curat.

AA' De tragoorigano. Tragooriganu frutex est similis serpillo agresti foliis et uirgis. est alterum genus uenenatum folia habens lata et comosa. est et alterum genus minore folia et semen habens, quem prasion dicunt, sed melior ciaca et cilix et ismirnam et cretica. uirtus omnium calida et diuretica est, uentrem mollit. elixatura eius bibita colera deponit, spleneticis cum aceto bibita medicatur. qui ixia biberint cum uino subuenit, menstruis imperat, || [81a] cum melle addito ut electuarium peripleumonicis utiliter adibetur, putredinem stomachi tollit, fastidio medetur, nausiantibus subuenit, ydropicis adibetur, tumores pulenta mixta sparget.

AB' De puleio. Puleiu omnibus notus est. cui uirtus est termantica et leptintica et peptica. bibitus menstruis imperat, secundas exponit, abortum facit. mixto melle et sale contractis medetur. pulmonem expurgat, nausias et morsus stomachi cum pusca bibitus reparat. nigra colera per uentrem deponit, uenenatis morsibus cum uino bibitus occurrit. a malefactiones cum aceto naribus aplicitus homines liberat. siccus et conbustus gingibas confirmat, omnibus tumoribus utilis cum pulenta adibitus. podagricis solus inpositus medetur, cerotis mixtus papulas limpidat, spleneticis || [81b] cum sale inpositus non bonos humores exaurit.

---

2 et radiert G. 3 radicem tenuem. G. inutilem G. flores, s von 2. Hd. 4 conf*erunt* rad. G. 5 Tragoriganus Kap. XXXI De tragoorigano G. in foliis et uirgis et glutinosa uehementer atque uirtute potior (ist aus der im Drucke fehlenden Beschreibung der ersten Art). 6 aliud G. bene na(o)tum G. 7 minora (G., war e) habens folia 8 quod (G., war quem) marrubium ab aliquibus dicitur sed optimus est qui in Sicilia (cicilia SJ.) et Creta nascitur et ciliaca G. [folia sunt ei similia sansuco] 9 uirtus est coleram (G.) 11 qui ixia — subuenit fehlt. ixiam biberunt G. cum fehlt. 12 electarium G. immer perp, Loch, lonicis G. 13 fol. IIIc G. util.-putre. weggesch. stomaci 14 ypocondriis utiliter adhibetur G. pol. m. t. spergit. 16 Kap. XXII G. De puleiu. Puleium G. Der Text ist in dieser Spalte arg verwischt. Pulegium est notum (G.) cuius zu termantica Gl. calefacia? 17 et lepteritica (leptintica) Glossen in G. nicht mehr lesbar. bibitum 18 mixtum (G.) melli et sali 19 Zusatz. nausiam et morsum stomaci 21 malefactione 22 applicitum (G.) hominem 23 utile adibitum G. 24 Mit inpositus beg. fol. IIId G. mixtum 25 impositum exurit exhaurit G.

in uualneis infricitus plurigines tollit, fomento tumores et inflationes stericas mitigat.

ΛΓ' De diptamnio. Dictamnu multi dicunt puleiu agreste esse aut batin. erba est uiscida, et plus cretica, mordax ut puleiu et folia maiora habens et lanosa et super omne frutice uelut lana habens, sed nec flore nec semen habet. uirtus est illi tanta, quanta et puleio, et paulo uiscidior est. qua<m> si supponas aut fumigio adiueas, mortuos in utero infantes excludit. cui tanta inest uirtus, ut capreis sagitta percussis aut canibus comesta maximum prestat effectum. ||

[81c] ΛΔ' De pseudodictam<n>o. Seudodictamnu nascitur locis multis similis suprascripte, sed uirtute non simile et minus uiscida est, efficacia dictamni habens, sed paulo minore. est autem alterum dictamnu de creta adlatu. folia habet similia sisimbrio, sed uirgas maiores habet, super quas florem habens ormini agrestis simile, sed maiore, nigru et molle. cuius folia odorem habet sisimbri et elelisfaci, medicaminibus miscetur.

ΛΕ' De lelisfacu. Elelisfacu aut lelisfacu aut fagnon frutex est oblonga et multas uirgas habens, quadras et albas. folia male quidonie similia, sed oblonga et moliora et aspera et aluidiora

---

1 balneis G. infricitum (G.) pruriginem (G. v. 2. Hd.) tumores stericos 2 Es folgt Galen. ad Pat. und Pseudoap. 92 (nicht in den Handschr.) Kap. XXXIII De diptamno G. Diptamum Dictamnum G. puleium G. pulegium uel. pul. martis Gl. G. 4 h. uim habet uiscidam .i. acuta Gl. G. et plus creticam .i. in creta insula nasc. Gl. G. puleium G. SJ. wie o. pulegium habet folia lanosa 5 fruticem illi uelut, lanam G. 6 inest sed florem (G.) 7 pulegio wie immer. puleio i doll.? Gl. G. sed paulo u. .i. fortior Gl. G. qui ei supponatur unlesbare Gl. G. 8 adhibeatur adhibeas G. Mort. 8 cui et 9 uirtus est ut si a capris [uel aliquibus bestiis] comesta fuerit statim foras eiitiat. Am unteren Rande von späterer Hand: uiscidum .i. acutum uel forte G. 11 Kap. XXXIV De seudodiptamno fol. IVa G. S. — locis abgeschnitten. Im selben Kapitel. praeterea pseudodiptamus m. l. nasc. s. s., suprascripte G. 12 s. uirtute inferius, non similis G., quia uiscidus est et efficatiam (G.) .i. acuta Gl. G. 13 diptamni G. habet minorem superiori. seu p. minorem G. Est et aliud genus 14 diptami folia habens diptamnu G. adlatum G. habens G. zizimbrio 15 uirgam maiorem super quam florem ornimo al. origano Gl. G. 16 ormino agresti (G.) habet similem (G.) 17 zizimbrii Das Folgende fehlt. nigro et mollem G. 17 habent od. G. elisf. .i. saluia Gl. G. misc. utiliter G. 18 Kap. XXXV De elelisfacu G. Elilifagus aut lesis fagus (lelifacus) aut fagum Elelisfacus a. lelisfacus G. 19 quadratas SJ. et folia s. malis cidoniis malo rad. G. 20 cotonii SJ. citonio auf Rasur G. minora G. albid. G. obl. et tenuiora et asp. et alb. et od. et subrugosa SJ.

et odorata, subrubosa, semen super uirgas habens simile orminu agreste. nascitur locis asperimis. uirtus est ei bibita diu‖[81d]retica, menstruis imperat, abortum prestat, percussum trigonis maritimi mitigat, capillos nigrescit. est et traumatica, sanguinem fluentem uulneribus stringit, sordida uulnera purgat. elixatura foliorum et uirgarum ipsius pluriginem naturae conpescit.

Λς' De ediosmu. Ediosmu aut menta dicunt, herba est omnibus nota, uirtute habens termantica et stiptica et serantica, unde sucus eius bibitus cum aceto sanguinem reicientibus subuenit, lumbrices extinguet, uenerem stimulat, suggluti tollit, et colera et nausia conpescet duo aut tres coclearia cum suco malae granatae acide accepta et inposita. cum pulenta apostemata spargit. in fronte inposita dolorem capitis mitigat, ‖ [82a] tumore et dolore mammarum medicando tollit. sale addito morsibus caninis opitulatur. sucus eius cum mulsa dolores aurium depellit, ante coitum mulieri[s] suppositum iter prestat genitale, aspredinem lingue dislenit, lacte coagulat, caseum a putredine tutum seruat, eustomacu est, condituris bene miscetur. est et agrestis edyosmus, folia habens aspera et maior in omnibus et bromosa et non utilis ad cura hominum.

ΛΖ' De calamiten. Calamiten, quem multi puleiu agreste dicunt, sed ipsa montuosa est, similia habet folia ocymo et aluidiora,

---

1 sed rubosa et ei simile orimino agresti (G. war e) ormino rad. G. 2 asperinis (asperrimis) bibita fehlt. bibite? G. 4 nigrifacit G. fol. IVb est — strin abgeschnitten. id est sanguinem fl. Das Folgende steht zum Teil Pseudoap. 101 (nicht in d. Hdschr.) u. Gal. ad Pat. 6 pleurig. von 2. Hd. rad. 7 Kap. XXXVI De edyosmu G. Ediosmum -us G. .i. menta, h. o. n. quae u. habet 8 uirtutem G. exiranticam (seranticam G.) 10 lumbricos (G., war e) extinguit G. uentrem subglutiones (-i G.) singultum rad. G. tollit coleram al. colicam Gl. G. 11 nauseam G. conpescit G. duobus a. tribus cocleariis duo, Gl. ipsius, a. tria, hiess tres, G. mali gr. acidi (G.) 12 et fehlt. polenta G. 13 in frontem posita, inpositus G. et dolorem G. 14 tumorem mammarum tollit. t. et dolorem G. 15 eius fehlt. dolorem, faucium G. hiess aurium 16 mulieri G. prestringit prestruit MS. u. G. 17 lac dislenit fol. IVc G. lacte — cu est abgeschnitten. 18 condituris bonis bene MS. m. quia eustomacus est Hierauf folgt Garg. Mart. 24. Orib. VI. 477. ediosmus edyosmos G. 19 maiora omnibus. est (G., a von 2. Hd.) 20 curam hominibus, non est u. ad curam h. G. 21 Calamitem -is G. Kap. XXXVII De galamiten? G. quam, qui G., pulegium, pulcium G., agreste multi dicunt et ipsa montuosa est. eius speties tres sunt. est enim siluestris cum foliis ocimo similibus atque subalbidis et ramis geniculatis uel angulosis cum flore purpureo <Alterius SJ.> folia odore pulegio similia sunt forma tamen maiora. item sesunda species appellatur agreste pulegium quam specialiter latini nepitam uocant. 22 ozimo G. albidiora G.

cuius uirgae angulose sunt, florem habet purpureum. est alterum genus puleio similis, sed maior est, unde et ipsum puleium multi agreste dicunt, quem romani nepetam uocant. || [82b] Tertium genus simile est <e>diosmo agresti, foliis oblongis, cuius uirga et rami maiores sunt, uirtute inferiore uirtus tamen omnium calida et uiscida est, radix tamen inutilis. nascitur in canpis et asperis et aquosis locis. bibita et inposita morsibus uenenatis occurrit, urinam prouocat. conquassationibus adibetur, lateris dolorem tollit, <....> hortopn<o>icis et tortionibus <...> uenenis cum uino amputat potestatem, hictericis utilis. lumbrices et ascaridas melle et cum sale accepta cruda et cocta subuenit. comesta et bibita strumaticis prestat effectu, menstruis inperat, abortum facit. fumigio suo serpentes de domibus fugat. uino cocta et inposita nigras cicatrices emendat, libores detergit, sciadicis utiliter adibetur, carnem conburens. sucus eius naribus missus uermes occidet.

AH' De tymo. || [82c] Timu herba est omnibus nota. frutex est folia habens angusta et multa, in capite habens florem purpureum. locis saxosis et asperis nascitur. uirtus est illi: bibita cum sale et aceto fleuma per uentrem deponet. elixatura eius melle addito ortopnoicis et asmaticis medetur, lumbrices excludet, menstruis imperat, secundas deponet, abortum facit. cataplasmis adibita tumores recentes sparget, sanguinem dissipat coagulatum, clauos corporis tollit. addito polline et inposito sciadicis medi-

---

1 quod über d. Zeile. G. 2 simile est G. maius war -or G. 3 quod? Rom. G. Tertia species est ediosmo (e rad. G.) agresti similis cum 5 sunt sed inferiores est omnibus comunis G. 6 calida et sicca minus et u. Zusatz aus Orib. VI 446. radix autem eius est campis asperis 8 urinam fol. IVd G. prou. — adhibetur abgeschnitten. utiliter adhibetur 9 ortopnoicis (G.) et tortionibus, Lücke G., subuenit. uenenis c. u. amp. p. 10 lumbricis et yctericis utilis est et ascaridibus Besser MS. hyctericis ut. est. lumbricos et ascarides. ad lumb. von 2. Hd. G. 11 cum (G. von 2. Hd.) melle et sale 12 stomaticis, prest. effectum G. apposita [in ore matricis extrahit fetum et] abortum facit. 13 uiridis in uino c. et cataplasmis 14 inposita claras et sui coloris reddit. 15 naribus fehlt. auribus G., war naribus Der Schluss ist aus Garg. Mart. 23 und Orib. VI. 446. 17 Kap. XXXVIII De timmu G. Thimus (G.) 18 folia angusta habens pusilla etc. aus Gal. ad Pat. illi purpureus. nascitur l. sax. 19 uires habet Zusatz s. o. illi ut bib. G. 20 aceto et s. rad. G. deponat G. 21 mit as. schliesst fol. IVd und damit überhaupt die Gött. Fragm. für dieses Buch. medicatur lumbricos 22 cataplasmati 23 sang. coag. d. 24 polline et [macerata] cum uino [frequens] supposita sciaticis salutare remedium est.

catur, caligines oculis detergit comestus. condituris omnibus necessarie miscetur.

ΛΘ' De tymbra. Timbru erba est omnibus nota. saxosis et asperis locis nascitur, similis timo, molliora habens folia et stiptica. uiride tantum potest uel efficacia habet, || [82 d] quantum et timus similiter accepta. ab omnibus comeditur. est et ortina timbris, minus uirtute a suprascripta. ista maxime omnes utuntur, quod uiscidior tantum est, nec uirtute acrior.

M' De herpillo. Herpillu aut zois, qui dicitur, est et hortinus. similis est odori et uirtute samsuco. herpillu ideo nomen accepit, quod greci herpi dicant ambulat, ab eo, quod posita frutex plurimum ambulet frutigando, dicta est herpillu. foliis et ramulis <similis> est origano, sed albidiora. est et agrestis herpillis, quem zigium uocant, non spansus super terra, sed rectus, cuius astas sarmente similes, et folia rute habens, sed angusta et longiora, flore odore suaue, sed gustu uiscidu. radix eius inutilis. saxosis nascitur locis, calidior est et asperior. uirtute habet medicine utilis, menstruis imperat, urinam prouocat, || [83 a] bibitus tortiones et conquassationes curat, tumores epaticos conpescet, morsibus uenenatis occurret bibitus; et inpositus id praestat. dolores capitis cum aceto cocta et oleo roseo addito conpescet, maxime letargicis et freneticis adibita prodest, nausiam pro uocat .ξ.iiii. accepta.

---

1 comesta caliginem o. d. condituris. 2 Folgt ein Stück aus Garg. Mart. 36. 3 Timbra est nota nascitur 4 folia similia thimo habet sed m. et 5 et uiridia uel — habet fehlt 6 est ort. sed minoris uirtutis. Schluss aus Orib. VI. 511. 9 Serpillum (ein zweites ganz verschiedenes Kapitel aus Garg. Mart. steht auf fol. 105 der Lyoner Ausgabe) siue ut alii herpillum Latini uero cicer erraticum uocant. <So schon Orib. VI. 469. Epillion. Erpillion, quem Romei cicer erraticum bocant.> herba est humilis et per terram repens cum foliis atque ramis u. s. w. Die Ordnung ist ganz verändert, so steht in d. 2. Hälfte d. Kapitels: que ideo nomen accepit herpillum quod greci herpete repere dicunt nam frutex huius plurimum ambulat frutificando. Vorne: [eius speties, cf. Diosc. de herb. fm. 7, sunt due]. una est ortualis [siue usualis que in campis saxosis et lapidosis crescit] alia agrestis que etiam zois appellatur que non per solum serpit sed directa atque stante positione erigitur cum ramulis tenuibus atque orientibus in longitudine bibalini cum foliis paruulis rute similibus sed angustis et longioribus cuius asta similis sarmento florem et odorem suauem habens in omnibus uirgis constitutum et in summitate purpureum et linguam remordentem et gustu uiscidum. 16 radix c. in. est. est autem uehementior et calidior ab ea que usualis est. uirtutem habet [constrictiuam siue redarguentem] 19 tortionem utiliter curat. tumorem epatis 21 coctum oleo 22 litargicis nefreticis prouocat. item emoptoicis medetur IIII cum aceto sumptis. Das meiste steht jetzt auch Psap. 99, doch nicht in d. Hdschr.

MA' De samsuco. Samsucus utilis est quizicenus et ciprius, secundus est egiptius. a quiticenis et a siculis amaracus nominatur. erba est, multas uirgas super terra spansas habet, folia aspera et rotunda, similia calamiten, odorata ualde. uirtus est illi calida; corone exinde facte doliolis miri supponuntur. elixatura eius ydropicis medetur, urinam prouocat, tortionibus utilis. siccus melle addito liuores detergit, menstruis imperat. scorpionum ictus cum aceto et sale conpescet, luxationibus bene adibetur, cerotis additur. || [83b] tumores omnes corporis et oculorum cataplasmis adibitus asparget. maxime cum pulenta impositus malagmatibus et acopis miscetur.

MB' De meliloto. Melilotu utile est atticu et quiticenu et calcidonense. procinu habens colorem et odora[n]tum melior est. nascitur et in canpania feno greco similis. uirtus est ei stiptica et malaptica, omnes tumores sparget, maxime oculorum, dulcore addito. coctus et cataplasma adibitus tumore <m> matricis et ani et testium conpescet. mixtus medium obi assi et pollines feni greci aut seminis lini aut tritici aut codie adibiti omnia suprascripta ad sanitatem perducit. dolores stomaci uino adibitus mitigat. sucus ipsius dolores aurium tollet dulcore addito. dolores capitis mixtus oleo roseo et aceto fomento adibitus conpescit. ||

[83c] *MΓ'* De sysimbr<i>o[1]). Sysimbriu, quae herpillum uocant maiore agreste, locis cultis et aquosis nascitur, similis ediosmo, sed latioribus foliis et odorat<i>us, multi in corona conponunt[ur]. uirtus ei termantica, st<r>anguiriis medetur, cauculos frangit.

---

1) Am Rande steht die Glosse: *capillaria aquatiqua.*

1 Sansucus a siculis a. n. herba est ramosa multas 3 terram habens cum foliis paruis et rotundis non dissimilibus nepite et ueluti hirtis et acerrimis 4 tota herba odorata est ualde uines habet acres. Zusatz aus Gal. ad Pat. 5 corone — supponuntur fehlt. 6 et t. utilis est. sucus 7 menstruis imp. fehlt. 8 yctus unde adhibetur <ṽn = bñ = bene> 9 c. utiliter adhibetur 10 cataplasmati adhibita Nach inposita Zusatz. 11 bene miscetur 12 Mellilotum Orib. VI. 488 u.? Am Schluss des Kapitels: Nascitur in c. simile 13 crocinum habens c. nascitur in calcedonia sed utilius omnibus est atticum. 14 uirtus — omnes fehlt. 15 maxime — conpescet fehlt hier; findet sich aber in anderer Fassung weiter oben. 17 mixtum medio assi oui et polini fenu 18 aut coiume (conii) 19 cum uino bibitum 21 mixtum et fomento 23 Das Kapitel steht bei Sprengel II. 154. Sisimbrium quod alii 24 maius est agresti. nascit. l. c. simile est 25 sed eo odoratius est et lat. f. quod coronam conponunt. 26 est ei stranguriis

semen eius cum uino bibitum tortionibus et sugluttionibus medetur. folia eius in cataplasma adibita fronti inposita dolorem capitis mitigat, nausiantibus opitulatur.

*ΜΔ' De maratro. Maratru frutex est omnibus nota. uirtus est illi similis sisimbrio, sed paulo stiptica est et calida, unde pascentia uulnera abstinet et curat. calidis confectionibus miscetur. plurimum in magnesia[m] ciuitate[m] et traglis nascitur. ||

[83d] *ΜΕ' De acino. Acinos herba est foliis et semine minuto; et ipsa<m>multi in corona conponunt. similis est ocimo, sed asprior est et odorata; quam multi et in hortis seminant. bibita uenerem stringit et menstrua suspendit. igni acro in cataplasma adibita uirtutem stringet, pustulas corporis detergit.

ΜϚ' De baccaria. Baccaris herba est odorata, apta coronis, folia aspera et lata habens, inter iu et flommu nascitur. cui uirga est angulosa, cubiti unius habens longitudinem, ramulis plena et aspera, florem purpureum et pingue et subalbu et odoratu, radicem simile elleuori nigri habens, odorem habens cinnamomi, locis nascens asperis et humidis. radix eius in aqua cocta et bibita conquassationibus et alto cadentibus fert opem, tus- ||
[84a] sientibus et ipsnoicis medicatur, urinam prouocat, menstruis inperat, morsibus uenenatis occurrit, cum uino bibita id prestat. radix eius supposita uiridis abortum facit. elixatura herbe eius id prestat. unctionibus pro odore miscetur. uirtus est ei stiptica et digestibilis, dolorem capitis inposita tollet, tumorem oculis amputat, alopicias emendat, mammarum tumorem inposita spargit, igne acru extinguet. erba eius somnum inducit.

ΜΖ' De ruta. Rutae duo sunt genera. agrestis et montuosa uiscidior est ab ortina, escis non apta. sed illa melior est, quae circa

---

1 bibitum maxime id facere nouit. subglutionibus maximum prestat effectum. 2 cataplasmis et fronti 3 mitigant nauseantibus. Folgt das zweite Sisimbr., das II. *ΡΒΙ'* steht. 4 <περὶ Μάρου.> De maratro folgt in richtiger Reihenfolge fol. 90a. c. *ΟΕ'*. Am Rande die Glosse finochio. 7 parum tragulis SJ. <κατὰ Τράλλεις> der auch bemerkt: hoc non est feniculus sed alia planta. 8 Acinus SJ. h. cum f. minutis quam 9 sed a superiore! 13 Bacaris odoratiua 14 interdiuisa! (inter iu = μεταξὺ ἴον) intercisa SJ. et flom. fehlt. 15 longitudinis (c. SJ.) c. u. et asperis (ex a. SJ.) florem habet 16 subalbidum 16 odoratiuum 17 similem elleboro albo odorem cinamomo similem 18 nascitur 19 et de 20 dispnoicis 21 supposita imperat 22 facit et herbe id 23 bene pectia (petica) 25 emendat inunctio (lies: in initio) 26 ignem acrum herba 27 Rute domestica et agrestis montuosa 28 est ortina, hortiua SJ. non bona illa uero

cucumere nascitur. ambe uero calide et caustice sunt, exulcera et diureticae, menstruis imperat. comesta et bibita id prestat, uentrem stringent, abortum facit, [84b] oxifabu semen ipsius bibitu prestat. comesta folia eius cum nucibus regalibus omnibus uenenis occurrit, morsibus uenenatis opitulatur. quae si multum fuerit comesta, genitala urendo siccat. cocta cum aceto et aqua eius bibita tortionibus medicatur, ple<u>reticos curat, disnoicis et causis fert auxilium, tussientibus et peripleumonibus prestat effectum, sciadicis et arteticis prodest, frigoribus periodicis auxiliatur. inflationes coli et storicos et longaonis accepta curat; maxime in oleo cocta id facere potest. trita et inposita ano et matrici offocationes stericas soluet. cocta et bibita lumbrices occidet, cum melle cocta et cataplasma adibita attriticos paregoritiat. cum caricis cocta et addita ydropicos ad sanitatem perducit. omnibus suprascriptis cum uino prodest. quae si cruda comesta fuerit, caligines oculorum detergit, tumore et dolore oculorum mixta pulenta sparget. aceto et oleo roseo addito dolorem capitis tollet. sucus eius naribus infusus fluxum [84c] sanguinis stringit. folia lauri addita et cataplasma adibita tumorem testium soluet, cerotis mirsinis addita pustulas corporis tollit. nitro et piperi addito fricationem utiliter facit masculis. cataplasma adibita sola suprascripta mirmicias optime curat. melle et alumen scisso addito sernas limpidat. sucus eius in corio male granate calefactus aurium dolorem mitigat. sucus maratri additus et melle caliginem oculis detergit. igne acrum et acoras extinguit, herpetas purgat aceto et oleo roseo addito et absentiu odore acrimoni comesti tollit. agrestis ruta plurimum comesta homini inferet necem. dum florire ceperit, si carni inposita fuerit,

---

1 cucumeres calidam habent virtutem et causticam et exulcerantem 2 ruta menstruis bibita stomacum erigit. Zusatz aus Gal. ad Pat. 3 uentr. stringit oxifabus seminis 4 bibitus id eius f. 5 occurrunt 6 siccant. 7 eius fehlt. dipsnoicis 8 et causis thoracis -moniciis 9 artheticis et fr. typicis 10 infem. colli et stericam saluberrime curat 11 cocta et trita et inposita id f. potest. 12 matricis off. stericam in oleo cocta 13 cataplasmati arteticos paragorizat (in d. Note .i. confortat et mitigat.) 14 et adhibita 15 maxime cum 16 caliginem 19 sistit. foliis — mati 20 mirtinis mixta corporibus 21 pipere addita fricatione maculis. cataplasmis 22 sola mirmitias 23 alumine 24 malagranati d. aur. suco m. addito 25 melle [et felle gallinatio] 26 et cerusa <ψιμυθίῳ — ἀψινθίῳ> ozomenas et fetorem oris odore acrimonii comesta tollit. Langer Zusatz aus Garg. Mart. 3. Orib. VI. 496. 27 siluestris plurimum comesta omnino 28 florere incipit

ulcerationem facit cum plurigine. cuius flore cum colligere uelis, oleo manus et facie perunges, et sic colligendus est. sucus eius fimo gallinacio mixtus siegnemoni, si in agro fuerit missus, comesta ab eis ebriati prenduntur. in macedonia quae nascitur circa flumine ali<a>gmon, si comesta fuerit, repentinam inferet‖ [84d] mortem, quia locus ipse montuosus est, qui et uiperas habundat. semen eius bibitu omnibus causis enteraneorum occurrit, antidotis utiliter miscetur.

MH' De alio genere rute. Alterum genus rutae nascitur in macedonia et in galatia asie, quam ciues moli appellant. frutex est ex una radice multas radices habens, folia longiora a nostra, sed mollia et odore graue habens, flore album habens, capita maiore a nostra, in tribus partibus diuisum. huius semen obrufum et trigonum, gustu amaro. hoc semen aptum autumno tempore colligitur, cui addito melle et uino et fel caponis et crocu et sucu maratri caligines oculis detergit. quam ruta multi armala uocant, suri uesasam, cappadoci moli dicunt, quia et similis moli est. nascitur locis humidis et cultis. ‖

[85a] **MΘ'* De moli. Moli folia habet similia agrostis et latiora et super terra spansa, flores crocinos habens, colore lactineo, sed non tales, quales iu. uirga habet tenue in longitudine cubitorum .iiii., super quas uirgas habet capita ut aleum. *que*[1]) radix est illi minor et bulbo similis; ystericis causis necessaria trita cum yrino miro et pessario additus matrici supponitur.

N' De panace. Panace eraclio, unde apopanace colligitur, multum nascitur in uiotia et focidi arcadie, unde multi et in hortis eam

---

1) Auf einer Rasur.

1 huius florem uolueris 2 perunge et s. collige . galinaceo mixtus facit apostematibus. <Das Folgende fehlt auch im Griechischen, cf. Spr. I. p. 394 u. Note 24.> 4 in macedonia — habundat fehlt. 7 ruta bibita intraneorum Im selben Kapitel 9 que nascitur 10 galatie molin ciues 11 multas uirgas habens latiores plus quam nostra, longiora nostra SJ., sed molles, molliora SJ., et o. g., habentia SJ., et florem a. et capita maiora quam 13 diuisa huius semen 14 et gustu amarum est. hoc in autumpni, et hoc autumno SJ. 15 et felle et croco et suco 16 caliginem armolam 17 syri uasasa. nascitur capadoci moli d. SJ. SJ. benützte hier den alphab. Diosc. s. v. harmel: . . . ‚in fine cap. de ruta'. 19 cf. SJ. s. v. moli . . . nam Dy. post ca. de ruta et armola . . . . . scribit caput de moli. Ste. moli f. h. similia rute agrestis 20 habet c. lacticino 21 tale quale yu uirgam et longitudinem 25 Panax eraclea unde oppopanax 26 in libia <*Βοιωτίᾳ*> macedonia et arcadia <*Ψωφίδι τῆς Ἀρκαδίας. Φωκίδι* Ald. *Σωφίδι* CN.> u. multi eam in ortis colligunt.

colunt pro adquisitionem. folia habet minora, spansa super terra, [85b] uiridia et aspera ualde, sicuti ficu, obrotunda et diuisa in quinque partes. uirga longa sicut ferula, albo plena colore. in qua uirga folia sunt minuta in circuitu, super quas uirgas capitellu aneti simile, flore melino, semen odoratum et calidum profert. radix una est illi solida, quae de se multas radices emittet albas et odore graui et odore grosso, gustu amaro. nascitur in sortibus liuiae et in macedonia. sucus eius melius colligitur, cum marcire ceperit, maxime radicis eius incise, ex qua radice lacrimus albus exiet, qui lacrimus tempore siccatus croci ostendet colorem. hinc colligendo sucum hanc multi seruant disciplinam. faciunt fossula in terra non magna, in qua folia arboris ipsius substernunt, in quibus foliis nocita arbor lacrimum mittat. similiter et uirga eius incidentes colligunt lacrimum. radices eius sic eligende sunt: albas et siccas et tenues et non ueteres, gustu calidas et bene olentes. semen eius illud utile est, quod in medium fuerit, nam de ramulis semen || [85c] inutile est. opopanace sic elige: croceum de foris habens colorem, de intus albus est, gustu amarus, lenis et pinguis, fragilis et citius se separans a pare, odore graui. niger et mollis inutilis est, quia adulteratur ammoniaco et cera, sed prouatur digitis cum aqua fricitus, et si integer fuerit, ut lac soluitur, si minus, ut uiscus fiet. uirtus est ei calida, malaptica et leptintica, unde frigoribus periodicis medetur et conquassationibus et dolori laterum et tussientibus et torminibus prodest. stranguiriis et uessice scauiosae cum mulsa aut uino bibita auxiliatur, menstruis imperat, abortum facit, inflationes stericas et duritias soluet melli additus. sciadicis unctus prodest, acopis miscetur, dolore capitis confectioni

---

1 aquisitione . minora et 2 terram horribilia et aspera SJ. ficus 3 est ei sicut ferule albi coloris. 4 et super 5 uirgas capitella aneto similia cum 6 est illi una 7 albas et odore graues et gustu <statt des zweiten odore sollte corio stehen> amaras 8 in finibus, fontibus SJ. 9 priusquam maturescere postquam marcere SJ. nam radix eius incisa emittit lacrimum qui siccatur, -us SJ., croceum ostendit, redit SJ., colorem. Alles folgende fehlt hier, steht aber mit völlig geändertem Wortlaute (aus Gal. ad Paternianum) unter opopanax. Erst mit: Est autem eligendus .. setzt die alte Übersetzung dortselbst wieder ein. 17 Est autem eligendus opoponax color. c. h. d. 19 uero albus est 20 odore grauis leuis pinguis a pare. odore graui fehlt. nigrum uero 21 amoniaco quod pr. . 22 fricticis. nam si sin minus 23 et malactica leptitica 24 medicatur conq. doloribus 25 maximum prestat effectum scabiose 26 bibitus aborsum 27 durities soluit. melli 28 unctione presidium est salutare. necessarie misc. dolorem

additus mitigat, carbunculis inpositus rumpit. ubae passe mixtus cataplasma adibitus podagricis medetur. dolores dentium positus tollet, maxime si in ipso foramine dentis iniciatur. caligines oculis detergit, pari pondere pice addita morsum || [85d] rauidi canis curat. antiqua uulnera sanat, ossis nudis inpositus cum melle carnes restituet. semen eius absentio additus et acceptus menstruis imperat, cum aristolociu additus morsibus uenenatis occurrit, offocationibus stericis cum uino bibitus subuenit.

NA' De panace asclepii. Panax asclepi erba est uirga in medio tenue habens, in unius cubiti longitudinem, nodosa. folia similia maratro, sed maiora et aspriora, et super uirga ipsa capitellu habet, in quo flores sunt aurosi, uiscidi et odorati. radix est illi tenuis et minor. flore et semen eius melli addito uulneribus et pustulis medetur, mala uulnera curat, morsibus uenenatis occurrit: maxime cum oleo et uino tritus et perunctus id praestat. dicunt multi panace origano agreste esse aut con <i> lin.||

[86a] *NB'* De panace cironium. Panace cironium nascitur in monte pelion. folia amaraco habens, florem aurosum profert, radice tenue et non lata, gustu uiscido. cuius radix uirtute habet, ut bibita morsibus occurrat uenenosis. et folia eius inposita ut cataplasma id prestat.

NΓ' De ligusticu. Ligusticu multum nascitur liguria prouincia, unde et nomen accepit. nascitur in monte uicinu alpibus. sed ciues panace illum uocant inde, quia radix eius alba est et odorata, similis panaci, cui et uirtus una est cum panace. nascitur locis altis et asperis et umbrosis. uirga longa simile aneto et nodosa, in qua uirga || [86b] folia sunt similia melliloti, molliora et odorata, quae folia in cacumine tenuissima sunt et diuisa.

---

1 inpositum admixtus et ut 2 d. inpositum 3 caliginem oculorum 4 morsus 5 u. ad sanitatem perducit. ossibus 6 carnem absinthio additum 7 aristologia longa mors. Zusatz aus Gal. ad Pat. Orib. VI. 493. 9 Panax asclepii herba est uirgam 10 tenuem in fehlt. longitudine folia nodosa. SJ. w. o. 11 asperiora super uirgam capitellum 12 rad. est ei 13 flores melle pust. auxiliantur fagedenica u. citius c. cum uino et. o. trita 16 multi dicunt quod panax origanus agrestis sit aut colui (coliri) cotila SJ. 17 Panax chironia SJ. nasc. in monte 18 palio (pelio) quam latini mulam (ynulam) campanam dicunt. folia habet a. similia et profert fehlt. et radicem altam 19 uiscidam talem h. uirtutem 20 uenenatis. folia u. c. imp. 21 id prestant. 22 Ligusticus in lig. 23 et in uicino 24 ideo quia eius fehlt. 25 cui uir. 26 asp. et altis uirgam l. habet et nodosam s. a. 27 melliloto -i SJ, sed

in qua uirga caput est, ubi semen ostendet, quod semen nigru est et oblongu sicut feniculu, gustu uiscido et odorato. radix eius alba est, simili ⟨s⟩ panaci eracleotico et odorata. uirtus est radici eius et semini calida et peptica. omnibus doloribus enteraneorum occurret, inflationes stomachi tollet, ictibus uenenatis opitulatur, urinam prouocat, menstruis imperat bibitum. radix eius tusa et supposita id prestat. radix eius et semen oxiporis miscetur, confectionibus digestiuilibus adibetur, eustomacus est, unde multi ciues ipsius prouincie pro piper eum utuntur condituris miscentes. cui semini miscetur alterum semen simile illi, quod semen gustu agnoscitur, quia amarum est. multi semen seseli et fenuculi addunt illi.

[86c] *NΔ′ De stafilinu. Quam multi ceras dicunt, folia similia gingitio habens, sed latiora et gustu amaro. uirga longa et recta et grossa, et aneto simile habet capitellum, cui flores albi sunt, in quo medio purpureum ostendet florem subcroceum. radix eius unius digiti habet grossitudinem, et duorum palmorum habet longitudinem, et odorata, apta ciuis. semen eius bibitu et supposito menstruis imperat, urinam prouocat, dolorem lateris et ydropicis bibita medicatur. morsibus uenenatis occurrit, et quisquis eum ante biberit, tutus contra uenena manet. generare[1]) citius mulieres facit. radix uero eius diuretica est, accepta uenerem stimulat, abortum facit. folia eius melli addito et inposita *supra ipsa*[2]) uulnera fagedenica curat.

*NE′ De fastinaca ortina. || [86d] Fastinaca hortina ab omnibus comeditur. omnibus utilis est suprascriptis, sed paulo minus efficacia habet et uirtutem.

---

1) Am äusseren Rande stehen in der — etwas verkleinerten — Originalschrift die Worte: *generare mulieres facit et abortum similiter.*

2) Auf einer Rasur.

1 in uirge sumitate caput est sed umbraculosum nigrum 2 feniculi uiscidum et odoratum [aromatice cui uirtus est mictualis] 3 eracleontico 4 radici et s. eius inter- 5 -em stomaco soluit yctibus 6 si bibatur Zusatz aus Galen. ad. Pat. 7 tunsa oxiporiis necessarie miscentur 8 conf. etiam utiliter adh. quia 9 prouincie eo utuntur pro pipere MS. 10 cui — est fehlt. 12 siselei et feniculi 25 Das pastinace-Kapitel des Druckes stammt aus Gargilius Martialis (c. 33). Das obige findet sich weder bei SJ. noch bei MS., weil in den älteren Exemplaren die Rubra fehlten, das Lemma aber offenbar schon sehr früh verloren gegangen war.

NS' De se<se>li. Seseli masseleoticu folia habet oblonga, similia feniculi, sed grossiora. uirga est oblonga, in quo capitello semen e<s>t oblongu et angulosu, grossu, uiscidu; libenter comeditur. radix est illi oblonga et odorata. uirtus est semini et radici eius termantica et diuretica, quae bibita urinam prouocat, hortopnoicis medicatur, offocationes stericas soluet, epilenticis subuenit[1]), menstruis imperat, abortum facit, enteraneis omnibus utilis, tussim antiquam cum uino bibita curat, digestionem prestat, tortionibus opitulatur, epaticis curat. cum pipere et uino bibita tutos homines a frigora seruat. capris[2]) et omnibus animalibus datur, ut concipiant.

[87a] **NZ'* De se<se>li ethiopicu. Seseli ethiopicu folia habet hedere similia et breuiora et longa, similia periclimenu. frutex est sarmentosa, in qua uirge duorum cubitorum sunt, super quas uirgas capitellum profert simile aneto. in quo semen est spissu et nigru sicut tridicu, gustu uiscidu et odoratu a massaleoticu. uirtus est illi suprascripta.

**De se<se>li peloponiense.* Seseli peloponiense folia habet similia conio, sed grossiora et aspriora et uirga maiore a massaleoticu. uirga habens ut ferula, in qua est capitellu, in quo semen est latu et crassu et odoratu. uirtus est omnibus seselis una, sed iste locis nascitur asperis et humectis.

NΘ' De gordilion. Gordilion, multi seseli creticu illum uocant, nascitur et in cilicia. cui frutex est sarmentosa, semen habens rotundu, duplice[s] sicut faba, uiscidu et odoratu. qui si bibitus

---

1) Zwischen Columne c und d stehen die Worte: *aborsum facit.*

2) Zwischen Columne c und d stehen die Worte: *datur animalibus ut concipiant*; am obern Rande die Glosse: *finocchio salnatico.*

1 Siselema saleontica in der Note: al. siseleoma leotico siler montanum siseleos platociminum. avicenna et aggregator siseleos. (siselima saleuntica) siseleon masalentico SJ. habet folia 2 feniculo et uirga in qua capitellum habet angulosum; cap. est sem. hab. SJ. 3 et uiscidum quod 4 r. illius est ipsius SJ. sem. eius et 5 et diuretica fehlt. orto— 7 in terraneis utilis est. 8 ant. curat cum 9 epaticos ad sanitatem perducit cum uino et p. 10 frigore omnibusque [ad manducandum quum coire uolunt] et statim concipiunt. 12 SJ. Siseli ethiopicum Dyas. post cap. de sis. masal. 13 longiora et s. periclimeno 14 est ei in qua sunt nigrum et odoratum 18 SJ. Siseli peloponense Dya. 19 corio uel corio, lics conio, asperiora et uirgam massalentico uirgam habet 20 in qua s. et crossum 23 Cordilion <*περὶ Τορδυλίου, T* mit *Γ* verwechselt> siseleos SJ. creticum uocant 24 et fehlt. 25 et duplex quod si bibitum

fuerit, urinam et menstrua prouocat. sucus uirgae eius et seminis trio oboli bibitus cum dulcore diebus decem neufreticis medicatur. radix eius tusa ut electuarium toracis causas mirifice curat.

De synone. Sinone semen est minutu nascens in syria, simile apio, oblongior et niger, gustu calido. bibitus spleneticis medetur, urinam prouocat, menstruis impera<t>. syri eum utuntur cum cucurbi<ti>s elixis.

[87c] ΞΑ′ De anesu. Anesu, uirtus est ei calida et sicca et carotica et diuretica. sitim tollit, ydropicis medicatur bibitus, uenenis occurrit, inflationes amputat, uentrem stringet, menstruis imperat. lactem mulieribus prouocat, uenerem stimulat, fumigatione sua naribus adibita dolorem capitis tollet, aurium dolore cum oleo roseo adibitum mitigat. melior est recens et granosior et non uetere, odori forti. utilior creticus est, cui secundatur egiptius.

ΞΒ′ De careu. Careu semen est omnibus notu. uirtus est illi calida et diuretica, eustomaca et peptica. antidotis et oxiporis miscetur. uirtus est illi similis aneso. radix eius cocta sicut fastinaca comeditur.

[87d] ΞΓ′ De aneto. Anetu siccu et elixu et aqua eius bibita lac mulieribus prouocat, tortionibus et inflationibus utilis est, nausiantibus prodest, urinam prouocat, sugglutire non sinit, caliginem oculis infert, iter prestruit genitale assidue bibitus. elixatura eius utiliter fomento adibetur ystericis mulieribus. semen eius in cataplasma adibitum condilomata[s] soluet.

ΞΔ′ De cumino. Cuminu nostru eustomacu est, sed plus ethiopicu, quem ippocrates basilicon quiminon uocauit. secundus est ei

---

1 suci eius uirge 2 bibitis . 3 tunsa elect. composita 5 Sinonum minutum simile apio sed oblongius et nigrum 6 calidum bibitum 7 siri eo u. cum cucurbitis e. nam in siria nascitur. Schluss aus Gal. ad Pat. 9 Anisum feruentis est uirtutis uel nature sicce et carotice et mictualis ydropicis medicatur sitim tollit bibitum 12 lac p. et auget bibitum uentrem st. sua fehlt. 13 adhibetur dolorem 14 adhibitus melior — forti fehlt; dafür steht ein Stück aus Orib. VI. 436. 15 Optimum est autem creticum etc. Wortlaut aus Galen ad Pat. 16 Careos notum est ei 17 et mictualis oxiporus (-poriis) miscetur et purgatoriis Gal. ad Pat. 18 est ei 19 panastica 20 Anetus Anfang aus Gal. ad Pat. Orib. VI. 435. succus elixus in aqua et bibita ea 22 sugultire (singultire) 23 item si assidue bibatur 25 cataplasmis dann folgt Orib., Garg. Mart. 28, Pseudoap. auch in d. Handschr. 26 Ciminum 27 quod ypoc̃r (ypocri) basilicum ciminum uocat. secundum est ei fehlt.

egiptius, reliquo uero in galatia nascitur et in spania et cilicia et india et in multis locis. uirtus est ei serantica et stiptica, tortionibus et inflationibus oleo coctus et suppositus medetur, cataplasmis adibetur, ortopn <o> icis cum pusca necessarie datur. ‖ [88a] morsibus uenenatis cum uino opitulatur. tumorem testium admixto polline fabe et ubae passe et cerotis inpositus medicatur. menstrua abstinet, sanguinem narium profluentem aceto mixtus stringet. colorem pallidis bibitus et unctus restituet.

ΞΕ′ De cumino agresti. Cuminu agreste nascitur multum in calcedonia spaniae, uirga habens longa duobus palmis, tenuis, in qua folia nascuntur .iiii. aut .v., tenuissima et diuisa sicut gingidiu. in qua uirga sunt capitella .v. aut .vi., rotunda et mollia, in quibus semen est, quod si gustu applicueris, uiscidior <est> nostro. nascitur umectis locis. bibitu semen ipsum tortionibus et inflationibus aque mixtus <. . . .> cum aceto uetere sugglutientibus opitulatur. uenenis occurret, dolorem stomachi cum uino conpescet. masticatus ‖ [88b] et inpositus liuores detergit. melli addito aut uba passa omnia suprascripta facere nouit. <. . . . . .> in quo flore nascitur nigru ueluti semen, id bibitum similis est melantio. morsibus uenenatis occurrit, stranguiriis et dolori uessice prodest et coagulato sanguine urinae praesidium est, maxime si bibitus fuerit cum elixatura apii.

ΞΖ′[1]) De ameos. Ameos multi ipsum cuminum ethiopicum aut basilicen dicunt, alii uero cuminum ethiopicum alterius esse nature, et ameos alterius esse naturae. semen est minutum, omnibus notum, breuior a cumino, gustu habens origani. sed eligendus est recens et mundus. uirtus est illi termantica et

---

1) Nebenan steht *ciminella.*

1 egiptium atque ceterarum prouintiarum. 2 seratica et feruens [et mictualis] 3 in oleo coctum 4 catapl. miscetur 6 impositum 7 aceto mixtum menstrua 8 sic stringit. potum siue inunctum palores facit et quia calidissimum est uesice dolorem placat et ad cauculos iuuat zum Teil aus Galen ad Pat. cf. Orib. VI. 460. 9 Ciminum agreste 10 <*Καρχηδόνι τῆς Ἰσπανίας*> yspanie. uirgam habet duabus p. in qua 13 uiscidius est SJ. w. o. 14 locis humectis Semen ipsum bibitum tortiones 15 mixtum saluberrime curat. Cum aceto uero subglut. 16 stomaco conpescit. 17 masticatum 18 melli 19 in hoc flos niger qui bibitus 20 est fehlt. uenenosis stranguriis 21 uessice prestat effectum coagulatum s. per urinam facit mingi. maxime presidium est si bibitum 23 Ameos. m. ciminum e. dicunt sed ameos alterius est nature. Folgt ein Satz aus Galen ad Pat. 26 gustum habens similem origano. 27 eligendum illi [acris] term.

serantica. tortionibus medetur, urinam prouocat, cum uino bibitus menstruis imperat. miscetur confectionibus diacantaridis, ut uim cantaridarum temperet. || [88c] melli additus liuores detergit. bibitus et perunctus colorem bonum corpori reddet, cum resina et uba passa fumigatione sua matricem purgat.

ΞZ′ De coriandro. Coriandro uirtus est frigida. tritus et in cataplasma redactus cum pulenta et pane tridicco mixtus et inpositus igne acrum extinguet, tumores igneos tollit. melli addito et ubae passae inpositus epinoctidas et tumorem testium et carbunculos curat, cum faba fresa mixtus scrofis et pustulis prestat effectum. semen eius bibitu cum dulcore lumbrices extinguet, genitalia, id est semina, uiris crescere facit. plus acceptum semen ipsu sensu hominis euetescit aut citius inferet necem, unde debet quisquis usum eius non frequentare. sucus eius aceto mixtus a<u>t spume argenti et cerussa et uino || [88d] omnes pustulas calide euullientes perunctae extinguet.

ΞH′ De apio. Apiu hortinu, tanta inest illi efficacia, quanta et coriandro. tumores oculorum pani mixtus et inpositus spargit; similiter id facere potest pulente mixtus cataplasme additus. estigationem stomachi conpescet, mammis tumentibus utiliter apponitur, urinam prouocat. elixatura radicis eius bibita uenenis occurrit, uomitum proibet, uentrem stringit. cuius semen plus diureticu est, spuma argenti bibentibus medicatur, uentum et inflationes stomachi tollet. antidotis anodinis miscetur et teriacis, tussientibus prestat effectum.

[89a] ΞΘ′ De apio agreste. Apiu agreste, qui locis nascitur umectis, sed his maior est nostro, sed tanta facere potest, quanta et hortino.

---

1 Nach prouocat folgt ein Stück aus Orib. VI. 432. bibitum Zusatz aus Galen ad Pat. 2 dyacantidis 3 melle addito liuorem 4 bibitum 6 Coriandrum siue ut alii corion omnibus est notum. u. est ei. tritum cum et in cataplasmis 7 triticeo 8 ignem sacr. melle uua p. impositum epiniguidas (epinictidas) tumores 10 frisa, frixa SJ. 11 bibitum dulcore i. passo. 12 semen uirile semina uiri decrescere SJ. nam si multum a. fuerit semen sensus h. hebetescit infert necesse (necem) 14 non debet eius fr. aut SJ. ac spume 15 ceruse postulas (pu-) 16 ebullientes extinguet Folgt: Gal. ad Pat., Garg. Mart. 4. 17 Apium siue ut alii selinon ..... aus Orib., Gal. ad Pat. u. a. 18 ortinu pane mixtum et impositum tumores oc. sp. 19 si polente mixtum ut cataplasmis addatur. [coctum in aqua et bibitum] Garg. Mart. 3. 20 estuationem et m. tumoribus 21 semen eius d. e. morsibus uenenatis occurrit. 23 qui bibunt spumam a. m. 24 necessario m. et tiriacis. 26 Apium agr. locis n. humectis et est magis (maius) ortino sed 27 q. et illud. Im selben Kapitel: Oreos. u. s. w. s. nächste Seite.

O' De oreoselino. Oreoselinon apiu est montanu. uirga habens oblonga, radices habens teneras et ex una plurimas, in quibus uirgis capita sunt conio similia, sed minora et obrotunda, in quo semen e <s> t oblongu et uiscidu et odorem simile cumino habens. uirtus est radici et semini eius uiscida, diuretica. cum uino bibita menstruis imperat, uirtutibus calidis et antidotis miscetur; <. . . .> nam ideo oreoselinon dictum est, eo quod in monte nascitur.

OA' De petroselinu. || [89b] Petroselinu nascitur in macedonia, in criptis uel in speluncis. semen est minutu, simile ameos, odoratum et uiscidum, aromatis habens odorem. uirtus est illi diuretica, menstruis imperat, inflationes stomachi et coli conpescit, tortionibus subuenit. dolorem lateris mitigat, nefreticis et uessice dolori subuenit. maxime cum uino bibitus diureticis antidotis miscetur.

OB' De yposelinu id est olisandro. Ipposelinu aut ariaeilon dicunt, aut apiu agreste uocant aut myrnion, romani olisatrum dicunt aut yminion, sed ab ortinu maior est et albidior. radix est illi alta et grossa et mollis, folia habens obrotunda et uiscida. in capite plenum est flore, que capita conclusa sunt, in quibus semen est uiride et oblongu, uiscidu, aromatis habens odorem. radix eius odorata et alba est et eustomaca. || [89c] nascitur locis umbrosis et in hortis et humidis locis. ista herba ciuis apta est, <radix> cruda et cocta comeditur sicut apiu. cuius uirge cocte comeduntur, nam et crudi in sale conponuntur sicut omnia olera. uirtus est seminis eius, ut bibitus cum uino menstruis imperat, frigoribus acceptus medetur et perunctus stranguiriis utilis. radix eius omnia suprascripta curat.

---

1 Oreoselinum est apium montanum uirgam, -as SJ. 2 et radices tenues SJ. w. o. plures SJ. in quibus s. est 4 oblongum et fehlt similem cimino 5 et diuretica bibitum 6 calidis utiliter miscetur et a. dicitur quia 7 nascitur. 8 Petroselinum 9 in crepitis ripis MS. est minutum sim. aneto 10 et aromaticum 11 colli conpescit [calefatiendo et desiccando nimis] Orib. VI. 496. 12 subuenit [urinam provocat habundanter] ebendaher, 13 uino datum. 15 <*οἱ μὲν γρίηλον οἱ δὲ ἀγριοσέλινον*> Ypposelinum quod alii apium agreste uocant siue ut Latini obfastrum, olixatrum SJ. melius est ortino et albidius 17 <*καυλὸς*> 18 grossa et alta et uiridia 19 que — sunt fehlt. in quo 20 oblongum 21 alba et eust. est. 22 in locis umbr. hum. et i. hortis. herba hec cibis 23 cuius — comeduntur fehlt. 24 n. et cruda componitur 25 eius talis cum u. bibitum 26 acceptum stranguriis utile est 27 Nach curat folgt Kap. 26 des Garg. Mart. (ed. Rose), das auch oben unter Olixatrum steht.

(*)*OΓ'* De smirrion. Quem in cilicia petroselinum uocant, maxime in monte amano nascitur. et haec uirgas habet similes apio, ramulos plurimos habens, et folia lata super terra spansa, fortia et pingue et odorata cum uiscitudine, color illi melior est. super quas uirgas habens capitella aneto similia, semen obrotundum, simile colliculo, nigru et gustu uiscido, et uelut murrae habens odorem. radix eius uiscida est odorate || [89 d] et mollis, sucum plurimum habens, fauces mordens, corium habens a foris nigru et ab intus uiride aut subalbo. locis nascitur asperis et umectis. uirtus est radici eius et semini et herue calida. cuius folia in sale conponuntur, uentrem stringet. radix eius uenenis occurret, tussientibus et ortopn<o>icis medicatur, urinam prouocat. folia eius in cataplasma adibita tumores et duritias et pustulas sparget, uulneribus cicatricem ducit. radix eius omnia suprascripta facere potest. semen eius urinam prouocat, nefreticis et spleneticis et dolori uessice medetur, menstruis imperat, secundas exponit. sciadicis utilis est bibitus, inflationes stomaci spargit. sudorem prouocat, ruptationem[1]) prestat. maxime ydropicis et periodicis subuenit. ||

[90a] *OΔ'* De elefoboscos. Elafoboscos erba est uirga habens simile feniculo aut rorimarino, quae uirga nodis est plena. folia eius duobus digitis lata sunt et oblonga sicut terebentus; aspera sunt et fragilia. quae uirga multos ex se dimittet ramos, in quibus capita sunt ut aneto similis. radix' illi duobus digitis longa et lata et alba et odorata, apta escis. quae uirga a multis comeditur. hanc erba dicitur cerbi cum comederint cornua carere, quare et ipsa cornua uenenis occurrunt, unde se ipsum uenenis obsistit.

---

1) Lies: *ructationem* — *ἐρευκτικόν*.

1 Smirnon est herba similis apio . . . . Das ganze Kapitel des Druckes ist mit geringen Varianten aus Gal. ad Pat.; der Schluss aus Orib. VI. 507. D. gl. bei SJ. (Das Lemma fehlte, also war es in den alten Hdschr., die kein Rubrum hatten, namenlos und folglich nicht zu finden.) 20 Elefeboscos elafob SJ. herba est quam alii elafion dicunt latini ceruiocellum idest ceruariam uirgam, habet SJ. 21 f. a. r. similem 22 sunt lata terebinthi aspera et 23 uirga predicta emittit ramulos 24 capitella sunt aneto similia 25 uirga predicta 26 herbam cerui c. com. corn. deponere dicuntur. 27 ueneno (al.' uenenis in d. Note, so auch MS.) semen eius cum uino bibitum serpentium uexationes curat.

OE' De maratro. Feniculu erba est omnibus nota. qui comestus lac mulieribus prouocat. id prestat et cataplasmis adibitus, cum tisana coctus id facit. elixatura eius bibita nefreticis et uessice dolori medetur, urinam prouocat, morsibus uenena‖[**90**b]tis cum uino occurrit, menstruis imperat. egris nausia tollit, cum aqua bibitus feruorem stomachi extinguet. radices eius cum melle coctae morsus caninos cura<n>t. sucus foliae eius et uirgarum sole siccatus confectionibus oculorum miscetur, caligines oculis detergit. semen eius uiride expressus sucum dimittit; et radix eius expressa similiter suprascriptis utilis. in hiberia sucus eius pro lacrimo uendunt, iste enim lacrimus, id est sucus, omnibus causis oculorum opitulatur.

Oϛ' De ippomaratru. Feniculu agreste, sed maior est ipsa et semine et frutice. semen uero simile habet cacrio, radice habens odoratam, cuius elixatura urinam prouocat, menstruis imperat; et adposita id facit. semen eius et radix abstinet uentrem, morsibus uenenatis occurrit, cauculos frangit, ‖ [**90**c] ictericis subuenit. elixatura eius lac mulieribus prouocat.

OZ' De alio yppomaratru. Est aliu ippomaratru, folia habens angusta et oblonga, semen habens rotundum, simile suprascripto, sed paulo minor illi est.

OH' De daucu creticu. Daucu, quem dicunt creticu, folia sunt similia feniculo, sed minora et tenera, uirga duorum palmorum, in qua uirga est caput simile coriandri, florem album habens, in quo et semen est albu, asperu et minutu, gustu uiscidu et odo-

---

1 Feniculus calefacit manifeste . . . . (Orib. VI. 487). Das comestus ist schon aus unserer Übersetzung. 2 id etiam prest. 4 doloribus MS. w. o. 5 nausiam 6 radix MS. 7 cocto -a MS. ad sanitatem perducit. foliorum eius 8 in sole et caligines oculorum 9 expressum dimittit ad supra utilem in yberia succum 10 iste est l. MS. w. o. Nach einem Satz aus Galen ad Pat. folgt Garg. Mart. cap. 25. 13 Ypomaratrum siue ut alii maratron, -um E., agrion vel ut latini feniculum rusticum radicem habet moderatam, candidam MS. et semen ut car(t)ios urinam mouens atque lapides in uessica frangens potest etiam arcuatum morbum deducere et a serpentibus uexatos medetur. foliorum autem eius decoctio potui data id efficit quod feniculus usualis. Genauer SJ. Ipomaratro u. Ypom. s. u. a. etc. maior (us) est ipso feniculo et semine et fructice. radicem hab. od. et semen ut cacrios. Im selben Kapitel: traditur antem aliud feniculi genus minoribus foliis et angustis et ueluti longis, oblongum E., imbecillius tamen uirtute. 22 Daucus. Eingang aus Orib. VI. 463. folia habet 23 et uirgam duarum 24 coriandro 25 quo semen est Zusatz aus Gal. ad Pat. minutum asperum g. uiscidum

ratu. radix est illi unius digiti grossitudine, longa duobus palmis. asperis locis et solanis nascitur. sed unum genus dauci apio similis agresti[s] est. uiscidus, odoratus et calidus est, sed creticus || [**90** d] melior est. <est> et tertium genus dauci, folia similia habens coriandri, florem album habens, sed capitello et semine aneto similis est. sed semen ipsum oblongum est et graue sicut cuminu, sed ab omnibus seminibus suprascriptis calidior est. bibitus menstruis imperat, urinam prouocat, tortionibus subuenit, tussientibus prestat effectum. percussure sphalangionis occurrit, cataplasmis adibitus pustulas et tumores conpescit. cretici dauci radix similis suprascriptis habet uirtute, maxime cum uino bibita contra uenena auxilio est.

ΟΘ' De piretro. Piretru erba est folia similia habens dauco agresti aut maratro. in qua uirga capitellu est simile aneto, obrotundu, radix eius grossitudo est unius digiti, gustu calido. accepta fleuma deponit, unde et dentium dolorem conpescit, si cum aceto fuerit || [**91** a] cocta et gargarismo adibita. masticata supererrante capiti fleuma deponit, cum oleo uncta sudores prouocat, frigora tipica prohibet et a rigore aeris tuta corpora seruat.

Π' De libanotida. Liuanotidis dua sunt genera. unum genus profert semen, quod mulzeien dicunt aut causanemo, cuius semen cacrin uocant. folia maratri similia habens, sed latiora et obrotunda, super terra spansa et odorata. uirga in medio habens longa amplius cubito, in qua uirga est capitellu, in quo profert semen albu, simile spondilio, quod semen obrotundu est et angu-

---

1 habens longa 2 nascitur l. a. dauci simile est 3 odor. uisc. et. sed melius e. c. [de quo supra diximus]. 4 Est et 5 coriandro et flor. album in cuius capitello simile semen est a. est et... Zusatz aus Gal. ad Pat. 7 ciminu agreste et cunctis omnibus supra seminibus calidius est. bibitum 9 ydonee tuss. percussionibus spal. tussi ueteri et torminosis medetur (Gal. ad Pat.) 10 adhibitum semina omnium cum uino bibita contra uenena et morsus serpentum faciunt cf. Garg. Mart. 23. 13 Piretrum herba 14 et uirgam similem illius in aneto et obrotundum 15 grossitudinem habet gustu excalefatiens .... Zusatz aus Gal. ad Pat., Orib. VI. 498. masticata exuberans capitis flegma d. cum a. cocta et g. adh. similiter facit et dentium d. conp. cum oleo roseo sudorem prouocans uncta a rigore Das *Δελφίνιον* fehlt; cf. Spr. III 77, Note 16. 21 Libanotidis III sunt g. 22 quod cacrios uocatur <*ζέα ἢ καμψάνεμα* hier vielleicht multi zeien> ze auf einer Rasur. 23 fol. habens 24 terram spansa (et od. SJ.) et uirgam i. m. longam 26 spondiolo

losu et odori uiscido, resine habens odorem. masticatu conburet os. radix est illi alba et odore habens turis. ||

[91b] *IIΔ'* De alio genere libanotidis. Alterum genus liuanotidis similis est suprascripto, semen latu et nigru sicut sfondilio, sed non sic est calidu. radix est illi de foris nigra et de intus alba.

IIB' De tertio genere libanotidi<s>. Liuanotidis, qui dicitur acarpo<s, .i.> sine semine, similis est omnibus suprascriptis, sed haec nec uirga nec flore. locis nascitur asperis et saxosis. omnium folia cataplasmis adibita emorroidas proibet, tumorem ani tollet, condilomata soluet, scrofas sparget, apostemata curat. radix eius sicca melle addito uulnera sordida purgat, tortionibus medicatur, morsibus uenenatis occurrit. id et cum uino facere potest. menstruis imperat, urinam prouocat, pustulas corporis emundat. sucus herbe eius et radicis caliginem oculis detergit. semen eorum omnia suprascripta facere potest, epilenticis prodest. causas toracis bibitus sanat, ictericis cum uino et piper datum prodest, || [91c] ydropicis cum oleo si perungeatur, salutare est, conquassationibus et podagricis in cataplasma utiliter adibetur. cum polline[s] yrini illirice et acetu ut cataplasma inpositus maculas corporis limpidat. semen eius potionibus adibetur; cacrum uero ne admiscueris potionibus pro uim uiscitudinis eius, quia arterias exasperare potest. sed teufrastus dicit ericen esse liuanotidam, quae in tracia nascitur, gustu amaro, folia habens similia suprascriptis. radix eius accepta caput purgat, uentrem deponit, sed aspriora et aluidiora sunt.

IIΓ' De libanotida, que romei rosmarinum bocant. Qui in corona conponitur, cuius uirgas sunt tenues et longas et uirides,

---

1 odoris uiscidi et quod si masticatum fuerit os conburet. 2 alba odorem 4 simile est nigrum habens spondilion 5 sic calidum nigra de intus 6 L. que dic. 7 idest sine 8 haec fehlt <lies: habet> nec florem habet. n. asp. l. —mati 9 emoroidas tumores 10 tollunt spergunt similiter curant 11 radix eorum sord. u. 12 idem et 14 emendat. succus radicis earum c. manere non sinit. s. earum. prestat effectum 16 thoracis bibitum ad sanitatem perducit yctericis pipere d. singulare praesidium est. 17 c. oleo peruunctum — mis inpositum. (in der Note: al'. utiliter adhibetur. Neben einer hier fehlerhaften Hdschr. ward also beim Druck eine bessere benützt.) 19 est cum polline yris et aceto cataplasmatum mac. necessarie adhibetur sed potionibus pro cancro <κάχρυ> ne admisceas propter 22 artarias theophrastus 23 hab. supra similia sed asperiora et albidiora cuius radix accepta p. c. et 26 libanotida uero quam romani rosmarinum uocant eo quod in 27 uirgas habet

in quibus folia sunt spissa, tenue et oblonga, quae uiridia sunt, de intus alba, odore graue habens. uirtus est ei termantica et leptin‖[91d]tica et purgatoria. ictericis medetur, si elixatura eius cum uino fuerit bibita, et his[1]), qui biberint, postea exercuerint corpus. quibus postea uinum bibendum utiliter datur. acopis miscetur, confectionibus gleucini miscendum est.

ΠΔ' De spondilion. Sfondilion folia habet similia platano aut panaci, uirgas habens in longitudine duorum cubitorum, simile maratri, in quibus sunt capita similia seseli, sed duplicia et lata et aluidiora, odore graue habens. flores proferet albos, radice alba habens, simile rafano. locis umbrosis et humidis nascitur. semen eius bibitu fleuma uentris deponet, similiter epaticis et ictericis et ortopnoicis <et> epilenticis prodest. offocationibus stericis fumigatione sua medicatur. oleo coctus et fomento adibitus capiti freneticis ‖ [92a] et letargicis et doloris capitis opitulatur. pascentia uulnera sanat cum ruta inpositus. radix eius ictericis et epaticis similiter datur. rasura radicis eius duritias uulnerum soluet. maxime fistularum sucus floris eius auri infusus uulnera, et si p[l]us miserint, optime curat. multi ipsu sucu collectu siccant sicut omne lacrimum.

ΠΕ' De ferula gallica. Ferula uiridis, quam multi enterionem[2]) dicunt, e<mo>ptoicis et quiliacis prestat auxilium, morsibus uenenatis pota cum uino occurret, tusa et inposita fluxum sanguinis uulnerum stringet. semen eius bibitus tortionibus medicatur. semen eius cum oleo tritum et perunctum sudorem

---

1) Lies: *hii.*

2) Der Übersetzer hielt das Wort *ἐντεριώνη* (Subjekt d. folg. Satzes) für ein Synonym.

1 f. sunt (spissa et SJ.) tenuia et oblonga et deforis alba et deintus uiridia cum odore graui 3 si elixatura — utiliter datur fehlt, doch in der Note: aliqui habent plus sed non plus in ag<gregatore> 6 necessarie miscetur et glaucinis 7 Sfondilion quam latini herbam micariam dicunt 8 et uirgas in l. cub. duor. similes maratro 10 c. habentia semen simile siselci sed duplex et latius et albidius [et paulo plus palcosum] odorem grauem habens. (Ergänzungen aus Gal. ad Pat.) 10 et radicem albam s. 11 nascitur l. 12 bibitum deponit per uentrem grossos et tenues humores epaticis yctericis 13 et epilenticis et suffocationibus 14 coctum 15 capiti fehlt. litargicis et doloribus ad sanitatem perducit 16 inposita yctericis et epilenticis 17 durities 18 et soluit et eius floris infusus fluores pulentes de aurium uulnere curat. Das Folgende fehlt, dafür steht ein Stück aus Oribas. VI. 504 und Galen ad Pat. 21 Ferula uiridis interionem 22 emoptoicis ciliacis maximum 23 potata tunsa 24 bibitum

conmouet, uirge ipse comeste dolorem capitis conmobent. conposita in sale comedi potest. ||

[92b] *IIξ'* De peucedano[1]). Peucedanu, quam rustici in bubula mittunt, uirga habens in medio simile maratro, folia plurima circa radice habens spissa, cui flore est mellinu, radice nigra et graui odore et grossa, lacrimum plurimum habens, locis umbrosis et montuosis nascens. qui lacrimus colligitur sic. cum recens fuerit radix percussa curtello, lacrimum, quod emiserit, collectum siccas in umbra, ne solis ardore pereat. colligentibus uim odoris sui scotossin et dolorem capitis conmouet, si non fronti et naribus roseum oleum traiectum fuerit. quae radix cum ex se lacrimum emiserit, inutilis remanet. similiter et de uirgis ipsius sucus colligi potest sicut de mandragora, sed radicis lacrimum plurimum uirtutis habet a suco uirgarum, quia et sucus ipse uirgarum citius perdet uirtutem. nam et aliquando lacrimus in || [92c| radice ipsa inuenitur similis turi masculo. qui sucus his melior, qui in sardinia nascitur et in samotracia obrufus et gustu calidu. mixtus oleo roseo et aceto et capitis fomento adibitus lethargicis et freneticis medetur, scotomaticis et epilenticis prodest, dolorem capitis mitigat, sciadicis[2]) et contractis et paraliticis medetur. omnes neruorum causas cum oleo et aceto perunctus conponet. ori applicitus offocationes istericas soluet, somnum plurimum dormientibus prohibet. fumigationi suae domibus serpentes excludet. oleo roseo mixtus dolores aurium tollet, iniectus foramini dentis dolore non admittit. tussientibus opitulatur, obo sorbili additus et acceptus dipsnoicis et tortionibus et inflationibus prestat effectum. uentrem leniter mollit, splenem tenuat, dolores stoma<c>hi conpescet, dolorem uessice et renum bibitus prohibet.

---

1) Am Rande die Glosse: *finocchio agreste, coda de porcho.*
2) Über dem *d* ein *t* von späterer Hand.

1 ipsius conposite 2 possunt 3 Peucedanum uirgam habet 4 et folia 5 radicem spissa flos est mellinus et radix nigra et grossa cum graui o. 6 nascitur l. 7 lacrimus uero c. rec. perc. f. cultello quem 8 collige 9 et sicca in odoris sui(s) <ui> et cap. d. mou. . 13 lacrimus maior uirtute est suco 14 quia sucus u. 15 nam aliquando. 16 ipsa fehlt. thuri sucus predictus melior est qualis in 17 famotrat obruffus calidus 18 litargicis et nefreticis 19 epilepticis plurimum pr. maximum presidium est 22 stericas 23 fumigatione sua de domibus 24 dolorem aurium 25 dentis dolorem oui sorb. 26 dipsnoicis 27 leuiter attenuat 28 stomo(a)ci uesice

matrici salutare est prestando anastomatica. radix eius ista omnia suprascripta facere potest. elixatura eius omnia suprascripta prestat, fomento adibita uul‖[92 d]nera curat. radix eius sicca et inposita id facit. ossa fracta excludit, uulneribus antiquis cicatrices ducit. cerotis miscetur, similiter et malaumatibus, termanticum est. radix ipsa eligenda est talis: non uetere, forte, odore suaui. lacrimus eius confectionibus misceri potest, maxime amigdalis amaris, rute et aneto et pane calido triticeo, et sic dari potest.

ΠΖ' De melantio. Mellantiu frutex est minor, foliis minutis et teneris et semen minutu habens, quae frutex est longa duobus palmis, sed folia arigeronti similia habens, super habens capitellu simile meconio, sed oblongu, in medio habens ueluti parietem, discernens semen ipsum. quod semen est nigru, uiscidu, odoratu, quod semen multi pani aspargunt. in cataplasma dolorem capitis mitigat, in initio suffusionis ‖ [93a] tritum et naribus missum medicatur addita irin illirica. lentigines et lepras inpositus curat, tumores ueteres et duritias cum aceto soluet, carbun[n]culos cum uetere urina curat. tedae additus cum aceto et coctus et ori retentus dolorem dentium non admittit. aqua coctus et ut cataplasma in u<mb>ilico positus lumbrices excludit. frequenter odori applicitus catarron conpescet. diebus multis bibitus menstruis imperat, urinam prouocat, lacte deponit. cum nitro bibitus disnoicis prodest, morsibus uenenatis occurrit bibitus .ζ.i. cum aqua. fumigio suo serpentes e domibus excludit.

ΠΗ' De silpi. Silpi radix est omnibus nota. nascitur in syria et armenia et in media et in liuia. cuius uirga<m> aspeton appellatur,

---

1 salutaris radicis eius elixatura 2 omnia supra f. p. 5 necessarie misc. maliginatibus termanticis. radix elig. e. odore suauis fortis et non uetus. 7 eius fehlt. maxime si 8 pani c. t. admixtus fuerit. Folgt ein Schlusssatz aus Gal. ad Pat. 10 Melancium folia minuta 11 qui longus est 12 palmis desuper habens cap. 13 medio ueluti parietes habens qui discernunt s. quod est nigrum et odoratum et uisc. 15 quod multi aspergunt cataplasmate 16 suffusionibus 17 iri inpositum et uerrucus saluberrime curat Zusatz aus Orib. VI. 488 La. urina ueteri curat et ad sanitatem perducit. 19 additum et c. a. coct. ore retentum 20 in aqua coctum. 21 puluis ex eo in linteolo ligatus et fr. (cf. Orib. l. l.) 22 applicat. conpescit inflammationes tollit .... (Oribas.) ideo d. m. potatum 23 lac Zusatz aus Orib. bibitum 23 dipnoicis salutare presidium est. <una 25 de domibus 26 Silfii radix omnibus nota que agrestis maiticon (masticum) d. Eingang überarbeitet aus Gal. ad Pat. und Orib. VI. 503. nascitur in siria et a. et libia. 27 spleron uocatur

quae similis est ferulae, folia apio similia, || [93b] semen latu, quod appellatur magidaris. uirtus est radici eius termantica et xerantica, stomacu inflat, ruptationes prouocat, indigestiuilis est. uessice contraria est accepta, cerotis mixta et inposita pustulas et scrofas sparget. oleo addita liuores corporis limpidat. oleo cyprino aut irino addita sciadicis frigidum pererrantem humorem exsiccat. aceto coctus ut cataplasma inpositus ani causas conpescet. bibitus uenenis occurret, eustomacu est mixtus seminibus, et nouilis oxigaro miscetur et sali additus comeditur. uirga eius diuisa lacrimum, quod ex se miserit, necessariae colligitur. cuius sucus melior est obrufus et limpidus, odorem murrae habens et gustu suauis, qui se facile in albo colore soluat. lacrimum quirenaicu si quis gustauerit, toto corpori eius profluet sudor. odori suaui est, gustu stiptico. lacrimus medicus et syriaticus minorem habent uirtutem et bromo pleni sunt. omne lacrimum adulteratur, dum uiridis est, sagapino et fabae farinam, quod || [93c] facile inuenitur gustu et odori, uisu et solutione. multi uero uirga ipsius aut asta silpi dixerunt, sed radicem magidarin dixerunt et folia eius maspetam. in omni usu medicine lacrimus silpi est necessarium, secunda sunt folia eius, tertio loco asta eius habetur. sed uirtus est illi uiscida et quae istomacu[1]) inflet. uino additus alopicias emundat, melius, si piper et aceto acceperit. suffusiones oculorum in initio detergit, melli addito caligines oculis limpidat. pertusuris dentium dolorem mitigat, et cum ture mixtus id facit. caricis et elixaturae ysopi mixtus ore retentus similiter prestat. poscae mixtus morsum rauidi canis curat, uenenis acceptis et morsibus occurret, cancrosis ante scarifatura facta inpositus medicatur. nitro et rutae additus carbunculis

1) Hier zum ersten Male hat *stomacus* den romanisierenden Vokalvorschlag.

1 folia habens s. a. 3 et stomacum ructationem est et u. contr. a. 5 spergit addito 6 ciprino uel yrino humorem errantem 7 in aceto cocta et cataplasmati apposita 8 bibita eustomaca 9 nobilibus origaris. miscetur fehlt. sale addito 10 dimiserit colligitur quod et lasar dicitur (cf. Orib. VI. 504 La.) Das Folgende steht unter Lasar, mit einer dem Wortlaute nach stark geänderten Beschreibung aus Gal. ad Pat. Dafür fehlt: cuius sucus — omne lacrimum 15 adulteratur autem 16 succus cum s. uel f. farina 17 gustu odore uisu sol. multi uero — maspetam fehlt. 19 in omnibus m. usibus succus necessarius est. uirtus et stomacum inflans 22 emendat melius id agens si et acetum 23 melle 24 perfusis dentium mitigat. cum thure mixtus et ore retentus similiter prestat. pusce mixtus morsibus cancri facit. nitro et ruthe et melli a.

melli addito singulare presidium est, duritias uulnerum soluet, clauos tollet. caricis adibitus et cerotis omnia suprascripta facere potest. aceto mixtus sernas tollet, || [93d] polipu et crescente naribus carnem additus flori aeris aut erugine canpane omnia suprascripta facere nouit. sarcocolle additus et inpositus exucadia curat. aspredine faucium et uocis limpidat, maxime cum aqua cum melle propendente uba suspendet et gargarismo cum mulsa id prestat. frequenter sumptum colorem limpidum facit. in obo soruile tussientibus prodest, pleureticis et ydropicis cum caricis siccis auxiliatur. cum piper et ruta bibitus addito uino tipicos frigores excludit, tetanicis et spleneticis et opistotonicis olce pondus unum additus cere et gluttitus medetur. sanguisugia bibita aceto mixtus excludit. coagolatum lacte stomaco soluet, epilenticis cum pusca bibitus medicatur. cum murra et piper bibitus menstruis imperat, uentrem mollit. cum lexiba bibitus de alto cadentibus opitulatur, oxigaris miscetur amigdalis amaris et rute mixtus omnibus causis necessarie comeditur. ||

[94a] *ΠΘ′ De opofilon[1]). Opofilon uere simile ef<fi> cacia habet cum silfin, sed aspredines arteriarum et uoces incisas reparat, incongruos sonos aurium proibet. quem multi in escariola[2]) comedunt pro eruca.

*Q′ De cydaris[3]). Cydaris dicitur duo esse genera, nascens unum in liuia, cuius radix similis est silpi, sed paulo minus et uiscida et mollis et sucu non habens. uirtus est illi similis silpi.

---

1) Der vorletzte Absatz des Kapitels *περὶ Σιλφίου* beginnt mit den Worten: *ὁ δὲ ὁπὸς τῶν φύλλων* . . . woraus der Übersetzer ein eigenes Kapitel gemacht hat.

2) <*μετὰ θριδάκων*>.

3) Der letzte Absatz des obigen Kapitels spricht von einer *ἑτέρα μαγύδαρις*. Es ist also der Name falsch gelesen und die Ordinal- mit der Kardinalzahl verwechselt.

2 claucos 3 polipum et crescentes carnes flore 4 camp. additus omnia 5 sarcolle <*σαρκολαβίδι* mit *σαρμοκόλλῃ* verwechselt> oxicadia <*ἐξοχάς*> 6 aspredines voces aqua et melle 7 unam <uu-> 8 id prestat fehlt. sumptus 9 sorbili pleuretidis 10 c. pipere et rutha typicos rigores 11 tethanicis 12 pondere olce unius sanguisugas bibitas 13 coagulum lac 14 asperitatem arteriarum per cauterium longi temporis uel uocem amputatam curat, woher? cum mirta et pipere 15 lexiua (lexiuia) 16 oxigariis Schluss aus? 18 Opofilon, ebenso SJ. O. Dya. uere similem efficaciam h. cum silfio 19 <silfiu> 22 SJ. Cidaris eius dicuntur c. d. g. unum n. 23 similis est silfii radici s. p. minor

QA' De sagapenu. Sagapenum lacrimus est ferule, nascens in media. sed eligendus est talis: limpidus, rufus a foris et de intus albu, odore inter silpi et galbanu habens, gustu uiscidu. causas toracis medicando conponet, || [94b] dolorem lateris tollit, conquassationibus utilis, de alto cadentibus et tussientibus medetur. peripleumonicis humorem spissum persiccat. epilenticis et opistotonicis adibetur, spleneticis et paraliticis salutare est, tuta corpora a frigora seruat, maxime contra frigora periodica peruncta et bibita acceptus. menstruis imperat, ydromelli additus et bibitus abortum facit, uino accepto morsibus uenenatis occurrit, offocationes stericas soluet. aceto mixtus cicatrices limpidat, caligines oculis detergit, suffusiones oculorum proibet. melius his omnibus prodest, si suco rutae aut amigdale aut melli fuerit unctus.

QB' De euforbio. Euforbiu arbor est similis ferulae alba, nascens in mauretania cesariense. quae arbor plurimum lacrimum habet,||]94c] uiscidissimum ualde. quem lacrimum multi colligunt sic pro uiscitudine. primo arbore pelle uerbecina inligant et sic de longe astilibus iaculantur in radice, et cum percussa fuerit radix uno fulmine, statim perfluet lacrimus, et cum coagolauerit, sic eundem colligu*nt* de pellibus substratis. sed lacrimi eius duo sunt genera, unum, qui in pellibus cadit, et alterum, qui conciatur in terra. his est limpidus et bonus sicut sarcocolla et cumin. sed eligere debes limpidu sicut sarcocolle, quem adulteratu ore retentu intellegis: quasi[1]) nuga fuerit, calor eius in ore diu sentitur; pinguescit ut cumin, si integer fuerit [calor eius in ore diu sentitur]. uirtus est illi calida et diaforetica, suffusionibus utiliter inungitur, maxime si mel actico additus fuerit. colliriis nobilis

---

1) Lies: *quae si.*

1 Sagapinum lacrimum est 2 elidende, eligendum SJ. est autem limpidum a. f. rufum 3 odorem intus silfii et galbani uiscidum 4 thoracis 5 utile est et fehlt. meditur 7 epil. epistotonicis utiliter 8 corporea a frigore periodica perunctum et b. a. 9 additum et bibitum 10 acceptum 11 mixtum cicatricem 12 c. oculorum suff. oculis 13 hiis rute melle 14 inunctum. Schluss aus Galen ad Pat. 15 Euforbium ferule albe 16 mauritania cesariem si que (cesariensi) facit 17 uiscidum ualde. Das Folgende fehlt, dafür steht ein Satz aus Galen ad Pat. eius genera sunt duo unum quod colligitur substractis pellibus quod melius est. alterum quod cadet in terra. Das folgende fehlt. uirtus est illi calida caustica (Orib. VI 470) et dyaforetica. 27 suff. oculorum 28 melle attico additum nobilibus

miscetur cum modum temperandus pro uim uiscitudinis. dolores sciadicos curat, diuersis potionibus miscetur. ossa confracta inpositus cicit, sed inpendenda est illa diligentia, [a]ut osso apponatur et nullo modo carnibus adtingat, sed loca ipsa carnis linteolis regenda sunt. multi || [94d] etiam peribent, si carni secte euforbium mittatur et consuatur, nulla fera ad nocendum nominem permittere.

QΓ' De galbano. Galbanu lacrimus est ferulae, nascens in syria, multi metopon uocant. est uero utilis galbanus turis habens colorem et grana abens ut faba, limpidus est, sine ligno et habens in se aliquit seminis sui et de ferula ipsa, non grauis, nec liquidus, nec nimie siccus. adulteratur uero sic: resina et faba diuisa et gutta ammoniaci. uirtus est ei calida et ignea, epispastica et diaforetica. appositus et fumigio suppositus menstruis imperat, abortum facit. aceto et nitro mixtus lentigines tollit. ut granu fabe gluttitus tussim medetur, disnoicis et asmaticis opitulatur, conquassationibus et de alto cadentibus subuenit. cum uino et murra bibitus uenenis occurrit. infantes in utero mortuos acceptus excludit. inpositus dolorem lateris mitigat. orziora inpositus spargit. epi||[95a]lenticis utiliter adibetur, circiu sterico odori adibitus curat, fumigio serpentes excludet et oleo mixtus et perunctus uim serpentum non admittit. oleo et sfondilio mixtus et a serpentibus comestus isdem infert necem. dolorem dentium inpositus tollet. acceptus iter urinae prestruit. potionibus miscetur si<c> cum amigdalis amaris et cum aqua aut cum sucu rutae aut mulsae, ita meconio mixtus et aeri usto uel felli additus. quem si mundare uelis, sic facis:

---

1 miscetur propter uim uicissitudinis 2 necessarie miscetur inpositum 3 sed illa i. e. d. ut ossi 4 carnem tangat 5 quae l. tegenda est. Das Folgende fehlt, dafür steht wieder Galen ad Pat. 8 Galbanus lacrimum est cuiusdam herbe similis ferule que in nicomedia nascitur et syria. Überarbeitet aus Galen ad Pat., von dem nun ein Stück folgt . . . et thuri in colore grana habens 10 limpida et quod est in ligno habens aliquid in se asclosum (et quam minime astulosa Gal. l. l.) 11 et quod non est graue nec n. siccum optimum 12 uero resina 14 epispatica et dyaf. appositum [naribus] f. et suppositum 15 mixtum 16 granum glutitum cussi dipnoicis 17 de alto cadentium conquass. 18 mirra bibitum 19 acceptum inpositum m. 20 tortiones spergit. <δοθιῆνας> cicius stericas 21 adhibitum excludit oleo 22 mixto et perunctum oleo et fehlt spondilio mixtum 23 hiisdem 24 prestuerit (prestruit) necessariem. 26 aut succo rute aut mulse ita et miconio 27 aut felli additum. galbanum si uolueris sic ages

mittis illum in aqua calida; qui cum se soluerit, utile quod est, residet iusu, quod supernatat, inutilis est, et cum per linteolum aqua ipsa liquaberis, galbanum, quod est bonum, colligis. sed melius facis, si linteolum ipsum cum supra suprascripta liges et in urceolum fictile suspendas. quem urceolum in calda ponas uulliente, quia cum calore sentierit, per linteolum liquescit, et sic liquatum confectionibus potionum miscetur.

QJ' De gutta ammoniaci. Ammoniaci lacrimus est ferulae nascens in fine liuiae, || [95b] quae frutex cum radice sua appellatur gasillis. eligendus est uero colori bono et limpidus et sine ligno et similis turi, grana habens limpida sicut faba et spissa, sorde non habens, odore sicut castorei iactans, gustu amaru. iste trausma dicitur, reliquum uero lapidosum firama appellatur. nascitur in liuia admonis[1]), sucus est arboris similis ferulae. uirtus est ei termantica et malaptica et epispastica, apostemata spargens, pustulas corpori tollit, uentrem mollit, abortum facit. cum aceto .ζ.i. bibita splenem siccat, sciadicis et artiticis medicatur. asmaticis et dipsnoicis opitulatur et epilenticis similiter pituitas toracis excludet, si <si>cut electuarium fuerit cum melle acceptus; et suco tisane mixtus id facit. urinam sanguinis prouocat, laucomata oculis detergit, aspredines palpebris dislenit. aceto soluta et inposita duritias splenis et epatis spargit. melli addito dolorem articulorum tollit. pici dure aequo pondere mixta sciadicis prodest. aceto et nitro mixtus et oleo cyprino uicem acopi utuntur. ||

[95c] *QE'* De sarcocolla. Sarcocolla lacrimus est nascens in persida, turi minuto similis, rufus et gustu amarus. uirtus est illi

---

1) Lies: *ad Ammonis.*

1 mitte illum et cum 2 illud quod residet utile est quod uero s. inutile est. uel sic melius mundabis. liga galbanum in linteolo et in urceolo fictili suspende quem urceolum in aquam bullientem pone quia cum calorem senserit p. 7 conf. et antidotis · 11 similis lilio albo (in d. Note al. ferule) Die ganze Einleitung des Druckes bis: uirtus est ei . . . ist aus Gal. ad Pat. 15 epispatica apostema spargit 16 corporis mollificat 17 arteticis 18 dispniosis 19 pituitatem thoracis si fuerit ut 20 acceptum ptisane admixtum urinam sanguinis fehlt. 21 leucomata aspradines 22 solum (solutum) epatis sanat 23 additum pice dura singulare presidium 24 est sciaticis mixtum ciprino in uice a. accipit: Schluss aus Orib. VI 433, (Galen XI. 828) 26 Das Kapitel des Druckes ist ein Auszug aus Galen. ad Pat.; aus unserer Übersetzung ist eingesetzt: nascens in persia rufa gustu amara. uirtus est illi paracollectica uuln. . . . et reuma oculorum prohibere. emplastris m.

paracolletica uulnerum, reuma oculis proibet, emplastris miscetur. adulteratur cummin mixto.

QΣ' De glaucia. Glaucia sucus est erbe, nascens in ciuitate syria et ieranpoli, folia habens similia meconii ceratitis, sed pinguiora et super terra spansa, odore habens graue, gustu amaro, sucum multum habens, croci simile. folia eius ciues mittunt caccauis et in olibanis[1]) cocunt. quam cum coxerint, ex<s>ucant et glaucia faciunt, quae colliriis miscetur. uirtus est illi frigida ex parte.

QZ' De taurocolla. Gluten taurinu, quem multi exilocollan dicunt. melior est ‖ [95d] rodiaticum, qui maxime ex rasura corii fit. sed eligendum est limpidus et lucidus, niger uero inutilis est. uirtus est ei, ut cum aceto solutus sernas limpidet, lepras emundat. inpositus ustionibus pustulas ebullire non permittit. aquae tepide solutus et superunctus diuersas res in se cohere<re> facit uulneribus melle et aceto solutus.

QH' De yctiocolla. Ictyocolla, qui dicitur, uenter est ceti piscis. sed his est utilis, qui in pontu fiet, alba et grossa et non pertusa et citius se soluens. emplastris cefalicis miscetur et confectionibus lebricis, uultus limpidat.

QΘ' De uisco. Uiscus lacrimus est arboris, lenis et uiridi coloris, de intus obrufu, nihil asperu habens. colligitur et de alio semine obrotundo, quae arbor dris dicit<ur>, folia‖[96a] habens similia buxo, quod semen primo tunditur et lauatur et postea cocitur. multi uero illum masticando conquassant. fit etiam ex arbore male matiane et pire et quipri et ex diuersas arbores. aliquando et <in> radices arborum et in frutices arborum inuenitur. uirtus est illi diaforetica, malaptica epispastica et peptica. pustulas e corpore mundat, parotidibus necessarie adibetur,

---

1) Lies: *clibanis.*

3 Auch das Kapitel Glautium ist aus Gal. ad Pat. Der Inhalt stimmt ziemlich, da eben jener auf Dioscorides zurückgeht; doch ist unsere Übersetzung viel genauer. 9 Taurocolla quam oxicolla <*ξυλοκόλλαν*; et xiloc. oder Vorschlag?> dicunt m. 10 rodaica que ex 11 eligenda est autem limpida nigra inutilis est cum aceto soluta zernas 13 emendat. inposita non admittit 14 cum aqua tepida soluta 15 coherere uulnera soluta stringit. 16 Jothiocolla que, icth. SJ. 17 sed utilior est ponto 18 cephalicis necessaria 19 lepricis 20 Viscus l. lachrymum SJ. lies: leuis, lene SJ. 21 deintus obtusum et 22 de semine que, quod SJ. in arbore drii, -o SJ. nascitur. 23 hoc semen 24 coquitur 25 arbore matiani et de piro et ex diuersis arboribus. 26 et in radice in fructice 27 diaf. et epispatica wie immer. 28 corporis

omnibus apostematibus resina et cera mixtus aequali pondere auxiliatur. epinoptidas in linteolo inductus curat. turi masculo mixtus mala uulnera curat. splenem siccat, maxime cum calce et lapide gagaten mixto et cocto et inposito. auripimento aut sandarace mixtus ungues excludet, calci et fecibus uini mixtus acuet uirtutem. ‖

[96b] *P′* De aparine. Aparine aut ansacocarpon aut filandropon uocant. erba est multas uirgas habens, longas et quadras et asperas, folia habens rada et in ordine posita et alba, semen habens rotundu et duru et in mediu pertusu, sicut inuilicu, quae folia rebus coheret transeunti<um>. quem pastores pro liquatorio utuntur, lacte liquantes. sucus herbe et uirgarum et seminis eius morsum mitigat sfalangionis. cum uino bibita uenenis occurrit. sucus eius auri infusus dolorem mitigat aurium. herba uero eius absungie mixta scrofas sparget.

**PA′* De abisso. Alissu uirga est una, sarmentosa, folia habens rotunda, in qua semen profert in modum caput aspidis et latu. nascitur locis montuosis et asperis. huius coctura bibita sugglutti‖[96c]entibus medetur; et odoratus id facit. melli additus lentigines et maculas limpidat. canibus rauiem prohibet in pane comestus. domo suspensa omnibus sanitatem prestat a danimalibus et omnibus[1]), collo suspensa stabulo et in curte morbum pecoribus aercet.

**PB′* De asclepiada. Asclepias uirgas habet longas, in quibus sunt folia similia hedere, radices multas et tenues et odoratas, flore cum graui odore, semen panaci simile, locis montuosis nascens. radices eius cum uino bibite tortionibus medicatur,

---

1) Lies: *animalibus et hominibus?*

1 mixtis equaliter aux. 2 in l. inductum optime curat epignotidas. turi masc. 4 mixtus et coctus et inpositus. Auripimento. 5 excludet scabiosos. calce uiua et fecibus uini m. acuitur in uirtute. (Schluss aus? cf. Isidor XII, 8, 71), Galen ad Pat., Orib. VI 479 La. 7 Aparine quam greci filoantropon u. latini purpurea uel lappago dicitur. herba est uirg. m. h. l. e. quadratas 9 folia rara posita. semen enim, est SJ., ei album et 10 durum et paruum in m. pertusatum umbilicus 11 florem habet album et folia eius inherent uestibus transeuntium [et ob id filoantropos dicitur. nascitur circa ortos et muros] hac herba p. 12 lac liqu. succus huius h. et uergarum 13 spalangionis bibitus et 14 hic s. auribus earum dolorem herba — sparget fehlt. Schluss aus? 24 SJ. Aschlepias . . . . 26 flos grauis est odoris et s. panici sim.

morsibus uenenatis occurrit. folia eius omnibus hominibus suprascripta prodesse potest. uulneribus sordidis mammarum et matricis opitulatur. ||

[96d] *PI' De atractali. Quem multi mecos agreste uocant, frutex est spino simile et minora habens folia et minuta supra ipsa uirga. et omnis uirga nuda est, quem mulieres pro fasis utuntur, supra qua uirga coma est spinosa, in quo flore est uiride. radix est illi tenuis et inutilis. huius come et folia et semen tritu et bibitu cum uino et piper ictus mitigat scorpionum. multi perhibent, quod erba in manu retenta dolorem percussure scorpionum non admittet.

*PΔ' De policremo. Polignemon frutex est sarmentosa, folia habens origano similia uirga ipsa nodosa simile puleio, sed non habens florem pulei, habet capitellum supra uiscidum et odoratum. erba haec sicca et uiridis cataplasma adibita uulneribus paracollesin facit. huius cataplasma .v. dies soluenda est. bibita stranguiriis medetur, || [97a] cum uino bibita conquassationibus corporis adibetur.

PE' De clinopodion. Clinopodion, quem multi clionicon aut ocimides aut zopiapan dicunt, frutex est et ista sarmentosa, duobus palmis ascendens de terra. nascitur locis saxosis, folia habens similia herpillo, et flores similes habens, et prassio subsimilat. bibita erba ipsa et coctura eius morsibus uenenatis occurrit, de alto cadentibus opitulatur, stranguiriis prodest. menstruis imperat, abortum facit, acrocordonas bibita multis diebus tollit.

PS' De leptopetalon. Leontopetalon aut leontopodion aut pardalion dicunt. erba est uirga habens in me||[97b]dio, palmo

---

4 SJ. Atractali quam m. meton 5 spine similis m. ipsas 6 quam fusis 7 super quam in qua flos est uiridis 12 SJ. Polygnemon Dy. 13 pulegio sonst genau w. o. 19 Clinopodion frutex est sarmentosa duobus p. et florem prassio subsimilantem 23 herba et 24 stranguriis prestat effectum 25 facit potui data acrocordinas. [urine difficultates tardassim temporis medetur] flos eius lecti pedi similatur unde et nomen accepit. 27 Leontopodion latini brumariam uocant. nascitur sepe cum tritico tyrsis bipalmis et furcosis in quibus veluti lane (lamine SJ.) bine sunt. semen continentes cum foliis cauliculo agresti similibus. radix est illi nigra rape similis. cuius succus iniectus sciaticis optimus probatur. Item cum uino potui datus serpentium uenenis repugnat. Die Beschreibung bis rape similis steht auch im Pseudoap. 8, aber nicht in den Handschriften. Einiges ist aus der Beschreibung d. Λεοντοπόδιον IV. 129 Spr. SJ. In uero Dya. leptopetalon pardalioni d. herba e. uirgam 28 palmi

habens altitudinem, in qua uirga sunt interballa. in ipsa uirga sunt et capitella minuta, similia [t]erebento, in quibus capitellis duo uel tria sunt semina. folia brassice similia habens, radice nigra habens sicut rapa rotunda et nodis plena. in agris nascitur nudis et in tridicu. radix eius bibita cum uino morsibus uenenatis sine dolore medetur. miscetur sclistere sciadicis.

*PZ' De teucrion. Teucriu erba est uirgas plenas habens, similes ciceri, multum in cilicia nascens et in creta. uiridis bibita cum posca splenem tenuat. similiter facit, si sicca elixa fuerit. cum caricis elixa et inposita spleneticis prodest. morsibus uenenatis cum pusca inponitur, sed sine caricis. ||

[97c] *PH' De cameropa. Camerops aut camedris aut linodrios aut teucrion uocant, quia similis est teucrio. nascitur saxosis et asperis locis. frutex est minor, unius palmi habens longitudinem, folia habens minuta sicut drio, amara, florem habens purpureum et minutum. sed coligenda est, cum semen maturum est. ista uiridis et sicca bibita cum aqua conquassationibus et tussientibus et splenis duritias soluet, in initio hydropicis prodest. menstruis imperat, abortum excludit, cum aceto bibita splenem siccat. morsibus uenenatis cum uino occurrit. cataplasmis adibita omnia suprascripta facere potest. uiridis trita et ut catapotia accepta omnia suprascripta facere nouit. melli addita antiqua uulnera purgat. trita et oleo mixta caligines oculis detergit. omni corpori trita et peruncta calefactionem prestat. ||

[97d] *PΘ' De leuca. Leuce duo sunt genera, montana et hortina. montana folia latiora habet his ab hortina, uirtute uiscida et semen eius lenae et non arquatu. mixta folis iusquiami et polline tritticeo et aceto addito in cataplasma tumorem testium tollit. semen eius bibitum uenenis occurrit; igne acrum extinguet folii et semini eius. florem eius purpureum est ut lilium, sed in syria

---

2 terebintho 3 et radicem 4 nigram sicut rotundam 5 et tritico 7 SJ. Teucrion herba e. 8 in sicilia 12 Cameropa a. c. nascitur locis. in l. SJ. 14 frutex est bipalmis cum foliis minutis [et mente] similibus vel drio et amaris 16 colligenda e. herba cum cum aqua fehlt, doch nicht bei MS. 17 tussientibus ualet et MS. 18 duritiis soluendo medicatur, durities MS. ydropicum (-sis) iuuat. 19 aborsum bibita occurrit 21 omn. similiter MS. uiridis trita — nouit fehlt. 22 Melle addito et in oleo 23 c. oculorum MS. 25 Leuce genera una est m. et altera ortina, alia hortina SJ. 26 habet plus quam ort. est uero uiscida 27 leue lene et non amarum SJ. arcu. pollini tritticeo cum additione aceti et c. 29 ignem foliis e. s. eius una uirtus est. 30 flos eius siria

plurimum nascitur et in panfilia, quam utuntur in confectionibus. ista uero semen habet minutu et eustomacu, cui uirtus est magna. ambe uero bibite cum uino morsus prohibet uenenosos.

(*)*PI'* De lignida. Lignis, quam multi in corona conponunt, flos est similis leuco[d]io, sed purpureus. huius semen cum uino bibitu punctu scorpionis mitigat.

**PAI'* De lygnida agreste. || [98a] Similis est suprascripte, semen eius bibitu .ζ.ii. uentrem mollit. erba haec scorpios arcet.

(*)*PBI'* De lilio. Lilium omnibus notus est. etiam hunc multi in corona conponunt[ur], unde confectio est olei liliaci, que et greci susinum uocant. uirtus est illi malaptica, causas matricis conponens, duritias suprascriptas soluens. folia eius cataplasmis adibita morsibus uenenasis occurret, conbustionibus inposita medicatur. id et elixa facere potest. in aceto conposita uulneribus opitulatur. sucu eius mixto in aceto et melle et in eramen coctus uulneribus antiquis et recentibus sanat. radix eius elixa et in oleo roseo missa conbustionibus prodest, uulneribus causis blanditur, menstruis imperat, melli addita[1]) uulneribus cicatricem ducit, neruos incisos glutinare facit, luxationibus utiliter adibetur. maculas corporis et lepras detergit, furfures || [98b] et acoras capitis tollit, rucas[2]) uultibus tollit. inmixta flori iusquiami et pollines tritici additum tumores testium tollit. semen eius et folia morsibus uenenatis occurrit, igne acrum extinguet cum uino bibita. folia eius et semen omnia suprascripta facere nouit. in syria nascitur et in falida[3]) panfiliae.

PIΓ' De bublote[4]) id est marrubium. Multi dicunt ballote, quem multi marrubium nigrum dicunt, uirgas nigras et quadras

---

1) *melli addita* gehört dem griech. Texte nach erst zu *nervos incisos.*

2) Lies: *rugas.*

3) *<Πισιδίᾳ>.*

4) Das Berner Fragment hat *ballote.*

1 et alterius generis qua utuntur i. c. miris. Dass dieser Abschnitt von mixta foliis — in confectionibus aus *PBI'* de lilio stammt, habe ich schon Philologus LV 187 nachgewiesen, wo ich irrtümlich die Zusätze des Übersetzers für echt hielt. 2 minutu 3 cum uino bibite morsus v. pr. 4 Lichitus quam latini ienicularem (genic.) i. bellariam uocant florem habet similem viole et paulo fuluiorem. cuius semen potui datum uentrem mollit. (Aus dem nächsten Kap.) substernitur propterea ob scorpionum uim repellendum. (Isidor XVII 9, 8.) Dagegen SJ. Lignis quam in 5 leucodio 9 Der Eingang stammt aus Galen ad Pat., dann folgt Einiges von oben, doch stark überarbeitet; von Lilii flores leptomeres sunt an stimmt d. Druck im ganzen mit Orib. VI 458. 26 Ebenso: Multi dicunt bublote et multi marubium nigrum.

habens et asperas, ex una radice uirgellas multas proferet, folia similia habens marrubii, sed obrotunda et nigra et aspera et rara habens lilia <.....> melissofillun dicunt, odore graue, flore supra uirgas habens obrotundu. folia eius addito sale et in cataplasma conposita morsibus caninis mitigat. in cinere calido missa et marcida facta condilomata[s] soluet, sordida uulnera melli addito purgat. ||

PI_I' De melissoflio. Melissofillos, quem multi mellitidina dicunt, pro quod libenter illa apes manducant. sed folia et uirga similes habet ballote, sed maiora et tenera et non sic aspera, odorem habens cedromeli. folia eius cum uino bibita et in cataplasma uim scorpionis et sfalangionis optime curat, caninos morsus sanat. elixatura eius id facere potest. cuius elixatura fomento adibita menstruis imperat. ori retenta dolori dentium medicatur, disintericis opitulatur, et qui a micetis suffocati sunt, subuenit nitro addito. folia ipsa omnia suprascripta facere nouit, tortionibus recte adiuetur, ut electuarium ortopn<o>icis prodest. sale addito et in cataplasma adibita scrofas spargit, uulnera purgat, artiticis opitulatur.

[98d] *PIE'* De prassiu. Prassiu aut filoflores frutex est ex una radice multas uirgas habens albas et asperas et quadras, folia simile digito maiori habens et obrotunda, aspra et rugosa, gustu amaru, semen raru habens et folia, quod semen obrotundu est et uerticillosu et asperu. nascitur locis multis. huius folia sicca et semen eius elixu et bibitu cum melle tisicis et tussientibus et asmaticis prodest. toracem purgat cum irin illirica mixta. purgandis mulieribus adibetur, secundas excludet, mulieribus diu parturientibus subuenit. morsibus uen<en>atis occurrit, bibentibus uenena subuenit.

---

1 proferens 2 sunt ei s. marrubio 3 rara et similia mellisophilo cum o. graui unde et istud multi mellisophylon dicunt flores 4 habet rotundas. et fehlt in catapiasmate 5 morsus caninos mitigant soluunt 6 melle a. purgant. 8 Mellisophilos siue ut alii melliphylon ideo quod l. illam 9 manducant siue ut galli morion. [Thirsos habet quadrangulos nigros irtos plurimos ex una radice, vgl. das vorige Kap.] et folia similia bublote maiora tamen 10 aspera acita ut citrium in odore. 11 cataplasmate 12 spalang. ad sanitatem perducit. 13 adh. fom. 14 menstruis longissimi temporis i. 15 (mucetis) norunt. 16 adhibentur et 17 prosunt 18 -mis spargunt arteticis 19 opitulantur. 20 Prassium a. filoflores 21 albas fehlt. et folia 22 similia habens fehlt. aspera et gustu 23 amaru semen est illi obrotundum et 24 multis <besser incultis> 25 elixum 26 prosunt. Th. purgant maxime yri 27 utiliter adhib. 28 uenenatis uen. bib.

uessice et renibus contrarius, melli addito uulnera purgat, terrigia detergit, pascentia uulnera conpescit, dolorem lateris tollit. sucus eius siccatus omnia suprascripta facere potest. melli et uino addito caligines oculis detergit, ictericis naribus missus fert auxilium, cum oleo roseo aurium dolorem tollit. ||

[99a] *PIς'* De staquin. Staquin frutex est similis prasio, oblonga, multa folia habens, sed dura et aspera et odorata et alba, et uirgas multas habens ex una radice, aluidiora a prasio. montuosis et asperis locis nascitur. uirtus est ei termantica et uiscida. elixatura foliarum eius menstruis imperat, cum uino bibita secundas excludet.

PIZ' De pirgitis. Pyrgitis aut folitis folia sunt lapazo similia, sed oblonga et uiridiora, sex uel .vii. habens electas, et lenia ab intus et foris ueluti plurime behemens apparet, tenerus et longus. nascitur in paradisso aut in hortis, gustu aspero et stiptico est, nec semen nec uirga habens. folia eius cum uino bibita morsibus uenenatis occurrit. inposita et bibita disintericis et quiliacis prodest. ||

[99b] *PIH'* De falangio. Falangion aut falangitin (multi et ista leucacantum uocant) uirgas habet duas aut tres aut plures separant <es> se a pare, flores albos habens, similes lilio, multas diuisuras habens, semen nigru et grossu sicut lenticulas et tenuis. radix est illi minuta et uiridis, et cum de terra incisa fuerit, alterum colorem facit. locis cultis nascitur. huius folia et radices semen et flore cum uino bibitu ictu scorpionis mitigat, morsibus uenenatis occurrit, torminibus fert opem.

PIΘ' De trifolio. Trifoliu aut minuantes aut asfalation aut cnicio aut oxifilon uocant. frutex est minor longa cubitum .i., uirgas tenues habens in circuitu, loto arbori similis, singulis uirgis ||

---

1 contrarium est melle ptrigia 3 melle 4 caliginem yctericis missis 5 dol. aur. 6 Staquin, Stachis SJ. prassio folia habens obl. et m. et aspera et o. e. a. 8 habens fehlt. albidiores prassio. 9 nasc. l. m. 10 foliorum 12 Pirgitis, Pyrgiar SJ., aut folicis f. habet lapatio 13 oblongiora habens fehlt. erecta et lenia leuia SJ. 14 foris habens plurima. 15 nascitur i. paradiso uel i. ortis cum, est SJ., g. 16 est fehlt. uirgam 18 ciliacis 19 Falangion siue folangitis (fal.), istam leucatemon SJ., uirgas h. 20 plures et flores 21 habens fehlt. cum multa diuisura. 22 semen est illi nigrum lenticula. radicem habet tenuem minutam et 23 et postquam tracta fuerit 24 nasc. l. c. et semen et flores 25 bibita yctus occurrunt 26 torminosis 27 Trifolii genera sunt quatuor . . . . . 28 frutex est minus longus cubito uno, c. duobus MS. 29 et folia in lupini similitudinem, duo f. in extremo MS. nigra et tamen molliora in sing.

[99c] tria folia habens. coma uero eius in initio foliorum rute similia sunt, quae cum creuerit, asfalati similia sunt. florem habens purpureum, semen latu et asperu habens, in extremo oblongu. radix est illi oblonga et fortis. semen eius et folia cum aqua bibita pleureticis et disuriis et epilenticis et ydropicis medetur, stericis causis opitulatur, menstruis imperat, omnibus semine ipso .ζ.iii. et foliorum .ζ.iiii. folia ipsa cum obsimelli accepta morsibus uenenatis occurret. omnis frutex cum folia et radice fomento adibita uenenis ut suprascripta facit. quod fomentum uulneribus adibitum inutilis est et dolorem commouet. tritaicis tres folias aut tres grana seminis eius cum uino bibita medicatur, quartanis similiter prodest. radix eius utiliter antidotis adibetur. ‖

[99d] *PK'* De polion. Polion est montuosu e[s]t alteru. montuosu uero, quod teutrion dicitur, qui maxime uenit in usu, frutex est alba et tenera, folia habens palmi unius longitudinem. super qua uirga capitellus est semen plenum, in quo semine quasi lanities exiet alba et longa uelut capilli, odore graue habens cum suauitate. reliquu uero poliu et ipsa frutex est odorata, sed minus habens uirtutem. elixatura eius morsibus uenenatis occurrit, ydropicis prodest. aceto mixta spleni utiliter adibetur, dolorem capiti conmouet et cacastomacu est. uentrem mollit, menstruis imperat. strato conposita longius arcet serpentes. cataplasmis adibita uulneribus reumaticis paracollesin facit. ‖

PKA' De scordion. ‖ [100a] Scordion locis montuosis et in siluis nascitur, folia habens similia camedri, sed maiora et non sic diuisa, odore et gustu alei habens, stipticu et amaru, uirga habens quadra, in qua florem rufum profert. uirtus est illi ter-

---

1 folia per singulas adnotationes h. uero fehlt. odorem rute reddit — 5 aspalto in odore similis est. flos est illi paruus et p. ex quo semen profert latum et asperum in extr. oblongum. 4 fortis [uirtutis acerime et diuretice] 5 idropicis in initio singulare presidium est. 6 ster. op. m. i. omnia predicta seminis eius <IIII curant. 7 folia ipsius cum oximelle 8 occurrunt. foliis et radicem 9 supra faciunt 10 inutile 11 febribus ut dicitur tertianis tria folia aut tria grana seminis eius cum uino bibita medicantur. Schluss aus Gal. ad Pat. 13 Polion e. montuosum. est et altum. montuosum uero quod nobis uenit in usum. 15 habens fol. longa unius cubiti super que 16 uirge sunt capitella semine plena a lanities alba 17 procedit. odorem Zu suauitate ist am Rand bemerkt: al.' aromaticitate. 18 reliquu — uirtutem fehlt. 19 e. uero eius. magn. pres. est. 20 mixto 21 capitis 22 Zusatz aus Galen. ad Pat. (nach imperat) strato conpositum cplmati adhibitum 24 Scordeon Die erste Hälfte des Kap. ist aus Garg. Mart. 18. de alio. Aliud scordeon nascitur l. m. 26 camedree 26 od. gustu similans alleo quod gustu est stipticum. uirga est illi 27 ruffum

mantica et diuretica. bibita uiridis et sicca cum uino morsibus et omni genere uenenis occurrit. dolorem stomachi et disuria .ζ.ii. cum ydromelli bibita medicatur. toracem purgat, tussientibus prodest, conquassationibus et de alto cadentibus recte adibetur. cum cardamo et melle accepto et resina sicca addita ut electuarium acceptum tumoribus ippocondris medicatur. cera adiuita omnia suprascripta facere nouit. aceto mixto et peruncto omnibus podagricis subuenit. cum aqua ut cataplasma podagricis prodest. menstruis imperat, paracollesin uulneribus prestat, melli addito uulnera antiqua et sordida purgat et ad cicatricem ducit. siccum et inpositum carne plus uulnerum resedere facit. ‖ [**100**b] sucus eius bibitus omnia suprascripta facere nouit. ponticum creticum et liuisticum omnibus melior est.

PKB' De becion. Uecion aut pition aut pecion aut periton uocant, folia habet hedere similia sex aut septem, sed paulo maiora. quae circa terra fuerint, alba sunt, et superiora angulosa et uiridia sunt et multa. hasta habens duorum palmorum, florem uiridem habens. in uerno nascitur. sed asta ipsa tenuis est ita, ut uix uideri possit. sine flore putatur, qui<a> florem suum non diu retinet. radix est illi tenuis et inutilis. aquosis locis nascitur. folia eius melli addito et inposita igne acrum extinguet, tumoribus omnibus medetur. sicca fumigatio adibita omnia suprascripta facere nouit. mortuos in utero infantes excludit cyatum unum cum mulsa bibitum. ‖

PKΓ' De artemisia. Artemisia locis maritimis nascitur. erba est fruticosa similis absentio, folia maiora et pinguia habens. una uero lata est et astas longas habet; altera tenera est et flores minutos albos habens, odori graui. est autem florescens, nascitur locis medi[i]terraneis, semen habens minutum et una

---

2 omnibus generibus ueneni dissuriam 3 ydromelle medicantur. thoracem 4 t. maxim. pres. est. 5 melle et resina s. more ellectar. a. 6 ypocondriorum 7 addita suppositum (al. perunctum) 9 paracollesim uulneri melle 11 sucum (succum) inp. carnem u. resedere f. 12 libicum o. melius e. 15 Veticon f. h. similia edere maiora spansa c. terram desuper alba angulosa et v. cum multis uirgulis duorum p. flos est illi viridis i. uerno maxime n. asta ipsius 18 valeat 19 sine — retinet fehlt. 21 melle addito ignem extingunt 22 fumigio suo supradicta f. o. n. 23 ciato uno 25 Überarbeitet. Artemisie genera sunt tria. una est fructic. 26 absinthio pinguiora 27 habens et astas longas. nascitur in maritimis locis [et sabulosis] Pseudoapul. 11. 28 florescit autem estatis tempore floribus albis paruulis graue olentibus amaris. altera tenera est semen habens minutum et unam hastam foliis plenam. nascitur l. m. [et altioribus]. florem mellinum atque tenuem et iucundiorem comparatione superiore ferens. sed utreque habent uirtutem acerrimam purgationem tenuantem calidam et leptinticam.

hasta foliis plena, sed minutos habens flores colori mellino profert. hanc multi artimisiam uocant, odore maximu a suprascripta habens. uirtus est ambabus calida et leptintica. elixatura eius mulierum causas mitigat, menstruis imperat, secundas excludet, mortuos infantes in utero deponet, constrictiones matricis resoluet, omnes tumores sparget. accepta cauculos frangit, urinam prouocat. erba ipsa tusa et in u<m>uilico posita menstruis imperat. sucus eius murre mixtus et matrici suppositus omnia suprascripta facere nouit. coma eius ‖ [100d] sicca et bibita .ζ.iii. ystericas causas conponet.

PKΔ' De ambrosia. Ambrosiam, quam multi botrin aut artemisia dicunt, frutex est multa uirga habens, longa palmis tribus. in initio folia minuta habens similia rutae, quae uirgae plene sunt semen sicut acinas, quae nec florescit. odorem uini habet. radix eius tenuis, longa duobus palmis. nascitur in cappadocia; quae si quid circa se inuenerit, conplectitur. uirtus est illi stiptica et istaltica. cataplasmis adibita omne reuma corporis proibet.

PKE' De botris. Botris erba est fruticosa, tota spansa super terra, colore mellinu habens. interballa uirge ipse semine plene sunt, folia cicoria similia sunt. odorem ma‖[101a]ximum habens, unde eum pro suauitate odoris adiungunt. nascitur in locis cultis et pascuosis. cum uino bibita ortopn<o>icis prodest. cappadoci uero ambreosi illam dicunt, aliqui artemisia.

PKς' De geranyon. Geran<i>o erba est folia habens similia anemone, diuisa et oblonga. radix est illi rotunda et dulcis. comesta et cum uino bibita .ζ.i. inflationes stericas soluet. dicitur et alteru gerani<u> a multis, habens uirgas tenues et pulueratas, duobus

---

4 causas uulnerum (mulierum) 6 herba 7 in umbiculo 8 mirre subpositus ut supra 9 sicca et fehlt. stericas Das Folgende ist aus Pseudoap. 11—13 Schluss aus Orib. VI. 438. 11 Ambrosia arthemisiam 12 multas uirgas longas p. tr. et folia in in. 13 habens fehlt. rute uirge sunt pl. semine quasi acinus odorem u. habens que non 15 tenuis est et capadosia que circa se inuenerit 16 est fehlt. et 17 staltica proh. corp. 18 Botris herba e. 19 terram colorem per intervalla furcata. uirge ipsius in omnibus ramis 20 folia habet similia intibo agresti cum maximo odore bono. 21 unde multi rebus aliis adiungunt eam. 22 ortopnoicis cappadoces 23 illam ambrosiam dicunt alii artemisiam. Schluss? 24 Geramon, Gearamon SJ. siue oxifilon seu ut latini p<n>eumonia cicutaria herba e. ammoni (animoni) 25 dulcis que uel cum 26 infl. matricis [siue uentositates et inflammationes Glosse]. est et alia speties eiusdem herbe uirgas habens 27 duabus

palmis a terra ascendens; folia malue similia, supra quas uirgas caput est sicut ciconiae. sed his medicinae aptum non est.

*KZZ' De gnafalion. ‖ [**101**b] Gnafalion, cuius folia multi pro tomento utuntur, quia alba sunt et molles. folia uero eius cum uino austero bibita dysintericis medicatur.

*PKH' De tyfe. Tyfe folia habet quiperi similis et uirga lene, supra qua uirga capitellus est, flore plenus et spissu et ut capilli albi sunt, quem multi dicunt altelin. huius flore absungiae porcinae mixtu conbustionibus opitulatur. locis aquosis nascitur et cultis.

PKΘ' De circeon. Circeon, quem multi discen uocant, folia similia strigno habet et ramulos infinitos, flores nigros minores et multos, uirga habens cenero simile, radices longas tres aut quattuor palmis, teneras, odoratas et termanticas. saxosis locis nascitur ‖ [**101**c] et solanis. huius radix minas .iiii. quassatas et in uino infusas cotilas .ui. et accepta steram purgat. semen eius bibitum lac mulieribus prouocat.

(*)PA' De enantiu. Enantiu folia habet fastinace similia, flores albos habens, uirga grossa uno palmo, semen andrafaxis simile, radice maiori et capita maiora et rotunda. saxosis nascitur locis. radice huius folia et semen eius bibita cum uino et melle secundas deponet. cum uino solo accepta urinam prouocat.

PAA' De coniza. Coniza duo sunt genera, maius et minus. minor odoratus est, maior folia habens graui odoris et in frutice maior. ambe folia similia olibae habent, sed as ‖ [**101**d]pera et pinguia. uirga ipsa longa est cubitis duobus, sed minor uno pede est longa; flore fragile et mellinu habens, colore amaru, et cum

---

1 ascendentes et f. s. malue et in sumitate uirgarum 2 capitis est sicut cicorea sed hec (hic) medicina apta non est. 3 SJ. gnafalon Dya. c. foliis tormento! 4 mollia 6 SJ. Tife Dya. cyperi similia uirgam lenem 7 quam uirgam capitellum plenum spisso in quo c. 8 attellim <ἀνθήλην> 11 Circea siue dircea nascitur in petrosis locis et solariis f. habet s. similia [uel lupinis] 12 et multos et minores. 13 uirgam habet centro similem et rad. tres uel q. albas t. et o. bipalmi longitudine porrectas. Zusatz aus? radicis ϶ IIII et in uini quassati infusi cotilis acceptis stericas 18 Unter Enanthium steht das Kapitel Z' d. 5. Buches (V. 5. Spr.) SJ. Enanton Dya. pastinace 19 uirgam g. unius palmi 20 radices maiores. 23 Coniza Eingang überarbeitet. maior autem et minor coniza f. s. oliue h. s. a. e. p. minoris uero folia odorata sunt maioris grauis odoris que etiam frutice maior est 26 uirga est maioris longa minor uero unius pedis longitudine porrecta est 27 florem colorem et am.

floruerit, uelut capillos facit. radix est inutilis. omnis frutex cum foliis suis fumigio adibitus et suppositus uenena longius arcet. aqua eius sparsa pulices necat, folia ipsa in cataplasma adibita morsibus uenenatis mitigat, uulneribus et pustulis medicatur. flore eius et folia cum uino bibita menstruis imperat, abortum facit, urinam prouocat, tortionibus subuenit, ictericis adibetur. cum aceto bibita epilenticis prodest. elixatura eius fomento adibita causas matricis conponet. sucus eius suppositus abortum facit. oleo mixta et peruncta tuta corpora a frigora seruat. minor uero inposita ut cataplasma dolorem capitis tollit. est tertium genus conizie[1]), asta grossa habens et lenia folia et paulo maiora. maior non pinguia nec maiora habet folia, sed graue iactans odorem, gustu || [**102** a] suaue et inutile omnibus rebus.

PΛB' De <e>merocalles. Emerocalles aut emerocatalepton folia habet et asta simile lilio. in initio, cum se ceperit aperire, tunc flores lilii ostendet, sed postea quam floruerit, uiridem colorem facit et bonum et odoratum. radix eius bulbo similis est et paulo maior, quae si bibita fuerit, humorem sordidum matricis excludet, menstruis imperat. folia eius cataplasmis adibita tumores ex partu conceptos spargit, tumorem oculorum sparget. radix eius et folia cataplasmis adibita conbustionibus medicatur.

PΛΓ' De leucoyon[2]). Omnibus notus est, sed in flores distantias habet, quia mellinum et album et purpureum florem ostendit. sed mellinum colorem medicine ne-|| [**102** b] cessarius est. qui <si> siccu uel elixatu fuerit et fomento adibeatur, tumores stericos curat, menstruis imperat. cerotis mixtus ragadias ani sanat, melli addito pustulas inflationibus tollit. semen eius cum uino

---

1) *z* wechselt im Inlaute häufig mit *zi*, *di*, *ϑ*, *ti*.

2) Am untern Rande steht in Widmenstadts Schrift: *Ex hoc quoque capite adparet hunc codicem Marcelli Virgilii fuisse.*

3 necat p. f. ipsius in cathaplasmis 3 morsus v. mitigant pustilis (pustulis) medicantur. flores 5 imperant u. s. w. 6 yctericis bene adhibentur 7 parant effectum e. uero eorum 8 subpositus 9 tota c. contra fr. 10 ut cataplasmis mitigat. media uero coniza astam g. habet et f. lenia 11 maior uero 12 grauem iactantia o. gustum suauem. Schluss aus Gal. ad Pat., Orib. VI. 455. 14 Hemerocalles aut catale(m)pton uel bullius (bulbus ematicus) 15 astam tunc fehlt. 16 ostendit tres uel quatuor post quam 17 facit col. bon. r. eius in ymagine s. e. bulbo sed 18 haec si 19 tumores spergunt et conceptus tumores spergunt oculorum 20 et fehlt. 22 Leutis est in floribus habens distantiam 23 mellinus color 24 quia succus elixatus et fomento adhibitus ad sanitatem perducit 27 additus et inflationes

bibitum .ζ.ii. aut supposita menstruis imperat, abortum facit. radices eius cataplasmis adibita cum aceto splenem siccat, podagricis medicatur.

*ΡΛΔ' De crategonon. Crategonon folia habet trittici similia, ex una radice multas astas habens et nodosas, semen similem cencro habens. nascitur locis umbrosis et spinosis. uiscida est ualde. dicitur semen ipsius bibitum a mulieribus post purgationem, nunquam[1]) coitum faciant, ter inde[2]) obulum unum cum aqua cotilas duas diebus .xl. masculos generare. similiter et uir tot diebus ipsum bibere debes[3]), et sic cum muliere coitum facia[n]t. ||

[102c] ΡΛΕ' De folio. Foliu agreste duo sunt genera, masculum et femina. saxosis locis nascitur sicut brio, sed uiridiora folia habens sicut oliba tenera habens uirga et breu[a]e, radice tenua, flore albu et semen albu et minutu habens sicut miconu. masculus uero, qui dicitur, omnia similia habet suprascripte praeter semen. semen eius similat drii et oliuae florentis, uotruis plena est, dicitur uero adrenogonon, quia quisquis eum biberit, masculos generauit. teligonum uero dicitur, quia quicunque biberit, feminas generat. haec omnia maxime cratebas peritissimus scripsit. mihi maxime storia ipsa placuit.

ΡΛς' De orcis. Orcis aut quinosorcin dixerunt, folia habet spansa super terra et super radicem, similia sunt oliuae folia ipsa, sed molliora et angusta et longiora, uirga duobus palmis longa, in qua uirga florem purpureum ostendet, et radix bulbo similis et || [102d] duplex et angusta sicut oliuae, superior et altera sub una forte, et altera molle et rugosa. radix eius comeditur assa

---

1) Lies: *antequam — πρὸ τοῦ πλησιάσαι.*
2) Lies: *in die — ἐν τῇς ἡμέρας.*
3) Lies: *debet.*

1 subpositum 2 adhibite siccant 3 medicantur 4 SJ. Crategonon tritico 5 astas semen simile croco. nasc. 12 Folii agrestis masculus 13 femina uero sax. nasc. l. 14 et uirgam teneram et breuem et radicem tenuem et florem 15 minutum sicut miconii 17 simile est driu et o. florenti et botruosum [uere florens] arsenegon quia qui eam bibent generabit m. thiligonus quecunque femina b. eum f. generabit. hec omn. catedras (cratebras) peritissimus medicus s. michi (mihi) et maxime (h)ystoria ipsa placuit nobis. 22 Orchis quem alii chinosorchim alii afrodisiam uel priapismum dicunt. Tirsum habet bipalmeum et folia oliue similia spansa super terram sed molliora et angustiora. in asta florem ostendit purp. radix est bulbo illi' similis longa duplex et 26 una superior et altera inferior una fortis altera mollis

sicut bulbi. dicitur maior radix ipsius a uiris comesta masculos generat, minoris a mulieribus comesta feminas generat. dicitur uero a multis, quod tessalice mulieres cum lacte caprino molle ipsam radicem bibant et matricem ad concipiendum aptent feminas. sicca comesta uenerem inpedit et dicit<ur> ambe radices sibi contrarios esse, id est mollis et duras. nascitur in saxosis et harenosis locis.

PΛZ' De orci alteru. Orcis alteru, quem multi serapiada dicunt, sicut andr<e>as, pro magnitudine radicis eius, folia habet similia prassio et oblonga, latiora et sordida. uirga eius longa duobus palmis et florem purpureum profert, radicem positura castorei habens, id est quasi testiculos. uirtus est illi, ut cataplas||[**103**a]ma adibita omnes pustulas et uulnera purgat, araneas tollet, fistulas medicatur. cataplasmis adibita tumores omnes conpescet, sicca uero adibita putredines uulnerum consumet et pascentia uulnera abstinet. omnia uulnera maligna corpori extinguet. inposita tanta efficacia habet, quantum et quinos orcis.

PΛH' De satirion. Satirion, quem multi trifillion uocant ideo, quod tria folia habeat, sed spansa super terra, folia lapazo aut lilio similia habet, sed breuiora et colorata, uirga lene et molle, longa cubito uno, flore lilio simile et candidu habens. radix est illi similis uulbo, rotunda ut mala, a foris rufa. cum uino nigro et austero bibitum opistotonicis medetur, uen*e*rem[1]) stimulat. ||

[**103**b] *PΛΘ'* De satyriu eritraciu. Satyron eritraicon semen habet simile seminis lini, sed maiore et lene et lucidu et forte. maxime istum dicitur excitare sicut scincus, sed radix eius coriu teneru

1) Zwischen *n* und *r* Rasur.

1 sicut bulbus dicitur quod si a uiris fuerit 2 generare facit. minor uero si fuerit feminas generare. Zusatz aus *PΛΘ'* fälschlich hieher geraten. 3 Mulieres si cum lacte c. mollem 4 radicem biberint matrices ad excipiendas (e) feminas abstinet. 5 sicca uero c. uentrem (al.' uenerem) impe[n]dit. Dicitur autem quod ambe .i. mollis et dura contrarie sibi sunt. 6 Nascitur autem arenosis 8 At alter orchis quam serapiadam 9 radicum et fehlt. proferens radicem in similitudinem c. h. et quasi 12 illi quod ut cataplasmati 13 arenas fist. curat. 14 cataplasmati 15 uulnerum abstinet. consummit 16 corporis 17 tanta uero est illi c. quantam chinosorchi ad uentris etiam infusum apta bibita(?) 18 Satirion multi trifolium u. 19 habet spansa terram similia lapatio a. lilio sed 20 uirga est illi lenis et mollis 21 flores profert similes l. candido. radix illius s. 22 mela et 23 et austero fehlt. bibita. uenerem 24 Satirion eritraicos 25 semini maius maxime — sed radix fehlt hier, s. oben *PΛZ'*, 26 tenerum corium

habet et rufus est a foris et intus albus, gustu dulci et eustomacus. nascitur locis montuosis et ubi sol habundat. dicitur erba ipsa, si manu fuerit tenta, uenerem stimulat. cum uino bibita acrius stimulat coitum.

(*)*PM'* De ormino. Orminon herba est similis prasio et foliis et uirgis. cuius uirga quadra est, longa dimidiu cubitu, ramulos sicut suriace, quae folia super radice iactantur, in quibus semen diuersum est, qui<a> agrestis rotundum semen habet et rufu, alterum uero oblongum et nigrum istum uero, si[c]cum uino bibitum fuerit, erigit ad coitum uirum. melli addito glaucomata et caligines oculorum detergit. aquae mixtus et cataplasmis adibitus tumores || [**103** c] spargit, infixa corpori euocat. erba ipsa cataplasmis adibita omnia suprascripta facere potest. agrestis fortior uirtus est, unde et miscetur confectionibus oleorum et maxime leucino[1]), quod <e>disaron a pimentariis dicitur.

(*)*PMA'* De pelecino. Pelecinos erba est folia habens simile ciceris et folliculos similes siliquae grece, ubi et semen est. ipsum uelut assia duo rostra habet, unde et pelecinos dicta est, quod assi pelix dicta est. gustu amaru, bibitus eustomacus est, antidotis miscetur. melli addito et suppositum matrici generare non sinit. nascitur uero infra tridicu aut ordeu.

(*)*PMB'* De anoma. Onoma aut nomidana aut flonitin aut noin dixerunt. folia habet similia || [**103** d] ancuse, sed oblonga et molliora, unius palmi habens altitudinem, spansa super terra sicut ancusa. sed nec asta habet, nec semen, nec flore. radix est illi tenera et minus forte et rufa. nascitur locis asperis.

---

1) Hier sollte das Kapitel schliessen. Das Folgende gehört schon zum nächsten Kapitel, dessen Titel nicht *πελεκῖνος* ist, sondern *ἡδύσαρον*. Es sollte also heissen: *Edisaron quod a pimentariis dicitur pelecinos.* Der Druck hat ebenfalls das Kapitel *Pelecinus.* Die Verschiebung war also schon in dem gemeinsamen Archetypus vorgegangen. Das Kapitel stimmt nur in Einzelheiten, hineingearbeitet ist Gal. ad Pat. <*γλευκίνῳ* C. *γλαυκίῳ* Spr.>

1 et rufum a foris dulci et eustomacum 2 d. quod herba 3 si manu tacta f. 4 acriter stimulat ad Das 3. Sat. des Druckes ist aus Gal. ad Pat. und Orib. VI. 502. La. Das Kapitel Orminon ist ganz überarbeitet und stimmt nur in einzelnen Ausdrücken mit obigem überein. 5 SJ. Orminon in uero Dy. 6 dimidio cubito 7 siriace 8 que et agr. ruffum 9 altera. 16 SJ. Pelecinus in uero Dyas. herba e. h. f. similia c. follic. 18 asfindi <ascia> 19 amara 21 infra in triticum a. ordeum. 22 Onomia quam multi anomiadam appellauerunt. Das Folgende stimmt nicht. SJ. O. Dy. a. nomidana a. f. aut nomen d. 23 anchuse 25 terram. astam florem 26 fortis

folia eius cum uino bibita abortum facit. dicitur, quod si super ipsa erba pregnans transierit, id facit.

PMΓ' De nymfea. Nymfea nascitur locis cultis et aquosis uel in stagnis. folia similia habens ciuorio, sed minora et oblonga; altius super terra proferet caput, multa capita de infra aqua leuat, ex una radice flore albu habens simile lilio, in medio semen croceo, sed cum perfloruerit, rotundus se facit sicut mala matiana aut capitis meconii aut nigru. in quo semen inuenitur latu et spissu et gustu muccellaginosu. asta eius lenis || [**104**a] et non grossa et nigra, similis ciuorio, radix nigra et aspera et nodosa, qui in autumno secatur. sicca et bibita cum uino quiliacis medetur, splenem siccat. cataplasmis adibita et in stomaco inposita dolores conpescit. radix eius bibita uessice dolorem mitigat, maculas corpori detergit, alopicias emundat. pice addito omnia suprascripta facere potest. multum insomnibus uidentibus bibita prodest, laxitudinem plurimum facit, tumores testium tollit. semen eius adsidue bibitum id facere nouit. inde nomen accepit, quod locis aquosis et in i[n]stagnis nascitur; multu in elidi[i] nascitur, in anigro flumine, et in ueotia aliarto loco.

PMJ'* De altera nymf<e>a. Fit uero et altera nymfea similis suprascripte, radice alba et aspera habens, flore mellinu habens et lucidu sicut rosa. radix eius et semen facit ad fluxum sanguinis mulierum. cum uino [104**b] nigro bibita id facit. nascitur locis tessaliae in flumine pinio.

***PME'* De androsaces. Androsaces nascitur multu in euria locis maritimis. erba est tenuis, semen habens minutu et amaru et sine folia, folliculum super caput habens, in quo et semen est. uirtus est ei: bibita cum uino .ζ.ii. urina multa ydropicis pro-

---

3 Nimpha siue ut alii cacabus ueneris .i. papauer palustre siue ut latini alga palustris nascitur in aquis stantibus uel locis non cultis. (Die Synonyma stehen nicht in den Handschriften des Pseudoap.) 4 f. hab. s. 5 super aquam proferens capud m. c. infra aquam habens ex una radice. flos eius albus similis lilio [cum parvo, pauco MS. pallore] semen habens i. m. croceum. sed. c. floruerit rotundum efficitur 8 capita meconii nigri 9 et spissum in gustu argillosum hasta Die Handschriften des Pseudoapul. haben keine Beschreibung. 10 non fehlt. cinorio radix est illi 11 qui fehlt. autumpno. sicca bib. ciliacis 12 secat (siccat) cataplasmati 13 posita eius fehlt. 14 corporis emendat 15 in hiis omnibus prodest. tumores t. t. 17 adsidue hec facere nouit. Das Folgende fehlt, dafür stehen Zusätze aus? und Orib. VI. 492. 25 <ἐν Συρίᾳ>

uocat. elixatura erbe eius bibita et semen eius omnia supra-scripta facere potest. cataplasmis adibita podagricis medicatur.

PMς' De asplenum. Asplenon aut scolopendrion aut [t]imionion aut splenion aut <t>eriga uocant, folia habet scolopendre uenenose similia. nascitur locis saxosis, parietibus ex lapide fabricatis. multa folia ex una radice ascendunt, ‖ [**104**c] sunt uero sine flore, sine asta, sine semen. folia diuisa sicut polipodium habens, subtus rufa et aspriora et supra uiridiora sunt. uirtus est foliis ipsius elixis cum aceto et bibitis diebus .xxx. splenem siccat. foliis ipsius uino addito et ut cataplasma factis inposita spleni[s] prodest, stranguiriis et gluttionibus et ictericis medetur. bibita cauculos frangit. dicitur sola cum splene mulae collo suspensa mulierem generare non sinit. sed si nocte id suspendere uelis, obseruabis, ne luceat luna, aut de die suspendis, et si hominem mulieris eadem fodias, qui dicas: inde fodi te, ut illa non geret, etiam et hoc dicitur prodesse.

**PMZ'* De <e>mionitis. Emionitis aut splenion uocant, folia habet similia draconteae, sed oblonga. radices multe sunt ei et tenues, nec florem habens, nec asta, nec semen. saxosis nascitur locis, gustu stiptica est. cum aceto bibita frequenter splenem siccat. ‖

[**104**d] *PMH'* De antilios. Antilios genera duo sunt, unum lenticulae foliae et asta habet alta, duobus palmis erecta, cum foliis mollibus, radix minor et tenuis. nascitur locis erbosis et solanis, gustu salso. alterum genus folia et asta simile camepitis habet, set aspriora et minora, flore purpureo et odore graue, radix ticori similis. dysuriis bibita medicatur, .ζ.iiii. bibita uomitum

---

3 Asplenum aut scol. aut splenion folia h. scolopendrie venenose (am Rande al' venose) 5 uel parietibus et lapidibus, ex lapide SJ. 6 folia ei (us SJ.) sunt multa ex 6 ascendentia 7 diuisa s. p. subintus ruffa, subtus rubea SJ. et aspera et supra uiridia, semper uiridiora SJ., est uero sine asta s. f. sine semine 8 folia 9 eius elixa c. a. e. bibita xxx d. siccant 10 Item folia cataplasmis inposita 11 singulare presidium est. subglutinoibus (subglutionibus) prodest 12 d. quod sola 13 sanc nocte suspendenda est et obseruandum ne luna luceat 14 suspende homo pro muliere 15 foderit et alius adsit qui dicat generet etiam Der letzte Satz steht nicht im griechischen Texte, woher? 17 SJ. E. a. s. uocauit Dya. 19 habet astam 22 Antilios g. sunt duo. una est que folia lenticule similia habet et astam duobus p. erectam 24 radix est illi herb. loc. solariis 25 gustu salsa. altera est que astas habet camepiti similes s. asperiora 26 florem p. c. odorem grauem. radix ei corio (cicorio) 27 IIII <bibite

abstinet. oleo roseo mixta aut lacte et pessario supposita tumores stericos conpescit, uulneribus auxiliatur. illa, quae similis est camepiti, cum illa omnia epilenticis prodest cum oximellin bibita.

PMΘ' De antemis. Antemis aut leucantemon aut erantemon, quae in uerno florescit, aut ca‖[**105** a]memelon, quia et odoris similis est male matiane, aut melantemon aut crisocollean aut camean uocant. huius erbe tres sunt genera, in flores habentes distantias. aste sunt illis duorum palmorum et fruticose, ramulos multos habens, folia minuta et tenera, et super capitellum rotunditatem quedam habens, de intus aureum florem, sed aforis apposita folia alba aut melina aut purpurea. nascitur locis asperis et super uias et semitas, colligitur uerno. uirtus est radici et flori eius et omni frutici termantica et leptintica. bibita et supposita fomento menstruis imperat, abortum celebrat, cauculos frangit, urinam prouocat. tortionibus et inflationibus auxiliatur, ictericis subuenit, epaticis prodest. elixatura eius fomento adibita haec omnia facere potest, uessice causas conponit. quae purpureum habet et omnibus est maior, quae naturaliter erantimon appellant, cauculosis opitulatur. leucantemon et crisantemon urinam bibite prouocant. in ca‖[**105** b]taplasmas egilopie curat, id est exquamas[1]) in ultibus natas elimpidant. multi oleo mixto terunt et perungunt medicantes febribus periodicis. folia eius et flore singulariter tro-

1) Wohl *esquamas* mit Vokalvorschlag; oben Gl. .i. *camomilla.*

1 subp. 3 camepithi illa fiunt omnia e. prestat maximum effectum si cum [lacte aut] oximelle bibita fuerit. Eigenartiger Schlusssatz. [ysopi surculus uel folia cum splenionii foliis trita cum leuissima vini bibitione consumit ydropisim] 4 Antimis sine leucatineos (leucantinos) et camomilla (gamilla) quam alii errante nudem (errantemidem) uocant eo quod uno tempore florescat siue ad usum colligatur. Alii camomillon eo quod 5 odorem similet mali matiani. Alii melantetaon (melantemon) uel crisocomon. Huius herbe tria flore habentia distantiam. 8 et fehlt. ram. habentes m. cum uiminibus plurimis ac tenuibus. folia generant [trina] parua atque angusta et tenera superius capitellum rubicundum cum quadam rotunditate h. qui exterius foliorum ambitione tegitur alborum aut mellini aut purpurei coloris magnitudinem rute similantium. 11 nascitur uero uel cira uias 12 maxime uerno. in omni 15 tortionibusque infl. 16 epatis maximum presidium est uero eius hec omnia facit ea que fuerit purpurei coloris (am Rande: al' floris) ea que era(n)timon naturaliter appellatur. Zusatz aus? cauculosis opitulatur. ea uero que albi coloris et leucantemon aut crisantemon uocatur [urine difficultatem soluit lapides in uessica excludit. Hier sind, wie öfter, zweierlei Übersetzungen in einander hineingearbeitet.] 20 in cataplasmo egilopas curat. squamas in ulceribus n. limpidat. 22 Seruanda est radix siccata separatim et flores. folia uero tundenda sunt et in trociscos redigenda. dantur enim plurimis in uino mulsa temperata <I. nunc (nucis) radix atque folia nunc flos ex parte.

ciscos faciunt et reponunt, radicem uero eius siccant et reponunt, et si florem non habuerit, folia et radix eius uirtutem inplent floris sui, et si perdita radix fuerit, due partes folii eius inplent uirtutem similiter floris sui. addito innomelliti[1]) bibita conbenit.

PN' De parthenio. Partenion aut amaracon, aut le*u*can*h*temon[2]) et istum dicunt, folia habet coriandro similia et flore in circuitu albu, sed in medio quod est, melinu est, odore bromosu habens, gustu amaru. uirtus est illi bibita cum oximellin et sale sicut epithimu. fleuma et colera per uentrem deponet, asmaticis et melancolicis prodest. erba ipsa sine flore bibita cauculosis et asmaticis prestat sanitatem. elixatura eius || [**105**c] fomento adibita duritias et tumores stericos soluet. cataplasmis adibita cum flore suo igne acrum extinguet, tumores sparget.

PNA' De buoptalmon. Buoptalmon aut blan dicunt, asta eiciet molle, folia maratri similia, flore mellinu habens sicut antemis et maiore, oculo simile, unde et nomen accepit. nascitur in ciuitatibus. flores eius triti et ceroto addito pustulas et duritias soluet. peribent aliqui, quod si post lauacra eandem quisquis biberit, colorem bonum non habentibus restituet.

PNB' De gliciside. Glicisiden aut pentorobon aut [c]ydeus dactilius et radice eius peonian[t] uocant. asta est eis duobus palmis

---

1) <*οἰνομέλιτι*> über dem Folgenden Gl. .i. *camomilla.*

2) Die übergeschriebenen Buchstaben *u*, *h* sind der Tinte nach jünger.

2 et si florem non habueris eius fehlt. conplent uirt. sui fl. 3 si rad. perd. foliorum 4 uirtutem inplent radicis illius similiter fit et de flore Dann folgt ein Zusatz aus Orib. V. 435 La. u. ? 5 Partemon siue lancanthemon aut (a)maracon folia 6 flores 7 albos et i. m. est mellinum cum o. brumoso et amaro 8 illi talis cum oximelle sicut epitimum flegma 9 medicatur herba sine 11 restituet sanitatem maxime. elixature 12 duritias bis zum zweiten adibita fehlt. 13 et tum. 14 Butalmos herba est mollis antimi similis u. s. w.; es ist der Anfang von Kap. IV 58 Spr. *περὶ χρυσανθέμου* hineingearbeitet, da dies gleichfalls *βούφθαλμον* hiess. SJ. Dya. in uero exemplari Buoptamon astam eiicit mollem 15 florem antimus 16 maiorem similem. — Von da an stimmt der Text. 17 fl. eius [uel folia] trita addita pustulas spergere perhibentur. 18 aliqui affirmant lauachra eadem quis 19 bonum c. restituet et maxime arcuato morbo infestatis. Dann folgt ein Sätzchen Orib. VI. 444 und eine grössere Partie. ? 20 Pionie radix etc. aus Orib. VI. 475 La., wo indes Glycis id est quae et Pionia steht, wie auch Pseudo-Orib. IV. 121 Gleucis idem quae et Peonia. hanc herbam multi aut protorobon (a. R.: al.' pentorobon) aut [g]ideon dactilum uocant et radicem e. peoniam. 21 Astas habet

longa, ramulos habens, folia uero feret masculus similia nuci regali, femina uero diuisa folia habet sicut || [**105**d] ismirnion. in summum uirge sicut coriola cucurbitarum ex<s>e dimittet, folliculos habet uelut amygdala, in quibus semen est; qui diuisi semen dimittunt, multum et rufum, simile male granate, sed in medio nigre sunt et subpurpurei .v. aut sex. radix uero masculi grossitudinem digiti habens, longa duobus palmis, alba est et gustu stiptica. femina uero habet radice diuisa sicut balano .uii. aut .uiii., similis affodillo. datur uero ista mulieribus post partum, facile purgari possint; in modum amigdale dari debet. cum uino bibita dolorem uentris conpescit. ictericis et neufreticis et dolori uessice uino elixa et bibita prodest, uentrem abstinet. grana ipsa .x. aut .xii. cum uino nigro austero bibita fluxum humoris sanguinosis abstinet mulierum et stomacis et dolorem stomaci tollit, comesta sanitatem dat. ab infantibus comesta initium cauculorum excludit. nigrum semen acceptum pressura somniorum et offocationes longius arcet, offocationes stericas || [**106**a] et dolores matricis cum mulsa aut cum .xii. grana bibita solbunt.

PNΓ' De lithospermo. Litospermon aut eganicon aut diosporon aut eraclion uocant pro fortitudine seminis eius. folia habet similia olibe, sed latiora et oblonga et molliora, terrae decliues, uirgas longas et tenues, grossitudinem iunci, sed lignosu; et in summo uirga ipsa diuisa est, in qua folia minuta sunt, ubi et semen rotundum lapidosum et album, pis<i> similem. locis asperis et altis nascitur. uirtus est seminis eius: bibitum cum uino albo cauculos frangit et urinam prouocat.

---

1 longas cum ramulis. folia uero masculi fere sim. 2 diuisa habet smirnion et in summo uirgas s. cariolas (am Rande: .i. camerulas)? 3 dimittens 4 uelut amigdali s. est diuisum et minutum et ruffum <in quibus . . . qui diuisi . . . Doppelredaktion> 5 maligranati 6 medio sunt .v. aut .vi. grana nigra et subpurpurea 7 habet digiti et est 8 radicem hab. diuisam s. balanus in . . . partes similem 9 post p. fehlt. 10 ut facile dari d. fehlt. 11 uentris fehlt. ycter. et. nefr. e. doloribus 12 in uino et fehlt. maximum fert auxilium 13 ipsius austero fehlt. 14 sanguinei mul. a. et stomaticis dolorem tollit. 15 prestat 16 (caliculorum) nigrum autem pressuram s. et effocationes etiam stericas et dolorem 18 bibita sanant .xv. gr. 20 Lithos pernionin (permoni) SJ. Lithospermon, uocatur 21 eradion (eraclion) propter fortitudinem 22 et molliora — uirgas fehlt. a terre SJ. 23 et uirgas tenues in g. i. lignosas 24 uirga est diuisa 25 pisi simile. nascitur l. 26 uirtus est [ei mictualis] semen eius bibitum. a. R. d. Gl. .i. semen saxifrage.

*PNΔ' De faleris. Faleris uirgas habet multas et radices multas et teneras, male factas || [106b] et nodosas et carnosas, similes ζie, sed tenuiora et dulciora. semen similem cenri est, albu et oblongu. uirtus est illi ex<s>ucata et uino aut aquae mixta et bibita dolores uessice conpescet. seminis eius coclearium bibita cum aqua omnia suprascripta facere potest.

(*)PNE' De eritrodano. Eritrodanon aut tescrion uocant plurimi. radix est illi inficiens. duo sunt enim genera, unum genus agrestis, et alterum seminatum, sicut rabenna italie fiet, locis cultis seminatur, nam et in uiis sponte nascitur. aste sunt illi quadre et longe et aspere sicut aparine, sed fortiores sunt iste et longiores, folia habentes inter nodos[1]) ipsis. folia habet sicut aster, id est stellae, in giro posita est. semen eius rotundum est et primo uiridis, postea rufum, et cum maturuerit, nigrescit. radix eius longa est, tenuis et rufa. uirtus est illi || [106c] diuretica, unde ictericis cum mulsa bibita medicatur, sciadicis et paraliticis prodest. urinam prouocat spissa et sanguinea. qui hanc erbam biberint, cotidie lauari debent. morsibus uenenatis occurrit, maxime asta eius cum foliis id facit. semen eius cum oximellin bibitus splenem siccat. radix eius apposita menstruis imperat, abortum facit. maculas albas cum aceto emundat.

PNς' De lonchitis. Loncitis folia porri similia, latiora et rufa et multas habens, super radice uirgas ipsas spansas super terra, ramos ipsos terrae decliuos habens, in quibus flores sunt similes pelisquis, sed forma eorum ut getefimirium est. album in medio habet, sicut rostru ad labrum iossanu sicut lingua est. semen eius lancie similis est, trigonu est et longu, unde et longitis

---

1) Vor *n* und nach *s* ist eine Rasur.

1 SJ. Faleris Dy. 2 cannosas 3 tenuiores simile centro e. album 7 Rubia quam alii erithrodanum Latini uero rubricam dicunt herba est . . . . . Text stimmt höchstens in Einzelheiten, mehr mit Galen ad Pat., doch auch da nicht völlig. Unter eridrodanum steht ein Sätzchen aus Gal. ad Pat. und eines aus dieser Beschreibung. SJ. Exponitur de rubea uero infra in suo loco eritrodanum in vero Dy. aut testrion <lies: teftrion = *τεύθριον* vgl. pescidina für peucidina 24c und escylu für euchylu 82b> vocatur 8 agreste 9 semiatum Ravenne 11 aperine fort. et long. 12 ipsos 13 pos. sem 14 uiride ruffum mutauerit 15 ruffa 22 Lochitis folia habet sed latiora et et fehlt. 23 radices ipsas fehlt. terram et r. ad terram 24 decliuos in 25 pelicino (am Rande: al.' palicino) <*πιλίσκοις*> earum ut gete est <*κωμικοῖς προσωπείοις κεχηνόσι*> 26 rostrum et labrum insanum, inferius SJ. 27 simile est laticee et trigonum et longum lochitis

appellatum est. radix similis est dauco. nascitur || [106d] locis asperis et siccis. radix eius cum uino bibita urinam prouocat. est et secundum genus longitis, aspera folia habens sicut scolopendris, sed aspriora. uirtus est foliis ipsius, ut inposita uulneribus tumorem non admittit. bibita cum aceto splenem siccat.

PNZ' De altea. Altea, quem multi uiscum dicunt, species est malbe agrestis, folia habens rotunda, similia ciclaminis, florem habens rodi simile, asta duobus cubitis longa. radix est illi muccilagi<no>sa et indus alba, sed dicitur altea, quia multum florem habet. flore eius si mulso cocta aut uino et tusa et inposita uulnera curat, scrofas sparget, parotidibus opitulatur, tumori mammarum inposita sparget, ani dolorem mitigat, conquassationibus prestolatur, tumores sparget, tensiones neruorum relaxat, apostemata rumpet || [107a] aut sparget, cicatrices uulnerum curare facit. elixa uero et trita addita absungia porcina aut anserina et resina tereuentina ad tumores stericos et offocationes apposita medetur. elixatura eius haec omnia facere nouit, secundas excludit. elixatura radicis eius cum uino. bibita disuriis medicatur, cauculosis opitulatur, sciadicis et disintericis et tromoticis et de alto cadentibus subuenit. dolores dentium cum aceto elixa et gargarismo adibita opitulatur. semen eius uiride et siccum cum aceto et oleo tritum et perunctum maculas tollit et morsibus uenenatis occurret. elixatura seminis eius disintericis et sanguinem reicientibus et solutioni uentris accepta subuenit. contra omnia uenena cum posca bibita opitulatur. folia eius cum oleo cocta cataplasmis adibita morsibus uenenatis et conbustionibus prodest. et ipsa radix trita mixta in aqua coagulata qua memo-

---

1 radix ei sim. clauco 3 lochitis hab. fol. 4 asperiora. folia ipsius inp. 5 admittunt siccant 6 Althea siue molochis agria .... aus Orib. VI. 466. La. s. v. Eviscus, wie auch oben statt viscum zu lesen ist. Gl. . i. maluauisco 7 folia sunt ei ciclamino 8 habet rosis similem astam 9 mucillaginosa sed fehlt eo quod, Etymologie aus Isidor Orig. XVII 9, 75. 10 flos eius in mulsa coctus tunsus 11 scrophas spergit parot. — sparget fehlt. 12 conquassationes 14 aptema 15 ancerina 16 resina et terebentina ad fehlt. 17 secundinas. 18 Mit Radix autem . . folgt wieder ein Stück Orib. s. o. huius radicis clixatura cum uino bibita folgt wieder ein Stück Orib. dissuriis m. 19 cauculos' (calculos) tremoticis 20 dolores — opitulatur fehlt. 23 dissintericis 24 et in solutione succurrit 25 pusca Nach opitulatur folgt wieder ein Stück Orib. (Gal. ad Pat. s. v. ibiscus) 26 uenenatis occurrit (unt) ex conbustionibus presta(n)t effectum. 27 radix similiter facit trita et m. que memorata est Nun kommt infolge einer paläographisch leicht erklärbaren Verwechslung das Kapitel *περὶ ἀλκέας* (154 Spr.)

[ma]rata est. est alterum genus alteae; et huius species est ‖ [**107**b] malbae agrestis, folia diuisa habens sicut erabotani, astas .iii. aut .iiii. habens, sed corium habet cannaui simile, flore minutu rodo simile, radices albas et trauersas .v. aut .vi. habens, cubitum habentes longitudinem. cum uino aut aqua bibita disintericis et conquassationibus subuenit.

PNH' De cannabo. Cannabus enim est omnibus notus, sed usui utilis, unde et funes fortes fiunt. folia habet similia melidi, odori graui, astas longas et inanes. sed facile manducari potest. nimie comestas genitalia stringet. uiridis ex<s>ucatus auri infusus dolorem mitigat.

PNΘ' De cannabo agresti. Cannabo agreste plurimi sciunt astas habere ‖ [**107**c] altas, sed nigras et minores, longitudinem cubiti unius, folia similia suprascripte, sed aspera et melantera, flores rubeos habens, lignidi similes; semen uero et radicem similem habet alte[r]a. radix eius cocta ut cataplasma adibita tumores conpescet, duritias soluet. coriu radicis eius funibus fortissime additur.

PΞ' De anogyron. Anagiron aut anagirin aut acapon uocant, frutex est foliis et uirgis similis agno, arbor est, graui odoris, plenus flore brassicae simile, habens semen in folliculis minutis, habens comosa et uaria. illo tempore maturescit, quo uba. folia eius cataplasmis adibita pustulas corporis mundat. bibita .ζ.i. cum dulcore asmaticis prodest, secundas excludet, abortum prouocat, menstruis imperat. cum uino bibitum sfalangionis morsum mitigat. diu ‖ [**107**d] parturientibus recte supponitur; qui mox generauerit, citius auferri debet. radix et coriu eius, uirtus est

---

1 Est et alterum g. altee agrestis folia 2 ut yrabotanum et 3 habens fehlt. canapo simile et florem 4 similem transuersas habens fehlt. cubitos 5 in long. c. uino b. aut aqua. Schluss woher? 7 Cinnabi semen omn. e. notum sed usui utile. folia habet coloris grauis 9 quod facile 10 comestum uiridis succus 12 cannabum agreste 13 habet in longitudine 14 f. habet. s. melantria (melantera) 15 flores rubeos et lignidi s. (ligni dissim.) et radices similes h. supradicto. radix eius 16 et ut 17 et durities coriu — additur fehlt. 19 Anagiros a. anagiris 20 a. arbori et grauis odoris simili brassice. semen in folliculis in corniculi scemate min. habens scemosum, squamosum SJ. et uarium autumpno tempore durescens uel maturescens. 22 quo uba fehlt. 24 prosunt secundinas excludunt etc. 25 bibita sp. morsus mitigant ubi generaverit auferri debent citius. Zusatz (Galen XI 829?) Die letzten zwei Sätze sind vertauscht. 27 Item cortici radicis eius uirtus est dyaf.

illis diaforetica et peptica. semen eius comestu uomitum prouocat.

PΞA′ De gepea. Gepea similis est andragne, sed nigriora folia habet, radix illi tenera. folia eius cum uino bibita stranguiriis et uessice scauiose medetur, maxime cum dulcore radices eius cocte et radices sparagi, qui dicitur meacantus.

PΞB′ De almea. Almea aut damasinion aut liron appellauerunt, folia habet similia arnoglossae, sed angusta et super terra spansa, asta tenuis sola unius cubiti alta et super ipsum capitellum habens flore, radices || [**108**a] tenues habet sicut elleboru et odorata et uiscida et pinguis. nascitur in aquosis locis. radix eius cum uino bibita .ζ.i. uel duas bibentibus lepore marinu et tra*cone*[1]) et opiu medicatur. tortionibus subuenit, disinterie prodest sola; cum daucu bibita aequo pondere iubat. dolorem lateris conpescet. stericas causas soluet. erba ipsa bibita uentrem abstinet, menstruis imperat, pustulas cataplasmis adibita purgat.

**PΞΓ′* De onobrosis. Folia habet lenticulae similis et minora, asta duobus palmis longa, florem fenicinu habens, radix eius minor es<t>. nascitur locis humidis et incultis. uirtus est illi: cataplasmis adibita pustulàs spargit, cum uino bibita stranguiriis curat, cum oleo mixta et peruncta sudores prouocat.

[**108**b] (*)*PΞZ′* De yperico. Ypericon aut androsemon aut corion aut camepitro[2]) dicunt, quia resinae odorem habet pytine semen. folia habet rute similia. frutex est sarmentosa, duorum palmorum,

---

1) Der *Draco maritimus* ist erwähnt und abgebildet 60 d und 79 a bezw. 78 d.

2) Die Berner angelsächsischen Fragmente (Wölfflins Archiv X 1) lehren die Permutabilität von *r* u. *y*; es ist also *camepityo* zu lesen. Gl. .i. *herba sci. Johīs.*

1 comestum 3 Cepea 4 tenera est 5 scabiose et maxime si 6 fuerint cocte miacantus 7 Alinea (almea, so SJ.) aut damasimon 8 folia h. arnoglose terram 9 astam tenuem solam mensura alta (-am SJ.) ipsam, fehlt SJ. capitellum florem uiridem, .i. croceum proferens 10 eleborus SJ. odoratas et uiscidas 11 Radicis eius 12 uel III (et mellis III), II MS. leporem marinum et miconium et opium 13 maxime prodest 14 dauco equo p. singulare presidium est. 15 herba, i. h. MS. 16 cataplasmatibus MS. 17 SJ. Onobrosi Dy. lenticule similia 18 duabus feniceum habet cuius r. m. e. 19 et cultis. 22 Ypericum herba est etc. aus Gal. ad Pat., dann Gal. XI 889? Mit: haec cauda caballina dicitur folgt das Kapitel Ippuris id est cauda caballina aus Orib. VI 480 La. SJ. Ypericon in uero Dy. 23 camepitos resine pitumie semen eius f.

obrufu, florem album habens, folliculu aspru et oblongu et obrotundu in modum ordei, et ipsum folliculum, in quo semen e<s>t de intus minutu et nigru, resine habens odorem. locis cultis et asperis est. uirtus est illi diuretica, menstruis imperat. adposita et bibita frigora quartanis non admittit. bibitus cum uino diebus .xl. sciadicis prodest. folia eius cum semine cataplasmis adibita conbustionibus blanditur.

PΞΔ′ De asquirino. Asquiron aut asquiroides aut androsemon, et in huius species est yperici, sed his uirgis maior est, sarmentosa, fenicinum habens colorem, flore melinu, semen simile || [**108**c] yperico, sed maiore, et confricitu odore resine late dimittit, et cum fricitum fuerit, sanguineum facit colorem; inde androsemon dictus est. facit et his semen, cum ydromelli bibitum sciadicis dolores tollet, duas cotilas bibitus sciadicis colera cum fimo habundantissimo deponit. hoc semen, quam diu percur[rer]entur, cotidie exinde bibere de<be>nt. ad conbustiones cataplasma adibita mire facit.

PΞς′* De androsemon. Androsemon aut dionisiara, multi et istum asquiron dixerunt, sed est distantia inter androsemon et asquiron et ypericon. frutex est semen minutu habens et sarmentosa. huius uirge fenicio colore sunt, folia duplicia quam rute habens, qui si soluatur manibus, sucum eiciet uenenosum. quae uirge interballum habent, in quibus sunt flores minutos et mellinos; semen habens in folliculis sicut miconis nigri. cuius coma[s], si || [108**d] digitis confricata fuerit trita, resine odore facit. huius semen bibitu .ζ.ii. colera per uentrem deponet, sciadicis prestolatur. post quam purgationem aqua non multum accipere debet. conbustionibus in cataplasma adibita opitulatur, sanguinem uulneri profluentem resistit.

---

1 foliculum asperum et rotundum 2 semen est deintus 4 asperis nascitur. 8 Asquiron siue androsemon SJ. Androsemon Dy. q. asquiron d. s., speties est y. sed uirgis m. est et 10 feniceum colorem h. et florem mellinum 11 sed maius quod cum fricatum fiat (fuerit) odorem resine emittit. sang. etiam f. c. fricatum. unde et a. dictum est. semen eius ydromelle bibitum in modum duarum cotillarum dolorem tollit sciaticum. 14 coleram 15 percurrentur 16 exinde fehlt. b. debent [cum mulsa calid[i]a] cataplasmis 18 SJ. Androsemon Dya. a. dionisia m. et asq. istam d. 19 inter androsinon 20 minutum 21 fenicei coloris quasi rute 22 eiicit 23 cuius uirge interualla minuti 24 habet miconii 25 coma si a d. fuerit et tr. odorem 26 sic se habet in uero Dya.

PΞZ'[1]) De corium que multi et yperico dicunt. Coriu, quem multi et yperico dicunt, folia habet similia ericis, sed minora et pinguiora et rufa. alta frutex est duobus palmis, uiscida et eustomaca et odorata. huius semen bibitu urinam prouocat, menstruis imperat, sfalangionis ictum mitigat, sciadicis utiliter adibetur. opistotonicis cum uino bibita prodest. cum piper acceptus tuta corpora contra uim frigoris seruat. cum oleo mixtus et perunctus opistotonicis prodest.

[109a] De camepytis. Camepytis, que pontici oloquirion dicunt, etienbia[2]) sideriti, atheniense sionan[3]) dicunt, erba est spansa super terram et gibberosa. folia habet aizoo minore, sed tenera et pinguiora et aspera et spissa circa uirgas, odore pyti habens, flores minutos et melinos profert. radix est illi sicut coriu. huius radices bibite diebus .uii. ictericis medetur. diebus .xl. bibita sciadicis fert opem. cum mulsa epaticis et disuriis et nefreticis prodest, tortionibus subuenit. hanc enim utuntur in ponto eraclie pro antidotu, elixatura eius dantes contra uim aconiti. et cataplasma cum pulenta adibita et elixatura eius miscentes omnia suprascripta facere potest. trita cum caricis data more catapotie uentrem mollit. cum resina m*ixta* e*t* tepi*da*[4]) et inposita sordida uulnera purgat. melli addito causas matricis conponet, duritias uulnerum soluet et paracollesin prestat, herpitas curat addito melle. est alterum genus camepitis, uirgas ha‖[109b]bens

1) Glosse: *herba sci. iohis, herba perforata, scopa regia.*
2) Lies: *et in eubia*; oben die Glosse: *camepiteos .i. quercula minor.*
3) Lies: *athenienses ionian.*
4) *mxte tepi* steht auf einer Rasur.

1 Corium quod m. yp. d. siue ut latini rapa rustica Ipericon siue corion hat Diosc. de herb. fem. c. 48. 2 eruce sed paulo parviora SJ. et succulentiora et ruffa. [ramulos habet plurimos tenues et oblongas Das ist aus der Beschreibung des Hypericum bei Gal. ad Pat.] 3 Frutex illi alta (us SJ.) duobus 4 bibitum 5 spalangionis 6 epistonicis ebenso unten maxime prodest c. pipere accepta 7 contra u. f. tuta c. seruat mixta et peruncta 9 Camepitis species sunt tres. una quarum est spansa giberosa habens f. aizo minori similia 12 odorem redolentia pini. [ramulos mittit oblongos etc. Das ist wie die Dreiteilung aus Gal. ad Pat.] 13 flores minutos et mellinos [et semen nigrum odorem pictuinum habens ebendaher, aber wie öfter besser als der Text bei Charter.] sicuti corio. huius bibita d. VI. yctericum 15 maxime cum mulsa. dissuriis 15 prestat effectum hoc maxime utuntur inposito eradie p. antidoto aconiti cataplasmis adhibita cum polenta. elixat. e. mixta supra f. p. 19 in modum cataputie 20 resina tepida inposita 21 melle 22 soluit peracolesim herpetas 23 camepitis [quod masculus appellatur Gal. ad Pat.]

cubiti unius longas, teneras et obtortas, sed coma simile suprascripte habet et florem, semen nigru et odore habens resine. est tertium genus, qui masculus appellatur. folia habet tenuae et alba, asta habens aspera et alba, flore mellinu habens, semen in curbedine sua habet. etiam ipse odorem resine pytuine habet. uirtus est illis aequalis suprascripte et non tantum uim habet.

EXPL. LIB. .III.

---

1 longas fehlt comam similem superiori habens et florem nigrum et semen similiter nigrum odorem [et folia tenuiora et quasi pilosa G. ad P.] 3 Tertium genus qui in terra repit etc. ist ebendaher, doch mit dem Zusatz: hoc et sideritis dicitur. 5 resine pituine habens odorem. uirtus 6 equalis supradicte. —

ROMANISCHE FORSCHUNGEN

ORGAN

FÜR ROMANISCHE SPRACHEN UND MITTELLATEIN

HERAUSGEGEBEN

VON

KARL VOLLMÖLLER

XI. BAND 1. Heft.

Inhalt:

	Seite
Stadler, Hermann, Dioscorides Longobardus. (Cod. Lat. Monacensis 337.) Aus T. M. Aurachers Nachlass herausgegeben und ergänzt	1
Finamore, Gennaro, Proverbi abruzzesi. Erster Teil	122
Michaëlis de Vasconcellos, Carolina, Zum Cancionero von Modena	201
Wächter, H., Der Springer unserer lieben Frau	223
Zingerle, Wolfram von, Ueber eine altfranzösische Handschrift zu Innsbruck	289
Zingerle, Wolfram von, Ein altfranzösischer Liebesbrief in Prosa	308
Michaëlis de Vasconcellos, Carolina, Nachtrag zum Cancionero von Modena	313
Wächter, H., Der Springer unserer lieben Frau, Nachtrag	313
Vollmöller, Karl, „Die Gesellschaft für romanische Litteratur". Eine vorläufige Mitteilung	313

(Ausgegeben im Oktober 1899.)

ERLANGEN

Verlag von Fr. Junge.

1899.

1. **Kritischer Jahresbericht über die Fortschritte der Romanischen Philologie.** Unter Mitwirkung von über hundert Fachgenossen herausgegeben von **Karl Vollmöller.** Mitredigiert von G. Baist, Otto E. A. Dickmann, R. Mahrenholtz, C. Salvioni. III. Band. 1891—1894, zweite Hälfte. 4. Heft. Erlangen 1898. VIII, S. 353—498 gr. 8°. Preis des vollständigen Bandes in 4 Heften Mk. 18,—.

2. **Karl Vollmöller, Erstes Beiheft zu Über Plan und Einrichtung des Romanischen Jahresberichts.** Erlangen 1898, Fr. Junge. 86 S. gr. 8°.

Vgl. **Wochenschrift für klassische Philologie.** 1899. Nr. 27 vom 5. Juli. Sp. 749 f.

Wie sehr die klassische Philologie an diesem verdienstlichen Unternehmen Vollmöllers interessiert ist, haben wir in dieser Zeitschrift 1893, 100, 1897, 877 und 1898, 830 zeigen können. Leider ist es, ohne Schuld des Herausgebers, unerwarteten Schwierigkeiten begegnet. Diese sind jetzt behoben, so dass das Ganze fortan auf glatter Bahn sich bewegen wird. Die Litteratur von 1895—1896 wird sehr bald im IV. Bande bearbeitet vorliegen.

Das 4. Heft enthält ausser dem Schlusse des Berichts von E. Pércopo über die altitalienische religiöse Poesie noch Folgendes: Älteste italienische Prosalitteratur von Cesare de Lollis, Dante von M. Barbi, Giovanni Boccaccio von Vinc. Crescini, Letteratura cavalleresca italiana von Franc. Foffano, Letteratura italiana dal 1400 al 1540 von Franc. Flamini, Lett. it. dal 1540 al 1690 von Flaminio Pellegrini, Lett. it. del secolo XVIII von Emilio Bertana, Italienisches Drama von 1500—1800 von A. L. Stiefel: der letztere Bericht in deutscher, die übrigen sind in italienischer Sprache abgefasst. Am Schlusse ein Autorenregister und ein Verzeichnis der Abkürzungen.

Mit dem Schlusshefte ist der III. Band nun glücklich abgeschlossen. Die Leser dieser Zeitschrift werden die Abschnitte über den italienischen Humanismus von Flamini und Crescini am meisten interessieren.

Das 'Erste Beiheft' von Vollmöller enthält auch für Juristen interessante weitere Mitteilungen über den Prozess des Herausgebers gegen den früheren Verleger, neue Abkürzungen für Zeitschriften, Sammelwerke u. s. w., welche in dem Roman. Jahresbericht zur Anwendung kommen, ein viertes Verzeichnis der eingelieferten Rezensionsexemplare, alphabetisch geordnet (S. 21—86).

Hervorragende Fachmänner haben sich in den Dienst dieses Unternehmens gestellt. Unter den neugewonnenen Mitarbeitern seien Dr. Max Manitius-Dresden, der Abbé Rousselot, der ausgezeichnete Phonetiker, und Vittorio Rossi-Pavia, ein neuer Mitredakteur für die italienische Litteratur, genannt. Wir bitten die Gymnasialbibliotheken, das für so viele nützliche Werk durch ein Abonnement zu unterstützen. Es hat für die Anstalten ebenso grossen Wert wie andere philologische Jahresberichte über sonstige Gebiete.

Colberg. **H. Ziemer.**

PKA

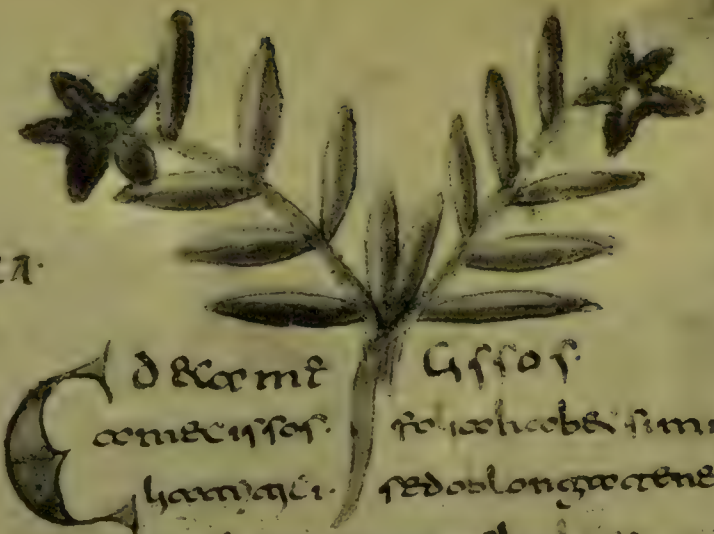

Ꝟ amecissos

De Camecissos

Camecissos folia habet simi
lia tyrici sed oblonga tene
ra et multas virgas habet duo
sum palmorum folia cuncta virga
habet v. aut vi. flores et ocinos
et minores. gustu [illegible] mersu valde.
radices tenues et inutiles. nas
cuntur locis cultis. folia ipsa cum obo
lo cum aqua quartos tres bibitus die
bus xl. ictericis prestat effectum
et ciadicis medicamen diebus sex
aut septem bibitur.

Fit eum a folia habet simi
lia strutio sed minora semen
multum et pertusum. radice lon
ga et tenue et non in alto demer
sa quam plurimi dicunt data a
more facit.

PKA

De yppoglosson.

De yppoglosson

Ippoglosson frutex mur
te agrestis similis. folia ha
bet minuta comas spinosa sicut
lingua. ramulos minores circa
folia. peribent multi collo ligata
[illegible] malagma

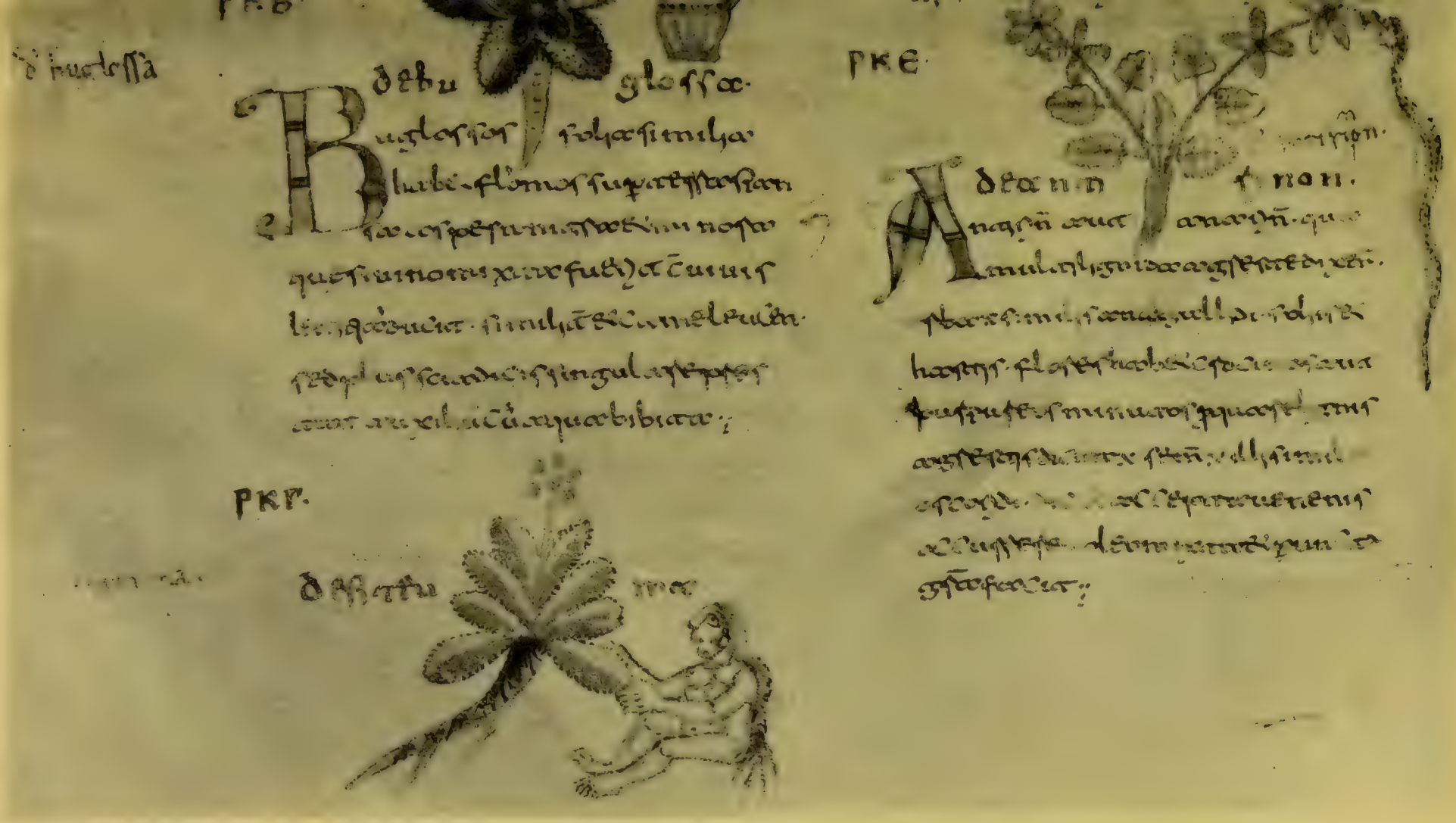

Cod. Monac. latin. 337 fol. 120ᵛ Lib. IV. cap. PKA′—PKE′.

Dioscorides Longobardus.

(Cod. Lat. Monacensis 337.)

Aus T. M. Aurachers Nachlass herausgegeben und ergänzt

von

Hermann Stadler.

Einleitung.

Das vierte Buch des lateinischen Dioskorides weist in der Münchener Handschrift zwei grosse Lücken auf: es fehlt nämlich nach fol. 113 d der Schluss von cap. *IE'*. de tribulo und sodann der vollständige Text von dreiundzwanzig Kapiteln: fol. 114 a führt in Kapitel <*ΛΘ* de pentafillu> weiter. Ebenso sind nach fol. 115 d, cap. *NB'*. de crisocolla sechsunddreissig Kapitel ausgefallen (ein ganzer Quaternio); fol. 116 a bietet nur noch die Schlussworte von <*ΠH'*. de aisdo tertia>. Die meisten dieser Kapitel sind nun allerdings, mehr oder minder umgearbeitet, in der alphabetischen Bearbeitung erhalten und unschwer von den fremden Zusätzen zu scheiden: doch fehlen jener immerhin noch dreizehn Kapitel, welche ich im Texte, wie bisher, mit * bezeichnet habe. Hievon bietet die Pflanzenbeschreibungen allein (ohne die Wirkungen) Simon Januensis zu den Kapiteln der zweiten Lücke mit Ausnahme von ageraton und dorignion; die der ersten Lücke fehlen ihm gänzlich, so dass man annehmen möchte, auch in seinem Exemplar des ‚uerus Dyascorides' sei diese Partie schon verloren gewesen. Dagegen sind die Kapitel: XXI. de sparganion, XXV. de licobsis, XXVI. de acion idest sibissono, XXXIII. de acilio, XXXV. de basilea <batos idea>, XXXVI. de aelsine, LIIII. de ageraton, und LXX. de dorignion — letzteres in echter Fassung — meines Wissens noch niemals gedruckt worden und erscheinen hier im Wortlaute des Cod. Lat. Parisinus 9332, dem ich auch in den übrigen verlorenen Kapiteln genau folge. Dieselben sind im Texte leicht kenntlich an den römischen Ziffern und der abweichenden Paginierung (der Pariser Handschrift). Eine genaue Kollation

eben dieser Hdschr. für das vierte Buch bietet der Apparat; für die drei ersten Bücher folgt sie am Schlusse desselben als Anhang nebst der Verbesserung verschiedener Fehler, welche sich eben bei der wiederholten Lesung und Vergleichung für jene Bücher noch herausstellten. Die Pariser Bibliothèque Nationale besitzt übrigens aus der ersten Hälfte dieses Jahrhunderts eine sehr sorgfältige Kopie der Münchener Handschrift (Cod. lat. 11214; Delisle, Inventaire des manuscr. lat. pg. 114), mit welcher ich möglichster Korrektheit halber meine Abschrift verglichen habe. Ausserdem habe ich für die Kapitel LXIV—LXVI. die Göttinger Fragmente herangezogen, deren weitgehende Übereinstimmung mit der Pariser Handschrift der Apparat erweist, sowie für den Index die Berner Bruchstücke des Cod. 363, dessen photographische Nachbildung mir Traube in liebenswürdigster Weise zu sofortiger Verfügung stellte. Für das dritte Buch hatte der Vorstand der Berner Bibliothek, Herr Prof. Dr. Blösch, die Güte gehabt am Original die Korrekturen zu lesen, wofür ich demselben hiemit bestens danke. Für die im Monacensis fehlenden Kapitel habe ich ausserdem auch noch den schon früher erwähnten Cod. 41 fol. der Amploniana zu Erfurt benützt, den ich doch etwas ungerecht beurteilte. Ferner verglich ich zu Paris die Cod. lat. 6819 und 6820, sowie 6821, welch letzterer trotz der irreführenden Angabe des Kataloges von 1739 doch nur unsere alte alphabetische Bearbeitung enthält. Über die genannten und alle weiteren Handschriften werde ich nächstens berichten, da ich alsdann eine weitausgedehnte Enquête abgeschlossen zu haben hoffe. Dann lässt sich vielleicht auch die Entstehungszeit der alphabet. Bearbeitung mit mehr Sicherheit bestimmen als bisher. Vorläufig will ich nur darauf hinweisen, dass V. Rose (H. VIII S. 38 Note 2) aus Bamberg. L. III. 9 zu weit gehende Folgerungen gezogen hat. Denn jene Handschrift bietet allerdings fol. 28b und 29 die Vorrede des lateinischen Dioskorides mit der Überschrift: Incipit prologus sequentis libri per alfabetum transpositi secundum constantinum, aber darnach folgt eben nicht der Dioskorides sondern ein alphabetischer liber de nominibus morborum et specierum et herbarum a northungo conpositus (fol. 29b—36a), der nebenbeigesagt ganz versteckt auch ein Dutzend deutsche Pflanzennamen enthält. Derselbe ist vielfach von Constantinus Africanus abhängig, wie u. a. der Schluss beweist: zuccarum et cetera in x, y, z require in libro graduum et in antidotario. Dieses antidotarium selbst folgt nach einem kleinen tractatus de natura aquae u. s. w. auf fol. 40—118 mit der Überschrift: explicit liber diaetarum particularium; incipit antidotarius per alfabetum transpositus, ist aus Constantinus geschöpft, der schon von Northung

citiert wird, und verrät starke arabische Einflüsse. Auf diese Schriften also bezieht sich obengenannte Überschrift und nicht auf den Dioskorides, dessen Vorrede eben einem andern Buche vorgesetzt wurde, wie das im Mittelalter oft genug vorkam. Ein gewisser Zusammenhang der alph. Bearbeitung mit Constantinus soll hiemit noch nicht geläugnet werden, nur ist er anders zu erweisen.

Den Cod. lat. Paris. 9332 hat kurz bereits Molinier im V. Bande der Oribasiusausgabe (pg. 6) beschrieben: ich konnte Folgendes feststellen: Die drei Handschriften, die jetzt in einem starken Bande zusammengefasst sind, sind von sehr verschiedenen Händen geschrieben, welche oft lagenweise wechseln. Eine moderne Numerierung der fol. steht in der oberen Ecke rechts; eine viel ältere der Quaternionen in der Mitte unten, beginnend fol. 9a im Oribasius mit C III. (Das Vorhergehende ist teils ausgerissen, teils verklebt.) A ist ganz verloren gegangen.

Dann folgen: D IV. fol. 17; E V. f. 25; F VI. f. 32; (zw. 29 u. 30 ist ein Bl. weggeschnitten); G VII. f. 40; H VIII. f. 48; J VIIII. f. 58; (Beginn eines neuen Buches, daher Zugabe eines Doppelbl.); K X. f. 66; L XI. f. 74; M XII. f. 82; N XIII. f. 90; O XIV. f. 98; P XV. f. 102. (4 Bl. weggeschnitten, vorher eine Spalte und 6 Zeilen leer.) Mit Cap. L XXX Sp. II ad aptas beginnt eine neue kleinschreibende Hand, auch wechselt die Lineatur.) Q XVI fol. 110; (zw. 113 u. 114 ein Bl. herausgeschnitten, zwei zw. 114 u. 115); R XVII. f. 117; S XVIII. f. 125; T XIX. f. 133; U XX. f. 140. Hier beginnt der Alexander Jatrosophista (Trallianus) mit dem von Bastard wiedergegebenem Bilde. Der Oribasius hat noch eine halbe Seite frei. Die ganze Lage hat eigenartige Schrift und Lineatur. X XXI. fol. 148; einfache Lineatur: Y XXII f. 156; Z XXIII. fol. 162. Neues Alphabet: A I f. 170; B. II f. 176; C III f. 182; D IV f. 187; (zw. 184 u. 185 ist ein Bl. herausgeschnitten); E V. f. 195; F VI. f. 203; G VII. f. 211; H VIII. f. 219; I VIIII. f. 227; K X. f. 235: Dann ist ein ganzer Quaternio verloren gegangen, der den Anfang des Dioscorides, (Vorrede, Kapitelverzeichnis und Cap. I—XXXII de amigdalinu) enthielt. Derselbe beginnt also jetzt M XII f. 243 mit Cap. XXXIII de glandinu. Zwischen fol. 250 u. 251; 251 u. 252 ist je ein Blatt weggeschnitten. fol. 251 wird irrtümlich das erste Buch unterbrochen: explicit lib. primus (ausgestrichen). Es folgt ein mittelalterlicher Exkurs: Incp̄t epist. uulter': Prouinciae babiloniae alexandriae regis primae salutem nescit humanus genus quantam uirtutem habit uultor et quanta sanitatem prestat. ea hora qua prinditur habit pro gladium canna aguta de qua eum occidit singulos sit qui eum habit occidere et ante quam eum de-

collat. dicat ei. angelos adonai abraham etc. — fol. 251 d halbe Spalte leer. 1. Buch wieder aufgenommen. O XIIII. fol. 252a Neue Schrift; P XV. f. 260; Q XVI. f. 268; (f. 268 alleinstehend); R XVII. f. 271; S. XVIII. f. 278 (zw. 276 u. 277 ist ein Bl. weggeschnitten); T XVIIII f. 286; U XX. f. 288; (hier beginnt ein neues Buch); X XXI. f. 297; (sind 3 Bll. weggeschnitten); Y XXII. f. 306 (zwischen 305 u. 306 ist ein Blatt weggeschnitten); Z XXIII. f. 316 (zwischen 316 u. 317 ist ein Blatt weggeschnitten). Schluss fol. 321 c. Verloren gegangen sind ausser dem Anfang noch zwei Blätter: eins im ersten Buche zwischen fol. 247 u. 248 und eins im fünften zwischen fol. 320 u. 321. Der Dioskorides hat übrigens auch noch eine eigene Zählung der Quaternionen, scheint also einmal selbständig gewesen zu sein. So steht z. B. bei Beginn des 4. Buches: fol. 288a unter der mittleren Spalte K X.; fol. 297 L XI.; ebenso im zweiten Buche fol. 260 E V.; 268 F VI.; bei Beginn des dritten G VII u. s. w.

Abbildungen hat der Pariser Dioskorides nicht; in einzelnen Lagen sind die Anfangsworte, besonders die Pflanzennamen, in Monogrammen geschrieben: die Überschriften sind meist rot, öfters auch schwarz; in einzelnen Lagen sind sie auch dick grün überschmiert. Die verschiedenen Schreiber haben verschiedene Orthographie, auch wechselt die Korrektheit mit den Lagen[1]). Aussergewöhnliche Ligaturen sind selten; ꝛ kommt nur einige male vor. Was das Verhältnis der Handschriften zu einander anbelangt, so steht die Pariser Handschrift der alphabetischen Bearbeitung viel näher als die Münchener. Besonders hat sie auch jene Verstärkungen der Verben: wie maximum remedium est, saluberrime curat, necessarie adhibetur, u. s. w., die öftere Ersetzung von prodest durch presidium est, von curat od. sanat durch ad sanitatem perducit, sowie die regelmässige Umgehung von iuuat durch Ausdrücke wie: maximum prestat auxilium, maximum presidium est u. a. m. Ich habe also Unrecht gehabt, als ich in der Einleitung zum zweiten Buche diese Dinge auf Rechnung des Umarbeiters setzte. Weitere Einzelheiten ergibt der Apparat und die am Schlusse folgende Kollation der ersten drei Bücher. Die Glossen des 15. Jahrh. in M habe ich nur dann wiedergegeben, wenn sie irgendwie vom Texte abweichen: statt aut haben sie stets uel.

---

1) War gegen Ende einer Lage oder Spalte noch genügend Raum, so wuchsen die Buchstaben in allerlei Schnörkel aus, wie das aus Bastard a. a. O. zu ersehen ist.

[109b] In tribus primo scriptis libris, carissime Arie, tradidimus tibi de aromatibus et de oleorum confectiones et mirum et specierum arborum potestatem et animalium frumenti et olerum efficacia et eruarum et sucus effectus et radicum et seminum rationem. in quarto libro uere *de* relique erbe et radicum disponenda est ratio.

Incipit Lib. IIII.

[109c] *A* De cestro.
B De brictanica.
Γ De lisimacion.
Δ De poligonon.
E De poligono femina.
Ϛ De poligonaton.
Z De clematis.
H De polemonion.
Θ De sinfitu.
I De alio sinfito.
AI De <o>lostion.
BI De stibe.
IΓ De climenon.
IΔ De periclimenon.
IE De tribolu.
IϚ De olimonion.
IZ De lagopu.
IH De medion.
IΘ De epimedion.
K De xifion.
KA De sparganion.
KB De xeris.
KΓ De ancusa.
KΔ De alia ancusa.
KE De licobpsis.
KϚ De acion.
KZ De ocimoides.
KH De agrostis.
KΘ De calam[a]agrostis.
Δ De sideritis.
[109d] *ΔA* De alia sideritis.
ΔB De tertia sideritis.
ΔΓ De aciliu.
ΔΔ De bato.
ΔE De batos idea.
ΔϚ De elsine.

In P. steht die Vorrede erst nach dem Index. Varianten: 1 tibi fehlt. 3 efficatia 4 herbarum raditionem 5 de fehlt; in M. übergeschr. herbe 6 Incipi capit. de libro quarto P. fol. 288 a Incip. capit. libri IIII dioscoridis BAs. fol. 197 a 7 P. u. BAs. haben latein. Ziffern. I. De cestron P. I. de cestron idest betonica BAs. 8 II. de britannica' BAs. 9 III. de lysim. BAs. 10 IV. polig. in polyg. korr. BAs. 15 VIIII. de synfito BAs. 16 IX. de alios infitu P. X. de altero sinfito BAs. 17 XI. de lostion P., olostion BAs. 18 XII. de stybe BAs. 20 de periclimenon fehlt BAs., hiedurch verschieben sich daselbst die Nummern um eins, bis XXIII. de ancusa. 21 XV. de tribulo P. XIV. de tribolo BAs. 23 XVI. de lagopo BAs. 28 XXI. de xyris de xyris uel de chiris id est gladiolo BAs. 32 XXVI. de echion idest bufagine BAs. 33 de ocimo ides P., de ocimodes BAs. 34 XXVIII. de calamo agrsti BAs., hiemit beginnt fol. 288 b P. 36 XXX de sid. BAs. 37 de alia sideritis ohne Nummer BAs., wo auch die drei folgenden Namen fehlen. 41 XXXV. de batos idea BAs., de bato sidia P. 42 XXVI de elsinae P. de . els. BAs.

ΛZ De elatino.
ΛH De eupatorio.
ΛΘ De pentafillu.
M De fenica.
MΛ De idea.
MB De robia.
MΓ De ippuris.
MΔ De altera ippuris.
ME De cocu infectibu.
Mϛ De tragio.
MZ De alia tragion.
MH De tragu.
MΘ De squinu.
N De licena id est brion.
NΛ De paranicia.
NB De crisocolla.
NΓ De crisogono.
NΔ De agerato.
NE De peristereon.
Nϛ De gerabotane.
NZ De tragulu.
NH De iacintu.
NΘ De meconio.
Ξ De alio meconio.
[110a] *ΞΛ* De meconio ceratiten.
ΞB De mecona frodis.
ΞΓ De ypechon.
ΞΔ De iosquiamo.
ΞE De psillio.
Ξϛ De strignu.
ΞZ De alio strigno.
ΞH De strigno ipnotico.
ΞΘ De strigno manico.
O De dorignion.
OΛ De mandragora.
OB De alia suprascripta.
OΓ De aconito.
OΔ De alia aconito.
OE De conio.
Oϛ De ixmilax id est taxu.
OZ De astroquinon.
OH De nerion id est lorandro.

---

1 XXXVII. de aelatino P., fehlt BAs. 2 XXXVII. de supastorio BAs. 3 XXXVIII. in XXXVIIII. korr. de pentafillo BAs. 4 XL. de fen. P., BAs. 6 de rodia BAs. XLIII. de ipuris BAs. 7 XLIIII. de alia ipp. P., de alto ippuri BAs. 9 XLV. de cocco. BAs. 10 XLVI. de tragion BAs. 12 XLVIII. de trago ...ł..u BAs. Das Pergament ist hier vielfach durchlöchert. 13 XLVIIII. de scino: n und o nur halb. 14 L. de licen .. id est bri..n BAs. 15 LI. de paranitia P., paronicia BAs. 17 LIII. d.. risogon.. BAs. 18 LIV. de agera..o BAs. 19 LIV. de peristerion BAs. 20 LVI. de iera botani BAs. 21 LVII. de trag detulo P., de stragalo BAs. 22 LVIII. de iacynto BAs. o halb, de iacinto id mascabare P. 25 LXI. de meco nio. c. P. fol. 288c. ceratiten, n halb BAs. 24 LXII. de meconio frodis P., de mecono afrodis BAs. 27 LXIII. de ypechon, von y Rasur M., de uypecon P., de hipecon BAs. 28 LXIIII. de iosciamo BAs. 29 LXV. de psillion BAs. 30 LXVI. de strigno BAs., wo das folgende: de alio strigno, sowie die Nummern bis LXXXV. de facon fehlen. 31 LXVII. de ał? strigno P. 32 LXVIII. de strigno uiminoctio P., d. s. ip.. otic.. BAs. 33 LXVIIII. d. s. matico P. 36 de alia mandr. fehlt P., (auch in M. zwischen den Zeilen), wodurch sich die nächsten Nummern (bis LXXVII.) um eins verschieben. de altera m. BAs. 37 LXXII P. de aconiton BAs. 38 LXXIII aconitto P. de aconito altero BAs. 39 LXXIV. P. de conion BAs. 40 de smilax BAs. LXXV. de smilace P. 41 de astro..i..on BAs. LXXVI. de astroquinon; LXXVII. de astrocinon P. 42 de n-Falte im Perg. erion, BAs. LXXVIII. de nerion idest rodo daflis P.

OΘ De micetas.
Π De colcico.
ΠΔ De efemeron.
ΠB De aligsine.
ΠΓ De cotilidona.
ΠΔ De alia cotilidona.
ΠE De facon.
Πϛ De aisdo maiore.
ΠZ De aisdo minore.
ΠH De aisdo tertia.
ΠΘ De acalife.
Q De galisobsis.
QΔ De galion.
[110b] *QB* De rigeron.
QΓ De telgetron.
QΔ De brion maritimo.
QE De ficu maritima.
Qϛ De potamogiton.
QZ De stratiotes.
QH De stratiotes ciliofillon.
QΘ De flommo.
P De ethiopis.
PΔ De arction.
PB De arcion.
PΓ De petasitis.
PΔ De e<pi>paptis.
PE De capnos.
Pϛ De lotos.
PZ De lotos agrestis.
PH De quitissos.
PΘ De lotos aegiptiu.
PI De miriofillo.
PΔI De myris.
PBI De myagron.
PIΓ De onagran.
PIΔ De crisio.
PIE De aster actico.
PIϛ De cocton.
PIZ De ion.
PIH De cancolia.
PIΘ De bunion.
PK De pseudobunion.
PKΔ De camecissos.
[110c] *PKB* De buglossa.
PKΓ De fiteuma.
PKΔ De ippoglosson.

---

1 de micetas BAs., LXXVIIII. de micetas idest fungos P. 2 de colciton BAs., LXXX. detcolcion P. 3 LXXXI. de efemero P. 4 de alsinen BAs., LXXXII. de aligsine, LXXXIII. de alsinaen P., wodurch sich daselbst die Ziffern bis zum Ende um eins erhöhen. fol. 197b r. unten; über LXXXV. der kleine Asteriskus BAs. 5 de alicotil. P. de altera c. BAs. 7 LXXXVI. de fancon idest lenticula P. 10 LXXXVIII. de .a. tertio BAs. 11 LXXXVIIII. de calife idest urtica BAs. 12 XC. de acalife, urtica est P., Glosse von gleicher Hand. XC. de galisopsis BAs. XCI. de galisobsis P. 14 XCII. de irigeron BAs. 15 XCIII. de aerigeronte P. XCIIII. de telgetron, fol. 288d, P. XCIIII, de brio. m. ebenso P. 17 XCV. de fico maritimo P., BAs. 16 XCV. de brio m. wiederholt, das Folgende ohne Nummer, BAs. 18 XCVII. de potamogitoni P. 19 XCVIII. de straciotes P., fehlt BAs. 20 <*QH*'> d. s. cillofilloni BAs. 21 C. de flommos P. 22 CI. detihopis P. 23 Mit de arction schliessen die Berner Fragmente dieses Buches, somit sind alle folg. Varianten aus P. 24 CIII. de arc., idest agrestis cucurbita, Zusatz von späterer Hand. 25 CIIII. de patasitis 26 de aepaptis 29 CVIII. agrestes P. 31 CX. de lotus aegiptiu. 32 CXI. de miro ofillo P. 33 CXII. de mirida, CXIII. de miagro 35 CXIIII. de onagron 36 CXV. de crision 37 CXVI. d. a. acticos 38 CXVII. de cogñ 41 CXX. de bonion 42 CXXI. de seudobonion 43 CXXII. de camescissos. 44 CXXIII. de buglossus 46 CXXV. de ippoglossus

PKE De antirinon.
PKς De catanance.
PKZ De tripolion.
PKH De cemos.
PKΘ De adianton.
PΛ De tricomades.
PΛA De sanction.
PΛB De <e> gylops.
PΛΓ De glys.
PΛΔ De poligalon.
PΛE De osyris.
PΛς De hercinos.
PΛZ De smilax.
PΛH De smilace leni.
PΛΘ De murta agrestis.
PM De dafni.
PMA De dafnoides.
PMB De camedafnes.
PMΓ De elleuoro albo.
PMΔ De sesamo.
PME De cucumere agresti.
PMς De elaterio.
PMZ De stafisagria.
PMH De tapsia.
PMΘ De spartu.
PN De sillebon.
PNA De bulbu merepsicum.‖
[110d] *PNB* De balano mirepsico.
PNΓ De narcisso.
PNΔ De ippofaes.
PNE De ippofesto.
PNς De cici.
PNZ De elleuoro nigro.
PNH De sesamoides.
PNΘ De tytymallo.
PΞ De pytias.
PΞA De lateris.
PΞB De peplos.
PΞΓ De altero peplo.
PΞΔ De camesicu.
PΞE De scammonia et diagridiu.
PΞς De camelea.
PΞZ De timelea id est urbisclu.
PΞH De acti disse id est sambucu.
PΞΘ De policomo.
PO De apio.
POA De coloquintida.
POB De epitimo.
POΓ De alipon.
POΔ De empetro.
POE De clematis.
POς De ampelos agria.
POZ De ampelos leucae.
POH De ampelos melena.
POΘ De dipteris.

---

1 CXXVI. de antirino 2 CXXVII. de catanane 4 CXXVIIII. de cemu 5 CXXX de adianto 6 CXXXI. de tricomanes 8 CXXXIII. de egilope 9 CXXXIV. de glix. 10 CXXXV. de poligallon 11 CXXXVI. deo siris 12 CXXXVII. de hercinus 13 CXXXVIII. de hismilace aspera 14 CXXXVIIII. de ismil. l. 15 CL. de m. agreste 18 CXLIII. de camdafn. 19 CXLIIII. de elleb. 20 CLV. de sesamoides 21 CXLVI. de cucumeri agreste 22 CXLVII. de elicterio 23 stafi rad. (t) sagria M. 25 CL. de partu 26 CLI. de sillibo 27 CLII. de b. mirepsicu. 31 CLVI. de ippoficcs 32 CLVII. de ippo. festo. 33 CLVIII. de eleb. 34 CLVIIII. de setsamo, et geflossen. 35 de titim. 36 CLXI. de pituas 37 CLXII. de lateridis 39 CLXIIII. de peplio 40 CLXV. de camesice 41 CLXVI. de scamonia idest diacridiu 44 CLXVIII. de timelia idest turuisclu 46 CLXVIIII. de actidis. i. e. sanb. 51 CLXXIII. de aepitimo. 52 CLXXIIII. de lipon 53 CLXXV. de aempatron.

ΡΠ De felicteron.
ΡΠΔ De polipodio. ||
]111a] *ΡΠΒ* De briocteris.
ΡΠΓ De anicu.
ΡΠΔ De linozostin.
ΡΠΕ De eliotropion maiore.
ΡΠς De eliotropio minore.
ΡΠΖ De scorpiodes.
ΡΠΗ De cardamo agreste.

Α' De cestro[1]). Cestron, qui appellatur psicrotrofon, quia in frigidis locis nascitur, hanc romani uectonicam uocant. erba est asta habens tenue longa unius cubiti et quadra, folia longa et tenue, similia drosi, obrotunda et diuisa, odorata et maiore radice et folia infinita. semen eius ut spica habetur, similis timbre. folia eius collecta siccantur; quae et usui necessaria sunt. radices habet tenues sicut elleboru, quae radices, si accepte fuerint, nausiam prouocant fleumatis cum mulsa bibite. folia eius collecta || [111b] dantur ad conquassationes, et de alto cadentibus subuenit, offocationes stericas soluet .ζ.i. cum mulsa accepta. morsus uenenatos et potiones olca una cum uino bibita curat; sed quisquis eum ante biberit, uim ueneni non admittit. urinam prouocat; epilenticis et manioticis cum aqua bibita prodest; epaticis et spleneticis cum oximellin ζ.i.

---

1) Glosse (XV. Jahrh.): d. cestron idest bectonica.

2 CLXXXII. de polipodu 6 CLXXXVI. de aeliotropio 9 CLXXXVIIII. de c. agresti expl. capitł. Vorrede P. 10 Vectonica herba est., Cestron P., Cestron Dya., quod SJ., besser unter Beton.* Vectonica (unter Castarem) h. est omnibus nota MS. sicotrifon SJ. psyceotriphon* Rom. uetonicam SJ.* Rom. quia pellatur P. herba SJ.P. 12 astam SJ.* uirgulas habens tenues et l., tenuem SJ.* quadras, -am* quadrata MS., -am SJ. 13 tenuia sim. d r i o*, droci P., dryo SJ. obret. P. et odor. 14 maiora ad radicem SJ.* radix et f. sunt ei inf. est ut spica, ut s. habetur SJ.* semen eius sim P. 15 simile timb., quae fehlt et radices eius ten. sunt SJ. ten. h. r.* 16 necess. est P. abet P. elleborus MS. eleborus P.SJ. que rad. P. que accepte 17 acceptae P. eleb. folia eius siccantur uisui (que usui) necessaria SJ. flagmariter cum. m. (flegmatica) fleomatis P. 18 folia uero eius, P. Beschreibung auch bei Pseudoap., aber uicht in d. Editio Romana. 17 rad. eius accepte in potu cum hydromelle n. pr. fol. eius dantur MS. 19 medentur et off., medetur et P. 20 potione (pone) uen. — cum fehlt MS. 21 saluberrime curant, -at MS. sal. curatur P., et supponuntur, fehlt MS., Quod si quis hanc herbam biberit, quisquis autem MS., 22 admittet et menomenis fehlt MS. menomenis id est contra mania P. max. presidium est, P. 23 oximelle

prestat effectum. digestionem celebrat, si anten aut granu fabae accipiatur, indigestionibus prodest stomaticis dentibus conquassata et gluttita medicatur, postquam meru debet sorbi. emptoicis prodest ζ.i. cum uino temperato, sciadicis oboli duo accepti cum aqua; et neufreticis et uessice dolorem conpescit. ydropicis .ζ.ii. cum mulsa febrientibus datur, non febrientibus cum uino et melle recte datur. ictericis subuenit, menstruis imperat. olce una cum uino bibita. uentrem mollit olce .iiii. cum uino bibite et mulsa quiatos .x. addito melle sicut electuarium et repositum et acceptum tisicis et emptoicis curat. ||

[111c] *B'* De brittanica[1]). Brittanica erba est folia habens lapati agresti similia, sed nigra et aspera, gustu stipticu; asta non habet longa, radice minore et tenue. folia eius exucantur sicut sucus eius conlectus in sole ponatur. uirtus est illi stiptica, maxime prodest uulneribus oris *et* faucium, et his facit, qui stipsin recipiunt.

Γ' De lisimacion. Lisimacion astas habet altas, maiores et tenues et fruticosas, circa quorum folia noda habet minuta, ita similia,

---

1) Glosse: de b. q' habet folia sim. lappacio agresti.

1 accepta prest. eff. sanitatis exhibet MS. si autem in modo -um MS. grani fabi, -be MS. P. 2 in digest. stomacis P. 3 uino postea glutito, MS. emoptoicis, 'emopticiis P., eru debit P. 4 utiliter datur auch P. <I. [cum lacte recenti caprino aut]? cum uino temperata sciaticis nefreticis ob .II. accepta c. a. medicatur et uesice ydr. febrient. <II. c. m. dantur. idrop. P. 6 feb. dantur P. uero cum. yctericis cum uino subuenit. c. u. fehlt MS. subuenit. 7 olca una et MS. 8 olcis quatuor .et cum u. et ciatis X. bibita, exhibita MS. [uel cum aqua calida ciatis II. ad bibendum dabis] fehlt Ms. cum melle uero composita sicut electuarium et accepta ptisicis et emoptoicis maxime subuenit. 8 olce quatuor P. bibita P. 9 decem additur mello addito P. electar. P. 10 maxime curat P. Das Folgende ist eine Verarbeitung von Pseudo-apuleius 1., teilweise finden sich diese Dinge auch bei Serapion. Wie gewisse Wiederholungen andeuten, laufen hier mehrere Redaktionen aus verschiedenen Dioskoridesbearbeitungen nebeneinander. 11 Britanica. Brict. MS. herba, P. 12 similia apatio agr. sed paulo nigriora et, fehlt MS., lanosa stiptica hastam luero habet longam et radicem paruam et t. 13 et folia eius exsucantur exsicc. MS. sicut fehlt, P. 14 sucus e. collectus, siccatus MS. ponitur et siccatur et est illi. 14 sole — 15 prodest fehltMs. hec prodest m. uuln. et cancris oris uel f. et f. P., cum uino et hiis qui per tipsim (ptipsim,) ptisim MS. incurrunt 17 Lisimation -machion SJ. -mation hastas habens P. his qui P. astas h. maiores, et. t. fehlt MS. 18 quarum nodos folia, noda fol. h. P. minuta h. salicis <ἰτέας> s.

gustu stiptico, flore purpureo aut auroso. locis nascitur humectis. sucus erbe eius stipticus est, sanguinem reicientibus prodest, dysintericis potio data et supposita subuenit. fluxum matricis mulierum abstinet supposita. naribus profluentem sanguinem fronti inlita stringet. uulneri recenti || [111d] paracollesin facit, et si fumigatione adibita fuerit, uim ueneni longius arcet et sorices occidet.

J' De poligonon[1]). Poligonon masculus aut carcinetron aut *extradan* aut clema. aut myrto<peta>lon. aut policarpon uocant. erba est uirgas habens teneras molles et multas, nodosas, spansa super terra, sicut agrostis. folia habet rute similia, sed oblonga et mollia. semen habet foliis singulis, unde et masculus dictus est, flore albu aut fenicinu habens. uirtus est illi stiptica et frigida, unde sucus eius bibitus emptoicis medicatur, uentris abstinet reumatismum, colericis et stranguiriosis opitulatur, urinam prouocat. morsibus uenenatis cum uino bibita medicatur, periodicis febribus ante una hora accessionis accepta prodest. || [112a] supposita fluxum mulierum stringit, dolores aurium conpescit, et si p[l]us mittat, cum uino cocta et melle uulnera nature curat. folia eius cataplasmis adibita estigationes stomachi tollit, sanguinem reicientibus subuenit, herpetas curat, igne acrum extinguet, tumores et duritias inposita sparget. recentibus uulneribus prodest.

---

1) Glosse: links sanguinaria, rechts de p. i. e. corrigiola.

1 stiptica et florem purpureum nascitur in l. 2 herbe huius, herbaeius P. maxime pr., P. 3 dissint., desin., P. potui datus, et supp. MS. subuenit, 4 abstinet subpositus 5 illinitus statim str. uulneribus r. recente P. paracolesin, -collisin P. 6 adhibita P. herba suffumigatione adhibita, fum. MS. coricis P. 8 De Poligonos P. Poligonos masculus herba est uirgas cartinetron P. extradam? P. 9 myrtrolon P. 10 teneras MS. tenues SJ. multum MS. et spansas expans. SJ. super terram s. agrestis, SJ. agrost. MS. unde et policarpos dicta est. 12 molliora SJ. et semen in f. iuxta fa. SJ. abet P. dicta est datus in dictus korrig. P. 13 flos est illi albus a. fenicinus -ceus SJ. uirtutem habet stipticam 14 emopt. 15 reumatismo P. collericis stranguriosis 16 bibitus 17 unam horam, hora una P. acceptus maxime prodest, P. 18 suppositus f. mulieris extinguit extringat P. compescit. Cum uino coctus 19 mittant P. 20 adhibitae P. estuationes stigationis P. stomaci tollunt. 21 subueniunt etc. ignem i. agrum P. extinguit P. 22 duritiies, duricias P. spergunt, spargit P. 23 maxime prosunt, max. prodest P.

E' De poligono femina. Poligonon femina frutex est .i. uirga habens, molle et cannosa, spisse sicut panpingas et nodosa, in quibus nodis sunt folia pity similia. radix est illi inutilis. nascitur locis humidis. uirtus est illi stiptica; omnia suprascripta facere potest, sed minus uirtute habet.

S' *De poligonaton. || [112b] Poligonaton nascitur locis montuosis; frutex est alta; folia habet similia lauro, sed latiora, gustu simile habens male quidoniae aut male granate, stiptica paululum. singulis foliis flores albi plurimi nascunt<ur>. radix est illi alba et mollis, nodosa, aspera et longa, odorem graue habens grossitudinem digiti. uulneribus adibita cataplasma medetur, liuores uultibus detergit.

Z' De clematis[1]). Clematis aut daflionides aut poligonides aut mysinoides uocant. nascitur super terra, sarmenta longa habens, sicut iunci habet grossitudinem, folia longa lauro similia factura et colore habens, sed brebior. folia eius et asta bibita cum uino solutionem uentris stringit, dysintericis subuenit. pessario adibita cum lac et oleo roseo et cyprino disintericas dolores mitigat. masticata dolorem dentium tollit. morsibus uenenatis || [112c] occurrit. dicitur et morsu aspidis cum aceto bibita mitigare. nascitur locis cultis.

H' De polemonion. Polemonion aut fileterion, cappadoces uero celidoniam uocant, astas habet tenues et quadras, folia paulo maiora a ruta et oblonga, similia polligonia aut calamites; et

---

1) Glosse: de clematos.

1 Poligonos uero femina, Poligoñ P. unam uirgam furga in uirga korr. P. 2 mollem et carnosam cannus asp. P. (a. R. al.carnosa verdruckt aus cannosa, MS.) spissam sicut ramosa pinguis <σαλπίγγας> ranpinguis P. unglücklicher Besserungsversuch eines verstümmelten Wortes, nicht bei SJ. u. MS. 3 folia sunt pici, pini SJ. piti P. 4 umidis P. est ei 5 quamuis minorem uirtutem habeant. habens P. 6 Poligonaton nur in P. 7 set lat. 8 paulolum 10 et aspera 11 digiti habens. 12 liuore 13 Clematis, Cl. alia Dya. a. dafnoides a. policantis SJ. misinoides P. 14 nascitur super terram locis cultis sarmenta l. h. in grossitudinem iunci et folia in lauri factura, 15 folia habens P. simile P. lauri sim. SJ. factura habens P. 16 colore sed breuior P. sed breuiora et br. SJ. f. et asta b. 17 stringunt et dissintericis subueniunt, disint. P. adhibita P. 18 lacte ciprino, cipr. P. dissintericos mitigant 19 tollunt. 20 occurrunt. morsus asp. mitigant ut dicitur. 22 Polemonion cappadocii celidoniam uocant, celod. P. <cf. Spr. IV 8. Nr. 25.> 23 et folia tenuia, parum minora SJ. 24 et oblonga similia poligonio aut calamite (a. R. al. calamento).

super ipsos folliculos sunt, in quibus semen est nigrum. radice longa cubitum unum, sed súbaluida, simile strutio. nascitur in montuosis et asperis locis. radix eius cum uino bibita morsibus uenenosis occurrit, disintericis et disuriis et sciadicis cum aqua bibita prodest, spleneticis cum aceto .ζ.i. bibita medetur. inligata radix eius ictu scorpionum ualescit. dentium dolore masticata conpescit.

Θ′ De sinfitu[1]). || [112d] Sinfitu locis nascitur asperis. uirgas habet similes origani et tenues et capita sicut timu, sed tote lignose sunt et odorate et dulces ad gustum, fleuma prouocat. radix est illi longa et obrufa, grossitudinem digiti habens. elixu in mulsa pulmonem purgat. reicientibus sanguinem et neufreticis cum aqua medetur. cum u*ino*[2]) cocta et bibita fluxum mulierum stringet, disintericis opitulatur. cum obsimellin data conquassationibus et dolores lateris curat. masticata amputat sitim, aspredinem faucium mitigat. uulneri recenti paracollesin facit, interoceras bibita et cataplasma adibita optime curat. carnes celerius facit coci.

I′ De alio sinfitu[3]). Sinfitu aliu, aut pittenum uocant, asta est illi aspera, longa duobus cubitis, angulosa || [113a] et ab intus inane, in quibus sunt folia aspera et angusta et oblonga sicut

---

1) Glosse: ... sinfy..u.

2) in auf Rasur. M. 11 grossit. und 12 in von späterer Hand zwischen den Zeilen wiederholt.

3) Glosse: de a. sinfytu.

1 ipsa s. astas SJ. foliculi, foli Rasur culos P. nigru P. radix est illi l. cubiti unius s. subalba, subalbida P. et similis 2 strucionas citur P. in fehlt 3 locis et asperis 4 uenenatis dissur. et dissin. sciat., P. max. prest. effect. auch P. uero cum, 5 splenedicis uero P. sing. presid. est. singula sing. pr. est, P. radix collo illigata, inrigata P. 6 ictus s. hictuscur piono P. uincit. masticata d. dolorem c., dolorem P. masdigada P. 8 Simphitum nasc. l. a. 9 abet similis P. origano thimus, -um MS. timmu P. uirge lignose s. totus lignosunt P. 10 in gustu flegma, gustu P. prouocant. 11 obruffa grosi- P. abens P. elixum 12 nefr. 13 cuma qua. P. radix cum uino mulieris 14 astringit stringit P. oximelle, oximellin P. conquassationes, conquasacionis P. 15 doloris saluberrime, -mi P. curat siti P. 16 paracoles. P. entricoellicos anterocell. MS. <ἐντεροκήλας> 17 cataplasmati -bus MS. adhibita P. et carnes obtime P. 18 coqui facit. carnis celeribus igni facit P. 19 De sinfitu alio P. S. alio P. Aliud simphitum quod pitheum pictenum MS. pitinum P. uocatur astam habet asperam 21 inane' P. -is MS. in qua sicut buglosse, -a. MS.

bubussa. habet enim ipsa asta angulos, in quibus folia nascuntur, in qua folia sunt flores melini. semen habet super ipsa asta sicut flommos, et asta et frutex aspredinem habet, pulueris simile, quae cum carni applicita fuerit, pluriginem facit. radix ei colori nigro, quae fracta alba paret et muccillaginosa, cuius et necessitas est ci<r>ca usum. trita et bibita emptoicis medetur, conquassationes reficit, tumores ani sparget cum folia irigerontos. cataplasma adibita omnia suprascripta facere potest. uulneribus paracollesin facit. carnes incisas frustis et in caccabo missa in se glutinare facit.

*$A\Gamma$ De <o>lostion[1]). Olostion erba est minuta, tres aut .iiii. digitos *alt*a, folia et asta coronopodi similia habens aut agrostis. uirtus est [113b] illi stiptica. radix est illi ualde tenuis sicut filu, albu, odore uinosa, longa digitis .iiii. nascitur locis cultis. potest et haec sicut suprascripta carnes coagulare. cum uino bibita reumatibus adest.

$B\Gamma$ De stibe. Stiuis folia et semen uirtute habet stiptica; unde elixatura eius accepta et supposita disintericos opitulatur. aurium dolore mitigat et si p[l]us miserit; folia eius cataplasma adibita suffusiones oculis detergit, fluxum sanguinis uel uulnerum siccat inposita.

$\Gamma\Gamma$ De climenon. Climenon asta habet quadra, simile fabae uiri-

---

1) Glosse: de olostion. Asteriskus?

1 habet etiam hasta P. angulus P. nascuntur. flores sunt illi mellini. 2 inquibus f. s. P. super astas hasta P. 3 flomos, flommus P. haspredinem habent P. astas et flores habet papaueri, pulueri MS. pulueres P. similes 4 quod si carni, carne P. applicatum, adplicita P. fuerit prur. est ei colore, auch P. 5 nigra quae (quod) que P. cum fracta fuerit apparet et etiam mucilag. cuius — circa usum fehlt. 6 cicausum auch P. quae trita emopt. et mopt. P. conquassationem P. conquas. 7 tumoris anni P. spergit, spargit P. c. foliis yrigerunte, folio irigeruntos P. cataplasmati 8 omn. supra uulneri 9 paracolesin P. -sim carnis incisis frustim fehlt SJ. frustis MS. in cacabo missas, auch P. 11 De oleostion Oleostion P. SJ. Olostion Dya., herba, auch P. tribus 12 digitis coronepodi, -opodi P. agrestis, acrostin P. lilii albi, filus albo P. 14 odorem P. uinoso altis, ocultis P. reomatibus P. 17 Stibeos herba est. cuius semen et folia. Das Folgende ist aus Oribas VI 507 La. Erst die 2 letzten Sätze sind unserer Übersetzung entnommen. 19 Item folia eius cataplasmati ad. suffocationes 20 uel fehlt inp. siccant. 17 Stybeas SJ. De Stibae. Stibis P. 18 dissintericis P. 19 dolorem P. adhita P. 20 suffocationis P. sicat P. 22 Climenon, -um MS. astam h. quadram similem f. uiridi et folia sim. fabae P.

dis. folia habet similia arnoglosse, folliculos super ipsa uirga duos sibi coherentes, similes iridi et polipodio. melior est montuosus. sucus eius cum radice datus emptoicis prodest, quiliacis similiter, || [113c] fluxum mulierum stringit. uirtus est illi stiptica et frigida. naribus profluentem sanguinem sistit. folliculi ipsi uulneribus inpositi paracollesin facit.

IJ' De periclimenon. Periclemono aut splenion uocant, frutex est simplex, in circuitu folia habet alba et similia hederae; et circa ipsa folia uirge sunt tenues, in quibus semen est hederae simile, quod semen foliis adheret, durum, quod cum uim leuatur. radix est illi grossa. nascitur locis cultis et in ortis et coheret rebus sibi proximis. semen eius collectu et in umbra siccatu cum uino bibitu diebus .xl. splenem siccat, reficit corpora post laborem, hortopnoicis et subgluttientibus medicatur. urina sanguinea sexta die prouocat, diu parturientibus subuenit. similis uirtus est et foliis ipsius: triginta septem diebus bibita genitalia semina homini nutrit. oleo mixta et peruncta frigora periodica excludit. ||

[113d] *IE'* De tribolu. Triboli genera sunt duo, siccus et humidus. siccus folia habet similia andragne, sed tenera et dura; astas habet longas et teneras porrectas et duras, in quibus spinae nascuntur. nascitur locis fluminalibus et desertis. humidus, qui

---

1 -glose P. folicul., P. hab. duos MS. super uirgas -am SJ. habens 2 ibi coer. P. similis P. yridi, uiridi P. polipodion P. montuosis P. SJ. m. e. 3 succus radice sua, c. rad. eius P. emopt. et mopt. P. ciliacis sing. pres. est. quil. sim. fehlt P. 5 frida P. foliculi ipsi 6 paracollesim faciunt. paracollos. P. 7 De periclimenon, Periclimeno P. Matrissiluia MS. Periclimenon siue splenion [siue ut Latini splenaria uel lienaris]. 8 alba similia edere, ederae P. 9 ipsa uirge folia sunt semen edere s. 10 foliis ederae et duro P. quod cum ui leuatur, — et ut MS. cum ui l. SJ. 11 ortis [et in terrosis — inter rosas SJ. MS. atque interclusis locis] et coheret, coerat P. 12 sibi siui P. uicinis fructibus fructicib. SJ. uel circumuoluitur collectum siccatum et 13 bibitum splenem sicut urin. MS. refecit P. Die 2 folgenden Sätze sind vertauscht. Auch bei MS. 14 orthonoicis et subglutient. ort. et subguden. P. urinam s. 15 VI diebus bibitum p. 16 est illi et folia P. et fehlt, genitalia fehlt 17 hominum, -is puat MS. nutriunt holeo mixta per. P. 18 excludunt. 19 De tribulo. Tribulo P. Tribuli g. s. d. siccus et humidus. dui P. siccus uero, auch P. 20 f. similia h. [in] a. sed tenuiora. teneriora SJ. (a. R. al. tenera et dura) non t. sed MS. 21 aste sunt hastas P. illi longe et tenere et <lies terre> porrecte in quibus nasc. sp. tene et P. 22 nascitur fehlt. fluuialibus SJ. MS. uero qui d., auch P.

dicitur, in fluminibus nascitur. cuius coma super aqua extenditur. cui folia supernatant, spinas uero celat in aqua. folia latiora habet et oblonga. hasta eius in initio grossa est, id est in summum, ceterum ad radicem tenuis et habens spinas; sicut spica semen amborum habet. uirtus est illis frigida et stiptica. omnes tumores inpositi sparget. melle addito aptas oris et putredines tollit, faucibus et gingibis inpositio opitulatur. sucus eius colliriis nobilis miscetur. semen eius cauculos frangit et excludet. terreni uero semen .ζ.i. bibitu et inpositu morsibus uenenatis occurrit. dato ueneno ||

Cod. Parisin. latin. 9332 [fol. **290** c] contrarius est uim eius uincendo. elixatura eius sparsa pulicis negat. in flumine tracie uero in strimona palude de erba eius equi inerbantur. semen eius, quia dulce est, eustomacum est. pro tridico de ipso pane faciunt usui aptum.

XVI. De olimonio. Olimonio aut neroides folia habet || [**290** d] similia bete, sed tenera et oblonga et multa, asta habens longa et tenera et erecta, sicut liliu. semen habet ofrufu et stipticu in gustu. Semen eius bibitus cum uino oxifabe uno disintericis et quiliacis opitulatur, fluxum mulierum stringit. nascitur locis cultis et umidis.

XVII. De lagopu. Lagopu bibita cum uino uentrem abstinet. febrientibus cum aqua datur, non febrientibus cum uino. trito

---

1 aquam 2 cui fehlt laciora P. 3 habens, P. [asta eius in qua habet quosdam globos duris spinis stantes angulatos in quibus semen est inclusum Zusatz aus:? asta in initio -i- in summo g. est ceterum, asta heris P. inicio P. et habens, h. in se tenues sp. sicut spica SJ. in se tenuis P. sicut spina P. 5 semen est ambobus. habent P. illi frigida et stiptica es folgt ein Zusatz aus Orib. VI. 513. omnis tumoris P. 6 spargunt inposit Rasur espit mit übergeschr. arg. P. naptas <ἄφθας> et omnes o. p. abta solis P. putridinis P. 7 tollunt inpositi opitulantur inposicio P. 8 nobilibus adm. coll. colleris admiscitur P. s. ipsius eorum cauculus stringit P. excludit P. semen <II. semen eius P. 9 bibitum et inpositum 10 uenino P. 11 contrarium uis, uim MS. elix. est. *e.* el. eius herbe cum semine sparsa, el. eius sparsa pulices necat MS. 12 pulices necat, tracide P. tr. et in strimonia, tr. in stirmonia pall. MS. 13 plaude, palude herba *e.* padulem P. inherbantur semen quia, simen eius *e.* 14 (eustomach.) tritico panis fit usui aptus. 16 *Iς'* De olimonion M. im Index. XIV P. Limonion herba est tyrsum habens lilio similem et folia bete similia semen plurimum rubrum redarguentis siue stiptice uirtutis. (Geklürzte Bearbeitung) 18 obrufu 22 *IZ'* De lagopu M. im Index. Lagopos [dicta est a similitudine leporum pedis] nascitur [inpratis et] locis cultis et ubi oliue habundauerunt. cum u. potui data uentrem a. cum aqua et non, c. aqua datur n. f. *e.* 23 trita et inposita.

et inposito tumorem inguinum spargit. nascitur locis cultis et ubi oliua habundauerit.

XVIII. De medion. Medion nascitur locis asperis et umbrosis. folia habet seridi similia, hasta habens longa tribus cubitis, flores habens purpureos maiores et obrotundas, semen minutu, simile cnico, radicis longas duabus palmas, grossitudine uirge habentes, gustu stipticu. sicca et trita addito melle et diebus multis accepta fluxum mulierum suspendit. semen uero eius cum uino bibitum menstruis imperat.

XIX. De epimedio. Epimedio hasta habet non maiore, hedere simile folia habens, decem aut duodecem, nec flore nec semen habet. radix est illi tenera et nigra et odore graue habens, gustu fatuo. nascitur locis humidis. folia eius trita cum oleo et inposita mammas crescere non admittit. folia et radix eius cum uino bibita post purgationem in .ζ.v. generare non sinit, si quinque aut sex diebus fuerit bibita.

XX. De xifion. Xifion aut fasganon aut macerida dicunt pro scemate foliorum, quia similia sunt iridi, sed minora et angusta et acuta sicut macera, haspera asta habens [**291** a] et cubitalem cum floribus purpureis. radices illi sunt paruule et rotunde, una super una positis sicut bulbi minoris, altera deiossu, qui est tenuis, et superior grossior. nascitur locis cultis. radix eius cataplasma adhibita cum uino et libanotida infixa corpori eitiet. cum pulenta adhibita in cataplasma et mulsa pustulas et tumoris corporis tollit, unde id medicaminibus miscetur. subposita menstruis im-

---

3 *IH'* De medion M. Monogr. P. Medion [siue ut alii basilion en(eu-)caticon] 4 habens et astam longam cup. et flores purp. obrotundos et sem. minutum 6 gnico, ecnicu P. et radices palmis. gross. — stipt. fehlt, dafür est autem uirtutis redarguentis denique sicca trita et cum melle more electuarii data m. d. fl. mulieris 10 *IΘ'* De Epimedion M. im Index. Epimedium, Fpi. *c.* siue ut latini uineta, uiecta SJ. hunctam *c.* non maiorem edere ut mai. *c.* 11 similem et f. d. duodecim carens flore et s., fol. VautVI SJ. 12 cum odore graui et g. 13 folia trita inp. mammascere non P. 14 admittunt folia eius rad. cum 15 purg. mulierum, in .ζ. V. fehlt P. korr. *c.* sinunt 16 dieb. fehlt *c.* bib. fuerint 17 *K'* De x. M. Xifion siue ut alii fagasmon siue ut latini gladiolus segetalis folia habet yridis similia sed... Xixion *c.* fagusmon *c.* 18 uiiridis *c.* iridi SJ. et angustiora SJ. mathera, macheria SJ. 19 et asperam astam, ast. asp. SJ. *c.* et cubitalem — rotunde fehlt P. 20 sunt illi due SJ. *c.* 21 super alteram posita altera est desuptus ten. et supergrossior; inferior uero subtus tenuis est et superior gr. frigidior acrioris uirtutis SJ. *c.* 22 superior uero radix maior est et acr. uirt. denique cum mulsa cataplasmis adh. pustulas et tumores tollit medic. mixta et subp. m. i. cum uino bib. addita *c.*

perat. superior radix eius cum uino bibita uentrem[1]) stimulat, iossanu uero accepta infantes enterocellicus medetur.

*XXI. De sparganion. Sparganion folia habet xifio similia, sed angustoria et reclinata, super hasta habens capitellum, in quo semen inuenitur. radix eius et semen datur cum uino contra morsus uenenatus.

XXII. De xeris. Xeris aut cestris aut xirida aut hirina agreste dicunt, set Romani gladiolum dicunt, folia iridi similia habet, sed latiora et acutiora, hasta in medio foliorum cubiti unius longa et grossa, in quibus uirgis capitella sunt trigona, et sub ipsa flores sunt purpurei et in medio finicini colorem habens. semen ipsum in foliculis est, simile cucumeris. semen ipsum rotundum est et nigru, gustu uiscidu. radix est illi nodosa et longa et rufa; uulneribus capitis optime prodest, fracturis medetur, ossa confracta excludit, omni corpori infixa euocat inposita addito ei florem esusti partes tres et radiccs centaurie partes *cin*que et melle sufficienter. aceto addito et cataplasma facta tumoris et duritias spargit. bibitur, ut conquasationes reformet, lateris, dolorem tollit, stranguriis et sciadicis optime opitulatur. radix eius fluxum uentris stringit || [291 b] cum dulcore et aqua maritima accepta.

1) Lies: uenerem.

1 Nach stimulat Zusätze. 2 radix uero inferior accepto infantibus enterocelitis, infante santero. P. in utero ciliacis *e.* 3 *KA'* De sparganion M. Sparganion nur in P., fehlt sonst überall. 7 *KB'* De xeris M. Dexeris, SJ.MS. in *e.* korrig. (De Dexeris) Derselbe Text steht auch unter gladiolum, doch mit Varianten, die ich mit * bezeichne Dexeris aut cestris a romanis gladiolus dicitur hec fol. habet yridi sim. 8 uir. P. Glad. quem alii deteris aut c. dicunt f. yridi s. h. laciora et acuciora P. 9 et astam,* (hastam) longam grossam, 10 gross. et in *e.* in qua uirge, in cuius uirga* s. cap. habentes trig., cap. sunt trig.* trigona — semen fehlt *e.* SJ. sub. quibus, ipsis MS. 11 purp. in fenicheum c. habentes, sub ipsis f. habens p. et in m. fenicinum (al' feniceum) colorem h.* semen est in foli. sem. est eius in foli. sim.* eius in f. est *e.* MS. 12 cucum. semini rot. rotundum et nigrum et gustu* 13 uiscidum nodosa longa et ruffa n. et l.* que uulnera c. o. curat, curant* 15 omnia inf. c. inuocat P. 17 tumores et duritias spergit si partes tres floris eris addantur ei et radicum centauree pariter .V. et mel sufficiens. aceto addito ut catapl. factum bib. tumores — spargit erst weiter unten* duricies *e.* si uero tres foliorum partes ei addantur et radices centaurie partes quinque et m. sufficiens et acetum et ut cataplasmis (-ma MS., -mata facta *e.*) inponantur tum. et durities spargunt* 18 sparget MS. bibita (-um MS.) conquassationes reformant* conquassationibus subueniat 19 tollunt* opitulantur* 20 cum dulc. in aliis cum dolore *e.* marina sumpta maritima*, *e.* MS. accepta* MS.

semen eius diureticus est; tres oboli accepti aut .ζ.i. cum uino bibita omnia suprascripta facere potest; cum aceto bibita splenem siccat.

XXIII. De ancusa. Ancusa nocla dixerunt. folia habet lactuce similia, sed acuta et aspera et maiora et 'multa in giro super terra sparsa, spinosa. radix est ei digiti habens grossitudinem, colore sanguineo inficiens digitos. estate nascitur et locis cultis. uirtus est radici eius stiptica, conbustionibus medetur cera et oleo addito, uulnera renum curat. igne agrum cum pulenta extinguit, maculas corporis et lepras cum aceto inposita emundat. supposita menstruis imperat, abortum facit. elixatura eius stericis mulierum recte adhibetur, neufreticis et spleneticis opitulatur; febrientibus cum mulsa datur, non febrientibus cum uino. folia eius uentrem stringunt cum uino bibita. quam pimentari ad miri confectionem utuntur oleum aluminantes.

XXIV. De alia ancusa. Alia ancusa, quam multi alcibiadion dicunt aut onocilo; huius distantia facillime intellegi potest, quia folia minora habet et aspera, superiores uirgas simile suprascripte, set tenues, super quas florem purpureum proferet aut fenicinum. radices rufas habet et oblongas. nascitur locis arenosis. uirtus est radici et foliis eius: morsibus uenenatis occurrit; sed si manducatur, et bibita et collo inligata uim ueneni non a<d>mittit. cuius folia si masticata [**291**c] conspueris, serpentem occidis. Est alterum genus ancuse similis suprascripte, sed minus semen

---

1 -cum e. ex quo .II. obuli (oboli), ex quo tres oboli * quod ualet obulo uno accepto MS. uino omnia 2 bibitum splen Ms. 3 siccant *e*. 4 *ΚΓ'* De a. M. Anchuse duo sunt genera quarum una f., SJ. 5 aguta P. et aspera et nigra et spinosa 6 rad. eius dig. habet *e*. 7 et coloris sanguinei in estate infitiens, dig. inf. später korrigiert in interficiens *e*. nasc. locis c. folia habens in g. s. terram spansa. radix est uirtutis redarguentis uirt. est *e*. 8 conbustionem *e*. med. [lege eam mense februario] cera uel 9 addita *e*. optime curat (ignem acrum) polenta 10 et mun., emendat *e*. 11 subp. sterilibus mulieribus *e*. 12 nefret. 13 folia uentr. 14 stringit in -unt korrig. P. quam pim. — aluminantes nur in P. zu aluminantes vgl. I. *ΞΗ'* 16 *ΚΔ'* De al. anc. M. Al. anc. Monogr. P. Alia anchusa albucidion (a. R. al. alcibiadion) dicunt [supradicta paruior est] quia 18 asperiora uirgas similes supradicte ut supra sim. superiori et *e*. 19 sed feniceum profert 20 ruffas haren. *e*. in locis SJ. 21 radicis et foliis *e*. foliis ist im P. aus florem korrig. eius una o. si manducata fuerit, sed et manducata et b. *e*. 22 et in c. ligata amittit P. *e*. Drucke. 23 si masticata fuerint serp. cum spueris occides *e*. 24 anchuse simile superius *e*.

habens, colore habens feniciu. isto similiter masticato et consputu celerius serpentibus infert mortem. radix ipsius cum cardamu et isopo bibita oxifabu plenia lumbrices latos stinguet.

*XXV. De licobsis. Licobsis, quem multi et ipsum ancusam dixerunt, folia laptuce habet similia, set oblonga et aspera et grossa et declibes; supra radice hasta habens longa et aspera et recte, ramulos multos habens .i. cubiti altitudinem, super habens flore minuta in cubiti et purpureo et obruffo et stiptico. nascitur in campis. radix eius in cataplasmis adibita conpulenta igne agru extinguit. trita et cum oleo superhuncta sudorem prouocat.

*XXVI. De acion idest sibissono. Acion aut dorida, multi et istam [a] a<l>cibiadion dixerunt; folia oblonga et aspera et tenera et pinguia similia ancusae, sed minuta, spinas habens inter se, set folia multa et minora super asta, habens flores purpureos circa folia, in quibus semen est ueluti caput serpentes. radix tenuis sicut digitus, nigri colores. cum uino bibita morsibus uenenatis occurrit et omni corpora contra uenena tutissimas seruat. similiter facit et semen ipsius. dolorem sciadicum proibet et lac mulierum cum uino bibitu abundare facit aut cum suco tisane bibitam.

XXVII. De ocimoides. Ocimoides multi et stecion dixerunt aut fileterion. [291d] folia habet similia ocimo, hastas duorum palmorum et asperas, foliculus habens similis iosquiami, et semen nigru, mellantio similem. uirtus est illi: cum uino bibita morsus uenenatus conpescit, sciadicis cum murra et piper maxime prodest. radix est ei tenuis et inutilis.

---

1 hab. quod habet col. SJ. habet et colorem feniceum et istud similiter istos militer P. masticatum et consputum et masticato wiederholt, aber getilgt P. 2 infret P. cardamo et ysopo 3 in (modo) oxifabi unius <ὀξυβάφου πλῆθος> modo oxifabre *e*. lumbricos l. occidit 4 *KE'* De licobpsis M. Text nur in P. 7 rete P. 12 *Kς'* De acion M. Text nur in P. 22 *KZ'* De o. M. De ocimoides. Das Kapitel steht mit Ausnahme von multi — fileterion, was nur P. hat, im Druck am Anfange des Artikels: ocinium, bei SJ. unter ozinum. Varianten: ozimo, 23 duarum palmarum SJ.*e*. 24 et asperas fehlt que foliculos similes habent iusquiamo, que aste f. h. sim. squiamo SJ. 25 nigrum simile melantio, -atio SJ. illi talis 26 uenenatos sciaticis murca, mirra *e*. pipere 27 inut. et ten. Unter ochimonides findet sich folg. gekürzte Bearb. O. folia habet ozimo similia et ramos yrcos cum lanis semine plenis ut est mellantium quod potui datum medetur serpentium morsus atque sciaticam passionem. 27 Hier folgt bei Spr. *κθ' περὶ ἐρίνου*, welches Kapitel in der Münchner u. Pariser

XXVIII. De agrostis. Agrotis uirgas habet nodosas et spansas super terram, supra quas uirgas folia acuta et lata et dura sunt sicut sicanna minora. radix est illi nodosa et dulcis et animalia pascitur. radix eius cataplasmis adhibita uulneribus paracollisin facit. elixatura eius bibita torcionibus et disurie medicatur, uulnera uesice optime curat, cauculus frangit.

XXIX. De calamo agrestis. Calamo agrostis maior et in omnibus ab agrostis. quem si animalia comedant, cicius infert mortem, maxime in biis babiloniae que nascetur[1]); in parnaso qui nascitur, multas hastas habens, folia sunt illi edere similia, flores albi et odorato, semen minuto et bono, radices quinque aut sex, albas longas et dulcis, digiti unius habentes grossitudine. aelixa in uino et melle addito et murre dimidia parte medicaminis est oculorum et omnium caliginum. quod medicamina in pos<c>id<e> erea reponi oportet. elixatura radicis eius tantum potest, quantum et radix. semen eius diureticum est, nausiam prouocat, uentrem stringit. in cilicia nascitur, quem ciues ipsi quilima uocant, que si uiridis comesta fuerit, bobes inpinguat.

XXX. De sideritis. Sideritis aut aeraclea qui dicitur, folia habet similia prassio, sed oblonga sicut elelifacos aut inos, sed minora et aspera. hasta habet quadra, longam duobus palmis et longiores

---

Handschrift als: de hercinos viel später kommt: *PΛς'* (CXXXVII). Vgl. F. Reinhold Dietz. Analecta medica (Leipzig 1833) S. 4 ff. 1 *KH'* De agrostis M. im Index Agrostis siue gramen 2 habet folia uirg. fol. sunt MS. dura 3 sicut canne minoris sunt sicut *e.* SJ. dulcis quam boues et alia animalia pascunt. 4 pascuntur SJ. MS. p. quod catapl. quod fehlt *e.* cataplasmatibus MS. paracollesim, peracolisim *e.* 5 torc. et cauculos, calculos *e.* MS. Zusätze aus Gal. ad Patern. Pseudoapul. 77. Orib. VI 426 La. 7 *KΘ'* De calama agrostis. M. im Ind. Calamus 8 acrotis quam si MS. comedunt citius, hiinferet P. 9 et maxime ille qui in uiis babilonie nascitur illa que MS. 10 et in p. astas habet mult. s. et flos albus et odoratus, 11 semen habet, habens MS. 12 dulces grossitudinem u. d. h. 13 elixus, elixa MS., adito P. parte et piperis et libanotidi tercia parte 14 medicamen facit o., hoc med. oc. cal. MS. et caligines tollit -men 15 buscide (x), pixide *e.* bussida enea MS. debet MS. radice P. elix. eius radicis *e.* 16 duriticum P. 17 nasc. in cilitia, cicilia *e.* sicilia MS. quam 18 quilinia *e.* MS. boues, a bovibus apostemantur. MS. 20 *Λ'* De sideritis M. Sidericis, *e.* (-tis) eradia, *e.* eraclea SJ. MS. qui dicitur nur P. 21 elilifagus, lilisfagus SJ. yrios, ynos *e.* ynnos SJ. inos MS. <*ἢ δρυός*> 22 astam quadram (duabus) palm. uirgas long.

1) Hier beginnt Spr. *Λβ. περὶ τῆς ἐν Παρνασσῷ ἀγρώστεως.*

et suaues in gustu et stipticas, in quibus uirgis sunt capita obrotunda sicut uerticilli, sicut prassiu, et in ipsis capitibus semen nigru inuenitur. nascitur sub petra. folia eius [292a] trita et inposita uulneribus recentibus paracollesin facit mire.

XXXI. De alia sideritis. Alia sideritis hasta habet duobus cubitis longas et teneras, folia habet in ipsis astas similia persteridi, set diuisa, in circuitu plurimum nascens, sed insusu tenues et oblongas, et in cacumine haste capitello rotundo et aspero, in quo semen est simile bete, obrotundo et duro. et huic uirtus est traumatica similis suprascripte.

XXXII. De tercia sideritis. Est et tercium generum sideritis, quem crateuas eracleam dixit. nascitur in parietibus sicut uitis, folia habens minora, tenera et multa ex una radice nascens, similia coriandro. cuius haste longe sunt duobus palmis et molles et albidiores. flores habet fenicinos, gustu mucellaginosu. trita et inposita recentibus uulneribus paracolesin prestat.

*XXXIII. De acilio. Acilios,| quem multi dicunt sideriten, asta habet duobus palmis longas, set obtortas, ut coluber est. in quibus folia sunt tenera, diuisa in circuitu, similis coriandro, amara et muscellaginosa et odore uiscido et capitello super habens obrotundo, flore habens aureo colore. nascitur locis umbrosis et cultis comaque trita et inposita uulneribus paracollisin prestat et sine tumore loca suprascripta seruat, fluxum sanguinis abstinet maxime mulierum subposita matrici. elixatura eius fomento adhibita fluxum matricis stringit, disintericis utiliter datur.

---

1 cap. sunt 2 uerticelli et, uertiscelli *c.* uoticelli SJ.; a. R. al. uerticuli prassii 3 nigrum 4 recentibus nur P. paracolesim faciunt p. prestat MS. Die drei Arten sind im Druck in einem Kapitel vereint. 5 *ΛΑ'* De alia sideritis M. Alia sidericis, *c.* (t) astas habens MS. 6 et teneras fehlt *c.* et folia in astis, astulis SJ. peristeridi <*περιδος*> 7 et diuisa, sed diu. MS. nascentia sed uisu, sed in uisu *c.* et in SJ. tenuia 8 oblonga, longa SJ. in cac. uero aste capitellum habet rotundum, retundo P. et asperum 9 quo fehlt P. blete, uite P. bete MS. obrotundum et durum uhic P. 10 termantica et 11 *ΛΒ'* De tertia sideritis Est tert. *c.* est et tert. genus, est et secundum MS. sidericis (t) sideritidis SJ.MS. 12 quam cratebras oradium, quod catebras araclium SJ. eradium *c.* eracleam MS. 13 minuta et aspera tenera *c.* nascentia 14 aste, haste MS. malmis P. 15 feniceos, fenicinos SJ. in gustu mucilo-ginosa, muscil. MS. 16 uuln. rec. MS. facit, prestat *c.* MS. 17 *ΛΓ'* De aciliu M. Text nur in P.

XXXIV. De bato. Batus omnibus nota est. uirtus est illi stiptica et serantica. elixatura eius capillos inficet, uentrem abstinet, fluxum mulierum stringit morsibus uenenatis occurrit, tutas gingiuas a putridine seruat, tumores oris conpescit, maxime si cum aceto folia ipsa masticata fuerint, erpetas mundat, aco*ras capitis purgat*, tumores oculorum et condilomatas soluet, emorroidas subuenit su*b*posita, stomaticis inposita medicatur, cardiacis opitulatur. sucus herba<e> eius et astarum [**292**b] sole siccatus omnia facere nouit. sucus seminis eius maturi omnibus causis oris utiliter adhibetur; uentrem abstinet comestus, si non maturus. florem eius cum uinum bibitum ciliacis et disinteriis prodest.

*XXXV. De basilea. Basilea dicta est pro quod in ida silua plurimum nascatur. set *min*or est a suprascripta spinas minutas habens. aliquotiens et sine spinis inuenitur. uirtus est illi in omnibus suprascripta, sed flores eius inpositi tumores oculorum conpescit et igne agrum stinguit, stomaticis cum aqua utiliter adhibetur.

*XXXVI. De aelsine. <Aelsine> aut melsime aut citampero aut uaton dixerunt, folia habet hedere similia, sed minora, et hastas longas, que si proxima fuerit arbori, inuoluat. nascitur circa hortis et in uitibus, in agris aratoris. uirtus est foliis et suco eius bibitus uentrem mollit.

XXXVII. De aelatino. Elatino folia habet <similia> elixine minora et rotunda et aspera, hastas tenues habens duabus palmis longas, cinque aut sex hastas ex una radice habens, foliis plena, gustu stiptica. nascitur locis cultis et in agris. uirtus est folii eius: in cataplasma adhibita cum pulenta reuma oculorum et tumore prohibet. elixatura eius bibita disintericis mirifice medicatur.

---

1 ΛΔ′ De bato M. Batus, Bacus *e.* est notus, nota *e.* 2 exserantica *e.* inficit abtinet, P. fl. matricis mul. 3 abstringit, stringit *e.* putredine sanat 4 folia eius. 5 herpetas, -ras. c. p. verwischt P. 6 condilomata soluit emoroidis, emoroyde *e.* stomacis P. 7 eius herbe etiam ast. et hast. *e.* 10 sed non m. flos eius uino bibitus Zusätze aus Gal. ad Pat., Orib. VI, 442 u. a. 12 Basilea. Text nur in P.; was im Druck unter altera que appellatur ydea steht, ist aus ganz anderer Quelle. ΛΕ′ De batos idea M. 13 set me corest a? P. 18 Λς′ De elsine M. De aelsine aut m. Text nur in P. 23 ΛΖ′ De elatino M. elatino elatinus a. R. u. MS. SJ. elatano *e.* habet similia e. sed enexine in eliexine corrig.? P. similia fehlt P. 24 astas habens fehlt duobus MS. SJ. 25 p. v. uel, quinque aut *e.* SJ. MS. habens uirgas f. plenas, habens folia plana MS. 26 stipticas, -ca MS. macris, in agris SJ. MS. magris *e.* folia eius -mis, — matibus MS. pul. tumorem prohibent 28 elix. bib. *e.* med. mirifice *e.*, mir. med., MS. Das

XXXVIII. De opatorio. Epatori frutex est sarmentosa, hasta habens recta et lignosa, tenue et nigrae et asperosa, cubiti unius habens longitudine aut amplius, folia habens in giro diuisa sicut pentafillu aut canabu, cuius folia in capite ut serra incisa est. semen est in media hasta haspero et iossu declibu. folia eius sicca absungiae porcine uetere addita trita et inposita dura uulnera ad cicatrice ducit. semen uero eius et folia cum uino bibita disintericis et morsibus uenenatis occurrit medicando. multi istam artemonion dixerunt esse, sed alia est.

XXXIX. De pentafilo. [292c] Pentafillu aut pentepedes aut pentaston aut pentedactilo aut seudoseleno, hastas habet semine plenas et tenuas, longas duobus palmis, in quibus semen est. folia habet ediosmi similia et in partibus quinque diuisa ipsa folia, singula folia in singulis hastis, florem uiridem habens. nascitur locis umidis et in uiis. radix est illi rufa et oblonga, plus ab elleboro habens grossitudinem, omnibus tamen utilis. radicis eius elixatura usque ad tercia decocta dolorem dencium — ‖ Cod. Mon. [114a] mitigat ore retento. gargarismo adibita a putredine os reseruat, aspredine arteriarum dislenit. uentrem stringit, disintericis adibetur. artiticis et sciadicis prestat effectum. elixatura eius cum

---

Folgende: uirtus est ei extenuatoria u. s. w. ist aus der Beschreibung des Eupatorium bei Oribas. VI 470 La. 1 De Eupatorio M. im Index. Eupatorium serm. P. astam 2 rectam et lignosam tenuem et tenuem SJ. et nigram et asperosam asperiosam *e.* asperam MS. in cub. 3 habens fehlt. longitudinem, longitudine SJ.MS. por(r)ectam sunt ei in gyro MS. nigro SJ. 4 pentafilon canabo, canabus SJ. canapis MS. cuius folia fehlt SJ. in cap. incisa sunt ut serra, sunt inc. SJ. est fehlt. 5 a media MS. asperum, asperrimum SJ. et subductum decliuum est de aelibu P. et subtus decl. est ei SJ.MS. et subtus decliuum est ei fol. *e.* 6 cum absungia porcina, et auxungia p. *e.* ueteri 7 cicatricem perducunt, deducunt *e.* duc. MS. 8 dissint., dysint. MS. occurrunt MS. multistamartem. P. 9 agrimonia MS. (frei) sed est alia species, sed alia est *e.* 10 De pentafillu M. im Index. Pentafilon, MS. unter quinquefolium; a. pentapedes, pentapetes SJ. *e.* pentaptes a. pentascon MS. pentadactilum, -lon SJ. 11 pseudoselinum, pestiriton aut presendosilinum *e.* astas 12 tenues, plen. ten. et l. SJ. duabus *e.* 13 ediosmo *e.* MS. -sino, ocliosmo SJ. et in q. p. diu. ipsa folia fehlt. 14 singola P. astis fole uirida P. habent, habet SJ. 15 in locis MS. humidis et in imis *e.* est ei ruffa *e.* 16 ab fehlt. cross. SJ. gr. utiliter radicis 17 eius fehlt *e.* ut ad *e.* tertiam dentium 18 retenta et quasi, retaentum gar. garissimum hadhib. P. putredinem oris tollit, ore seruat P. 19 aspredinem alter. P. necessarie adhib. auch P. 20 arteticis, artericis MS. atyriacis P. et scandicas P. sciat. eius fehlt

aceto in cataplasma adibita erpetas curat. scrofas spargit, duritias et tumores medendo soluet. igne acrum extinguet, apostemata et paranicia inposita curat, condilomata soluet scauiem tollit. sucus radicis eius mollis acceptus causas epatis et pulmonis conponit, potionibus uenenatis occurrit. folia eius cum ydromelli aut uino bibita aut piper addito quartanariis salutare remedium est, si quattuor folias tamen biberint, tertionarii tres, anfimerini .i. epilenticis .xxx.iii. diebus accepta prestat effectum omnibus suprascriptis, si disciplina suprascripta fuerit bibita. sucus foliorum eius ictericis prestolatur cyatis tribus acceptis. uulneribus et fistulis prestat sanitatem. interocelicis remedium est; bibita et cata‖[114b]plasma profluentem abstinet sanguem. templis honori additur, domibus posita expiamentum est.

*M' De fenica. Fenix aut rum aut anquinopa dicunt. folia ordei similia habet, sed minora et angusta, spicum simile ieraro, hastas habens sex digitis longas, spicas ferens .vii. aut octo. nascitur locis cultis et in teculatis nouis. uirtus est illi, ut bibita cum uino austero solutionem uentris stringit. sanguinem profluentem matrici et urinam multam abstinet. dicitur omnem sanguinem abstinere dactilo inclusa et collo suspensa.

MA' De idea[1]). Idea folia habet oximirsini similia. cui aste sunt cum floribus radix eius stiptica ualde est, necessaria. ‖ [114c] locis,

1) Glosse: de ydea.

1 et in c. P. cataplasmate, -ibus MS. adhib., P. herpetas, P. 2 durities, duricias P. -it agrum P. ignem sacr. MS. apostema -ta MS. et panaritia, paranacia P. 3 i. ad sanitatem perducit, P. scabiem 4 soluit P. acceptus mollis causas, mollits P. epaticas MS., aepatis P. 5 pocion. P. hocc. P. 6 ydromelle, idr. P. bibita addito pipere quartanares P. salutare fehlt 7 si tamen quatuor P. folia tamem biberent P. tertianariis uero, P. doch -ari tria emfuneris (effuneris) <ἀμφημερινοῦ Spr. Note 58> unum, P. tertianarii u. tr. cum aqua sola 8 effimerans uero unum MS., dem eff. — suc. fehlt. treginta P. tribus d. prestant bibita succurunt. 10 sucus uero, P. fol. fehlt P. eius hoc est de folia. litaericis P. yctericis maximum presidium est, P. ciatis, quiatis P. acceptus P. 11 fistolis P. intercoclicis 12 et in cataplasmate -ibus MS. abstinet aus abstringit korr. P. sanguinem, P. 13 honore et domibus experimenta expiam. MP. Schluss: Orib. VI 495. 14 SJ. Fenix Dya. a. rium. 15 spicum similem iastro <αἴραις C. N.> spacium geraron P. 16 astas habet SJ. spaeicas f. septe a. hocto P. 17 intecol. P. integulatis SJ. illi ututae P. 18 solucion. P. 19 urina multo P. omne sanguine P. dactulo P. 21 De indea. Indea P. abet P. Ydea so auch Gl. M. folia habet similia mirte que circa anuli longi sunt 22 radix eius remor-

quibus stipticum medicamen est opus. bibita reumatismum uentris et disinteria conpescit et fluxum matricis suspendit et omne fluxum sanguinis abstinet.

MB' De robia[1]). Rodia radix est nascens in macedonia, similis costo, sed paulo leuior et non aequalis. quae digitis confrigiti rosae longius iactat odorem. cum oleo nardino cefalargicis maximum remedium est. capiti fomento adibita et fronti et timpora linita maximum presidium est.

MΓ' De ippuris. Hippuris aut anauasin uocant. nascitur locis humidis et monumentis. hastas habet rufas et asperas et nodosas, quae haste, quicquit uicinum habuerit, inligat. in quibus folia sunt acuta et tenera, iunci similia et spissa, susu ascendentes et aliquotiens de pariete dependent. comis plena est habun-‖ [114d] dantibus et nigris sicut caudae, qui lignosa et dura. uirtus est ei stiptica, unde sucus eius sanguem naribus profluentem abstinet. disintericis uino bibita medicatur, urinam prouocat. folia eius inposita uulneribus recentibus paracollesin facit. radix et erba eius tussientibus et ortopnoicis medicatur, conquassationibus opitulatur. incisione uessice et intestinarum solidare; enterocelicis folia eius cum aqua bibita prestat effectum.

MΔ' De altera ippuris. Est alia ippuris comas minores habens et albas et molles. cum aceto terta et inposita uulneribus recentibus paracollesin facit.

---

1) Das Kapitel ist mit unbedeutenden Varianten von späterer Hand am Rande wiederholt.

dentis atque, siue MS. redarguentis uirtutis est sanguinis fluorem siue, quemlibet flux. MS., mulierum fluxum uel uentris stringit. Gekürzte spätere Bearbeitung. SJ. w. o. doch oximirsino -ne P. stipt. est ualde et omnem P. 4 De rodia P. Rodia herba est nascitur P. 5 lenior MS.P. equalis que, P. fricata dicitis confricita P. 6 rose cephal. 7 est fehlt P. et fronti illinita, inlinita P. et typoribus max. (tymp.) tempora max. P. 9 Hipporis, Hyporis SJ. HYPPORIS P. aut anabasis, a. aut efraidam P. 10 umid. P. et in monumentis, P. <τάφοις τάφροις> astas 11 que aste, P. qui(c)quid, quidquid P. habent illigant (allig.), habuerint inligant P. 12 acutas et neteras P. et iunco spisa P. et SJ. sursum ascendentia 13 hec etiam ali. parietes P. dependet est fehlt. 14 et fehlt. nigri P. cauda, caude equorum SJ. caude que P. que sunt lignose et dure, linosa P. 15 sanguinem, P. 16 diss. cum uino 17 paracolesin faciunt. et r. et herba, P. 18 hortono. P. medicantur 19 opitulantur conquasat. P. dicitur uero, P. incisiones intestinorum interocellicis P. 21 De alia iporis? P. (verwischt) Yporis alia Dy. SJ. est alia P. minoris P. 22 habet SJ. terta auch P. 23 paracollisin P.

ME' De coccu infectibu. Coccu infectibu frutex est sarmentosa, habens in ipsis uirgis rotundas sicut lenticula, colliguntur et conficiuntur. bonum est autem galeticu et armenicu, secundus asianus || [115a] et licius. spanus uero omnium nouissimus est. uirtus est ei stiptica. aceto tritus et inpositus uulneribus paracollesin prestat et neruis incisis maximum presidium est. nascitur in cilicia in drisin loco dictum, minor sicut coclia; quam mulieres colligunt et utuntur appellantes coccum.

**Mς'* De tragio[1]). Tragion nascitur in creta sola, folia et astas et semen simile habens ecino, sed minora omnia. afferet semen et cummin similem suprascripta. folia eius et semen et lacrimus trita et inposita cum aceto infixa corpori excludit et bibita stranguiriis medetur, cauculos uessice frangit, menstruis imperat .ζ.i. accepta. dicitur, quod capria sagitta percussa, cum ea comederit, erentem sibi excludet sagittam. ||

[115b] **MZ'* De alia tragion. Tragion alteru folia habet similia scolopendrio. radix est illi alba et tenuis, similis radici agresti quae comesta cruda et cocta disintericis medetur. illo tempore, quo folia eiciet, si manibus tribletur, tragi odore habet, pro quo nomen accepit.

MH' De tragu[2]). Tragos aut scorpion aut traganon nascitur locis maritimis. frutex est super terra, longitudine palmi unius habet aut amplius, sine folia. hasta habet, in qua hasta in summo habet uelut acinas minutas et rufas, sicut tridicu acutu,

---

1) Glosse: de tragion.
2) Glosse: de tragos. Text am Rande wiederholt.

1 Coccus (cch) unde coccus (cch) inficitur, De c. infectibus idest unde cocu inficitur. Coccu infectibus P. est fr. 2 uirgis baculas, uirg. rotundis P. que collig. 3 est autem bonus coccus galericus(t), galliticus SJ. et armenicus 4 hyspanus SJ. nouissimus. uirtus, 5 uirt. illi st. P. paracollesim, facit, -isin facit P. 6 est maximum presidium. m. pr. e. P. 7 cilia P. et in drisi, dricin P. loco minor quam coclea 8 mulieris P. et inde appellatur coccus. 9 De tragion P. SJ. Tragion Dya. folia hast. eo 10 similem P. similia habet et acina affert 11 cimino SJ. cumin P. 12 stranguiriae P. 13 cacul. uessicae P. mentr. P. 14 accepta fehlt. capra P. comederet P. 15 erecentem P. excludit P. 16 De alio tragio. Tr. altera P. Tragion altera SJ. scolopendrie et SJ. distin. salutare presidium est. 21 De trago P. Tragas SJ. Tragus aut scorpion aut draganon n., tragantum SJ. 22 terram longitudinem SJ. palmi et digiti, e. d. fehlt SJ. u. MS. unius habens, habens auch P. 23 asta est illi, ei SJ. sine foliis in qua in s. 24 acina -as SJ.MS. minuta triticum, tridico P. acuta -um SJ. multum

et multu, gustu stipticu habens. semen eius cum uino bibitum fluxum uentris et matricis abstinet quo semen plurimi colligunt, terent et faciunt trociscos, quos siccos utuntur. ||

[115c] *MΘ'* De squinu. Squini duo sunt. unum oxiscynos appellant, quia acutu caput habet. alteru bero semen habet nigru, rotundu. sed his grossus et fortis est. Est uero et tertium genus squini paulo grossior suprascriptis, qui olosquinos dicitur. habet et iste semen simile suprascripto. semen uero amborum assu et bibitu cum uino fluxum uentris et matricis stringit, urinam prouocat et dolorem capitis conmouet. sed folia, <que> ad radicem sunt, cataplasmis adibita falangionis ictus mitigat. creticus quinus aut syriacus semen scaroticum habet, sed moderanter dandum est, ne letargicum faciat.

N' De licena id est brion. Licena, qui super petra maritima nascitur, brion est. cataplasma adibita fluxum sanguinis abstinet; tumores conpescit, sernas emundat, ictericos opitulatur. melle addito aspredine oris et linguae dislenit[1]) reumatismum conpescet. ||

**NA'* De paranicia. Paronicia nascitur in lapidibus. frutex est similis peplo in longitudine, sed paulo minor, foliis maior. cataplasmis adibita panaricia et erpetas mundat.

NB' De crisocolla. Crisocolla aristin, qui dicitur, uirga est duorum palmorum, in qua est capitellu simile ysopo. radix est

1) eigentlich: dis^{s}lenit M.

1 in gustu et g. SJ. stiptica -um SJ. -as MS. semen e. [quia dulce est] 2 matr. et uentr. abtinet quos P. quod colligunt de terra quibus siccis. 4 Squini d. s. genera. unum acutum oxisquinum -os SJ. appellatur, oxyscinus P. 5 quod acutum altero uero P. alterum uero h. s. nigrum rotundum, nigrum rotundo P. 6 et grossius, -um plusquam SJ. predicto, -um SJ. et forte. est tertium genus squini p. grossius supradicto. sed is grassus et fortia P. quod oleum squinus d., quod oloquinos dicitur SJ. qui olosquinos P. hab. etiam istud. SJ. h. istud, 8 semen uero amb. assum e. bibitum 9 fluxum matricis continet p. dolores c. 10 capi conmouit P. sed fehlt f. eius, que ad P. ad radicem sibi que 11 cataplasma P. spalangionis hictus P. cretinus s. a. siriacus, creticusqui aut P. 12 catericum h. et in modum antidoti dandum est siue litargicum facit (a. R. all. ne litargiam faciat.) 12 moderantemr P. 14 Licena que supra petram, paetra P. maristima P. -am humidam SJ. 15 cataplasmis, adhibita, P. 16 tumoris P. zernas emendat yctericis hict. obpit. P. 17 adita P. Der Zusatz: quia stiptice est uirtutis, ist wohl aus Orib. VI 485. Vgl. Kap. *PMΓ'* des zweiten Buches: de brio id est alga. 19 SJ. Paranitia u. s. w. w. o. De paronicia P. 20 pollo P. 22 Criscolla aristin <χρυσοκόμη οἱ δὲ χρυσῖτις> qui fehlt P. que dr. uirga duarum palmarum i. q. capitellum. isopo P.

illi aspera et tenuis, similis elleuoro nigro, gustu habens quiparissi, subdulce et absteru. nascitur locis umbrosis et saxosis. uirtus est ei termantica et stiptica. radix eius epaticis et peripleumonicis abta est. accipitur uero in mulsa cocta, purgationibus stericis prodest. ‖ (Bild des Crisogonon.)

Cod. Parisin. latin. 9332 fol. 293 b.

LIII. De grisogono. De grisogonon aut grisantum dicunt, multi et amarantum uocant, que conposita in coronis honori nominum additur. uirga est recta et alba, folia habens angusta in circuitu sicut abrotano, coma in summo in gira habens, sicut auro plena, in quo est capitello obrotundo. radix est tenuis. nascitur locis asperis. coma eius bibita cum uino dissurie et morsibus uenenatis salutare presidium est. sciadicis et conquasationibus medicatur, menstruis imperat, quoagulatum sanguinem uentris et uesice soluet uino aut inomellin bibita catarron abstinet .ζ.i. cum uino albo conposita rebus tutas a tinea seruat.

*LIIII. De agerato. Ageraton frutex est sarmentosa, duobus palmis longa, similis origani. [293c] capitello habet supra, in quo est flore au[t]roso, sed paulo minor in colore, cuius pro colore nomen est dictum. uirtus est ei in fumigio adhibita stericas causas conponit.

LV. De peristerio. Peristerio nascitur locis umidis. quod ideo nomen accepit, quia utuntur eum columbi libenter, quia columbi peristere

---

1 tenues P. elleb. aelebero P. gustum h. ciparissi cipressi MS. quiparissim P. 2 subdulcem et autrum (austerum, MS.) 3 periple(u)monicis -iacis MS. pleripheom. P. 4 apta, P. accepta accipitur MS. uero cum, in MS. mulsa (a. R. al. id est mulsa) in purg. MS. purgac. P. maximum effectum, P. habet. 7 *NΓ* De Crisogono M. im Index. Crisogonon aut crisanthum, crisogonium MS. crisantum *e.* 8 amaricum, amaracum SJ. amarantum *e.* que — additur nur P. (lies numinum) 10 abrotanum et comam, coma i. s. SJ. et in giro aurosam habens, aurosa al. sicut auro plena SJ. 11 in qua, est SJ. capitellum rotundum obrot. SJ. rad. eius t. e. SJ. 12 in locis SJ. dissuriis 13 sciaticis conquass. 14 medetur et MS. coagulatum 15 soluit in oximelle, in fehlt MS. catarrum MS. 16 apposita totas P. tutas eas facit, seruat MS. Abgesehen von dem Namen steht diese ganze Beschreibung bei Spr. unter *ἐλίχρυσον* IV 56. Das unechte Kapitel *περὶ χρυσανθέμου* IV 58 (cf. Meyer, Gesch. d. Bot. II 371) fehlt hier ganz. 17 *NΔ'* De a. M. im Index. SJ. Ageraton D. 18 origano capitellum 19 est flos aureus cuius pro colore fehlt P. 20 nomine; fehlt in der alphab. Bearbeitung. 22 *NE'* De peristereon M. im Index. Penstereon, (peristereon) SJ. humidis et ideo quod ideo SJ. 23 ea, fehlt *e.* nam columbe, columbi SJ. quia col. peristere *e.*

uocantur greco uocabulo. herba est duobus palmis alta et amplius, folia habens diuisa et alba, una habens uirga. folia eius cum oleo roseo aut absungia porcina adposita dolores hictericos mitigat. cum aceto in cataplasma adhibita igne agrum extinguit, putridine uulnerum sanat et paracollisin prestat, cicatrices uulneribus ueteribus ducit.

LVI. De gera uotane. Ierauotani, quem multi peristiona dicunt, uirgas habet cubiti longitudinem et amplius, angulosas, in quibus folia sunt in circuitu similis a dris, set angustas et paucas incisuras habens et in giro, albas sunt, radicem oblongam habens et tenue. radix et folia eius cum uino bibita et cataplasmis adhibita hictericis medetur, morsibus uenenatis inposita occurrit. folia eius .ζ.i. cum uino inposita diebus quatuor uulnera oris et putridines tollit gargarismo adhibita. elixatura in conuiuio sparsa hilaria prestat. datur uero tercianaris cum foliis tribus tertiu nodu a radice et medetur, quartanariis quartu numero foliis et radicibus. inde nomen accepit ab eo, quod in templis necesarie miscatur.

*LVII. De stragalo. Stragalos frutex est minor, sparsa super terra, foliis et uirgis similis ciceris. cui flores sunt purpurei minores. cui radix minuta est et rotunda sicut rafanu. ramulos habens fortes et maiores, corio nigro et duro sicut cornu, inuicem sibi coerentes. uirtus est ei stiptica. nascitur locis uen-

---

1 namque herba, nam herba *e*. herba SJ. duabus *e*. ampla et paulo amplius, alta et a. SJ. 2 habet alba cum u. uirga. unam habens SJ. 3 et axungia inposita ycter. 4 cataplasmate adhibita ignem acrum 5 putredines paracolesim facit cicatricem *e*. uulnerum de uentribus educit, ducit *e*. Schluss aus? 7 *Nς'* De gera botane M. im Index. Gerebotanum. MS. Text bis radix et folia gänzlich verschieden, z. T. jetzt Pseudoap. 4, doch nicht in d. Hdschr. Dagegen bei SJ.: Jerabotanum Dya. mit den Varianten: quam peristerion uocant 8 longitudinem in lic. *e*. 9 similia dri sed angusta drios *e*. drio a. R. 10 hab. in giro sunt alba radicem oblongas et tenues 11 eius fehlt cataplasmatibus MS. 12 yctericis medentur, m. et MS. inpositus occ. *e*. 13 foliorum MS. quatuor et garg. adh. uulnera glutinat oris et putredinem tollit., 14 garg. ipsa folia MS. uulnera oris et MS. *e*. putredines tollunt MS. elixatura eius *e*. el. uero eius cum, si MS. aspersa fuerit 15 hylaritatem. hil. *e*. tertianariis trib. et radicibus tribus 16 quart. uero quatuor numero. Nach radicibus Zusatz aus Gal. ad Pat. 17 ab eo fehlt. quod sacerdotes u. s. w. aus Diosc. de herb. fem. 55 (54) od. Isidor. Orig. XVII. 9, 55. 19 *NZ'* De tragulu M. im Index. SJ. Stragolos Dy. Varianten: 19 spansa 20 terram similibus 21 cui fehlt minuta est et rafanum 22 habet. 23 coherentes. Das Folgende steht nur in P.

tosis et umbrosis; maxime nascitur in feneo arcadie. cum uino bibita urinam prouocat. puluer radicis eius sparsu uulneribus ueteribus maxime prestat effectum; et cataplasma adhibita id facere nouit, profluentem abstinet sanguinem. difficilis adtundenda est pro duricia sua.

(*)LVIII. De iaquintu. Inquintu idest margabare folia habet uulbo similia, hasta habens duorum palmorum, lene et tenue, digiti minore ‖ [293d] habens grossitudinem, coma uiride habet et gibbosa, flore abens purpureum, radice bulbo simile, que si cum uino albo fuerit bibita aut cataplasmis adhibita, pueris ueretrum crescere non sinit. uentrem abstinet, urinam prouocat, morsibus palangionis occurrit. semen acceptu plus stipticum est set abstinet uentrem.

LIX. De meconio. Mecon rias dicta est, qui cicius caret florem. nascitur locis cultis. tempore uerni collegitur. folia habet similia coriandro aut timmo, set diuisa et oblonga et aspera, asta habens simile iunco et erecta et aspera, longa cubito uno, flore habens fenicinu aut albo, similia anemoni agresti, capitello oblongo habens, minore ab anemone, semen rufu et radice oblonga est, alba, digiti minores grossitudinem et amara. cuius capitella quinque uel sex tribus quiatis infusa da bibere in diem, qua uolueris dormire. seminis eius oxifauum unum bibitum cum

---

6 *NH'* De Jacintu M. im Index. Der Text der alphab. Bearb. ist aus Isidor Or. XVII. 9, 15. Dagegen sagt die Randnote: in alia translatione: iaquintus .i. margabare etc. und SJ.: in uero Diasc. iaquintus .i. margabare mit folgenden Varianten: 7 bulbo et astam d. p., astam d. p. SJ. leuem et tenuem, p. et tenuem SJ. 8 minoris cannam uiridem, comam SJ. habens et gibbosam florem habet SJ. radicem b. similem SJ. Von quod si ab nur mehr in P. 14 *NΘ'* De mec. M. Meconium dictum est, dicitur SJ. (Mic. dicta est) quia citus flore 15 et t. uerno colligitur. SJ. hat den Artikel unter meconias und meconium: die Varianten des letzteren bezeichnet ein *; *e.* hat den Text gleichlautend unter meconium und miconium tempotere P. ueris collig. SJ. t. uerni collig. ut autumno* aut autopno *e.* 16 aut thimo SJ. cor. et diu., sed diu. SJ. asta fehlt P. asta est illi 17 similis,* astam — erectam SJ. weiter unten recta et longa, est longa SJ. recta longa *e.* loca P. cum flore fenicino, folia h. P. florem habet 18 feniceum SJ. simili animoni, amoni *e.* (ammoni) anemoni SJ. capitella oblonga c. habet o.* 19 minora animone, min. ab.* cap. hab. min. ab annone *e.* capitellum ob. hab. minus SJ. et sem. rufum, ruff.* sem. obruffum SJ. radicem oblongam et rad. SJ.* 20 et subalbam, subalbidam *e.* SJ.* in grossitudine dig. minoris que amara est, cum gr.* dig. minoris gr. et amaram SJ. huius 21 aut sex si quem uoluerit dormire facere tr. ciatis aque tribus guttis *e.* sicut uolueris *e.* 22 in die seminis, in diem *e.* oxifabus unus bibitus

mulsa uentrem mollit, [oxifabum dicitur acitabulum] dulciaminibus miscetur. folia cum capitellis suis cum cataplasma mixta tumores sparget. elixatura uero eius fomento capiti adhibita somnium prestat.

LX. De alio meconio. Mecono duorum genera, unum hortinum et alium agreste. semen primi meconis necessarie miscetur pani, et melli miscetur pro sesamo. qui et filacitis nominatur, quia capitello habet oblongo et semen albo. agrestis uero capitello breue habet, semen nigru habens, qui et cepitetis nominatur et a multis reas, pro quod sucum caret, cum maturauerit. tertium genus est agrestis, minor et uiscidus, et oblonga capitellum habet. uirtus est omnibus frigida. cuius folia et capitella cocta in aqua et facie fomentata somnium prestat. similiter elixatura eius bibita facere potest. folia uero eius et cataplasma adhibita tumores et igne agro extinguit. multi uero terent capitella ipsa uiridia et trociscos faciunt || [294 a] et sic utuntur. capitella sola elixa in aqua mixto melle et spisatu in coctura ut eglegtuarium datur. facit uero ad tusi, reumatismo aterie conpescit, reomatismo quiliacum maxime prodest addito suco ypoquistide et acatie. semen uero nigrum mecone tritum cum uino bibito reumatismum uentris et fluxum mulieris abstinet. tritum cum aqua et inpositum ut cataplasma super frontem et tempora somnia inducit. semen uero eius tamquam herbo acceptu anodinum est et

---

1 oxif. d. a. war offenbar Glosse. 2 folia capitellis suprascriptis cataplasmati admixta; *e.* wie oben, doch cataplasmate admixta (cap. c. cataplasmati) 3 spergunt (huius) capitis adhibito *e.* 4 sompnum 5 Ξ' De a. m. M. Miconii duo sunt g. Miccan *e.* ortinum et aliud 6 miconii, primi conis necessarie *e.*, necessario et pani *e.* 7 melli pro sisamo quod et filaticis, philotidis *e.* filaritis SJ. unter papauer qui hac P. 8 capitellum h. oblongum album agreste capitellum c. hab. br. *e.* 9 nigrum et hoc nominatur a multis reas, rois *e.* nom. a multis reaspis eo quod SJ. <P. cepit et is = cepitetis = καὶ πιθῖτις> propter quod suco 11 est fehlt. agr. meconii, miconis *e.* SJ. minus uiscidum est et oblongum 13 quorum f. facile MS. (soprin.) sompnum *e.* prestant, sompnum p̄rant *e.* 14 eorum fol. eorum cataplasmati, ut cathaplasma adhibitum *e.* et fol. eius cataplasmatibus MS. 15 tumorem MS. ignem acrum extingunt, sacrum MS. terunt 16 uirida P. 17 spissata insp. in cocturam MS. electuarium dantur, detur MS. 18 faciunt, facit. MS. tussim et ad reumatismum et ciliacis max. prodest, prosunt *e.* 19 ypoquistidos *e.* hypo. MS. 20 meconetritum P. miconii tr. et cum bibitum 21 mulieribus *e.* -um MS. in aqua MS. 22 in cataplasmatibus supra MS. -mas tympora, timp. *e.* sompnum (soprinum) 23 tan. herbum acceptum, herba MS. ano dignus P. et fehlt, est et MS.

somnium prestat, tusim mitigat, fluxum uentris abstinet. qui si plus bibitus fuerit, laetargicos facit et occidit. dolorem capitis cum oleo roseo medicando conpescit. fomento adhibitus dolorem aurium cum oleo amigdalina aut croco aut murra infusus opitulatur. dolore oculorum et tumores medio obi et croco mixto conpescit, igne agrum extinguit, uulnera ad sanitatem perducit, podacricis cum lacte mulieris et croco subuenit. ano subposito et collirium somnium facit. sucus eius his melior, qui grauis, in gustu amarus et cicius se soluens sicut lac sine aspredine et lenis et aquosus, qui sole positus spargit se, in lucerna positus incenditur et odorem bono lacte spargit. adulterant uero eum glaucio miscentis aut cumi aut sucu laptuce. sic intellegitur glauciu, quia, cum illo lueris, croceo colore ostendit; et lactuce suco ex odore intellegis, cum dictis coxeris et odorem perdiderit et limpedus cum fuerit. multi auaricia capti absungia ei emittunt. sucus ipse assatur, quamdiu rufus apareat et mollis inueniatur. colliris necessarie miscetur. Erasistratus uero sapiens usu eius refutauit. dolores aurium mitigat, caligines oculis detergit, uirtus est illis carotica. Andreas uero perhibet tantum illis esse uirtus, ut si coloriis sine adulteratione miscetur, luminibus possit inferre cecitate. Nesidemus uero uirtutem eius dixit in odore esset, in quo odore maxima carotica habet uirtutes. sed multi huius testimonium non admiserunt, sed nobis maxime placuit, qui usu integre probamus. multi uero capitella ipsa [294b] pappaueris et folia tundent, exprimunt et liquant et ter*unt* trociscos

---

1 sompnum (sopr.) tussim mitt. quod si 2 bibitum plus, et si pl. MS. litarg. 3 adhibitum. fom adh. fehlt MS. 4 amigdalino mirra infusum curat 5 dolorem tumorem uitello oui med. et croco 6 ignem acrum, sacrum etiam MS. 7 podagricis subpositum 8 ut coll. ex eo, ut fehlt MS. sompnum eius melior est grauior et in 9 se resoluens lac et qui est sine 10 in sole sperg. lucernam inp. 11 incendatur *e.* odorem bonum facit similem lacti. adulteratur uiro P. uero glautio mixto 12 gum(m)i suco lactuce sed intelligitur sic si 13 glautium habuit quando soluitur croceum colorem 14 sucus intelligitur gum(m)i uero digitorum tactu et quod odorem perd. 15 limpidus efficitur auaritia, auaricia *e.* caput auxungia mixta *e.*, axungia mixta sucum assant q. ruff. appar. 17 coll. n. misc. nur in P. uiro P. (oft) E. s. usum, usus *e.* 18 ref. et tamen 19 illi catartica, katarcica *e.* uiro P. tantam esse illi uirtutem, t. e. u. illi *e.* 20 colliriis adult. suprascripta misceatur poscit P. 21 cecitatem Nescidemus, Residemus *e.* 22 esse maxime caroticam uirtutem 23 uius P. eius, fehlt *e.* uerum nobis 24 usum eius probauimus pappau. nur P. 25 tundunt et et terunt et, ter tr. P.

faciunt; qui dicitur meconium, secunda habet efficacia post lacrimum eius. qui lacrimus sic collegitur: cum sol queperit calescere, aura remota capita ipsa ad summitate ascidenda sunt leuiter, ita ut scisura ipsa extrinsecus non accedat, sed corio ipso solummodo tacto sucus ipse excipiendus est sic: digito tergas aut in concula aut in aliud uas simile aut in calice digito traicis, ut tenuetas uase digitum bene extergat, et cum collexeris, intermissa hora reuerteris et collegis disciplina suprascripta, qui aut amplius inuenitur, et tercio cum reuersus fueris, inuenies maxime collectum, teres mortario et trociscos facis et sic uteris. sed inpendenda est diligentia, ut cum incideris, non recedas, nisi omnem sucum collexeris.

LXI. De meconio ceratiten. Mecon *ceratit*en, quem multi pardalion dicunt aut agreste mecona, folia habet grossa, similia flommus, secta in medio, sicut meconon agresti hasta, et flore uiride, semen habet minutu et curtu sicut cornu et fenu greco, unde nomen accepit. radix est ei super terra longa et nigra. nascitur locis maritimis et asperis. uirtus est radici eius cocta in aqua, ut ad medias redeat, epaticis bibita medicare, qui spissa et aspera urinam faciunt, bibita conponit. semen eius oxifabu cum mulsa bibitu uentrem purgat. folia et flores eius pascentia uulnera abstinet. oleo mixtum et inunctum caligines oculi detergit. multi uero falsi dixerunt glaucium exinde fieri pro similitudinem foliorum.

---

1 quos d. qui *e*. Et secundam -am (lachrim.) 2 qui sic collig. lacrim. c. s. *e*. ceperit 3 a summitate s(c)indenda leniter *e*. 4 scissura, scisura *e*. intrinsecus corium ipsum tantummodo tactum sit 5 tactum succus *e*. ipse fehlt sic est, est sic *e*. terges et in 6 aut uase alio simili trahice 7 tenuitas uasis colligeris 8 una hora reuertere et colligere, collige *e*. supr. disc. quia 9 inuenitur fehlt *e*. Tertio reuertens 10 colec. hoc terens in, tres P. trociscos fac trocisconfacis P. utere uerum 11 aut cum P. 12 totum s. collegeris prius, fehlt *e*. 13 *ΞΑ'* De m. c. M. Micon, mecon *e*. ceratiles Mechon ceratides SJ., Mecon afrodis Rasur ten P. 14 est autem a. *e*. miconium alba et grossa 15 flommo, flosmo *e*. meconion agrestis, miconium agreste SJ. astam et florem, hastam habet et fl. *e*. 16 uiridem et s. minutum curuum grecum 17 et inde, a. R. al' unde, wie auch *e*. und SJ. haben. et nom. SJ. accepit habens auch *e*. est longa ei terram et n., terram longa *e*. nigra et longa SJ. 18 in locis *e*. radici eius diuretica in aqua cocta et ut 19 medium ep. bibita conuenit. qui — conponit nur P., 20 oxifabon uno 21 bibitum folia eius fl. pasc. 22 abstinent oculorum 23 falso, false *e*. glautium pro similitudine, propter similitudinem SJ. per similitudines *e*.

LXII. De mecon afrodis. Mecon afrodis aut eraclea dicunt, hasta duorum palmorum longa habens, folia minuta strutio similia, semen habens albo; et omnis ipsa herba alba est, sed radix tenuis. semen eius collegi*tur* estate, quando et maior inuenitur, sicco reponitur. || [**294**c] oxifabu cum mulsa ac<c>eptus uomitibus stomacum purgat, que purgatio epilenticis medicatur.

*LXIII. De ipecon. Hipecon nascitur in tridicu, in locis cultis. folia habet rute similia, hasta habet minore. uirtus est ei miconio.

LXIV. De iosquiamo. Iosquiamu aut adamantu dicunt, frutex est minor, hasta grossa habens, folia lata et oblonga et diuisa, nigra et aspera, iuxta cuius astas simile sunt capita sidie, plena semine sicut meconos. sed iosquiami tria sunt genera: unum purpureos flores habet et folia milace similia, semen nigru, folliculos duros et spinosos. alterum uero flores mellinos habet, folia et folliculos molles, semen obrufu sicut erisimon. ambo uero isti maniam prestant et carotici et minus astiles. tercius uero, cuius et usus frequentatur, cuius folia pinguia <sunt> et mollia et gilii plena, flores albos habens, et semen album profert. nascitur

---

1 *ΞΒ'* De m. afr. M. Mecon afrodis eradia, afrodix *e.* Meconiafr. d. eraclia SJ.MS. (eractia) dicitur astam habens, habet *e.* SJ.MS. 2 cubitorum a. R. al. palmorum, digitorum SJ. longam et strucio a. R. al. strigno, structio SJ.MS. 3 et semen album alba sed, alba est MS. 4 colligitur, collegi P. in estate MS. quando maius est et siccum r. quod cum oxifabo cum mulsa, ox. cum mulse MS. 5 acceptum uomitu, stom. uomitum *e.* 6 qui purgationem *e.* que expurg. epilepticos MS. 7 *ΞΓ'* De ypechon M. im Index. SJ.: Hipecon Dya. tritico et l. 8 rutile P. astam h. minorem. 10 *ΞΔ'* D. i. M. Iusquiamus [grece, latine dicitur calicularis, canicularis *e.*] paruus MS. 11 astam grossiorem et fol. 12 et nigra *e.* similia habet sunt capitella sidie *e.* (cidie) a. capita sim. sunt capitibus psidie SJ. hast. sunt capita pl. MS. 13 miconos, meconos *e.* SJ. iusq. g. tr. s., tr. s. g. *e.* SJ.MS. 14 purpor. P. purpureum florem habens SJ.MS. f. malace SJ. fehlt MS. Mit milace beginnen die Göttinger Fragmente zu diesem Buche. (fol. V a.) Die Schrift ist hier nicht mehr von zweiter Hand nachgefahren. semen ni ausgerissen G. -grum G. foliculos, et foll. G. 15 os et spi ausgerissen G. spen- in spin- korr. P. habet et follic. h. et folia et G. h. fol. et folic. SJ. 16 obruffum, obrufum G. erimsemon P. derimsimon G. cri'mon *e.* erismon MS. ambe uero iste, Ambo G. uiro P. 17 ista G. iste manniam *e.* carotice, carotica G. cacotice *e.* narcotice MS. 18 sunt, fehlt G.P. usuales, a. R. al. usualia, astiles G. tertium, tercius G. genus, fehlt G.P. 18 cuius usus, et usus G. fr. f. habet cuius f. pin. sunt G.P. 19 et chili .i. succo, gelii plena G. gilii pl. SJ. chili .i. succi MS. albos et s. a. habens G.P. proferens, profret G.

locis maritimis et in coripis. semen uero utile est albu, quod si minime inuentum fuerit, rufo secundatur. niger uero inutile est. semen uero eius et folia exucatur et aste ipsius tuse et expresse. qui sucus sole siccandus est; qui et utilis est usui post anno. exucatur et semen eius sicco in calda misso tuse et expresso. est uero succus melior uiridis quam siccus. multi uero farine triticie succus eius admixtus et factus trociscos reponunt. talis est succus siccus seminis uiridis confectionibus colliriorum, reuma uiscida et calida conpescit, dolores aurium mitigat, ystericas causas medendo conpescit. nec miscetur et pulente et cataplasmis adhibitam et tumores oculorum et podagre spargit. semen *eius* omnia suprascripta facere nouit, maxime tusin et catarron soluet, reuma oculorum et dolorem conpescit. obolus unus cum semine meconi et mulsa mixtus et bibitus fluxum mulierum matricis et sanguinem reicientibus opitulatur. semen uero eius solum podacricis auxilio est. uino mixtum et cataplasmis adhibitum tumorem testium et mammarum soluet. multis aliis cataplasmatibus necessarie miscetur. folia eius in cataplasmatibus adhibita omnes tumores prohibent, maxime cum pulenta mixta

---

1 et in ripis, in coripis G.P. <ἐρεπίοις> semen uero G.P. *e.* sem. utile e. album, albu G.P. 2 ruffum, rufo G.P. nigrum inutile, inutilis G. 3 semen eius, s. herbe eius G. sem. uero SJ. exsuccantur, exuccatur G. exsiccantur *e.* MS. exicc. SJ. asta, aste G.P. tunsa, tunse G. expressa, expresse G.P. 4 hic, qui G.P. succus, G. in sole, sole G.P. siccandus est quia ut., sicc. quia *e.* secandus P. exsicc. SJ. tusui P. annum semen eius siccum, anno et in . . . . Et G. 5 siccu G. calida, G. caldaria SJ. missum, missa G. tunditur, tuse G.P. exprimitur, expresso G.P. 6 nurdis *e.* farine fol. V b. 7 triticiae G. triticee *e.* succum *e.* admixtum admixtus et G.P. factis, factus G.P. trociscis, trociscos G.P. utilis G. utilis est s. siccatus seminis, seminibus, SJ. 8 siccus et seminis G. semini uiri inuoluntario conf. MS. mixtus reumam, mixtus fehlt G.P. reuma G.P. 9 uiscidam, uiscida G.P. calidam, -a G.P. conp. mixtus polente, fehlt G.P.MS. dolorem stericas, yst. G.P. 10 mixtus polente et ut cat., nec misc. etiam? G. uelut cat. MS. 11 adhibitus tumores podagricos sp. adhibitum et G. oculorum et G.P. semen eius, eius fehlt nur P. 12 supradicta *e.* omn. similiter MS. tussientibus subuenit et catarron soluit, tussin et catarr. soluet G. tussionibus MS. catarrum *e.* MS. 13 reumam, reuma G.P. 14 inniconis, meconi mulsa G. miconis *e.* obule .i. cum s. michonis MS. fluxui matricis, fluxum mat. G. matricum *e.* mulierum nur P. 15 semen eius, uero G.P. 16 podagricis, G. podagre *e.* auxilium 17 soluit, soluet G.P.MS. cataplasmis, -matibus G.P.MS. 18 necessariae G. necessario MS. in fehlt G. cataplasmis, cataplasma G. tumores fehlt G.P. fol. V c. 19 prohibet? G. polenta recentia, recens G.

recens folia in cataplasma adhibita similiter dolores tollit.‖[294d] cum uino bibita ter aut quater flores epialos prohibet. cocta sicut olus et comesta maniam facit. sinus uulnerum suco similiter infusu maniam excitat. radix est ei aceto cocta dolorem dentium ori retenta mitigat.

LXV. De psillion. Psillion aut quinofallion, quem Siculi cristallion dicunt aut quinomela, folia habet coronopodi similia et aspera, uirgas duobus palmis longas. cuius frutex fenosa est. coma eius in mediaetate inquipiet uirge, in qua capitella duum aut tria sunt constricta, in quo semen est pulices simile, nigru et duro. nascitur in campis. uirtus est semini eius frigida. cataplasmis adhibita artriticis et parotidibus medicatur, pustulas purgat, tumoris soluet, conquassacionis corporis conroborat, dolorem capitis prohibet cum oleo roseo et aqua et aceto adhibitus, interocellicos infantes et foris habentes inuilicum in cataplasma maxime curat. oxifabu uno trito *et* in duas cotilas aque infusus cum se soluerit, in cataplasma omnibus suprascriptis medicatur.

---

1 f. et ut, in G.P. cataplasmis, 2 febres, flores nur P. periodicas, eperialis? G. empiales MS. <ἠπιάλους> prohibent, prohibet G.P. 3 holus, olus G.P.*e*.MS. statim maniam, statim fehlt G.P. beides P. faciunt sinui, sinus G.P. succus, sicu in sucu korrig. G. infusus 4 radix eius cocta in aceto, rad. eius aceto cocta G. 5 ore retentum, ore retenta G. 6 *ΞΕ'* De psillio M. im Index. De psillion G.P. Psillium, psillion G.P. quirofalion, quira- *e*. quod sic. d. cristalion, cristallion *e*., quinosfallion quem S. cristallion d. G. pipersilium a. quinofolion quem S. d. chrystallum MS. uel quod SJ. 7 quinomelam, G. quinomela *e*.P. squinnomella MS. coro(no)podis, coronopodi G.P. cornopodion MS. simil. coronopodio SJ. 8 uirgam, uirgas G.P.*e*.SJ. uirgam habet MS. duabus, duobus G.P.MS. longam, longas G.P.*e*.SJ. Nach frutex Lücke G. pilosa (us), pilosa *e*. pilosus SJ. fenosa G.P. pilosus spinosa MS. coma autem SJ. 9 a medietate incipit, in media etate inquip. G.P. in aqua *e*. dua, duum G.P. 10 in quibus, das *e*. fehlt, quo G.P. pulicibus, pulices G.P. nigrum, nigru G.P. durum, duro P. 11 semiuis *e*. cataplasmati adhibitum, cataplasmis G.P. -ma *e*. adhibita P. 12 artheticis, artr. G.P. fol. V d G. Nach et Loch im Pergament stulas p unleserlich, ebenso: soluet conquass. G. -ationes, -acionis G.P. paracidis, parot. P. paroidis *e*. 13 tumores soluit, tumoris soluet P. pargit in purgat korr. P. corroborat, conr. P. 14 adhibitum, -as in us korr. G. enterocelicos G. -celidos *e*. 15 foras umbilicum, habentes umilicum G., inumbil. *e*. cataplasmate, cataplasma G. cath. *e*. adhibitum max. ersteres fehlt G.P. 16 oxifabo, -fago *e*. tritum et, trito aus u korrig. G. et fehlt nur P. duabus cotilis, duas c. G.P. inf. postquam, inf. et cum G. 17 cataplasmate, cat(h)aplasma G.*e*. Zusatz aus Gal. ad Pat.

LXVI. De strignu. Strignon hortinu comeditur. frutex est minor, ramulus plures habens, folia nigra, maiora ab ocimo et laciora, semen uiride nigru aut rufu, quod cum maturauerit, mutat colorem. manducata *si fuerit*, utilis est. uirtus est ei frigida: unde folia eius cum pulenta adhibita ignem acrum et herpetas curat. sola uero inposita aegilopas et dolores capitis et stigationem stomaci conpescit. addito sale et pane parotidibus medetur. spuma argenti mixta et cerusa et oleo roseo herpitas et igne agro extinguunt. solus uero cum pane infantum stigationis tollit. id facit et cum oleo roseo sucus eius, et coloriis necessarie miscetur pro obo aut aqua, que maxime ad reuma oculorum conficiuntur. dolorem aurium infusus mitigat mire, fluxum mulierum subpositus abstinet.

LXVII. De alio strigno. Est et alterum genus strigni, quem alicaccabum uocant, folii similes suprascripte, sed laciora. hastae uero eius cum creuerint, tere spanduntur. semen in foliculis habet obrufo et rotundo sicut in uessica, lene sicut uba, et in coronis a plurimis conponitur. uirtus est eius || [295a] et usus similis suprascripte, sed non comeditur. semen eius bibitu hictericos per urinam prouocat. exucatur uero herba amborum et siccatur in umbra et omnia suprascripta facit.

---

1 Ξς' D. st. M. Strigni species sunt quatuor quarum prima ortualis odoris iocundi hec comeditur nam fr., Strignon hortinu u.s.w. w. o. G.P. 2 ramulos plurimos, ramulus G.P. plures G.P.SJ. habens et, et fehlt G.P. (ozimo) latiora 3 niger, nigru G.P. nigrum SJ. rufum, ruffum *e.*, rufu G.P. mat. in flauum se mutat colorem que manducata utilis est, in fl. — manducata fehlt P. in fl. se und que fehlt G. mutat se SJ. 4 si fuerit hat nur G. ei fehlt *e.* frig. unde cum polenta addita ignem, unde folia eius cum pulenta G. hiemit schliesst fol. Vd und damit die Göttinger Fragmente dieses Buches. 5 acrum — dolores fehlt *e.* 6 egilopas dol(orem) extuationem, ignem cap. et estuationem st. conp. *e.* 7 addito pane, addito etiam pane *e.* medicatur 8 herpetas curat et ignem acrum extinguit sola 9 extuationes, estuationem *e.* 10 facit cum eius colliriis necessario 11 cum ouo aqua maxime conficitur 12 aur. mitigat mire et ad mulieris supponitur *e.* 13 suppositum. 14 ΞΖ' De alio str. M. Strigni est altera species a. R. al. est et alterum genus str., est alterum g. str. SJ. strigni est alia species *e.* quam alii cacabum, 15 occamin uoc. *e.* foliis similibus, fol. supr. sim. SJ. latioribus aste 16 per terram folliculis SJ. 17 obruffum et obrotundum uesica leue *e.* uua, SJ. una, *e.* 18 coronis ani *e.* pluribus comp. 19 sim. supra bibitum yctericos, uerticos *e.* 20 procurat, *e.* exucatura P. amborum folia exsiccantur in 21 supra faciunt, *e.* Schluss aus?

LXVIII. De strigno ipnotico. Strigno ipnotico ab alicaccabo aut callian uocant. frutex est, hastas habet spissas et multas et sarmentosas et non fragiles et folia pinguiora, similia mele quidonie, florem rufum et maiorem, semen in folliculis, croceo colore. radix est illi corio obrufo et maiorem. nascitur locis asperis. corio radicis eius cum uino bibita .ζ.I. somnium prestat. uirtus est illi similis opio, sed paulo minor. semen eius urinam nimie prouocat. datus ydropicis capitella .xii. medetur, plus autem datus maniam prouocat, quam mulsa habundanter bibita emendat. miscetur necessarie medicaminibus aut trociscis anodinis. idem corio et sucus eius in uino decocta aut gargaridiatus dolorem dentium mitigat. melli additus sucus eius caligines oculorum inunctus detergit.

LXVIIII. De strigno manicon. Strigno manicon aut perisson dixerunt, iuuenis uero drion dixerunt. folia eius euzomo id est eruce similia sunt, sed maiora et spinosa sunt, quem et pederota dixerunt, hastas habens .x. aut .xii. longas, capita habentes sicut oliua, aspera, similia platano, maiora et latiora, flore nigru habens, unde et semen est butrum similem, acinas rotundas et nigras habens .x. aut .xii., similis edere, molle sicut azinia. radix est illi alba et grossa et alta, longa uno cubito. nascitur locis montuosis et uentuosis et ubi platani abundant. radicem

---

1 *ΞΖ'* De st. i. M. Strygnus ypnoticus, ipnoticus SJ. hinopticus *e.* ab aliis cacabus aut cabalaris, calaris SJ., 2 aut calia *e.* uel a latinis lunaria uocatur, uel ut latini elumaria uocant SJ. astas habens, habet SJ. 3 malis cidoniis et cum flore rufo et maiori, mali citonii SJ. citoniis *e.* 4 ruffo *e.* minori SJ. semen est, s. est ei SJ. in fehlt *e.* colore croceum, croceo *e.* croco col. P. 5 radix eius, illius SJ. r. est illius *e.* corium obruffum, obrufum SJ. habet et maior est, minor est SJ. asp. et petrosis. 6 corium bibitum somnia, sompnum *e.* [sec. al. non som. sed grauationem.] 7 est eis, est sim. *e.* 8 prou. nim. *e.* ydr. dantur et medentur si autem plus datur 10 et troc. 11 idem fehlt corium decota aut gargarismo mitigant, mitigat *e.*P. 12 cal. det. oc. in. *e.* 14 *ΞΘ'* De st. manico M. Strignus manicon, canion *e.* quem alii perison dixerunt, pertisson *e.*, perision SJ. auperisson P. siue ut iuuenes dryon, drion SJ., siue ut latini furialem eo quod furorem faciat, siue furulis ut latini quod SJ. 15 f. habet ozomo *e.* 16 beide sunt fehlen. quam alii pederotam, pedorotam *e.*P. <*μεῖξον δὲ, πρὸς τὰ τῆς ἀκάνθης, ἥτις καὶ παιδέρως καλεῖται*> 17 aste sunt illi longe, longa SJ. 18 oleua P. et sim. sed maiora, minora SJ. florem nigrum 19 habet unum semen est eius SJ. est ei botro simile acin. nigr. et rot. similes ed. moles, molliora SJ., similia ed. mollia *e.* acina, *e.* 21 est ei SJ. longa cubiti unius, et longa SJ. illi grossa et alba longa *e.*, cubito uno *e.*SJ. 22 et uentuosis P.SJ. habund. radicis

eius .ζ.i. bibita cum uino insomnia non bona et fantasmata inducet; ζ.ii. bibita et triduum uel quadriduum maniam facit; ζ.iv. bibitas inferet necem. sane mulsa multa bibita et reiactata emendat suprascripta.

(*)LXX. De dorignion. Dorignion, que Cratebras alicaccabo aut calida dixerunt. frutex est similis oliue minori, hastas habet minores a cubito, folia colore || [295b] oliue, oblonga et angusta et aspera, flore albu; in capite folliculos spissus habens, sicut cicer, in quibus semen est rotundus .v. uel .vi, sicut herbum, lenem et uarium. radix est illi digiti habens grossitudinem, longa cubiti uni. nascitur locis aquosis maritimis. et istum dicitur caroticum esse. qui si plus fuerit acceptum, inferet mortem. multi semen eius dant ad mortem.

LXXI. De mandragora. Mandragora aut anteminion aut bulboquilon aut circeon dixerunt. huius radicem ad amorem multi dant. duo sunt genera, una femina, et uno genus tridatias nominatur, folia habet abangusta a lactuca et minora, in odore bromu graue habens et spansa super terra; et in medio male nascitur simili uue, uiridis, in quibus semen est simili apio. radices duo aut tres maiores, inuicem sibi coerentes, aforis nigras et deintus albas, corio grosso, hasta non habens. masculus uero, quem multi marion dixerunt, folia sunt ei alba et maiora, lata et lenia sicut bete. mala ei sunt duplicia. nascitur colore croceo,

---

1 cum u. bib. somnia, sompnia *e*. fantasma inducit. 2 bibite trid. faciunt 3 uero bibite inferunt uero fehlt *e*.P. necem insaniam bibita mulsa et reiectata, reiactata *e*.P. 4 supra. 5 *O'* De d. M. Dorignum, doriginum *e*. quod alii cacabum dicunt, uocant *e*. folia habet in colore similia oliue sed paulo longiora et aspera et florem album et uelut semen orobi, asp. flor. alb. sem. uel. orob. SJ., et flor. et sem. uel. or. *e*., uarium in foliculis suis quod ueteres memorant amorifitium. uerum omnes fructus eius interfectiue sunt uirtutis. Ganz überarbeitet und stark gekürzt. 13 <amorem> 14 *OA'* De m. M. Mandragoram alii antiminum, iminon SJ. antiminon *e*. bulboquinon (bulbo qui non) SJ. 16 multi dant ad ad ad *e*. huius duo huius rad. — dant fehlt SJ. eius duo SJ. eius sunt *e*. f. et altera masculus. femina etiam tridatia appellatur, triclitia SJ. 17 nigra folia lactucis similia sed minora habens odoris grauissimi et quasi brumosi, lactuca *e*. 18 obrumosi *e*. que SJ. folia spansa sunt terram mala nascuntur similia 19 uiridi sem. simile, s. est sim. SJ. 20 duas habens sibi inuicem coherentes deforis 21 et intus cum corio, coreo crosso SJ. (h)asta carens, hastis c. *e*. uero fehlt *e*.SJ. 22 antimenem dix., antimenon Serapion, antemenon SJ. antanenon *e*. habet alba, alta *e*. lata et mollia s. blete *e*. 23 mala eius d. nascuntur

odore sua<ui> cum grauitate. quem pastores manducant et somnium capent. radix est illi <similis> suprascripte, sed alba; et his asta non habet. corium radicis eius exuccatur tusu et expressu; et sole siccatu reponitur uasu fectili. exucatur uero et mala eius et non cicius siccatur. corium radices eius incisum et lino insertu plurimi seruant. alii uero diligentis radicis eius uino cogunt et non dormientibus dant, ut cicius dormiant, dolorem omne conpescit, plus acceptus septionem et ustione medici non sentit. sucus eius duo oboli accepti cum mulsa fleuma dususu purgat et colora sicut elleboru. plus enim bibitus infert mortem. miscetur et confectionibus collirii et anodinis et pessariis malapticis. et solus supositus dimidium obolum menstruis imperat et abortum facit. ano iniectus sicut collirius somnium prestat. multi uero radicis eius elixant cum ebore, quo possint corrigere et iudicare de aebore. folia eius uiridia tumores oculorum cum pulenta ponitur. similiter et uulnerum tumore soluet et apostematibus salutare remedium est et omnibus duriciis, et scrofas ad sanitatem perducit, || [295c] pustulis medicatur, adtrictionibus itineris opitulatur, colore bono reddet. multi uero folia eius sicca reponunt omnibus suprascriptis necessarie. radix eius cum aceto igne agru extinguit. cum melle aut oleo morsibus uenenatis occurrit et cum aqua scrofis medetur. cum pulenta adhibita <chira-

---

1 odore suaui grauedine SJ. qui 2 statim sompn. capiunt, cupiunt *e*. similis supra, est sim. *e*. -dicte SJ. -scripte *e*. alba huic 3 asta non est exsuccatur, exucatur SJ. tunsum et expressum 4 desiccatum, siccatum SJ.*e*. in uase fictili exsuccantur, exuc. SJ. uero fehlt SJ.*e*. 5 mali *e*. citius siccantur, exicc. SJ. exsicc. *e*. radicis 6 ligno, lino *e*.SJ. insertum diligenter radices alii uero radices eius diligenter *e*. 7 in uino coqu. et citius dormiunt. dolores omnes 8 et si plus acceptum fuerit sectionem ustionem 9 n. sentire facit suci eius radicis cum mulsa fulsa *e*. 10 desursum purgant et coleram eleborum et si plus bibitum fuerit. Nach mortem Zusatz. 11 miscetur confect. colliriorum, miscetur etiam colliriis et antidotis anod. *e*. malacticis solus supp., malaticis solum suppositum *e*. 12 dimidio obolo et fehlt 13 aborsum prat *e*. collirium sompnum 14 radices corrigi 15 indicari de ipso, iudicari folia uero *e*. a. R. dicitur quod quum radix eius coquitur cum ebore sex horis mollificat illud et facit illud aptum ad faciendum quamcunque figuram uolueris. cf. Pseudoap. 129. auch in der Editio Romana. in tumoribus oculorum fehlt *e*. 16 polenta imponuntur tumores soluunt 17 rem. sunt duritiis 18 perducunt medicantur atritionibus itinerum (a. R. al. uulnerum) attibus iteverum *e*. 19 colorem bonum uultibus reddunt, prānt uultibus *e*. ad siccandum ponunt 20 supra necessaria, suprascriptis *e*. c. a. trita ignem acrum 21 melle rosacco occurit cum, o. et cum a. *e*. 22 polenta chiradas — sanat fehlt P.

das soluit et articulorum dolores sanat,> dolores omnes mitigat. conficitur et uino ex radice aeius, ut in uinu tria mnas radicis eius infundas. exucantur folia et mala *prisica* et seruantur omnibus suprascriptis necessariae. in qua exucatione alternari debet, quia uocem *h*omini tollit uim osmi sui. similiter et plus acceptus sucus tollit uocem. semen eius bibitum ysteram purgat sulpore addito et subpositus fluxum mulieris stringit. radix uiridis incisa lacrimum eiciet, qui et colligitur; sed sucus melior quam lacrimus est. semen omnibus locis tantum pinguis est radix eius, ut lacrimum tacta dimittat, quod potest et usus probari.

LXXII. De alia suprascripta. Mandragora, quem morion dicunt, nascitur locis umbrosis et in speluncis. folia habet similia suprascripte alba. hasta habet longa duobus palmis, albu colore iossu ad radice habens. radix eius mollis et alba est, longa duobus palmis, grossitudinem digiti maioris. ista dicunt bibita aut cum pulenta comesta aut cum obsonio cocta amentis facere et somnium ducit. quoquo scemate homo ceciderit in somnu hora .iii. aut .iiii. retinet hominem somnus. et hanc in oriente cirurgi medici utuntur sicut superiora. dicitur et antiformacon esse, idest uenenis contraria, accepta radix ipsius cum strigno manicon.

LXXIII. De aconiton. Aconiton aut pardaliances aut camoro aut elifonon aut miopton folia habet tria aut .iiii. similia ciclamino aut cucumere, set minora et aspera, asta duorum palmorum, radix simile caude scorpionis et li<m>pida sicut alabastros ||

---

1 et omnes dolores 2 uinum ut in unam amforam .III. minas radicum eius 3 infunduntur *e.* exsiccantur, exsiccant *e.* p̂∈icaet P. predicta? <predicta?> folia eius, et mala et conseruantur, seru. *e.* 4 supra necessaria, suprascriptis *e.* exsuccat., exsicc. *e.* quia uocem tollit hominum, omini P. mit Rasur vor o 5 in odoris sui, (ui) 6 sucus eius tollet stericas sulphure 7 et subpositum 8 eicit quod et collig. et succus *e.* suc. eius mel. est lacrim. uerum 9 <sed> non omnibus 10 dimittat tamq. *e.* potest usus probare Hierauf folgt Oribas VI. 487 und Galen ad Pat. 11 *OB'* De a. SS. M. Mandragora alia qu. motion, morion *e.* SJ. 12 dicitur 13 supra, suprascripte *e.* -dicte SJ. asta ei est, est ei *e.* SJ. alba et longa, fehlt SJ. album colorem subtus a rad. 14 ad radicem *e.* mollis est et alba SJ. 15 in grossitudine maioris dig. *e.* ista ut dicitur 16 et cum polenta cumesta P. amentes facit homines 17 sompnum 18 horis tribus a. quatuor sompnus, *e.* et fehlt in oriente fehlt *e.* 19 med. c(h)irurgici dant ad bibendum superiorem et antifarmacum idest 20 esse idest *e.* contrarium esse putant, contr. putant *e.* ipsius similis est c. strignomamaco, momacha? *e.* 22 *OΓ* De aconito M. Die beiden Kapitel sind in

[295 d] radix eius comesta ab scorpione paralesin facit scorpio, sed remediat se, cum se eleboro aplicuerit. colliriis anodinis necessarie miscetur et medicaminibus. cum obsonio aut pane data leopardi occidit et lupus et porcus et panthaera et omnia agrest<ia> animalia.

LXXIV. De aconitu altero. Aconitu altero, quem licoctonon dicunt, nascitur multo in italia montibus iustinis, uario colore a suprascripto. folia similia platano et plus diuisa et minora et nigriora, hasta habet terridimosa simile, lene, altitudinem cubiti aut plus, semen in folliculis oblongis, radix sicut ascarida nigra. hanc herbam multi carnibus mittunt et lupis proiciunt, ut debriatus uim eius eos necant.

LXXV. De [a]conion. Conion hastas habet nodosas sicut maratru, et folia ferule similia habet, angusta et graui odoris; et supra sunt capitella rotunda, ubi flore sunt albi, in quibus semen est aneso simile, sed albu, radix non alta. et istum uiro inferet necem nimietatem frigoris sui. quem quisquis biberit et periclitatus fuerit, mero calido remediatur. capitello et semen ipso exucantur, antequam siccet*ur*, tusu expressu sole siccatur. est

---

der alphab. Bearb. in eines zusammengezogen und umgestellt also: Aconiti duo sunt genera eius. unum est quod licoctoron dicitur, (*OΔ'*) quod uocatur licoctheron SJ. licitatorion *e.* 7 multum in ytalia in mont. ab altero, altera SJ. 8 pl. habens sed, habet SJ. minora fehlt, diuisa minora SJ. 9 astam habens teridimo similem et lenem in altitudine a. R. al. teridomosco, tictimo *e.* didimo SJ. leuem *e.* SJ. similem fehlt *e.* et altitudinem *e.* c. unius et plus, aut plus *e.* SJ. 10 semen eius SJ. folic. SJ. radix eius, eius est SJ. 11 h. in carnem multi, multi in carn. *e.* et lupos occidit, occidunt *e.* ut inebriatos ius eius eos teneat, ius eos *e.* *OΔ'* De alia aconito M. alterum genus aconici est quod elifonon dicitur (*OΓ'*), 22 alt. g. e. quod pardaliantes aut comatus aut mioptonon aut elifonon dicitur SJ. 23 s. ei ciclamino *e.* cucumeri sed, ciclaminis aut cucumeris SJ. 24 duarum palmarum SJ. p. est ei longa. ei fehlt SJ. est illi *e.* 25 radix similis est, r. est s. SJ. et fehlt SJ. alaubaustros SJ. 1 hec radix comesta a, cumsta P. paralesim f. scorpioni 2 remediat si se *e.* cum se elleboro applic. colliris, adonis P. 3 obsonio .i. carne, osonio aut cum pane *e.* 4 leopardos leupus P. porcos pantheras, panteram *e.* 5 agrestanim. P. 13 *OE'* De conio M. im Index. De conios *e.* conios astas, hab. ast. SJ. maratrum folia 14 similia fer. sed grauis od. supra que c., supra qua *e.* 15 flores et sem. *e.* 16 aniso, *ani*so von zweiter Hand nachgefahren *e.* aneto SJ. album radix est ei, illi *e.* non lata que uere infert, non alta *e.* SJ. 17 nimietate quam qui biberit 18 uino calido, mero *e.* redimatur, *e.* capitellum ipsius exsucc., exucc. *e.* 19 siccentur tunsa et expressa in s. siccantur est uero huic succo usus

uero illi us<us> magnus; qui miscetur colliriis anodinis, similiter et antidotis, herpetas et igne agro inpositus extinguit. herba et coma eius cataplasma adhibita fluxum seminis inposita non sinit, similiter et mammis puellarum inposita prodest et infantum testes extringit. forcior est uero creticu et megaricu et atticu et ciu.

LXXVI. De ismilax. Smilax aut atimallon, Romei uero taxum uocant. arbor est similis palme et foliis in altitudinem. in italie et in campanie nascitur. in italia uero de cuius semine gallinas inpinguat. unde si homo gustauerit, solutionem uentris panditur. calauria uero quod nascitur, tantam est illi uim, ut quisquis sub ea dormierit aut sederit, statim periculum susteneat uite; nam ibi sibi negant transeuntes uiam. ||

[296a] *LXXVII. De astroquinon. Astroquinon aut quinarcon aut pardaliances aut quinomoron aut quinocranbin dicunt. frutex est, uirgas longas habet cum graui odore et non fragilis, folia edere similia, sed mollia et oblonga, graui odore et mucellaginosa, lacrima plena melino. semen in folliculis habens sicut faba minuta et duro aet nigro. folia eius cum absungia trita et proiecta canibus inferet mortem, uulpes et lupos et omnes feras obiectas occidet.

LXXVIII. De nerion. Nerion aut norodendron aut rodafni dicunt. frutex est omnibus nota, folia habens similia amigdale, sed

---

1 illius P. quia misc., qui admisc. qui coll. *e*. similiter antido (antide) 2 et fehlt *e*. antidotis *e*. ignem acrum exstinguit impositus, ext. *e*. herba uero et, herba eius et *e*. 3 cathaplasmis, *e*. wie immer (catapl.) adhibita nur P. imposita stringit. 4 mammillis prosunt infantium, infantum *e*. 5 stringunt fortius est creticum et chium et atticum. a. R. al. megaricum. 6 *Oς'* De ixmilax idest taxu M. im Index. Taxus, *e*. SJ. 7 arbor est p. foliis et altitudin., et fol. et alt. -e *e*. SJ. 8 nascitur in ytalia campania a. R. al. capadotia, et capadocia SJ. [et in yspania] et in hispania SJ. in camp. fehlt *e*. in ytalia, et in ytalia uero *e*. uero semine eius, eius sem. *e*. SJ. galine, galline SJ. 9 inpinguantur, SJ. *e*. sed si homo SJ. patitur 10 Taxus, uero *e*. SJ., t. qui nascitur in calabria, tantam uim habet 11 statim substineat peric., statim per. substinet SJ. sust. *e*. 13 *OZ'* De astroquinon M. im Index. Überschrift fehlt P. Astroquiron aut quarton aut pardalicontes aut quinoton aut quinoctambin d. SJ. 15 long. uirg. habens SJ. folia sed moll. — odore incl. fehlt SJ. foleaed. P. 16 mucill. SJ. 17 lachrymo SJ. mellino et semen SJ. sicut folia min. et nigrum et durum SJ. sonst nur in P. 18 folia eius doppelt P. 21 *OH'* De nerion idest lorandro M. im Index. Nereon, *e*. autem ueredendron (nere- *e*.) aut rodafnin (rodaphni), nerodendron aut rododafni SJ. rodafin *e*. 22 fructex o. notus est, fr. est *e*. frutex — nota fehlt SJ. habet amigdalle, -dale SJ.

maiora et pinguiora. flore rodi simile habet, semen patens habens sicut coru, et sicut lana deintus habet, simile uacinto. radix est illi oblonga et aguta, gustu salsu. nascitur locis aquosis et maritimis. uirtus est illi comesta ab animalis mortalis, sed ominum remedium est salutis maxime cum uino bibita. morsibus uenenatis occurrit maxime cum ruta bibita. pecora uero minuta sine dolore aeius tacta fuerint moriuntur.

*LXXVIIII. De micetas. Micetum duo sunt genera; unus esui aptus est, et unus omicidialis. necem edentibus inferet, qui aut putrido ferro aut linteolis nascitur, ut quem uirus serpentis generat circa <ca>berna, aut quem radix creat arboris uenenose, facit suprascripta. qui sic inueniuntur mucellaginem habens super se. qui sic collecti repositi una hora fuerit, uerminant. alterum genus apti sunt ad comedendum. etiam hii, si plurimum comesti fuerint, nocent, quia indigestionem faciunt et offocationem incitant colora. isti uero, qui huius rei laborauerint, nitru aut sale et aceto et oleo aut elixatura timbre aut fimo gallinatio cum acito bibita aut melle satis accepto. carnem inpinguant et humorem non bono nutriunt.

LXXX. De colcico. Colcico aut bulbo agreste dicunt aut efemero. in fine autumni nascitur flore habens albo simile flore croci, et postea folia adferet bulbo similia et pinguiora, hasta habens duobus palmis longa et rufa, radice rufa et subnigra, que decoriata alba inuenitur, mollis et dulcis, suco plena. bulbus ipse habet

---

1 et flores rodon similes semen etiam patens sicut, rodo *e*. SJ. panten P. 2 ueluti lanam, uelut *e*. habens similem iacinto 3 angusta (lies acuta) salsa, gustu salsa *e*. SJ. 4 est illi fehlt SJ. illi mortifica nam comesta, mortifera MS. animalibus mortem affert, offert *e*. hominibus, vor omin. in P. Rasur. homini MS. 5 uino et ruta 6 maxime — bibita fehlt. uero fehlt. 7 si eius odore tacta f. m., odore eius MS. 8 *OΘ'* De m. M. SJ.: Micetum unum esui aptum unu sui P. 9 aliud homicidiale infert qui autem 10 aut quod iure serpentino? P. 11 circa cauernas aut radix, radis P. 12 subscripta inuenitur mucill. habet 13 qui si Das Folgende nur in P. 18 cumesti P. ato P. 20 *Π'* De c. M. Coltico aut bulbus agrestis quem dicunt aut effemero, aut und aut fehlt SJ. de coltico. Colleo *e*. effemeros *e*. coliticon MS. (181) ephemeros MS. 21 nasc. in fine autumpni, autompni *e*. (autummi), MS. florem album similem flori et fehlt SJ. 22 affert, aufert *e*. sed pingu. SJ. (h)astam habet duabus, duobus SJ. 23 longam et ruffam radicem et subnigram que si d. fuerit 24 succo pl. lactei coloris.

in medio incisura, unde flores exit. nascitur multo in mesinia et colcis. ista accepta offocationem prestat, similiter ut micetae. sed ideo in notitia hoc dicitur, ne pro bulbo comedatur, quia uim est illi ‖ [296b] ueneni, et suaui gustu est, sed qui eum comederint, sic ei subueniendum, quomodo et comedentibus micetas; sed singulare presidium est huic rei lac bubuli mire.

LXXXI. De aefimeron. Efimeron, quem multi hirin agreste dicunt, folia et asta lilii similia habet, sed tenera, flores albos et minores habens, sed semen molle. radix est grossa ut digitus, una tantum et longa. uirtus est illi stiptica et odori bono. nascitur locis umbrosis et in siluis. radix eius decocta et ore retenta dolore dentium mitigat. folia uero eius in uino cocta et cataplasma inposita tumores et duritias sparget.

LXXXII. De aligsine. Alsinen aut parteneon aut perdicon aut sideritin aut eraclia aut quistin agreste aut libatina aut polionion dicunt. nascitur tectis aut parietibus. haste sunt minute et rufa, folia similia linostutis et aspera, et circa hasta ipsa semen aspero, rebus adherens. uirtus est semini eius stiptica et frigida. cataplasmis adhibito igne agro extinguit, condilomata sparget, combustionibus medicatur, tumore omne conpescit, pustulas emendat.

---

1 incissuram ex qua egreditur stipes unde MS. flos exit multum in messenia et in cholchis radix a. calchis *e.* chalchis SJ. colchis MS. 2 radix eius a. MS. sim. fehlt micete 3 sed iam *e.* ideo hoc MS. notitiam (hic) protulimus ne 4 uis illi est, est illi *e.* inest illi MS. quamuis suauis gustu sit 5 -it sic est ei *e.* quo et subuen. est sicut MS. uerum singulare, unde si sing. MS. bubuli sumptum, bubulinum MS. Schluss aus Gal. ad Pat. 7 *ΠΑ'* De efemeron M. im Index. Effemeron, *e.* de lilio siluestri *e.* effemor. SJ. effemereon MS. yrim agrestem, yrin agreste SJ. irim MS. 8 astam similia lilio, similem *e.* habens *e.* sed reuera tenera et fl., sed ten. *e.* SJ. MS. 9 min. et sem. est ei 10 et uno tamen longa, et digito uno t. l. SJ., et — longa fehlt MS. et uirtus MS. et boni odoris, odoris boni *e.* MS. 11 in locis MS. in ore MS. 12 dolorem cataplasmis, (th) *e.* -matibus MS. 13 duricies MS. spergunt, spargunt MS. durities spergent *e.* 14 *ΠΒ'* De aligsine M. Alisinen, *e.* a. partenion a. perdicion a. sideritis 15 poliominon, a. parthemon a. perdition [uel perdiculi ut dicebat greca herbularia] a. s. a. eraclea SJ. eradia *e.* a. quiastem a. SJ. quistira *e.* a. libatina SJ. a. polimonon *e.* polimenon SJ. 16 in tectis aut in p. SJ. aste sunt sibi minute ibi et *e.* ei min. SJ. ruffe, rufe SJ. 17 sim. alimos acuta, almos acuta SJ. almio stria et *e.* alimos aspera MS. <*λινοζώστει*> astas ipsas asperum habens 18 eius semini MS. semen eius cataplasmatibus MS. 19 adhibitum ignem acrum sacrum MS. -git cum diloniata (cum dilomata) spargit 20 tumores omnes

succus eius cirusa mixtus igne agro extinget et herpitas purgat; unctus et podagricis medicatur cum ciroto ciprino aut cum absungia caprina. succus eius quiatus acceptus tussientibus antiquis tumore faucium gargarismo aut superunctus spargit, dolorem aurium cum oleo roseo iniectus mitigat.

LXXXIV[1]). De cotilidona. Cotilidona aut isqualion folia habet sicut aceptabulum, obrotunda et alto, hasta breue habens, in qua semen est positu, radix sicut rotunda oliba. sucus eius et foliorum tumores nature sparget, igne agrum extinguit et perniones curat, scrofis imposita spargit, stomaci stigationem tollit. comesta radix ipse cum foliis cauculus frangit, urinam prouocat, hydropicis in oximelle datus singulare presidium est. multi eam et ad amore colligunt.

LXXXV. De alia cotilidona. Alia cotilidona folia habet pinguia || [296 c] et latiora et spissa sicut lingellas. folia, que circa radicem sunt, uelut oculi picto habet in medio, sicut maior ahisdo, gustu stiptica. hasta tenue, supra qua flore et semen simile ipperico, radix maior, cui uirtus est similis aisdo.

---

1) In P. folgt hier der Titel: LXXXIII. De alsinen. und eine Lücke von 3 Zeilen, hierauf: LXXXIV. De cotilidona.

1 cum cerusa ignem acrum, sacrum MS. extingit herpetas si u. fuerit et p. 2 ceroto cyprino MS. 3 axungia caprino *e.*, aprina MS. modo ciati uuius, in quantitate ciati MS. t. a. opitulatur tumores fautium conpescit 5 oleo fehlt *e.* mixtus mit. MS. Hierauf folgt Pseudoapul. 123, 1 und ein weiterer Satz, der nur noch in der Breslauer Handschrift zu stehen scheint. Dieses Stück, das in *e.* und im Druck von Colle hier steht, ist im Lyoner richtig an das Ende des ersten Ayzon-Kapitels (de semperuiua) gestellt. 6 *ΠΓ* De cotilid. M. Cotilidon siue ut alii cimbalion siue latine, ut latini *e.* SJ., umbilicus ueneris folia, 7 acitabulum, a. R. al. cimbalum, so auch SJ. (cymb.) acceptabulum *e.* acinctabulum MS. et obrot. *e.* et lata [et latenter concaua] et, astam breuem in qua est sem. positum, letzteres fehlt SJ. 8 rad. est ei rotunda ut oliua, est illi *e.* succus fol. *cum uino*, in P. ausgestrichen; fehlt MS. cum uino superunctus aut fomento adhibitus, perunctus MS. 9 tnmorem spargit ignem acrum, sacrum MS. permones, MS. 10 scrophis impositus, scrof. imp. eas sparget MS. estuationem, stomachi MS. effugationem *e.* 11 radix comesta cum cauculos, calculos *e.* MS. ydrop., hydr. MS. 12 omne illi P. multi etiam, et multi ad MS. et ad *e.* 13 ad amorem eam. Hierauf folgt Oribas VI 457 und? 14 *ΠΔ'* De alia c. M. Alia cotillidona, *e.* cotillidon SJ. 15 linguellas, lingellas *e.* MS. 16 oculum picta, sicut oculus MS. maior aizon SJ. aisdo MS. aiszo *e.* aizon maior SJ. 17 astam habet tenuem, hastam MS. supra quam, fehlt MS. flos et sem. est yperico, -con SJ. similis hypericon MS. radix est illi 18 maior predicte, cui uirtus est fehlt *e.* SJ. aiszo, *e.* aisdo MS. aizon SJ. Schluss aus?

LXXXVI. De facon. Lenticula, que super aqua inuenitur, rotunda est sicut lenticula, natans super aqua, colore uiridi. uirtus est ei frigida, unde omnes tumores spargit, igne agrum extinguit, podagricis necessariae miscetur medicaminibus. sola et cum pulenta adponitur. infantibus enterocellicis parat effectum.

LXXXVII. De aisdo maiore. Aisdo maiore dicitur, quod omni tempore uiridi folia habet, aut bultamon aut zortalmon aut stergetro aut ambrosian dicunt. hastas maiores cubito, grossitudinem pollicis, uiridis et pinguiores, diuise sicut caratias titimallos. folia pinguiora sicut pollice, lingue similia, iosana folia super terram se pandunt; superiora stricta sunt et spissa sicut oculo pictu habens. nascitur locis montuosis; et testosis in tegulocto seminant eum. uirtus est ei frigida et stiptica, unde erpitis et igne agro necessarie adponitur, pascentia uulnera et tumores oculorum medendo conpescit, conbustionibus et podagricis folia ipsa inposita singulare presidium est. folia cum pulenta ipsa et sucus eius cum oleo roseo cefalargicis maximum prestat effectum. bibita morsu spalangionis seuire non facit. solutione uentris et disintericis principale remedium et. cum uino bibita rotundas lubricis excludit. imposita fluxum mulieris extringet, turpore oculis inuncta prohibet.

LXXXVIII. De aisdo minore. Aisdo minore nascitur in parietibus et saxosis locis et ripis et umbrosis monumentis. folia sunt

---

1 *ΠΕ'* De faco M. im Index. Lenticula aque, lenticula que *e.* L. aque que SJ. aquam inu. natans 2 natans — aqua fehlt. colorem uiridem habens uirtus ei, est ei *e.* MS. 3 ignem sacrum, 4 necessarie, necesse MS. 5 polenta apponittur, ponitur MS. enterocelicis, inf. et entirocellicis prestat MS. en'colicum prāt. *e.* *ΠϚ'* De a. m. M. Aizon maius, *e.* Ayzon SJ. 7 folia uiridia dicitur et butalmon aut zotalmon aut ambrosia astas, buthalmon SJ. zoth. SJ. sortalmon *e.* 8 astas habet in grossitudine 9 uirides diuisa, diuisas *e.* c. (tittimallis), caritrias titima los SJ. caraicias *e.* folia habet s. est pollex, sicut polex *e.* SJ. iusana f. habet, (yisana) iusana spansa super *e.* insana f. spansa habet super SJ. 11 se pandunt nur P., strictiora SJ. oculis picta, oculus SJ. 12 habens nur P. nascuntur in montibus et locis mont. SJ. et testuosis (teculosis) testosis SJ. multi in tegulato tecto, et in tegulatus tectus *e.* 13 eam ei est frig. stipt. herpetis et igni acro cum polenta trita, tricta *e.* 14 (necessaria) appon. 15 metendo P. 16 imposita ipsa cum polenta 17 succus cephal. 18 bibitus morsum non seuire facit, seuire non sinit. *e.* solutioni 19 dissin. 20 lumbricos rotundos, latos uel rotundos lumbricos *e.* succus cum lana impositus restinguit, extinguit *e.* 21 turborem in oculis uncta, turb. oc. inuncta *e.* 22 *ΠΖ'* De a. m. M. Aizon minus, *e.* 23 et in sax. et sax. *e.* sunt ei

multa et una radici et pinguia et acuta in fine. cui asta est in medio .ii. palmis longa et in qua hasta, in quo capite uiride et tenue ostendit. foliis huius uirtus est suprascripta.

LXXXVIIII. De aisdo tertia. Tertiu aisdo, quem multi andragne agreste uocant aut telefion, Romani uero alcebran. habet et iste folia lata simile andragne set aspera. nascitur locis saxosis. uirtus est ei termantica et uiscida et uulneratica, ||
Cod. Mon. [116a] scrofas spargit cum absungia inposita.

(*) *ΠΘ'* De agalife[1]). Duo sunt genera. quam multi urticam dicunt; agrestis uero aspriora et latiora et nigra folia habet. semen uero semini lini simile profert, sed minore. alterum genus uero semen minutum habet et non sic asperu. amborum uero folia cataplasmis adibita cum sale caninos morsus curat, cancros et maligna uulnera ad sanitatem perducit, sordida uulnera curat, luxationi<bu>s occurrit, pustulis et parotidibus et apostematum prodest et curat, cerotis mixta splenem siccat. sucus eius et folia supposita naribus sanguinem currere facit. cum murra trita et inposita menstruis imperat. cadentibus stericis succurret recentia folia supposita. semen eius bibitum cum dulcore uenerem stimulat, || [116b] steram aperit. melli mixtus sicut electuarium [t]ortopnoicis et pleureticis medetur et peripleumonicis. toracis supererrantes superfluos u[m]mores sp*a*rg*i*t[2]). confectionibus

1) Gl.: de ag. idest urtica.
2) Bei a und i Rasur.

1 una radix pinguis, piguosa *e*. 2 duobus, duabus *e*. longa in qua *e*. in capite florem uiridem, et in caput *e*. 3 foliis et radici eius hu(i)usmodi, et rad. huius est uirtus superioris *e*. 4 *ΠΙΙ'* De a. t. M. Tertium aizon multi andragem angdrane agreste *e*. 5 et elephion, aut ethelefion *e*. assebran (alcebran) alcebron uocant habent etiam *e*. istud, *e*. habet folia *e*. 6 similia angdrane *e*. set aspera nur P. locis asperis et sax. 7 terminantica uulnerantica, (uulneratica) *e*. Am oberen Rande der Kolumne steht in späterer Schrift: Deficiunt capitula herbarum 36, a 52. usque ad 89. ut apparet in tabula huius 4.i libri. 8 scrof. inposita P. scrophas c. axungia imp. spergit. 9 De acalife ortica est P. Acalifex siue ut alii ignida latine dicitur urtica. Eius altera est maior altera minor. ... Es stimmt weder die Einteilung noch der Text, der erst aus ? geschöpft ist, dann aus Oribas. VI 429 La und Gal. ad Pat. SJ. Urt. Dyasc. Acalifex duo quod orticam P. 10 agresti P. asperiora P.SJ. 11 simili P. s. uero simile s. SJ. profert fehlt P. p. et minus alt. uero g. s. minutum SJ. altero uero g. s. uero min. P. 12 aspero P. aspera est SJ. 13 adhibita P. caninus P. 14 curat uel limpidat P. 15 luxationis P. 16 maxim. presid. est. P. 17 subp. P. mirra P. 18 succurrit P. 20 electar. tortobn. P. 21 m. aet P. 22 supererantis P.

causticis nouilis miscetur. elixatura foliorum eius uentrem mollit. bibita cum tisana cocta et accepta uanas pituitas toracis et inflationes tollit, urinam prouocat. sucus eius gargarismo adibitus tumores uuae curat.

Q' De galisobsis. Galisobsis aut galeobdolon dicunt. frutex est minor, cui uirga est et foliis similis urticae, et tenuiora folia habet, digitis confricata graue odore habet. flores minutos et purpureos habet. nascitur et circa hortos et in uiis et super omnibus tegulatis. uirtus est foliis et aste eius duritias soluere et mammarum crancos scrofas et parotidas sparget, pustulis medicatur. qua cataplasma || [**116** c] co*n*ficis[1]) suprascriptis bis in die et tepida uti debet, quae cum aceto misceri debet. elixatura eius fomento adibita pascentia uulnera abstinet et putredines limpidat, tumores et crancos sparget addito sale.

QA' De galion. Galion aut galerion dictum est ab eo, quod lacte coagulet. folia *et* hasta simile habet aparine, sed erecta et super flore eius. conbustionibus inpositus opitulatur, fluxum sanguini[bu]s abstinet. miscetur et cerotis olei rosei et in sole inponitur, quamdiu album sit et pro acopu utuntur. radix uero eius accepta uenerem stimulat. nascitur in campis et in pratis.

QB'* De<e>rigeron. Irigeron hasta est cubitu longa et rufa et spissa. folia habet tenera, minora ab euzoma. flo‖[116** d]re melinu habet, qui se citius aperiat et sicut capilli albi parent

---

1) nfi auf Rasur nachgetragen M.

1 elixatura — curat fehlt P. wo mit 297a eine neue Lage und neue Schrift beginnt; oben lib. q̄. d.˜ unten noch L.XI. 5 De galiobsis P. Galisobsis -op SJ. galeobesis. MS. a. galeopdolon, -bd. SJ. dic. fehlt 6 paruus MS. uirga et folia sunt similia; SJ. w. o. ortice P. sed f. tenuiora 7 que digito, confrig. graui P. grauem o. habent et 8 purpurios habens P. habet fehlt et hab. MS. et fehlt ortas P. super, 9 omnia MS. tegulata tecta. folia et aste eius durities soluunt, duricias P. 10 et cancros mam., crancos P. spergunt 11 medicantur et, ut MS. cataplasmis, -a MS. imposita que, quod MS. bis in die abiiciuntur, -atur MS. et tepida -um Ms. iterum inponuntur -itur MS. admixto aceto que catapl. caligis? bis P. 12 tebida P. qui P. miscere P. 13 adhibita, P. putredinem -es MS. 14 cancros spergit 15 Galion, bei galeon SJ. a. g., gall. SJ. lac, coagulat SJ. 16 et astam habet similia similem SJ. sed erectam. [flos eius constrictiue est uirtutis.] 17 denique combustion. 18 sanguinis, P. et fehlt 19 ponitur fit MS. acopo in usum transit. 20 uentrem 21 De trigeron P. SJ. Irrigeron Dya. asta est ei, cubito, P. ruffa et spinos 22 euzomio florem mellinum, flore melino habens P. 23 cicius P. aperit apparent

et capitellu rotundu, unde et nomen accepit, uerno florit[1]) radix eius inutilis est. nascitur super parietes et circa edificia. uirtus est ei frigida. flore eius et folia cum uino dulci cataplasma adibita tumores testium et ani conpescet. manna turis mixta omnibus uulneribus et neruis medicatur. ipsa uero capitella, ubi capilli alui sunt, omnia suprascripta facere possunt. uiridi<a> capitella bibita offocationem facit.

*QΓ′ De telgetron. Telgetron folia similia coriandro habet et pinguia, uirga digiti habens grossitudinem. folia eius trita cataplasma adibita antiqua uulnera purgat. nascitur uero in campis.

*QΔ′ De brio maritimo. ‖ [117a] Brion maritimo nascitur super saxa et testo in maria, hasta habens minora et stiptica. tumoribus et causis podagricis, qui frigidis utuntur, necessarie adibetur.

QE′ De ficu maritima. Ficu maritimu nascitur unu latu et unu oblongu et angustu et obrufu. cripu uero nascitur in creta super terra, boni floris et non putrescens. uirtus est ei stiptica, faciens tumoribus; et in cataplasmis podagricis medicatur. quam humida utenda est et non sicca. nicandros uero dixit: rufu uenenosum est. multe mulieres altere utuntur pro ficu.

*QS′ De potamogiton. Potamogiton folia betae similia habet, in media aqua supernatans uidetur. uirtus est illi frigida et stiptica. pluriginem tollit, pascentia uulnera et antiqua ‖ [117b] proibet. dicitur uero potamogitu, quia in aqua nascitur et campis aquosis.

(*)QZ′ De stratiotes. Stratiotes, qui in aqua nascitur, dicitur eo, quod super aqua natet sine radice. folia habet aisdo maiore similia. uirtus est ei stiptica et frigida. acceptus fluxum sanguin<e>um renum abstinet, uulnera sine tumore seruat. addito aceto igne acrum et tumores conpescet.

---

1) Der Infinitiv florire findet sich 36d und 84c.

1 capitellum, capitello rotundo P. floret, P. 2 circa parietes. aedif. P. 4 adhib. P. turis uero P. 6 albi P. 8 SJ. Telgetron f. b. s. c. 9 uirga est illi 11 De brion m. P. SJ. Brion maritimum Dy<n>asc. 12 testas mari astam minorem -am 13 adhib. P. 14 De fico maritimo. fico maritimo P. Ficus maritima est una lata et crispa et una est longa et SJ. Ficus maritima Dy. una est lata et una longa et obruffa. uno latus et uno oblongo et angusto et obrufo cripo P. 15 crispa uero, SJ. iuncta. 16 terram, SJ. putriscens P. 17 podacr. P. p. in -tibus quia hu. est 18 uene nosu P. ruffam u. esse 19 multae mulieris altero P. altero u. pro altero 20 SJ. Potamogioton Dy. f. hab. bete s., baete P. 22 prohibet P. 24 Unter Startiones steht ein Kapitel, das zwar dem Sinne nach mit diesem übereinstimmt, im Wortlaute aber vollständig verschieden ist. De Stratiotes. Straciotes dic. quod P. sanguinum P. agro P. conpescit P. SJ. Stratiotes q. i. aquis u. Dy. wie der Druck.

*ϙH′ De stratiotes ciliofillon. Stratiotes ciliofillus frutex est minor, longior duobus palmis, folia habet similia pennae columbinae. cui multa folia nascuntur et minuta et diuisa, similia cumino agresti, et minora capitella supra sparsa et grossa, in quibus capitibus minutas uelut uirgellas habet, aneto similes, flores minutos et albos. nascitur locis desertis et asperis super iusta uiis. herba haec fluxu sanguinis fortiter stringit, uulneribus ueteribus et recentibus medicatur, fistulas replet. ‖

[117c] ϙΘ′ De flommo. Flommo duo sunt genera, masculu et femina, albu et nigru. femina uero folia habet similia colliculo, sed aspriora et latiora, hasta longa cubito, alba et aspera, flores uirides et albos, semen nigru. radix est illi dura, grossitudine pollicis habet. nascitur in campis. alter uero, qui masculus dicitur, folia alba habet et oblonga, angusta et hasta tenera. nigra uero in omnibus lata est et nigra. dicitur et agrestis flommos, uirgas longas habet in se, arborosas, folia elelisfagi[s] similia et circa ipsis uirgis flore habet aurosum aut mellinu sicut prasiu. sed folia illi sunt aspera, circa ipsa terra et obrotunda habet. est alterum genus flommi, qui lignitis dicitur, aut triallis. folia habet tria uel .iiii. aut plurima pinguiora et aspera et grossa, que et in lucernis plurimi utuntur. duorum uero suprascriptorum radices stiptice sunt, fluxum uentris unus nodus ipsius cum uino datus stringit. elixatura eius bibita conquassationes et dolores lateris tollit ‖ [117d] tussim antiquam mitigat, dolore dentium gargarismo adibita conpescet. flommu, qui flore habet aurosu,

---

1 SJ. Stratiotes aliter tifilus Dya. f. e. bei MS. = lenticula aque. De straciotes c. Strac. P. 2 penne 4 super spansa 5 minuta 6 asperis et iuxta uias. maxime super P. 7 herba ipsa fluxum P. ueementer str. P. 9 Flomos flommos SJ. quam latini barbascum dicunt duo masculus masculo P. 10 albo et nigro P. unum est album, et SJ. alterum nigrum cauliculo sed et superiora, asper. SJ. 11 et astam longam asta P. cubito uno albam 12 et s. nigrum nigro P. poll. grossitudinem habens 13 alterum, quidem, fehlt SJ. uero quod, qui P. 14 habet, alba fehlt SJ. oblonga et, et ang. hasta P. astam tenuem et semen tenue 15 et fehlt vor agrestis autem fl. 16 et arb. long. et arb. SJ. et f. saluie elelisfaci P. et fehlt. 17 circa uirgas suas flores h. aurosos -eos SJ. a. mellinos s. prassii. aurosa a. mellino P. 18 sunt illi, habet SJ. circa terram habet fehlt habens P. 19 est fehlt SJ. quod [uel ritauo] folia habens, P. 20 aut quatuor, P. ad plurimum SJ. aut plura MS. pinguia quibus multi 21 $\overline{s}$ statt SS. P. 22 unus ipsorum n. unimodus MS. el. uero eorum 24 laterum MS. antiquam fehlt mitt. dolorem dencium P. adhib. conpescit, P. 25 flomos uero, P. florem h. aurosum, auroso P.

capillos inficet. folia eius cocta in aqua in cataplasma duritias et tumores oculorum soluet, maligna uulnera melle et uino addito curat. aceto mixto uulneribus recentibus prodest, punctum scorpionis mitigat. agrestis flommi folia conbustionibus opitulatur. femina quae dicitur, folia eius cum caricis conposita memoratis caricis putredinem non admittit.

*P′ De ethiopis. Ethiopis folia habet similia flommo, aspera et spissa, circa fundum radicis, hasta quadra et aspera, simile melliteni aut arcto, ramulos multos habet, semen sicut herbu unu et duos folliculos, radices ex una multas diuisas et longas et grossas, gustu <g>lutinosas, quae si siccate fuerint, nigre et dure euadent, cornibus || [118a] similes. multum nascitur in mesenia et idem. radix eius cocta et bibita sciadicis et pleureticis medicatur, sanguinem reicientibus sistit, aspredine arteriarum conpescit. melle addito ut electuarium accipiatur.

*PA′ De arction. Arction aut asturon. et iste folia flommi similia habet, sed obrotunda et aspriora, radix mollis et alba et dulcis, hasta longa et mollis, semen cummi minoris simile. radix et semen eius coctu in uino et gargaridiata dolore dentium mitigat, conbustionibus et pernionibus fomento adibito opitulatur. uino cocta et accepta sciadicis et disintericis medetur.

*PB′ De arcion. *Arcion* prosopida aut prosopion dicunt. folia cucurbitae horti||[118b]ne similia habet, sed duriora et maiora et nigriora et aspera. hasta maior cum foliis radix maior et alba .ζ.i. bibita cum nucleos emptoicis et emppiicis prodest, dolores attriticos conpescet; et folia ipsa ueteribus uulneribus medicatur.

---

1 inficit, P. in aqua, aqua P. et ut MS. cataplasmis -a MS. durities duricias P. 2 soluunt -uent MS. ad sanitatem perducunt 3 a. uero, P. mixta singulare presidium est, P. punctus P. 5 folia eius que d. femina, qui P. 6 carnis, cancris MS. putredinem n. admittunt. 7 SJ. Ethyopis Dya. flommon 8 asta simílis melitem aut arcio, mellitani P. 9 habens P. herbum unum, herbo uno P. 11 gluct. lut. auch P. qui P. si sic cocte et nigre 13 messenia 14 sistit et P. 15 eglegtario P. 16 Arction . . . . . Dya. arcion aut asturion ista flomi P. sim. flommo b. sed rot. et aspera, 17 asprior P. 18 asta, P. cimini, cummino P. 19 cocta P. dencium P. 20 adhib. 22 SJ. Dya. arcion prosopidia, De arcion aut pr. a. prosopion d. P. 23 cocurbitae dicunt hortinae P., ortine SJ. durior P. 24 asta est SJ. 25 emopt. P. singulare presidium est P. 26 dol. et artrit. conpescit. P.

*PΓ′ De petasitis. Petasitis uirga est longior cubito, grossitudinem digiti habet, super qua folia maiora et latiora habet sicut *cemos.* faci*d* et ad uulnera fagedenica et maligna et antiqua inposita ut cataplasma.

*PΔ′ De e<pi>pactis. E<pi>pactis aut elleuorinen frutex est minor, folia minuta habet. bibita uenenis occurrit causa epatis componit.

PE′ De capnos. || [118c] Capnos, qui inter ordeu nascitur, herba est fruticosa, coriandro simili<s> sed mollis et alba et cinerosa, et multu flore habet, infinitu et purpureu. sucus eius uiscidus est, caligines oculis detergit, lacrimum prouocat, unde et nomen accepit. mixto cummi nocitis capillis palpebrorum inpositus renasci non sinit. erba ipsa comesta plurima colera per urinam prouocat.

PΣ′ De lotos[1]). Lotos, qui in pomeriis nascitur, quem multi trifolium uocant, sucus eius mixtus melli et inunctus uulnera oculis et caligines limpidat.

PZ′ De lotos agrestis. Lotos agrestis nascitur multum in liuia. hasta habet duobus cubitis longa et paulo amplius, ramulos plurimos habet, folia simili <a> trifolii, qui in ferragine nascitur, semen minore a fenogreco habet, gustu uenenosu. uirtus est ei termantica et purgatoria. || [118d] liuores uultibus purgat et maculas addito melle bibitu soluet. cum semen maluae et uino dulci dolores uessice mitigat.

---

1) Gl.: de lotos idest trifolio.

1 SJ. Petasitis Dya. cross. SJ. 2 habens P.SJ. super quam, laciora P. 3 cenios sicut mices facit P. cemos auf Rasur M. 5 SJ. Epactis Dy. aut elleborum De paptis. Epaptis aut elleborinen P. sonst wie oben. 8 Capnos que latine fumaria dicitur n. in segete ordearia -cea SJ. et est, ordeo P. 9 uel corio herbe simil. sed. 10 multum f. habens, et fehlt SJ. purpureum multo flore habens infinito et purpureo P. 11 lacrimas 12 gummi eductis c. palpebrarum uocatis P. inpositis P. 13 herba, P. uel bibita plurimam [alii oxidertes uocant eam] 15 Lothos pomariis P. quam 16 dicunt melli mixtus oculorum et argemata et c. · im selben Kapitel: Lothos agr. 18 nascitur, plurimum SJ. P. in libia, astam 19 habens P.SJ. longam plures SJ. plurimus P. 20 profert et folia similia trifolio, trifoli P. quod, i. f. et in pratis n. SJ., 21 habens P. minus fenugr. a fen. SJ. gustum SJ. uenenosum, -so P. [et incensibile] Zusatz aus? 22 purgat et lentigines cum semine, malue, P. 24 uissice P. mitigat bibitus nascitur etiam lothos in egipto usui ciborum aptus. siehe *PΘ′*,

PH' De quitissos. Quitissos frutex est, albas uirgas habet, longiores cubito, in quibus folia sunt fenogreco similia aut lato trifolia, sed minora, et in mediu uena, quae cumfricata digitis iuscellum redolent. similes ciceri uiride. uirtus est foliis ipsis stiptica et diaforetica in initio apostematum cum pane trita et cataplasma adibita. elixatura ipsius urinam prouocat. multi illum in orto seminant apes prouocantes.

**PΘ'* De lotos egiptiu[1]). Lotos, qui in egypto nascitur, in campis, dum nilus inundat; hasta est similis cumino, flore albu et minore sicut ordeu. quem dicunt ascensum solis || [119a] spandere se, et descensum solis etiam ipsa aqua[e] se abscondere. habet capitellum simile meconio et maiore, in quo semen est cencro simile, quod semen siccant egiptii in sole et pani conmiscunt. radix est illi male quidonie simile. haec cruda et cocta comeditur. quae cocta sicut mediu obi fiet.

(*)*PI'* De mirofillon[2]). Mirofillo uirga est mollis, una, circa qua folia sunt lenia, minora et multa, maratro similia, unde et nomen accepit. quae hasta in se interualla fossarum habet, lenis sicut de lima. nascitur locis cultis et aquosis. inposita uulnera sine tumore seruat. maxime cum aceto ex uiride et siccu id fiet, epilenticis utiliter bibere datur.

**PAI'* De myris[3]). Miris aut myrra dicitur. foliis et hastis similis conio est, radix oblonga et mollis || [119b] et odorata, apta ad

---

1) Gl.: de l. egiptio.
2) Gl.: de miriofilon.
3) Gl.: de miris aut mirra.

1 Quitissos fruct. alba, albas und habens SJ.P. 2 uno in sim. fenugreco lata 3 sicut trifolium <λωτῷ τριφύλλῳ> sed paulo m. et in medio, midio P. uirgam habentia, uenam hab. SJ. uena qui P. que cum f., frig. P. sunt d. fuerit SJ. 4 uiscellum simile ciceris uiridi folia ipsius 5 stipt. sunt diaforitica P. inicio P. 6 cataplasmis adhibita, P. 7 ortis, illam i. horto SJ. illo P. prouocant. 8 De lotos aegiptium P. SJ.: Lothos aegipto P. 9 asta, P. cimino flores albi, flore albo P. 10 ordeum -eo P., quos tradunt in ascensu, pandere 11 et in descensu solis in i. aqua eciam ip. aque P. 12 habet fehlt P. cap. habens P. maius 13 centro exiccant egyptii, siccant aegiptii P. et pani conmiscent paniconm. P. 14 malo citonio, mele quidoniae P. similis 15 medium oui, medio P. 16 Miriofillos aus Galen ad Pat. u. Pseudoap. zusammengeflicktes Kapitel. SJ. nach dem Kapit. des alfab. Diosk.: sed in uero Dy. mirofilos u. mollis circa quam 18 que asta, P. 19 deuia SJ. (vgl. Spr. IV 113 Note 60) 20 sicco P. 22 SJ. Miris, P. D. aut mirrha, mira P. astis 23 moll. odor.

edendum. uino bibita ictus <s>falantionum occurrit, menstruis imperat, secundas excludit. cocta in aqua et data tisicis medetur. multi probauernnt, quod ter in die quisquis biberit, tutus a morbis seruabitur.

*PBI′ De myagron[1]). Myagron aut mellanpiro, erba est sarmentosa, longa duobus cubitis. folia similia eritrodani habet et uiride. semen habet fenigreci simile, pingue et uiride, qua herba uiridis assa tunditur et uirgis inligatur; et pro candela multi ea utuntur, et sucus eius omni aspredine corporis dislenit.

*PIΓ′ De onagron. Onagran aut onotira*n* aut onotirum dicunt. frute*x est* arborosa et maior, folia amygd*ale* similia habet et molora, sicut lili*um,* ‖ [119c] limpida bene. radix est illi minor et alba, quae sicca odorem uini habet. nascitur locis montuosis. cui uim tanta est, ut aqua eius in qua infusa est, omnes feras bibita mansuescere facit. cataplasmis adibita morsibus uenenatis occurit.

PIJ′ De crisio. Crision uirga est mollis, longa duobus cubitis, trium angulorum, et spinosa est, circa qua folia sunt mollia, similia buglossu, sed aspriora et minora et subalba et spinosa, quae uirga in capite rotunda est et aspera; super qua capitella sunt purpurea, in quibus uelut cani sebu apparent. multi peribent, quod si quis ex ea herba sibi ligauerint, eodem loco, ubi frutex nominans fuerit, dolorem suum ad quod ligat, omnem dolorem tollere.

*<*PIE′*> *De a*ster[1]) actico. ‖ [119d] Aster actica aut bubonion dicunt, uirga est lignosa, quae super se habet florem mellinu

---

1) Gl.: de m. uel mellam piron.

2) Untere Ecke abgeschnitten; kursive Buchstaben ergänzt.

1 hictus palangi, P. 3 seru. totus a moruis P. 5 SJ. Miagron P. Dya. a. melanpiro, P. herba, P. 6 -dano eritrodani similia habens P. uiridia 7 habens P. fenugreco pingui que 8 tenditur illig. ea multi, 9 omnia P. 10 SJ. Onagron Dya; a. onatisana, De onagra Onagran P. onotirant P. a. onotosum 11 amigd. 12 molliora lilio P. limp. uñ uene P. 13 que sicca P.SJ. 14 omnis feras P. 17 Crision cfr. Spr. IV 117 Note 68. mollis et 18 sp. est cum tirsulis purpureis atque senescentibus circa quos f. moll. et 19 buglosso, -e MS. bogulose SJ. uuglossu P. asperiora subalbida, fehlt SJ. 20 est ro. supra quam, P.SJ. 21 uelut cani seuo P. uelut canapi, -s SJ. semen! 22 aliquis MS. ex h. ipsa se ligauerit, siue legauerint P. 23 ubi fu. fru nom., MS. P. suum et ligans ibi tollit 24 De aster actio P. SJ. Asteratica ara. (!) bubomon d. 25 est ei que, P. mellinum

sicut antemis et capitellu diuisu. folia asteri similia, sed ad radice, folia sunt illi oblonga et aspera. inposita stomaci estigationem tollit, tumore oculorum et inguinum conpescit. inposita stale infantum reuocat. dicitur purpureu flore eius cum aqua elixus et bibitus sinanticis medicatur, epilenticis infantibus prodest. uiridis inposita tumore inguinum spargit. sicca manu sinistra inligata dolore inguinum proibet.

**PIς'* De cocton. Cocton aut isofion[1]) aut faselion uocant, ex similitudine faseli nomen accepit. et super se folia sunt de capriolu uelut cucurbitae aut uitis. supra capitellu semen simile mellantio in gustu, folia aneso similia. semen eius cum mulsa bibitu causas toracis conponet, tussim mitigat, emptoicis medetur. ||

[120a] *PIZ'* De ion[2]). Ion folia minora habet ab hedera et nigriora coriu. habet hasta in medio, in qua capitellu est flore odoratu et purpureu. nascitur locis umbrosis et asperis. uirtus est ei stiptica. folia sola et pulente mixta in cataplasma estigationem stomaci et tumore oculorum conpescet. anu propendente infantibus reuocat, epilenticis medicatur.

PIH' De cancolia[3]). Cancolian aut leontice folia habet maiora, hasta alba habet, flore habet brio simile aut oliuae. nascitur locis montuosis. radix eius uino infusa sicut tracantu more lectuari acceptum tussim conpescit. aspredine arteriarum mitigat.

---

1) *Περὶ ἰσοπύρου* Spr. 119. Gl.: De c. uel ysofion uel faselion.
2) Gl.: de yon.
3) Gl. d. cancolica uel leontice.

1 capitellum, capitello diuiso P. 2 radicem . longa .aspera sunt P. estigacion P. 3 tumorem P. 4 purpureo P. 5 sinancis P. singul. presid. est P. 6 tumorem P. 8 SJ. Coccon Dya. a. ysofion a. faselon 9 faseoli accipit super et de capriolis capriolo P. 10 capitellum, capitello P. 11 melancio, melantion P. aneti 12 emopt. P. 14 Jon ab edera 15 in corio astam in corio habens asta P. capitello P. -um et flos odoratus 16 purpureo P. in l. SJ. 17 sola pol. . pulenta P. -mis estuationem, stigatione P. tumorem 18 conpescunt. anum 20 Cancalis (a. R. cancola alia translatio) herba est quam romani calicariam uocant hec f. a. h. et ingentia et tirsum eorum medio emergentem cum flore simili quercui (Spr. 121 Note 87) nascitur in montibus. eius radix perinfusa passo uel melle et masticata uel electuarii more sumpta tussiculas atque asperitates arterie medetur et alia operatur. Überarbeitet. SJ. Cancoliam Dya. leonticae P. habens maior. asta P. 21 astam longam alb. florem alba habens P. flore habens P. brionie similem 22 montosis dracantū ore P. elegtario P. 23 conpescet P.

semen, quod post florem eiciet, tritum et cerotis admixtum et superunctu frigora proibet, rugas uultibus tendit. ||

[120b] **PIΘ'* De bunion. Bunion aut action dicunt. hasta habet quadra et longa, digiti grossitudinem habet, folia minuta ab apio sicut coriandru, flore sicut anetu; semen odoratu sicut iosquiamu, sed minore. uirtus est illi termantica et diuretica, secundas mulierum excludet, spleni et uessicae et renibus prestat effectum. siccu uero et humidu usu habet. radix eius et folia exucata cum mulsa bibita omnia suprascripta facere nouit.

**PK'* De pseudobunion. Pseudobunion frutex est duorum palmorum, nascens in creta. folia habet similia bunion. hastae eius tres aut .iiii. bibite cum aqua tortionibus et stranguiriis et doloribus lateris auxiliatur, scrofas sparget sale et uino addito et inposita sicut cataplasma tepida. ||

[120c] *PKA'* De camecissos. Camecissos folia habet similia tritici, sed oblonga, tenera et multas uirgas habet duorum palmorum, folia ex una uirga habet .v. aut .vi., flores et ocinos et minores, gustu amaru ualde, radices tenues et inutiles. nascitur locis cultis. folia ipsa triobolo cum aqua quiatos tres bibitus diebus .xl. ictericis prestat effectum et sciadicis medicatar diebus sex aut septem bibita.

PKB' De buglossa. Buglossos folia similia habet flommos, super terra spansa, aspera, nigra et minora, quae si uino mixta fuerit conuiuis letitiam ducit. similiter et cameleucen, sed plus sciadicis singulare prestat auxilium cum aqua bibita.

**PKΓ'* De fiteuma[1]). || [120d] Fiteuma folia habet similia strutio,

---

1) Gl.: de fyteuma.

1 flore P. ȝtum P. 2 superunctus P. prohibet P. 3 SJ. Bumon D. astam 4 qu. longam g. habens, P. 5 coriandrum flores, coriandro P. anetum iusquiamum 6 minus 7 excludit P. uessice P. praestat P. 8 sicco P. humido uso P. 10 SJ. Pseudobunion Dy. De seudo Bunion Seudob. P. 11 creta insula bumon aste, astae P. 12 bibita P. torcion. P. stranguriis P. 13 spargit P. 15 Comecissos Cam. SJ. tritico 16 et tenera habet fehlt duarum p. 17 habens, P. et florem similem ocimo et ocinos P. <ἄνθῃ λευκοΐοις ὅμοια> sed minorem, SJ. g. est amara, gusto amaro P. 18 r. sunt ei in l., f. ipsius 19 ciatis tribus bibita yctericis 21 Buglossos f. h. sim. 22 terram sp. et a. et n., auch P. fuerint conuiuiis conbibis P. cf. Diosc. d. h. f. cap. 2. 23 leticiam P. 24 adducunt Hier schliesst d. grich. Text von Spr. 126. Es folgt Spr. 125. -leunten a. R. al' cameleunte; mit auxilium schliesst d. Lyoner Dr. Der von Colle hat noch: cum aqua bibita. cum melle et pane trita eius folia apostemata mirifice rumpuntur. (Aus Pseudoapul. 42.) 25 De efiteuma P. SJ. Fiteuma Dya. structio, strucio P.

sed minora, semen multu et pertusu, radice longa et tenue et non in alto demersa. quam plurimi dicunt data amorem facit.

PKJ' De ypoglosson. Ippoglosson frutex est murte agresti similis. folia habet minuta, coma spinosa sicut lingua, ramulos minores circa folia. peribent multi collo ligata dolores capitis tollet, malagmatibus necessarie miscetur.

**PKE'* De antirinon. Antirinon aut anarinon, quam multi lignida agreste dixerunt. erba est similis anagallidi foliis et hastis, flores habet crocinos aut purpureos minutos, pro qua re lignis agrestis dicta est. semen est illi simile oscoridi. dicitur accepta uenenis occurrere, oleo mixta et peruncta gratia facit. ||

[121a] *PKς'* De catanance. Catanance folia habet minuta, similia coriandro aut coronodopodo, radices habet tenues sicut iuncu, capita sex aut septem habet, in quibus semen est heruo simile, quae capita cum siccauerint, terrae declinantur. similis est unguibus acceptorum. est alterum genus catanancis sicut mala matiana, et similis radice habet minorem et longa, folia habet oliuae similia, sed molliora, semen minutu et pertusu sicut cicer et rufu ambo uero dati amorem facit. quos maxime in tessalia mulieres utuntur.

PKZ' De tripolion. Tripolion nascitur locis maritimis id est in litoribus, folia habet apio similia et grossa. hasta habet longa duobus palmis, in capite diuisa. flore eius dicitur ter in die

---

1 multum, multo et pertuso P. radicem -m 2 altum demersam 3 Ypoglossos, ypoglosos SJ. De ipoglossen. Ipoglossen P. mirte agresti, mente SJ. aber unter Ippogl.: mirte, murtae P. agreste 4 sed folia habens, habens P. et comam sp., spissam cuius f. in sum. SJ. que folia in summitate sunt sicut l., l. equi SJ. nicht unter Ipp. cum ramulis 5 m. circa eadem f., SJ. in Ipp. hanc perhib. m. quod fehlt MS. ligatam, dolorem, P. 6 tollit, P. tollere MS. malaum. P. necess. fehlt MS. 7 De anthirinon. Anthir. P. SJ. Antirinon Dya. a. araninon lignidam 8 herba, herba est quae s. sit P. anagalidi astis, P. 9 habens P. 10 oscordo, oscoridi P. <μόσχου ὅισιν> 12 Catanance 13 coronodopodo P. coronopodio, carono. SJ., fehlt MS. et radices t. iunco P. iuncus et 14 septe habens P. habet fehlt herbo MS.P. herbeni SJ. 15 cum se et sunt similia unguinibus ancipitrum, accip. SJ. 16 et est aliud SJ. 17 similem r. habens sed et longam habens auch P. sim. ol. olibae P. 18 minutum sicut est rufo P. et fehlt, ambe u. date a. mulierum faciunt 19 quibus m. in pessariis! mul. maxime, [fehlt im Lyoner Dr.] 20 utuntur 21 Tripolion Tripofilon et alii trip. SJ. i. littoribus ipsis, P. 22 crossa SJ. hasta habens P. et astam longam d. 23 diuisam dicitur mutari t. i. d.

mutare colorem, mane *melinum* media || [121b] die purpureu et sero fenicinu. radix est illi alba et odorata. uirtus est illi calida et gustu simili, quae si cum uino bibita fuerit .ζ.ii., humores uentris deponet, urinam prouocat, acceptis uenenis occurrit.

PKH' De cemos. Cemos herba est duobus cubitis longa; folia habet angusta et fortia, .v. digitos longa et lanosa, quae circa radices sunt, super qua capitella sunt pertusa. cuius semen non facile uideri protest pro ipsa lanitiae. radix est illi amara. dicitur et ipsa amore inducere.

PKΘ' De adianton[1]). Adianton aut politricon folia habet coriandro similia, susu diuisa. hastae ipsius habent super se capitella nigra, longa duobus palmis. quae herba semen habet. radix est illi inutilis. uirtus est foliis ipsius elixis et aqua ipsa bibita || [121c] asmaticis et disnoicis medicari, ictericis et disuriis medicari, cauculos frangit, uentrem stringit, morsus caninos sanat, reuma stomaci conpescit cum uino bibitus menstruis imperat, abortum prestat, sanguinem reicientibus subuenit. morsibus uenenatis opitulatur, alopicias et acoras et pitirias purgat, scrofas sparget inposita addito cinere et ladano et susino myro et uino fluentibus capillis occurrit. elixatura eius addito cinere et uino id prestat et a pullis comesta confortat ad pugnam. quae et a pecoribus utiliter comeditur. nascitur locis umbrosis et aquosis et parietibus humidis et circa fontem.

---

1) Gl.: de a. uel plitricon.

1 nam mane colorem album facit, colore mane aut media P. melinum auf Rasur M. purpureo P. et aliis horis eum mutat MS. et fehlt 2 feniceum SJ. calidissima, P. 3 gustu simul cum uino bibitum -a MS. hum. aquosos 4 deponet uenenit P. 5 De cemos nur P. Spr. IV 129. *λεοντοπόδιον . . . . οἱ δὲ κῆμος* vgl. F. Reinhold Dietz, Analecta medica, Leipzig 1833, S. 3 ff. 6 forcia P. lanosa maxime P. quae circa — 7 super qua ist in P. am Rande nachgetragen. 8 laniciae P. 10 Adianton siue galitricon uel politricon, coliandro s. sucu P., simil. cor. scissa in summitate (a. R. al. et in summitate ramos habet suptiles duros longitudine unius palmi nigros et non habet stipitem neque florem neque semen radicem inutilem, ebenso SJ.) 11 Asta ipsius, aste P., 12 longa d. p. habens supra se n. c. que <non> habent semen. 13 uirtus eius est in fol. ip. que elixa cum aqua et b. ip. aq. 14 dispn. yct. medicare P. hict. P. medicatur 15 ad sanitatem perducit, P. 16 -chi bibita ab. facit, 17 praest. P. 18 alopicias et ulcera que greci acoras uocant et ptitera(s), pitias P. spargit P. 19 imposita trita et mixta cum lexiuia addito c. et laudano et oleo mirtino et cisamino 20 capillorum fluores cohercet si caput inde lauetur, uino miro P. capitellis occ. P. cinere et laudano et uino; praest. P. 21 et fehlt a. pugnam utiliter etiam com. a pec. pugna P. 23 fonte P. Auf einen das Obige aus anderer Redaktion wiederholenden Zwischensatz folgt Orib. VI 428 und Pseudoap. 52.

*ΡΑ′ De tricomades[1]). Tricomades, multi et ista adianton uocant. nascitur locis similibus suprascriptis, folia similia habet tridici, minuta et lenia et ambis partibus plena sicut coriandro, minuta et lenticule similia. cui hastae sunt minute || [121d] tenere et nigrae. sed haec omnia supra scripta facere nouit.

ΡΑΑ′ De sanction[2]). Sanction aut fasganion aut quiradoletro, *que*m[3]) multi aparine dixerunt, nascitur locis umbrosis et stagnis siccis. hasta habet angulosa et pingue, super qua minute haste sunt et multe, folia andrafaxi similia, in summo diusa. odore cardami habet, semen rotundum sicut oliua et uaca plaustrani simile, aspera ita, ut transeunti hereat rebus. semen eius non siccu collectu et tusu et reposito uaso b*itreo*[3]), ex quo caput fricitu capillos roueos reddet, maxime aquae et lotio mixtus. cui multi uino admixto reponunt et postea utuntur. cataplasmis adibitus tumores spargit.

ΡΑΒ′ De <e>gylops[4]). || [122a] Egilops herba est folia tridicia similia habet, sed mollia, et susu capitellu est, in quo seminis grana sunt obrufa, duo uel tria, in quo flore est sicut capillu albu. cum farina mixtus omnes tumores et egilopas curat. sucus eius siccus seruatus farine mixtus omnia supra<scripta> facere nouit.

*ΡΑΓ′ De glys. Glys aut quitis folia similia lenticulae habet. cui folia iossana alba sunt et superiora uiridia. haste ipsius sunt

---

1) Gl.: de tr. uel adianton.
2) Gl.: de s. uel fasganion.
3) auf Rasur M.
4) Gl.: de egylops.

1 De tricomedes P. istadianton P. 2 suprascr. fehlt P. 4 lenticulae P. asta sunt minutas teneras et nigras P. 6 Sanction aut fagasmon quam m. parine d. 8 astam -am pinguae P. supra quam aste, P. 9 sunt multe, multae P. f. sunt illi andrafaxe, P. 10 et in habens P. habentia odorem cartami SJ. sem. eius illi est SJ. rotundo P. et bacce platani asperum transcuntibus inhereat, transeunti<;> ereat P. 12 siccum, sicco collecto P. tunsum, tuso P. reponitur in uase tenui, e tenui P. <e cenu?> fricatum 13 rubeos, rubios P. reddit m. lotio et aqua mixtis aque P. quod 15 adhibitum, adhibitus P. tumoris asp. P. 16 De gilops P. Egilops f. habens triticeis foliis similia, s. habens P. 17 molliora et superius capitellum e. seminis capitello P. eius g. 18 tria flos est capillo albo P. capillus albus qui 19 mixto P. 20 succus herbe cum farina mixtus suprascripta P. Das verdächtige Kapitel 138. Spr. *περὶ βρώμου* fehlt im Cod. Mon. 22 De glis. Glis P. SJ. Glis Dya, fol. hab. lent. sim. cuius f. infima, 23 iosana P. aste

.v. aut sex, tenuis, duobus palmis longas et terrae porrectas. flore habet aurosu uel purpureu. locis maritimis nascens. cocta cum polline ordei et sale et oleo accepta sicut sucu lacte mulieribus prouocat.

PΛΔ' De poligalon. Poligalon hasta habet lon[122b]ga duobus palmis et folia lenti*cule*[1]) similia, gustu stipticu. bibita *et haec* lac mulieribus crescere facit.

PΛE' De osiris. Osiris, uirga est illi nigra et tenuis et sarmentosa et minus fragilis, quae circa se folia habet sicut linu et nigra in initio, et cum maturauerint, rufa fiunt. herba haec cocta in aqua et bibita ictericis opitulatur.

PΛς' De hercinos. Ercinos nascitur in fluminibus et circa putea. folia habet ocimo similia, oblonga et diuisa. in summo hastas habet .v. aut sex, longas duobus palmis, flores albos habet, semen nigru, minutu et duru. folia eius suco sunt plena. semen eius .ζ.ii. mixtus et inunctus caligines oculorum et reuma conpescit. sucus eius auribus infusus dolorem aurium mitigat, maxime et afronitro et sulfur mixtus. ‖

[122c] <*PΛZ'*> De smilax[1]). *Sm*ilax aspera folia habet periclimeno similia. cui uirgae *sex* aut septem sunt sicut zura aut uatos, inplicantes se uicinis arboribus aut saxis. semen habet simile uuae, quod cum maturauerit, rufum habet colorem, gustu submordaci. cui radix est dura et grossa. nascitur locis aquosis et

---

1) Die Ecke des Blattes ist abgeschnitten.

1 cinque P. tenues, P. longe terre P. porrecte 2 flores habens P. aureos, auroso P. purpureos, purpureo P. 5 Poligalon astam, 5 Poligona Dya. SJ. duabus 6 folia lenticule stiptica, -co P. que bibite m. l., b. et haec m. l. P. 8 SJ. Osiris Dya. uirga, (uirgam habet) MS. sarm. et ramulus fr., (sed m. fragilem) MS. 9 linum (preterea fol. habet) se fehlt MS. 10 maturauerit ruffa sunt (fiunt) fit MS. Das Kapitel fehlt im Druck von Colle, sowie in den drei Pariser Handschriften, steht aber im Lyoner, in SJ. u. MS. 12 Ercinos <c. 29 Spr. *περὶ ἐρίνου*> vgl. F. Reinhold Dietz, analecta medica S. 4. Ercinus P. puteum 13 habens SJ. ozimo P. sed obl. diuersa SJ. et in astas quinque h. habens quinque P. 14 duabus et flores habet fehlt, habens P. 15 ei nigrum nigro et minuto et duro P. sunt succo plenas P. 16 melli mixtum inunct. reumam 17 dolores 18 m. affronitro et sulfure mi. afonitro et sulphur P. 19 De smilax. Smilax. asperas folias P. Smilax a. 20 cuius uirge zure aut bati, batos P. 22 uuis ubis P. hab. ruf. col. P. nigrum colorem facit, a. R. al. rufum: ruf. uel nigr. SJ. cum gustu 23 cuius rad. SJ.

asperis. semen eius et folia uenenis occurrunt. acceptus ante uenena non sinit nocere. dicitur quod si haec ab infantia accepta fuerit, uenena non sentire dicitur.

PΛH' De smilace leni. Smilace leni folia similia habet hederae, sed mollia et tenera, et sarmenta ipsa tenuiora sunt, et spinas non habet, flores albos habet et multos, et uicinis rebus se inplicans. semen habet lupini et nigru et minore, et super ea habet flores albos in singulis uirgis et rotunda et dura. in estate flores ipsi || [122d] cadunt et autumno concipiuntur. semen eius cum doricio bibitu .ζ.i. ambrum et somnia mala inducit aut fantasma.

PΛΘ' De myrta agresti. Murta agrestis aut oximirsine aut mirtacanta aut carciniona aut anion aut licena aut canimirtaen, Beoti uero gortiam dixerunt. folia similia myrtae deerunt, altu et acutu in fine, semen rotundu et oblatu et obrufu, cum maturu erit, habet infra se quasi ossa. ramulos multos ex una radice habet, simili agrosti. gustu habet stipticu, uisu rufu. uirtus est folii et semen eius bibitum urinam prouocat, menstruis imperat, cauculos uessice frangit, ictericis et stranguiriis et cefalargicis medicatur. nascitur locis asperis et ripinis. coctura radicis eius, cum uiridis est, a multis pro asparago comeditur. amari sunt et diuretici. || [123a] *PM'* De dafni[1]). Dafni aut alexandria aut ydean aut danaen aut ipoglosson aut zalian aut stefanin dicunt. folia habet

---

1) Gl.: de d. uel ypoglosson.

1 occurrit nam si accipiuntur ante acceptus u. P. 2 sinunt d. autem quod si ab infante infancia P. 3 -int uenina P. non sentit. 4 Smilaceles Smilacelem SJ. Smilaceleni P. habet edere, P. 5 mollia, et SJ. tenera et sarmentosa et tenniora. et fehlt sunt, illi SJ. albi 6 implicantes. 7 simile lupinis -o SJ. habens lupini P. nigrum et minus in singulis uirgis rotundum et durius flores albos habens. 8 albos sing. P. in state P. 9 ipsius SJ. autumpno 10 cum uino et lino! obolo I aut <II som. bibito triobolo uno aut <i somnia P. et fehlt P. 12 De murta a. P. Mirta agrestis oximirtina, oximirsina P. 13 canemirtaen P. 14 gortiam P. aut carcin. — dixerunt fehlt. sim. mirtae der et alto P. habet mirte alta et acuta 15 rotundo P. r. et oblatum rubeum, oblato et rufo P. quod c. maturum fuerit, maturauerit P. 16 Ramuli m. sunt ei r. m. habens P. radice similes, habet fehlt P. 17 simi agrostin P. gustu — rufu fehlt. stiptico P. rufo P. est in foliis et semine eius una quod b. est folia eius P. 19 yct., et strang. fehlt 20 et ripis cocta radix eius 21 pro sparago, asparagu P. que radix amara est e. d., diuritici P. 22 Dafnin P. idaean P. Dafne quam alii alexandriam aut ypogloson dic. alexandrinam SJ. ydeam SJ. 23 ypoglossam aut zalam aut stephanum SJ. hab. fehlt SJ.

oximirsina similis, sed maiora et aluidiora, semen in medio foliorum habens sanguineum et tamquam cicer. uirgas habet duorum palmorum aut longiores, radices similes myrsine, maiores et odoratas et molles. nascitur locis montuosis. uirtus est radici eius ut bibita .ʒ.ii. cum uino dulce diu parturentibus subuenit, stranguiriis medicatur, sanguinem per urinam deponet.

PMA' De dafnoides. Dafnoides aut petalon aut camedafne aut peplon dixerunt, cubiti habens longitudinem, uirgas multas et non fragiles, in superiore quasi di|[123b]midiu habet coriu, uirgis ipsis sunt muccellaginosi. folia lauri similia habet, molliora et duriora et non fragiliora, calido gustu et gula ipsa exasperans. flores albos habet, semen nigru, cum maturuerit. radix est illi inutilis. nascitur locis montuosis. folia eius sicca et uiridia bibita flegma uentris deponit, uomitum prouocat, menstruis imperat. apofleumatismum masticata prestat, sternutamenta prouocat. .x. grana seminis bibita uentrem mollit.

PMB' De camedafnes. Camedafnes, multi et ista alexandria dixerunt. uirgas habet longas duobus cubitis, tenues et rectas et leni, folia habet similia lauro et tenuiora et uiridiora. semen in mediis colore rufo foliis. folia eius cataplasmis adibita dolores capitis tollit, estigatione stomachi inposita compescet. tortiones cum uino bibita medicatur, menstruis imperat || [123c] sucus

---

1 oximussino -misino SJ. similia, s. habet SJ. maiora exalbidiora, albiora SJ. albidiora P. et molliora foliorum est sibi . f. eius subs. SJ. 2 longas duorum 3 aut modicum plus et radices mirsine, -ae P. sed maiores mai. od. P. 4 et molles [et rubeas] tamen radici eius que, r. eius et b. P. 5 dulci, P. stranguriis, P. 7 Dafrioides (-fn-) aut pentalon a. c. dicta, 8 aut pepl. dicta SJ. cub. unius habet et uirgas multas habens P. 9 et fehlt, et non SJ. non fragiles sed mucillaginosas. Im Exemplar des Übersetzers muss das *φυλλοφόρους* des gr. Textes gefehlt haben. MS.: et idem secundum aliam translationem. Derselbe hat übrigens dieses und das folg. Kapitel zusammengeworfen. demedio P. 10 est mucellaginosu P. folia sunt illi, ei SJ. habet fehlt sed molliora 11 fragilia gustu cal., calida SJ. gulam exasperantia habens P. 12 eius nigrum c. maturauerit, -auerit P. 14 fleuma P. deponunt etc. uomica P. 15 apoflegmatismis, apofleumatismus P. prestant auxilium 16 seminis eius g. X. molliunt. 17 Camedafues -phnes SJ. m. et astam alexandrinam, Alexandri SJ. 18 duorum c. 19 et lenis P., lenes (e. leues) et f. l. sim., P. e. f. s. lauri MS. sim. sed 20 med. foliis coloris ruffi, in medii foliis P. adhib., P. dolorem, dolore P. 21 tollunt egões stō stigationes stomaci conpescunt et torcion. P. et t. 22 medicantur succus eius cum uino bibitus m. imp. u. prou. pessario adhib. hec omnia facit; sucus — bibitus fehlt P. also menstr. imp. ur. prou. pess. adhib.

eius cum uino bibitus, pessario adibitus urinam prouocat, haec omnia facit.

PMΓ De elleboro albo[1]). Elleuoru albu folia habet arnoglosse similia aut bete agrestis, sed breuiora et nigriora et paulo obrufa. hasta habet longa duobus palmis et uallosa, et citius sole marcescit, quando siccare incipit. barba habet sicut porru, multi ex una radice procedunt. nascitur locis montuosis. que radix fodiri debet tempore arearum. utilis est uero, quae alba est et tensa et fragilis et plena et acuta et iuncosa, quam cum fregeris, uelut fumum iactat, albidior de intus, gustu calido, non ualde saliua prouocat. plus accepta hominem offocat. melior est quirinaicus, galaticus et italicus; cappadoticus his aluidior est et tenuis. fleuma et omnem umore bomitibus purgat, colliriis nouilis miscetur caligine oculorum purganda. suppositus abortum ‖ [123 d] facit, in utero infantes occidet, sternutamenta prouocat, pulente mixtus et mellis ericines necat. elixus cum carnibus citius [2])*ad*didas facit. nisi mixtus pulente et sesamo et suco tapsie aut alice aut mulsae aut suco tisane aut suco lenticule aut in pane coquatur, dari non potest, quia hoc ab antiquis medicis inuentum est, quo ordine elleuoru detur *sine lesione*[3])

1) Gl.: de eleb.
2) Vor ad ein m rad. M.
3) sine lesione auf Rasur. M.

3 Elleborum -us MS., album elleboro albo P. 4 agresti breuiora et modicum obruffa, pollo P. 5 asta est ei duabus et rugosa MS. et citius solet macescere, marcesci MS. cicius P. 6 marciscit P. siccari incipit et barba — porru fehlt überall sicut MS. sic P. 6819. capitelli, capilli MS. multi ex sed sicut capilli m. P. 7 proc. sicut nigelle, cepulae P., uirgule MS. procidunt P. radix eius, quae rad. P. 8 fodi temp. a. debet, fodiri t. a. d. P. autem est qui alba et 9 plena acuta, a. fehlt MS. et uiscosa, iuncosa MS. quam 10 iactat et est et albior MS. cum gustu 11 saliuam prouocans, P. hominem suffocat, hom. offocat P. 12 quirinacum, quirinaicon MS. et ytalicum italus P. cappadotium hiis albidius albius MS. albidior P. 13 tenue omne humorem P. flegma et omnes humores uomitu MS. uomitibus, P. nobilibus, nobilis P. 14 caliginem, P. purgat suppositum subpos. auort. P. 15 inf. i. u. occidit, P. polente, pulentae P. mixtum et melli, mixtus molli MS. 16 corices P. vorher zwei Buchstaben radiert sorices necat <μύας κτείνει> elixum cicius P. 17 madditas P. citius cas madidas facit nam nisi mixtum fuerit pol. aut sisamo aut etiam succo ptisane aut succo ptassie, tapsie MS. tapxie P. 18 aut alice aut mulse, P. aut s. lenticule, -ae P. aut nisi in in pani cogatur P. 19 quia sic 20 elleboro quo — lesione fehlt sine les. fehlt P. dafür: filon uero siculus med. eigentlich silori?

filon uero[1]), medicus peritissimus u*el*[2]) medicine diligentia, longa oratione scripsit, qua disciplina elleuoru detur. multi uero in suco multo mixto dant, et postea dant manducare illis, qui acceperint. fortissimis corporibus sic solu aliquotiens dant, sed maxime, si disciplina suprascripta sequi, nulla neglegentia nec offocatione facere potest. cum aceto mixtus et collirium factus et ano suppositus nausiam prouocat.

PMΔ' De sesamo. ‖ [124a] Qui in an<ti>quiran elleuoru dixerunt pro quod miscetur cum elleuoro albo in purgatione, cui et similis est, et egerontei folia similia sunt et minuta. flore albu habet. cui radix est tenuis, semen sesamo simile, gustu amaro. colera et flegma uomitibus purgat. unde si quis tres digitis impleat et accipiat cum elleuoro albo tria obulum unum semis cum mulsa, omnia suprascripta facere potest.

PME' De cucumere agresti. Cucumeris agrestis semen similis est hortini, sed paulo m*i*nor[3]), et cucumeres m*i*nores[3]) habet. folia et astas habet simile hortini. cui radix est grossa et alba. nascitur in campis et locis desertis et arenosis. cuius frutex minor est. sucus folie eius dolori aurium missus mitigat. radix eius pulente mixta et cataplasmis adibita antiquos tumores sparget. resine terebentine mixta et cocta cataplasmis adibita sciadicis me-

1) Nach uero eine drei Züge breite Rasur. M.
2) el nachgetragen. M.
3) *i*n bei m*i*nor und m*i*nores in M. auf Rasur.

1 filon medicus doctissimus et perfectissimus diligentia ac l. ratione, perit. medicus dil. P. d. l. et rat. MS. 2 elleboro P. 3 mulse mixtum postea dant, mixtus dent P. m. dant postea dantes MS. qui hoc et qui sunt 4 fortissimi corpore uerum, sic — si fehlt solum aliquociens P. unde MS. 5 datum disciplina superiori MS. suprascr. uolueris P. supra nullam negligentiam nec effocationem, nullam off. MS. 6 mixtum factum facto sano P. 7 prohibet. Die zwei im Griech. folgenden Kap. 149 *περὶ ἐλλεβόρου μέλανος* und 151 *περὶ σησαμοειδοῦς τοῦ μικροῦ* stehen in den Handschriften weiter unten als *PNZ'* und *PNH'*. 8 Sesamo idem maior qui inanquiran elleborum P. Sisamus qui elleborus, quod -um SJ. dicitur eo quod 9 cum fehlt m. pro MS. ellebero P. purgationibus SJ. cui — est fehlt 10 folia habet minuta similia set min. P. geronteo <*ἠριγέροντι*> et florem album, flore albo habens P. 11 ten. est et sem. sim. sis. amarum coleram 12 fleuma P. per uomitum digitos inpleat P. 13 obulum I et medium., tria obulum uno P. 15 Cucumeris a. simile e. ortine sed paulo maius, maior P. et cucumeris longiora, longiores P. habet folia, 17 astas P. similes ortine cuius r. 18 et in desertis et fehlt est m. <*πικρὸς - μικρὸς*> 19 foliorum, folia P. dolores dolore P. inmissus, 20 pulentem ista P. pol. uel c. adh. et duritias uel saxitates spergit; spargit P. 21 r. et tereb. et etiam cocta et adh. medicatur, P.

detur; || [124b] id supposita facit. elixatura eius ori retenta dolori dentium medetur. sicca et trita maculas et lepras mundat, sernas corpori tollit. sucus radicis eius unu et dimidiu obulu et coriu radicis eius quarta parte oxibafi mixta ydropicis fleuma et colera uentris deponet sine lesione stomaci. sex libre radicis eius uino liuico sextariis duobus mixta trita et accepta quiatis tribus per triduum ydropicis tumores uentris spargit.

PMς' De elaterio. Elateriu sucus est cucumeris agrestis, non foliorum aut radicis eius. sed maturi eligendi sunt, ut puncti possint humorem mittere. qui cucumeres collecti una nocte dimittendi sunt, et alia die ciribru super uas ponis, in quo cucumeres suprascriptos ponis, et singulos acu pungis, et pannu pressi exucantur, et expressi alio uaso mittendi sunt, et si secundu elateriu facere uelis, aqua missa iterum ex<s>ucantur. quod sucus in sole positus siccatur. maxime secun*dum est supra-scriptum et*[1]) aqua ipsa siccanda est, ut quod necessariu est, residat, et in || [124c] mortario missum siccandum est, unde et trocisci fiant, et accipiet uirtutem similem suprascripto. multi uere citius uolunt aqua ipsa liquare tertia ipsa in sole dimittunt et pinicillo colligunt aqua. multi uero pro aqua dulce aqua maritima mittunt, et cum exsiccatus fuerit, mulsa iterum mittunt et labant. et iterum siccant et sic trociscos faciunt. sucus ipse utilis est albus, lenis, humectus, leuis. et amaro gustu et lu-

1) auf Rasur M.

1 in ore retenti P. dolorem d., dencium P. largius arcet, longius arcet P. 2 sicca tr. mundat uel ciatrices nigras deducit et extergit zernas corporis 3 uno et dimidio, uno et demedio P. obolo, et corii, P. radicum e. qu. oxifabi 4 flegma et coleram 5 deponit, P. semilibra, selibra P. 6 in uini bibiti, libico P. sext. II. et trita ciatis, quiatus P. Schluss aus? 8 De elaterio. Elaterio P. Elaterium u. s. w. Beschreibung aus Galen ad Pat. mit Stücken unserer Übersetzung; besser: SJ. Elacterium in uero exemplari sic est: el. su. est cu. a. no. 9 fo. aut rad. eius sed fructus sed m. eligenda P. 10 emittere cocum. P. 11 cribrum ciribu P. ponere MS. 12 poni sin., ponis sin. MS. panno expressi, pressi MS. 13 in a. MS. uase et si electuarium facere uelis, et si secundo uel alterio elat. P. 14 uellis P. exuccatur qui succus exiccatur 15 secundum quod est supradictum, secundario ipso aqua P. necessario P. -um 17 resideat misso P. accipiunt -dictis Hier schliesst SJ. 19 Alphabet. Red.: uero qui cicius P. m. uero qui uolunt aquam i. citius l. ter in die in sole, tercia P. 20 penicello c. eandem aquam dulci aquam marinam, marima P. 21 et cum — mittunt fehlt. 22 ille uero succus, sucus ipsi uero P. 23 qui est alb. umect. P. leuis fehlt. et amarissimus, P. in g. lucerne, P.

cernae aplicitus cito ignescit, his est utilis. uiridis uero et non lenis et asper et colori in utili et quasi cinere et graue, inutilis est, qui hec signa habuerit. multi uero et foliorum et cucumeris simul miscunt plurimum adulterantes, cui et amulum miscunt colore albu reddentes duorum annorum elaterium his est utilis ad purgationem uentris, sed suprascriptus sucus primarus bene factus decem annos durare potest. obulus unus datus homines purgat, et dimidiu obulu purgat infantes, nam si plus accipiatur inferet necem. senibus disciplina infantum dabis colera et fleuma uentris deponit, uomitum prouocat, disnoicis medicatur. addito sale et post calda dabis bibenda. || [**124** d] solutu aqua et penna sub lingua traiectum uomitum facit. quem si forte fortius uomitum uelis ut facias, addes ei oleu yrinu, et loca suprascripta traicis. sane illis, qui uirtutes eius purgantur, dormire non admittendi sunt, aut si prouocito uomito nimie uomuerint, aqua frigida conpescendus est et pulenta et posca et mala matiana et omnia, quae stringere possunt, dabis. menstruis acceptus imperat, abortum facit. lacte mixtus et naribus missus ictericis prodest, dolorem capitis a<n>tiquam mitigat, sinanticis inunctus medicatur; maxime addito oleo aut melle aut fele taurino uirtus augetur. radix cucumeris hortini duo obuli accepti cum mulsa post cena uolentibus nausia prouocat.

PMZ' De stafis agria[1]). Stafisagria folia habet uitis agrestis et diuisa. hastas habet longas et erectas et nigras, semen simile

---

1) Glosse: de st. .i. herba pedicularia.

1 appl. his e. u. fehlt. uir. autem et n. leuis asperi et quasi colore cineroso 2 cinerosu P. et grauis graui P. 3 qui — habuerit fehlt folia et cucumeres 4 miscent amil. miscent ut 5 colorem albo P. reddant elat. d. a. utile est 6 primus Zusatz aus? 7 obolo uno datum b. perfecte etatis p. et dimidium oboli inf. 8 acceperint infert, purg. dimedio obulo p. P. 9 infantium datur coleram et fleğma 10 uomica P. dipno. maxime add., maximo P. 11 calida bibita solutum in aqua et cum, pinna P. transi. 12 si fortiorem facere uolueris 13 forcius P. uellis P. adde ei oleo irinu P. -um et loco 14 traice illi qui uirtute, P. 15 at si prouocato uomitu 16 polenta et pusca malis u.s.w. 17 dabis u. accept. fehlt. 18 lacti mixtum inmissum yct. 19 sing. presid. est. antiquum, P. inunctum, max. prest. eff., P. 20 felle nam uirtus 21 auguetur P. radicis ortini II obol. 22 p; M. cenam 22 nausiam prouocant. Schluss aus? 23 Stafisagria quam latini pediculariam uocant nascitur umbrosis locis habens folia similia uiti agr. diu. et scissa tanquam malua agrestis. (Dies erwähnt auch Serapion, aber nicht Ibn Baithar.) 24 hasta habens P. et astas long. sem. illi SJ. est ei

tisaci et flore. quod semen in folliculis uiridioribus habetur, ||
[125 a] trium angulorum est et nigru, quod fructum albu habet colore, gustu uiscidu et calidu. grana eius xv. accepta cum mulsa fleuma pingui uomitibus excludit. sed hi qui acceperint, mulsa adsidue accipiant et deambulent, quia offocationes citius prestat et gula exasperat bibita. trita peduculos necat *uncta*, scabia et plurigines tollet. aceto elixa et ore retenta omnia suprascripta facere nouit. reuma gingiuis abstinget, tumores faucium sparget. miscetur et malaumatibus calidis.

PMH De tapsia. Tapsia dicta est pro quod primo in tapso inuenta est in iscla. frutex est similis ferulae. folia similia maratro habet, hastas tenues, in quibus capitella sunt in singulis hastis sicut in aneto, flore mellino et semen latu, simile ferulae, sed minore. radix est illi alba et maior, coriu grossu habet, et uiscida in odore. quae radix exucatur sic. fossa terra liberam facis radicem, quam in uno || [125 b] loco cauas, et cauata tangis ferro, ut sectiones ille cum humorem miserint, lacrimum in cauatura illa colligat. quod alia die colligere debes, et sucum facis sic. tundes radice ipsa cum corio ipso et cocliam ipsa exucatur et in uaso fictili siccatur in sole positu. multi uero folia et radice exucant, sed talis sucus inutilis est. sed noueris, quia ex foliis factum inutilis est, quia bromo plenus est, radicis uero siccu manu retentu citius humoratur. ambo uero cum uetusta-

---

1 ysaci isati SJ. habet isaci P. et flos, flores SJ. uir. obtectum obtentum MS. 2 est nigrum sed interius album cum gustu uiscido 3 acri et calido eius XX quindeci P. 4 flegmata pinguia -unt uerum hii, sed hii P. mulsam 5 ass. (bibant) MS. cicius praestat P. prestant et gulam prestat MS. 6 trita et bibita pediculos, peduclos P. negat P. Das in M. mit kleinerer Schrift beigesetzte uncta fehlt. scapiem (b) et pr. 7 tollit P. tollunt cum 8 norunt tumorem spargit P. 9 maliginatibus Schluss aus? 10 Tapsia, tapp. SJ. eo quod 11 est insula inscla P. 12 habens, P. et astas in quibus singulis c. s. sicut 13 sicut a. SJ. flos est illi mellinus et niger (fehlt SJ.) latum ferule, P. 14 sed minus corium g. habens, corio grosso habens et uiscido P. 15 que exsuccatur, exsucat. P. fossam in terram 16 fac, facit SJ. quam fehlt. cauans quam cauatam tange 17 et sect. emiserint lacrima cabat. P. 18 colligitur quam in alia die colliges. collegere d. P. et — sic fehlt. 19 radix etiam cum corio suo in pilla contunditur et in uase cont. et coclia exprim. et in SJ. cocliam ipsam. exsuc. P. 20 fatili P. siccatur sucus, ipse SJ. qui exprimitur in sole ponitur. posito P. radices 21 exsuccant exsucant. P. sed noueris — inutil. est fehlt. 22 bramo radicis uero — tempore fehlt. 23 retentus cicius P.

uerint, cauernantur. maxime illo tempore, quo colligitur, noli contra uentum stare, et cum siluerit uentus, *finden*[1])du est, quia citius uisu euulnerat manus et facie. sed melius facit, si cerotis stipticis facie et manu perunexerit. uirtus est ei calida et catartica. corium ipsius radicis et sucus et lacrimus mulse acceptus susu iusu homini facit. radicis uero eius .iiii. obuli accepti cum aneso .ζ.iii. dantur. sucus uero duo obuli accipiuntur, lacrimu eius obulus accipitur; plus acceptus inferet necem. purgatio supracripta dolorem lateris mitigat, asmaticis prestolatur, et his medicatur, qui putridu sputu habent. sed datur aut escis admixtus ‖ [**125**c] aut decocturis. maxime et metasincriticum est. radix et lacrimus eius tanta habet caliditate, ut nullam habeant conparationem. unde alopicis superunctus sucus eius alopicias emendat. radix eius uiridis infricita ut superius alopicias emendat, liuores detergit. sucus ipse si additu habuerit liuanotides, cera equali pondere omnia suprascripta facere potest. inpositus loco quolibet amplius a duabus horis esse non debet, sed ante et post loca ipsa calida aqua fouenda sunt. lentigines mundat, lepras limpidat, pustulas purgat, maxime sulfure mixto ueteres dolores lateris *et* per*i*pleumonis curat, artiticis et podagricis prodest, ueretris nudis inpositus uestit, fomento et inpositi id facit.

PMΘ' De spartu. Sparti frutex est omnibus nota. semen afferet in folliculis sicut fasolu, et infra semen minutu. semen est sicut lenticula, flore mellino sicut leucoiu. semen eius et flore bibitu cum mulsa obu‖[**125**d]li .v. humores uomitibus purgat cum ten-

---

1) Die kursiven Buchstaben sind kleiner übergeschrieben.

1 eo uero tempore quo colligis succum, tempore cocollegitur P. uento P. 2 quia cum fidum uentus fidum est P. 3 cicius P. citius ebulient et manus et facies quod si cauere uolueris cerot. 4 faciae P. faciem et manus ante perunge catarica 5 in mulsa accepta superius et inferius hominem purgant 6 susu iossu P. oboli accipiuntur et 7 anisi suci uero eius plus acceptus inferet lacrimo uero P. lacrimi 8 uero unus nam plus infert 10 m. etiam hiis qui putridum putridus potu P. habent sunt autem danda potio escis admixta aescis P. 11 cocturis est autem metasim cretica 12 radix eius tantam hnt. habet 14 radix uero ut superius u. emendat fehlen sucus eius addito libanotido et 17 in quol. l. pos. a. quam duabus 18 postea ipsa fehlt 19 sulphure 20 l. aut pulmonis, a. fleom. P. arteticis podac. maxim. fert auxil., P. nudis locis capillis imp. u. sed f. id f. (wohl et fom. impositum id f. Zusatz 22 Spargus a. R. al' spartus SJ. (sparagius) adferet P. affert 23 falseolum, fascolo P. faxeolus SJ. aliud minutum est sicut 24 florem mellinum habens sicut lentium, leucium SJ. leuciu P. flos bibitus cum 25 tensione sicut cll. si in iosu reddatur (a. R. al. radatur) tensionem P.

sione sicut elleuorus sine iussu et uentrem purgat acceptus. purgateque uirgae *et* in aqua infus*e et*[1]) contuse et ex<s>ucatae sinanticis et sciadicis medicatur quiatus unus bibitus a iciunis. simul uero in aqua maritima spartu ipsu infundunt et sciadicis supponunt, ut prouocet sanguinem.

**PN'* De sillebon. Silleuon frutex est spinosa, lata folia habet, cameleonte albe similia. cum incipiunt in initio nasci, comeduntur. elixa cum sale et oleo lacrimus radicis eius bibita ζ.i. cum mulsa nausiam prouocat.

**PNA'* De bulbum erepsicum[2]). Bulbum merepsicum, quem nausatilem uocant, folia dura similia bulbi nostri, qui in usu est. in qua frutice est bulbus niger, qui comestum et elixatura eius nausiam prouocat. ‖

[126a] *PNB'* De balano mirepsico. Balanu mirepsico semen est similis arboris myricae, nucc̃s habet ab intus rotundas, quem cum digitis confrigueris, humorem eiciet. qui sucus confectionibus miscetur miris pro oleo. nascitur uero ethiopia in egiptum et in arauia et locis iudae. sucus ipse melior est recens, odore plenus et albus et citus se frians. qui si bibitur .ζ.i. cum posca, splenem siccat. cum irin illirica mixtus et in cataplasmis conpositus et mulsa adibita dolores podagricos mitigat. aceto sane mixtus lepras et maculas et pustulas corporis tollit. acceptus solutionem facile prestat. mulse mixtus nausiam prouocat et cacostomacus est et oleum, quod ex ipso semine exiet, acceptum uentrem

---

1) Bei *et* radiert M.

2) Das Kapitel steht im grieeh. Text als II 201. *περὶ βολβοῦ ἐμετικοῦ.*

1 elleb. P. uent. purg. 2 et uirge in uirge in aquea P. infuse et tunse infusa et contusae P. et sucate sinancicis P. 3 medicantur uno ciato bibito a iciunis in aqua uero m. aspersus infunditur spartu ipso infundunt'. P. 5 supponitur ut s. p. 6 SJ. Silleuon Dya. w.o. Sillebon P. habens 7 cameleonta alba P. 10 De bulbum merepsicum. Bulbum erepsicum P. SJ. item alius bulbus metepsicus Dya. quem neausatilem u. 11 usu est habet 12 in quo fr. elixaturam P. 14 Balanus repersico (risico in d. Überschr.) repsico SJ.MS. 15 mirifice, est s. a. sim. arb. MS. mirice SJ. miricae P. habens, P. rotunda P. quas cum 16 digetis P. confricaueris MS.P. -fricu- eiciunt sucus fehlt 17 mir. misc. et nobilibus multis MS. in ethiopia arabia, P. in egipt. fehlt. 18 et in l. iudee., indie MS. I. suc. qui-est rec. et recens et P. 19 cicius se fricans P. fricans qui drag. I bibitus pusca splen poscas pl. P. 20 yris et fehlt vor in -matibus MS. positus 21 m. adhibita, P. podac. P. aceto autem MS. 22 pustule P. s. uentris, MS. 23 mulsae P. nauscam MS. cacostomachus est. Oleum 24 semini P. exit

mollit. corium radicis eius stipticum est. expressus sucus eius utilis est, ut apredine et plurigine corporis purget mirifice.

PNI' De narcisso. || [**126**b] Narcissos, multi et hunc lilium dixerunt. folia porri similia habet, sed minuta. hasta habet duorum palmorum et inanem et sine folia, in[1])qua uirga est flos album in gyro et in medium florem croceum aut purpureum ostendit. radix est illi rotunda sicut uulbu. semen habet nigru et oblongu. nascitur uero locis montuosis. cuius flos suaue longe iacit odorem, reliquus porri habet similitudinem et uiridis. radix eius bibita comesta et cocta uomitum prouocat. trita cum melle combustionibus medicatur, neruos incisos solidat, luxationes conponet, antiquis doloribus artricticorum prestolatur melli mixtus. maculas omnibus uultibus tollet mixtus semini urtice et aceto. heruo mixtus et aceto uulnera sordida purgat, apostema dura rumpet. infixa corpori inposita euocat cum irin illirica et melle mixta.

PNI'* De ippofaes[2]). Ippofaes aut ippofies, unde in oriente res limpidant; || [126**c] nascitur locis maritimis et arenosis. frutex est sarmentosa et tenues uirgas habet. folia habet similia olibae, sed angusta, molliora et acuta sicut oxiacanta et aluidiora et angulosa et uina coniuncta. super quas uirgas flore habet simile haederae. semen habet sicut acina suspensas et mollia et aluidiora et colore subfenicinu habet. radix est ei grossa et mollis, sucu plena, gustu amara. exucatur et ipsa sicut tapsia. sucus eius

---

1) Vor qua ein Buchst. rad. M.
2) Gl.: de ypof.

2 aspredinem et pr. mir. p. 3 Narcissum, -us SJ. siue bulbum, -us SJ. ematicum siue ut latini bulbum uomificum multi lilium dix. 4 porro minora SJ. habens P. astas habens duarum p. inanes id est s. foliis flos est illi albus in giro, giro P. 6 medio croceus ost. fehlt. radicem habet 7 bulbus SJ. bulbu P. et semen sem. habens P. nigro et oblongo P. oblongum in membranulis. 8 ut in membranis SJ. uero fehlt. suauem iactat 9 reliquos P. in reliquis uir. est. uiride SJ. 10 bib. et 11 laxatos conponit MS. 12 articulorum, artrict. P. mix. effilidos, effilidas MS. 13 et omnes maculas tollit, P. mixta ortice P. 14 et melli et herbo, nur herbo P. et aceto fehlt mixtus MS. acito P. uuln. s. purgat apostemata 15 uocat P. yris (yll.) Hierauf folgt aus anderer Redaktion: Item collectiones erumpit atque stirpes euocat et siqua sunt alia (aliena) cum farina lolii admixto melle. 16 SJ. Ippofaes Dya. 17 limpidantur 18 habens P. oliue 19 et mollia albid. 20 et bina uirgas habet fl. sim. P. flores h. similes edere, P. 21 siccum acina -a azina P. albiora, albidiora P. 22 colorem subfeniceum habens P. succo, suco P. 23 exiccatur succus collectus, s. e. collectus P.

collectus reponitur, maxime cum polline herui siccantur in umbra et reponuntur. sucus ipse acceptus purgat colera et flegma, soluto uentre humores plurimum deponet. maxime id facit, qui herui pollinem mixtum habuerit. frutex ipsa cum foliis et radicibus siccatur. tusus cum melle et acceptus cum mulsa cotila una dabis disciplina suprascripta.

*PNE' De yppofesto. Ippofestos nascitur in locis, quibus et ippofaes, cui genus est spinae. || [126d] frutex est spansa super terra. habet folia minuta et hastas minutas et capitella, sed non habet florem. radix est ei grossa et mollis. folia eius et caput et radix exucata et sucu ipsu repone uaso fictili. datur uero triobulu unu cum mulsa. omnibus fleuma et humores deponet. purgatio ipsa dispnoicis epilenticis et causis neruorum singulare presidium est sine dubio.

PNς' De cici. Cici aut sisamo agreste aut seseli ciprion aut crotona esse multi dixerunt. semen habet simile supracripte. frutex est alborosa sicut fici, sed minor. folia habet platano similia, sed maiora et lenia et nigriora, hastas ipsas uallosas, cannae similes, semen ut botrum conpositu et asperu, purgatu uero simile est crotonis animalis. unde et exprimitur oleu cicinu dicitur, quod utile est medicaminibus et emplastris. unde || [127a] si .xxx. grana purgata fuerint et accepta colera et flegma uentri deponit, uomitum prouocat. gustu non bono haec purgatio stomacu ledet. siccus tritus et inpositus maculas limpidat. folia eius trita cum pulenta tumores oculorum sparget, duritias omnes,

---

1 cum polenta herba siccatur pollines herbi P. 2 reponitur 3 deponit P. 4 herbi 5 mulsae P. 7 De ippofesto. Ippofestus P. SJ. Ippofestos Dyasc. 8 ippofaaes P. yppofaes fiugen (doch wohl fulloniae genus) 9 terram habens P. astas, asta P. habens flore P. 10 Est radix ei P. ei fehlt 11 exsucata P. folia exiccantur et succus ipse reponitur in uase f. in uaso P. triobolo uno P. 15 Cici aut sisanies (sisamus) agrestis a. sisel(e)i cip(r)ion a. crobona (corona) crobona SJ. m. e. dix. (MS. unter cataputia) 16 semen herbe SJ. simile acinis, MS. SJ. 17 est illi arb(o)rosa ficus et minora s. p. sed minor SJ. sim. pla. s. 18 leuia leniora MS. et astas uallosas, et astas i. u. P. carne, canne sim. sed concauas SJ. 19 conpositum sed, P. aspero purgat ubero P. quod purgatum s., SJ. w. o. 20 cretonis MS. et fehlt oleo P. citinum quod ualde dicitur u. esse 21 ex quo semine si 22 triginta et fehlt coleram uentris purgat pr. uom. 23 hec purg. sthomaco P. 24 succum tritum, contritum MS. 25 trita fehlt polenta P. spargit P. spergit duritias o. et duricia somnes P.

mammarum tumores conpescit, igne acrum extinguet sola et aceto mixta.

PNZ De elleboro nigro[1]) Elleuoru nigru aut ectomus aut polirizon aut melanpolion dicunt, quia melampus filias suas maniam habentes ex eodem curauit. hi habet folia uiridia platano similia, sed minora, sicut fondilium, et diuisa multis locis, sed nigriora et aspera, uirga breuis, flores albos et purpureos, scema bortui similem, in quo semen est simile cneco, qui in antiquira sesamoides dicunt, quem multi utuntur in purgationibus. cuius radices tenues sunt et nigrae sicut cepula. qua‖[127b]rum radicum maximus usus est. nascitur locis asperis et siccis et agrestis, sed his melior est, qui talis locis nascitur. maxime melior est, qui in <anti>quira nascitur, quia et niger. eligendus est uero carne plenus, inter se habet album colorem, gustu uiscidus et calidus. talis uero qui <i>n elicone monte et parnaso et geolia[2]) nascitur. acceptus purgat colera et flegma per uentrem cum scammonia et sale mixtus .ζ.i. cum iuscellis maxime cocunt, multi et cum lenticula, et sic acceptus uentrem purgat. purgatio ista melancolicis et epilenticis et meno*me*nis et attriticis et paraliticis medicatur. suppositus menstruis imperat, abortum facit, fistulas purgat inpositus et post triduum tultus surdis auri<bus> inposi-

---

1) Über die Stellung dieses u. d. folg. Kapitels s. oben d. Note 123d S. 66.
2) cf. Spr. p. 631 Note 24.

1 mammillarum conpescit, P. -em agrum P. sola ext. (ipsa) cum a. m., extinguit, P. 3 Elleboru nigro P. Elleborum, -us niger MS. aut 4 polinzon (poliziron) -rizon MS.SJ. dicitur q. melampus, quidam SJ. manian P. maniam fehlt 5 habens, fehlt SJ. amentes MS. eadem c. a mania MS. c. eo a m. SJ. hii P. herba hec f. h. sim. plat. uir. 6 affodillum, -us MS. cf. Spr. p. 630 Note 19. 7 uirga est ei b. breue P. et fl. albi butrui P. in scemate botruoso similis gnico, -es ginco MS. 8 simila neco P. hec in antiquis temporibus! escamonoides, (scam.) MS. 9 dicebatur quia m. ea utebantur, MS. huius 10 nigra P. cepulla, -e MS. 11 maxime MS. maximo susus P. nascitur uero P. in loc. MS. agrestibus 12 sed his — et niger fehlt, MS. 13 eligenda uero est c. plena que inter 14 intra MS. habens P. uiscido et calido P. et gustum -um 15 in ellicone P. t. uero in parnaso, parnasso P. monte est. nascitur. MS. que accepta coleram uentrem purgat. maxime purgat P. fleuma P. peruentre P. alii scamoneam et s. miscent 17 uiscellis P. multi cum uiscellis eas coquunt cogunt P. et multi 18 nam sic accepta 19 epil. men. P. et — et fehlt. men. fehlt MS. arteticis adtrit. P. 20 supposita 21 p. imposita tridu tulti P. tolta et tollatur MS. auri imposita, auri auch P.

tus reddet auditum post uiduum aut triduum eiectus[1]) scabiem purgat mixtus liuanotidi et cere et pice liquide et oleo cedrino. et aceto addito. solus cataplasmis inpositus maculas omnes corpori tollet, lepras et sernas limpidat, scauias curat. aceto coctus et gargarismo adibitus dolore dentium mitigat. miscetur ||
[127c] stipticis medicaminibus. mixto uino et pollines ordei et cataplasmis adibitum ydropicis prodest. uitibus insertum uinum catarticum reddunt. in aqua infusus et aqua ipsa domui sparsa expiatio est. quem cum foderis, celerius id fodire debes, quia tarditate fodienti uisu a dolore capitis commouet. nam plurimi fossores eius al<l>io sumpto et uino poto securi fodiebant et stentinatur sicut elleuoru albu.

**PNH'* De sesamoides. Sesamoides albus hastas habet duobus palmis longas et folia coronopodo similia, sed asperiora et minora. in quibus hastis capita sunt minuta. flores purpureos habet, in quibus semen est albu, sesamo simile et subrufu. radix est illi tenuis, quae accepta colera et fleuma uentri deponit. semen eius oxifabu unu cum mulsa bibitu et in cataplasma conpositu siccat splene, similiter pustulas et duritias soluet. nascitur locis asperis.||

[127d] *PNΘ'* De titymallo. Titimallo genera sunt .vii., unde unus masculus caracias dicitur; a multis cometes aut amidaloides aut couios appellatur. una uero femina yrsinites aut carsites dici-

---

1) Eigentl.: electus M.

1 auditu P. bid. biduo P. triduo P. eiecta scauie P. 2 mixta lib., P. cera P. pici liquida P. citrino MS. 3 et vor aceto fehlt. sola ut cataplasma imposita, MS. macolas P. -es MS. omnis corporis l. omnes et zern. 4 scabies nach curat: ad dencium dolorem in grösserer Schrift P. in ac. cocta accepta seu adhibita MS. 5 dolorem mis. et 6 pol(l)ini, -e MS. et ut cplma. 7 adhibita prest. eff. et si lino fuerit inserta et uino mersa uin. c. reddit, -es MS. 8 aqua in qua infusa fuerit si domui aspergatur expiacio P. 9 hec, hoc MS. cum foditur cel. fodiri, fodi MS. opportet quia fodientis uisum, uiso P. 10 ebetat, heb. MS. aut dolorem 11 alio P. alleo, allio MS. sumpta P. potato 12 extenuatur 13 SJ. Sesamoydes albus Dya. astas alba astas P. 14 et min. fehlt. 15 astis, P. 16 est sem. album, albus P. subruffum, subrufo P. 18 oxifabo uno P. bibito P. 20 De titomallo. Titumallo P. Titimali, Thitimalus SJ. 21 amigdaloides P. 22 cobios P. mirsinites aut carsites P. quorum primus unum masculus et caricias SJ. est et cariatias a. m. uero comeres, comites SJ. a. cominos -iso SJ. app. alterum e. f. et carsides d., a. R. al. carides carsites SJ.

tur; [1])para*lias* uero multi totimallida dixerunt. est et alter elioscopos nominatur et *myrsodes amfilafes*[2]) et quiparisias et dendrodes platifillos. caracias qui dicitur hastas longas cubito uno habet et rufas, lacrimu uiscidu albu plene. sunt folia circa hastas ipsas similia oliuae, sed minora et angusta, radix grossa et lignosa. in quibus hastis come sunt iunci similes, in quibus semen est. nascitur locis montuosis asperis. uirtus est lacrimi eius: uentrem soluere ualet, fleuma et colera deponet, duo obuli cum posca accepti id faciunt. cum mulsa acceptus nausiam prouocat. sucus eius et lacrimus colligitur circa uindemias et areas. cuius hastae collecte et incise in uaso fictili mittuntur et utuntur. multi uero pollines herui mixtos cata||[128a]potias faciunt et siccant et sic utuntur. alii uero in caricis lacrimu ipsu excipiunt et seruant usui. multi in mortariis herba ipsa conterunt et trociscos faciunt et reponunt. sed hec obseruatio erit, ne in uentu hoc faciat, aut ne manus suas oculis applicent. antequam exucatus fuerit, manus et facie absungia perungeat aut argilla tenera, *ne* odor ipsius gula *ex*asperat, unde ipsa catapotia suprascripta melli cocto superuncta dare. carice due aut tres accepte sufficiunt purgationi. capillos tollet uiridis sucus eius in sole superunctus cum oleo, capillos robeos exire facit,

---

1) Vor paralias 2 Buchstaben radiert, lias auf Rasur, ra aus rn korrigiert. M. Gl.: de titim.

2) myrsodes und amfilafes am Rande nachgetragen.

1 in parnasso uero multi P. Tertium paralinos quartum ylioscopos, Est et per alios aliud et quod 2 elioscopos nominatur SJ. quintum dendrodes 3 sextum platafillos, flatif. P. septimum uero ciparisias d. et est ciparisias et dendr. et plat. et miosode aut amfilafres SJ. Caritias uero astas, Ceracias P. astas P. ciparisias astas l. h. SJ. 4 et lacr. lacrimo uiscido et albo P. et album fol. sunt ei 5 astas, P. ipsas fehlt. angustiora SJ. rad. eius est in astis eius 6 sim. iunco sim. iunci P. 7 et asp. est fehlt. 8 soluit flegma deponens P. oboli P. oboli acc. 9 cum pusca 10 collegitur P. uindimias et arias P. in tempore arearum et uendimiarum 11 colliguntur astae P. aste incise uase 12 et sic in usum transeunt herbi P. pollinibus herbi mixtis catapocias P. cataputias 13 lacrimum ipsius, ipso P. 14 s. usui seruantes m. P. multi uero mortario herbam c. 15 haec obs. P. s. obseruandum ne 16 uento fiat, fiet P. suas fehlt aplicent P. 17 exsuccetur facies, faciae P. perungantur, perungat P. 18 ne fehlt, auch P., in M. nachgetr., obenso ex. gulam exasperat guila asp. P. unde cataputie, -pocia P. 19 melle -uncte dantur caricae P. 20 purg. suf. c. uir. tollit 21 sup. in sole rubeos, rubios P.

unde uim ipsius ceciderunt. inponitur uere et in foramine dentis et dolorem conpescet, quem dente cera concludere debes, ne lingua aut fauces exasperet. formicas corporis inpositus tollet, clauos tollit et condilomata, sernas inunctus purgat, terrigia oculis detergit, carbunculos et fagedenica uulnera tollet, cancros et fistulas || [128b] sanat. semen ipsum autumno collectum et sole siccatum et acceptum leuiter uentrem purgat. et folia multi collecta seruant. folia et semen eius oxifabu dimidiu datu complet uirtutem lacrimi ipsius. multi uero folia ipsa in lac conposita seruant, radicis eius .ζ.i. data cum mulsa uentrem purgat. in aceto cocta et ori retenta dolorem dentium mitigat.

Femina uero, quam myrtonen aut carititen dixerunt, similis est lauro et albus. folia eius similia murtae, sed maiora et angusta et fortiora, quae in fine acuta sunt et spinosa. cuius hastae cubito longe sunt. semen ipsum annu inter annu profert nucis simile, mordens lingua. nascitur et iste locis asperis. uirtus est ei similis suprascripto, si semen et folia eius conponatur, sed superior uomitum plus prestat.

Paralius uero qui dicitur et titimallis, quem multi mecona dixerunt, nascitur locis maritimis. hastas habet duorum palmorum erectas et subrufas, habet .vi. aut .vii. ex una radice, in quibus folia sunt minuta et angusta et oblonga similia lino. in quibus hastis capitella sunt rotunda. || [128c] in quibus semen est rotundu, sicut heruu et uariu. flores albos habet. omnis frutex lacrimum album habet et infinita, cuius et usus est, conpositio eius et uirtus similis est suprascripto.

---

1 qui ui uero in 2 conpescit P. dentem 3 linguam uerucas, (a. R. formicas al.) corpori i., tollit, P. 4 et clauos et cond. [naribus iniectus caput] purgat ptingia 5 tollit, P. 6 ad san. perducit, P. s. ipso P. s. eius autumpno c. in s. siccatur quod 7 siccato et accepto P. p. uen. folia, sem. et fol. eius oxifabo, a. R. al.' acitabulo, semi dato, 8 dimidius P. 9 -plent f. in lacte 10 radix 11 ore 12 mirtonem P. quam caridem d., carsitem SJ. 13 lauro et folia l. est et alba SJ. sunt mirte, -i SJ. murte P. 14 angustiora SJ. 15 aste cub. uno in summo SJ. aste P. forciora que P. semen interpollato anno p. semen ipso anno P. ter in anno SJ. 16 fere SJ. nucibus, SJ. nuce P. linguam et iste fehlt. 17 simul suprascripti sed sucus eius plus est uomificus. cf. Pseudoapul. 19 titimalus qui paralinos app., paralias titimalus qui app. SJ. nascitur montanis! mar. SJ. 20 astas uero, duarum palmar. SJ. habens P. 21 rufas. VI. 22 s. fol. SJ. in astis, astis P. 23 est sem. sicut herbum et narium rotundus s. erbu, et uario P. SJ. w. o. 24 hab. alb., habens P. omnis uero, P. 25 albo P. infinitum cuius uirtus sim. 26 supradicte SJ. -scripti

Elioscopios uero qui dictus est, folia andragne similia habet, sed tenuiora et obrotunda, hastas duobus palmis longas, tenues et rufas. cuius sucu albus est et multus. capitellu flore plenu habet, semen circa ipsis foliis, cuius omne cursum solis respiciunt, unde et nomen accepit. nascitur uero circa ripas et circa ciuitates uel edificia. semen eius collectus et sucus sicut *super*scriptum[1]), uirtus est illi similis suprascripta, sed paulo fortior.

Alter uero, qui quiparissias dicitur [est], hastas habet longas duobus palmis et subrufas, folia habet similia pituis, sed mollia, unde et nomen ipsum accepit, nam et iste sucu habet habundanter. uirtus est isti similis suprascripto *sextus*[2]) nascitur saxosis et asperis locis, qui *myr*sodes[3]) dicitur et amfilafes. multas comas habet et lacrimu infinitu et uirgis obrufis. in quibus uirgis folia sunt murte similia, sed oblonga, semen simile caracie. conpositione et uirtute simile suprascripta habet. ‖

[128 d] Platifillos uero folias et radices similes habet. sucu acceptu humorem uentri deponit. tusus et in aqua missus pisces occidet; et omnes id facere possunt. uirtus est illi similis suprascripta.

---

1) super auf Rasur M.
2) sextus am Rande auf Rasur nachgetragen.
3) myr. auf Rasur. M.

1 yliocopos, a. R. al' uliostropos, Elioscopos SJ. dicitur fol. hab. 2 et astas duorum p. astas habet duorum palmorum P. 3 cuius sucus est a. P. albus est capitella sunt ei multa similia, capitellus flore pleno habens P. sed ten. — palmorum wird das Vorige wiederholt. similes aneto flore plenas <ἀνηθοειδὴς — ἀνθώδης> similia a. f. plena SJ. 4 sem. est ei circa folia que ad c. conuertuntur conuertitur SJ. sem. et sucus colliguntur seminis eius collecti et sicci sicut supradictum est SJ. sicut suprascriptorum, -scripto P. 7 forcior P. 8 Alterum uero genus quod ciparisias dicitur dicitur astas, P. 9 fol. s. ei pino sed paulo molliora et tenuiora 10 un. n. a. istud succum suco h. habundante P. abundanter illud uero quod mirsodes d. nascitur SJ. 11 est ei qui nasc. P. sextus fehlt, auch P. nasc. l. 12 illi uero qui dendrodes et amphilatres dicuntur qui dedrodes dicitur et amphulaphes P. 13 lacrimo infinito P. comas hunc! -um uirgas uirgis fehlt 14 murtae P. sim. mirte, et sem. caraciae P. compositionem, conposicione P. 15 suprascriptorum, 16 platofillos autem, platifilos uero SJ. folia, habet et suco accepto P. habet flommo f. h. sim. et radicem flommo SJ. sucus eius 17 uentris tunsus piscis P. occidit 18 et omnis titimalus potest.

PΞ' De pytias. Pytias aut clema aut crabrion aut paralion aut panopicon dixerunt. iuisi par et similis esse quiparisso et titimallo, unde et numeris titimalli ponitur. hasta habet cubiti longitudinem, sed longiore et nodosa, folia acuta et tenue, similia pitui. flores longos et purpureos habet, semen latu sicut lenticula. radix est illi alba et grossa lacrimu plena. inuenitur aliquibus in locis. frutex est ipsa maior. radix ipsa .ζ.ii. accepta colera uentris deponet. seminis eius .ζ.i. bibita colera et fleuma deponet. sucus eius obolo uno acceptus aut coclearіu .i. omnia suprascripta facere potest. folia eius tres olca accepta uirtutem conplent suprascripta. ‖

[129a] *PΞA'* De lateris[1]). Lateris, multi etiam et ista ut lateridam conputant. hasta habet cubiti longitudinem, sed inanem, grossitudinem digiti habet, in qua est capitella rotunda. folia in asta ipsa sunt oblonga sicut amygdala, sed oblongiora et latiora et lenia, et in summu hasta habet sicut aristolocia aut haedera oblonga. semen est in cacumine uirge eius obrotundu sicut cappari, quae capita separantia sunt a se. quod semen de foris nigrum est et de intus albus et gustu dulce est. radix eius tenuis et inutilis. omnis uero frutex lacrimum et sucu plena est sicut titimallus. uirtus est illi catartica: .vii. grana aut octo accepta sicut catapotia comesta et super calda aqua aceepta

---

1) Gl.: d. l. uel lateridan.

1 De pitias. Pitias P. Gl.: de pytias uel panapicon. M. In der alph. Bearb. im selben Kapitel: pituinas, pithias SJ. 2 pit. similis est Ibi si par P. ciparisio et tit. — ponitur fehlt. 3 in numero SJ. astas habet 4 in c. longitudine et longiores et nodosas SJ. longitudinem habens P. astas habet longas duobus palmis et subraffas. folia sunt ei similia pino tenuae habens P. tenuia SJ. 5 et flores habens semen P. purp. cum semine lato 6 crossa lacrimo pl. que lacrimo P. lachrymo SJ. 7 acc. <II coleram 8 uentris deponit, P. seminis — deponet fehlt. deponit P. 9 succi eius <I accepta, .L.I. P. aut coclear I, cocliario uno P. 10 olcae accepti P. tribus locis accepta! 11 uirt. eandem implent. 12 Lacteris m. istam lacteridem etiam et istam P. 13 putant astam asta P. h. in c. longitudine -em SJ. sed magnum, s. inanem SJ. in gre. d. unius, 14 digiti habens P. capitellum capitello rotundo P. 15 ipsa fehlt. amigdala P. amigdale sed oblonga et leuia 16 summo aste sic. summo hasta habens P. aristologie edera P. edere, SJ. u. ipsius SJ. 17 obrotunda P. -um cappare SJ. -ere 18 separata quod fehlt 19 nigra sunt P. est et intus album n. est intus album SJ. est fehlt 20 inutilis est P. ten. est et eius lacrimo et succo 21 grana accepta aut IX sicut 22 cataputia catapodia P. cumesta P. calida

fleuma et colera deponit. sucus eius factus sicut titimallus omnia suprascripta facere potest. folia eius cum gallina aut cum iuscellu accepta uentrem solbet. ||

[129b] *PΞB'* De peplos. Peplos aut siceni<a> aut mecos afrodes dictum est, frutex est plenus lacrimus albo, folia *minu*ta[1]) habet sicut ruta, sed latiora. et omnis frutex obrotunda est et terra spansa. sub quibus foliis semen est minore et rotundu, breuior a mecono albo. multum semen habet. radix illi inutilis, unde frutex. nascitur in ortis et inter uites, tempore arearum colligitur et in umbra siccatur, ita, ut adsidue moueatur. elixatura seminis eius accepta colera et fleuma deponet. oxifabus unus cum mulsa acceptus cotila una iuscellis miscetur et acceptus uentrem soluet et in sale conponitur.

**PΞΓ'* De altera peplo. Peplus aut andragne agresti, ippocrates uero peplion dixit. sane nascitur locis maritimis. frutex est sucu albu plenu habente. folia habet similia agresti andragne et obrotunda, quae de iusu obrufa sunt. cuius semen rotundum est || [129c] sub foliis ipsius nascens sicut peplu, gustu calidu. radix tenuis et inutilis. quae frutex collecta reponitur sicut peplu. uirtus est illi similis pepli.

PΞΔ' De camesicu[2]). Camsice aut sicen dixerunt. hastas habet longas digitis .iiii., in terra proiectas, lacrimum plenas, folia

---

1) minu auf Rasur. M.
2) Gl.: de camesice uel sicen.

1 fleoma P. flegma et coleram deponunt ex eo factus sicut de tltimallo 2 uiscellu P. iuscello cocta et soluunt 4 Peplos fructex est plena lacrimo a. siceni P. affrodis P. 5 alba P. habens, P. 6 uerum om. sed omn. P. et in t. -am MS. sparsa SJ. 7 sub cuius, qu. SJ. minus rotundo P. et breuis miconio, breuius SJ. 8 m. sem. habens P. nam multum, MS. a. R. al' uiscidum, so SJ. rad. eius MS. est illi inut. un. fr. fehlt. 9 nascitur uero, P. hort. SJ. uites et a parte a. auch MS. tempore earum SJ. colleg. P. 10 adsiduae P. 11 acc. phlegma deponit oxifabo u. c. m. accepto choleram et phl. d. MS. deponit P. accepta oxifabo uno c. mulsa coleram et flegma deponit 12 in uiscellis, et iusc. MS. miscetur et uentrem soluit. 13 alii in sole componunt. sale MS. 14 De altera peplo P. SJ. Peplus aliud a. peplos Dy. aut andr. andragna P. agrestis Hip. u. pelon 15 sanae P. in locis fructex cum succo albo plenus, et suco albo plene P. 17 deorsum obruffa iosu P. obrotund. P. 18 pepli peplo P. calidum, calido P. 19 peplo P. 20 peplo. P. 21 De camesicu P. Campsice aut sicisen (ficen) astas 22 digitorum q. in terram lacrimo folia sunt ei

lenticule similia et peplo, sed minora et tenuiora. semen habet sub foliis rotundu sicut peplu. sine flore est. radix illi tenera et inutilis. uirtus est hasti ipsius trite cum uino et ut pessario supposite dolores matricis mitigat, cataplasmis adibite tumores sparget, clauos corpori tollet, mirmicias mundat. cocte et comeste uenerem soluent. id est sucus ipse facere potest. sucus ipse superunctus ictus scorpionum mitigat, suffusiones et caligines oculis detergit, cicatrices oculis addito melle curat. nascitur uero asperis et saxosis locis. ||

[129d] *PΞE'* De scamonia et diagridiu[1]). Scammonia frutex est, hastas habet multas ex una radice longas tribus aut .iiii. cubitis, pingues et asperas. similiter et folia aspera habet, similia helsinae aut haederae, mollia et trium angulorum, flores albos et rotundos et altos cum odore graui [lacrimo]. radix est illi oblonga et grossa sicut brachium hominis, alba et odore graui, lacrimo plena. qui lacrimus colligitur sic. hasta et radice incisa lacrimum quod emiserit in concula escipis. multi uero terra ipsa fodiunt in giro aut rotunditate et substernunt folia nucis; et ibi lacrimus decurrens dimittitur siccare. alii uero colligunt folia et hasta et coriu, quod scammoniam dicitur. haste ipse leues sunt et inanes, colore et tactu simile habet ad gluten taurinum, uenas

1) Gl.: de scamonea idest diagridio; oben: dicitur anabulla sed non d. nostra anabulla sed ultramarina.

1 habens suffoliis rotundo s. peplo P. 2 rotundum s. pep[u]lum et est est illi 3 aste illius triti P. asta illius trita pessarum -ius P. 4 supposita dolorem -atibus MS. adhibita -te P. 5 spargit, P. corporis et fehlt mirmiceas 6 uentrem soluit soluunt MS. soluet P. idem, P. s. ipsius s. ipsius, ipse peru. MS. 7 ictu P. suffoss. MJ. 8 oculorum cic. oculorum 10 Scamonea fr. e. diagridio P. 11 astas habens tres aut. q. digitis SJ. 12 pinguis P. similiter f. habet a., habens P. 13 elsine edere, P. et flores 14 illi grossitudine pollicis SJ. 15 graui lacrimo plenos (lachrymo) Der Übersetzer sprang wohl von *βαρύοσμα* auf *βαρύοσμος* (Spr. IV 168), verbesserte sich aber dann und liess nur das erste lacrimo stehen. Im Druck ist das ganze Stück zwischen den beiden lacrimo ausgefallen. P. SJ. w. oben. hominis braciu P. odori P. 16 quique l. collegitur P. sic fehlt. asta, P. incisa et reponitur in conculis, conchas SJ. conculaescipis P. terram fod. 18 aut rot. fehlt. susternunt P. ubi 19 decurrit dimittunt siccari multi uero SJ. 20 aste et corio P. astas et corium (radicis SJ.) et sucum exprimunt unde scamoneam dicunt, inde quod succum sc. uocant SJ. Aste uero lenes s. a. ipse uero P. 21 colorem et t. habentes s. glutini t. et u. l. et f.

longas habet et fungosas. talis est uero qui in misia asiae nascitur. talis uero eligendus est, qui lingua tactus albus sit. multi uero et sucu titimalli || [130a] admiscunt ei. sed intellegis hoc sic: lingua exasperat et exardescet. ipse est et intellectus, si mixtu habuerit suprascriptum. in syria et in iudea nascitur, sed grauis et spissus, et ipsi adulterant illam titimallo et pollines herui miscentes. uirtus est ei diagridio: acceptus cum mulsa .ζ.ii. colera et fleuma deponet, solutione uentri obuli duo sufficiunt ita, ut leuiter purget. maxime cum aliquibus dandus est, qui stomachum resumunt. sed si fortius humorem deponere uis, id est colera nigra, dabis obulos .iiii. et elleuori obulos duos et aloen .ζ.i. dabis et purgas suprascripta, cui et sale admisces. nam si sale<s>catarticos dare uolueris, olce unum scammonie et salis olce tria misces. quos cum dederis, purgas colera et fleuma. radicis .ζ.i. accepta cum omnibus suprascriptis purgabis, quod uolueris. multi uero in aceto eandem cocunt et conterunt, cum polline ordei utiliter sciadicis adibetur; et aquae mixta pro catartico dari potest. multi uero sucum et lacrimum eius lanule collectus et suppositus matrici abortum || [130b] facit, pustulas melli addito purgat. cum aceto cocta et superuncta leprosis medicatur et antiquum dolorem capitis aceto et oleo roseo mixto et fomento adibita mitigat.

PΞζ' De camelea. Camelea aut pirosagne aut coccu cnidiu aut camedeclu, hastas habet super terra spansas duobus palmis.

---

1 habens et fung. P. talis est — talis uero fehlt. asie P. 2 eligendus est P. Eligenda est scam. clara leuis col. habens gluctis taurini uenenosa et spongiosa SJ. (Serap.) que tacta alba fiat albescit SJ. 3 sucum P. uero sucum titimali commiscent adm. SJ. sed intelligitur quod linguam adurit SJ. 4 ipse — suprascript. fehlt. 5 siria P. nascitur autem in india et in siria diagridium sed 6 graue ispissus P. quod, et SJ. ipsi adul. miscendo titimalum et polines, ordei SJ. 7 herbi, P. diacridi P. uirtus autem diagridii talis est. si fuerit mulsa acceptum <duabus 8 coleram et flegma solutioni uentris oboli 9 len. dandum 10 que; stomacum, P. resumant fortem forcius umor. P. uolueris 11 coleram obolos et fehlt ellebori, P. nigri 12 aloe dab. et fehlt. purgabis 13 salis P. supra cui salem amisce nam si — misces fehlt. 14 salis P. scammonia P. quod condederis purgat -am 15 et de radice eius omnia supra purgat. 16 Die beiden mit multi uero beginnenden Sätze sind vertauscht. (P. w. o.) eandem radicem, P. cogunt P. coqu. 17 pollini P. adhibentes cum aqua; aque P. 18 lanula collectum supponunt m. et a., lanula P. 19 facit ab. P. 20 melle medic. antiqu. 21 roseo fehlt. adhibita, P. 23 Camelea aut cocognidio, -ion SJ.MS. 24 astas, P. terram palm. longas.

frutex ipsa sarmentosa est, folia habet olibae similia, sed tenuiora et spissa, gustu mordaci, gula exasperat. quae accepta fleuma et colera deponet in modum catapotie accepta, mixto absentio duplici mensura et una parte camelea, et cui debes melle aut aqua miscere et catapotia facere. folia uero eius inposita uulnera sordida curat. ||

[130c] *PΞZ'* De timelea id est <t>urbisclu[1]). Timelea aut camelea aut pirosagnen aut cestros aut cineuron. multi ista coccu cnidiu dixerunt, quia maxime semen turbiscli est. colligitur uero sic, qui eubois aut menetocnon dicunt[2]) aut linon dictum est pro similitudine eius. frutex est uirgas habet formosas, omnibus notas. folia eius camelle similia sunt, sed pinguiora et angusta. cuius semen acceptum fleuma et colera deponit, maxime si .xx. grana purgata id est mediu ipsu dederis. ne gula exasperent, cum melle aut cum uba passa aut cum farina dandi sunt contriti. non facile sudantibus oleo et nitro triti recte perungues addito aceto. folia uero in aeris colligi debent et in umbra siccari. tusa cribata et accepta oxifabu unu cum uino uentrem purgat, humorem aquosum deponens. id facit et lenticule additus, et cum oleribus decoctus id prestat. est uero cacostomacu.

---

1) s übergeschrieben.

2) Das steht nicht in unserm griech. Texte: Vgl. Spr. Note 79 zu IV. 170, es ist vielleicht zu lesen: . . s. turbisci ex eo colligitur quem eubois . . . falls nicht schon der Übersetzer die Stelle nicht verstand.

1 frutex ipsius oliue, P. 2 spissiora SJ. mordatia -dicantia MS. et gulam exasperantia qui, que P. 3 coleram et flegma deponit cadapodiae P. debent uero fieri, trocisci MS. ex hiis admixto absinthio cadapodia P. 4 camelee cataputie. iuncto melle 5 uel aqua fol. eius 6 curant 7 De t. i. e. urbiscIo P. Timelea aut camelea fructex est, a. R. al. camedrea 8 multi istam cocognidion . . . turbiscum est fr. u. SJ. 11 habens, P. et omn. nascitur locis asperis cum uirgis plurimis tenuibus et in, et in fehlt SJ. longitudine cubiti 12 folia sunt ei sim. camelee cumelle in cam. korrig. M. cumelle P. angustiora et pingu. cum masticatione argilosa et glutinosa. florem -es SJ. habet <album> ac semen paruum, SJ. et sem. album rot. SJ. rotundum in initio uiride Diese Zusätze stimmen mit dem griech. Texte überein. 13 accepto P. flegma et coleram si de eo 14 medio ipso P. purg. sumuntur et ne gulam exasperetur 15 aut cum aqua in uua p. farina aut cum uuarum acinis danda sunt contrita 16 cum oleo trita recte perungantur 17 uero eius arearum tempore eius in aeris P. collegi P. 18 que tunsa oxifabo uno, P. 19 purgant umorem P. deponunt faciunt lenticula P. suco addito uel c. 20 decocta. sunt uero cacostomaca, -co P.

adpositus matrici abortum facit. multi uero falluntur, quia non est semen camele et coccus<c>nidius pro similitudine folia eius. ||

[130d] *PΞH'* De actidisse[1]) id est sambucu. Actidisse duo sunt genera: unum arborosum est, hasta<s> habet cannosas et rotundas et erectas, folias habet .iiii. aut .v. in hastis similia nucis regali, graui odori et oblonga. in quibus hastis flores sunt albis capitibus ipsis, semen uero simile habet terebento, subnigello et purpureo, in modum uotrui conpositu, multu sucu habet.

Alterum genus, quod cameleti dicitur, a multis uero eicios acti appellatur. sed haec breuior est et heruosa. hasta habet quadras et nodosas, folia habet singulis nodis similia amygdale, sed uenosas et oblongas et odore graui. in quibus hastis et capitella sunt similia suprascripta et semen et flore. radix ei<us> grossitudinem digiti habet et longa. uirtus est ei id est cameacta et stiptica, accepta humorem aquosum uentris deponit, cacostomaca est. folia ipsa elixa et sumpta sicut olus uentrem mollit, maxime colera deponet. haste ipse tenere elixe et comeste omnia suprascripta facere possunt. radix ipsa uino elixa ydropicis prodest, morsibus uipere inposita et bibita occurret. cocta in aqua | [131a] et fomento adibita duritias matricis soluet et omnes causas memorate matricis conponet. semen eius cum uino omnia suprascripta facere nouit, cum oleo inunctus capillos nigrescit. folia

1) <*Ἀκτὴ δισσή ἐστιν.*> Beweis, dass die Synonyma fehlten. Gl.: d. a. d. idest sambuco.

1 m. apposita faciunt mul. quidem f. in eo putantes 2 illud cocognidium aut camelee semen esse per sim. foliorum. nidius P. 3 De a. d. .i. sanbucu P. Actis duo s. gen. 4 herbosum arb. SJ. s. v. Sambucus. uno uero arboroso P. e. astas habens carnosas, hastas cannosas habens P. 5 et e. et r. folia, P. octo SJ. in astis, P. 6 nuci r. et oblonga cum g. o. astis P. 7 albis P. flores s. ei albi in c. astarum terebinto subnigellum 8 in modo butrui P. et in m. botri conposito P. multum s. multo P. habens, P. 9 altero P. est qui, quod SJ. cameactis enim enosatis iosacti SJ. <*ἕλειος ἀκτή*> 10 haec fehlt. erbosa P. b. et herbosas astas habens P. 11 quadratas SJ. et fol. in sing. amigdale, P. 12 sed uenosa uenen. SJ. cum od. et odori P. in astis cap. astis est P. 13 s. ut supra, supradicte SJ. et flos 14 habens P. hab. dig. longa est ei a cameacti st. (ei cam.) ei idem P. 15 que acc. cacostomacum P. -stomica 16 f. ipsius molliunt et 17 coleram deponunt, deponens P. aste, P. ipsius elixae P. 18 ut supra rad. elixa idrop. P. eximium remed. est maxim. rem. c. P. 19 occurrit, P. 20 duricias P. eius c. 21 conponunt c. uino bibitum ut supra 22 inunctum

eius uiridia tumores spargent. pulente mixta conbustionibus inpositi prestolantur, morsibus caninis medetur, uulneribus paracollesin facit, sinus uulnerum sanat. podagricis cum absungia hyrcina inposita prestolatur.

PΞΘ' De policomo. Policomo folia habet euzomo similia, gustu uiscido, grossa hasta et quadra habet, flore ocimi simile, semen simile porri. radix nigra illi est et rotunda sicut matiana. nascitur locis asperis. semen eius bibitu .ζ.i. somniae male fantasma facit. folia eius pulente mixta tumores et pustulas purgat, infixa corpori euocat, ordio*la* sanat. radix eius .ζ.ii. bibite uentrem purgat cum mulsa.‖

[131b] *PO'* De apio. Apiu aut<i>scada aut camebalanu aut rafanu agreste aut diastittin dicunt. hastas habet duas uel tres iuncosas et teneras et rufas. folia habet rute similia, oblonga et uiridia, semen minore. cui radix est asfodello similis, sed obrotunda, similes pire, lacrimo plena, a foris nigra et deintus alba. radices eius duc, super terra sunt, accepte uomitum faciunt, colera et fleuma excludunt. iossana[1]) radix eius id facit. omnis uero tusae et acceptae omnia suprascripta facere nouit. lacrimum eius sic colligis. incides radices et in aqua mittes, et quod supernatauerit, penna colligis, siccas et reponis. unde dabis tria emi<o>boli, accepta susu et deiusu purgat.

1) iossanus = superior s. 106c und 122a.

1 spergunt polente imposita, P. 2 prestolatur 3 faciunt saniosa u. ad san. prdcunt, ad san. perducit P. 4 hirc. P. podagricis — prest. fehlt, dafür folgt eine Reihe von Wirkungen, die mit Serapion (p. 182d) stimmen, zum Schluss Orib. VI. 430 u. Ps. Apul. 91. 5 Policomas, -os SJ. eucomo, eruzonio uel eruce, herba est quam ignoro MS. 6 uiscida q. habens P. 7 aste sunt illi crosse et qu. et flores sim. ozimo et ozimi P. 7 porro r. est i. n. mala mat. 8 somnia mala et fant. 9 fomenta mixta pargat P. 10 ordiolos sanant eius fehlt. bibita, P. cum m. u. purgant, cum m. bibita P. 12 Appios, MS. Apios SJ. De apio P. cameuelano P. diastitin P. siue camebalanos siue rafanus agrestis 13 astas quinque SJ. micosas, a. R. al. uiscosas, so SJ. MS. f. sunt ei uir. et parua (fructus siue) semen paruum cuius, SJ. MS. 15 affodillo 16 similis pile similis pire P. et de fehlt nigre P. deforis MS. intus MS. rad., eius MS. due sunt super terram que duae P. acceptae P. coleram et flegma 18 radices eius id d. MS. r. e. desubtus i. f. faciunt MS. omnes P. 19 tunsa, tusa et accepta P. ut supra similiter MS. lacr. 20, eius MS. uero sic colliges: incide incidis radicis P. aquam mitte 21 cum p., MS. pinna P. collige: sicca et repone 22 emiboli P. unde si obolorum semitrium modo datum potui, fuerit per os atque fehlt MS. per MS. uentrem purgationem facit. herbe autem ipsius superiora uomitum faciunt, et MS. inferiora uentrem purgant. accepta sucu iossu p. P.

[131c] *POΔ'* De coloquintida. Coloquintis agrestis, quam multi sician amara dixerunt aut coloquintidas, hastas et folias habet super terra, similes cucumeris nostri, id est ortino. quae folia incisa sunt, gustu amaro. semen ipsum rotundum est ut pila, sed colligendum est, cum maturitate cum colore uariauerit. uirtus est medio ipsius purgatoria, triobolo uno accepto cum mulsa; nitro mixta cum murra et melle cocta in modum catapotie accipiuntur, facientes omnia suprascripta. ipse uero pile sicce tuse et mixte et clisteri adibite sciadicis medicatur, paraliticis prestostolatur, fleuma et colera deponet, menstruis imperat, abortum facit, dolorem dentium tollit. pila ipsa inane est, elixum fleuma et colera deponet, ore retenta dolorem dentium tollet, cacostomacu est. colliria exinde fiunt, qui suppositi uentrem deponunt. uiridis sucus superunctus sciadicos curat.

(*)*POB'* De epitimo. Epitimu flore est tymmi, simile tymbre. sunt uero capitella leuia || [131d] et rotunda et caudas habentia. accepta uero fleuma et colera deponet, maxime colera nigra, melancolicis medetur. oxifabus unus acceptus inflationem soluet omnia suprascripta .ζ.iiii. accepte facere possunt. nascitur multu in pamfilia[1]) et in cappadocia.

**POΓ'* De alipon. Alipon herba est sarmentosa, rufa et tenera folia habet, semen minutu et molle, flore molle et leue. radix

---

1) famfilia? M.

1 Colloqui(n)tida sitiam amaram dix. astas, P. 2 et folia 3 terram similis P. cucumeri nostro que MS. cuius f. 4 et g. amara sem. eius ipso rotundo P. est fehlt 5 collegi debet cum mat. col. P. quod coll. in mat. MS. colorem mutauerit uariauerit MS. uariaberit P. 6 in med. trisobolo P. obulo, uno MS. acc. c. m. 7 mixto n. et mirra cocto cataputie 8 bene purgat pilae siccae tusae P. pilule; MS. w. o. 9 tunse et clisteri.; MS. w. o. clistere adhibitae P. medicantur, medentur MS. par. similiter prst. 10 flegma et coleram deponunt deponit P. 11 faciunt pila ipsa — dentium tollet fehlt auch MS. inane et P. 12 tollit P. cacostomacum P. cacostomaca — matice MS. 13 inde colir. P. que supposita 14 autem succus Am Schluss folgt Oribas VI. 454. 15 Epitimum flos est thymi similis timbre et rotunda fehlt. Mit uiridis acceptus etc. beginnt ein ganz verschiedener Text, der aus Galen ad Pat. und ? zusammengestellt zu sein scheint. De epitymo Epitimo P. tymmi P. Die y sind nicht recht deutlich. SJ. Epythymum eo quod supra thimum nascitur. Dya. flos est thimi similis Timbre, timbre P. 16 uero fehlt. rot. caudam 17 deponit P. 18 soluit P. 19 acceptae P. multo P. 20 pampilia P. 21 De alipon P. Alipion SJ. Dya. 22 habens fol. minutum, minuto P. florem mollem

est ei longa et grossa et plena humore uiscidu sicut epitimu. nascitur locis maritimis, maxime locis liuiae et in multis alteris locis. semen ipsum acceptum colera nigra deponet, maxime aequo pondere cum epithimo et sale. sciadicis et uentri deposito leuiantur. diu accepta uuluerat intestinas.

*POJ' De empetro. ‖ [132a] Empetron aut facoides nascitur locis montuosis et maritimis. gustu salsus est. radix eius amara est. datus uero in mulsa et in iuscello colera et fleuma deponet et humores aquosos.

POE' De clematitis. Clematis hasta obrufa et odore malo, folia uiscida, gustu salso. uirtus est ei exuulneranda. proximis locis inligans se sicut smilax. semen cum mulsa bibitus aut cum temperata fleuma et colera deponet. folia ipsa inposita lepras expellet. hasta uero cum foliis ipsis componitur et manducatur.

POς' De ampelos agria. Ampelos agria hastas longas habet, similes uiti nostrae, lignosa et aspera, folia istrigno hortino similia, sed la‖[132b] tiora et minora. flores habet sicut capillos, semen conpositum sicut botrum, quod cum maturuerit, obrufum facit et obrotundu. radix eius elixa in aqua et bi*ui*ta mixto uino maritimo duo quiati acceptos ydropicos purgant et omnes maculas corpori tollit. et caprioli ipsi in sale componuntur.

POZ' De ampelos leuce. Ampelos leuce aut brionia aut ofiistafilon aut candon aut meletron aut syliotron aut arcesdestin aut

---

1 illi umore P. uiscido, P. epythimum, epitimo P. 2 in loc. libiae P. libie et multis aliis l. 3 ipso accepto P. deponit P. 4 ego uero sciadicis P. 6 intest. diu acc. uuln. P. Hier endigt Aurachers Abschrift. 6 De empetro P. SJ. Empetron Dya. in locis. 8 deponit P. 9 umoris P. 10 De clematis P. Clematis, clematides SJ. astam habet, asta habet P. obruffam odoris mali <λυγώδης — δυσώδης vgl. IV 81. Spr. Note 48> 11 et gustu salsa uirtus enim ei, est ei exuulneratida SJ. (exuulneratur) 12 se illigat, alligat se SJ. sicut si vilaox (siuilox) smilax P.SJ. semen eius bibitum 13 t. idem tepida (b. aut c. tepida fl.) flegma et coleram deponit, P. ipsius imp. cataplasmis 14 expellunt asta eius cum ipsis fehlt. 15 Ampelos agria siue ut latini uitis agrestis iunifere uinifere SJ. uiti similis astas habet l. sim. ut supra, predicte P. 16 lignosas et asperas folia sunt ei str. ortino, ortiuo SJ. fol. eius SJ. 17 florem habens P. 18 sem. eius SJ. est sicut botrus butruum P, uotr. in botr. korrig. M. maturauerit, P. obrufo P. ruffum f. colorem 19 obrotundo P. -um bibita P. ui in M. von jüng. Hand übergeschr. mixta 20 modo ciatorum d. accepta ypicondricos (ydrop.) purgat, acceptus hydropicus P. 21 corporis, corpori P. et fehlt. Zusatz. 22 Ampelos leuce a. b., aut cucurbita agrestis, fehlt SJ. siue ut latini uitis alba. siliotron P.

grestin dicunt. hastas eius et folias et caprioli similia sunt uiti nostrae, sed aspera et minora. caprioli ipsi locis uicinis se inplicant. semen ipsum uba simile est. caprioli ipsi in initio elixi et comesti urinam et uentrem molliunt. uirtus est foliis et hastis ipsius et radici uiscida, unde uulneribus cironis inposita medicatur, cancros et fagedenica uulnera curat, tibiis uulnera tollet sale addito et in cataplasma conposita. radix uero eius colorem bonum || [132c] corpori reddet, rugas uultibus distendet, lentigines purgat, nigris cicatricibus colorem proprium reddet, libores et panaricia emendat. cum uino in cataplas*ma* adibita duritias sparget, apostemata curat, ossa corpori infixa eiciet, medicaminibus stipticis miscetur. epilenticis .ζ.i. bibita anno toto prestolatur. simili modo accepta apoplexie et scotomaticis prodest. maxime .ζ.ii. acceptis singulis causis suprascriptis morsibus uenenatis occurret, abortum facit. plus accepta maniam facit, secundas deponit, urinam prouocat. melle addito ut electuarium disnoicis et offocationibus opitulatur, tussim et doloris lateris conpescit, de alto cadentibus et conquasationibus maximum remedium est. obulus unus cum aceto bibitus splenem siccat diebus .xxx. bibiti cum caricis cataplasma facta omnia suprascripta facere potest. cocitur in aqua, et fomento adibita ysteram purgat et infantes non coagolatos deponet. uerno tempore herba ipsa exucatur, qui sucus cum mulsa bibitus omnia suprascripta facere nouit et fleuma deponit. semen eius || [132d] tritus et perunctus scabia et leprosos curat, lac mulieribus prouocat. sucus eius cum suco tisane coctus id mulieribus prestat.

---

1 astas eius P. Astas (et) folia habet sim. u. n. uitis SJ. 2 nostri P. asperiora SJ. caprioli similes sunt implicantes se semen ipso uua P. 3 s. ipsius uue s. est et brotinosum (botinosum) rarum et fuluum (Pseudoap. 66, doch nicht in d. Hdschr.) caprioli in uino elixi, ip. ininicio P. 4 uentr. et u. mouent astis, P. 5 chironiis 6 uulnera ad sanitatem perducit, uulnerad san. perd. P. tiuiis in tib. korr. M. 7 et cataplasmis colori bono P. 8 rugam distendit, P. 9 magnis cicatr. propriam P. liuorem reddit 10 in cataplasmis, -ma P. duricias P. 11 spargit P. deicit 12 necessarie misc. P. 13 apoplexiae P. appoplesie et stomaticis singulare presidium est 14 accepta P. sing. supradictis causis conuenit 15 occurrit plus uero, P. 16 elegtarium P. 17 datum dipnoicis, P. dolorem lat., P. 18 expellit conquassacionibus P. 19 obolo. I. obulos P. bibita splen 20 accepta cum catapl's factum supradicta 21 cocta in adh. ystericos 22 purgat infant. P. et inf. coagulatos non deponit 23 exsucatur P. ut supra 24 flegma, P. semen uero eius, P. tritum et perunctum 25 scabiem, scabias P. lebrosus P. 26 tisani P. cum ptisana prastat P. Dann folgt mit Oribas. VI 342 und

POH' De ampelos melani. Ampelos melena, quam maxime uitae nigra dicunt, aut cyronia uite dicunt, folia habet hedere similia, aut maxime ismiliaci similia, et hasta ipsa, sed maioris. semen profert ubae similem, in initio uiride, et in maturitate nigrescit. fregeris quod semen, buxeum reddet colorem. caprioli uel sicut caprioli comeduntur noti et diureticam uirtutem habens. inperat menstruis, splenen siccat, epilenticis et paraliticis et stomaticis medetur. radicis eius uirtus similis est suprascripta. maxime uulneribus animalium opitulatur. folia eius cataplasma adibita luxationibus medetur.

POΘ' De dipteris[1]). || [133a] Dipteris, quem multi blecron aut polyrizon dicunt, herba est sine flore et sine hasta et sine semine. folia sunt ei in uno capriolo, diuisa partibus. gustu stiptica est. nascitur locis saxosis et asperis. radix eius .ζ.iiii. bibite cum mulsa lumbrices latas excludet; melius si cum scammonia et elleuoro nigro fuerit bibita, maxime duo obuli bibita, sed qui eam accepturi sunt, aliquanta e plurimum comedere debent.

PII' De felicteron. Felicteron aut nimfon aut epion dicunt. folia ipteridi similia habet; et haec multos habet capriolos et longiores. radices sunt illi late et longe et rufe et subnigre. melle addito

---

Pseudoapul. 66 eine zweite Redaktion des Vorigen (teilweise Übereinstimmung mit Serapion.) 1 De amp. melena P. 2 uitae P. cironia P. Amp. melana idest uitis nigra fol. 3 sim. edere hab. et max. similem ei astam sed maiorem edere et hastam SJ. et asta ipsa P. et sem. prof. P. 4 uue simile [et butruosum sed paruius uitis albe] uuae P. inicio P. nigrum 5 quod semen cum freg. P., quod cum SJ. q. si bux. r. col.-radix est illi magna et nigra exterius buxea et interius subalbida caprioli ectiam P. <huius? uł = ul'> Capr. etiam huius sicut superioris comeduntur et habent capriolos habens ut superior qui c. SJ. 6 diuriticam P. menst. imp., P. 7 splen siccant. medicantur, 8 est sim. ut supra 9 cataplasmis adhibita, P. 10 medetur mire, P. 11 Dipteris quam m. poliricon dic. herba 12 polirizon P. asta P.SJ., semen P. 13 stipt. nasc. 14 radicis eius bibita, P. latos lumbrilos 15 excludit, P. melius est tamen si scamonea, scamoniam P. 16 elleboro, P. fuerit accepta II oboli uerum qui eam; duos obolos P. 17 que accept. P. aliquantulum plus solito, aliquantae plur. P. <δεῖ δὲ προσκορδοφαγεῖν alii quantum est pl.?> 18 Felicteron aut ninfon, ninifion SJ., aut epion, epyon SJ. dicitur 19 dipteri, pteritidi P. epteridi uel dipteri ut alibi SJ. hab. sim. SJ. hec P. habet et multos capr. longos habet, et longos SJ. 20 latae P. ruffe, rufae P. que melle add. lumbricos accepte excludunt, excludit P.

1) Das ganze Kapitel am Rande wiederholt M. (Hand des XV. Jahrh.)

et accepta lumbrices excludet, cum uino rotundas similiter. qua accepta mulieribus partum admittit, abortum facit. sicce radices ipse et cataplasmis adibite maligna uulnera et umecta curant. ‖ [133b] folia uero eius mollia sicut olera comesta uentrem molliunt.

PIΛ' De pollipodio[1]). Polipodiu nascitur parietibus umectis et ripis umectis. duorum palmorum habet longitudinem, similis teridi, asperu et diuisu, sed non sic spissu. radices uero eius aspere sunt et sibi inligate sicut polipus; digiti habet grossitudinem. rasa uero deintus uiridis et subalba paret et stricta et gustu dulcis. uirtus est illi catartica. datur uero cocta cum gallina aut cum oleribus aut cum pisce; et sic dari potest. cum mulsa sola data flegma et colera deponet, attritionibus utilis. cataplasma adibita condilomata ani soluet.

PIIB' De briocteris[1]). Briocteris nascitur locis asperis. radix est ei aspera et stricta et sibi coherens, gustu dulci. cata| [133c]plasma cum radice sua omnibus uulneribus inposita et cotidie mutata id facere potest.

PIIΓ' De cnicu. Cnicu folia habet oblonga, diuisa et aspera et spinosa. hastas habet cubitorum duorum, quae sunt spinosa, in quibus capita sunt rotunda, flore croceu, semen albu et rufu et

---

1) Das ganze Kap. am Rande wiederholt. Gl.: polipodium.

1 cum — similiter fehlt. c. u. bibita .ζ.III. rotundas lumbrices excludit P. quibus acceptis 2 partibus P. partum admittunt <ἀσυλληψίαν ποιεῖ = adimit> faciunt sicce cataplasmati 3 adhibite, -tae P. humecta, P. 4 uiro P. 5 Polipodium humectis et in r. et circa radices arborum uetustarum et in quercubus (Gal. ad Pat.) 6 habens P. habet autem in longitudine duos palmos et est simile pteridi 7 aspersum u. s. w., asperum SJ. aspero et diuiso P. spisso P. radices sunt illi aspre et 8 alligate SJ. inligatae P. illig. polippus P. polipi SJ. gr. dig. habens, habens auch P. habentes SJ. 9 subalbida apparet str. gustu 11 piscibus et — potest fehlt. 12 fleuma P. coleram deponit, P. attricion. utilis est 13 adhib., P. soluit 14 Bridoteris (briot. SJ.) locis algosis, P.SJ. 15 enim ei, eius SJ. gusto P. dulcis quc cataplasmis adhibita omn. uuln. imp. et quotidie mut. prodest, medetur MS. unter brictanica; astas habet duorum cubitorum spinosas. Das scheint aus dem folgenden Kapitel dc cnicu zu sein. 18 De cinico. Cinico P. Cinicum et diuisa, P. tirsulum, tyrsum SJ. bene longum et spinosum in quo sunt capitella, capita SJ. (aus Gal. ad Pat.) obrotunda, rotuuda SJ., cum flore croceo duorum cubitor. P. quae sunt et sp. P. obrotunda P. croceo P. album habens, habet SJ., et obruffum, fehlt SJ. et oblongum et angulosum albo habens et obrufo. P.

longu et angulosu. flores eius multi in coctura decoctu comedunt. semen eius multi exucant; datum uero cum mulsa uentrem purgat, cacostomacu est. fit coctu et dulcia multa ex ipsis, uentrem deponentia amigdalis et nitro mixtum et aneso et melle cocto. accepta ante cena dua aut tres uelut nuces uentrem mollit, digestionem temperat. confectio eius talis est: cnicu albu assu et purgatu quiatos tres et anesu .ζ.i., afonitri .ζ.i. mel quod sufficit et carnes caricum .xxx. quae confectio accepta omnia suprascripta facere nouit. sucus seminis eius lac coagulat. ||

[133d] *ΡΠΔ'* De linozostin[1]). Linozostin aut partenion aut herba mercurialis appellatur. folia habet ocimo similia sicut helsine hastas, ramulos breuiores. semen uero femina habet ut acinas et quam plurimas. masculus uero capitella minuta habet circa foliis sicut epytimi, semen rotundu. hi omnis frutex elixa et comesta uentrem mollit. elixatura eius accepta colera et humores aquosos deponet. dicitur uero, quod folia femine trita et ueretro peruncta, similiter et bibita, feminas generare facere; ex folia masculi simili disciplina factum masculos generare facit.

ΡΠΕ' De eliotropio maiore. Eliotropiu maiore, quem multi scorpiuron dicunt ab eo, quod flores simile sint in figura scorpii, eliotropion uero inde nomen || [134a] sumpsit, quod cursum solis

---

1) Gl.: d. l. idest mercuriali.

1 et oblongo et anguloso P. decocta P. comed. decoctos 2 eius fehlt P. exsucant P. exsuccant quod datum cum 3 p. et cacostomacum, P. est et dulce multum ex ipso uentrem deponunt cocten P. 4 amigdali (-is) mixto semine anisi 5 accepto cenam due a tr. pilule uelut nuces minores molliunt 6 conf. uero eius, P. cinici albi assi, cinico albo asso P. 7 et purgati et aneso P. ciatos t. anisi afron. 8 suff. carn.; XXX ta P. confeccio P. hec confect. 9 coagolat P. Schluss aus Gal. ad Pat. 10 Linozotis aut parthonion, linozostis aut partemon SJ. linostosis MS. 11 appell. fehlt 12 et (h)astas sicut helsine, elsine SJ. et ram. breu. et inanes. Das und das Folgende stimmt mit Pseudoap. 82, doch bieten die Handschriften dort überhaupt keine Beschreibung. Mit Obigem deckt sich: semen habens quasi acinas et quam plurimas acina sed SJ. 13 capitella m. habens circa folia s. epithimum et s. rotundum 15 utrumque uero fr. elixus, utriusque fructus MS. accept. [coclearium unum] (wohl aus colera verlesen). humores 17 gen. facit et de foliis. P. entspricht obiger Beschr. mit folg. Varianten: ramulos breuiores habet circa folia epitimi rotundo hii omnes uero fr. deponit gen. facit masculus 19 De eliotropion m. Eliotropio m. quem m. scorpioron P. Eliotropium maius m. scorpioron d. eo 20 sunt similes, similes sunt SJ. similes P. in fehlt figure ideo nomen accepit

semper respiciat. folia habet ocimo similia sed aspriora et nigriora. hastas habet ex una radice .v. aut sex. ramulos habet quam plurimos. flores in ipsis ramulis sunt colore albo et subpurpureo et subcuruo sicut cauda scorpii. radix eius tenuis et inutilis est. nascitur locis asperis. manipulu .i. elixu et bibitu flegma et colera deponit. cum uino bibita ictibus scorpionum mitigat, et cataplasma adibita facere potest. multi etiam radicem eius collo suspendunt contra uim scorpionum. semen eius quattuor grana cum uino bibita ante accessionem prodest: tertianariis tria grana utiliter datur. folia eius in cataplasma adibita tumores sparget, myrmicias corpori purgat, clauos corpori limpidat. sicca uero folia eius et inposita podagricis maximum prestat effectum. trita et matrici supposita menstruis imperat, abortum facit.

PIIς' De eliotropio minore. || [134b] Eliotropios minor nascitur locis cultis et in pratis similis suprascripta, semen uero rotundu habens et pendente. herba eius cum semine decocta et trita cum nitro et ysopo et cardamo bibita rotundas et latas lumbrices excludet. clauos inposita cum sale tollet, maxime si ipsa herba fuerit elixa inposita.

PIIZ' De scorpiodes. Scorpiodes herba est folia et semen habens caude scorpionis similia. cataplasma adibita percussus scorpii mitigat.

---

1 ozimo P. asperiora 2 et astas ex habens P. cum ramulis, ramis SJ., quam plurimis in quibus fl. sunt coloris albi etc. 3 subcitrini MS. 4 scorpii est P. inut. est ac ten. 5 manipulo uno elixo et bibito fleuma P. cuius, huius herbe MS., manipulus 6 coleram bibitus occurrit P. occ. cataplasmis, -matibus MS., adhibita P. -us eadem et omne uenenum destruit mira celeritate cf. Pseudoap. 50, 1, fehlt MS. eciam P. rad. collo 8 seminis eius quat. grana fehlt. IIIIor P. 9 accessione P. acc. quartanariis maximum remedium est. max. rem. est. P. tercian. P. tert. uero MS. dantur IIIa P. cataplasmis, -matibus MS. adhibita, P. spergunt, spargit P. 11 mirmiceas, mirmicias P. corporis purgant corporis limpidant 12 fol. eius pod. imp. podacr. P. praestat P. 13 sub matrice posita imperant 14 faciunt 15 Eliotropium minus 16 et est sim. supra supradicte SJ. et simile supradicto MS. rotundum, P. 17 habet et pendens et trita fehlt MS. 18 et cum hisopo P. cardamomo rotundos lumbricis P. -cos 19 excludit, P. tollit, P. ipsa herba fehlt. 20 et sic imp. 21 Scorpiodes -pides SJ. habete P. 22 h. similia caude sc. cataplasmati — matibus MS. adhibita, P. percussum 23 mittigat [et uenenis obsistit.]

PIIH' De cardamu agreste[1]). Cardamu agreste nascitur ubique, quam plurime locis aquosis. cui frutex est longitudinem cubiti habet, foliis plena, cardami similia, sed maiora, uerno tempore nascens, aestate maturescens, florem habens in omnibus uirgis ‖ [134c] minores multos et albos, semen minutu, radice obonga, tenue et uiscida, odore cardami habet. sciadicis medicatur, dolorem capitis temporale conpescet, attri*t*icis antiquis prestat effectum. quae tusa et absungia mixta sic inponi debet et postea lauari sine olei unctione quamdiu ustionem faciat. quod si aliquit cause ipsius remanserit, iterum radice eius tusa et inposita omnia supra-scripta facere potest.

Explic. LiB. IIII.

---

1) Spr. II 205b. *περὶ ἰβηρίδος* cf. Note 96. Doch ist der Text vielfach verschieden.

1 De cardamo agr. aut [t]iberian dicunt. Cardamo P. Cardamus 2 et quam plurimum aq. uirgas longitudine a. R.: al. cuius frutex longitudinem, so SJ. (fr. est uirgas) longitudine cubiti, P. unius, 3 habens, P. frut. longitudinem SJ. sonst wie oben 3 plenas cardamo c. domestico SJ. 4 nascitur et estate maturescit flores 5 minutum, minuto P. radicem oblongam tenuae P. 6 habens P. od. cardamo simulans — ilans SJ. sciat. 7 temporalem compescit, P. arteticis, artriticis P. ti in M. auf Rasur. praestat P. qui tonsa (tunsa) 8 absungiae P. axungia sic fehlt 9 unccione P. aliquid, P. causa P. 10 radix tonsa (tunsa) inponitur et supra Cardamus agr. quem multi senation uel crission uocant uel nasturtium aquaticum. MS. Dann folgt II *PAI'* de sion idest niddicu, das in den Drucken unter senacion steht.

Anhang.

II. Buch[1]).

(Romanische Forschungen. X. 2, pg. 184 ff.)

Cod. lat. Paris. 9332 fol. 254 d. Inc. capl. de libro secundo.

Die Handschrift hat zu diesem Buche ein viel vollständigeres mehr Spr. entsprechendes Kapitelverzeichnis: alle diese interpolierten Kapitel fehlen aber im Texte. Daher gehen auch die Ziffern in beiden nicht aufeinander.

Zu I. De ecino hat M. die Glosse .i. equo marino. Auch das Bild stellt einen Hippokampen dar.
III. De ippocampo, hyppoc. M. Gl.: animal marinum.
V. De cionidas.
VI. De meacis idest eonculis.
VII. De tellinas.
VIII. De cemas maritimas.
IX. De coop. purp. Gl. in M. quidam pisis.
X. De onica id est ungula marina.
XI. De coclio terreno
XII. De coclio maritimo.
XIII. De cancros fluminalibus.
XIV. De iscorpioni terrestri.
XV. De draconi maritimo.
XVI. De scolopendria.
XVII. De narcha.
XVIII. De echigna.
XIX. De tunica colubri.
XX. De lep. terr.
XXI. De trigona maritima.
XXII. De sepia.
XXIII. De trigla.
XXIV. De testibus ippotami.
XXV. De musteli.
XXVI. De rana.
XXVII. De siluru nili.
XXVIII. De smarido.
XXIX. De quibion.
XXX. De bunio tarico salso idest tunno.
XXXI. De garu omne.
XXXII. De iuscello.
XXXIII. De cimicibus.
XXXIV. De porcelliones que in stercore nascuntur.
[fol. 255] a. XXXV. De silfe idest gyrillus.
XXXVI. De pulmonibus.
XXXVII. De ficato asini.
XXXVIII. De ungulis asini.
XXXIX. De serna caballina.
XL. De ungulis caprarum.
XLI. De ficato caprino.
XLII. De f. hyrcino. *hi-* in M. übergeschr.
XLIII. De ficato canino.
XLIV. De coriis ueteribus.

Von hier an stimmt der Text bis auf folgende Varianten.

XLIX. De tettides idest cic.
L. De oruriis. Gl. in M. qdm. auceps.

1) Da das erste Buch zu viel Raum einnähme, so gebe ich es erst im nächsten Hefte als Anhang zum fünften.

LI. De (Rasur) idest obsiffrago (vielleicht ist fenes zu lesen). Gl. in M. q. auceps.
LII. De chorido idest tuputione.
LIII. De mergulo idest etia.
LIV. De hirund.
LV. Delephanto.
LVI. De thalu porcino.
LVIII. De campas idest uermes olerum.
LX. De campas pitinas uermes pini.
LXII. De aranei p.
LXIII. De alia spetie aranei.
LXIV. De saura.
LXV. Des ipsis.
LXVI. De scincu.
LXVII. De gesentera idest uermis qui in stercus nascitur.
LXVIII. De migale idest mus araneus.
[255b] LXVIIII. De sorices domorum.
LXX. De lacte.
LXXI. De omne lacte.
LXXIII. De ippiace idest caseo equinu.
LXXIV. De butero.
LXXV. De fumo butiri.
LXXVI. De lanis sucide.
LXXIX. De coag. equae.
LXXX. De coag. agnino.
LXXXII. De ausungiis.
LXXXIII. De ausungia p.
ΞΑ'. De stercore uubulo *M.*
LXXXVIII. De phimo u.
LXXXIX. De phimo caprino.
XC. De lotio humano.
XCIV. De trittico.
XCV. De ordeo.
XCVI. De furta.
XCVII. De zia. Gl. in M. .i. spelta.
XCVIII. De critmo. Gl. in M. quidam sucus.
XCIX. De olera. Gl. in M. qudm. spelta.
C. De hetera.
CI. De trago.
CII. De bromo. Gl. in M. quid. (radiert).
[255c] CIII. De orizia.
CVII. De elimo.
CVIII. De sesamo.
CX. De amilo.
CXI. De farina feni greti.
CXII. De semellini.
CXVII. De herbo. Gl. in M. quidam arbor.
CXXI. De boniada idest napiciu. napaciu in M. mit anderer Tinte.
CXXII. De raphano.
CXXIV. De lapato.
CXXV. De ippolappato.
CXXVIII. De malua.
CXXXIV. De andrafaxis.
Es stehen auch in M. die Buchstaben acla idest auf Rasur.
CXXXVIII. De cul. i. sisimbrium.
[255d] CXXXIX. De critmu.
CXLII. De seris.
CXLIV. Lücke.
CXLV. De coloquintida idest cucurbita.
CXLIX. De gingidiu.
CLI. De caucalis.
CLII. De euzomo idest eruca.
CLIII. De eruca agresti.
CLIV. De ozimo.
CLV. De orouace.
CLVI. De tragopone.
CLVII. De ornitos galla.
CLXII. De porris.
CLXIII. De anpeluprasson.
CLXV. De scordoni .i. aleu.
CLXVI. De scordoprasso.
CLXIX. Deltlaspiu.
CLXX. De brionia.
CLXXI. Detrisimo i. e. g.
[255e] CLXXIII. De zinziber.
CLXXIV. De hidropiper.
CLXXV. De diptarmicen.
CLXXVI. De struciu, das r ist in M. übergeschrieben.
CLXXVII. De quiclaminu.
CLXXXI. De asaro.

CLXXXIII. De bulbo.
CLXXXVII. De lepidio.
CLXXXVIII. De butracion.
CXCII. De cissos idest de hedera.
CXCIII. De caelidonia.
CXCIV. De cilidonia m.
CXCVI. De miosoita.
CXCVII. De i. .i. h. uitera.
CXCVIII. De telefolio.
Expłcunt capTLa.

In M. sind von späterer Hand die Kapitel nach den fol. dieses Buches von 1—33 gezählt; also: de ecino — de coop. p. 1. de coclea t. — de rana 2 u. s. w.

Zu den Berner Fragmenten ergab ein genauer Vergleich mit der photogr. Nachbildung noch folgende Nachträge:

7 De coop. purpurae 11 De tunica colubri 19 X. De tunno s. XI. De cim. De porc. . . . . XII. De pulm. 31 De ouo molli 33 De ururiis 39 De talo porcino 40 De c. ceruino 41 De u. olerum 46 araneae [**pg. 185**] 6 De butyro 8 lanae 10 equae 12 focae maritimae 18 bubullo 2. l übergeschr.? 19 berbecino 25 LXVIII. de tritico 26 LXVIIII. 32 de trago 34 de oirizia 38 de aelimo 39 de sesamo 46 d. f. aegypt. 52 .. napicio [**pg. 186**] Neben 2. de sisaro steht der irische Name giso (vgl. Traube, Abhandl. der bayer. Akademie der Wiss. I. Cl. XIX. Bd. II. Abt. S. 351.) 9 ortino 10 agresti 14 de sparago 16 CXI. de sion . . . . 17 CXII. 20 de sonco 31 agresti 43 aleo 44 de scordo prason 45 de sinapi [**pg. 187**] de diptarmicen 8 de cyclamino tilge: 195 v° 9 cyclam. 12 de asaro 13 de asfodillo 14 de bulbo 18 de lepidio —

Cod. P. Zeile 33 In primo — ari in Initialen ordinacionem 35 de is que 36 uero lib. P. 37 dicimus necesse est idem de 38 frum. maxime ol. ost. est uirt. uisci[**fol. 256**]das auch M. 39 reliquum nature scortam 40 nature eexpł. lect Dioschorides.

A'. I. 42 Gl. in M. Ecinus uel equus marinus. ecinu maritymo sapore 43 eustomacum mollit uentrem 44 conbustum.

B'. II. 1 Gl. in M. al. ercinus? u. ecinus uel eq. terr. Accini ter. in Monogramm. pice 3 n. singulare presidium est hyposarc. 5 iecur testo feruenti.

Γ'. III. 7 De ippocampo, **yppoc.** M. Gl. ypocampos animal marinum. 8 liquide mixte.

Δ'. IV. 10 De purpore, marina fehlt. 11 uulnera 12 ereuerit cic. facit hoc cort. 16 non | [**fol. 256b**] 20 fit etiam 17 secuti.

E'. V. 18 Cionides etiam 20 ipsam u. habens.

ς'. IX. 21. Gl. in M. cohoperculum purpure. De c. purpure Uuiguicule **concilii** auch M. 23 fumicate castorii fumicatione 24 ephilent. 25 commouet **concilium** auch M.

Z'. XI. 1 terraena aestomaca.

H'. XII. 3 De cancris fluminalibus. Conbustis duobus cocliaris, **cocleariis** M. genciane 4 cocliarii uno bibiti. 5 aeff. sanitate 7 praest. sphal. 8 scorpiones.

Θ'. XIV. De scorpione terrestri. Scorpius als Monogramm 12 inpos. | [**fol. 256c**] percussure suae in den Noten: contrarium 14 contr. 15 glaucomas.

I'. XIX. Gl. in M. t. colubri 17 dentium medicatur **uipera** auch M.

AI'. XX. 19 comestum dentis 20 adhibitu 21 partum 22 istringit ephilenticis 25 perunctu Gl. in M.: lepos terrenus ausserdem noch: ad tremorem corporis, ad alopiciam, ad partum, ad menstr. arcenda? contra uenena, ad maculas . . . . [**p. 190**].

BI'. XXII. 3 necessariae 4 colore claucomata 5 sufflando. Gl. in M.: seppia.

IΓ'. XXIII. Gl. in M.: trigla uel ballaenus? 7 De mullo idest trigla mouent arane | [f. **256** d].

IΔ'. XXIV. 9 sternotamenta 11 inflationis subgluction. 13 letargis 14 praestat 16 bibitus 17 i. sunt ex et de istus 18 similis caerae citius 19 sae separent.

XXV. De mustela. Text fehlt.

IE'. XXVI. 21 apostema mota, **apostema nata** M. 23 stringit picae.

Iς'. XXX. Gl. in M.: tunus salsus. Auch in den folg. Kap. steht der Nominativ. 28 adhibitus 29 canines r. adhib. omnes pisces [**pg. 191**] 1 oleu et aneto.

IZ'. XXXIII. 4 offoc. | [f. **257** a] 6 **fricitas** M. praestat.

IH'. XXXIV. 7 inueniuntur 8 bibitistranquiria 9 eglectarium sinancicis 10 adtriti 11 male granatae; in derselben Zeile XXXV. De grulis? (*IΘ'*.) Gl. in M.: grylus.

K'. XXXVI. 15 adhibiti n. calciamentorum 17 collecti et soluti mirifice curat.

KA'. XXXVIII. 18 acito.

KB'. XL. 23 praestat Gl. in M.: epar caprinum.

KΓ'. XLII. 24 De ficato hirci 25 bibitum Gl. in M.: <e>par yrcinum.

KΔ'. XLIII. [**pg. 192**] 1 colo 2 rapidi non admit (sic.)

KE'. XLIV. De coriis ueteribus **adibita** M. adhibita P. atricionibus calciamentarum Gl. in M.: coria uetusta.

Kς'. XLV. De c. | [f. **257** b] puncionibus 6 adsiduae.

KZ'. XLVI. 8 De uentre 9 eostomaca.

KH'. XLVII. Juscellum maxime m. aestig. sthomaci 12 aenteranea 13 cocitur et mittis 14 cocent [a]d sex liqua dum dabis 17 idem 18 inflacionibus sthomaci Gl. in M.: brodium caponis.

KΘ'. XLVIII. 20 De ouo molli. Ouo molli eusthomacu sorbile 21 ouum ad dolorem fehlt. 22 recte miscetur 24 siriacum albore eciam oui [**pg. 193**] 1 conp. tumores conpescit uessicae 2 lies: facie tr. **anaconlema** auch M. 3 turae oculor. 4 prohibet 6 ren. mirifice curat aspridine intercludet 8 arcet | [f. **257** c].

Λ' XLIX. 9 uessice.

ΛA'. L. 11 De **ururiis** auch M. Tinte ganz vergilbt. Gl.: ururia. M.

ΛB'. LI. 13 cauculus.

ΛΓ'. LII. 15 idest tupucione.

ΛΔ'. LIII. 17 hydromelli cocliaria 18 cauculus uessicae.

ΛE'. LIV. 19 De hirundinibus. Pullo primario 20 duo furmunsu 22 aut in collo bracio sinistro ligas curat 23 adsidue fecerit ficaetule maiores uero hyrundinis 24 inunctione sua cal. Gl. in M.: yrundo u. terra non tangat.

Λς'. LV. [**pg. 194**] 3 De [h]ebore M. Gl. in M.: ebur.

ΛZ'. LVI. 4 De talu porcino. Talu porcino conbusto 5inflationis tortionis uessicae.

ΛH'. LVII. 7 De cornu ceruino. 8 cocliaria emopt. et desint. ictericis 9 maximum remedium est dracantu fluxum 10 uero sic 11 mittis **argilla et, M.** 12 albo | [f. 257d] camian 13 que 14 ut uuln. 16 doloris.

ΛΘ.' LVIII. 17 De uermibus h. Tritae et perunctae Gl. in M.: uermes ol.

M'. LIX. 19 Bonae repositione que tritico 20 que **panno** auch M. 21 acetum ut uapore.

MA'. LX. 24 testo Gl. in M.: pitiocampa .i. ruçca. 27 adhib.

MB'. LXI. 28 De salamandria. Salamandra auch M. 29 uulneratica [**pg. 195**] 1 seruatur etiam sic 2 extenteras.

MΓ'. LXII. Gl. in M.: de aranea p. 4 trite et inposite 5 temporibus prohib.

MΔ'. LXIII. Gl. in M.: aliud g. aranei 7 aranee remedio est fehlt.

ME'. LXIV. 10 uentrem 11 n. res extingui laptuce bibitus.

Mς'. LXIIII. LXVII. 14 gesentera [f. 258a] que 16 doloris 17 auris Gl. in M.: gisentera .i. u. longus.

MZ'. LXXI. De omni lacte. 21 umores stomaci **mollitiem** M., molliciam 22 estiualem 23 bonum niuium et pinguiem 25 eustomacum 26 buculum 29 fleumonis [**pg. 196**] 2 carnes **aut cacoquima causa si fuerit** lac 3 partem temperatus omnibus c. suprascripti maximum 5 que 6 maxime melanc. 7 cocitur autem 8 mittis in ulla noua et moues 9 bullierit qniatos 10 amurga 12 urceolum cum fehlt amurga 16 ius qui amo aut ac. 18 san. [f. 258b] 10 gingiuas 19 uulnerationis optime curat 20 caprino 21 iosu 22 iniectus 23 adhib. que 24 dolore stomaci tisicis 25 tollit 26 statt iubat: maximum prestat auxilium 28 scotomaticis si ueluti purg. dederis [**pg. 197**] 1 ledis 2 capillis infante.

MH'. LXXII. 3 De caseo uiride. Caseo eustomacu 4 pinguiem carnis elixus uero 6 caseo salatu carnis 7 uetere uero. Gl. in M.: caseus recens.

MΘ'. Überschrift und Zahl fehlen. Gl. in M.: butyrum. 11 necessarie miscetur 12 repremit 16 uessicae M. 17 carnis 19 seuo 20 butirum 21 colligis 22 siccant 23 cicatricis.

N'. LXXIII. 24 De lane succidis. Gl. in M.: lana sucida. 25 [f. 258c] utilis necessarie adhib. 26 que infuse 27 sthomaci ad sanitatem perducit et diuersos 28 conbustae uirtute abent et stipt. et stalt. fehlt. 30 conb. etiam sic [**pag. 198**] 1 supposito 3 alii uero positaeet 4 tediae lanae colligatur 5 pinguaed. tedae 6 lota in conca.

NA'. LXVII. Gl. in M.: Sucus l. 8 butiro 9 saecundas 10 seuo abditu 11 scauiae sucu supra. fund? z. Schlusse vgl. SJ. ysopus ‚in uero Dy.'

NB'. LXXVIII. 15 De coagulo l. Triobulo 18 adiuitus 19 suppositus uiuitus Gl. in M.: coagulum, so auch im Folg.

NΓ'. LXXIX. 21 De coagulo saeque aeque [f. 258d] mirifice prodest.

NΔ'. LXXX. 23 De coagulo agnino 24 sthomaco 25 coagolatum Gl. in M.: coagulum uituli.

NE'. LXXXI. 26 De coagulo focae m. Quoagolum de foce 28 noueris [**pg. 199**] 1 coagolum dimittis 2 degerat perfundis coagolum 3 uirum non tunc uirum 4 tunc autem **ipssis** M. ipsis 5 nature.

NS'. LXXXII. Gl. in M.: axungie. 7 utile 8 sal ita 9 siceuetus 10 contrarium absungia dem Rasur ta M. 11 seuum 13 calorem soli 14 multi uero alie 15 calide 18 ipsu addito 19 uene hec enim confectio confectionibus? 20 medicaminum ceterum 21 que sale **est** auch M.

NZ'. LXXXIII. Gl. in M.: axuncia p. 23 que 24 hec est enim celeste Darnach in M. radiert 25 et [**f. 259**a] man. [**pg. 200**] 1 mutas 2 in cacabo nouo in eo caccabo 3 in foco 4 mittes in cacabo 6 hircina 8 murtario **paulatim natürlich auch in M.** 10 numerum auch P. 11 bubula $_{u}$ 12 ^{no}uo 14 absungiae ceraetirenaice **tyrrenaice M.** 17 qoces 18 bulliat refundes 19 limpida 20 saecundo tercio 25 absungias sic conficis uaccina 26 quoce, cocebis in M. übergeschrieben, ebenso [**pg. 201**] 1 suprascripto; memineris in P. 2 omni sine 3 nocte [**f. 259**b] in noue odoratum auch M. 5 uolueris hisquinu 6 silobalsami omnia anus cueris 7 cassia 8 cum memorata a. 9 quoces 10 **accipiat** auch M. 12 cipressu et aspaltum 13 bullit, in M. ist das a übergeschr. 14 alii uero sic conf. quacumque so auch M. 16 tollis nas duas 17 mnas 19 et amarici M. amaracia 20 nas IIII uino 21 alia 23 abeant reponis 24 uellis addis murre 26 mittis silubalsamo palmae M. 28 sauino 29 mittis [**pg. 202**] 1 bulliat 2 **liquatum auch M.** reponis 3 hoc ieme 4 an [**f. 259**c] serina 5 isdem tam labas 8 melle 9 est et sicut 11 suprascripta 12 bestias omnis expellit 13 desintericis 14 suco tis. 15 hircinum seuum 17 sucide maxime si croc. acc. ceruecinum 18 similem porcino utiliter curat 19 salatum 22 ex labore 23 adhibetur 24 totius obtime 26 permons curat piscinum 27 solutum cal. 28 calligines.

NH'. LXXXIV. 32 dehinc uerueeina [**pg. 203**] 1 colligendae 3 exem. [**f. 259**d] 4 inposture 6 bestiarum **exeuo** auch M, 7 suprascripta.

NΘ'. LXXXV. Gl. in M.: de omni f. 9 collum submittis bulliente et sine 10 ora 14 piscis est 15 et galaie belbino pabonis 16 omnia ista una in se habet u. 18 ueruicinum et hircinum 19 horum 20 adhibiti uilico inposito 21 taurinum uero 22 sinancicos 23 aur. dol. 24 adhib. adhibitur 26 tyriacis admiscetur 27 uncto. 29 ueruecinum idem Hier hat M. am Rande: fel ursinum das u. s. w. ursinu **ut auch M.** 30 electarium gulage uero 32 capria enicto lopes, so teilt auch M. ab hir. 33 estrumaticis tollit | [**f. 260**a].

Ξ'. LXXXVI. [**pg. 204**] 1 De omni s. porcino ad dolore 2 hic et omn. 3 necessariae m. 4 percuss. feruore facere 6 saluberrime curat hirci et caprae et cerui 7 non pona 9 **bibitus, so auch M.** 10 prodest goagulo 11 et comino mors. uenen. salutare pre-

sidium est et hic **occurr.** M. 12 braeuissimas **13** duricias pulenta adhib. 15 aequorum **cauticis so auch M. boiae M.** boue P. 16 capillus . 20 igne agru.

ΞΑ'. LXXXVII. Gl. in M.: stercus bouinum. 21 bubuli pascenti recen|[**f. 260**b]ti 26 diricias postulas 26 praestat bouis fumicatus 29 uino quiatum 30 sicu [**pg. 205**] 1 thure 3 conpusto oximelin 4 absangue medetur ad cum 5 statt iubat: singulare praesidium est addurantur 7 dolebit scapola 9 sentias conpustio.

ΞΒ'. LXXXVIII. 11 De fimo ueruecino. Fimo ueruecino Gl. in M.: st. ouinum. 12 adhib. nicras clauos 13 corboris tollit in morani? inp. caera 14 [**f. 260**c] med. asi fimus sicco tuso et bibito 15 sanguine pres. est 16 solitanu curat 17 laxacion. 18 cauallinu sanguine 19 profluente asininorum 21 inpositu 22 carbuncula 24 **oleu M.**

ΞΓ'. LXXXIX. Gl. in M.: stercus c. 25 idest auf Rasur M. mic. et fung. uenena 26 praesid. uulturis uero fimum ros marino [**pg. 206**] 1 positum 2 fimu caninum 5 terr. uiro f. 6 **faciet M.** adhibitus gratum uultum et niueum 7 album cicius 8 teren toridia 10 [**f. 260**d] et colariz. ancusa 11 uermiglos.

ΞΔ'. LXC. Gl. in M.: locium $\widehat{\text{h}}$ urina humana 13 hitrobes inici, initi M. 15 can. urinam urinam nitro cum in M. auf Rasur. 16 lebras 17 iscauias 18 medicando curat putrid. 19 sic male 20 hortopnicus, ortopnicos M. 21 in bereo gingiuas 24 caprino uaso das y steht in M. auf Rasur. addidi, tip. in M. auf Rasur. 25 curet 26 conp. .o. urina 27 aprina uero u. hic et bibita 28 aque 29 quiatos [**pg. 207**] 1 liguram elegarum 2 stomaci uentris 3 nefret.

ΞΕ'. XCI. 4 De mella bonu adticu 5 M hat in den angeführten Stellen stets **isclis** adpellatur 6 bonum [**f. 261**a] 7 forciore cicius 8 humures 9 cocto paraculesim 10 super hIuncta **coctum M.** 12 doloris uermis cucutium 14 sinances 17 qui mi-tus 18 rapidi 19 praestat inflacion. mitЯƎndum 21 est in M nachgetr. aestatis 22 utilem 23 uultus 24 era 25 quia ad. **uomuerint auch M.** 28 **addita auch M.** arabia aus arapia korrig. [**pg. 208**] 1 fr. est | [**f. 261**b] salsut' 2 sthomacum dolori Varianten der Randnote **pg. 207.** 25 qui adiuuari poterit si salsum et rutam comederit et uomerit 27 ipsi uisc. applicatum 28 inuncta corp. 29 sacar. 30 iudea et arabia inu. cannis fr. [**pg. 208**] 1 quod sal 2 eustomacum 3 dolorem uesice et nefr.

Ξς'. XCII. 5 et mund. et pont. 3 **secundam** auch M. 10 lauas sordiciem 11 bullit 13 pones 15 posito 16 pleoretica disintericus 17 **tria grana** auch M.

ΞΖ'. XCIII. Gl. in M. d. p. .i. alba. 20 et pispastica 21 tussis 22 hic et in.

ΞΗ'. XCIV. 24 Triticu humanitaЯƎm 26 cread in creat korrig. 27 mast.|

[f. 261c] *simla* M. 28 pluus **sucum auch M.** quib. omn. 30 iosq. 32 lebras [**pg. 209**] 2 fermentu uirtute 3 additu 4 cocto 5 emopt. tusient. max. pres. est. 6 buturum aspretudinis conponit 8 expraesus 9 constrictoriis, *constrictis* in M. auf Rasur 10 salma pollines.

ΞΘ'. XCV. 12 niuedet mundo 13 triticum 14 facta mel. 15 curet absteros temperant 17 inflacion. 18 praestat digestib. epullientes 19 ordei | [f. 261d] omnis 20 duricias colonuin. 21 duriciis in posita 22 tollit inflacion. 23 semellini ruta sero 24 addita uero locio infantuli et oleum haec omnia cocta et inposita, auch M. hat **infantis et oleum haec omnia cocta et inposita** 25 mirsino 27 tumoris 29 oleo 30 duro 32 tumoris.

O'. XCVI. Gl. in M.: d. f. .i. aceruisia. [**pg. 210**] 1 **quae** M. diur. neruis contraria meningnis 2 elefas qui 3 in fuco 4 conmouet cacocinum 5 contrario tritico 6 brittania.

OA'. XCVII. Gl. in M.: Zia uel spelta 7 Ziae duae bono coctum! 8 secundus uero grano siue coniucta 9 ueroscis ab fehlt 10 et trid.

OB'. XCVIII. 11 **De critmo. Critmos** so auch M. und die Glosse. ezias.

OΓ'. XCIX. 14 De olera [f. 262a] Olera 15 fermentatum.

OΔ. C. 16 De athera ziae cocitur 17 cibantur 18 adhibetur **uilibre** M. multam libra 19 conbusto 20 cribru 21 gibsu gipsu 22 pilice?

OE'. CI. 23 sthomacum.

Oς'. CII. 26 siue 27 adhib. *OΘ'*. De milio | [f. 262b].

OZ'. CIII. [**pg. 211**] 3 — *Π'*. CV. De panicio. Nur Zeile 7 die Variante: cum bino.

ΠA'. CVII. 16 De helimo. Aelimu.

ΠB'. CVIII. 19 ore 20 adhibitus duricias 22 lonis.

ΠΓ'. CIX. De lolio infra dicu, tri in M. auf Rasur, vorher Spuren eines a 30 lebra 31 sulpur uiuo semellini stercori columbino 32 duricias apostomis rumpit [**pg. 212**] 2 fumicationis ubpos. cicius.

ΠΔ'. CX. 4 De amilu. De amilu appell. milos 5 dicunt | [f. 262c] tritico 6 aegiptio 7 infundis 9 frigas 10 confrigaueris, confricaueris M. liquas es cum perliquaueris ponis sole 11 multu 13 sanguine bib. singula praesidium est 14 aspraedinis lacte 15 ad una.

ΠE'. CXI. 20 carfos a aut 21 adhib. 22 interan. 24 adiuitus 25 inmundiciis limpidus sebu ansereno 26 additus duricias.

Πς' CXII. 27 De semellini. Semenlini simile uirtute 28 duricias greco 29 adpos. 30 [f. 262d] parotidibus utiliter adhib. duricias [**pg. 213**] 1 leprocos electario 3 multu 4 istericus.

ΠZ'. CXIII. 8 inflaciones 9 adhib. 11 saluberrime curat 13 libanot. 14 uulneratae claueliones calendis in habendis korrigiert, auch in M. steht das h auf Rasur. 17 similis.

ΠH'. CXIV. 20 Faba inflationis indigestibiles 22 uentris singulare praesidium uom. 24 sthomasco facit | [f. 263a] 25 **cacostomaca** auch M. adhib. 26 percussure 29 libores 30 turo albore

30 oui mitto dol. [pg. 214] 2 mixto meres 4 si id inpo. 6 balneis tenuiscere polente et stipterias scistae 7 sciste auch M. adhib. lanasiinficet

ΠΘ'. CXV. 10 aegipt. 12 maxime nascitur 14 ipsi 15 ciuoria auch M. 15 bolos 16 haec est auch M. 17 ipso 18 cocte 21 pocioni 22 fiunt | [f. 263 b] necessariae 23 quiatos hic et omn. *Q'*. CXVI 27 indigest. 28 u. 29 multa [pg. 215] 2 admix h. 3 betra 4 queque 5 sthomacum 6 ^{h}anc cacosthomaca 8 sanus 11 duricias resoluat quidonio 14 putridines 15 agru | et ter. peter. petis so auch M. pr. est | [f. 263 c].

QA'. CXVII. 18 polines 19 sanguinem 20 pinguiscere dimittat auch M. 23 molis ut farina 24 colorum 26 sanguinem uessicae 27 libores 28 pascencia duricias ad mamm. fehlt. [pg. 216] 1 carbunculus. 3 uenenosis 5 adhibita tocius.

QB'. CXVIII. 7 lumbricis 11 statt iubat. singul. presid. est 13 suppos. | [f. 263 d] aport. 16 carbunc. 18 ouibus 19 sthomaci putrid. 21 efficatia INCIPIT DE OLERIBUS.

QΓ'. CXIX. 23 adet M. 24 presidium est 25 excabata et oleo roseo 26 cema 27 tiriacis pocion. 28 stimolat.

QΔ'. CXX. [pg. 217] 1 agreste Rapa auch M. egrest. 6 faciei i auf Rasur M. abtum lupini auch M.

QE'. CXXI. De buniada napiciu. | [f. 264 a] 9 carnes eius sem. uen.

Qς'. CXXII. 14 digescion. aedita 15 pituicis sthomaci oximelli 16 bomitum fehlt. adhib. 21 aceto adhib. canc. maximum est. 22 sinaticis, synant. M. 24 est fehlt. et moracium 25 lapsanae 26 est ei uiscida.

QZ'. CXXIII. [pg. 218] 1 eustomacum 2 eusthom.

QH'. CXXIV. 4 De lapacio 6 in sumitate 7 in ortis tercius 8 plantagi 9 quarti genus lapiati 10 quam [f. 264 b] lapatunt 10 uirgella habens m. sem. acutu et uiscido uirg. habens sem. 13 adhib. duricias 15 de sthomaco et percussura max. praesid. est. 16 percussura 17 adhib. 18 leppros. acetu aus aceto korr. 19 adhib. 21 elixae 22 adhibitae inposita 25 mul. fälschlich kursiv. abstenunt triticum falsch in tridcum korrig. uiuita 26 scurpii.

QΘ'. CXXV. 28 Ippolapato.

P'. CXXVI. [pg. 219] 1 genus est bona, costom. bonu M.

PA'. CXXVIII. 4 Blito.

PB'. CXXIX. 7 De malua. Malua agreste [f. 264 c] 9 adhib. 10 salis egilobis 12 locio adhib. 13 conpust. 14 duricias 15 adhib. intestin. 16 necessariae malua 18 lactae 19 malue bibitus.

PΓ'. CXXIX. 20 (rot.) De andrafaxin i. e. c. Andrafaxin. De a. .i. atriplex Gl. in M. 21 ortinu 22 adhib. 23 hictericos.

PΔ'. CXXX. 24 De colicu hortino. Coliculo hortino elixo. 25 uentremollit forcius 26 caldo 27 aegypto 28 tipicis [pg. 220] 2 pollinae 3 artericis prosunt 4 polinae 5 eius | [f. 264 d] 6 agro 7 carpungulis 8 praesidior est 10 deponit 11 inposito colliculi aegypti 12 excludit 13 tollit conbustae 14 adhib.

PE'. CXXXI. 16 marit loc,

PϛΙ. CXXXII. 20 De colliculo. Maritimo colliculu dissimile, c in i korrig. 22 edera 23 saluum.

PZΙ. CXXXIII. 26 Beta bleta Gl. in M. 27 maxime si alba etiam mollit 30 dolorem lendis [**pg. 221**] 1 sernis adhib. 3 positi [**f. 265** a] conpescit 4 retdet agrum extinguit.

PHΙ. CXXXIV. De Andrafaxis. Andrafaxis Auch in M.: Andra*cla cla* auf Rasur 7 lentintica 8 nach tollet: **tumoribus oculorum adibetur** M. tum oc. necessariae adhibetur stigationis tollit agri 10 uissice 11 stomati prohibet acuta 12 sanguinem reicient. pr. lumbr. rot. extinguit 14 adhibitur adhib. doloris.

PΘΙ. CXXXV. 16 De sparago 17 mollit 18 diuris 20 **spalangonis** M. elixu.

PΙΙ. CXXXVI. 25 platipleoron so auch M. [**pg. 222**] 1 **lenia auch M.** 2 inclinatad terra 3 altero 4 hortininum hab. | [**f. 265** b] 8 est fehlt 9 adhib. 10 profluente 11 epin. 12 cironis 13 uscionibus singulare pres. est can. auxilium prestat 14 id praestat 16 adhib. 17 hidr. 19 cimolia agro extinguit 20 adhib. praestat doloris 21 necessariae admiscetur tisicis 22 necessariae adhibitur 23 max. praes. est. 24 adhib. 26 sanguine mirifice pr. elixatura 27 cummastic. 28 radicis [**pg. 223**] 1 quiatos id aelisae aquae comesta 2 et tertian. 3 perhib. scriphas.

PAΙ. CXXXVIII. 5 Im Druck unter Senacion: S. quem alii crescionem dicunt n. 6 pinguem ramulus P. et folia min. similia yposelino, ipos. P. 7 qui cum suauissi | [**f. 265** c] mum reddunt. senation crudus comestus 8 dios. 9 comesta fehlt Catebras 11 rute, eruce P.

PBΙ. De sisimb. id. culules. Sisimbrio 13 quae herba 14 **ideo cardaminon** auch M. habeat a. M. 15 cardamomo auch M. habet c. folia eius quae se cum, auch M. 16 findunt auch M. eruce 17 emendat.

PΙΓ. CXXXIX. 19 De critimo. critamo Gl. in M. herbae 20 sasosis 21 angrandagni, auch in M. sind zwischen an und dragni 5—6 Buchstaben radiert. 22 albu 23 sibanot. 24 sepatur radicis quattuor 26 hicter. [**pg. 224**].

PIΔ. CXL. 3 De coronopodo herba 4 terra ipso cocto 5 actum.

PIE. CXLI. 6 sonico Gl. in M. duae spinosa est 7 aptu ad comedendo ramulus angulosus 8 rufus abintus 9 multo 10 adhib. 11 sthomaci tollit 12 adhib. percu mit. [**f. 265** d].

PIϛ. CXLII. 14 Gl. in M.: radicchio. idest int. fehlt. 15 ciconion 16 ordinu 17 similes 18 eosthom. 19 cocta et cum 20 stomac. stomaci 23 scorpii miticat agrum.

PIZ. CXLIII. 26 Gl. in M.: radicchio femina u. .i. alia cicorea ramo 27 cicoriona specie seridis 29 rotundo murre [**pg. 225**] 2 scorpii em. cummin 5 abstinet idest sucus 7 cummin 9 suprascripte.

PIH. CXLV. 10 coloquentidas. Cucurbita 11 adhib. 13 podacricis max | [**f. 266** a] praesid. est. 14 aur. miticat.

PIΘ. CXLVI. 18 comesto frigido et eusthomaco 19 malefaccion. releuat adplic. 21 adhib. 22 caninu epinicita.

PK'. CXLVII. 23 diuritica 24 adhib. cerebello 25 infantis estus 26 medio et aet 27 adhib. 29 opoli 30 turicias.

PKA'. CXLVIII. 3 eusth. **lota** auch M. 4 stomacis prohib. 6 talli laptuce 7 lactuce opulo u aus o korr. 8 conbuscion. 9 zweites inducit fehlt auch M. 10 in fronte inl. occurendo conpescit sfalang. 12 maxime prodest.

PKB'. CXLVIIII. 14 De gingioni. Gingizio maxime in siria 15 fastinace M.? amar. | [f. 266b] 16 manducare 16 et sale — 17 potest fehlt.

PKΓ'. CL. 19 facili 20 manducare eciam 22 uessice.

PKΔ'. CLI. 24 herba 25 **tactu** auch M. quosprior 26 est illi s. scriptae.

PKE'. CLII. 29 cocuntur [**pg. 227**] 1 lacte aut acito 2 trociscus facti ser.

PKς'. CLIII. *PKZ'*. CLIV. 5 caliginem 6 inflationis commouet diuriticum 8 adhibita et, letzteres auf Rasur. tumoribus opitulatur percusso 9 dolore 11 maxime prodest disuriae 12 aplicito sternutamen ta unter der Zeile von zweiter Hand nachgetr. 13 herba 14 cum masticatum positum ticitur. 15 .a. ui. scorp. 16 hic fehlt. et fehlt, auch in M. nachgetragen. ocimu morietur.

PKH'. CLV. De orouacce. Orouacce 19 rubio 20 mellinum 21 part. [f. 266c] hec 23 hec 24 possifacit.

PKΘ.' CLVI. 25 De tragopone. Tragopone 26 herba 27 nigru.

PΛ'. CLVII. 29 De hornitos galla. **Ornitos** galla auch M. [**pg. 228**] 2 cacri auch M.

PΛA'. CLVIII. 5 sup terra 6 nascitur **in quo tenetur** auch M. bene 7 collicitur.

PΛB'. CLVIIII. 8 Herba est horto.

PΛΓ'. CLX. 12 trifolia. nasc. int. f. 13 uirgola 14 trifolia isto 15 adhibitu 16 calidum herba.

PΛΔ'. CLXI. 17 **Face** so auch M. 18 folliculus lenticulae M. tr Rasur grane.

PΛE'. CLXII. 23 praestat 25 uirtute 26 inferet 27 -neratis [f. 266d] contisana 28 maritime 29 adhibitas duricias porro uiro 30 ita von jüng. Hand 31 expraessus 31 u. 32 sanguinem [**pg. 229**] 1 masculo 3 cacostomacum 4 adhib. 5 adhib. acito 7 siriacu.

PΛς'. CLXIII. 11 De anpeloprasson. Comestum Rasur, war est set 12 cal. est a diureticum

PΛZ'. CLXIV. 14 De cepula Gl. in M.: cepa 17 inflationis comesta prestat 18 tollit siti tollit 19 emorruidas 20 misso 21 terrigia tenuit eine Spur von t hat auch M. 22 sinancis utiliter adhibetur 25 adhibito curat [f. 267a] gallinatio 26 au Rasur rium uulnaerationes 27 similiter prodest 28 fricitae praestat 29 bibite 30 diuritica.

PΛH'. CLXV. [**pg. 230**] 1 aleu **Aleu** auch M. Gl.: de ysc. .i. alleo agresti duc 2 hortinus et alio egibto 4 stomacum commouet 5 excludit 6 sanguine rad. s 7 rapidi 8 comestum 9 alium 10 crudo 11 peduclos 12 conpbustus 15 agoras 16 libanoto retentus dolore migalis 18 adhib. 19 fumicat. alebet 20 anastomatiga 21 hidrop.

PAΘ'. CLXVI. 23 unde uirtute conmune.

PM.' CLXVII. 25 sicco 26 habitum uiridis, in M. ist das n von abintus übergeschr. pareat auch M. demittens 28 mulsae facium M. spargit 29 aspredinis utiliter adhibitur [pg. 231] 1 apl. | [f. 267b] 2 statt medetur: maximum presidium est 3 Es ist über die Zeile geschrieben: mixtus caricis et inpositus. Dann folgt: non potest . . 4 suprascripte splenedicis 7 **uulnera** auch M. 9 singulariter curat 10 emprastris 12 caliginis et auch M. aspredine 13 adhibitur 14 **suci** M.

PMA'. CLXVIII. 15 Cardamum 16 uiscidu 17 expellit 18 coagolat. stimalat 19 sinabi et eruce 21 adhibeatur bibitus fehlt fumigatio auch M. 23 carpunculus acito 24 spargit matura 25 cum salma aqua inpositus herba eius 26 efficata.

PMB'. CLXVIIII. [pg. 232] De laspiu. Laspiu. 2 que 4 fret cardamu 5 conquassatio ipse 6 in bis et 7 susu iusu 8 [f. 267c] uno oxibabu sciadicis clisteris adhibitus med. 9 interan. 10 aborsum 12 lata folia hec herba 13 sciaticos.

PMΓ'. CLXX. 14 De brion. id est allga zweites l rad. Brion herba in summum uirgarum 17 alb Rasur um enim cum 18 cappadocis miscente coct.

PMΔ'. CLXXI. 20 De erisi. id. e. goratina. Erisimo 22 ipsa similius [pg. 233] empuicis et tussi 3 cataplamis adhibita duriciis 4 adhibitur optime curat.

PME'. CLXXII. 8 longo 9 inuenies 10 piper aus biber korr. ipso 11 etiam ipse 12 uotrui 13 collegitur iste maxime 14 misc. quia inmaturus collegitur nigro uero 15 integro 16 marcido 17 ipispast. 18 fricoris | [f. 267d] 19 occurrit adsitue pretuitener gen. 20 maxime si inpositum aus -us korr. 21 celerrimae curat eglectariis sinancis 22 maxime melle torciones 23 opo. 24 stafisa rad. gria adhibitur tollit 25 pice dura 26 assatur uero sic: nouum 28 confection. que [pg. 234] 1 gingiber falsum 3 acito masticata.

PMς'. CLXXIII. 5 De Gingiber. 7 adhibere adhibetur 8 quiperum subalbiduo gustu sicut piperi 9 eliendus 10 putridines 11 intalis 14 necessariae miscetur.

PMZ'. CLXXIV. 15 De Nidropiperi. Hydropiperi 16 uirca que nodo 17 que cimilia 18 custu 19 pip. [f. 268a] 20 minuta butrui 21 adhibita diurias durch Korrektur, auch in M. steht ti auf Rasur. spargit libores M. 22 miscere **radix eius inutilis est** auch M.

PMH'. CLXXV. 24 De diptarmicen 25 similis 26 oliue [pg. 235] 1 anmidos 3 dicamus 4 adhib. liuor. tollit.

PMΘ'. CLXXVI. 6 Strutiu lotorae lanae, lanae auch M. 7 linaria 8 bibeti 9 calide et paticis optornicis 10 adhib. una u. mollis 12 scirocis splene 14 lebras postul. 15 necessariae misc.

PN'. CLXXVII. de ciclamine Gl. in M. 19 sunt et 21 purpura auch M. rapas et latas que 24 **aborsum** auch M. [f. 268b] 27 pestiis 28 adhib. uenenatos saluberrime mixto [pg. 236] 2 suda poss. 3 melle 6 deterg. **maxime si mellis fuerit additus medicaminibus**

recte additur abortum praeparatis (nicht in M.) 7 acito 8 tusa et expr. **cui necessariae quod libores inuncti purgantur** 9 hec 10 adhib. 11 podacr. 12 necessariae adhib. 13 adhib. maxime si.

PNΔ'. CXXLVIII. (so!) Gl. in M.: .i. artanuta ẽ auicena. 17 quam ciclantamo 19 que astae 20 coherent flore 21 butruus 23 uino [f. 268 c] quiatos II 25 splene ortopnicos.

PNB'. CLXXVIIII. [pg. 237] 4 qua butruo 5 maturo bulbi 6 asaro; in **M. ist vor aro radiert.** 7 ortis expraess. 9 maxime prod. optime curat 11 muliere, **ad in M. auf Rasur; ebenso i und f.** in pregnanti fuerit 12 oadorato 13 ortoproicis cataron maximum praestat affect. tumores; **vor umores rad. M.** 15 accepta 16 ad diur. 18 ex qua — 19 facit fehlt. 20 radicis si qui se uncxerit, x auf Rasur M. acito 22 necessariae adhib. adhib. perniobus 23 caseos totus 24 radicis 25 collecta fehlt in solis 26 comeditur ut custodiatur einst Glosse? radix collecta.

PNΓ'. CLXXX. De aron [f. 268d] 29 dracontee 30 minora auch M. [pg. 238] 4 bubulo 5 adhib. podac.

PNΔ'. CLXXXI. 7 De asaro. Asaro radice 8 adhib. 9 cirin-giriacis.

PNE'. CLXXXII. 11 De asfodillo. Asfodillo; **Asf. auch M.** 12 porro al-bocium 14 balano similis 16 lateris fehlt 18 ζ IIII. 19 adhib. 20 pasc. uulnera sordida saluberrime curat 21 inpositas pustol. adhibitã stinguit 22 fecis 23 **radicis** auch M. croco et cocto 24 maximum praestat affect. saneas 25 et melle von gleicher Hand übergeschr. auris tepitus 26 dextera [pg. 239] 2 excau. [f. 269 a] 3 statt medetur: singulare praesidium est 4 serpentis 5 bib. fuerit.

PNς'. CLXXXIII. 6 De bulbo. Bulbo Gl. in M.: de bulbo, cipolla marina. 7 pinguae eostomaci bulbi 8 isti bulbi 8 isti bulbi 9 linguas et fauces 10 suco stomaco inflãt adhib. 11 podacr. maximum praest. eff. 14 sthom. conpescit 15 oui 17 aurium uene adhib. 18 benirarum cicatris cibus 19 nefilin 21 set.

PNZ'. CLXXXIV. 23 Squille Glosse in M. von ganz jüngerer Hand: de scila pli. lib. 20 cap. 9. u. acutam olfactu für das ausgestrichene calida. castica 24 assa maxime [pg. 240] 1 furno caldo 3 letit 4 eam 5 proiciis 7 addis [f. 269b] 8 sentieris 9 sic fehlt confection. 14 scillae par partis VIII accepti cocliarium I 15 pocion. necessariae miscetur 16 ydrop. 17 Ꞩ)rcionibus feropem 18 opoli 19 celebrat, das überhaupt richtig ist. 20 cauen-dum 21 necessariae apponitur.

PNH'. CLXXXV. 24 Pancratiu au multis cillam 25 bulbo miciori coc-cinnum 26 amarus 27 praestat melior.

PNΘ'. CLXXXIII. (so!) Gl. in M. Verweis auf Plin. [pg. 241] quemnosuaton 2 **epistafilon auch M.** 3 **petrean auch M.** 4 iunccionis **sinctes auch M.** mela et quidoniae 5 oliua 6 qui si — 7 inuenitur fehlt. 8 hab.|[f. 269 c] 9 in sclis maxime **in isclis M.** 12 sanguinem 13 miri-fice prodest 15 cori Rasur cum 16 maxime puluer adhib. 17 adhib. 18 portat aux. 20 duricias spargit 21 occidit bibitus et marcoticus

22 de bere heri trat halassa auch in M. ist erithra zu lesen. 23 infret ita aut 24 ipsas putrid. nutent nudent M.

PΞ'. CLXXXVI. Gl. in M.: cerfolglio 25 gingion appell. 26 nata; sicut folia 27 scidicis radici [**pg. 242**] 1 spleniticis.

PΞA'. CLXXXVII. 4 De botraciu Gl. in M.: apium risum apioriso multae 6 pinguia 7 florem mellino 8 praeue ellebori 10 sardiania 11 apio uiscida ualde et tercium 12 minora | [**f. 269 d**] 13 eciam 14 uulnerati cias coroticia 15 lebrosos stigmata 16 alopitias 17 adhib. 18 dolore conmin.

PΞB'. CLXXXVIII. 20 abpellatur 21 hortina floflores 23 coriandro magna [**pg. 243**] 3 capitello 4 oblongo 5 et alt. uiscidum 7 conquasatus 8 praestat 10 menstruis fehlt 11 adhib. 12 nomini.

PΞΓ'. CLXXXVIIII. 13 Gl. in M.: agrem. i. e. lupa? Argemonus 14 meconio alimonis 15 melino meconiri adia 16 radix est illi 17 caligis adhib.

PΞΔ'. CXC. 19 que 20 agnusc. 21 qui rad. fro|[**f. 270 a**]rem iaquintono 22 colore 24 subquadrata uirgellis horum minor [**pg. 244**] 1 amborum uero u. praestat 2 pascencia 3 dolore dencium 4 adhibita 6 neofret. et ydrop. prestat aux. 7 iacintino.

PΞE'. CXCI. 10 genera III. est nigra adfert 11 albo nicro croceo 13 omnes uero 14 nerui cicius eam sentiunt contraria fl. tigitis 16 conbuscion. maxime prodest 17 splene timente tenuat 18 purgat 19 edere 10 homin. praestat 21 male granatae dextrae 23 anno rad. octa, in M. ist über das zweite n ein i gesetzt. conpuscion 24 sum̄. | [**f. 270 b**] 27 abort. praestat putrid. [**pg. 245**] 1 peducros necat acito 2 spalangionibus.

PΞς'. CXCII. 3 De celidoni rad. bus? Caelidonia 5 quem botracio 6 subalbidiora 8 suso iosu 9 paulo mai. 10 coctus in eramen carbonis callig. 11 instate 14 cataplasmis adhib. 15 uento arundino 16 profeccione; in M. natürlich profectione cecatis hirund. 17 cecatis.

PΞZ'. CXCIII. 19 De c. minorae 21 edere pinguiora 22 trit. 25 praestat effectum; in M. ist ' radiert. leprosos | [**f. 270 c**].

PΞH'. CXCIV. [**pg. 146**] 1 caelidonia 2 licio 3 aegybto arabia 4 frorem 5 animonis 6 praest. 7 aestate suco conlectus 8 herbe uirtute.

PΞΘ'. CXCV. 9 meotita 10 plurimi 11 gemine que folia habet in fine 12 exeunt uirge in uirge 13 iacintino digitis 15 adhib. elsinen sotida auch P.

PO.' CXCVI. 17 uitrea 19 cubiti adhib. 21 sanquin. stringit saluberrime curat 22 igne agrum extinguit 23 suprascripte laptuce 25 efficaciae.

POA'. CXCVII. 28 De telefio. | [**f. 270 d**] 29 prion [**pg. 247**] 2 alie uirge mollit 3 facile nascitur 4 oris 6 sole frigata. —

Explicit liber secundus Drei Viertel der Seite leer.

III. Buch.

Romanische Forschungen. X. 3. pg. 369 ff.

S. 370 Z. 3 muss es heissen: W. Meyer I. 2. (Göttingen) 2. [pg. 372] Lib. $\tilde{\tau}$ §. (jünger) Cod. Paris. 9332 Incipiunt capł lib. III. Im Paris. steht die Vorrede erst nach dem Index: Varianten. Z. 3 primariis 5 seminis 8 [f. 271a] I. De agaricu II. de reupont. IV. de aristologia V. de gliridia (qui) 18 XI. de dipsacos idest unde o. c. 21 arabica 24 XVI. de acantion XVII. de acanto; in M. steht bei acanto die jüngere Glosse .i. urtica; in P sind sehr oft 2 Namen in eine Zeile gesetzt. 29 de eringio i. n. a. 32 absentio. 34 abrotano 39 o. agreste 42 dipsamo 44 lelisfago 45 edyos. 47 tymmo, in M. ist zwischen y und m radiert. 48 timbra. 49 erpillo 50 samco 51 mellil. 52 sisimb. [pg. 373] 5 De panace asclepi 6 de p. cironiu 7 ligust. 10 seseli 11 de seseli etiop. | [f. 271b] 12 de seseli pelepon. 14 sinoni 18 comino 19 com. agreste 24 oreo sel. 25 petresilino 26 olys. 29 elefau. 31 ipo. 32 de ipo alio mar. 33 de dauco cr. 34 peretro 40 de liu. q. r. sic dicunt. 46 opolifon 48 de guydaris 49 sagup. 53 sarcocola 54 claucia 56 eciocolla 60 asclipeada 64 leptopot. 65 teucreon 68 lignyda [pg. 374] 3 ballote .. marrubio 5 melissofolio 11 folion 13 decion, de^{be}cion in M. 16 botrys 17 geranion 21 denatio | [f. 271c] 23 demeroc. 24 leucoyon 25 cratecon. 28 altero 30 satriu i auch in M. undeutlich 34 nimfea 35 nymfea 38 de emion. 46 de strodano 47 loncit. 49 canapo (n) 50 de cannapo agreste 51 anogyron 52 cepea 55 de cypero 57 andros. 58 spercum? expł. capitula. (Die röm. Ziffern stimmen genau mit den griech.)

Zu den Berner Fragmenten ist nachzutragen:

[pg. 372] 195 v° col. 4. 9 pontico (c) | [f. 196r°] col. 1 lib. III. de gent. 23 fehlt. 26—30 fehlen. 42 digtaño 45 dyosm. 54 col. 2. de mar. alles ohne Nummern. [pg. 373] 3 de moli de pan. 4 eracleotica 7 ligiustico 10—12 seseli 14 sinone? 18, 19 cumino 25 petrosel. aus sil korr. 31, 32 ipomaratro col. 3 lib. III de pyr. 50 amonici [pg. 374] 1 lichnid. 4 marrubio 10 col. 4 de trif. darüber dios. 42 gehört das - getilgt. 46 rubia, das u ist nur halb. 54 onobrocis, 56 acirino (s) 57 androsemen (o).

[pg. 375] A'. I. Gl. in M.: de agarico quod est fimus abietis. 3 agarici masculos 5 eis 6 dulcis arabia 7 perhib. 8 putredinis arb. | [f. 271d] 10 est fehlt. torcion. 11 humor. 12 adhib. obolus 13 disuriae; in den Noten lies: asm. diss. ... yct. 14 maximum pr. c. hister. necessariae adhib. 16 oximellis 17 sanguinem obolum 18 sciat. 19 utiliter datur 20 aumentu eigentlich auch M. 21 ζ II. uiuita 23 interan. 24 uilitatem; in M. wohl aetatem. 25 oximellin.

[pg. 376] *B'*. II. 1 D. r. pontico bosforo 2 greciam; so auch die Drucke. radix **est so auch M.** 4 pertusum -ginoso 5 modicum inflationis sth. -em Druck 6 -tudinis stomaci 7 -onis reficit | [f. 272a] 8 torcion. 9 ypoc. salutait 10 utiliter adhib. so auch in den Noten, wo vor prodest 11 gehört subgluti. 11 adhib. (Das Kapitel ist in M. am Rande von späterer Hand wiederholt: für quiliacis steht da paraliticis.) quil. max. pr. eff. 12 tip. sing. pres. est. 13 in den Noten datur in o. 14 similiter cum aqua, vorher radiert. curat fehlt.

Γ'. III. 16 esse fehlt. 17 illyricum = illyricu in. 18 que 19 asta 21 circa qua Rasur. node ipse 23 aristolog. 25 radice [pg. 377] 1 accepta dolorem lateris 2 stomacis (in den Noten: 3 bibitus) 4 colirium abortiuum 5 liquius 6 meconeo 7 tollit | [f. 272b] 8 uirtute **dimiserit** auch M. cum übergeschr. 9 liquas liquas.

Δ'. IV. 11 De aristologia, so auch Gl. in M. que 12 — locos 13 aristologii 14 rotundus et longus apell. 15 aedere in den Noten gehört 16 vor m. 17 flores 18 longum aristologium que datt. Druck. 21 profert 23 buxeu tercium in den Noten: 25 vor minori 26 similis grosso [pg. 378] 1 confectionis, -em Druck 3 et poc. uen. nachgetragen. 5 facit piss. adhib. efficaciem 6 subgluti. 7 frig. | [f. 272c] 8 infrio corpore sordic. 9 putrid. 10 putridinis aristologio 11 hec.

E'. V. De Glyciridia. Gl. in M.: liquiritia 13 sinfitu in den N.: 14 vor longus 16 profert laticies lenticule raðc. 19 sicut l. 20 glutire stomaci 21 radix uessice Druck. 22 proh. 23 masticata stomatica et elix. 24 puluerem 25 terregia.

ς'. VI. 26 centauria narçañ 27 gantianam [pg. 379] 1 coliculi 3 lapatia; in d. Noten: 2. et u. sim. lap. duorum cubitorum trium long. 4 similo war simili 5 floribus | [f. 272d] inp. 6 **obrufu auch M.** 8 peloponisso 9 meseni et smir. 10 dipsn. 11 emopt. 12 febr. uero 13 data 14 coloris 16 in d. Noten lies: quod statt quia 17 quaculare lici 18 sp. illam et.

Z'. VII. 19 C. minor **limnesiam** auch M. 20 ypir. 21 uirgas 23 triticum oblongo 24 cicatricis [pg. 380] 3 infusa | [f. 273] in 4 coces 6 sucu diucius 8 qui statt quia 11 **aut absia so auch M.** anfacinᵗu.

H'. VIII. 14 dixerunt fehlt. uisc. inuenire 15 **mastice** auch M. 16 aguta 17 asta 18 in d. Noten: habet | pinguem carduo 21 uno 23 disuriae max. prod. [pg. 381] ueneni succurrit 2 negat aquaet? | [f. 273b]

Θ'. VIIII. 3 fonan ut 4 ocin | oiðe dix. folia 5 in d. Noten: mensura gr. 6 simili 7 barium 9 admixta 12 praestat dencium 13 commotus 15 sulphore 16 adhib. fagedenica et sord. u. alba iac. 18 uarieta.

I'. X. 20 sudorem aus odorem korr. 21 sanginem.

ΛΙ'. XI. 23 dypsacos, dipsacus Druck. onofera res in M. auf Rasur. rex P. 25 laptuc. uenas **oblonga** auch M. 26 contrafacta Druck: habet **etiam** c. f. habens | [f. 373c] 27 pluuia [pg. 382] 1 echino u. 3 in uino Druck. 4 puxide aenea inpoñ 5 que curad fehlt.

BI'. XII. 8 aganta ag. 9 cameleontae 10 aspera cubitus 11 digiti nachgetragen. **supra auch M.** capitello sp-o 12 echinus marinus Drucke. purpureus 13 cinico rotundum 14 emopt. stomacis 16 contractus 17 saluberrime cur.

ΓI'. XIII. 19 De ag. ag. 21 sanguinem.

ΔI'. XIV. 23 De scolimo cameleonte 24 albe que spinoso 26 habet cui uirtus est 37 adhib. 28 tollit que comeditur | [f. 273d] [pg. 383] 1

EI'. XV. 2 uocauer. 3 tragantae 4 sic uelut 6 suaue umect. 7 **saliginosis auch M.** 8 que 9 alia[e] mittit.

Iς'. XVI. 13 agante 14 collecte (in d. Noten lies 15 acantos u. s. w. u. sicut eruca.

IZ'. XVII. 15 aut 17 euzumo in d. Noten 19 habet in . . | in qua 20 iacintini Drucke floris illius in d. Noten ist zwischen et u. coloris zu trennen. 21 millino muccellig. que 22 adhib. effectu 23 calciamentorum herba 25 tisicis, ptis. Drucke. 26 colimo 27 efficaciem primaruae.

IH.' XVIII. 28 De onom. 29 palmorum fehlt; auch in M. ist rum palmo nachgetragen. fruticis que [pg. 384] 1 minuta | [f. 274a] 2 rutae feno 3 subasperiora 4 agutissimas 6 uissice.

IΘ'. XVIIII. In den Noten lies: philon SJ. 12 quiatus.

K'. XX. 16 breuis et fortis 17 habet spine minute 18 que que 19 maturuerit emittit coacol. 20 nouis 21 tenue et dulcis fehlt im Druck. 22 similis am Rande nachgetr. gummi maxime M. 24 uuae 25 adhibetus electar. 27 uissice proh. 28 mixta ceruino -o yptericas cistes **-as cist.** M. 29 adhib.

KA'. XXI. 30 De yringu nuce -ste yringu [pg. 385] 1 sunt | [f. 274b] 2 obrufu 3 rotunde 4 asta est 6 et lata fehlt 7 oblonga et odor. aromatã **campis auch M.** 8 bibita übergeschr. in den Noten lies: calida 9 inflationis et -is stomaci.

KB'. XXII. 14 sed obrot. cliues u. **uirga** rad. M. 15 asfode. 16 amaru in d. Noten: 16 graui et 17 **aloen auch M.** in den Noten ist vor uerum zu ergänzen: et aliud quod dicitur epaticum. 18 inisclis 19 necessariae m. 21 unum et alius est pinguis **lucidus** auch M. 23 humorem; in G. humore rad. 25 mutis[in] 26 coheret agacia aduterant[l] [pg. 386] 1 soporif. G. stomacum 2 frigidum 3 act. medetur | [f. 274c] 4 catapodiae omnibus — aqua fehlt. 6 stomaco sucus hi' G. facit fehlt. 7 cicatricis 8 adhib. 10 tollit 11 fronte 13 gingiuis, **gingibis** M. saluberrime adhib. 14 est fehlt coll. miscetur Druck. testo carbonis **inpositus auch M.** 16 quod.

KΓ'. XXIII. 17 De absentio. Abs. Absintium G. 20 et fehlt, in M. auf Rasur inflationis 21 stomaci [pg. 387] 1 elix. uero hict, 2 quiatus tribus miticis 4 ixia 5 melle add. et n. diacr. 6 sinancicis 7 cal. oculorum Druck. 9 maximum prestat effectum GP. utiliter m. ipocond. **ydrop.** Drucke. 11 uino 12 pontu tratia 13 prouintiae archam Drucke. 14 tineas facie ei 15 absenti 16 conmouet 17 amorca 18 absentiu mar. 19 cappadociae aegypto sacerdotis

17 in der Note ist nach melle lumbricos einzusetzen. [pg. 388] 1 abrotano 2 herba 3 latus 5 hec hec herba absenti.

KΔ'. XXIV. 7 De sandonio[c] tercia similis est, **et similes crifi M.**

KE'. XXV. 12 De abr. Abrotanon eracleam 14 **diuisis M.** 15 nascens [f. 275a] 16 in d. Noten: 16 est siculum abr. est et Druck. est et auch G. 17 est fehlt. serm. sem. habens Druck. 18 absentio 19 ripiae, auch M. 20 crudos ea aqua in der Note ist zu lesen in, ea G. aqua. prestruit [pg. 389] prohibet 3 bullientes 4 adh.

Kς'. XXVI. 6 De hisopo. Hysopi due 7 montana 8 et, **bibita** auch M. periplemon. effectum 9 mitica torthonicis lumbricis 10 electar. 11 umor. necessarie m. uirides 13 cardamomum erisemu et colore 14 nitro adhib. idrop. 15 haurit 16 spargit 17 senant. 18 dołr. adh.

KZ'. XXVIII. 20 De sticada. Sticada 21 que iscla [f. 275b] est ycades dic. so auch M. 22 tymmo.

KH.' XXVIII. [pg. 390] 3 Origano cronilem 5 spissu subamaru calida 7 uibent. gyp. 8 in den Noten: dol. prod., et fehlt. 9 cocumere 11 electar. 12 omne mac. 13 balnea 14 uuae tollet 15 sanguinem 16 proh. siriaco, **syr. M.** uaseneo insoles 19 nociua.

Λ'. XXX. 23 agreste eraclea 24 collen; a auch in M. nachgetr. colofen. [pg. 391] 2 super | [f. 275c] aneto 3 radicem — em fla.[oi]

ΛA'. XXXI. 5 Tragoorigano traco.[g] M. 6 benen. 8 prassion smirnam 12 electar. 13 adh. stomaci fastidium 14 hipocondris utiliter adh. **auch in M. steht ypocondris.**

ΛB'. XXXII. 16 De puleiu 18 et pept. steht im Dr. 18 mixtu melli et sali 19 medicatur auch Drucke. stomaci 20 nigram coleram Dr. uentre 23 adhib. 24 limbid. [pg. 392] 1 balneis inflationis mitigat [f. 275d].

ΛΓ'. XXXIII. 3 De diptamno. dic. multi 4 herba 7 puleiu quasi sub. auf Rasur, quia si Druck. 8 adhibeas cui **etiam** Druck.

ΛΔ'. XXXIV. 11 De pseudo diptamno. Seudodiptamno 12 scripto 13 dipt. minorem 14 dipt. similia fehlt. 16 nigro 17 utiliter misc. Gl. in M.: saluia siluatica?

ΛE'. XXXV. 18 De elel. 20 minora albid. [pg. 393] 1 **est** ei Druck. **asperrim.** auch M. 3 aborsus facit Druck. trigo trigonis 6 eius plurigine in prur. korrig. G.

Λς'. XXXVI. 8 serantica [f. 276a] -glu[t]ti, **glutti M.** in d. Noten ist (-i G.) zu tilgen. 11 conpescit. cocliar. male 12 -te accepte sparget 13 tumorem et dolorem 16 prestruit **17 linguae auch M.** coacolat caseo 18 totum uenis ediosmos.

ΛZ'. XXXVII. 22 albid. [pg. 394] 1 uirge purpurium 2 similis est 3 nepitam tercium 4 diosm. 5 inferior 6 camp. auch M. 8 utiliter adh. 9 dolore hortopnicis 10 amputa[t] lumbricis 12 effectum 13 fugio[mi] 14 liuor. 15 adh. comb. auribus.

ΛΗ'. XXXVIII. 17 De timmu. Timmu 18 flos est illi Druck. 19 purpurium illi ut b. 20 aceto et sale deponit 21 medicatur lumbricis 22 deponit 23 adhib. spargit coacol. [**pg. 395**] 1 oculorum Druck. 2 necessariae m.

ΛΘ'. XXXVIIII. 3 De timbro. Timbro herba 4 timmo 6 timmus hort.

M'. XL. 12 fructificando 15 hastas sarmente sim. gusto uiscido habet 17 iste sax. asperiore 19 conpescit 20 prestat 21 cocta [f. 276 c] conpescit 22 adhib. In den Noten ist zoir statt zois zu lesen.

MA'. XLI. 2 aegypt. quizi. 3 herba yrcis Druck. 4 rotunda habens 5 necessariae supp. 6 hydr. 7 mel tergit 8 hictus conpescit 9 adh. utiliter add. 10 adh. aspargit, spergit Druck. 11 malac.

MB'. XLII. 12 Meliloto actico quizenu 13 calcidonnense 16 adhib. 17 conpescit polin. 18 adh. 19 stomacum uino adh. 20 tollit **dolore** M. 21 adh.

MΓ'. XLIII. 23 De sisinbrio. Sisinbriu que 24 nascitur [f. 276 d] ediosmos 25 odoratus nascitur et hunc multi odorat; M. conponunt' 26 est ei **strang. auch M.** frangit maxime id facere nouit semen [**pg. 397**] suggluti. 2 cataplasmadhib. dolore.

MΔ' XLIV. calidior 6 bene misc. Gl. in M.: finocchio.

ME'. XLVI. **Acinus** auch M. 9 conp. utenda asperior 11 agro adhib.

Mς'. XLVII. 13 Baccarica 15 habet 17 simile^{m} ha. 20 menstruimp. 21 uenatis^{en} herbae eius | [f. 276 d] Schluss. Es fehlt ein ganzes Blatt, was auf Seite 4 nachzutragen ist. (Cap. XLVIII—LIII.)

Varianten des Codex Bononiensis: Nr. 620 (mit dem Druck verglichen).

Mς'. Baccaris 14 lat. et asp. 15 exasperis 16 odoratum 19 op. f. a. R. subitam 20 dip^{s}n. 22 aborsum eius herbe 23 est nachgetr. 25 em. in initio Nach inducit v. sp. H.: quibus adest cibus.

MZ'. Rute d. s. g. agr. et ortina; a. R. sed ortina uiscidior est [**pg. 398**] 1 ambe uero cal. et caust. exuln. et d. h. uirt. 2 bib. id prestat 3 oxifugus 6 genitalia Glosse: i. sperma aqua eius 8 et caus. aux. f. thor. tuss. et peripleumonicis so auch im Druck, wo das et fehlt. 10 coli **stericos** M. 11 trita et inp. id f. pot. Trita et inp. ano et mat. off. st. s. cocta et in oleo bibita l. occ. cum melle cocta bibita lumbr. occ. cum melle cocta et catapl. 13 artet. purgat. 14 et addita 16 caligines 17 addita 19 addita in catapl. *adibita* (auf Rasur) a. R. nachgetr.: test. tum. soluunt 20 additis corp. pust. 24 maligr. aur d. 25 gallinaceo caligines oculorum 26 purgat aceto roseo fehlt Dr. et cerussa et obsentia (a. R. .i. totos, omnes) et osomenas (a. R. .i. fetor narium) et agrimonii odorem 17 Silv. 28 hoi. coperit [**pg. 399**] 1 *fl*uorem coll. cum a. R. nachgetr. 3 gallinaceo 9 Alt. est gen. (et galatie Druck) et in galatia et (nachgetr.) asia 11 h. folia latiora plusquam n.; et mollia et hodore grauia et flores albos et c. m. q. n. in IIII part. a. R. nachgetr. 14 in temp. antumpno 16 hermolam uoc. siue bisasam 21 longitudinem SJ.

N'. Panax eraclea 26 unde m. illigant; in ortis a. R. nachgetr. [**pg. 400**] 2 terr. horribilia et aspersa ualde 4 von et super an schwärzere Schrift 5 melino (mellino) hodorat. 7 hodore 10 siccatus 19 al-

bus et Druck. 20 niger 25 torminosis 26 abortum 27 duritias 28 sal. est pres. [pg. 401] 1 carbunculos inpositus mixtus 3 caligines oculis 5 ad san. ant. uuln. ducit 6 carne^{s} restituet.

NA'. Panax asclepii 11 aspera 12 hodor. 13 est fehlt adito 14 auxiliatur 16 origanum sit agreste aut colini.

NB'. Panax cironia 18 enulam campaniam 21 prestat.

NΓ'. Ligusticum 22 nasc. in. 23 unde nom.

NΓ'. Mit 23 nascitur beginnt f. 277a 28 tenuissimas [pg. 402] 1 ostendit 2 odoratu 5 stomaci soluet bibitam 7 subposita oxiporinis Druck. 8 necessarie misc. digestib. adhib. 9 prouintiae 10 miscentis 11 agnuscitur.

NΔ'. LIV. 13 De stafilino id est fastinaca agreste 14 gingizio amaru 16 ostendit 17 habens 18 subposito 19 dolorem [f. 277b] 22 diuritica 23 mel.

NE'. LV. 25 hortina.

Nς'. LVI. [pg. 403] 1 De seselima seseleoticu 2 et uirgam ob. Druck. 3 est oblongo et anguloso uiscido 5 urina 7 interaneis 8 ad sanitatem perducit 10 **quando** coire Druck.

NZ'. LVII. 12 D. seseli etiop. 13 edere 14 **ei statt est hat auch M.** uirgae 15 profret in quo seminis spissu 16 tritico uiscido.

NH'. LVIII. 18 seseli -si 19 conio [277c] asperiora 20 uirg^{a} ferule.

NΘ'. LVIIII. 23 creticum uocant illum 24 frut^{e}x ha 25 rotundo duplice uiscido [pg. 404] 2 trio Rasur. 3 electar. t. causa saluberrime curat mirifice.

Ξ'. LX. 5 De sinone Gl.: niella; in M. d. s. .i. petrosellino macedonico uel siluestre. 6 spleneticis nachgetr. Nach medetur ist nochmals übergeschrieben: urinam prouocat menstr. imperat. 8 cub- in cuc. korrig.

ΞA'. LXI. 10 sitim tollit steht ebenfalls erst hinter medicatur. 11 inflationis 12 lacte 13 adhib. tollit 14 adhibita 15 aegypt.

ΞB'. LXII. 17 estomaca reptica 18 necessariae misc. (auch im Druck) 19 comeditur [f. 277d].

ΞΓ'. LXIII. 23 adsidue 24 adhibitur ster. 25 adhibitum condilomatas.

ΞΔ'. LXIIII. 26 De comino. Cumino customacus etiop. 27 ypocrates est fehlt. [pg. 405] 1 egypt. galicia in galacia korr. cilia 3 et oleo 4 adhib. ortopnicis 6 fabae et uuae et sang. Druck. 8 palidis restituet. Schluss der Lage. 9 Zeilen frei; oben LB. T. D. unten h VIII. S. XVIII.

ΞE'. LXV. 9 De commio agr .... Cum. a. nasc ..... in 10 ha ... Ausriss im Perg. lon. 13 quem aplic. 14 est ipsius 15 mixtus saluberrime uere 16 **sugglutti- auch M.** stomaci 17 liuore 18 melle so auch Druck. uua 19 istud b. 21 uesicae praestat effectu et coacul. presid.

Ξς'. LXVI. 23 multi etiam ips. etiop. 24 etiop. 25 naturae est enim min. breuiora cuminu [pg. 406] 2 diacantaridas 5 uua.

ΞZ'. 6 Zahl und Überschr. fehlen. cataplasma [f. 278b] 7 redactus cum ausgerissen. triticeo et inpositus ig- ausgerissen. 8 agrum -os tollit ausgerissen. melle uuae 9 -tus aus-

gerissen. 10 curat et collectiones compescit, MS. praestat 12 seminis 13 unusquisquis 14 aut 16 ebull. (In diesem Kapitel ist statt SJ. MS. zu lesen.

ΞH'. LXVIII. 17 Apio 19 cataplasmae Garg. Mart. 2 20 stomaci 21 adpon. 22 proh. i. d. N.: 22 semen eius p. d. e. 23 diuretico i. d. N.: cos qui bib. 24 stomaci necessariae m. 25 praest.

ΞΘ'. LXVIIII. (rot.) 26 Apio 27 et fehlt.

O'. LXX. [pg. 407] De oreo selino 4 oblongo et uiscidum comino h. | [f. 278 c] 5 radice uis.....tica 6 imp.....tibus calidis utiliter miscetur et antidot..m. Ausriss. 7 in mon... nascatur, **nascatur auch M.** und Druck. 9 eius min. Druck.

OA'. LXXI. 8 De petro selino 10 aromatum 11 stomaci 12 dolore 13 **doloris sub. auch M.**

OB'. LXXIII. 15 De ipposelinon. (rot) arieilon 16 smyrnion romano 17 ortino 18 **uiridia auch M.** 19 quae cap. 20 oblong. et Druck 21 eustomaga 22 ortis auch Druck cybis 23 radix fehlt uirgae 24 coctae 26 imperet.

OΓ'. LXXIII. [p. 408] 1 De ysmirnion (rot.) Das Kapitel steht in den Drucken unter Zormon; SJ. Zmirnion MS. Zinirmon petrosilenum P. Zorm. nascitur in m. amanon, 2 amanon PSJ. anamon MS. et haec fehlt. 3 et ram. habens fehlt et fol. sim. eis SJ. et super terram, et fehlt MS. et folia eius sim. 4 pinguiora mellius, mellinus SJ.MS. sunt ei s. uirgas cap., sunt ei cap. s. uirgam SJ. sup. uirg. fehlt MS. 5 et sem. obrotundum | [f. 278 d] 6 simile colliculo ausgerissen P. cauliculo nigrum MS. nigro SJ. uiscidum mur.....rem P. Ausriss. mirte, mirrhe SJ.MS. 7 odorata et moll- ausgerissen P. succum 8 et fauces corium est illi nigrum et intus 9 subalbidum nascit. locis humect. 10 radic̄. radici MS. seminis, semeni P. herbe, herbae P. eius MS. 11 et uentr. stringunt, -it P. occurrit 12 ortopnoicis, ortopnicis P., orthonoicis MS. 13 cataplasmis -matibus MS. adhib., P. duricies spargunt MS. durities spergunt et pustullas uuln. cicatrices ducunt et pust. — duc. fehlt MS. 15 neffret. P. 16 et coli uesice max. pres. est dol. uessicae P. dolori u. max. pr. e. MS. secundinas MS. 17 sciat. utile bibitum inflationem stomachi MS. sudore P. 18 ructat. et ruct. MS. praest. P. 19 febribus subu. hydropicis subu. MS.

OΔ'. LXXIV. 20 De elafoboseos (rot.) Elefoboseos herba, elefob. Druck. 21 rosm. Druck. 22 lata est et terebint. et 23 demittet 25 abta 26 herba cerui ueneni occ.

OE'. Ohne Zahl. [pg. 409] 1 D. m. (rot). 2 lacte adhib. 3 neufr. uessicae 5 aegris 6 stomaci stinguet rad. eius fehlt im Druck. mellae caninus ad sanit. perducit | [f. 279 a] 9 et radix eius expressa similiter fehlt auch P. 11 lacrimu.

Oς'. LXXVI. 13 De ippomaratro (rot). Feniculi 14 radicem 17 hict. 18 nach prouocat: menstruis imperat.

OZ'. LXXVII. 19 D. a. ypp. (rot). alio ippomaratro? 20 rotundu In den Noten ist Z. 5 v. u. traditur etiam zu lesen.

OH'. LXXVIII. 22 De daco cretico (rot.) Dauco crectico 24 flore albu 25 uiscido [**pg. 410**] 1 odorato digiti fehlt. grossitudinem Druck. duorum 3 agrestis 4 zweites est fehlt. tercium 6 ipso 8 urina 9 In den Noten ist vor ydonee: ad omne uitium thoracis facit zu ergänzen. effectu sphang. 10 adhib. 11 dauci | [**f. 279 b**] SSo.

OΘ'. LXXVIIII. (rot. 13 Piretro herba hab. sim. 14 capitellus 15 radices 16 maxime si 17 adhib.

Π' LXXX. 21 De liuanotida (rot.) 22 mul Rasur zelen, **auch in M. ist wohl zelen** zu lesen. causa nemo 23 cacrion? **maratro auch M.** sparsa 25 cubitu [**pg. 411**] 1 et dori mastigatu 2 hos.

ΠA'. LXXXI. 3 De alium genus liu. 4 sed non est sic.

ΠB'. LXXXII. 6 De tertium genus liuanotidis. (rot.) 8 nasc. loc. xaxosis 9 adhib. prob. tumore 10 similiter curat 13 pustulis 14 herbae caliginem | [**f. 279 c**] manere non sinit 15 prestat effectum 16 causis hict. datum singulare pres. e. 18 adh. 19 pollines 20 necessariae adh. 22 teofr. eliuanot. 23 qui gusto.

ΠΓ'. LXXXIII. 26 D. l. quem romei rosmarino dicunt. (rot.) [**pg. 412**] 1 longa 2 et deintus 3 hict. 6 necessariae misc.

ΠΔ'. LXXXIV. 7 De sfondilion; (rot.) Gl. in M.: de spondil. platanu 8 longitudinem 9 sessili 10 albid. profert 12 deponitur 13 hict. et off. 14 fumicat. adhib. | [**f. 279 d**] 15 capitis 16 ad san. perd. hict. 17 dirutiam 18 lies: soluet max. fistularum. In den Noten ist das et vor soluet zu tilgen. flores aure 19 ipso.

ΠE'. LXXXV. 21 D. f. g. (rot.) 22 emopt. max. pr. a. 23 occurrit 24 stringit [**pg. 413**] 1 comestae commouent 2 conpositu.

Πς'. LXXXVI. 10 commouet auch M. 13 collegi radices 14 uirtutes sucum 17 calidus 18 adhibetus letarg. 19 stomat. epil. | [**f. 280 a**] prodest plurimum dolore 20 max. pres. est 22 ore apl. hicter. 23 fumigationi aus e korr. serpentibus 24 iniectis 25 dentes 26 soruili dispn. 27 praestat 28 stomaci. [**pg 414**] 1 matricae 2 facere potest — 3 suprascr. fehlt. 5 cicatricis 6 elidenda 8 rutae triditio 9 dare.

ΠZ'. LXXXVII. 10 De mell. Gl. in M.: d. m. .i. git uel nigella. 11 alba duobus 14 ipsu uiscitudo et od. 17 ilir. saluberrime curat 18 caruunc. 19 ueteri curat et ad. san. perd. 20 dentibus | [**f. 280 b**] 21 uilico 22 compescit 23 urina nitru 24 dispnocis singulare praes. est.

ΠH'. LXXXVIII. 26 siria aus sidia korr. 27 libia aspetonapp. [**pg. 415**] 1 et sem. latum. und 2 uirtus radicis Druck. adpell. 3 exerant. suptat. 4 uessicae 5 spargit 6 addita aus additi korr. 7 siccat in Druck. 8 conpescit 9 oxicaro, oxigaris Druck 10 quod demiserit n. colleg. 12 gustusu auis 13 quirenaicum si qui perfluet auch M. odori nachgetr. 14 siriat. 16 dum uiridum uiridis sagapeno 17 gusto 19 usum [**f. 280 c**] 21 est fehlt quistomacu 22 alopicia semendat emd. M. 24 turae 25 et fehlt 26 morsu rapidi in d. Noten: 26 p. m. 27 morsib.; 28 rute carpunc. [**p. 416**] 1 praesid. 2 adhib. caerot. 3 serenas tollit addito

in d. Noten: 4 carnes flore; eris campano 5 facire 6 fautium maximae 7 mellae propendentae gargarimo cō mulsa 8 sumtum ouo 9 surbiletur tus sientibus prodee auxiliatur, l übergeschrieben. pibitus in pibibus korr. typic. 11 olcae 12 uno caere clutt. sanguis ugi apita 13 stomacum 14 cunpusca 15 lexiuapitus 16 oxygaris das y ist rad. mixto | [f. 280d] necessariae.

ΠΘ'. LXXXVIIII. 18 efficatia 19 repurat prohib. in scariola.

Q'. XC. 22 De gydaris. Gydaris 23 libra minus est u.

QA'. XCI. [**pg. 417**] 1 De sagapeno 2 in d. Noten: elidendum; 3 albo et albano hab. 5 et fehlt. 6 umorem 7 eop. utiliter adh. corp. contra 10 uenenati occurret 12 caliges proh. 13 sucu 14 iunctus.

QB'. XCII. 15 De euforbiu in den Noten lies Z. 3 v. u.: cadit in terram ferule 18 uiscitudinem ueruecina per | [f. 281a] cussa 20 flumine coacul. 21 colligunt 22 unum quae cont*idi*atur 23 u. 26 cummin 28 mell nouil. [**pg. 418**] 2 necessarie m. in d. Noten nach uiscit.: temperate cum eo agendum est; 3 diligenti aus diligendi korr. aut osso 4 set 5 **tegenda auch M.** 6 sectae enforbiu 7 ominem promittere.

QΓ'. XCIII. 8 Galbano ferule syri 10 habens faua l. et sine l. 11 aliquid 13 admon. 14 adpos. 16 grano 19 excludit | [f. 281b] 20 adh. 23 hisdem 24 urina 25 necessariae m. sic 26 mulse 27 aut felli uellis [**pg. 419**] 1 in d. Noten: mitte illud; 2 residiciossu lenteol. 4 lenteolu ipso 5 urciolu beidemale. 6 bulliente 7 confeccion. pocion. necessariae m.

QΔ'. XCIV. 8 De g. amoniaca Amoniaci ferule 9 libie que 10 agasillis 12 amarus 13 tale uero trausma adpell. 14 nascitur uero libia in den Noten: **14** similis lil.; ferule 17 .ζi. fehlt splen Druck. 18 asmat. | [f. 281c] dipsinocis et pitulenticis 19 (pitutuitatem Druck) excludit sicut electar. cumelle 23 articolor. duro equo 24 sciad. sing. pres. est. uicema corpi.

QE'. XCV. 27 amaro [**pg. 420**] 1 proh. 2 adult. uero.

Qς'. XCVI. SJ.: Glaucia in uero Dya. herbe, P. nascentis ciuit. fehlt. et in yerap. 4 habet meconi ceratidis P. meconio ceratidis 5 terram odorem ht. -em et gustu sucu multu P. 6 crocei similem cibes P. in cacabis et in clib. coquunt que cum coxerunt clib. P. 7 exuc. P. exiccant claucia P. glautiam uocant.

QZ'. XCVII. 10 rodaicum 13 ebulire 14 depide 15 coherere.

QH'. XCVIII. De hictyocolla | f. 281d] 16 cety 17 que — fit Druck. ponto, P. tu persa 18 solbens cefacilis necessariae m., necessarie Druck.

QΘ'. XCIIII. 20 Vicus 22 ist in d. Noten das que zu tilgen 24 mastigando 25 matiauae 26 aliq. inradices 27 dyaf. Druck 28 adhib. [**pg. 421**] 2 linteo Druck indutus thuri masculino Druck 3 antiqua uulnera mala medetur calcae.

P'. C. 7 De aparinae **onfacocarpon, so auch M.** 8 herba 9 folias h. radas albas 10 rotundum et durum medio 11 transeunti 12 lactae herbae 14 infusu.

PA'. CI. 16 De alisso [f. 282a] Alisu 17 capud 18 suggluti. 20 rabiem adani. 22 satbulo 23 **arcet auch M.**

PB'. CII. 25 **hederae M.** 26 similem 27 bibitae.

PΓ'. CIII. [**pg. 422**] 4 de atractalis 5 **simile cnecos et** 6 et omnis fehlt. fusis 8 tenues comae 9 uinu hictus scurp. 10 herba percussurae.

PΔ'. CIV. 12 De policnemon. Poli*g*nemon M. rad. Glosse: d. policremo. carm. 13 similae p. 14 supra capitell. 15 herba cataplasmis in ma korr. adhib. 16 etius cat. 17 med. | [f. 282] cum uino b. strang. quass. corp. necessariae adhib.

PE'. CV. 20 ocimidis 21 xaxosis 22 abens in d. Noten: 22 et fl. 23 herba 24 strang. prestat eff.

PS'. CVI. 27 De eleontopetalo nomen **sumpsit** Druck und leptopodion. 28 herba [**pg. 423**] 1 interualla ip (Loch) uirga terrebento 3 abens nuds 6 cristere.

PZ'. CVII. 7 De teucrio. Teucrio herba Gl. in M.: t. .i. lingua canina 8 nascens **gentiae**. <*Γεντιάδα*> 9 pusca facisit similiter cum 10 spl. opitulatur.

PH'. CVIII. 13 xax. 16 purpureum | [f. 282c] maturi 17 tusient. 18 dur. soluendo medicatur hydr. medicatur 20 bibita occurrit adhibeta 21 catapopio 24 omn. in corporae.

PΘ'. CVIIII. 25 Leucae 26 his (Loch) hort. est uero 27 lene et ad pollines 28 triticeos 29 occurret foliis 30 siria [**pg. 424**] 2 conf. mirista minutum et eustomacum (auch im Druck) 3 bibitae c. u. morsos uenonosos prohibet **proibet M.** 4 in d. Noten lies: preterea.

PI'. CX. 4 **De lygnida M.** De lignida 5 uinu 6 scurp. miticat.

PAI'. CXI. 7 De lign. agrestis 8 bibitus herba.

PBI'. CXII. 9 Lecina quam g. sisinum alph. Bearb. hunc fehlt P. 10 coronas P. quae greci P. 11 est | [f282d] illi 12 conponunt P. et dur. sol. cataplasma P. -ti 13 adhib. uenenatis uenenagisis P. **uenenosis M.** 14 medicantur 15 sucus e. a. mixtus melli, P. et aeramentoP. in e., **et in aeramento M.** 16 prestat effectu(m) für sanat, P. 17 sing. pres. est für prodest, P. uulnerum 18 planditur P. melle addito 19 adh. 20 deterget P. 21 rugas — tollit fehlt. mixte foliis inmista folsiusquiami P. **flos M.** 22 poline tritici, trict. P. **tritt. M.** addito 23 occurret P. -em -unt foliae et sem. eius P. 25 siria P.

PIT'. CXIII. 26 De Buplote 27 marrupium [**pg. 425**] 1 radicae profert 2 marrubi oprot. 3 rara habens lilia melis sofillu d. odore grauae unde et isto melissoffilu dicunt super Druck. 4 addita 5 cinerae 6 condilomatus.

PIΔ' CXIV. 8 De mellissoffillos. Mellissoffillos 10 ballotae 12 scurp. spha Rasur lagionis cani | [f. 283a] nos morsos 13 adh. 14 ore dolore disent. 17 adhib. electar. ortopnicis 18 et fehlt im Druck. adhibeta artriticis.

PIE'. CXXV. 20 De prasio. Prasiu. 21 habet 22 et obrotunda — raru habens fehlt. 23 amara im Druck. obrotundum 24 uerticilloso et aspero 25 elixum et bibitum ptis. Druck. 26 maxime cum 27 utiliter adh. mulieribus uenenatis occurret (diu — mors. fehlt) [**pg. 426**] 1 contraribus 2 deterget pascencia 4 caligine 5 **dolore M.** mitigat auch im Druck.

PIS'. CXVI. 8 radices albidiora pras. 10 eius fehlt. 11 excludit | [f. 283b]

PIZ'. CXVII. 12 lapato 13 septe elactans 14 et foris uelut ipsurimeme adparet; auch in M. ist das l in plur., das b und u in behemens auf Rasur. 15 ortis 17 occurret 18 prosunt Druck.

PIH'. CXVIII. 19 De falangion langitin 25 hictos scurp. 26 occurret.

PIΘ'. CXVIIII. 27 Trifolio cnitio 28 longa auch im Druck. 29 arboris [pg. 427] 1 rutae 2 creuerint asfalti similes 3 aspero extremu 5 fleuret. disuris et epel. in initio singul. pres. est. 9 adhibeta 10 adhibetum dolorem | [f. 283c] 12 adhibetur.

PK'. CXX. 13 alter 15 unius habens 16 lanicies 18 reliquo u. polio 19 elix. uero occurret 20 yd. max. praes. est. spl. mixta util. adhib. dolore 21 commouet 23 adhibet. nach facit folgt im Druck noch: arcuato morbo subuenit.

PKA'. CXXI. 24 De scordion. 25 maiorea 26 in den Noten ist nach stipt: et am. einzuschalten. [pg. 428] 2 generi occurret 3 idrom. 4 t. max. pres. est. conquasacion. adhib. 6 electar. electuar. Druck. 7 adhibeta superpos. Druck. 8 podacr. 9 praestat. 11 residere Druck.

PKB'. CXXII. 14 De uecione. 15 sim. hed. septe 17 asta palmarum 18 maxime nasc. asta tenuest 19 ut uidere uix in den Noten lies 19 uideri ualeat qui fl. 20 tenue 22 adhibeta 23 excludet quiatum.

PKΓ'. CXXIII. 25 De artimisia frutic. et Druck. herba 28 odore in d. Noten: superioris und purgatiuam 29 mediiterr. minuta [pg. 429] 1 plenas 3 causas mulierum 6 prouocat | [f. 284a] herba tunsa Druck. 7 ipsa fehlt. inposita in uilico imp. Druck. 8 subp.

PKΔ'. CXXIV. 11 **De ambrosiam, so auch M.** ebenda Gl.: in alio mylefolia .i. art. 12 multas uirgas h. longas 13 inicio folias — as qui u. plenae 14 acinis qui odore 15 tenue que 17 adh. prob.

PKE'. CXXV. 18 De botrys. Botrys fructuosa Druck. mellino interualla uirgae 21 unde pluri eum eam adiung. Druck. suauitatem rebus adiung. 22 ortopnicis.

PKς'. CXXVI. 24 De geranio. Cerano herba 26 dicitur a multis et altero gerani habens [pg. 430] 2 sed his medicinae fehlt.

PKZ'. CXXVII. 3 De cnafalio. Cnafalion 4 albi.

PKH'. CXXVIII. 6 Tife lene [f. 284b] 8 absuniae porcinc 9 conbuscion.

PKΘ'. CXXVIIII. 13 radicis 14 xaxosis. in den Noten lies: 15 rad. und 16 accept.; 15 mnas 16 acceptas.

PΛ'. CXXX. 18 De enantio. Enantio 19 -dra Rasur faxis 20 maiora et c. maiorae.

PΛΛ'. CXXXI. 25 habent oliue 27 mellino **h. colorc, a.** [pg.431] 1 est illi 2 adhib. et subp. 3 adhib. 5 urina 6 prouoc. | [f. 284c] tortionis qui patitur subuenit hict. bene adhibetur 7 epel. adh. 8 auortum 9 contra frig. uero aus uergo korr. 10 mitigat statt tollit coniziae 11 hasta pollo maior uero.

PΛB'. CXXXII. 14 De emeroc. emmerocatal. 15 quiperit 16 lilio ostendit facit col. 18 qui si 19 adhibeta 20 conceptus spargit 21 adhibeta.

PΛΓ'. CXXXIII. 22 De leutiu Gl. in M.: viola alba. 23 mellinu et albu flore 24 -nu -re 25 quis siccu adhib. 26 ragadia sania ad sanit. perd. in den Noten lies: 26 ad s. p. [pg. 432] 1 subpos. 2 adhib. podacr.

PΛΔ'. CXXXIV. 5 habundans et nod. 6 nascitur | [f. 284 d] ualde est 7 uiuitum purgacion. 8 anquam 10 debet mulierem 11 faciat.

PΛE'. CXXXV. 12 De folia. Folio 13 xaxosis 14 oliua breue tenuae 15 albo meconus 17 dryi botruis 18 adrenogoronon 19 **quicumque auch M.** 20 scribsit 21 etiam ÷ historia.

PΛς'. CXXXVI. 22 De orchis. Orchis 23 **terram auch M.** 24 moliora 25 similis et longa 26 **una** superior auch M. [**pg. 433**] 1 uulbi 3 muliere Rasur res 4 radice ÷ excipiendum Druck. feminas aptent 5 sicca uero inpetit ambe radices Druck. 6 **contrarias** auch M. nascitur uero. arenosis l. | [f. 285 a].

PΛZ'. CXXXVII. 8 De orcis altero. que ÷ multi 9 andreas 10 longa **est** auch M. 11 et fehlt Druck. profret 13 adhibeta areneas tollit 14 adhibeta omnis conpescit 15 adhibeta putridines **16** consummit Noten.

PΛH'. CXXXVIII. 18 triffilion 19 ideo quia Druck. habet lapato 20 p̄uiora 21 candido 22 uulpo mela.

PΛΘ'. CXXXVIIII. De satyrio eritraico 25 maiore et lene 26 corio tenere [**pg. 434**] 1 rufus ẽius gusto dulce Druck. 2 abundat 3 herba.

PM'. CXL. Gl. in M.: de o. dicitur quod sit urtica. 5 prassio Druck. 7 sicut sicut soriace. 8 est | [f. 285 b] quiagretis 9 oblongu et nigrum cuius et us<us> est necessarius. 10 ad fehlt. 11 cataplasma 12 adhibetus sparget herba 13 adhibeta agrestis uero 14 unde mi.

PMA'. CXLI. 16 De pelecinos. Pelecinus 17 foliculis silique 18 ipsu astia habens, SJ. pelecinus 19 asci amarissimus 20 necessariae misc. supposito 21 sinet hordeo.

PMB'. CXLII. 22 De onoma. 23 ancusae 24 expansa [**pg. 435**] 2 herba.

PMΓ'. CXLIII. 3 Glosse in M.: naser nefiumi 4 cinorio 5 **aqua natürlich auch M.** profert capud 6 alba matiana | [f. 285 c] 9 hasta (h)asta e. leuis Druck. 10 est et und 11 autump. siccatur Druck. 12 adhib. stomacho 13 uessicae 14 addita Druck. 15 omnibus bibita p. 18 et in stanis multu — nascitur fehlt.

PMΔ'. CXLIV. 20 nymfea. 21 florem mellinum 22 sanguis 23 nogro 24 de saliae piom.

PME'. CXLV. De androssaces 26 herba [**pg. 436**] 1 herbaϋ 2 adhibeta podacr.

PKς'. CXLVI. 3 timionion 4 eriga 5 xaxosis. fapric. | [f. 285 d] 6 eius Druck 7 hasta Druck. abens 8 asperiora super uiridia Druck. 9 elixum aceto 11 singulare pres. est stranguiriae sugglution. prodest **sola et cum auch M.** 13 muliere uellis 15 eandem fod. Druck. generet 16 etiam hoc Druck.

PMZ'. CXLVII. 17 De emion. 18 dracontea 19 xaxosis 20 spelnem. l..

PMH'. CLVIII. 22 De antilogus lenticolae 23 alba 24 herb. 25 astas similes camepis ti 26 sed asperiora 27 ticorei dysuris [**pg. 437**] 3 max. prest. eff.

PMΘ'. CXLVIIII. 4 D. antemis [286 a] que 5 est fehlt. 7 herba haste 10 hab. 11 nasc. uero 12 collegitur maxime hiberno 15 hicter.

16 epaticis max. remed. est. uero eius f. a. Druck adhib. 17 uessicae M. in den Noten ist zwischen ues. und excludit: generatos zu setzen. 17 que purp. h. que et 18 que bibitae 20 cataplasmis aegil. squamas folia uero et flore eius [pg. 438] 2 habuerint implent 3 foliae 4 in uino melliti.

PN'. CL. 5 De partenion maracon leucantemon 6 istu **coriandri auch M.** 7 bromoso hab. 8 amaro Noten oximelin 9 epytimo flegma Noten 10 medicatur herba, so auch in d. Noten. 11 maxime elixatura adhib. 12 duricias adhib. 13 agrum.

PNA'. CLI. 14 De buoptalmos. bablan 15 mellino unde nom. 17 trita et c. a. Noten. duricias 18 sparget.

PNB'. CLII. 20 penterobon aut gydeus dactilios [pg. 439] 1 fert 2 smirnion 3 cariola, in M. ist o aus a korrigiert. ex se 4 amigd. 5 rufum Druck. 6 subpurporei 8 balan VII 9 **asfod.** auch M. afod. Druck. 10 partu | [f. 286c] maxime in mod. 11 hict. 12 uiss. bib. max. fert aux. 14 **stomaticis auch M.** tollit et stomaco Druck. 15 sthomaci comestae s. prestat. 17 offocationis 18 quindecim soluunt.

PNΓ'. CLIII. 20 De lituspermon. Lituspermon. eganicon aus -iton korrig. **diospiro auch M.** 21 fortitudinem 22 oliuae 25 rotundu pisi

PNΔ'. CLIV. [pg. 440] 1 De falerida 2 **cannosas auch M.** 3 zie 4 aqua 5 uissice conpescit cocleario.

PNE'. CLV. Auch SJ. hat uocant pl. und 8 eius statt enim 8 agretis italiae 11 aspere | [f. 286d] 12 inter se nodosis ipsis foliis hab. 13 gyro rotundus 14 nigr. ut rad. 16 hict. 17 herbam 19 c. fol. suis bibita id oximelin 20 adpos. 21 emendat dicitur.

PNς'. CLVI. 22 De loncitis 23 et fehlt, Noten. ipsas übergeschrieben. pedisquis? 25 medio est 26 labro iossano 27 lanciae t. est enim et loncit. [pg. 441] 1 sim. dauco loncitis hab 4 asperiora.

PNZ'. CLVII. 7 malue hab 9 muccellaginosa **intus** auch M. multu 10 flore **mulsa auch M.** 11 tumore 12 sparget | [f. 287a 14 apostema rumpit 15 elixa elixa 16 terebent. 17 adpos. hec 18 radices Der Punkt nach uino ist zu tilgen. 19 desent. et tromodicis 21 gargarissno 22 trito 23 desent. 24 solutione 26 cataplasmmorsibus 27 prestat effectum et ipsa coacolata quam memorata: in M. ist eigentlich zu lesen: quam emorata [pg. 442] 1 est et alt. 2 malue hastas 5 desint.

PNH'. CLVIII. 7 De canabo. Cannabo 8 odore 9 hastas manducare nimiae.

PNΘ'. CLVIIII. 12 D. c. agreste agraeste 13 hast. 15 lignidis similis | [f. 287b] 17 conpescet fehlt. corium.

PΞ'. CLX. 19 De angiron. Angiron **acopon auch M.** uocant fehlt im Druck. 21 similem 22 hab semosa; in M. steht das comosa auf Rasur. uua 23 adhib. in den Noten ist vor ubi 26 zu setzen. 27 corio [pg. 443].

PΞA'. CLXI. 3 De cepea 4 hab 5 uessicae radic̃ cum radicibus Druck. 6 spargi.

ΡΞΒ'. CLXII. 8 hab 9 hasta hab 10 flore **uiride profert** in den Noten ist auch croceum SJ. zu lesen. eleboru odoratu 12 lep. maritimo et ra-; auch in M. auf Rasur. 13 disinteriae 14 dauco equo sing. pres. est. conpesçit 15 herba 16 adhib.

ΡΞΓ'. CLXIII. 17 De onobricis. Onobricis 18 fenicino habet 19 minoris 20 adhib. spargit | [f. 287c] lib. t. d. 21 optime curat.

ΡΞΔ'. CLXIV. 22 De ypiric° 23 hab [**pg. 444**] 1 **obrufa** auch M. hab folliculo aspero 2 obrotundo est ipsu est minutó 5 quartanariis 7 adhib.

ΡΞΕ'. CLXV. 8 De asquiro aut asquiro idest andr. 10 hab melino simile 11 ypirico late fehlt. 13 in d. Noten ist **cum** ydrom. zu lesen. 14 tollit 15 abund. deponet 16 exinde uiue reddent 17 adhibeta.

ΡΞϛ'. CLXVI. 19 stumasquiron rutae uenosum in uinosum korrig. 23 que interuall. 24 melinus hab meconis 25 si fehlt. 26 bibitum 28 catapłmt adh. opit. | [f. 287d] 29 profluente.

ΡΞΖ'. CLXVII. [**pg. 445**] quem m. yp. corio 4 bibitum 5 ictu 6 opist. Noten. bib. maxime prodest.

ΡΞΗ'. CLXVIII. 9 camepitis. Camepitis. 10 athiniensis ionian herba 11 azoo 12 piguiora abens 13 melinus sicuti corio 14 radic̃ hict. 15 op. maxime cum neufr. **16** prest. effect. Noten. maximum utuntur pontu aeracliae 17 eius miscentes im Druck: elixaturam e. d. c. u. acon. 19 et data Druck. catapodiae 20 resina et tepida in M.: *mxte tepi*da auf Rasur. 21 mel matric̃ 22 paralacosin [**pg. 446**] 3 tercium hab tenue 4 aspera — habens fehlt. 5 resinae -ae 6 habet fehlt.

Corrigenda:

S. 16 Noten Z. 13: semen eius. c.
„ 20 Text „ 8 und 15: purporeo P.
„ „ „ „ 10: agro (agrꝫ).
„ 31 „ „ 15 cultis } fehlen in P. (durch das Monogramm verdrängt).
„ „ „ „ 16 asta }
„ „ „ „ 18 lies: simili anemoni.
„ 96 fol. 256a Z. 41 lies: nature h. exp.
„ „ *Δ'*. IV. Z. 12 lies: creuerit.

Proverbi abruzzesi

raccolti da

Gennaro Finamore[1]).

Chi conosce il mio Vocabolario dell' uso abruzzese avrà poca o punta difficoltà d' intendere questi proverbi, trascritti dalla viva voce in un periodo di circa 30 anni; tanto più che molti de' medesimi sono stati uditi dalla bocca di persone che non sogliono adoperare il pretto linguaggio plebeo. Tuttavia, per aiutarne l' intelligenza, non risparmio dichiarazioni — La distribuzione della materia è conforme a quella fatta dal Giusti nella sua raccolta de' proverbi toscani. — Alle singole serie fan seguito le frasi e i modi proverbiali relativi alla materia di ciascun capitolo.

I proverbi — sentii dire una volta dal D'Ovidio — sono come gli zingari: non sono di alcun paese e si trovano da per tutto. Senonchè, più o meno restando simile il contenuto, varia, al variar de' dialetti, la loro forma. Per questo sarebbe stato facile, per studi di lingua e con intento didattico, dare i riscontri de' nostri co' toscani. Ma da noi, finora, questo bisogno non è sentito; e a me non è parso di doverlo prevenire.

---

1) Da der Abruzzen-Dialekt nicht jedermann geläufig ist, erklärt sich der Herausgeber der „Proverbi abbruzzesi", Herr Professor Gennaro Finamore in Lanciano (Abruzzo), bereit, jedem Abonnenten und Leser der Romanischen Forschungen ein Exemplar seines Vocabolario dell' uso abruzzese, seconda edizione, Città di Castello, S. Lapi, 1893, 321 S., 8°, zur Hälfte des 5 Lire betragenden Ladenpreises, also für L. 2,50 franko, auf Verlangen zu übersenden. Heinrich Schneegans schreibt in meinem Romanischen Jahresbericht II, 102 f.: „B. Abruzzesisch. Die Hauptleistung in diesem Berichtsjahr ist das vorzügliche Lexikon Finamores. Und zwar ist dasselbe nicht bloss eine lexikalische Leistung ersten Ranges, sondern es enthält auch, was der Titel bescheiden verschweigt, eine sehr wertvolle grammatische Arbeit" u. s. w. Karl Vollmöller.

La spiegazione delle sigle, indicanti i comuni dai quali i proverbi derivano, sarà data in ultimo — Quando un proverbio non è seguito da indicazione di luogo, s' intenda che è molto comune, ovvero che sia stato udito da persona che, pur parlando il dialetto, non adopera questo secondo la fonetica propria d' un determinato luogo.

1. I proverbi.

Le ditte de l' andiche nen falle.

Ce šta lu ditte. *C'è il proverbio.*
Dice lu ditte.
Decé le 'ndiche. *Dicevano gli antichi.*

2. Abitudini. Usanze.

Chi dur' a lu calle, dure pur' a lu frédde (L.)
Carn' ammézze (*avezza*), dulóre nen żènde (*sente*).
Chi lasse (*lascia*) la vïa vécchie pe' la nóve, sa quélle che llass' e nen ża quélle che ttróve.
Chi ha purtate la tòneche, puzze sèmbre de frate (L.).
La hatte che ss' é 'mmézz' a ll' ónde (*che è avvezza all' unto*), nem bó šta' se n' n g -i- arijónde (L.) (*se non ci risalta*).
La hatte che ss' é 'mmezzat' a ll' ójje, se n'n ge va, ce casche de grógne (L.) (*grugno*).
La crape che zzómb' (*salta*) a la vigne, cóme fa la mamm' accuçi (*così*) fa la fijje.
Lóp' (*lupo*) ammézze, 'nnènde se móre che n'n że smézze (*disavezza*).
La hólepe (*volpe*) cagne lu péle, ma no lu vizije.
Vizïe de nature, 'nżi (*in sino*) a la mòrte dure.
Vune (*uno*) che é nnate, pó renasce'? (L.).
Cóme une s' ammézz' (*avvezza*), accuçi se ne va.
Ugnun' arevá' (*rivà = torna*) a l' ammézze.
Lu prime passe se fa pe' ggušte, e ll' aldre pe' nnecessetá.
N'n ż' á da passá' 'nnènd' (*innanti, innanzi*) a la usanże (L.).
Pi' li nuvetá, Créšt é štate cruciufésse (V.)
Sèmbr' a l' andiche s' arevá (*rivà = torna*).
Tutte ne vé' (*viene*) da l' ammézze (L.) (*avvezzo = abitudine*).

3. Adulazione. Lodi. Lusinghe.

A cchi se còce j' óvu (*l' ovo*), e a cchi la callina (Aq.)
A le bbèlle va lu fum', e le bbrutte se cunżume (*consumano*).

Chi carézze te fa che n'n d' á sòlet' a ffa' (*non ti è solito fare*), o t' á habbat' o te vó habbá'.
Chi n'n že té' (*non si stima*), n' n é ttenute (P.zo).
La tèrr', attèrre.
N' n di fa' vránnele (vrénne, *crusca*), ca lu pòrche ti si magne (V.).
Co' lla cràzzia (*grazia*), s' éndra pure m' baradisu (Aq.).
La vècch -i- attizze, ca vó la pizze (Cast.)
La verehógne co' ll' útele, é ccome ju stàbbij' a la vigne (P.zo).
Le sande, vó èsse' prehate.
Lu cane, ne' mmóccec' a lu patróne (L.).
Lu sande nóve, casse lu vjecchie (G.).
A ssande vjecchie, n'n ž' appicce cchiù ccanéle.
Pe' l' amóre de lu patróne, s' arespètte lu cane.

Avezeme (*àlzami*) la pahe, e avàsseme (*abbàssami*) lu titele (L.).
Bbaja nghe ji chén' (*cani*), e urle nghe ji léupe (Pal.)
É 'nu halandóme nghe ll' ógna spaccate (G.). *E un bue.*
Quande neu denáive (*tenevo = avevo*) njende, n'n avàiv' (*avevo*) amic' e pparjende; mó che ttjenghe 'na crije (*qualcosina*), tutte me chiámen' a zzije (G.). (*Chiamare a = Dare del*).
Štrónže 'nžuccarate. [*Chi è onorato senza meriti.*]
'Nžuccará' le štrunže. [*Cfr. tosc. Confettare una rapa*]
Tande t' annázzeche (*culla, dóndola*), che tt' addòrme!
Tròpp' òjje pe' 'na rape! (Cast.).
Tròppe caçe pe' ttré cquatrine!

4. Affetti, Passioni. Gusti. Voglie.

Addò c' é ggušte, n'n g' é pperdènže (G.).
Addó c' é hušte, n'n g' é pperdére (L.).
Chi nne' je piace lu bbón', é ffijje d' àsene.
Pozz' acchiappá' lu tón' (*saetta*) a cchi ne' je piace lu bbóne.
Lu bbóne piac -i- a ttutte.
Le cóse bbune le té' le mòneche (L.). *Cose buone, qui, nel signif. di chicche.*
Cósa vedut' é pperdute.
Quélle che ll' úocchie nen véde, lu córe nen desidere (G.).
Ju munne (*il mondo*) šta fatt' a mmóde bbèlle: a cchi je piace la tripp' e a cchi le vedèlle (P.)
'Nu dijàvele caccia (*scaccia*) l' àutre.
Quande ce šta la vulundá, ce šta tutte.